

BIBLIOTECA DE SOCIOLOGIE, ETICĂ ȘI POLITICĂ
CONDUSĂ DE
D. G U S T I
S T U D I I Ș I C E R C E T Ă R I

6

I N D R U M A R I
PENTRU
MONOGRAFIILE SOCIOLOGICE

INSTITUTUL DE ȘTIINȚE SOCIALE AL ROMÂNIEI
BUCUREȘTI 1940

BIBLIOTECA DE SOCIOLOGIE, ETICĂ ȘI POLITICĂ
CONDUSĂ DE
D. GUSTI
S T U D I I Ș I C E R C E T Ă R I

6

I N D R U M Ă R I
P E N T R U
M O N O G R A F I I L E S O C I O L O G I C E

REDACTATE SUB DIRECȚIA ȘTIINȚIFICĂ A D-LUI PROF.

D. GUSTI

ȘI CONDUCEREA TEHNICĂ A D-LUI
TRAIAN HERSENI

DE

BIROUL CERCETĂRILOR SOCIOLOGICE
DIN INSTITUTUL DE ȘTIINȚE SOCIALE AL ROMÂNIEI

INSTITUTUL DE ȘTIINȚE SOCIALE AL ROMÂNIEI
BUCUREȘTI 1940

UN SISTEM DE CERCETĂRI SOCIOLOGICE LA TEREN

Se împlinesc cincisprezece ani de când am întreprins împreună cu câțiva tineri colaboratori, membri ai Seminarului de Sociologie al Universității din București, cea dintâi monografie sociologică sătească. Am pornit atunci, în 1925, la Goicea Mare, cu intuiția precisă că observația directă pe care se întemeiază cercetările la teren, va deschide pentru sociologia românească o perioadă nouă. Aveam convingerea că cearta necurmată dintre școli și curente, care macină de o jumătate de veac sociologia occidentală, va putea fi înlocuită, cel puțin la noi, cu un drum nou, de colaborare și străduință rodnică. Astăzi avem dreptul să constatăm că nu ne-am înșelat. Sociologia românească a devenit o știință de realități, care a părăsit opera stearpă de bibliotecă, pentru contactul viu cu faptele, pentru scormonirea neconținută a vieții sub formele ei imediate și adânci. Institutul de Științe Sociale al României consfințește această străduință științifică și îi dă amploarea care i se cuvine. Dintr'o muncă modestă de seminar, monografia a devenit astăzi o întinsă mișcare științifică.

Institutul de Științe Sociale al României, care are câte o regională pentru fiecare regiune istorică a țării, dă puțința oamenilor de știință dela noi să se dedice cercetărilor și să săvârșească lucrări de lungă durată. Ceea ce era acum cincisprezece ani dorința unui grup redus de oameni, călăuziți mai mult de entuziasm decât de o metodă riguroasă de lucru, a devenit astăzi, prin munca celor care au crezut în drumul acesta și s'au păstrat pe linia lui, o acțiune pe deplin conștientă de însemnătatea și puterile ei.

Noua stare în care se găsește sociologia impune însă celor care i-au asigurat această dezvoltare, îndatoriri peste care nu putem trece. Anume, îndatorirea de a conduce și călăuzi toate cercetările sociologice la teren care se întreprind în țară.

Până de curând abia dacă existau câteva zeci de cercetători grupați în câteva echipe monografice. Conducerea acestora era relativ ușoară. Astăzi ea cere dimpotrivă o mare putere de organizare, pentru a nu lăsa să se împrăstie străduințele sutelor de cercetători tineri porniți să cunoască satul și pentru a nu lăsa aceste străduințe să se irosească zadarnic. Pe de altă parte, încercările de muncă științifică ale cercetătorilor singuratici, atât de rare și sporadice până de curând, sunt tot mai dese și mai susținute, încât trebucsc și sprijinite și călăuzite, pentru a nu fi părăsite și pentru a fi duse la bun sfârșit. Conducerea și sprijinul tuturor acestor cercetări se face de către Institutul de Științe Sociale al României, prin toate organele lui.

Până de curând cercetările monografice erau conduse de puține persoane și, datorită numărului mic de cercetători, îndrumarea se făcea direct, dela om la om. Astăzi lucrul acesta a devenit cu neputință. Cei câțiva cercetători cu experiență nu mai reușesc să ia contact cu toți cercetătorii noi, care îngroașă din ce în ce mai mult rândurile observatorilor de teren. De aceea se impune un mijloc mai lesnicios de contact: publicarea îndrumărilor necesare, pentru a le pune la îndemâna tuturor. Din pricina aceasta, odată cu dezvoltarea mișcării monografice, ne-am simțit datori să cerem colaboratorilor noștri mai vechi să strângă într'un volum ideile care i-au călăuzit în cercetările lor de până acum, pentru a se putea folosi și alții de experiența lor. În chipul acesta s'a redactat de către Biroul Cercetărilor Sociologice, condus de dl. *Traian Herseni*, volumul de față. El rezumă, pe plan de metodă și tehnică de lucru, o experiență colectivă de cincisprezece ani și aplică în cercetarea vieții sătești sistemul nostru de sociologie, conceput cu mult mai înainte. Ca cele expuse de colaboratorii noștri să fie înțelese pe deplin trebuie să arătăm, deci, cel puțin pe scurt, legăturile lor teoretice cu sistemul de sociologie și chipul exact în care concepem cercetările la teren și întrebuițarea îndrumărilor științifice care se dau aci. Ne folosim de prilejul acesta ca să înlăturăm și unele nedumeriri care ar putea frământa pe cei care n'au puțința sau vremea să urmărească mai de aproape munca noastră științifică.

La prima impresie, monografia sociologică apare ca o strângere întâmplătoare de material, care nu poate duce decât la o colecție de date fără legătură organică între ele. Faptul că termenul de monografie se întrebuițează pentru denumirea unor lucrări științifice profund deosebite, — dela încercările nespecialiștilor până la cele mai vaste și sistematice investigații ale savanților, — întărește uneori impresia

aceasta. Cum pe de o parte numărul monografiilor sătești întocmite de nespecialiști, din dragoste pentru satul lor sau din nevoi profesionale, este mai mare decât al celor întocmite de specialiști din interese științifice, iar pe de altă parte monografiile descriptive și superficiale întrec numărul celor explicative și de adâncire a realității, se înțelege ușor că termenul de monografie este de cele mai multe ori în desavantajul lucrărilor sistematice. De aceea socotim necesar să stăruim asupra principiilor care călăuzesc munca noastră monografică, deși am mai făcut-o și în alte lucrări, și să precizăm cu de-amănuntul poziția școlii dela București în această materie¹⁾.

Mai întâi, monografia sociologică, așa cum este concepută de noi, nu este o simplă culegere de fapte. Ea nu urmărește faptele pentru un interes în sine, ci vrea să construiască și să întemeieze pe ele considerațiile teoretice ale științei, care prea adeseori sunt pure construcții raționale, dacă nu numai operă de imaginație. Noi pornim dela convingerea că orico știință este legată de realitate și că ea nu se înfăptuește cu adevărat decât în măsura în care exprimă această realitate și ne dă putința să o explicăm și să o mânuim. Convingerea aceasta, definitiv înrădăcinată în științele numite exacte sau experimentale, întâmpină încă multă rezistență în științele sociale, spirituale sau filosofice, dintre care se consideră că face parte și sociologia. Nesocotirea faptelor și speculația la nesfârșit făcută pe cărțile clasice, scrierea de cărți după alte cărți, apare din ce în ce mai mult ca o imposibilitate în științele naturale. Faptul mai este posibil încă în științele sociale, deși, afară de un public care acceptă asemenea construcții mentale, niciun temei epistemologic nu este în favoarea lui. De sigur știința este și așa cum o vrea epoca istorică în care se dezvoltă, dar nu este mai puțin adevărat că o experiență care s'a dovedit fecundă într'unul din sectoarele ei trebuie extinsă și în celelalte și că oamenii de știință trebuie să spargă tiparele vremii ori de câte ori pe calea aceasta se poate face un pas înainte. Străduința noastră tocmai într'acolo se îndreaptă: să dăm teoriei, adică științei, un temei sigur în realitatea însăși pe care e chemată să o lămurească și să o ordoneze. De aceea am definit sociologia ca știința realității sociale și susținem că singura metodă care promovează cunoștința omenească este observația.

În felul acesta trebuie înțeleasă și afirmația noastră mai veche, care a stârnit oarecare nedumeriri, că „sociologia va fi monografică sau

1) Cf. D. Gusti *Sociologia Militans*, în special cap. II. • *Sociologia Monografică, știință a realității sociale și lucrările programatice ale elevilor noștri*: Traian Herseni: *Teoria monografiei sociologice* și Stahl: *Tehnica monografiei sociologice*, precum și Arhiva pentru știința și reforma socială din 1932. De curând: D. Gusti: *Problema Sociologiei* (trei comunicări la Academia Română), 1940.

nu va fi". Intrucât socotim monografiile sociologice ca mijloace perfecționate de observație, care îmbină intuiția, trăirea și înțelegerea cu măsurătoarea, cu statistica și reconstituirea trecutului, nu ne-am gândit să înlăturăm prin ele niciuna din metodele existente, ci numai să legăm pe acestea mai strâns de realitate și să dăm întâietate observației directe, cât mai amănunțită și cât mai precisă, într'o nouă ordine metodică, pentru scopurile cele mai înalte ale cunoașterii omenești.

Observația care stă la baza monografiei sociologice nu poate fi însă întâmplătoare. Ea trebuie să se aplice anumitor categorii de fenomene, într'o ordine sistematică, după reguli precise și pentru scopuri bine lămurite, principii care caracterizează în chip original monografiile concepute de noi, ceea ce va trebui să înfățișăm.

Și în privința fenomenelor cercetate monografia poate însemna lucruri foarte diferite. Tot monografie se cheamă și studiul relațiilor de prietenie, al cercurilor de vizită, în genere al relațiilor sociale, cât și studiul unui oraș, al unei regiuni sau chiar al unui continent. Aceasta însemnează că monografia sociologică trebuie caracterizată și în funcție de fenomenele cărora li se aplică, pentru că nu este același lucru, dacă cercetarea urmărește un singur fenomen în toată răspândirea lui pe glob sau se îndreaptă către vieța socială a unui spațiu restrâns și în sfârșit dacă se mărginește la studiul unei familii, sau al unui sat, sub un aspect mai interesant sau sub toate aspectele.

În concepția noastră, monografia sociologică se ocupă cu unitățile sociale concrete, cum este un sat, un oraș, o regiune. Faptul acesta îl socotim însemnat din mai multe puncte de vedere. Alegerea unui singur fenomen concret face cu puțință cercetări mult mai amănunțite și deci cu rezultate mult mai sigure. Nu trecem cu vederea peste importanța răspândirii unui fenomen, dar credem că înțelegerea acesteia își găsește cel dintâi izvor în studiul amănunțit al unui caz precis. Numai întemeiată pe monografie, cercetarea răspândirii unui fenomen duce la bogate și serioase rezultate științifice.

Unitatea socială mai prezintă și avantajul că este, de cele mai multe ori, exact delimitată în spațiu și deci accesibilă cercetării sistematice. Fenomenele sociale care nu sunt legate de un anumit spațiu, scapă adeseori chiar celui mai bun observator, iar studiul lor este incomplet sau, ceea ce este mult mai rău, nu știm niciodată cu exactitate dacă este complet sau nu. De altfel unitatea socială se prezintă delimitată nu numai spațial, ceea ce nu ține neapărat de natura ei, ci și prin structură, fapt care este caracteristic și, am spune, esențial pentru ea. O unitate socială cuprinde un număr anumit de membri, organizați într'o

anumită ordine de coordonare sau erarhizare și îndeplinește funcții caracteristice, care îi întăresc și mai mult individualitatea. Un sat, de pildă, chiar dacă sociologic nu se restrânge la hotarul său pentru că mulți dintre indivizii care îi aparțin își agonisesc traiul în altă parte, prin munci sezoniere sau prin munci la oraș, totuși se știe precis cine îi aparține și se poate urmări activitatea lui sub toate formele existente. Din pricina aceasta, unitatea socială prezintă un avantaj vădit față de alte fenomene sociale. Un fenomen ușor de delimitat, chiar dacă nu înseamnă un fenomen ușor de cercetat, poate fi însă cercetat cu exactitate. De aceea nu trebuie nesocotită natura fenomenului supus cercetării. Unitatea socială ca obiect al monografiei sociologice, dă științei mai multă siguranță și temeinicie.

Nu trebuie să se uite apoi faptul, tot atât de însemnat, că unitatea socială este un fenomen cu caracter de întreg; chiar dacă este cuprinsă în unități sociale mai întinse și se subdivide în subunități organice, ea păstrează totuși, prin structura și funcțiunile ei, un caracter de relativă independență, de fenomen capabil să se mențină singur și deci un caracter de totalitate vie, cu tendința de a-și satisface singură cât mai multe din nevoile de existență. Față de o relație socială de pildă (conflict, amicitie, concurență, colaborare), sau față de o funcție socială (funcția economică, politică, religioasă), care de fapt sunt simple abstracții, unitatea socială prezintă întotdeauna un caracter de totalitate și prin aceasta dă științei posibilitatea unei cercetări complete, din toate punctele de vedere, așa cum vom vedea că se procedează în monografia sociologică concepută de noi. Din nou, alegerea fenomenului supus cercetării nu este indiferentă pentru știință și va hotări de aproape natura rezultatelor.

Dar mai este o considerație, poate cea mai puternică, pentru care socotim unitatea socială ca obiectul cel mai potrivit pentru monografia sociologică: anume faptul că ea nu este decât chipul concret în care se înfățișează realitatea socială, adică societatea însăși. Ea nu este pentru noi o entitate metafizică și nici o formă sau categorie rațională de cunoaștere, ci pur și simplu societatea vie, așa cum o găsim în experiența de toate zilele.

Societatea este o idee generală. În realitate nu există decât unități sociale sub nenumărate forme, răspândite pe întreg globul: familii, triburi, sate, orașe, țări, popoare, națiuni. Sociologia, dacă vrea să fie știință de observație, trebuie să ia ca punct de plecare unitatea socială; studiul amănunțit și integral al căreia este chiar monografia sociolo-

gică. Prin urmare, chiar dacă n'am ține seama de foloasele metodologice pe care le-am înșirat, alegerea unității sociale ca obiect de studiu nu este arbitrară, ci ține socoteală de singura indicație de neîndoielnică obiectivitate: realitatea însăși. Sociologia de cabinet poate proceda după cum dorește, în funcție de imaginația și inspirația fiecărui gânditor. Sociologia de teren trebuie să pornească dela fapte și nu are valoare decât în măsura în care ține seama de acestea și este expresia lor exactă pe plan teoretic. Sociologia monografică, formulată ca știința realității sociale, trebuie să ia ca punct de plecare unitatea socială, pentru că realitatea socială însăși ni se înfățișează sub forma de unități sociale.

Punctul acesta de vedere, în același timp realist și critic, ne călăuzește întreg sistemul de sociologie. El impune, după alegerea obiectului de cercetare, natura și ordinea problemelor, ceea ce constituie a doua caracteristică esențială a monografiilor sociologice concepute de noi.

Intr'adevăr, chiar dacă toată lumea ar fi de acord că trebuie să se pornească, în studiul realității sociale, pe cale monografică, dela unitățile sociale concrete, încă nu s'ar crea o unitate de vederi perfectă, căci același fenomen social și cu atât mai mult o unitate socială pot fi studiate din mai multe puncte de vedere. O unitate socială poate fi privită ca structură, ca formă, ca funcțiune, ca proces etc., iar studiul ei dă fatal rezultate diferite, după aspectul sub care o privim. Și de astă dată monografia sociologică poate să însemneze lucruri cu totul diferite și, deci, înțelegerea exactă a pozițiilor științifice care se pot ivi nu se face dela sine, ci prin urmărirea fiecărui caz specific în parte. E o altă greșeală destul de frecventă care se face cu privire la monografiile sociologice dela noi. Cei care cunosc alte tipuri de monografie, unele mult mai vechi decât cele dela noi, par nedumeriți cu privire la noutatea metodei noastre, pentru că ne atribue fără critică o poziție pe care de fapt nu o avem. De aceea câteva precizări sunt necesare.

Unitatea socială fiind realitate, nu schemă, nici idee generală, nu poate fi cercetată decât ca realitate, adică așa cum se prezintă ea, sub toate aspectele ei esențiale. Punctul de vedere realist reclamă respectul integral al realității; iar punctul de vedere critic cere și ne ajută să deosebim exact în sânul realității aspectele ei esențiale.

Unitatea socială ne apare ca o realitate în sine, cu trăsături proprii, cu o ființă aparte. De aceea prima problemă sociologică în legătură cu ea este analiza esenței și a structurii ei. Unitățile sociale fiind de fapt grupări de oameni, forme de viață ale acestora, au ca esență voința. Societatea, la un moment dat, nu este decât voința socială ac-

tuală într'o structură anumită, desfășurată în funcțiuni sau manifestări proprii și cuprinsă într'un mediu întrebunțat după posibilitățile obiective ale acestuia și puterea voinții însăși.

Voința este însă, prin definiție, un principiu dinamic cu manifestări de viață. Manifestările voinții sau manifestările sociale constituie o problemă esențială a unei sociologii realiste. O unitate socială, după ce e studiată în structura ei, trebuie studiată în manifestările ei. După ce stabilim din cine se compune o unitate și cum este organizată, trebuie să stabilim ce funcțiuni îndeplinește, ce activități depune și care este înfățișarea actuală a acestora. Sistemul nostru de sociologie încearcă să reducă tipologic manifestările sociale și stabilește numărul lor la patru: economice, spirituale, juridice și politice. Această tipologie dă un caracter original și monografiilor sociologice întreprinse de noi, căci acestea, pe lângă studiul unităților sociale, sunt și studiul manifestărilor sociale, adică al manifestărilor economice, spirituale, juridice și politice ale unității sociale, sub toate aspectele lor concrete.

Voința nu este însă absolut liberă în manifestările ei. Ea depinde de o seamă întreagă de condiții naturale și sociale, care dau, după loc și timp, înfățișări felurite unităților sociale. Mediul geografic, rasa, trecutul istoric, mentalitatea etc. au și ele un cuvânt de spus în soarta oamenilor și sociologia realistă nu le poate nesocoti, cu atât mai mult cu cât fără ele o explicație științifică a fenomenelor sociale nu este cu putință. Și în privința factorilor condiționați sau a cadrelor sociale, cum îi numim noi pe aceștia, sistemul nostru încearcă o reducere tipologică și stabilește numărul lor la patru: cadrul cosmic, biologic, istoric și psihic. Cadrele constituie o treia problemă fundamentală a cercetărilor sociologice la teren, după indicațiile realității însăși și discernământul critic care ne silește să deosebim unitatea de manifestările ei și pe acestea de cadrele în care se ivesc.

La teren însă ordinea aceasta a problemelor este răsturnată, după cum ni se înfățișează fenomenele. Aici nu putem lua contact direct cu voința socială, ci trebuie să cercetăm mai întâi cadrele, care ne apar întâi și dau măsura și expresia voinții sociale, apoi manifestările, pe care le dezvoltă unitatea și abia la sfârșit structura și procesul social, pentru a putea caracteriza voința.

Dacă se înțelege exact chipul în care am stabilit problemele, îndrumați fiind numai de analiza critică a datelor realității, sistemul nostru va putea fi înțeles corect până la capăt. Altfel, s'ar putea crede că avem a face cu o enciclopedie, cu un eclecticism teoretic sau cu o compilație de material, nu cu un sistem unitar. În istoria doctrinelor

se cunosc numeroase sisteme sociologice care urmăresc societatea numai sub aspectul ei economic, spiritual, juridic, sau politic, ca și sisteme care nu studiază decât condițiile geografice, biologice, istorice sau psihice în parte. Față de acestea, sistemul nostru, deși mult mai complet, ar putea să apară ca o simplă compilație, fără nicio unitate organică.

În fapt, procedeul nostru, fără să nesocotească istoria doctri- nelor, nu ține seama decât de realitate. Realitatea ne prezintă viața socială concretizată în unități sociale iar unitatea socială ca pe o formă de voință, care depune cele patru manifestări. Și tot realitatea ne înfățișează unitatea socială condiționată de cele patru cadre. Noi n'am făcut decât să interpretăm critic datele realității, întrucât un sistem nu poate fi o simplă compilație, nici o enciclopedie, ci trebuie să fie redarea realității cu maximum de obiectivitate și fidelitate.

Monografiile sociologice întreprinse de noi au deci ca obiect unitățile sociale; iar pe acestea le studiază într'o ordine sistematică și, am zice, organică, dela condițiile lor de viață, la manifestările lor obiective și structura lăuntrică. Pe calea aceasta, ele asigură socio- logiei nu numai o culegere completă de material, dar și redarea riguroasă a realității în formele ei unitare și posibilitatea de a trece dela descriere la explicație, de a se înfăptui ca știință, în adevăratul înțeles al cuvântului.

Observația, care stă la baza monografiilor sociologice și caută să deslege problemele amintite, trebuie să îndeplinească însă anumite reguli, care e bine să fie înfățișate și aici, în fruntea unui îndreptar pentru munca științifică la teren.

Observația trebuie să fie obiectivă, adică să redea cât mai exact realitatea. Regula aceasta pe cât de elementară în teorie și dela sine înțeleasă, pe atât e de greu de realizat în practică. Chiar cercetătorul înzestrat cu mult spirit critic nu este ferit de primejdie. Educația, concepția politică, ambianța spirituală, dorința de mai bine etc., pot fiecare să strecoare o notă de subiectivitate în observația științifică și deci să-i denatureze caracterul. Aceeași primejdie poate veni din partea informatorilor. În materie omenească, oricât am observa exterior lucrurile, totuși va trebui să ne adresăm și oamenilor care, în loc de lucruri, ne pot comunica opinia lor despre lucruri, sau lucrurile văzute și diformate de optica intereselor de clasă, de neam, de profesie, cultură, ceea ce este cu totul altceva decât lucrul însuși. De aceea

ori de câte ori va fi cu putință, vom întrebuința documentul obiectiv și vom căuta în toate împrejurările să ne asigurăm exactitatea informațiilor din mai multe părți, ca să înlăturăm posibilitățile de eroare.

Observația trebuie să fie apoi completă, să îmbrățișeze fenomenele în toate amănunțele, adâncimea și unitatea lor. Nu este de ajuns ca ceea ce redăm să fie exact, ci trebuie să redăm fenomenul cât mai întreg, pentru că redarea parțială nu e decât un alt mijloc de a falsifica realitatea. Toate interpretările eronate care se dau de obicei faptelor purced din observații trunchiate, care în aparență dau dreptul să fie întrebuințate științifice, fiind socotite ca o imagine completă a realității, dar de fapt pierd din vedere tocmai legăturile semnificative, integritățile funcționale, în complexele mai cuprinzătoare. Fenomenele sociale chiar cele mai bine conturate, cum sunt unitățile sociale, cu o mai mare putere de neatârnavare, se leagă și ele în chip organic de alte fenomene și împrejurarea aceasta schimbă de cele mai multe ori natura și înțelesul lor. De aceea, cercetarea unităților sociale este și un scop și un mijloc în același timp. Un scop, pentru că ne străduim să surprindem de fiecare dată fenomenul întreg; un mijloc, pentru că prin aceasta ni se deschide calea spre sisteme mai largi și trebuie să ne angajăm în alte observații, din ce în ce mai cuprinzătoare, care ne vor duce în același timp la sinteze din ce în ce mai înalte și mai bogate.

Observația trebuie să mai fie controlată și verificată. Despre același fapt trebuie să culegem informații din cât mai multe părți și să-l observăm în cât mai multe împrejurări, ca să ne dăm seama de fața lui constantă. Dar mai trebuie să culegem și cât mai multe fapte de același fel, ca să avem putința să confruntăm observațiile, să le verificăm una prin alta și să obținem siguranța că datele culese pot fi întrebuințate în construcții științifice superioare, cum este stabilirea caracterelor generale și a sintezelor prin comparații și inducții. Regula aceasta este destul de anevoioasă. Cercetătorul este de cele mai multe ori grăbit, el dorește rezultate cu orice preț și este înclinat să sacrifice adeseori precizia muncii științifice de dragul posibilității de publicare imediată a datelor. Știința este însă o activitate de lungă durată și de mare răbdare. Mai bine rezultate puține dar sigure, decât o mulțime de date care nu inspiră încredere, nefiind controlate în deajuns și verificate în chip serios și care nu fac decât să împiedice lămurirea științifică a realității.

În sfârșit, observația trebuie să fie colectivă. Cerința aceasta se înțelege ușor după cele înfățișate până acum. Obiectivitatea, ca și controlul și verificarea se obțin mai sigur de un grup, decât de un

cercetător individual. Observația colectivă este unul dintre cele mai bune mijloace de a obține date serioase. La fel, o observație este mult mai completă în grup, pentru că ceea ce scapă unui observator individual, e greu să scape mai multora.

Dar mai sunt și alte considerații care cer ca observația sociologică, să fie colectivă. Cea mai însemnată este specializarea excesivă a cercetătorilor. Realitatea nu ne apare îmbucătățită ca disciplinele științifice. Ceea ce se întâmplă în sânul acestora din nevoia diviziunii muncii, bazată pe neputința omului de a adânci și de a cuprinde mult în același timp, nu se petrece și cu realitatea. Aici faptele se prezintă unitar, cu fețe multiple, dar organic îmbinate, încât dacă vrem să redăm exact realitatea, fără să o schematizăm după puncte de vedere abstracte și adeseori diformatoare, va trebui să facem apel la un număr nu numai mare, dar și cât mai variat de cercetători. Observația colectivă ne asigură pe calea aceasta, pe lângă un randament mai mare, însăși calitatea lucrărilor și puțința adâncirii problemelor. Din colaborarea aceasta folosește atât sociologia, prin puțința de a cuprinde în sintezele ei un număr mai mare și mai variat de elemente, cât și celelalte științe, prin lărgirea punctelor de vedere și îmbogățirea datelor și a interpretării lor. Observația colectivă se dovedește din toate punctele de vedere superioară celei individuale.

E momentul să precizăm un nou aspect al problemei care ne preocupă: scopul urmărit de cercetările sociologice la teren. Socotim și punctul acesta ca fundamental pentru înțelegerea sistemului nostru. S'ar putea crede că monografia sociologică este o simplă culegere de material, fără niciun scop științific mai înalt. Interpretarea aceasta a muncii noastre ar fi complet greșită. Chiar pentru cercetarea unei unități sociale, care poate fi lămurită ca fapt concret prin monografia sociologică, strângerea materialului, deși absolut necesară, nu este totuși esențială. Materialul, oricât de bine ar fi el cules, nu rămâne decât tot numai material, adică un mijloc pentru operații și construcții ulterioare. Materialul odată cules formează baza unor sinteze superioare, prin comparație spre generalizare sau tipologie, care ne vor permite apoi să stăpânim fapte nouă, prin simpla lor încadrare deductivă în teoriile formulate. Scopul cercetărilor la teren întrece deci cu mult strângerea materialului, el atinge toate treptele științifice: dela culegerea și sistematizarea datelor până la interpretarea și încadrarea lor teoretică. Căci metoda noastră de cercetare nu este numai empirică, ci și sintetică, adică rațională sau teoretică. De aceea trebuie să precizăm că volumul de față nu este o culegere de chestionare în sensul curent al atâtor

științe. Ceea ce înfățișăm aici sunt numai directive, planuri de lucru, îndrumări scoase dintr'o îndelungată experiență pe teren. Noi am combătut întotdeauna metoda chestionarelor răspândite pentru a obține prin intermediari răspunsuri la anumite întrebări științifice. Planurile noastre de lucru nu se adresează intermediarilor, ci vor să fie o călăuză pentru cei care cercetează direct și personal realitatea socială. Dar ceea ce este deopotrivă de însemnat: planurile acestea de lucru sunt valabile numai în măsura în care observația făcută prin ele se încadrează în sistemul de sociologie expus, sistem formal, căruia observația îi dă fără îndoială un conținut empiric, dar care la rândul lui dă faptelor o ordine logică și le asigură o interpretare rațională și o întrebuintare teoretică dincolo de simpla lor înfățișare.

Prin cercetările la teren, științele sociale capătă o nouă viață pe care nu le-o poate asigura biblioteca sau cabinetul de lucru. Ele câștigă pe calea aceasta noi îmbolduri și perspective, deci noi putințe de înaintare. Faptele însă neîncadrate într'un sistem rămân nesemnificative, simple colecții fără niciun aport teoretic. De aceea noi întrebuintăm metoda cea mai riguros experimentală, dar și cea mai larg teoretică, prin observația minuțioasă a faptelor, dar și prin intuirea esențialului, prin interpretarea sensului adânc și surprinderea principiilor generale. Metoda noastră îmbină viața cu principiile, într'o sinteză care însemnează o putință de îmborsărire pentru teorie și de înțelegere rațională pentru studiul faptelor. Suntem oameni de știință exactă fără să disprețuim filosofia socială. Credem dimpotrivă că experimentul și speculația filosofică trebuie să meargă mână în mână, pentru a ridica faptele la teorie și a le da o întrebuintare științifică, dar în același timp pentru a da un temei real gândirii și a menține teoria pe linia ei firească, de interpretare și expresie rațională a realității.

Acum se va putea înțelege exact natura volumului de față. Indrumările culese aici fac parte dintr'un sistem de sociologie, fără cunoașterea căruia întrebuintarea lor nu poate să dea decât rezultate întâmplătoare. Indrumările acestea se referă la unitățile sociale caracteristice țării noastre, la sate, către care ne-am îndreptat munca până acum. Ele pot fi întrebuintate cu mici adaptări și în studiul orașelor și al regiunilor naturale. Dar ceea ce nu trebuie să se piardă din vedere e faptul că îndrumările de aici nu vor să fie decât simple instrumente de lucru, mijloace pentru culegerea cât mai precisă și unitară a materialului, pentru a obține date suficiente care să facă cu putință teoria sociologică. Ele nu au nimic definitiv și nimic rigid. Întrebuintate cum

înțelegem noi, numai de către cercetători, adică de oameni de știință, ele vor fi adaptate mereu la realitate și vor fi îmbunătățite cu fiecare experiență în parte. Experiența noastră va fi astfel îmbogățită și desăvârșită prin experiența altora.

Acestea sunt gândurile care ne-au călăuzit când am hotărît întocmirea planurilor de lucru cuprinse în volumul de față.

După expunerea sistemului de sociologie care dă unitate și semnificație teoretică tuturor îndrumărilor înfățișate aci, trebuie să amintim câteva lucruri și în legătură cu tehnica aplicării la teren a acestora. Tehnicile speciale sunt prezentate în planurile de lucru, există însă și o tehnică generală pe care trebuie să o notăm la început, ca să nu fie repetată la fiecare capitol.

Toate îndrumările cuprinse în volumul de față au același scop: *să unifice metodele de cercetare la teren pentru a obține date științifice comparabile.*

Faptul că echipele monografice sunt astăzi mult mai numeroase decât altădată, contribuie la realizarea mai de vreme a programului de cunoaștere a țării, ceea ce este hotărâtor mai ales pentru regiunile în plină transformare. El nu e lipsit însă nici de primejdii. Legătura dintre cercetători slăbește cu cât echipele sunt mai numeroase și fiecare tinde să întreprindă alt gen de cercetări, după metode deosebite. Pe calea aceasta nu se poate obține însă nimic temeinic pe tărâm științific. Rezultatele unor astfel de cercetări nu pot fi nici adunate sau comparate, nici nu pot intra ca elemente în aceeași sinteză. Ele nu sunt decât simple descrieri de cazuri, care nu pot ajuta dezvoltarea teoretică a științei. De aceea, cea dintâi grijă a cercetătorilor la teren trebuie să fie încadrarea lor într-o unitate de metodă.

Intrebuințarea îndrumărilor pentru munca științifică la teren presupune o pregătire de specialitate și deci ele nu se adresează decât celor care o au întradevăr. Îndrumările acestea nu vor să ajute pe cei care se încumetă să întreprindă cercetări fără o adâncire prealabilă a unuia din domeniile științei.

Sociologia nu este cu nimic mai ușoară decât celelalte științe. Totuși popularitatea de care se bucură dela o vreme și, uneori, ușurința de a culege în cadrele ei materialul descriptiv au făcut pe mulți să creadă că oricine poate întreprinde cercetări sociologice fără nicio pregătire teoretică anterioară. Păreră aceasta este însă cu totul

greșită și suntem datori să luptăm împotriva ei. Nici știința, nici cercetătorii nu se pot improviza, fără să se ajungă la diletantism.

Rostul îndrumărilor științifice este, dimpotrivă, adâncirea treptată a cercetărilor, ceea ce va trebui să aibă ca urmare firească înlăturarea tuturor nespecialiștilor din câmpul de activitate al sociologiei.

Nu ne gândim însă să descurajăm cercetătorii tineri, care au luat parte totdeauna la munca echipelor monografice. Aceștia lucrează sub supravegherea oamenilor de știință și își fac ucenicia științifică la teren. Faptul nu e numai cu puțință, dar e absolut necesar. Nici ei nu trebuie să-și închipue însă că se pot lipsi de o pregătire teoretică. Chiar dacă vor ajunge buni culegători de material, aceasta e numai o treaptă spre știință, nu știința însăși. Abia când cercetătorul de teren își pune singur probleme și caută să le dea o deslegare prin fapte și să formuleze noi teorii se poate socoti intrat în rândul oamenilor de știință.

Culegerea însăși a datelor (ca recensământul populației, statistica economică etc.) este o muncă onestă și utilă care poate fi făcută și de cei cu o pregătire științifică mai sumară, dar ea nu trebuie confundată cu știința, care însemnează interpretarea și întrebuițarea teoretică a datelor și este deci o treaptă cu mult mai înaltă a cunoașterii.

Munca științifică la teren începe cu fixarea fenomenelor care urmează să fie cercetate. Sociologia monografică dela noi s'a ocupat până de curând de *sat*, considerat ca o unitate tipică de viață socială. Acum își extinde cercetările la regiunile etnice. După ce criteriu se aleg satele sau regiunile? Deslegarea acestei probleme depinde de scopurile atribuite științei. Dacă vrem să surprindem formele arhaice de viață socială, trebuie să ne grăbim să cercetăm unitățile sociale cele mai bine păstrate, mai înainte de a fi cuprinse în procesul de disoluție sau prefacere. Dacă dimpotrivă, vrem să înlesnim reformele sociale prin documentarea științifică a statului sau prin planificare, trebuie să cercetăm unitățile sociale de interes politic, adică pe cele atinse de criză și care trebuiesc îndrumate ca să-și câștige un nou echilibru.

Înlăuntrul celor două categorii de unități sociale trebuiesc alese satele sau regiunile tipice, adică cele caracteristice sau reprezentative pentru un număr cât mai mare de fenomene sociale.

Odată unitatea socială fixată, cercetarea colectivă impune organizarea echipelor de lucru. O campanie monografică, așa cum este concepută și practică de noi, presupune nouă echipe cu următoarea compunere schematică:

1. *Echipe cosmologică*: un cercetător pentru studiul tipurilor de sol și al compoziției lor chimice; câte un cercetător: pentru studiul formelor de teren, al hidrografiei și al climatului; pentru studiul așezărilor, al locuinței și al circulației; pentru studiul florei și al credințelor și practicilor cu burueni; pentru studiul faunei și al credințelor și practicilor legate de aceasta; pentru studiul sintetic al raporturilor dintre natură și cultură.

2. *Echipe biologică*: un cercetător pentru studiul structurii și mișcării populației; câte un cercetător pentru studiul compoziției rasiale a populației, al grupelor sangvine și al mijloacelor de îmbunătățire a rasei pe cale ereditară; pentru studiul alimentației și igienei individuale și sociale; pentru studiul stării sanitare a populației, a organizării sanitare oficiale și al medicinei empirice.

3. *Echipe istorică*: un cercetător pentru studiul formelor vechi de organizație socială, economică și juridică; unul pentru cercetarea trecutului politic și anecdotic al unității sociale; altul pentru studiul tradiției și al memoriei sociale și un culegător și interpret de documente.

4. *Echipe psihologică*: un cercetător pentru studiul structurii psihice colective a unității sociale; un cercetător pentru studiul experimental al variabilelor psihice individuale.

5. *Echipe economică*: un cercetător pentru studiul vicții economice în genere; câte un cercetător: pentru studiul gospodăriei țărănești, al bugetelor și al tehnicii agricole; pentru studiul industriei casnice, al industriilor țărănești și al meseriilor; pentru studiul pădurilor; pentru studiul economiei de vite.

6. *Echipe spirituală*: câte un cercetător: pentru viața religioasă; pentru mitologie și știința populară; pentru magie; pentru arta populară plastică; pentru port; pentru viața literară; pentru viața muzicală; pentru studiul graiului; pentru studiul ceremoniilor; pentru studiul de ansamblu (tip, stil etc.) al vieții spirituale.

7. *Echipe etico-juridică*: un cercetător pentru studiul buneii cuviințe și al moralității; unul pentru obiceiul pământului; câte unul pentru studiul dreptului civil și studiul dreptului penal.

8. *Echipe politico-administrativă*: câte un cercetător: pentru studiul vieții și concepțiilor politice; pentru viața administrativă; pentru finanțele locale și fiscalitate.

9. *Echipe de unități, relații și procese sociale*: câte un cercetător: pentru studiul comunităților sociale; pentru studiul instituțiilor sociale; pentru studiul grupărilor sociale; pentru studiul relațiilor sociale; pentru studiul proceselor și tendințelor sociale.

Compunerea aceasta este minimală. Numărul cercetătorilor și specializarea lor atârnă de mărimea unității sociale și gradul de adâncime pe care vrem să-l dăm cercetărilor. De asemenea se poate adăuga un număr însemnat de tehnicieni: fotografi, desenatori, operatori de filme, etc.

Nu trebuie nesocotit apoi contactul echipelor cu unitatea socială. El este uneori hotărâtor pentru cercetare, mai ales când perioada de lucru este limitată.

Problema poate interesa sub două fețe. Una privește încrederea satului, chestiune mai mult de tact și simț din partea cercetătorilor, în care sfaturile sunt mai puțin folositoare. Alta privește organizarea muncii la teren, care poate duce la o tehnică destul de sigură și care se poate învăța.

Țăranii privesc cu oarecare neîncredere pe orășeni, de aceea cântăresc fiecare vorbă și fiecare gest al cercetătorilor până se conving de intențiile lor desinteresate. Din pricina aceasta, cercetătorii trebuie să dea o atenție deosebită purtării lor la teren și să adopte pe cât e cu putință regulile de bună cuviință ale mediului nou de viață.

E bine apoi să li se lămurească sătenilor rostul echipelor monografice. Țăranii arată mai totdeauna multă înțelegere și simpatie pentru învățați și disting foarte bine o anchetă făcută în interesul oficialității de una făcută în interesul științei. De aceea nu trebuie socotită ca pierdere de vreme nicio lămurire dată în această privință.

Satul cuprinde însă un număr mare de oameni. Cercetătorii începători nu știu cărora trebuie să li se adreseze. E bine să se ia contact mai întâi cu autoritățile sătești, mai ales cu preotul și cu învățătorii. Informațiile acestora trebuiesc întregite și cu ce „spune satul” și verificate în tot decursul cercetării. Pe calea aceasta, se poate obține o orientare generală asupra problemelor și se poate întocmi un inventar al lor, pentru a înlesni cercetarea. Procedeu acesta dă cercetătorului mai multă siguranță la teren și îi permite să-și formuleze liste de întrebări precise.

După *inventarul problemelor* trebuie să se stabilească chiar dela început *lista informatorilor autorizați*, pentru fiecare problemă în parte. Nu trebuie să se piardă vremea cu informatorii de mâna a doua. Pentru fiecare aspect al vieții sătești, cercetătorul trebuie să se adreseze celor care prin situația, experiența sau inteligența lor, îl pot ajuta mai bine. Satul îi știe și deci descoperirea lor nu este anevoioasă.

Pentru problemele de masă, în care informatorii sunt foarte numeroși, calea cea mai potrivită este reducerea la tipuri. De pildă,

pentru studiul gospodăriei țărănești trebuie să se stabilească mai întâi tipurile principale de gospodărie după statistica economică (de frunțaș, de mijlocaș, de codaș) și să se studieze câteva cazuri din fiecare categorie.

Cercetarea însăși nu trebuie lăsată la voia întâmplării. Un cercetător care știe precis ce vrea, obține cu totul alte rezultate decât unul care lucrează pe dibuite. De aceea e bine să se dea cercetătorilor, în afară de pregătirea teoretică, și o îndrumare tehnică. Aici își găsesc rostul planurile de lucru și formularele. Ele vor evita întrebările inutile și vor aminti cercetătorului pe cele necesare.

Planurile generale de lucru strâng laolaltă într'o înșirare sistematică problemele care urmează să fie cercetate la teren și indică ce anume se urmărește teoretic prin cercetarea lor. Ele păstrează astfel nivelul științific al cercetărilor și asigură culegerilor de fapte un scop teoretic.

Planurile speciale înșiră întrebările care trebuiesc puse în legătură cu o problemă și ajută astfel cercetarea ei sistematică. Astfel planurile de lucru înlesnesc cercetătorului o conștiință teoretică și sunt în același timp instrumente de lucru pentru cercetarea cât mai exactă a faptelor. De aceea planurile generale se schimbă mai încet, câtă vreme cele speciale trebuiesc mereu adaptate la teren și pot fi desăvârșite prin fiecare cercetare în parte.

În sfârșit, *formularele* cuprind rubrici precise care de obicei pot fi completate prin cifre. De aceea ele trebuiesc preferate, ori de câte ori e cu putință, chestionarelor sau convorbirilor libere.

De altfel, nu trebuie să uităm tendința generală a științei din zilele noastre de a întregi cercetările calitative prin cercetări cantitative. Această „cantificare a metodelor“ va trebui să fie grija cea mai de seamă a cercetătorilor de teren în viitor. Numărătoarea și măsurătoarea vor trebui să ia locul impresiilor și descrierilor vagi. Mai ales *statistica*, metodă specifică pentru studiul variației fenomenelor sociale, urmează să fie incorporată în toate cercetările de teren pentru a obține mai multă exactitate și date mai ușor de comparat.

Întrebuințarea planurilor de lucru și a formularelor este însoțită de întrebuințarea fișelor. Acestea se aplică tuturor cercetărilor.

Nu e bine să ne bizuim în știință pe memorie. Ea ne poate înșela și ne înșală de cele mai multe ori. Ca să înlăturăm acest izvor de eroare, trebuie să notăm materialul chiar la fața locului. Tehnica cea mai simplă și mai potrivită constă în însemnările pe fișe, care sunt și foarte ușor de mănuit. Fișele sunt de mai multe feluri.

Pentru controlul informațiilor și puțința de a stabili diferite corelații între fenomene, trebuie să întocmim *fișe de informatori*. Acestea trebuie să cuprindă cel puțin numele și pronumele celui dela care am cules vreo informație, sexul, vârsta, originea etnică, religia, starea civilă, categoria socială, situația militară și gradul de cultură. E bine însă să cuprindă și alte date ca: starea materială, locurile umblate, lectura etc., adică toate datele biografice care pot lămuri într'un fel natura, originea și răspândirea informației care ni se dă.

Constatările și răspunsurile obținute se notează tot pe fișe. Se întocmesc astfel *fișe de material*. Acestea sunt de trei feluri și au o valoare diferită. Unele cuprind fapte văzute și verificate de cercetător și sunt cele mai sigure. Altele cuprind impresiile cercetătorului, considerațiile sau aprecierile lui. În sfârșit, ultimile cuprind opinia informatorului despre un lucru. Avem astfel fișe de *constatări*, fișe de *interpretări* și fișe de *opinie*. Acestea din urmă trebuie să cuprindă neapărat și numele informatorului și să reproducă pe cât e cu puțință cuvânt de cuvânt cele rostite de acesta. Tot ca fișe de opinie se socotesc și informațiile de mâna a doua, adică relatările neverificate personal de cercetător.

Fișele de constatare sunt cele mai prețioase. Ele redau lucruri văzute și trăite de cercetător, înregistrate prin observație directă. Ele pot fi întregite cu folos prin desene, fotografii, filme, fonograme și orice alte mijloace mecanice de înregistrare. Fișele de interpretare au valoare numai dacă oferă interpretări obiective ale faptelor, ceea ce constituie un început de redactare a materialului, nu impresii personale. Fișele de opinie se întrebuițează cu folos în studiul vieții subiective (mentalitate, credințe, concepții etc.) și sunt de mică valoare în studiul faptelor obiective.

În sfârșit, de o însemnătate deosebită sunt *fișele de răspândire* și *fișele de frecvență*. Ele sunt menite să arate cât de răspândit este fenomenul studiat și cât de des se ivește. Un basm, un cântec, un cuvânt, etc., nu au aceeași valoare dacă sunt cunoscute de toți oamenii din sat sau numai de o parte din ei și nici dacă se ivesc des sau rar, la întâmplare sau cu anumite prilejuri etc. Toate acestea trebuiesc urmărite și notate pe fișe, iar prelucrarea lor ne va desvălui și corelațiile unui fenomen oarecare cu vârsta, sexul, categoria socială sau alte stări ale locuitorilor. De aceea, fișele de acest fel trebuie să cuprindă neapărat datele personale ale celor prin care un fenomen se manifestă, ca și prilejul exact al manifestării.

Adăugăm fișele de circulație, menite să indice mecanismul de

transmitere a fenomenelor sociale (din bătrâni, din armată, dela oraș etc.).

Ultima problemă asupra căreia mai atragem atenția este necesitatea integrării sociologice a cercetărilor. Nu negăm legitimitatea niciunui punct de vedere științific, dar toate îndrumările cuprinse în volumul de față purced dintr'o experiență sociologică și sunt formulate în vederea unor cercetări tot sociologice.

Citite în parte, planurile acestea de lucru ar putea da impresia că cercetările noastre sunt lipsite de unitate. În realitate, toate mijloacele de cercetare pe care le întrebuițăm urmăresc *același scop*, să surprindă realitatea socială sub toate aspectele ei.

Firește, există primejdia ca fiecare aspect să fie studiat independent de celelalte și să obținem în loc de o cercetare sociologică o mulțime de cercetări speciale (de economie, drept, geografie, biologie, folklor etc.). Prezentarea rezultatelor ar duce la o sumă de studii, nu la un studiu organic al unei totalități sociale.

Primejdia aceasta poate fi înlăturată însă cu destulă ușurință. Mai întâi toate planurile de lucru sunt astfel întocmite, încât îmbină punctele de vedere ale diferitelor științe într'un punct de vedere unitar și sintetic. Echipele apoi sunt în așa chip organizate, încât echipierii formează o singură comunitate de muncă științifică și se ajută reciproc la rezolvarea problemelor. Rezultatele acestei colaborări depășesc cu necesitate cercul fiecărei specialități în parte. Redactările parțiale pot fi de asemenea contopite într'o redactare de ansamblu, cu caracter sociologic.

Ca punctul de vedere unitar să fie păstrat și în viitor, atragem atenția asupra faptului că îndrumările care urmează nu sunt înfățișate laolaltă ca o simplă colecție, ci pentru că numai laolaltă pot fi întrebuițate, fiind expresia organică a unui sistem necesar de sociologie.

Un cercetător nu poate întrebuița un plan de lucru dacă nu le cunoaște și pe celelalte și nici nu va întreprinde cercetări serioase dacă nu va întrebuița (personal sau în colaborare) toate planurile de lucru cerute de natura fenomenului. Sociologia nu studiază, de pildă, o înmormântare numai sub aspectul religios sau ceremonial, ci și sub aspectul economic, juridic, de relație socială etc., și se va întrebuița deci pentru același fenomen numărul necesar de planuri de lucru.

Fiecare cercetător trebuie să urmărească legăturile fenomenului pe care îl studiază cu întregul din care face parte, iar când fenomenul însuși este nediferențiat, sau ni se prezintă ca un întreg indisolubil, trebuie neapărat cercetat așa. Știința, în măsura în care vrea să redea

și să lămurească exact realitatea, trebuie să urmărească fenomenele sociale ca întreguri, în interdependența și totalitatea lor funcțională.

Când e vorba de sat, punctul de vedere integralist este și mai necesar, pentru că aici valorile sociale nu sunt totdeauna diferențiate. Valorile economice fac un singur bloc cu cele religioase, științifice, artistice, juridice, morale, politice etc. Chiar dacă cercetătorul le poate diferenția, se poate ca satul însuși să nu le diferențieze. Aceasta însemnează că ori de câte ori faptele ni se prezintă ca întreguri nediferențiate, trebuie să le studiem ca atare și numai în analiza științifică să încercăm o clasificare a lor pe categorii abstracte. Firește, când diferențierea s'a petrecut chiar în realitate, vom redz realitatea sub această înfățișare.

Prin punctul de vedere integralist, sociologia e menită să înviorizeze toate cercetările la teren. Socotită multă vreme ca o simplă enciclopedie a celorlalte științe sociale, sociologia de teren devine o știință de sine stătătoare, care poate servi ca temelie și călăuză celorlalte științe, lărgindu-le perspectiva cunoașterii și apropiindu-le mai mult de realitate. Ea însăși își găsește o incalculabilă puțință de dezvoltare în studiul integral al realității sociale, prin cercetările la teren¹⁾.

Publicăm acest volum cu convingerea că facem un serviciu științei și țării. De treizeci de ani propovăduim necesitatea cunoașterii sistematice și adâncite a țării și care plecând dela analize amănunțite, se încoronează într'o sinteză măreață, numită de noi Știința Națiunii. Știința Națiunii, nu în sensul unei științe nouă, care să aibă ambiția a ocupa un loc în clasificarea științelor, ci ca o unitate sistematizată a acelor variate și numeroase cunoștințe, ce se referă la tipul reprezentativ al tuturor unităților sociale, Națiunea, în sânul căreia se grupează tot restul de unități sociale.

Mulțumind celor peste 1000 de intelectuali care din 1925 până acum, prin avântul, devotamentul și conștiinciozitatea muncii lor monografice au colaborat la experiența ce se oglindește în planurile publicate aici, urez ca acest volum să servească drept bună călăuză pentru cercetările ce le așteptăm cât mai numeroase. Institutul de Științe Sociale al României (București, Piața Romană Nr. 6) și-a făcut unul din scopurile principale ale existenței lui îndrumarea și coordonarea lucrărilor monografice pentru constituirea Sociologiei Națiunii, exprimată plastic printr'un Atlas sociologic al României.

D. Gusti

1) Cf la sfârșitul volumului *Bibliografia Școlii Sociologice dela București*, utilă și ca dare de seamă despre activitatea de până acum, și ca exemplificare a planurilor de lucru.

A. INTRODUCERE.

a. PROBLEMELE SOCIOLOGIEI GEOGRAFICE

I. Societățile omenești nu sunt apariții întâmplătoare și inexplicabile. Ele, ca tot ce e obiect de știință, se supun anumitor legi, sufăr anumite condiționări pe care, dacă le aflăm, spunem că am explicat și am înțeles. La cadrul cosmic ne preocupă toate fenomenele sociale născute sub influența factorilor naturali. Mai exact, studiem raporturile dintre societate și natură sau, pentru că societatea reacționează prin cultură, putem spune: raporturile dintre natură și cultură. Vieța socială se caracterizează printr'un dinamism neîncetat. Ea se desfășoară într'o serie de procese de acțiune și reacțiune față de lumea înconjurătoare. Acțiunile și reacțiunile ei față de natură constituiesc cadrul cosmic și pun cea dintâi problemă a sociologiei în ordine genetică sau explicativă¹⁾.

Orice vieță socială se realizează în cadre naturale. Constatăm astfel doi termeni, natura și cultura. Câtă vreme termenii aceștia nu au nicio legătură unul cu altul, nu interesează capitolul de față al sociologiei. Unul e obiect al științelor naturale, celălalt al științelor sociale sau al altor capitole ale sociologiei. În momentul însă în care ei intră în relație, încep să ne intereseze, dar aci, la cadrul cosmic, nu atât termenii, ci relația care naște. Termenii, numai în măsura în care sunt o condiție pentru înțelegerea relației. Câteva exemple ne vor lămuri. Sociologia nu se interesează de flora unei regiuni cu ochiul botanistului, ci numai dacă observă o legătură a ei cu vreun fenomen social și atunci stăruiește asupra legăturii. Nu va face fizio-

1) Intrebuițăm termenul de *cadrul cosmic* pentru că este mai cuprinzător decât cel de *cadrul geografic*. Natura nu se mărginește la globul terestru.

logie vegetală, nici cel puțin botanică descriptivă, ci va stăruia asupra numirilor populare, asupra superstițiilor, credințelor și practicelor în legătură cu plantele, asupra atitudinii sociale față de ele (de extirpare, cultivare, întrebuințare, la ce, cum etc.). Deci nu stăruim nici asupra mecanismului psihologic interior al celui alt termen, omul. Sau, apa unei regiuni în stare naturală nu interesează sociologia. Dar dacă este captată în industrie ca energie motrică sau este întrebuințată prin diferite sisteme de irigație, ca îngrășămintă a terenurilor de cultură, cu alte cuvinte, dacă este întrebuințată de om după nevoile lui, devine obiect al sociologiei. Dar nu studiem apa în sensul chimiei, al fizicii și nici cel puțin în sensul geografiei, ci rezultatul obiectiv al legăturilor dintre om și natură, sistemul de irigație, industria dezvoltată prin energia motrică a apei etc.

În studiul relațiilor, în afară de descrierea lor, ne interesează și sensul sau direcția. În cazul de față, dacă acțiunea e pornită de la natură sau de la cultură și care din ele a suferit transformări mai puternice față de starea anterioară. Astfel, cel puțin pe plan teoretic, dobândim un capitol în care trebuie să stăruim asupra transformărilor suferite de societate și cultură sub înrăurirea factorilor naturali și altul în care trebuie să stăruim asupra reacțiunilor sociale față de natură sau a societății ca transformator al lumii înconjurătoare, ca agent geografic. În perspectiva întâia, accentul cade pe societate, pe înfățișările ei născute sub înrăurirea factorilor geografici. În perspectiva a doua, accentul cade pe mediul geografic, pe transformările suferite de acesta prin activitatea desfășurată de societate, pecetie umană care ne interesează fiind expresia materială a puterii de voință și inteligență a grupului omenesc. În sfârșit, putem desprinde un nou capitol, pentru a treia posibilitate, de acțiune reciprocă, îmbinată, a termenilor, dând naștere unei situații organice, de viață omenească împlântată adânc în cadrul său natural. De astă dată natura nu e distrusă prin activitatea omului și nici omul nu este subjugat de forțele naturii, ci munca lui selecționează și prelungește posibilitățile naturale, impunând naturii un anumit gen de dezvoltare după nevoile lui. De pildă agricultura, silvicultura etc., în care natura însăși este cultivată după nevoile, hărnicia și inteligența omenească.

De sigur realitatea concretă nu ne desvăluie dintr'odată aceste trei probleme. Faptele nu se înșiruesc după ordinea logică a științei, chiar dacă știința neîntemeiată pe ele este lipsită de orice valoare. De aceea e sarcina analizei științifice să distingă în faptul concret cele trei aspecte ale problemei, în măsura îngăduită de realitate, și să-și

formeze cu vremea o schemă de interpretare științifică a raporturilor dintre societate și natură. În cele ce urmează vom vedea mai amănunțit problemele ridicate de această clasificare.

1. Incepem cu determinările cosmice ale vieții sociale. Pentru o mai ușoară mânăuire, le vom împărți în mai multe grupe.

a) Primul fapt care izbește atenția celui pornit să întreprindă cercetări din punctul de vedere care ne preocupă, este strânsa legătură dintre așezările omenești și mediul geografic. Dela un timp încoace problema este foarte desbătută și formează un capitol privilegiat al antropogeografiei. Ea este deopotrivă și o problemă sociologică. Dacă urmărim de pildă satele în așezarea lor generală, găsim mai întotdeauna că au fost determinate de apropierea apei, satele se așează pe râuri; de bătaia vânturilor, se așează în direcție potrivnică, pentru ca să nu-și facă din ulițe coridoare de vânt; de natura solului etc. Structura satelor, mai ales a celor primitive, e condiționată în mare parte tot de factorii geografici. Altul e satul de șes, concentrat și ordonat în mijlocul moșiei, altul satul de munte, neregulat, întins de-a-lungul văilor, împrăștiat pe pâraiele afluate, strâns ici și colo în cătune răzlețe, cu vieață proprie, aproape independentă de a întregului. Gospodăriile, construcțiile principale și dependențele lor, variază și ele după același principiu. Piatra și lemnul ca material de construcție, acoperișurile de șindrilă sau șiță în apropiere de păduri, clădiri de pământ frământat sau ars, acoperite cu păpuriș sau cu paie, în regiunile de baltă sau de pustă etc. În general faptele acestea sunt în deajuns de cunoscute. Dar aceasta nu prezintă foloase științifice prea mari. Studiul sistematic, investigația științifică amănunțită și rodnică s'a întreprins destul de rar. Geografia a deschis cea dintâi cale științifică în această privință. Sociologia trebuie să reia problema, alături de geografie și să aducă o perspectivă mai largă, fără să renunțe însă la cercetarea amănunțită și precisă a faptelor.

b) Mai sunt o seamă de probleme care aparțin tot discuției începute și care pentru sociologie au o însemnătate deosebită, întru cât o privesc de-a-dreptul și aproape numai pe ea.

Natura determină în mare parte ritmul vieții sociale. Sociologii au arătat foarte bine acest lucru în privința Eșchimoșilor. Dar sunt și fapte la îndemâna oricui. În țările cu două sau mai multe anotimpuri bine distincte, vieața socială se desfășoară într'un ritm determinat de acestea. Sistemul e destul de complicat. Unele clase sociale scapă oricărei determinări, altele le suferă, dar fiecare într'un gen propriu. De pildă în România, în timpul verii vieața sătească este deosebit de

intensă în ce privește latura economică. Până și noaptea e întrebuințată la muncile câmpului. În schimb iarna e perioada de odihnă, de petreceri și în același timp a muncilor lăturalnice și a unei vieți spirituale mai dezvoltate. Iarna a contribuit la noi foarte mult ca să se mențină sistemul de economie casnică împotriva teoriilor economiste care îi prevedeau dispariția sub influența capitalismului. Vieța orășenească tocmai dimpotrivă, este economic foarte intensă în timpul iernii, iar vara e în delăsare, în vacanță. Școlile se închid, Parlamentul se închide, funcționarii iau concediu, sezonul comercial e mort etc. Intre motivele psihologice ale adversităților dintre clase ar trebui să se țină seama și de nepotrivirea aceasta dintre perioadele de muncă și vacanță.

Ritmul vieții sociale sătești este însă și mai amănunțit impus de factorii climaterici. E într'un fel pe timp frumos, într'altfel pe cel ploios. În sfârșit, ordinea ireversibilă a muncilor agricole după creșterea sau descreșterea temperaturii, repetată cu o constanță tradițională în decurs de sute de ani, a dus la formarea unor adevărate calendare agricole, de echivalență: timpul indicând munca, munca indicând timpul.

Monografia sociologică are de stabilit în amănunte pentru fiecare regiune naturală a țării, dependența ritmului social de factorii geografici și calendarele agricole tradiționale.

c) Influența factorilor cosmologici se resimte ca o înrăurire mai îndepărtată și în variația formelor sociale. Cetele românești de sate așezate pe aceeași vale sunt forme străvechi de organizație socială determinate în mare parte geografic. Tot așa comunele administrative compuse din mai multe cătune au la bază o împărțire de natură geografică. Satele de pescari sau de păstori au altă organizație decât cele de plugari, după necesitatea de reacțiune colectivă la mediul pe care îl exploatează.

d) Producția socială, industria, este condiționată într'o măsură oarecare și ea de factorii geografici. Existența de zăcăminte miniere, de pământ arabil, căderile de apă, pășunile întinse etc., indică omului ocupația și îi determină producția. Oamenii mai înainte de a se fi fixat în granițe statornice, au cunoscut perioade însemnate de mobilitate (nomadism, năvăliri, migrații), încât, dacă s'au statornicit pe un anumit pământ, avem temeiuri să credem că au făcut-o și pentru că le-a convenit într'o largă măsură mediul geografic. Au rămas fără silnicie ori s'au luptat pentru pământul ocupat, pentru că s'au putut adapta, pentru că și-au putut potrivi aptitudinile de muncă mediului

înconjurător. Abia târziu popoarele își procură materiile prime din depărtări, de odată cu perfecționarea mijloacelor de transport și dezvoltarea economiei la o treaptă națională sau mondială, care a făcut cu putință diviziunea regională a muncii.

e) Un rol însemnat au factorii geografici în categoriile de culturi întemeiate direct pe natură, cum e agricultura, viticultura, horticultura etc. Se știe ce importanță deosebită joacă în producția agricolă constituția chimică a solului, ceea ce a dus la sistemele diferite de îngrășăminte sau primitiv, la sistemul rotației asolamentelor. Chiar numai întinderea pură are aici o însemnătate, căci a dus cu creșterea populației la o schimbare radicală a culturii pământului din extensivă în intensivă. Să nu uităm dependența recoltei de climă și de precipitațiile atmosferice. O secetă mare, o grindină, o inundație pot să distrugă complet semănăturile, impunând producătorilor diferite mijloace de apărare și prevedere.

f) Vieța comercială nu scapă nici ea de influențele naturale. Se știe ce importanță au râurile navigabile, ieșirea la mare, vecinătățile geopolitice în vieța popoarelor. Hrana, îmbrăcămintea etc. sunt alte exemple de fapte care suferă modificări de natură geografică.

g) Chiar și în lumea spirituală se resimt înrâuririle naturale. Mai ales formele religioase elementare, naturismul de toate gradele, apoi atâtea din credințele, superstițiile și obiceiurile populare ne dau exemple de creații culturale care cuprind elemente inspirate direct de natură. Cosmosul este obiect nu numai al științei și filosofiei culte și individuale, ci și a celor populare și colective. Ultimele interesează de aproape și sociologia.

Dar cu toate că natura a pătruns prin înrâuririle ei atât de adânc în mai toate manifestările vieții sociale, totuși problema aceasta se găsește încă în stadiul generalităților, iar sociologia adeseori nici nu ia act de ea. E vremea ca cel puțin cercetătorii de teren să o înglobeze printre preocupările lor și să contribuie prin studiul unui cât mai mare număr de fapte, la lămurirea ei științifică.

2. Raporturile dintre natură și societate nu se resfrâng numai asupra acesteia, ci duc la o transformare paralelă și a naturii. Societățile omenești constituiesc agenți geografici foarte puternici care imprimă un tipar omenesc mediului geografic, socializând natura. După aceasta se și măsoară gradul de civilizație al unei societăți. Intru cât principiul însuși este suficient de lămurit, desprindem numai două din acțiunile sociale asupra naturii:

a) Reacțiunea față de spațiu, studiul special al căreia îl numim

sociologia spațiului. Societățile omenești, ca tot ce e vieță superioară, au, ca o nevoie elementară de existență, circulația și expansiunea. De aceea întinderea pură, depărtarea, li se pune din cele dintâi timpuri ca o adevărată problemă. Prima soluție e cea animală, un simț exercitat al orientării în spațiu, cărări întrebuintate după nevoie, căutarea vadurilor la râuri etc. Cu vremea s'a dezvoltat însă un întreg mecanism științific de deplasare, dela căile simple sau pluta rudimentară, până la șoselele internaționale, căile ferate, navale, aeriene. Astfel sociologic spațiul e echivalat cu timpul în care poate fi parcurs. Și cu drept cuvânt s'a spus că pământul devine din ce în ce mai mic,

Problema comunicației a fost întotdeauna însemnată în vieța economică și economia politică n'a nesocotit-o în cercetările ei, dar căile nu îndeplinesc numai funcții economice, ele mijlocesc deopotrivă răspândirea civilizației și a culturii, înlesnesc influențele și prin aceasta procesul de omogenizare și de imitație socială.

Istoria socială și sociologia trebuie să determine, prima concret individual, a doua abstract tipologic, diferitele funcțiuni îndeplinite de drumuri.

b) Reacțiunea față de energiile și bogățiile naturale este o altă problemă care interesează de aproape sociologia. Ea însemnează o manifestare tehnico-economică a societății, privește deci și științele economice, dar atrage pe temeiul interdependenței funcționale a fenomenelor sociale anumite organizații politice, ridică probleme juridice, impune un anumit ritm vieții sociale și îi determină morfologia. Complexul acesta devine obiect al sociologiei. Aceasta cu atât mai mult cu cât avem de a face, cum am remarcat, cu o unitate de măsură a gradului de civilizație. O populație care nu se pricepe decât să pască turmele de vite pe crestele munților, dar nu bănuiește zăcămintele miniere din adâncuri și nici cel puțin ce forță reprezintă o cădere de apă, se găsește vădit pe o treaptă inferioară a culturii materiale. Pentru a determina locul pe care îl ocupă o unitate socială pe scara civilizației, sociologia trebuie să studieze deci și reacțiunile culturale față de natură, transformarea și întrebuintarea mediului geografic după mintea și nevoile omului. Ne gândim la adaptarea prin folosirea socială a tuturor bogățiilor și energiilor naturale, ca apa, vântul, zăcămintele miniere, vegetația, fauna etc.

În monografiile sociologice sătești sau regionale, după ce s'a stabilit în ce măsură au înrâurit factorii geografici evoluția, structura și funcțiunile sociale, se vor stabili și transformările suferite de me-

diul geografic prin activitatea omului, adevărate expresii materiale ale puterii culturale a grupului etnic.

3. Ultima grupă de relații și pentru sociologia satelor, cea mai interesantă, este a intervențiilor culturale în mersul naturii, însă în sensul ei, obținând o natură cultivată sau o cultură întemeiată direct pe punerea în valoare a naturii. De fapt aici avem de a face cu singura natură cu adevărat socializată. Terminologia existentă exprimă în deajuns această îmbinare: silvicultură, agricultură, pomicultură, viticultură, horticultură, apicultură, sericicultură etc., termeni dubli arătând sinteza într-o relație obiectivată a celor doi factori.

Sociologia are de studiat aici toate aspectele geografice explicabile numai prin raportarea la o intervenție socială. Plantațiile, câmpurile de cultură vegetală, podgoriile, grădinile etc. sunt înfățișări naturale geografice, dar natura singură nu le putea orândui în chipul acesta. Ele sunt și sociale. Prin secări de bălți, prin canalizări, prin semănături, prin împăduriri și despăduriri, prin canale de irigație etc., omul schimbă peisagiul geografic prin favorizarea anumitor elemente ale naturii în detrimentul altora. De astă dată nu mai e vorba de creații omenști cum sunt podurile, șoselele, căile ferate, mijloacele de locomoție etc., ci de selecția factorilor naturali, de răspândirea anumitor plante și animale, de schimbarea condițiilor naturale de traiu ale acestora, de o potrivire a naturii după inteligența și voința omului.

Sociologia, dacă vrea să urmărească activitatea socială în toate ramurile ei și să-i lămurească toate condițiile ei de desfășurare, va trebui să se ocupe și de formele sociale îmbinate organic cu natura.

II. Un cuvânt despre metodă. Insemnătatea factorilor geografici în lămurirea fenomenelor sociale n'a scăpat mai niciuneia din științele sociale de până acum. Totuși, cu excepția antropogeografiei, care urmărește un punct de vedere special, nu s'a trecut încă de faza generalităților foarte puțin documentate. De aceea se impune un contact cât mai strâns cu realitatea și, pentru a se evita greșelile de până acum, se cere un contact cu unități cât mai restrânse de viață socială pentru o cercetare cât mai amănunțită și mai completă. Monografia sociologică se dovedește calea cea mai rodnică în această privință. Ea este menită să culeagă datele care vor sta într-o zi la baza științei și vor face cu puțință o teorie generală temeinică.

Cum procedăm însă în cadrul unei monografii sociologice când vrem să cercetăm problemele înșirate? Singura metodă de promovare a cunoștințelor este *observația*. De aceea ne vom feri de orice idee pre-

concepută, ca și de informațiile necontrolate, primite dela alții și vom căuta să observăm și să verificăm toate datele la fața locului. Dar ne pot interesa lucrurile din două puncte de vedere: raporturile dintre natură și cultură cum sunt ele în fapt și cum se resfrâng în conștiința colectivă. Nu e același lucru. De pildă popoarele primitive cred că pot stăpâni prin magie mediul cosmic, în realitate se întâmplă că tocmai ele sunt cele mai subjugate față de natură. Sociologia trebuie să urmărească amândouă aceste aspecte ale fenomenului, dar trebuie să le distingă cu multă precizie, studiul unuia contribuind la lămurirea științifică efectivă a vieții sociale, studiul celuilalt ducând numai la cunoașterea descriptivă a unor opinii și credințe sociale.

Ni se mai pune în chip firesc problema întinderii cercetării și a posibilității sociologiei de a întreprinde ea singură această cercetare. Ca să aflăm ce anume a avut o influență asupra vieții sociale sau a suferit vreo influență din partea acesteia, în ce măsură și din ce pricini, practic trebuie să cunoaștem și fenomenele străine de realitatea socială. Ca să stabilim de pildă măsura în care a știut un grup omenesc să se folosească de mediul său geografic, nu e de ajuns să ne ocupăm numai de ceea ce a fost efectiv folosit, ci trebuie să înregistrăm și ceea ce a rămas neîntrebuințat. Cu atât mai mult cu cât existența unor elemente naturale neexploatate social ne dă o indicație despre posibilitățile de dezvoltare în viitor. Dacă vrem însă să respectăm această cerință metodologică, ajungem repede la concluzia că sociologia singură nu poate face față unei cercetări cu adevărat științifice. Ea trebuie să recurgă la ajutorul altor științe și chiar la cercetători de altă specialitate. Se impune o strânsă colaborare pentru a dobândi rezultate serioase. În cercetările sociologice monografice metoda colectivă e cea mai sigură și mai rodnică. Sociologia va trebui să facă apel la ajutorul geografiei fizice, a climatologiei, a antropogeografiei, a științelor naturale și fizico-chimice, cum sunt zoologia, botanica, agro-geologia, agro-chimia etc. pentru determinarea tipurilor de sol, a compoziției apelor, pentru determinarea faunei, a florei, a formelor de relief etc. Pentru studiul adâncit al agriculturii, silviculturii, horticulturii, pisciculturii etc., care se studiază și la manifestările economice, se va face apel de asemenea la oamenii de specialitate. Întru cât monografia sociologică tinde să redeva o icoană cât mai exactă a vieții sociale dintr'un moment dat, nu poate nesocoti niciunul din punctele de vedere științifice existente.

Dar ce anume urmărim în studiul cadrului cosmologic? În afară de cunoașterea desinteresată a realității, de explicarea științifică a

vieții sociale și de posibilitatea unor aplicări practice, tindem să caracterizăm sociologic o unitate socială din punct de vedere al raporturilor dintre natură și cultură. Astfel vom putea ajunge odată la o întemeiere științifică riguroasă a împărțirii societăților în societăți naturale, supuse factorilor cosmici și societăți culturale, stăpâne pe natura înconjurătoare și a unor categorii noi, de sine stătătoare sau intermediare, până azi insuficient studiate. Stabilirea tipului nu este un lucru fără însemnătate, din el decurge înțelegerea unor serii întregi de fapte și chiar a unor realități care ni se înfățișează fragmentar sau despre care nu deținem decât informații parțiale. Tipologia ține loc de generalizare și constituie un instrument de economie a forțelor intelectuale prin înglobarea în sânul ei a tuturor fenomenelor care se apropie de același tip.

Studiul cadrelor ne duce și la cunoașterea posibilităților de dezvoltare viitoare a societății, cum am arătat în altă lucrare (Teoria monografiei sociologice). Cadrul cosmic trebuie pus în legătură mai ales cu viața economică, pentru care constituie întotdeauna o virtualitate și deci un element de previziune.

Nu trebuie să exagerăm însă valoarea cadrului cosmic. Aceasta, din două motive. Societățile omenești sunt realități înzestrate cu voință, din care pricină impulsul oricărei activități le vine dinlăuntru, din însăși constituția lor bio-psihică. Cadrele, după cum a dovedit-o Profesorul D. Gusti, sunt o simplă condiție a vieții sociale. O populație primitivă sau neînzestrată și o populație civilizată sau înzestrată, reacționează în chipuri cu totul diferite față de același mediu. Să ne gândim: la cele două Grecii, cea veche și cea nouă sau la America dinainte și după descoperirea ei. Faptele acestea dovedesc că puterea de activitate se găsește în realitatea socială, în aptitudinile grupului etnic, nu în mediul înconjurător. Firește, nu e mai puțin adevărat că mediul face posibilă activitatea, o împiedecă sau o favorizează, cu un cuvânt o condiționează. Aceasta însemnează că într-o explicație completă trebuie să ținem seamă nu numai de mediu, ci și de structura etnică și de gradul de dezvoltare a societății respective. Cu alte cuvinte, cadrul cosmic nu constituie singurul factor condiționant al vieții sociale, de aceea studiul lui nu este de ajuns pentru lămurirea completă a vieții sociale. Va trebui întregit prin studiul celorlalte cadre, al celui biologic, istoric și psihic, chiar și când e vorba de fenomene în aparență pur geografice. De pildă, așezarea satelor nu este mai niciodată condiționată numai de factorii geografici, pe lângă aceștia joacă un rol și factorii istorici (de pildă satele domnești, boierești sau mânăstirești, așezate

adeseori după interesele stăpânilor) și factorii economici (nevoia de exploatare a moșiei) etc. Monografia sociologică trebuie să urmărească toate aceste condiționări. De aceea nu trebuie să se piardă din vedere niciodată că cercetarea raporturilor dintre natură și cultură nu este decât una din problemele sociologiei, nu sociologia însăși, așa cum întâlnim poziții în istoria doctrinelor și care astăzi trebuiesc depășite pentru o cât mai mare potrivire cu realitatea.

Traian Herseni

b. CADRUL GEOGRAFIC AL SATULUI

Așa cero cugetul nostru — ca, îndată după nume, să arătăm *locul* în care e așezat satul de care este vorba. Pe harta țării locul acela este *un punct*. Curiozitatea și nevoia noastră de a cunoaște nu se vor mulțumi, însă, cu aflarea, cu determinarea acestui simplu și unic punct.

Spiritul nostru cere, fiindcă simte nevoia, să poată privi mai departe, de jur împrejurul aceluși punct. Cu alte cuvinte, e nevoie să privim și să descifrăm *regiunea* în cadrul căreia satul nostru se află.

Spre a vedea ce trebuie să înțelegem prin regiune în cadrul unei monografii, e nevoie să pornim mai de departe.

Un geograf german, din secolul trecut, Carl Ritter, spunea că pământul este un Erziehungs-haus, adică: o *casă de educație* (a genului uman, a „neamului“ omenesc). Aceasta, în sensul că fața pământului neavând peste tot același relief, adică aceeași înfățișare, — neavând peste tot același acoperământ vegetal și animal și neavând nici în subsol aceeași structură și același conținut de roce utile omului — înseamnă — într'un cuvânt — că *astfel fiind*, fața pământului *va ajuta și va dirija existența umană spre genuri de viață diferite* — dela regiune la regiune; înseamnă, cu alte cuvinte, că omul dintr'o regiune va primi indicații pentru o anumită viață, și pentru o altă anumită viață omul din altă regiune.

Din cele de mai sus reiese, însă, că — cel puțin pe unele anumite *mici* arii sau suprafețe — aspectul și subsolul feții pământului sunt — mai mult sau mai puțin, *relativ omogene*. Aceste mici com-

partimente în care litosfera se împarte oarecum ca un fagure în cămăruțe, sunt așa numitele *regiuni naturale*. În ele fiind același relief, aceeași climă și același regim de ape, același acoperământ vegetal, aceeași lume animală, aceleași produse de sol și subsol, înseamnă că indicațiile de viață umană — ca să mă exprim astfel — vor fi aceleași (și oarecum unice) pe cadrul fiecăreia în parte.

Ei bine, după *nume* și după *indicarea pe hartă a punctului* care reprezintă satul ce pornim a cerceta, este tocmăi *această regiune naturală*, adică regiunea naturală a satului, de care trebuie să ne ocupăm.

O regiune naturală prin excelență, o constituie muntele. O alta — dealurile; o alta podișul sau podișurile și o alta, în sfârșit, câmpia. Acestea, însă, sunt regiuni naturale în înțelesul larg al cuvântului. — Pe măsură, însă, ce studiile geografice au descifrat tot mai amănunțit configurația sau aspectul feții pământului, s'a văzut că regiunile naturale cele mari se divid și ele, la rândul-le, în regiuni naturale mai mici. S'a văzut, de pildă, că mădularele sau organele geografice ale pământului dacic — adică regiunile lui naturale — sunt mult mai numeroase decât se credea, de pildă, pe vremea lui Hasdeu și a lui Xenopol care — în încercările lor de descifrare a vieții trecute românești și cu ajutorul geografiei, lucrau — ca să spunem astfel — numai cu muntele, cu dealurile și cu șesul românesc, ca regiuni geografice naturale între Tisa, Nistru și Dunăre.

Azi — însă — suntem mult mai departe. Azi — Carpații sunt un complex sau un *ansamblu de regiuni naturale*. Sunt astfel de regiuni, mai întâi, depresiunile lor — atât cele din interior, cât și cele de sub strașina carpatică, de sub un versant sau altul: basinul Pietroșanilor, basinul Titești—Brezoiu, basinul Dornelor, depresiunea Vrancei, a Maramureșului, basinul Beiușului etc. Dar și alte bazine mult mai mici — bazinele, cum le spun geografii și geologii cu un termen cam barbar, sunt considerate ca atari: basinul Câmpulungului moldovenesc, de pildă, apoi cela al „Chioajdelor“, al Câmpulungului muntean, al Arefului. Iar depresiunea subcarpatică a Olteniei ea însăși s'a văzut că e făcută dintr'o sumă de subdepresiuni: a Izvarnei și Celeiului, a Tismanei, a Ceaurului, a Novacilor, a Polovragilor, a Hurezului, etc. Analiza, cu cât merge mai în amănunt, cu atât descopere unități mai mărunte, alcătuitoare ale celor din ce în ce mai mari. Dar, o depresiune sau o regiune naturală este — mai ales din punct de vedere al geografiei umane — și *valea*: nu numai valea Dunării sau aceea a Oltului, ori a Nistrului, — ci și altele, mai mărunte: valea Lotrului, de pildă, sau aceea a Motrului.

Iar în regiunea dealurilor, ca și în aceea a podișurilor, ca și în aceea a șesurilor, s'a văzut că mădularele naturale componente sunt și acolo numeroase, mult mai numeroase decât s'ar părea. Regiunea colinelor dintre Olt și Argeș, de exemplu, e o regiune naturală distinctă: *platforma Cotmeana*. Mai la răsărit, sub munte, urmează „cuveta“ Arefului, apoi un ținut de dealuri, apoi „groapa“ Câmpulungului, etc. etc. — Dar șesul însuși, șesul Țării Românești, cel „revărsat ca o apă“ dela Calafat la Balta Ialomiței este și el fărâmat, în realitate, într'o sumă de mădulare distincte, naturale — pe care ușor le va descoperi cine e atent la numirile prin care poporul distinge, din instinct și practică, construcția feții pământului: iată câmpia Burdea, iată Găvanele, iată Burnasul, iată Vlășia, apoi Mostiștea, iată câmpul Călmățuiului, al Brăilei, — denumirea de Bărăgan rămânând să designeze numai „podul“ (expresia e tot a poporului) din sud de apa Ialomiței. Iar cine e atent, acela va descoperi alte regiuni naturale și mai mici, în cadrul celor de mai sus. Iată, de pildă, *câmpul Boianului* — o platformă redusă, dar distinctă, totuși, în județul Olt — în dreptul Roșiorilor-de-Vede.

Fiecare regiune din acestea își are, cum am văzut, fizionomia ei, își are geologia ei, își are duhul propriu — și nu e deloc greu de înțeles că, astfel fiind, fiecare din ele va oferi omului ei condiții de viață aparte, proprii, — fiecare, cum spuneam, va furniza omului de pe ea indicații pentru o anumită viață; fiecare, în sfârșit, putem spune că își va avea destinul istoric propriu. În acest înțeles, deci, se poate cu multă îndreptățire spune că pământul este cu adevărat — cum spunea Carl Ritter — casa de educație a genului omenesc: *ein Erziehungshaus*.

Elementul geografic care stă la baza (sau: în corpul) unei monografii sociologice, nu va interesa *el în sine și pentru sine*, ci va interesa (și va folosi) în măsura în care el va fi surprins în funcția lui de *Erziehungshaus*, mai bine spus: *în funcția lui socială*. Dar, așa fiind, înseamnă că nu ne vom pierde timpul cu amănunte de geografie fizică, în care ne-am putea pierde fără niciun folos. Cei care adună și interpretează materialul cadrului cosmic, să nu uite niciun moment că — oricum s'ar numi acel material — importanța lui în geografie va fi în funcție de raportarea și interpretarea lui umană, ca să spunem astfel.

Să ne întoarcem din nou cu o altă serie de considerații privitoare la pământul românesc, ca un fel de aplicație a celor expuse până acum.

Cine n'a auzit la noi de așa numitele „țări“... „țările“ acelea, mici și multe, și care, vorba cronicarului, umplu Țara cea mare așa cum sâmburii umplu rodia: Țara Loviștei, a Hațegului, a Oltului, a Zarandului, a Almăjului etc. Ei bine, noțiunea de „țară“ în acest înțeles — *este expresia umană* (sau și mai bine: istorică) a noțiunii de adineauri — *geografice*: aceea de *depresiune carpatică*. Văile și depresiunile carpatice au adăpostit cândva, după cum se exprimă undeva dl. Iorga, fiecare câte o „țară“ proprie, câte o mică organizație politică de esență populară; „țările“ acestea românești sunt, după același, vechile *mici români locale ale pământului românesc*¹⁾. Vieața românească era împărțită, în evul mediu, pe cadre de astfel de țări, care țări însemnau tot atâtea moduri sau expresii ale acestei vieți pe toate laturile ei. — Multe depresiuni au și Balcanii, Alpii, Pirineii, dar Carpații au — se pare — cele mai multe. Iar România, dacă luăm în considerație și podișul transilvan din mijloc — are 40,1 la sută din suprafața ei numai munte, deci tot atâta teritoriu cu depresiuni. Spre marginile pământului românesc, cu cât coborîm spre hotare, relieful scade — și pier, pe încetul, și depresiunile. Marginile acestui pământ s'au populat și au trăit organizate *pe văi* (care văi, în fond, sunt și ele tot un fel de depresiuni). Spre margini, *văile* au fost, în adevăr, cadrul geografic de populare și de organizare social-politică. Astfel, până acum un secol, Bărăganul era așa cum ni-l prezintă Odobescu în Pseudokinethicos: o stepă deșartă de lume, populată aproape numai pe valea Ialomiței și pe valea Dunării (ceea ce, între altele, îl făcuse pe Hasdeu să spună că Bărăganul e... o *Sahară* a Daciei).

Spre marginile pământului românesc vom căuta, prin urmare, *pe văi* ceea ce în munți căutam mai ales în *depresiuni*: ființa acelor *regiuni naturale, personalitățile geografice* cele mai precis desenate, ale acestui pământ. Dar și pe compartimentele așa numitelor *poduri* sau *câmpuri*, care umplu spațiile dintre văile râurilor: podul Boianului, al Burnasului, al Bărăganului, Vlăsia, Mostiștea. Toate acestea sunt *regiuni naturale*. Numirile populare de felul celor aici înșirate, ne arată sigur, totdeauna, existența unor *regiuni naturale*. Simțul geografic al poporului nu dă niciodată greș în această privință. Ori de câte ori vom auzi în largul câmpului românesc, o *denumire* populară care se referă la o anume suprafață de teritoriu, să fim atenți — fiindcă e aproape sigur că ea va designa o regiune naturală distinct mărginită în cadrul câmpului celui mare, unic. Am văzut câte regiuni

1) Despre „Țările“ acestea, vechile români locale ale pământului și istoriei românești se găsesc apuse lucruri care interesează în ordinea de idei de aici, în lucrarea noastră *Țara Loviștei* (mai ales cap. III).

de acestea distinge și botează poporul între Olt și balta Ialomiței. Și e sigur că *mai sunt*.

Ei bine, în duhul acesta de considerații trebuie să se scalde, de el trebuie să se pătrundă toți muncitorii cadrului cosmic: geologul, geomorfologul (geografal fizic), antropogeografal, geobotanistul, geozoologul. — Altfel, oricare din cei de mai sus va dovedi că nu a înțeles pentru ce a fost chemat la această muncă de colaborare, materialul de el adunat rămânând fără nicio întrebuințare sau cu una prea neînsemnată în raport cu gândul celor ce i-au solicitat colaborarea. Totul — așa dar — în funcție de societatea umană, la ea raportat, în funcție de ea valorificat. Altfel, încă odată, capitolele cosmologice vor alcătui o *sumă*, și nu o *unitate* organică prin care să treacă același duh sociologic, care să-i dea armonia și unitatea în valoare și interpretare.

Materialul cosmologic pe care sunt chemați anumiți cercetători să-l aduno și să-l interpreteze pentru o monografie de genul celor pe care le întreprinde Institutul de Științe Sociale al României, — *așa* trebuie adunat și *așa*, mai ales, trebuie interpretat: cu gândul mereu viu la omul locului, al satului sau regiunii.

Nu putem pași la studiul unui sat, la înțelegerea vieții și ființei lui ca unitate socială, fără a studia în prealabil cadrul lui cosmic sau, mai pe înțeles spus, geografic. Orice sat se naște și se dezvoltă într'un astfel de cadru. Acesta îi condiționează în mare măsură atât viața materială cât și pe cea spirituală. În niciun caz nu se va putea trece peste influența mediului geografic. Formele de viață locală își au originea în trecutul istoric, dar și în configurația și resursele cadrului geografic local, actual. Constituția, morfologia și produsele solului, iată bazele pe care trebuiesc fondate neapărat, toate studiile de această natură.

Dacă așa stau lucrurile, înseamnă că observarea, adunarea și interpretarea cadrului cosmic vor constitui unul din compartimentele de preș ale unei monografii sociologice. — Cum se culege, însă, și în ce ordine? Nu e lucru greu, dar nici ușor nu e¹⁾.

Cel dintâiu lucru pe care îl vom face la cadrul cosmic, va fi găsirea și definirea regiunii naturale, în al cărei cadru stă satul, la a cărui cercetare purcedem. Dacă, de pildă, satul acesta va fi unul din

1) Cf. Cadrul cosmic, în Monografia: *Clopotiva, un sat din Hațeg*, în editura Institutului de Științe Sociale al României.

Dobrogea — el va fi situat neapărat într'una din următoarele regiuni naturale: a) *Deliormanul* — *podişul sudic* —; b) *Dobrogea propriu zisă* — adică *stepa* din mijloc; c) *Deliormanul nordic* (cum îl numeşte undeva *Th. Burada*) — adică *peneplena* din Nord-Vest, ținut de falnici munți odinioară, dar roși și aduși aproape la înfățișarea de platou-câmpie astăzi; d) *delta Dunării*, regiune naturală prin excelență; e) malul sau, mai bine spus, valea Dunării, dela Turkmil și până la trifurcarea în Deltă; și f) *litoralul mării*. Iată regiunile naturale ale Dobrogei. Orice sat — va fi în una din ele.

Să zicem, acum, că satul va fi unul din Oltenia. Regiunea lui naturală va fi: sau *muntele* (cum e cazul satului Sohodol din Gorj, nord-vest de Tismana); sau *depresiunea subcarpatică* a Olteniei (care, la rândul-i, se subîmparte într'o sumă de subdepresiuni); sau podişul *Mehedinţului*; sau mica *depresiune a Turnu-Severinului*; sau *plat-forma centrală a colinelor*, sau *câmpul sudic* (pe care poporul îl subîmparte într'o sumă de altele mai mici); sau *valea Dunării*. Iată, în mare, regiunile naturale în care — (în câte una din ele) va fi situat orice sat oltenesc. Și așa cu Muntenia, cu Moldova, cu „țara“ cea de dincolo, transalpină.

Pământul nostru, deci, e împărțit pe regiuni naturale, mai ales pe *depresiuni și văi*, al căror reflex istoric am văzut că sunt vechile „țări“ — fostele noastre *mici români locale*.

Ca realitate geografică, un sat nu poate fi înțeles și definit dacă nu ne vom uita *mai departe*, în jur — să-l fixăm în acest cadru și să-l înțelegem în el. Ca să înțelegem satul, trebuie să înțelegem mai întâi *cadrul* din care el își trage, ca să spunem astfel, ființa. Și *după* ce vom observa și înțelege acest cadru, ale cărei legi cosmice de viață sunt aproape aceleași pentru toate satele lui, deci și pentru al nostru, vom „țâia“ și vom izola din acest tot, și vom înțelege foarte ușor ființa geografică întregă a acestuia din urmă.

Ființa geografică a satului nostru vom înțelege-o, așa dar, *prin mediul lui cosmic*, care este regiunea naturală în care el zace. Trebuie să se trateze aici morfologia terenului, apele, drumurile. În genere, e de dorit să prezentăm personalitatea regiunilor naturale, în măsura în care lucrul e posibil, sub toate aspectele: geomorfologic (chiar geologic, puțin), hidrografic, climatic, geobotanic, geozoologic etc.

În al doilea rând, va trebui să *precizăm* așezarea satului: să vedem, adică, această așezare de aproape:

La ce *altitudine* zace? Între ce curbe de nivel îl prinde harta? E așezat pe malul unui râu? Pe care mal anume? E, dimpo-

trivă, așezat sub mal? (sunt și de acestea). E în largul unei lunci? E pe o coastă „țepișă“ de teren? (cum e Clopotiva). E pe o terasă (fluviatilă sau marină)? Pe un promontoriu (fluviatil sau marin)? E în largul câmpului? E pe spinare de deal? (ca pe alocuri în Podișul Mehedințului). E pe o *față* de munte? (ca în Munții Apuseni, ca în Munții Sebeșului). E pe un *dos* de munte? E în gura unui *defileu*? E pe un argestru (con de dejecție)? E la drum sau nu? E la o răscruce? E, dimpotrivă, departe de drum?

Și toate acestea trebuiesc *desvoltate*, bine înțeles; privitye și înțelese de aproape, în amănunt. Și totdeauna, cu răspuns la întrebarea De ce? De ce este așa?

După așezarea aceasta geografică, credem că ar trebui spus ceva și despre o altă așezare: cea istorică. Omul nu trăiește suspendat în văzduh, ci legat de o anume bucată de pământ, hrânindu-și ființa din anume tradiții și amintiri. Cu cât are conștiința mai vie și mai bogată cu atât se simte el mai legat de acelea. Și fiecare ne simțim legați mai întâi și mai puternic de orizontul natal, al unei patrii — ca s'o numim așa — mici, locale. Dacă regiunea naturală a satului ce studiem va fi, să zicem, Țara Hațegului — atunci, după prezentarea ei geografică vom face și una istorică: „Cel dintâiu sălaș al neamului românesc dincolo de Carpați“, a spus Ovid Densușianu. Nu poți săpa nicăiri, în largul ei, fără să dai de vechi și glorioase urme istorice: un drum roman, o cetate, o așezare veche, o armă, un depozit de monede, un mormânt etc. — scria vicarul Hațegului Ștefan Moldovan, acum 80 de ani... iar Barrès tocmai aceasta spune că e, între altele, patria: *un mare și sacru cimitir!* — Lucrurile acestea, de sigur, se vor trata și la cadrul istoric, dar ceva despre ele trebuie spus și *la așezarea satului*.

În al treilea rând va fi vorba despre forma și structura satului¹⁾. E un sat (ca formă) *lung* — înșirat pe malul unui râu? E unul *lung*, înșirat pe o culme de deal sau de munte? E unul *lung* — *în cruce*? — format adică din patru brațe, care dau unele în altele în unghiu drept? (cum sunt multe din linia de sate ce stau sub strașina munților din nordul Olteniei). — E un sat triunghiular (un triunghiul plin, care umple un con de dejecție de aceeași formă? E un sat de formă neregulată, mai mult sau mai puțin rotund, îngrămădit pe mal de apă, sub coastă de munte, (cum e, de pildă, vestitul *Topleț* de pe

1) Cf. Ion Conea: *Geografia satului românesc* (în rev. Sociologie Românească, Nr. 2—3, din Februarie—Martie 1937) și *Determinări geografice în așezarea satului Runcu* (în Arhiva pentru Știința și Reforma Socială anul X, Nr. 1—4, 1932).

Cerna?) e un sat *geometric*? (ca cele de recentă colonizare străină în Ardeal sau ca cele recente românești, unele, din largul Bărăganului).

Este (ca structură) un sat *risipit* — de munte — cu gospodăriile semănate larg pe „față“ sau pe coastă, în genere, fiecare gospodărie zăcând pe sfoara de moșie proprie? E un sat *răsfirat* — alcătuit din sâmburi sau nuclee de gospodării situate la mici distanțe între ele — așa numitele „crânguri“ în Apuseni și pe alocuri în Hațeg, sau „stuluri“ (o vorbă auzită în Oltenia)? E un sat cu tendințe spre *adunare*? (în care, adică, între crânguri sau cătune, au început a apărea gospodării intermediare, semn al unei apropiate cimentări în *unitate*). E un sat deja *adunat* — sau îngrămădit — sau, și mai mult: *compact*? (cum compact, de pildă, e numitul *Topleț* sau *Rășnovul*). Sunt și sate care cândva au fost adunate și *după aceea s'au risipit* (deci: o evoluție inversă). Vom cerceta și vom descifra toate acestea. Și ne vom pune întotdeauna întrebarea: *de ce?* Și în legătură cu acest *de ce*, vrem să atragem atenția asupra unui lucru de o deosebită importanță: cercetătorii cu educație și pregătire geografică sunt înclinați de obicei să-și explice totdeauna forma și structura unui sat *numai prin geografie*: e configurația terenului de vină, e solul, e clima, e vegetația, etc. De multe ori, însă, e *omul* de vină — când nici nu te aștepți. Satele de sub strașina munților Olteniei, pe care geografii și le explică, ca structură, prin *teren și climă*, sunt de fapt așa cum sunt: *adunate și aciuat*e sub munte, fiindcă... așa au vrut Austriacii (1718—1739) și mai ales Kisseleff, care, ca să aibă pe oameni mai la îndemână pentru încasarea dărilor... „a scos casăle la linie“, orânduind sate *lungi*, la drum, și *adunate* — ca structură. — Să nu căutăm, deci, numai explicația geografică, ci să fim atenți și la cauzele de ordin *social* sau istoric, atât de neglijate, adică nebanuite, până azi.

Și ultima întrebare la care trebuie să răspundem, este aceea a *raporturilor dintre om și mediu*, „acea nobilă luptă care ea a născut lumea modernă“ — cum spune *Hendrik van Loon*. Raporturile sau lupta aceasta formează obiectul mai ales al geografiei umane, care geografie se definește: *știința peisagiului umanizat*. Acest peisagiu, pe care Germanii îl numesc: *Kulturlandschaft*, e dintre elementele care trebuie să stea *în inima* unei monografii. El exprimă rezultatul luptei dintre om (considerat ca societate) și *natură*. Este, deci, un rezultat prin excelență social. Peisagiul acesta, însă, nu e de azi și nici numai de azi și de eri, — ci, adesea, vine, — ca să spunem astfel — de foarte departe, din trecut. Studiul *peisagiului umanizat*, în măsura în care umanizarea lui datează din vremuri trecute, e obiectul *geografiei istorice*, pe care

Henri Berr și Lucien Febvre au definit-o ca fiind: o *geografie umană retrospectivă*, deci: tot o geografie umană, numai că a trecutului¹⁾.

În această ordine de idei să amintim cuvintele lui Vidal de la Blache care spunea că geografia umană se ocupă cu studiul *urmelor materiale* de orice fel, pe care le lasă pe pământ activitatea omului. Aceste urme sunt: *locuințele, drumurile, culturile* de plante noi, *despăduririle, exploătarile miniere* etc. Toate acestea trebuiesc avute în vedere, descrise și explicate, înfățișate explicativ într'o prezentare de ansamblu a peisagiului umanizat care formează *spațiul vital* propriu zis al satului pe care îl cercetăm. Vom studia drumurile care leagă satul de restul regiunii lui naturale, cele care pleacă din el sau vin în el „legând depărtările“, dar mai ales pe acelea care leagă satul de *spațiul lui vital*: de câmpul sau holdele lui, de pădurile lui, de munții lui, care duc la sălașele și colibebele lui; la fânațe, la stâne, etc. Vom descifra cât teren și în ce chip a fost pus în valoare de către om, scos adică din starea de peisagiu geografic natural; unde și câtă pădure a „runcuit“ sau „livezit“, făcând curățuri; ce plante noi a introdus în *spațiul lui vital*; cu cât, în munte de exemplu, a urcat omul mai sus *limita antropogeografică* (ca în Munții Cloșanilor și Șohodolului din N. V. Olteniei, de pildă, unde cultura cartofilor și a grâului a suit de câteva zeci de ani încoace până la altitudinea de 1300 metri!); ce plante vechi, autohtone, au fost înlocuite cu altele noi, care dau un „randament“ mai mare și mai de preț ca acelea; ce mine s'au exploatat cândva (dacă?) sau se exploatează astăzi; întru cât, prin acestea, a fost modificat peisagiul geografic primitiv — etc. etc.

Să încheiem considerațiile, acestea, atrăgând atenția asupra unui fapt de o deosebită importanță: studiul peisagiului umanizat, adică înțelegerea acestui peisagiu *în devenirea lui ab origine până la înfățișarea de azi*, nu poate fi dus la bun sfârșit fără o *prealabilă culegere și interpretare* a întregii „toponimii naturale“ din întreg *spațiul vital* al satului respectiv. Toponimia este una din principalele chei (de multe ori cea dintâi) în descifrarea procesului *Natură-Cultură* a vremii trecute.

Un capitol important al cadrului cosmic, deși oarecum desprins de cele înfățișate până acum, este și acela despre „mersul vremii“ în localitate. Am spus „mersul vremii“, cum spune poporul satelor, nu

1) Vezi Ion Conea: *Prin geografia umană la o nouă concepție a geografiei istorice* (în Buletinul de geografie, tom. XVII).

climă — ca la carte. Capitolul despre vreme poate fi făcut și după date culese din institute și stații meteorologice, dar acestea privesc regiuni mult mai întinse și deci de mai mică importanță pentru monografia unui sat. De aceea acest capitol își capătă îndreptățirea și semnificația și valoarea, mai ales în măsura în care e scris din *cele ce a notat experiența omului local*. Un capitol de climă astfel alcătuit, va avea o valoare practică deosebită, datele lui condiționând calendarul muncii din acel sat. Așa dar — izvoarele, ca să spunem așa, de informație pentru acest capitol vor fi oamenii satului.

Cum vom alcătui capitolul?

Din răspunsurile la întrebările următoare:

Când începe primăvara? vara? toamna? iarna? Cât ține fiecare din ele? De când și până când? Ce știe omul locului despre solstiții? Ce — despre echinoxii? Ce păsări (venind — sau plecând) vestesc începutul sau sfârșitul unora din anotimpuri? Ce plante vestesc aceleași fenomene? Cât ține, vara, căldura maximă? cât, iarna, gerul năpraznic? Ce fenomene, meteorologice sau vegetale, vestesc toamna lungă? Cum se anunță o iarnă grea?

Ce vânturi se cunosc în localitate? Dincotro bate fiecare și cum îi spune? De când și până când bate? Ce aduce fiecare din ele, sau ce vestește (pentru mai târziu)? Care vânt „omoroă zăpada“? Care „scoate frunza“ primăvara? (Dacă e, bine înțeles, un astfel de vânt). Care doboară frunza, toamna? Care din ele e „uscat“? Care aduce ploaia? Care e cel mai bun? Care — cel mai rău? Care vânturi „se bat“? și când? Și ce înseamnă această bătaie? Ce aduce victoria unuia sau a celuilalt?

Când cad ploile cele mai multe? Ce vânt le aduce? Ce tipuri de nori cunoaște omul locului? Ce nume dă fiecărui? Cum se anunță ploaia? Cum vine? Cum cade? (Cât de multe observații sau notații de acestea — și cât de multă terminologie în legătură cu fenomenele la care se referă).

Când a fost cea mai mare secetă în sat, de când țin oamenii minte? Când — cel mai mare frig? Ce rezultate rele economice a adus? Se îngroapă vița iarna? Crește, spontan, liliacul? Dar castanul dulce? Migdalul? Scumpia? — etc. etc. Timpul, în genere, e bun sau e rău? Ce spune, în această privință, într'un cuvânt, omul locului? Așa am alcătuit noi în monografia Clopotivei, capitolul despre mersul vremii în acel sat; întrebând-o, despre toate acestea, pe bătrâna Simziana Simonesc, și răspunzându-ne ea la toate. Parcă o aud: „Când dăduie în cer la munții ăi mari, să știi că plouă“ — sau: „Alteorea, încep să ujeue păiușele; ujeue așa, ca un cântec, dă crezi că zice din frunză; mergi pă câte o mejdină așa — și ascuți cum cântă firele de iarbă: Să știi, domnișorule, că și atuncea plouă“.

Ion Conea

B. PLAN GENERAL PENTRU CERCETAREA CADRULUI COSMIC

I. REGIUNEA

1. *Regiunea naturală unde se află așezat satul nostru:*

Numele regiunii.

Hotarele și întinderea ei. Vecinătățile. Longitudine și latitudine.

Înălțimea cea mai mare și cea mai mică.

Descrierea munților, dealurilor, podișurilor, văilor, câmpiilor și apelor. (Hartă).

Clima regiunii (vezi mai jos cele scrise despre climă la capitolul II., cu privire la sat: același lucru vom studia, se înțelege, mai sumar și pentru regiunea întregă). La fel vom cerceta flora și fauna regiunii.

2. *Așezările omenești din regiune:* Câte sate sunt în regiune și unde sunt așezate? Care sunt tipurile mai însemnate, după forma și structura lor? Dar tipurile de locuință? Se pot stabili anumite șiruri sau grupe de sate care să se asemene între ele datorită condițiilor geografice comune? Satul nostru face și el parte din vreun grup sau constituie față de regiune o excepție?

Care sunt centrele administrative, religioase, economice ale regiunii? Târgurile sau orașele cele mai însemnate? Ce căi de comunicație și ce legături există între așezările omenești din regiune?

Ce influență au șoselele naționale și căile ferate asupra vieții omenești din regiune? Cum s'au transformat satele așezate de-a lungul acestora și prin ce se deosebesc de celelalte?

Cum era înainte vreme regiunea și cum este acum?

Un scurt istoric al regiunii, cu stăruințe mai ales asupra așezărilor omenești și a activităților transformatoare de mediu, împăduriri, canalizări, drumuri, pătrunderea industriilor de oraș, intensificarea comerțului și schimbările ivite în civilizația țărănească (îmbrăcăminte, locuință, unelte, deprinderi de trai și de muncă etc.).

O descriere scurtă a întregii vieți regionale, cu stăruințe speciale asupra genurilor principale de viață, ca păstoritul, plugăritul, pescuitul, albinăritul, păduritul, lemnăritul, zidăritul, olăritul, cărăv-

șitul etc. pe care mediul fizic și economic le favorizează și le diferențiază.

3. *Impărțirea administrativă și pe trupuri de moșie a regiunii:* Hotarele administrative ale satelor din regiune și trupurile de moșie (arătură, fânaț, islaz, livezi, pădure) folosite de fiecare sat. (Hartă).

4. *Locul unde se află așezat în regiune, satul nostru, cu trupul lui de moșie:* La margine, la mijloc; la ce distanță față de centrele regionale, față de arterele principale de comunicație (șosea, cale ferată, râu navigabil) etc.

II. SATUL (descriere geografică)

A. *Hotarul.*

1. *Descrierea amănunțită a hotarului administrativ* al satului nostru și a trupului său de moșie. Suprafață, hotare și vecinătăți.

Cum era înainte și cum este acum? (Hărți).

Descrierea geografică a hotarului: curbele de nivel între care se găsește pe hartă, înălțimea cea mai mare și cea mai mică.

2. *Pământul:* Munți, dealuri, podișuri, șesuri, văi; descrise cu numele lor. Așezarea lor, înălțimea, întinderea. (Hărți).

3. *Ape:* Numărul, numele, lățimea, lungimea, adâncimea, panta pe km., diferența totală de nivel în cursul străbaterii trupului de moșie, iuțeala, debitul, variațiile de anotimp ale debitului, terasele apelor, locurile supuse inundațiilor.

Izvoare minerale și obișnuite. Compoziția apei lor. Se vor culege cu grijă numirile locale.

4. *Subsolul:* Structura geologică a pământului. Calitatea agricolă a pământului, alcătuirea straturilor și fertilitatea (hărți geologice, tabele de analize ale pământului; secțiuni în pământ; colecții mineralogice).

Cariere de piatră, var, zăcăminte miniere în hotarul satului.

5. *Flora și fauna:* Felurile ființelor vii, plante și animale, care

trăiesc pe hotarul comunei (fotografii de exemplare tipice, ierbar, insectar). De stăruit în chip deosebit asupra florei și faunei de interes economic (plante comestibile, pești, vânat), asupra plantelor decorative (din grădinițe, glastre), asupra plantelor medicinale și se vor culege credințele și practicile populare în legătură cu ele (etnobotanica și etnozooologia) ca fiind pentru monografia sociologică mult mai însemnate decât cercetările de strictă specialitate.

6. *Clima*: Cum merg anotimpurile? Căldura cea mai mare și frigul cel mai tare, pentru fiecare anotimp în parte și pe anul întreg.

Cantitatea de ploaie căzută anual și pe anotimp.

Grindina, înghețurile, zăpezile și furtunile.

Inundațiile și revărsările.

Secetele din comună (diagrame climaterice).

Se vor înregistra și urmările acestora asupra vieții satești (foamete, boli, nenorociri).

Mersul vremii (anotimpurile, ploile, vânturile, semnele prevestitoare de vreme etc.), așa cum îl cunosc localnicii (vezi I. Conea).

Calendarul agricol: timpul fiecărei munci periodice din sat (aratul, grăpatul, semănatul, pusul, prășitul, cositul, seceratul, culesul, etc.) în funcție de mersul vremii.

B. *Vatra satului*

1. *Locul de așezare al caselor, adică satul propriu zis*: Cum e așezat satul: pe apă; la marginea apelor; la drum; la răscrucea drumurilor; pe munte; pe un con de dejecție; pe coastă; pe muche de deal; ferit de vânturi sau în bătaia lor; în zona de contact între două regiuni (deal și șes, munte și deal etc.).

De ce este așezat satul acolo? Din pricini geografice? Pentru ușurința locurilor? Sau pentru nevoi de apărare de dușmani, nevoi gospodărești și altele?

A fost așezat cândva satul în altă parte și s'a mutat? Din ce pricină? inundații, surpări de pământ, năvăliri, porunci ale stăpânirii?

2. *Care este înfățișarea satului*: a) Ca formă: un sat lung, în cruce, triunghiular etc. b) Ca structură: risipit, răsfirat, adunat, compact etc. Un sat făcut din mai multe pâlcuri de case. (Planul satului).

Lungime, lățime, altitudine, suprafață.

3. *Elementele structurale ale satului:* a) Enumerarea și descrierea generală a elementelor componente: gospodării (locuințe și dependințe), edificii publice, grădini, locuri virane, cimitire, artere de circulație (drumuri, ulițe, poteci), înfundături, poduri (podețe, punți), ape (râuri, lacuri, fântâni, canale, șanțuri de scurgere), piețe, răscruci, locuri de târg și adunare etc. b) Structurarea acestor elemente în subîmpărțiri ale satului: vecinătăți, ulițe, hudițe, crânguri, pâlcuri de casă, cartiere (suseni, joseni; mijlocul satului, laturile și capetele lui etc. .

III CUM FOLOSESC OAMENII DIN SAT PĂMÂNTUL LOR

A. *Cum își folosesc hotarul întreg.*

1. Să se arate pe harta trupului de moșie cum sunt așezate stăpânirile oamenilor. Ce pământ este clăcășesc și ce pământ moșnesc; cumpărăturile vechi și noi; împrăștierea prin lege, vechi sau noi; pământ stăpânit în devălmășie, obștie, compozosoriat, sau folosit individual; pământ arendat sau luat în dijmă dela alte comune (hărți și schițe).

2. Descrierea tarlalelor, călcăturilor, hotarelor din sus și din jos, funiilor, curelelor, delnițelor, moșilor, bătrânilor, sau alte asemenea împărțiri mai mici ale trupului de moșie. (Hărți și schițe).

Cum a fost pe vremuri și cum este acum.

3. Cum este folosit pământul în activitatea economică? În agricultură? Cât, unde și ce se seamănă? Țarini, ogoare, islazuri, păduri, goluri de munte.

Să se noteze și pământurile neîntrebuințate (mlaștini, roghini etc.).

4. Intinderea hotarului și folosirea lui pentru păstorit, fânaș, pădurit, podgorit — duc ele la locuințe și acareturi temporale sau sta-tornico în afară de vatra satului? Cum sunt de pildă: sălașele, colibe, stânila, ocoalele, grajdurile, cramele etc. Numărul, descrierea și întrebuințarea lor (de cine, la ce, cât timp).

B. *Cum își folosesc vatra satului?*

1. *Clădirile:* a) Numărul caselor și felul cum sunt ele așezate unele față de altele; față de străzi și uliți; față de soare (răsărit și apus); față de vânturi. Distanța între ele. b) Se vor descrie amănunțit:

tipurile de case (acoperiș, pereți, încăperi, tavan, podea, ferestre, uși, prispă, ceardac, temelii etc.), dependențele (grajduri, șuri, pivnițe, latrine, platforme de gunoiu, cotețe, cuptoare, sobe), îngrădirile (poartă, porțiță, pălan, zaplaz, grilaj, gard), ogrăzile, grădinile, grădinițele etc. c) Se va arăta pentru fiecare: materialul, tehnica de construcție, dimensiunile, reparațiile și întreținerea. d) Se vor culege pe cât cu puțință date statistice complete (prin numărătoare și măsurare în fiecare gospodărie). e) Se va arăta raportul dintre spațiile libere și clădiri; dintre vegetație și locuințe etc. din vatra satului. (Vezi și planul special pentru studiul locuinței).

2. *Urme din vechea organizație sătească:* Este vatra satului împărțită pe curele, delnițe, moși, neamuri, vecinătăți? Este vreo potrivire între aceste împărțiri ale vetrei cu împărțirile hotarului?

Sunt anumite cătune sau pâlcuri de case locuite de oameni de anume obârșie? Neamuri anumite, sau boieri și clăcași, moșneni și răzeși, oameni veniți de curând, țigani, minoritari etc. (hartă și numărătoare a oamenilor de anume obârșie, locuind anume locuri).

C. Cum își folosesc drumurile și apele navigabile.

Câte drumuri sunt și ce fel de drumuri sunt: în sat, din sat, spre locurile de arătură, drumuri ale oilor, poteci, șosele comunale, vicinale, județene, naționale.

Din ce material sunt făcute? Cum și cine le întreține? Sunt bine sau rău așezate față de trebuințele satului?

Răscrucile. Câte sunt și la ce folosesc?

Poduri și podețe. Câte și unde sunt așezate? Din ce și cum sunt construite? Cine le întreține?

Cum se face transportul pe aceste drumuri? Cât timp le trebuie oamenilor ca să ajungă pe aceste drumuri la locurile lor de agricultură sau la centrele regionale? Vom socoti timpul în ore, pentru fiecare mijloc de transport întrebuințat în comună.

Același lucru îl vom studia pentru apele navigabile, folosite de săteni.

Mijloacele de locomotie (cu piciorul, căruță, car, teleagă, sanie, plută, barcă etc.). Numărul și descrierea lor. Animalele de transport (boi, cai, măgari), cu harnașamentul respectiv (ham, șea, samar, jug etc.). Pentru oameni: traistă, sac, desagi etc. Numele locale pentru fiecare din cele înșirate (ale lor și ale părților componente).

În ce măsură au pătruns mijloacele tehnice de transport (biciclete, motociclete, camionete, autobuze, automobile).

Funcțiile sociale îndeplinite de drumuri. La ce sunt întrebuințate drumurile? Pentru exploatarea moșiei, pentru pădure, pentru desfacerea mărfurilor, pentru nevoile culturale, sanitare, administrative, legături de familie și prietenie cu satele învecinate etc.

Frecvența circulației. În ce perioade ale anului și în ce zile din săptămână se circulă pe drumuri mai mult. Să se facă numărătoarea circulației cel puțin o săptămână încheiată: cine iese din sat, cine intră, ora, cu ce mijloace, ce duce, unde se duce sau de unde vine, de ce? (Vezi și planul special pentru studiul circulației).

D. Cum folosesc sătenii apa.

Apa de băut: câte fântâni și fântânițe sunt în sat și pe câmp? Clasificarea lor: fântâni construite (adâncime, construcția, cu cumpană, cu roată, cu pompă, colacii de lemn, de beton etc.), fântânițe la suprafață. Cum sunt îngrijite?

Cum folosesc apa ca energie motrică? La mori, ferestraie, pive, dârste, lucrările pentru captarea apei (ridicări de terenuri, canale, iazuri, scocuri).

Cum o folosesc în agricultură și în industria casnică: irigații, gropi de topit etc.

IV. CE AU FĂCUT OAMENII PENTRU ÎMBUNĂTĂȚIREA HOTARULUI ȘI A VETREI LOR DE SAT ȘI CE SE MAI POATE FACE?

1. Impăduriri, plantări de pomi, canalizări de râuri.
2. Secări de mlaștini.
3. Exploatarea mai rațională a pământului și a zăcămintelor.
4. Muncă edilitară în vatră (alinieri, plantații, grădini, înfrumusețări, monumente, pavări, trotuare, canalizare, luminatul ulițelor, electrificare).

V. CARACTERIZAREA SOCIOLOGICĂ A SATULUI DIN PUNCT DE VEDERE AL RAPORTURILOR DINTRE NATURĂ ȘI CULTURĂ

1. În ce măsură este adaptat satul la cadrul său geografic? În ce măsură știe să se apere de neajunsurile acestuia? În ce măsură știe să se folosească de elementele geografice naturale?

2. În ce măsură și-a adaptat satul în chip activ cadrul său geografic? În ce măsură l-a transformat după nevoile vieții omenești și poartă pecetia umană (peisagiul umanizat sau socializat) ca o expresie a gradului de inteligență, îndemânare și a puterii de voință a grupului?

3. Gradul și felul civilizației și culturii sătești, în raport cu natura (civilizație primitivă, rutinară, evoluată, novatorie; cultură organică sau mecanică; unitate socială naturală sau culturală etc.).

4. Tendințele și posibilitățile de dezvoltare ale satului pe temeiul cadrului său cosmic (natural și socializat).

Traian Herseni și H. H. Stahl

C. PLANŪRI SPECIALE

a. PLAN PENTRU CERCETAREA TIPURILOR DE ADAPOSTURI

INTRODUCERE

Adăposturile unei unități sociale (sat, oraș etc.) nu se aseamănă până la identitate unele cu altele. Numeroși factori, atât de ordin general (cosmic, biologic, istoric), cât și particular (gust, situație materială etc.) determină deosebirea dintre ele, uneori nu numai în linii mari, ci până în cele mai mici amănunțimi.

Unii din acești factori — și cei mai importanți — imprimă, însă, locuințelor trăsături mai mult sau mai puțin comune în ce privește unele caractere evidente (formă, dimensiuni, poziție și altele), care formează tot atâtea puncte de vedere în studiul lor. Se ajunge astfel la crearea *tipurilor* de adăposturi.

Intr'un sat se poate vorbi, deci, de *case tipice*, care apar ca un fel de manifestare a specificului civilizației locuitorilor unei unități etnice și altele *netipice*, de cele mai multe ori reduse ca număr și datorite unor cauze pur personale sau a unor slabe influențe de aiurea.

Cunoștințele asupra locuinței nu trebuie să apară în mintea celui ce vrea să-și dea seama de treapta de civilizație a locuitorilor satului sau regiunii respective, ori de vreo problemă în legătură cu casa, ca un material haotic și lipsit de importanță. Studiul trebuie făcut după anumite norme și — în cadrul fiecăreia din acestea — după particularitățile ce le prezintă adăposturile.

Apoi, cunoașterea aprofundată a tipurilor de adăposturi nu se poate

face în urma unor observații fugitive. Acestea pot avea drept urmare *cel mult* un studiu pur informativ și adesea superficial. O cercetare amănunțită după cât mai multe puncte de vedere (natural, insistând asupra acelor care formează caracteristicile locuințelor dintr'o unitate socială oarecare) și cât mai precisă (cu ajutorul statisticeii), pune anumite probleme de un interes deosebit, care pot duce la concluzii noi și de o importanță uneori capitală.

Studiul locuinței constă în a găsi — cercetând după un plan dinaintre stabilit — tipurile de adăposturi.

Prin adăposturi nu se înțelege numai adăpostul omului (casa propriu zisă), ci și a animalelor sale (grajdul, cotețul), precum și a uneltelor sale de muncă (șura, șopronul ș.a.). Desigur că elementul principal din acest întreg complex, este locuința omului. Grija ce o are ca aceasta să fie cât mai conformă cu trebuințele sale, care — în linii mari — se aseamănă cu ale celorlalți locuitori, precum și cu stadiul de civilizație al său și al întregii unități din care face parte, ne face să afirmăm că se poate vorbi mai ușor de un tip de casă decât de un tip de grajd sau coteț, de exemplu, acestora omul dându-le adesea o importanță secundară (excepțiile sunt, totuși, numeroase).

Deseori unui tip de casă îi corespunde unul de curte, de șură ș.a. m. d. Acest fapt apare ca natural, explicațiile bazându-se pe fapte.

METODA DE STUDIU

În general, *executarea lucrării despre locuință, comportă* trei faze:

- a) pregătirea intelectuală (de birou);
- b) culegerea materialului la teren;
- c) executarea propriu zisă a lucrării.

a) Nu se pornește niciodată pe teren la studiul locuinței (de altfel ca la orice alte cercetări științifice) fără o prealabilă consultare a bibliografiei problemei. Aceasta constituie ceea ce se numește pregătirea intelectuală a viitoarei lucrări.

În afară de cunoașterea concluziilor celor ce au scris despre problema ce interesează, ceea ce adesea constituie un fel de introducere în studiul propus, citirea acestor scrieri ajută întrucâtva la stabilirea unui plan al lucrării; de asemenea inspiră unele idei asupra felului cum se

va pune în aplicare la teren acest plan de lucru alcătuit în birou. Se are în vedere pregătirea materială a cercetării la teren prin înarmarea cu: harta regiunii sau planul satului, aparat fotografic, lupă, carnet, creion etc.

b) Aplicarea planului de lucru la teren este formată din:

1. Observațiuni personale și interogări, care duc la o cât mai *completă* cunoaștere a celor ce urmărim și

2. Completarea formularului statistic care face ca studiul să fie cât mai *precis* (vezi *Formularul* la Anexe).

Datele pentru formularul statistic trebuie culese cât mai conștiincios și mai exact¹⁾. Uneori, numai o cifră sau două greșite fac întreaga statistică dacă nu inutilizabilă, în orice caz, neprecisă.

Observațiunile personale constituie partea principală a culegerii materialului, chiar când statistica se întrebuițează în mare măsură. Interogarea completează aceste observațiuni, atunci când ea nu furnizează date pe care altfel nu le-am putea avea (ex. vârsta casei). În orice caz aceste observații nu trebuie luate — așa cum e necesar în studii de altă natură (ex. folklor) — cuvânt cu cuvânt (stenografiate), ci numai ceea ce interesează.

Fotografiile sau executarea schițelor la teren (când e timp, a desenelor) și a planurilor de casă fac, deasemeni, parte din materialul cules. Schițele sunt adesea preferate fotografiilor, deoarece în primele se poate scoate în evidență părțile obiectului, care interesează în deosebi. E cu atât mai bine să avem și fotografia și schița obiectului respectiv. Planurile de casă înlocuiesc uneori descrieri care iau timp mult. Ele lasă, apoi, mai puține posibilități de a greși.

În fiecare seară e bine ca atât textul cât și schițele să fie verificate și eventual corectate. Nerevederea zilnică a materialului poate duce la unele încurcături greu de rezolvat după terminarea cercetării.

După ce culegerea materialului a fost terminată urmează cea de a treia parte: *executarea propriu zisă a lucrării*. Primul lucru ce se face, după întoarcerea la birou, este *clasarea materialului* cules și transcrierea lui pe fișe. Aceasta contribuie la o cât mai ușoară și sistematică redactare a lucrării. În acest timp se notează de o parte desenele și hărțile ce trebuie lucrate.

După revederea textului și executarea hărților, desenelor și fotografiilor, lucrarea este gata.

¹⁾ Inexactitatea nu ar fi urmarea lipsei de conștiinciozitate a cercetătorului. Dacă cineva se interesează de anul construcției unei case, de ex.: locuitorul nu răspunde cu un an precis, ci spune: „e veche, a fost făcută de bunucu-meu, când era tata-mare de vreo 7 ani”, în care caz „vârsta” casei trebuie socotită după cât a trăit „tata-mare” cât și vârsta sâteanului.

Unul sau mai multe sate (în acest caz o regiune¹) se cercetează după un anumit calapod, numit — în cazul nostru — plan de lucru sau îndreptar.

E bine ca acesta să fie cât mai complet, adică să ducă la un studiu al tipurilor de case după cât mai multe criterii. Dacă amănuntele culese sunt prea numeroase, aceasta nu este o piedecă mai mare decât în cazul când ele sunt insuficiente. Sunt amănunte uneori foarte prețioase.

Cele ce interesează în cercetarea unei întregi gospodării, se analizează începând dela exterior spre interior. Să începem, deci, cu locuința omului.

Casa propriu zisă.

Mai întâi, nu e rău să ne interesăm de anul construcției caselor. După culegerea materialului vom găsi interesante comparații între vechimea lor și anumite caracteristici, pe care nu le întâlnim la casele noi — și invers.

Forma.

Ceea ce izbește pe oricine la o casă este aspectul ei.

Dar care sunt elementele care determină forma casei? De sigur că nu se pot înșira aci, cu siguranța că nu mai există altele și nici măcar că acestea sunt cele mai însemnate. Le în numărăm într'o ordine oarecare, după importanța lor: forma acoperișului, a porții, dacă locuința are galerie (pridvor, cerdac, târnaț), prispă sau nici una nici alta, de asemeni dacă are tăbli la ferestre sau ușiță la ușa dinafară (ca în unele părți din Transilvania) ș. a.

Dintre acestea, sunt unele caractere valabile pentru studiul casei din orice parte a Țării, de ex.: forma acoperișului²), galeria ș. a., iar altele numai pentru unele regiuni (tăbli și ușiță pentru SE Transilvaniei).

Aceste caractere ne fac să ne dăm seama atât de forma cât și de aspectul³) pe care-l prezintă casa.

Poziția.

Al doilea element care interesează este poziția. Și aceasta nu numai că ne face să ne dăm seama de felul cum sunt așezate casele unui sat, ci pentrucă din așezarea lor se pot trage concluzii prețioase.

Poziția caselor se poate studia după:

1 Așezarea față de curte și drum.

Astfel, ele pot fi cu fața la drum, cu fața în curte sau spre fundul curții.

2. Depărtarea de drum.

1) Dintr'o regiune se pot lua numai un număr de sate care prezintă un interes deosebit. Prea multe sate ar îngreua studiul prin repetarea inutilă a unor amănunte care se aseamănă cu altele. Din cele 60 sate ale Țării Oltului, de ex. s'ar alege aproximativ 10, avându-se în vedere mai ales poziția lor, așezate spre V. sau E., ori spre munte, Olt sau mijlocul regiunii, precum și relațiile dintre acestea și altele, relații modificate eventual de intervenția omului (construcții de căi ferate, șosele ș. a.)

2) Se știe că locuința cu acoperișul format din 4 planuri toate oblice este considerată ca pur românească; altele—cea cu acoperișul alcătuit din 2 planuri verticale și 2 oblice (cele laterale) de ex.—arată o puternică influență străină, în cazul de aci arătat, germană.

3) Aceasta este un fapt mai interesant decât s'ar părea; elementele pomenite mai sus dau un aspect greuor casei săsești și unul deschis celei românești. De multe ori în aspectul ei se reflectă într'o oarecare măsură—firea proprietarului.

Unele sunt situate chiar la drum, așa încât gardul nu trece prin fața lor; altele la o mică depărtare de drum (2—4 m.), altele în — sau aproape de — fundul curții.

O casă așezată cu fața spre drum, denotă o treaptă de civilizație mai avansată, decât una cu fața spre fundul curții. De asemenea, același lucru îl dovedește una așezată chiar la drum, spre deosebire de o alta situată în fundul curții.

3. Punctele cardinale.

De așezarea casei față de punctele cardinale se leagă probleme interesante cu privire la igienă.

Dimensiunile.

Dimensiunile casei — în total, sau ale camerelor — în parte, — constituie unul din elementele principale ale acestei probleme.

Există adesea o strânsă dependență între dimensiuni și tipurile de case, în sensul că locuințele de fiecare tip dintr'o unitate etnică oarecare au unele dimensiuni medii caracteristice acestui fel de casă.

Mărimea unei case se socotește după dimensiunile:

a) fundamentului, b) pereților și c) acoperișului.

Dimensiunile casei prezintă interes întrucât ele sunt în strânsă legătură cu evoluția acesteia și deci cu stadiul de civilizație al locuitorilor. De mărimea casei — privită ca tot — depind dimensiunile și deci volumul camerelor, precum și mărimea ferestrelor.

Cubajul camerelor este în legătură cu gradul de sănătate al sătenilor

În fine, dimensiunile anumitor părți ale casei pun probleme și de alt ordin. Astfel, dacă într'un sat de podiș întâlnim case cu fundamentul înalt și acoperișul abrupt, aceasta denotă influența locuințelor de munte, o climă umedă ș. a.

Pătrunzând din ce în ce mai mult spre interiorul casei, cercetăm numărul și felul camerelor

Cele cu un număr mic de încăperi (două, sau chiar numai una), sunt scunde, de multe ori vechi, cu ferestre mici și care, în genere, dovedesc un nivel de civilizație cu mult sub acela al unității sociale respective.

Casele cu un număr mai mare de încăperi (trei, patru) se integrează în ritmul normal al vieții satului; când numărul camerelor întrece pe cel obișnuit, casa tunde să devină netipică, atât ca formă, cât și dimensiuni, poziție ș. a.

Într'un sat, de ex se găsesc multe case care să aibă același număr și fel de încăperi (ex.: cameră, tindă cu sau fără celar și cămară, sau cameră-tindă-cameră, aceasta din urmă putând fi înlocuită cu căsoaie, o cameră mai mică ș. a). Ele constituiesc tipuri, cel care numără mai multe exemplare, fiind tipul dominant.

Se observă, apoi, felul camerelor (nu e de ajuns să știm că o casă are trei încăperi, ci trebuie să știm dacă acestea sunt: două camere și tindă sau: o cameră cu tindă și cămară), precum și felul cum sunt aranjate în cuprinsul casei (cămara poate fi la tindă sau la cameră; căsoaia este numai în spre fundul curții, nu la drum etc.).

Înăuntru casei trebuiesc observate;

a) podeaua, b) tavanul, c) soba și d) interiorul propriu zis.

Pe jos, poate fi podiș cu scânduri sau pământ cu lut galben. Primul caz se întâlnește mai mult spre munte, unde lemnul nu lipsește, al doilea la câmpie. Toate încăperile pot fi podite sau toate pământite; în unele cazuri, însă, în cuprinsul

aceleiași case unele sunt podite (au dușumea), iar altele pământite („lipite“ pe jos). Aceasta e în legătură mai ales cu situația materială a proprietarului și cu gradul în care ele sunt întrebuințate (celarul e mai adesea pământit, pentru că prin el se umblă mai puțin, pe când pământiteala ar ține mai puțin în „casa“ de dormit pe unde se umblă mai mult).

Tavanul deasemeni, poate fi făcut din scânduri sau „tăvănit“, adică lipit cu pământ galben și apoi vărut. Din scânduri e, mai ales, la munte; la șes și chiar la deal, el este vărut. Uneori, la munte, casele celor mai înstăriți au tavanul vărut.

Sunt cazuri când unora din încăperi le lipsește, parțial sau total, tavanul. Astfel, este cazul caselor vechi, cu cuptoare (sobe) fără horn, fumul ieșind prin acoperiș

Soba interesează, în primul rând, ce fel este (cuptor, cuptor cu căhăli, sobă de fier obișnuită — în Transilvania: ploătăn de fier, — godin, sobă de teracotă); urmează o descriere sumară a fiecărui fel, în care trebuie să avem în vedere: forma, locul unde e așezată (în curte, în casă și în acest caz nu numai în ce încăpere, ci și în ce loc în cuprinsul camerei respective), dimensiuni, din ce material e construită, de când și de cine e construită ș. a. Deasemeni e bine să știm numărul sobelor ce le are o casă, ce camere nu au sobă și dacă există unele cu mai multe sobe (de ex. una pentru încălzit și alta pentru gătit, așa cum s'au întâlnit unele cazuri).

În fine, trebuie observat dacă există legătură între fiecare dintre aceste elemente și tipuri de casă, cărora ele aparțin. (De ex. în casele vechi din Țara Oltului se găsește cuptorul cu căhăli; în cele nouă felul de sobă variază).

Interiorul constă într'o descriere sumară a „mobilei“ camerelor, scoțându-se în evidență dacă există obiecte caracteristice regiunii studiate.

Materialul și modul de construcție al: a) fundamentului b) pereților și c) acoperișului.

Se observă, mai întâi, dacă acea casă are sau nu, fundament. De obicei, casele dela câmpie nu au temelie. Când temelia există, aceasta poate fi numai la suprafață — în care caz, ea nu este înaltă și e puțin durabilă — sau atât la suprafață, cât și în pământ, unde atât adâncimea cât și grosimea ei depind de consistența terenului, mărimea casei, de materialul ei de construcție, precum și din materialul din care e făcută temelia. Cel mai obișnuit fundament pare a fi din piatră și var (sau lut galben)

Pereții pot fi din lemn, nucle împletite, cărămidă sau piatră. Depinde în primul rând de cadrul cosmic.

Cele făcute din lemn sau nucle se construiesc mai ușor decât celelalte două, deasemeni primele sunt mai igienice decât cele de piatră. Pot lua însă ușor foc, care adesea se întinde cu repeziune, pricinuind chiar dezastre.

Casele mai de curând construite sunt de cărămidă. Acestea, de obicei sunt mai mari, de forme mai variate și mai durabile decât cele de lemn sau de piatră.

Casele de piatră sunt mai totdeauna nevăruite, cele de lemn mai rar, iar cele de cărămidă aproape totdeauna văruite. După ce sunt văruite, deseori li se

dă „culoare“ (sunt văruite cu var, în care se pune o culoare oarecare, care poate fi. albăstrău — deschisă sau închisă — galbenă sau altfel).

Acoperișul poate fi de paie, șindrilă, tablă sau țiglă

Acoperișul de șindrilă se întâlnește în deosebi la munte și deal. Cel de paie, mai rar, la șes. Ambele sunt cu versantele repezi, pentru ca ploaia să se scurgă repede. altfel paiele (mai mult decât șindrila) putrezesc.

Acoperișul de țiglă este obișnuit în multe părți ale Transilvaniei. Cel de tablă (de zinc), atunci când se întâlnește la sat, denotă influența orașului. Cu tablă se acopăr casele satelor de câmpie.

Se descrie, după aceea felurile în care se construiesc casele. căutându-se a se scoate în evidență deosebirile dintre acestea. Va trebui să știm dacă cei ce construiesc casele sunt — de obicei — meșteri „profesioniști“ sau „amatori“, adică țărani, care au „furat“ meseria. Primul caz prezintă un interes sociologic redus. Cel de-al doilea caz e cu deosebire interesant. Astfel, o importanță deosebită prezintă comparația între numărul celor ce iau parte la construcția casei (în cazul II) cu al celor ce au construit-o, în cazul când aceștia ar fi de meserie. Tot astfel, care sunt cei ai familiei care iau parte la aceasta, precum și ce funcții îndeplinește fiecare.

În fine, nu trebuie să ne scape din vedere terminologia uneltelor de lucru și a părților din care e formată construcția, precum și felul cum Românii asimilează termenii și expresiile străine în legătură cu construcția casei.

După ce am notat toate aceste observațiuni asupra casei propriu zise, contuăm cu cercetările — în linii largi, cam după același plan — asupra celorlalte părți ale gospodăriei:

Curtea, grădina, șura (grajdurile) cotețele.

Forma curții¹⁾.

Deseori, este interesantă, ea fiind ca o rezultată (dealtfel ca și dimensiunile și chiar poziția ei) a factorilor cosmici (mai ales în regiunile mai puțin accidentate).

Alteori forma ei poate rezulta din funcțiile ce le îndeplinește. Astfel, în Sudul Transilvaniei curțile pot fi patrute (caracteristice caselor-cetăți) și de alte forme, în deosebi dreptunghiulare. Acestea din urmă pot fi simple (la casele mici, vechi) și duble. Curtea dublă este despărțită de un gard în două părți. cea din fața șurei (partea din fund), care îndeplinește mai mult o funcție economică și cea din fața casei (partea în care dai, când intri pe poarta din drum), în care funcțiile par a se întrețese, în evidență ieșind cele de ordin social.

Desigur că forma curții poate fi explicată și altfel, după împrejurări.

Nu se poate stăruii asupra dimensiunilor exacte ale curții. Din acest punct de vedere împărțim curțile în mari, potrivite și mici, luând pentru fiecare din aceste categorii o suprafață medie (de ex. în jurul a 1000 m pentru cele mari, 650 m. pentru cele potrivite și 350 m. pentru cele mici).

1) În unele părți ale vechiului regat, curtea este adesea ceva vag, în sensul că nu știu unde se termină aceasta și începe grădina, aceasta fiind la rândul ei un petec de pământ cu câteva fire de ceapă sau fasole presărate ieri-colo. Se adaugă la aceasta faptul că rareori curtea e împrejmuită. În Transilvania ea e mai îngrijită și îngrădită.

Grădinile.

În studiul lor trebuie să se știe mai întâi, ce fel sunt, adică să le clasăm după întrebuințare. Ele pot fi de zarzavat, flori, porumb sau pomi.

Dintre acestea unele sunt chiar în interiorul curții, altele în afara lor (despărțite doar de gard), așa sunt cele de porumb și mai rar de pomi. Interesează mai mult primele. Trebuie cunoscută care este poziția acestora în cadrul gospodăriei. Astfel, unele pot fi între casă și drum (de flori), între casă și șură (de zarzavat), sau dincolo de șură (în fundul curții, grădini de pomi sau zarzavat) etc.

E bine să știm mărimea acestor grădini. Vom proceda asemenea ca la curte. Le vom împărți în:

Mari, potrivite și mici luând suprafețe medii pentru fiecare. La urmă vom căuta să stabilim corelații — dacă există — între forma, poziția și dimensiunile curții și grădini și între acestea și tipurile de casă cărora ele aparțin.

Șura (grajdurile)

După casa de locuit a omului, cea mai importantă parte a gospodăriei sale este casa de locuit a animalelor de muncă (grajduri) și de adăpostit produsele muncii sale¹⁾, precum și a uneltelor pentru munca ogorului (șură, hambar etc.).

Se pare că cea mai completă și cu părțile mai bine obânduite și închegate, așa fel încât formează o unitate, este șura transilvăneană.

În studiul șurei (grajdurilor) trebuie să ne referim mai întâi la felul cum ea este constituită, adică dacă face corp comun cu casa sau nu (ca pe valca Someșului), dacă grajdul este o parte din totalitatea numită șură (ca în țara Oltului) sau aparte.

Când șura este formată din mai multe părți trebuie să avem în vedere: 1) câte sunt, 2) cum se numesc, 3) care este poziția (aranjamentul) fiecăreia în cadrul unității acesteia și 4) dimensiunile medii ale fiecăreia.

Vom căuta să scoatem în evidență cazurile cele mai obișnuite. Astfel, după aranjament (punctul 3) vom vedea că șurile se împart în 2 sau 3 categorii. Unele în care ordinea este: șop, grajd, aria șurei, felderă; altele care prezintă aria șurei între două grajduri laterale; altele cu două feldere despărțite de o arie a șurei și — în fine — o ultimă categorie de șură care înglobează pe toate cele în care aceste părți nu sunt aranjate după o normă oarecare.

Se va observa astfel, că într-o unitate socială oarecare se formează câteva grupuri de șuri, fiecare reprezentând câte o categorie, după fiecare din trăsăturile arătate mai sus. Vom căuta să facem, apoi, legătura dintre diferite categorii privite din cele 4 puncte de vedere. Vom observa, de ex., că șurile compuse din 5 părți au dimensiunile totale mai mari decât cele alcătuite din trei, însă fiecare parte componentă a primei categorii este de dimensiuni mai mici decât a celeilalte.

După aceea, considerăm șura ca o totalitate și cercetăm:

poziția ei (ne servim de drum, curte și casă pentru a-i stabili așezarea; de ex. în rând cu casa sau cu fața la drum etc.),

1) În regat, după câte știm, prin „grajduri“ se înțeleg atât grajdul (grajdurile) propriu zis cât și partea deșeurilor așezată deasupra, unde se păstrează hrana vitelor (orz, ovăz, etc.). De obicei, hambarul este aparte (mai ales când necesită să fie de dimensiuni mai mari).

dimensiunile totale (lungimea, lăţimea şi înălţimea totală din care ale pereţilor şi acoperişului în parte),

materialul de construcţie (al fundamentului, dacă are, al pereţilor şi acoperişului), precum şi

felul în care se construiesc şurile.

Nu vom scăpa niciodată din vedere să stabilim corelaţia între fiecare dintre categoriile de şuri privite din câte un punct de vedere deosebit şi între diferitele părţi ale gospodăriei şi mai ales între casa de locuit şi celelalte părţi: casa şi şura, casa şi curtea etc.

Coteţele

sunt de importanţă ceva mai mică. Trebuie să observăm, mai întâi, ce fel sunt. Unele sunt pentru porci, altele pentru păsări, câini ş. a. Fiecare din acestea sunt construite într'un anumit fel, pentru a corespunde scopului pentru care sunt destinate. În genere, se va căuta să se descrie după aceleaşi criterii pe care le-am urmărit în studiul tuturor celorlalte subdiviziuni ale gospodăriei (poziţia lor, dacă aceasta interesează, dimensiuni, din ce sunt construite — lemn, scânduri şi foarte rar cărămidă etc.).

Desigur, o gospodărie mai are şi alte părţi mai mici, însă fiecare cu importanţa sa. Dintre acestea (fântână, pivniţă, şoproan, cuptor în curte, stupi ş. a.) se vor nota numai acelea care sunt în număr mai mare şi care contribuie — într'o măsură mai mică — la caracteristica locuinţei dintr'o regiune oarecare.

FORMULARUL

Pentru a ne da seama cât mai precis de situaţia tipurilor de case dintr'o unitate etnică, e bine să întrebăm, în măsura în care o socotim necesară, statistică. Interpretarea ei ne poate duce la rezultate interesante, pe care nu le-am da la iveală altfel.

Pentru aceasta e necesar un formular¹⁾. Formularul tipurilor de casă publicat la Anexe este, prin forţa împrejurărilor, general, în sensul că el ne dă numai indicaţii pentru alcătuirea unui formular pentru o regiune oarecare. E şi natural prin studiul tipurilor de case căutăm să scoatem în evidenţă specificul locuinţei din acea regiune. Dar dacă am întrebuiţa acelaşi formular pentru orice regiune, însemnează că am neglija tocmai caracterele distincte, adică ceea ce e mai interesant.

Formular pentru studiul tipurilor de case pe regiuni, aceasta e o chestiune de viitor nu prea îndepărtat.

După ce am arătat care este cea mai obişnută locuinţă, după formă, poziţie, dimensiuni medii, precum şi felul de curte, grădina şi şură (grajduri) după criteriile

1) Completarea formularelor e o operaţie uşoară, însă, mai ales când e făcută de cineva străin de problemă şi deci pe care nu-l interesează direct, e plătitoare. Ea cere atenţie şi conştiinciozitate. Deasemenea completarea formularului trebuie să fie făcută pentru un întreg sat sau regiune de aceeaşi persoană. Aceasta pentru că atunci când e vorba de o apreciere (şi aceasta în genere), să fie *unitate în aprecia*. Într'un formular oarecare era pusă întrebarea dacă locuinţa este igienică sau nu. Desigur întrebarea este foarte labilă. Deasemenea răspunsul *Unuia i se pare o locuinţă ca fiind igienică, altuia nu*. Cel puţin, dacă cel care completează fişa este spărit sau darnic în aprecieri, să observăm aceasta ca o trăsătură pentru toate răspunsurile.

arătate mai sus, ni se arată clar câte tipuri de casă se deosebesc și cum se succed aceste tipuri atât ca vechime cât și ca număr de exemplare aparținător fiecărui tip. Stabilim astfel care este tipul dominant. După aceea, căutăm să reconstituim (dacă se poate spune așa) părțile componente ale fiecărui tip.

Vom observa, de ex., că locuința de tip I are caracteristică șura compusă din anumite părți și cu o poziție deosebită de șura casei de tip II, că locuințelor de cărămidă, care sunt de dimensiuni mai mari decât cele de lemn (mai ales când acestea sunt și vechi) le corespund șuri compuse din mai puține părți decât cele ale caselor de lemn, însă fiecare din aceste părți — și deci șura întreagă — este mai voluminoasă decât cealaltă ș. a.

Dacă până aci n'am făcut decât să expunem cât mai fidel tipurile de case, acum privim aceasta chestiune într'un cadru mai întins. Tipurile de case pun astfel probleme de un interes deosebit, iar deslegarea acestora este în strânsă legătură cu rezultatele pe care ni le-a furnizat prima parte a lucrării cu un caracter pur informativ. Aici intervine în mare măsură judecata cercetătorului, care va căuta să-și explice anumite chestiuni generale impuse de împrejurări.

Astfel, putem aprecia (după anul construcției fiecărei case, notat în formular) care este tipul de casă cel mai vechiu, cel mai nou și eventual intermediare. De asemenea se poate observa căru tip aparține casa ce se construiește acum (de obicei în locul alteia) și de ce tip a fost casa dărâmată. De aici deducem spre ce tip se îndreaptă evoluția locuințelor, fapt pe care vom căuta să-l explicăm.

Dacă pășim mai departe și considerăm drept unități (ca să zicem așa) nu tipurile de casă, ci toate aceste tipuri dintr'o regiune oarecare, căutăm a ne explica dacă aceste tipuri se încadrează în specificul regiunii, dacă — cu alte cuvinte — ele sunt ca o expresie a acestui specific sau au suferit influențe de aiurea, de unde vin aceste influențe și intrucât se resimt în crearea acestor tipuri.

Repetăm cele înșirate până aci constituiesc numai îndrumări pentru studiul tipurilor de locuințe. Ele nu formează un calapod dela care derogând, lucrarea rezultată nu mai e bună, cu atât mai mult cu cât accentul se pune pe specific, chestiune despre care planul de lucru nu poate decât să pomenească și eventual să arate cum se poate ajunge la cunoașterea și interpretarea ei.

I. Petrescu-Burloiu

b. PLAN PENTRU CERCETAREA CIRCULAȚIEI

În afară de hrană, îmbrăcăminte și locuință, precum și de alți factori de importanță diferită, unul dintre cei care aduc un aport însemnat în stabilirea gradului de civilizație a unei unități sociale, este circulația.

Prin *circulație* se înțelege:

- a) *Căile de comunicație;*
- b) *Mijloacele de transport și locomoțiune;*
- c) *Circulația propriu zisă.*

Ea constituie un complex, ale cărui elemente sunt influențate direct sau indirect de anumiți factori, ce lucrează atât de puternic, încât pot determina atât numărul, cât și calitatea sau intensitatea acestor părți. Privită ca un tot, circulația poartă de asemeni pecetea acelorași factori.

Cei mai importanți dintre aceștia sunt cei cosmici, biologici și economici.

Cadrul cosmic determină în primul rând căile de comunicație (numărul, precum și starea lor) și prin aceasta, felul, numărul și calitatea mijloacelor de transport și deplasare precum și intensitatea circulației.

Dacă acest prim factor exercită o puternică influență asupra tuturor celor trei ramuri ale circulației, în deosebi prin formele de teren și constituția solului, forța biologicului se resimte mai puțin și mai parțial. Astfel, influența asupra căilor de comunicație este slabă; ea e ceva mai pronunțată asupra mijloacelor de transport și mai ales asupra circulației.

De o importanță tot atât de mare (dacă nu o întrece) este elementul economic. Acesta pătrunde adânc, condiționând până și structura interioară a părților constitutive ale circulației.

Astfel, e natural ca drumurile dintr'o regiune să depindă atât de situația economică generală, cât și de aportul material pe care-l aduc. Tot așa, mijloacele de transport sunt în strânsă legătură cu starea materială a locuitorilor, iar circulația este condiționată de aceste două la care se adaugă interesul economic — adesea cel mai important — care cauzează deplasarea dela un loc la altul.

Iată de ce în tot cursul lucrării de față trebuie să avem în vedere la fiecare pas aceste aspecte ale problemei noastre.

Dela început trebuie făcută această remarcă: dacă în alte domenii

se observă o unitate în metoda de studiu, în al circulației aceasta nu există.

Astfel, când ai intrat în gospodăria unui sătean poți lua prețioase informații cu privire la descrierea mijloacelor de transport, dar acestea nu-ți pot ajuta prea mult la studiul drumurilor.

Dintre cele trei aspecte ale studiului circulației, căile de comunicație se cercetează mai întâi *pe hartă* și apoi *la teren*. Informațiile primite asupra lor completează, în oarecare măsură și în felul în care vom vedea, rezultatele la care am ajuns prin felul de cercetare arătat.

Descrierea mijloacelor de locomoțiune se poate face numai prin observație personală; informațiile asupra nomenclaturii însă, sunt neapărat necesare.

În fine, circulația propriu zisă este bine să fie cercetată prin metoda statistică, singura care, în acest caz, dă rezultate precise.

PLAN

De sigur că îndrumările generale date aci nu constituiesc dogme. Abaterile — când sunt făcute în spiritul acestor norme și pentru a scoate în evidență specificul unității de studiat — nu numai că nu constituiesc greșeli, ci sunt chiar necesare.

Se pot stabili, totuși, o serie de reguli generale după care să se facă studiul circulației, cu condiția ca ele să fie adaptate satului sau regiunii noastre, în așa fel încât caracteristica acestei unități să iasă bine în evidență.

În studiul circulației procedăm, mai întâi, analitic, examinând cele trei aspecte ale ei, la urmă procedăm sintetic privind-o ca pe un tot și căutând a rezolva problemele ce le pune.

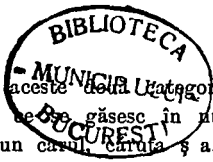
Pentru cercetarea căilor de comunicație harta este asemenea unei oglinzi, în care observăm dintr'odată care este situația lor. Chiar în hărțile la scară mare (1 : 100 000, 1 : 50 000) unele drumuri — mai ales cele noi — pot să nu figureze. Este, însă, o lipsă nu prea mare pe care o putem îndepărta prin pășirea la teren. Oricum, harta ne arată felul (șosele. naționale, județene, vicinale etc ; căi ferate: normale, înguste ș a.; apoi căi maritime, aeriene etc) și numărul (desumea) arterelor de legătură între diferitele localități.

Prin acest studiu de birou am făcut primul pas spre cunoașterea problemei.

Urmează deplasarea la teren, unde verificăm cele constatate pe hartă și ne dăm — în plus — seama de felul cum sunt întreținute și deci întru cât satisfac trebuințele circulației.

Informațiile locuitorilor servesc la lămurirea — pe cât posibil — a istoricului drumurilor, pentru care vom întrebuința (dacă avem) hărți vechi.

La cunoașterea mijloacelor de transport și locomoțiune se ajunge printr'o amănunțită descriere a lor. Pentru aceasta le împărțim, mai întâi, în două categorii: cele ce servesc pentru deplasare (și prea puțin pentru transport: calul, trăsura etc) și cele pentru transport (carul, căruța, sania, roaba ș.a.).

În cadrul fiecăreia din aceste două categorii le descriem mai întâi pe cele mai obișnuite și apoi pe cele ce se găsesc în număr mai redus, insistând asupra nomenclaturii părților ce compun carul, căruța ș. a. La urmă cercetăm în ce măsură se întâlnesc vehicule moderne: automobilul, bicicleta ș. a., considerându-le ca pe niște reprezentanți ai civilizației orașenești ce pătrunde în mediul rural.

Căutăm, apoi, a stabili puncte principale în evoluția acestor mijloace de transport, scoțând în evidență ce părți au realizat — și întru cât — un progres vizibil.

Trebuie arătat în ce număr se găsesc fiecare dintre acestea (câte care, câte căruțe) și stabilită proporția dintre ele. La fel, trebuie notată calitatea materialelor din care sunt construite și felul în care sunt adaptate la anumite situații (carul de cărat fân, cel pentru lemne din pădure ș. a.).

În fine, în cazul regiunilor cu forme de relief variate, căutăm să vedem dacă același element se conformează mediului diferit (de ex. căruța de șes obișnuită și căruța de munte, de dimensiuni mici și mai ales îngustă, pentru a putea fi dusă și pe poteci de munte).

Circulația propriu zisă

Ea reflectă gradul de vitalitate ce pulsează într'o regiune ca urmare a relațiilor dintre sate. De aceea, ceea ce trebuie cercetat, în primul rând, este intensitatea circulației.

Pentru cunoașterea intensității circulației într'o regiune în care punctul principal îl formează un sat (de ex. circulația în cadrul monografiei unui sat) trebuie să avem în vedere.

a) **Deplasările dela și la satul ce ne interesează — și**

b) **Tranzitul prin acest sat.**

De regulă, tranzitul oferă un procent redus în studiul cantitativ al circulației. Totuși importanța lui este destul de mare, întru cât adesea e determinat de schimbul de produse ale unor regiuni geografice deosebite (dacă satul este așezat la deal, se fac schimburi între produsele regiunii muntoase și ale celei de câmpie).

Deplasările pot fi:

1. Unele de toate zilele, impuse de motive diferite și făcute pe distanțe variabile.

2. Altele la anumite date, pentru cauze mai mult sau mai puțin definite și pe anumite distanțe (târguri)

Pentru cunoașterea primului fel de deplasări este necesară o observație atentă de mai multe zile, ce poate fi făcută de un singur ins.

Celălalt fel impune cercetarea circulației numai în anumite zile.

În ambele cazuri se procedează statistic, completând, pentru fiecare căruță sau car, formularul reprodus la Anexe. La urmă se vor totaliza rezultatele și se vor trage concluziile impuse de ele

Pentru deplasările întâmplătoare se va observa că ele se fac la orașul apropiat (pentru vânzări, cumpărături și diverse alte treburi), în alte sate, precum și la ogoare. În primele două cazuri se merge cu căruța, distanțele fiind mai mari și uneori transportându-se unele obiecte la sau dela oraș; în cel de-al

treilea țăranii merg pe jos și mai rar cu căruța (atunci când au de dus unelte de muncă mai grele: plugul ș.a.). Când se duc, transportă cu ei lucruri de vânzare (porumb, lână, porci) sau unelte de lucru și hrană rece. Când se întorc, vin cu obiecte cumpărate dela oraș sau cu carul cu fân, cânepă ș.a. dela câmp.

În cazul deplasărilor periodice (târguri) lucrurile sunt mai clare. Sătenii se duc de obicei cu carul când au de vândut lemne, porci sau alte produse mai voluminoase și de greutate mai mare sau cu căruța când au de vânzare obiecte mai mici mai ales că distanța de parcurs poate fi mare. Destinația este aproape aceeași pentru toți. De asemeni, cu oarecare aproximație se poate ști ce anume obiecte transportă (la ducere).

În fine, este necesar să se arate care sunt târgurile ce se țin în regiune în timpul unui an, unde se țin, dacă sunt pentru comerțul cu anumite produse ex. (târg de vite) sau cu diferite altele (cereale, zarzavaturi, articole de îmbrăcăminte ș.a.), precum și care sunt acelea la care se duc în mai mare număr locuitorii unui sat.

Sunt unele sate în care locuitorii comunelor învecinate se duc pentru a cumpăra anumite materiale (ce se vând acolo în mod permanent, nu temporar ca la târguri) sau pentru anumite trebuințe ce nu pot fi satisfăcute în sat la ei (ex. să cumpere var, lemne de construcție — sau la piuă ș.a.).

În fine, trebuie acordată o oarecare atenție circulației în interiorul satului.

FORMULARUL

Nici căile de comunicație și nici mijloacele de transport și deplasare nu se pot studia după formular. Cercetarea circulației îl impune însă.

În formular se pot adăuga și alte întrebări pe care cel ce chestionează le crede necesare pentru a-l adapta împrejurărilor. Deși întrebările din formularul nostru sunt puține, totalizarea rezultatelor pune probleme variate și de interes deosebit.

Pentru a avea un rezultat cât mai corect, în ziua de târg sau atunci când se crede necesară săvârșirea anchetei, se plasează câte unul sau doi cercetători la fiecare intrare în sat. Fiecare om sau căruță este oprită, iar căruțașului i se pun numai întrebările la care nu poate răspunde anchetatorul singur prin simpla observare, așa fel încât săteanul să întârzie cât mai puțin din drumul său. Anchetatorul trebuie să fie plasat la locul său mai înainte de a începe perindarea căruțelor și să plece după ce crede că nu mai trec altele.

La urmă procedăm sintetic, considerând circulația drept o unitate și rezolvând problemele ce ea le pune, semnalate de cercetător încă din cursul primei părți.

Se are în vedere, în special, influența ce o exercită anumite fenomene de geografie umană și sociologie asupra circulației.

I. Petrescu-Burloiu

c. PLAN PENTRU CERCETARILE ETNOBOTANICE

Rolul plantelor în viața satelor noastre e însemnat nu numai prin faptul că ele intră în cadrul preocupărilor zilnice ale omului dela țară și cultivarea lor constituie ocupația lui de toate zilele, ci și prin întrebuințarea lor în medicina populară, în numeroase practici magice sau în vopsitul cu buruieni. Iată de ce și la noi se desprinde tot mai mult „din cadrele Botanice, acest ram al științei, Etnobotanica, în sfera preocupărilor căreia intră credințele și practicile în legătură cu lumea plantelor“.

Săteanul nostru, cu privirile mereu îndreptate spre glia izvor de belșug, spre covorul bogat al fânațelor sau spre pădurile imense seculare, este un iscusit cunoscător al plantelor. Nimic nu i-a scăpat spiritului său de observație în ceea ce privește lumea plantelor. Intovărișirea lor și anumite medii și caractere ale plantelor sunt bine cunoscute. Dar sunt cunoscute proprietățile lor și mai ales valoarea lor medicinală. Practicile cu buruieni sunt numeroase în satele românești. Unele sunt droguri, altele servesc la colorat, unele sunt scut protector contra forțelor naturii, spiritelor rele, iar de unele se leagă speranțele realizării anumitor dorinți. În jurul unora s'a creat o adevărată atmosferă de mit, evocând timpurile întunecate ale trecutului. Sunt fericite într'o privință neamurile la care, prin spiritul sănătos al tradiționalismului, s'au păstrat atâtea credințe ca la noi. E o necesitate adunarea lor mai ales atunci când lumea care a trăit sub vraja miturilor lor, care a crezut adânc în ele, e din ce în ce mai rară. Credințele asupra puterilor magice izvorite din străfunduri sufletești vor lua drumul uitării, al alungării din mit. Nu se va renunța însă la întrebuințările lor medicinale, lucruri care s'au păstrat peste tot.

Avem date prețioase adunate din satele românești, totuși insuficiente, datorită bogăției imense de material. Adunarea lor se impune mai ales acum, când privirea ni se îndreaptă spre satul românesc.

În rândurile ce urmează vom căuta să schițăm capitolele principale ale acestui domeniu de cercetări.

TERMINOLOGIA BOTANICĂ POPULARĂ

Adunarea minuțioasă a numirilor populare ale plantelor este primul lucru care se impune în cadrul cercetărilor etnobotanice. Numele plantelor nu-i același și adeseori variază dela regiune la regiune. De ex. poporul nu numește *Atropa belladonna* peste tot Mătrăgună. În unele regiuni îi spun „*Iarba codrului*“ (jud. Odorhei), în regiunea Brașovului îi spun „*Doamna codrului*“, în regiunea Iașilor „*Cinstită*“ și „*Impărăteasă*“, în alte părți „*Impărăteasa buruienilor*“ ș. a.

Semnalarea numirilor nu-i valoroasă numai întru cât acestea nu au fost cunoscute. Se cere și adunarea numirilor comune, cunoscute, pentru fixarea ariei lor pe întinsul plaiurilor românești.

Sătenii din diferitele regiuni ale țării cunosc sub același nume adeseori alte și alte plante, care prezintă aceleași caractere. Iarbă grasă, de ex., nu este numai *Sedum maximum* Suter, care are frunzele cărnoase, ci și *Portulaca oleracea* L. și *Sempervivum tectorum* L., care prezintă aceeași însușire. Iată de ce trebuie precizată bine specia pentru care este dată numirea, ca să nu introducem în știință numiri care nu corespund realității. Alteori asemănări vagi au dat loc la aceeași numire, de ex. sub numele de „*Sburătoare*“ nu sunt cunoscute numai speciile de *Epilobium*, ale căror semințe sboară cu ajutorul pufului ce-l au, ci și *Lythrinum salicaria* L., ale cărui semințe nu mai prezintă acest caracter și nu e decât o vagă asemănare între aceste plante prin habitusul lor și culoarea florilor. Am întâlnit acest nume la Nereju, jud. Putna, dat la *Sysimbrium strictissimum* L., cu o și mai vagă asemănare cu prima, redusă la habitusul plantei și la forma frunzelor. La început am crezut că e la mijloc o confuzie, dar femeia care mi-a spus-o, mi-a adus-o din grădină, căci plantase acolo ca să o aibă la îndemână.

La fixarea terminologiei botanice se cere în primul rând prezentarea plantei de către informatori. Nu ne vom adresa niciodată acestora: cunoști planta cutare sau cutare, pentrucă răspunzând chiar afirmativ, se vor pierde formele dialectale, lucruri prețioase din punct de vedere lingvistic. Vom căuta o cât mai exactă transcriere a pronunțării și dacă e nevoie, vom apela la specialiști.

Nu vom prezenta niciodată sătenilor plante uscate sau presate, căci sunt greu de recunoscut. Pentru fixarea terminologiei generale asupra tuturor plantelor cunoscute într'o regiune sau într'o comună se cer neapărat excursii îndelungate cu cei care au reputația de buni cunoscători ale lor. Cu cât vor fi luați mai mulți informatori, cu atât datele sunt mai numeroase și mai exacte. Mi s'a întâmplat de multe ori ca în urma discuțiilor dintre informatori să ajung la stabilirea exactă a numirilor. Odată, la Nereju, o informatoare găsind *Ononis spinosa* mi-a spus: „*la asta-i zicem Țigancă*“. Alta însă, uitându-se mai cu de-amănuntul la plantă, mi-a spus: „*nu, nu-i Țigancă, asta-i Bobul coasei, că are spini, Țiganca n'are spini*“. Țiganca era *Ononis hircina*, care pentru una era același lucru, deși erau două specii.

Pentru fixarea terminologiei plantelor întrebuințate fie în medicina populară, fie pentru vopsit, fie pentru diferite practici magice, se poate cere informatorilor să le adune, ele fiind uneori mai puține. La multe însă vor renunța, dat fiind depărtarea la care cresc unele de altele. La Clopotiva, în Țara Hațegului, am rugat pe Sânziana Ușinari, o bună cunoscătoare a plantelor, să vină să-mi arate plantele pe care le cunoaște și le știe că sunt bune la ceva. Mi-a răspuns:

„ce crezi că numai așa mere asta, că doară nu cresc toate la un loc, unele cresc pe luncă, altele la deal, pe fânaș, altele în pădure, ori sus pe munte“.

Atunci când le cerem să ni le adune, trebuesc date îndrumări pentru a se aduce plante viguroase, deplin dezvoltate, nu numai anumite părți întrebuințate.

Odată cu fixarea terminologiei se poate ajunge și la originea ei, atunci când este bazată pe anumite caractere ale plantei: „*Uite, Domnule, asta-i Iarbă împușcată*“, mi-a spus la Nereju o babă, arătându-mi *Hypochaeris maculata*. Întrebând-o de ce-i spun așa, mi-a răspuns: „*Uite D-ta bine la frunzele ei, nu vezi petele de sânge?*“ Bănuiam acest lucru, pentru că planta are pe frunze pete brunii, totuși se cerea o confirmare. Pierduse însă firul legendei care de sigur se lega de ea.

Într'un sat, întrebând o babă de ce-i spune la *Polygala* „*Amăreală*“, mi-a răspuns: „*Gustă D-ta și vezi cum îi*“.

Multe numiri sunt expresia întrebuințării medicinale a plantelor, ca buruiană de bubă, de dalac etc. Acestea înglobează mai ales plantele comune și la indicarea lor se leagă de anumite locuri unde cresc. Adunând material, de multe ori se întâmpla ca femeile să se adreseze informatoarei: „*da buruiană de aia, de bubă ș.a., ce crește pe lângă garduri ș.a., adusu-i-ai la Domnu?*“ Chiar atunci când sunt probe evi-

dento pentru astfel de numiri, nu trebuie omisă întrebarea „oare de ce i-o fi spunând așa?”

Sătenii care au venit în contact des cu orașul sau cei care pleacă pentru diferite munci în alte părți, răspândesc numiri și învață altele noi. Intr'o anchetă făcută la Nereju, jud. Putna, am aflat că sătenii spun la două plante „Sunătoare”. Prima și adevărata „Sunătoare” la Nereju era *Alectorolophus major* Rehb., care și-a primit numele dela sunetele ce le produce când fructele-i sunt coapte. „Când încep a suna, trebuie să înceapă cositul”, spun bătrânii. Unii locuitori mai spuneau „Sunătoare” și la *Hypericum perforatum*, la care femeile în etate și mai ales cele din cătunele mai îndepărtate le spuneau „Lemnie”. Se vor urmări și aceste fapte. De ce s'a adoptat numirea nouă și de unde a fost împrumutată. În sate vine lume și rămâne acolo pentru totdeauna, iată de ce trebuie urmărite și contribuțiile acestora la schimbarea terminologiei. Ar fi interesant de urmărit aceasta în satele de coloniști unde s'ar putea să se fi schimbat mult terminologia acestora sau să se fi adoptat practici noi.

S'au răspândit prin sate broșuri nu numai cu descânțece, ci și cu plante medicinale, iată de ce se cere întrebarea informatorilor asupra originii cunoștințelor lor.

Numai numirile confirmate de mai multe persoane sunt valabile și trebuie să le căutăm confirmarea, căci s'ar putea ca informatorii, în speranța unei recompense materiale, să spună neadevăruri.

Nu-i suficientă numai o adunare minuțioasă a numirilor populare, ci este absolut necesară o determinare științifică a plantelor. Evident, în caz de necunoaștere a lor, se va recurge la specialiști. Nu prezintă nici o valoare nici terminologia populară și nici întrebunțările, ori de ce natură vor fi ele, fără această determinare.

CUM PRIVEȘTE POPORUL LUMEA PLANTELOR

Urmărind această problemă, dăm de credințe extrem de interesante și prețioase. Fiecare element component al lumii vegetale, după credințele poporului, își are rostul său, atât doar că oamenii n'au ajuns să-l cunoască. „Toată floarea câmpului, cine o poate culege până în Rusalii, pe nemâncate, își are rostul ei”, spunea o femeie din Cetea, jud. Alba, și o spun babele aproape din toate satele românești. Iată de ce atunci când încercările cu diferite buruieni au rămas infructuoase la vindecarea anumitor boli, adună tot felul de frunze și cu ele îi fac

bolnavului baie, nădăjduind că va găsi poate într'una leacul. De sigur nu ajung să le adune pe toate și iau mai ales pe cele cunoscute pentru anumite boli, iar atunci când nu au plante la îndemână, se recurge la „flori de fân“.

Se crede că sunt anumite mijloace magice pentru ca să ajungi la cunoașterea lor. Iată ce spunea Sofia Nistor din Șanț, jud. Năsăud: „cine o vedea șerpe alb, să-l omoare dintr'o dată, spunea tata, și să-l mănânce uscat. Atunci tăta buruiana spune: pă mine nu mă călca, că-s de cela leac, pe mine nu mă călca, că-s de cela leac“.

Iată deci planul superior pe care este ridicată și lumea plantelor. Intr'o discuție, dl. Teodor Oțel, director, Turda, mi-a spus că în comuna Răchișel, jud. Alba, și acuma spun bătrânii că un strămoș al D-sale cunoștea „glasul florilor“, mărturisind însă babei că aude florile vorbind, nu le-a mai auzit.

Plantele sunt trecute în general de săteni între creațiunile primare. Întrebându-i pe săteni oare cum a apărut atâta lume de ierburi și buruieni, vor răspunde peste tot: „Dumnezeu le-o făcut pe toate“. Totuși unele se crede că au apărut ulterior, în urma unor împrejurări fericite în legătură cu vieața sfinților sau a Mântuitorului.

„Busuocul, spunea Elena Sighencea din Boița, jud. Sibiu, a crescut pe crucea Domnului Christos. Crucea pe care a fost răstignit Domnul o căzut și cu vremea o acoperit-o pământul. Pe ea o crescut Busuocul, semn, și mergând pe acolo împăratul Constantin cu Elena, au simțit un miros frumos adus de-o boare. S'o dus într'acolo și o găsit Busuocul. O smuls câteva fire să ducă și în grădina lor că tare mirosea frumos și smulgându-l, au găsit crucea la rădăcina lui. De aceea ramurile lui cresc în cruce“.

Apariția altora este pusă în legătură cu anumite evenimente fericite sau nefericite. Iată ce cred Românii bănățeni despre Pochivnic (*Asarum europaeum* L.):

„Popilnica a omorît pe Aluna, nașa ei, și pentru aceea e și afurisită a crește tot pe sub alun și menită să călărească alunul pe ea“¹⁾.

Nu s'ar putea preconiza o metodă pentru a se ajunge la aceste date. Ele se înșiră în toate genurile literaturii populare. În basme se dau eroilor puteri miraculoase prin buruieni. Forțele tainice ale spiritelor rele s'au pierdut prin ele.

„Ielele au pierdut Avrămeasca și Creștineasca (Ajuga Laxmanii Beneth) și cu ele și-au pierdut puterea în lume. Și acum plâng deasupra lor“, spunea Ioana Stoiencoae, din Nereju, jud. Putna.

În poezii se plânge uneori durerea aducătoare de moarte a îndrăgostiților și răsărirea unor plante la capul morților. În colinde apar

1) S. Mauguica : *De însemnățile botanice românești*, Familia 1874, No. 47 pag. 562

binecuvântări aduse unor plante sau blestemul asupra altora le-a adus caractere respingătoare, mirosuri neplăcute, spini și altele.

Diferitele însușiri ce ies din comun și-au primit adesea interpretarea lor, iată de ce trebuie urmărite și acestea. Astfel tremurul frunzelor de plop este atribuit unui blestem al Maicii Domnului, care fugind din Ierusalim spre Vicleim a voit să se odihnească la umbra lui, dar nu era răcoroasă din cauza frunzelor care se tot clătinau. Iată ce se spune în colinda Drumarilor:

Plop neogoit	De boare, de soare
Fi-mi-ai pedepsit	Noaptea pe răcoare
Să nu fi rodit	Că deși fălos
Bată vânt, nu bată	Tu n'aduci folos ¹⁾ .
Frunza și se clată	

Nu numai interpretarea fenomenelor este interesantă, ci și concluziile ce se desprind din ele. „*Fala*“ plopului i-a atras această pedeapsă veșnică, de a nu i se mai opri frunzele.

Legându-ne de încrederea sau adorația mare ce o au pentru unele, de anumite caractere ce le prezintă, se poate da de firul legendelor legate de apariția unor plante. Intr'un popas pe o pajiște cu cimbruț ciobanului (*Thymus*), am întrebat o informatoare: „*da oare ăsta numai pe aici crește*“ și mi-a răspuns:

„Este, Domnule, peste tot, este și la munte, că-i iarbă binecuvântată. Se zice că atunci când umbla Dumnezeu cu Sf. Petru pe pământ, au hodinit și-o scos din straiță și-o mâncat. Din miezii de pâine ce-o rămas o ieșit cimbru“.

PUTERILE MAGICE ATRIBUITE DE POPOR PLANTELOR

Dintre numeroasele spirite rele care populau universul în mentalitatea primitivului, s'au mai păstrat credințe în unele, scut protector în contra lor găsindu-se tot în lumea plantelor.

Plantele sunt protectoare contra strigoilor care pândesc belșugul la tot pasul și de aceea se pun la diferite sărbători în toate părțile gospodăriei și chiar în câmp. Ii alungă după credințele sătenilor, rugul, leușteanul ș. a.

Altele sunt socotite protectoare contra ielelor și purtarea lor te ferește de năpasta acestora. Smeii, după credințele locuitorilor

1) A. Mărnescu : *Colecție de colinde*

din Munții Apuseni, au fost alungați în lumile lor tainice subpământene, tot de buruieni. Hodoleanul (*Valeriana officinalis* L.), Leușteanul (*Levisticum officinale* L.), Iarba creastă (*Mentha crispa* L.) ș. a. sunt plantele protectoare contra lor.

Puterile prevestitoare atribuite de popor plantelor sunt destul de numeroase, iată de ce trebuie urmărite și acestea. Unele prevestesc rodul câmpului. Fericean Nicolae, din Poienile de Jos, spunea că este și cărindariu pământului (Orobanche), care, așa cum calendarul spune pentru săteni mersul vremii, spune rodul din acel an.

Prevestirea morții în cele mai multe sate din Câmpia Transilvaniei o fac cununile de Sânziene (*Galium verum* L.), care, în ajunul „Sânzienelor“ (Nașterea Sf. Ioan Botezătorul) sunt aruncate pe casă pentru fiecare membru al familiei. A căruia cade jos de pe casă e semn că va muri în acel an. Câte alte prevestiri se caută în lumea plantelor.

Natura prin forțele ei impresionează adânc pe săteni, iată de ce sunt trecute unele plante protectoare contra lor. O bărnă de teiu se pune la case în Poienile de Jos, jud. Bihor, ca să le ferească de trăsnet. În multe sate ramurile de teiu se pun pe foc în timpul furtunilor, „să se răzbuie vremea“. De altfel între sărbători teiul își are duminica lui. Aceasta este la Nereju Dumineca Rusaliilor, când ramurile lui se pun pe la porți și le duc femeile la biserică, să îngenunche preotul pe ele. Femeile le iau apoi și le duc de leac.

Altele se crede că feresc de boli, purtându-le sau încingându-te cu ele.

Pentru rezolvarea unor probleme din domeniul vieții sufletești se recurge adeseori la plante. Iată de ce unele plante se poartă la horă do către fete, să fie jucate. Altele le poartă să fie plăcute sau să le aducă măritișul ori să cimenteze dragostea, ferind-o de dușmani. Altele aduc uritul întregii colectivități și sunt unele buruieni cunoscute pentru „urit“. Altele sunt protectoare a liniștii vieții conjugale. Drăgostița (*Sedum maximum* Suter) și-o pun tinerii căsătoriți la Drăguș, jud. Făgăraș în grădină, să nu le strice dușmanii casa. Circulă adeseori prin sate povești despre acestea și adeseori neînțelegerile familiare sau legăturile între anumite persoane sunt puse în legătură cu diferite practici cu buruieni.

Iată de ce nu trebuie să trecem cu vederea numeroasele credințe de acest gen în legătură cu lumea plantelor.

Nu interesează numai credințele ca atare, ci tot așa de mult ne interesează culegerea. Adeseori se face după un anumit ritual care

trebuie urmărit cu mare atenție. Voi schița principalele puncte ce se pun în legătură cu culegerea acestor plante.

Cine se crede că-i bine să le culegă, ca să fie eficace? Le poate culege oricine, sau numai anumite persoane?

De unde se aduce planta? Se culege din orice loc unde crește, sau se cer anumite condițiuni, de a fi un loc ferit, departe de sat, să nu se audă strigătul anumitor animale etc ?

Când se culege planta? Se culege în anumite zile sau se poate culege oricând? Când pleacă la culesul ei, dimineața, seara sau a m d? Când se duc la culesul ei, se cer anumite restricțiuni, ca post ș a sau pe drum, de a nu vorbi sau să îngâne anumite formule magice sau rugăciuni, de a nu se uita îndărăt, de a se reîntoarce pe alt drum? La culesul plantei ce obiecte se iau? Se duc daruri, ca bani, pâine, sare ș.a.? De ce se duc acestea?

Se va urmări apoi culegerea și modul de întrebunțare a plantei. Ce ar aduce, după credințele sătenilor, nerespectarea ritualului?

Sunt anumite practici generale cu buruieni în sate, cum sunt acelea cu leușteanul contra strigoilor sau cu rugul ș a. Trebuie urmărite și acestea. Unde, când și de ce se pun plantele?

Nu trebuie să asaltăm cu întrebări asupra acestor credințe pe informator, deoarece nu se destăinuiesc ușor. Și mai ales nu se destăinuiesc ușor buruienile și practicile magice în legătură cu vieța sentimentală. Sunt ultimele informații ce trebuie cerute informatorilor, atunci când le-am câștigat pe deplin încrederea. Nu se destăinuiesc multo și din cauza lumii satelor, care nu privește cu ochi buni pe cei care se ocupă cu astfel de practici, spunându-se că sunt lucruri necurate.

PRACTICILE MEDICINALE CU BURUIENI

Întrebunțările medicinale ale plantelor sunt numeroase peste tot în satele românești. În lipsa medicilor, mai ales în satele izolate din munți, babele au rămas până astăzi cu îndeletnicirile lor medicinale. Observațiile s'au îndreptat nu numai asupra elementelor floristico comune, ci și asupra elementelor mai rare sau cele cu stațiuni îndepărtate de așezările omenești permanente. În popasuri temporare, însă de milenii, țăranul și-a îndreptat privirile și asupra elementelor floristice ale pădurilor întinse și a fânațelor și pășunilor bogate din regiunile alpine. O mulțime de elemente de acestea au o largă întrebunțare în medicina populară.

Plantele nu sunt întrebunțate numai pentru diferite boli la oameni, ci și pentru animale, iată de ce se impun aceste două grupări.

De o parte practici cu buruieni în medicina umană și practici cu buruieni în medicina veterinară.

În afară de întrebunțările medicinale, plantele au avut în trecut și un rol de cosmetice. Pe acestea le mai știu babele și mai spun că în tinerețe se spălau cu buruieni, ca să se facă frumoase, să fie plăcute. Multe plante se culeg pentru creșterea părului. În comuna Răchișel, jud. Alba, la Sântoader se duc fetele, cu pâine și sare, și culeg pochivnic și iederă strigând:

Toadere, Sântoadere
Ți-am adus pită și sare
Să-mi faci coada cât de mare

Ți-am adus pită și ai
Să-mi faci coada ca la cai.

Alteori se iau diferite rădăcini care, iritând fața, produc înroșirea. Locul acestor cosmetice însă l-au luat produsele împrumutate dela oraș.

Pentru adunarea materialului ne vom adresa babelor care în multe părți țin locul medicului. Sătenii le știu și te îndrumază la ele. Problema dificilă este câștigarea încrederii. Le aduc la unele multe neplăceri aceste practici medicinale clandestine, iată de ce adresându-te lor, de multe ori nu vor să spună ceea ce știu. Odată câștigată încrederea, firul poveștilor începe să se destrame și spun nu numai rețetele pe care le știu, ci-ți dau și cazuri concrete de vindecare a unor pacienți care au făcut apel și la serviciile medicului. Sunt foarte interesante de urmărit și semnalat aceste cazuri.

Trebuesc evitați informatorii care au venit în contact prea des cu orașul și mai ales cei care au servit la vreun spital sau dispensar atunci când căutam să stabilim practicile vechi medicinale băbești. Prin aceștia însă au putut trece anumite practici din medicina oficială în medicina populară. E interesant de urmărit eventuala influență a acestora asupra celor vechi, mai ales atunci când s'au erijat în medici sătești clandestini. La noi însă aproape peste tot puține lucruri au trecut la săteni din medicina oficială.

Informatorii cei mai prețioși sunt bătrânii care n'au trecut prin școli și nu cunosc practicile cu buruieni răspândite prin diferite broșuri în satele noastre. Într'un sat, o babă, după ce mi-a arătat câteva buruieni pe care le cunoștea, mi-a spus: „*nu-i acasă ginere-mieu, să-ți spună el din carte câte-s*“ și mi-a adus, să văd, convingându-o că știu și eu ceti, o broșură. Luându-se după astfel de broșuri, ajung să întrebunțeze alte plante, ele având însă terminologia dată în broșuri.

Pentru adunarea materialului e bine în primul rând să cerem informatorilor să ne adune sau să ne arate ei plantele pe care le știu și le întrebuințează. Deoarece s'ar putea să nu se găsească în acel timp sau să nu le recunoască în covorul des al plantelor din vară, e bine să le cerem și pe cele care eventual le au strânse pentru folosință peste an, 'căci babele, grijulii cum sunt, le adună pe toate la timpul lor.

În afară de numele plantei, trebuie să se dea o deosebită importanță întrebuințării ei.

Ce părți se întrebuințează, florile, frunzele, rădăcina? Se folosește crudă, uscată sau în decoct, ceai, cataplasme, băi ș.a.? Cum se prepară pentru folosință. Se folosește împreună cu alte buruieni sau se amestecă cu alte substanțe. Ce cantități se iau și când se iau preparatele, dimineața, la amiază, seara? Se va urmări dacă în afară de plante sunt în uz și alte mijloace, ca masagu, formule magice sau descânțece ș.a., tratamentul unor boli fiind foarte complex. În cursul tratamentului se recomandă un anumit regim alimentar sau alte restricțiuni? Plantele au întrebuințări diverse, pentru mai multe boli, iată de ce, pentru a nu reveni de multe ori asupra lor, e recomandabilă enumerarea lor în ordinea alfabetică a numirilor, dându-se toate întrebuințările și credințele în legătură cu ele.

Fixarea terminologiei medicale e foarte necesară și va trebui să apelăm la concursul medicilor din regiunea respectivă pentru a da și corespondentul științific. Fără această colaborare nu se poate ajunge la rezultate reale. Publicațiile medicilor în acest domeniu de cele mai multe ori lasă de dorit în ce privește terminologia botanică și invers, ale naturaliştilor dau numai cu aproximație terminologia oficială a bolilor. De aceste dificultăți m'am izbit în numeroasele cercetări la teren și numai rareori nu am ajuns la stabilirea terminologiei cu concursul medicilor din regiunile cutreerate. De altfel și terminologia populară uneori e prea vagă, cuprinzând adeseori mai multe afecțiuni.

Cunoașterea întrebuințărilor e utilă și științei și prin experimentări valoarea multora ar putea fi un aport prețios. Studiarea întrebuințărilor comparativ, când acestea vor fi pe deplin cunoscute, e tot ce poate fi mai interesant. Inceputurile în această direcție se datoresc Institutului de Istoria Medicinii-Cluj, sub conducerea D-lui Prof. Valeriu Bologa.

Culegerea plantelor medicinale ca și a celor întrebuințate pentru diferite vrăji este deasemenea interesantă. Se va urmări în primul rând cine le culege.

Adeseori culegerea și prepararea unor plante le revin copiilor.

Se va urmări de ce. Alteori bolnavul se duce și dacă o cunoaște și-o sapă și și-o pregătește, fiind la mijloc și o autosugestionare „*că numai așa-i de leac*“. Pe lângă eficacitatea uneori incontestabilă a unor droguri vegetale, se face uz de psihoterapie, metodă introdusă și în știință. De cele mai multe ori însă, le culeg babele. Culegerea lor este legată de multe ori de anumite zile ale săptămânii. Unele se culeg miercuri, vinerea ș.a. Alteori plantele se culeg numai în anumite zile ale anului, după un anumit ritual, crezându-se că numai până atunci sunt bune de leac. S'ar putea să fie în legătură cu procesele fiziologice, iar poporul spune că de atunci înainte li se iau puterile.

Pentru o cât mai bună clasare a materialului credem necesară în primul rând o enumerare a bolilor pentru care se cunosc și se întrebuințează buruieni, indicând totodată și buruienile recomandate pentru vindecarea lor. După aceasta ar urma o enumerare în ordine alfabetică a plantelor și întrebuințării lor. Se va insista asupra tuturor problemelor amintite mai sus, atât în ce privește întrebuințările, cât și culegerea și credințele în legătură cu ele.

Cu numeroși informatori se va stabili sfera cunoștințelor locale privitoare la plante și extinderea lor spațială, atunci când e vorba de regiuni mai mari.

Nu ne vom mulțumi însă numai cu aceasta. Va trebui să urmărim și răspândirea acestor cunoștințe în mase. Pentru aceasta sunt utile anchetele. La Nereju, jud. Putna, unde numărul plantelor cunoscute și întrebuințate e mare, am urmărit și această problemă. Nu am apelat la plantele ce le aveam presate, uscate, fiindu-mi spuse de informatori. Nu dispuneam de timp pentru a cutreera cu câte un sătean regiunile unde acestea creșteau. Am recurs atunci la un alt mijloc. Am adunat și am căutat să se conserve cât mai bine verzi 40 specii medicinale locale. S'au perindat prin fața lor, fiind aranjate într'o sală mare, la distanță potrivită, 50 de săteni de diferite vârste și categorii sociale, cărora le-am verificat cunoștințele asupra lor. Evident cunoștințele sunt în raport cu vârsta, totuși interesul ce li-l poartă unii este mai mare. Întrebând informatorii asupra originii cunoștințelor, se va ajunge la rezultate interesante. Unii le au moștenire din bătrâni, alții le-au câștigat din alte părți.

Se va urmări și reputația ce o au cei care se ocupă cu practicile medicinale sau magice cu buruieni și starea lor materială. De multe ori este o sursă bună de câștig, mai ales când sunt cunoscuți de regiuni mai întinse, numele lor trecând de limitele satului.

În unele regiuni se face comerț intens cu plante medicinale.

Uneori cu aceasta se îndeletnicesc bărbații, cum e în regiunea Crișurilor. Crișenii pleacă cu rădăcini medicinale nu numai prin târgurile din Transilvania, ci trec și dincoace de Carpați, ajungând și prin București. În 17 Mai 1939, Gavra Iosif din Poienile de Jos, jud. Bihor, vindea rădăcini de *Tamnus communis* pentru reumatism, la Podul Izvor. Vânduse într'o săptămână în valoare de 3000 lei în diferite părți ale capitalei. Nu era numai el, ci se găseau în acel timp 18, Poienari, după spusele lui, la diferite răspântii, care vindeau trecătorilor astfel de rădăcini.

Alteori cu aceasta se îndeletnicesc femeile. Sunt numeroase centre din țară unde, în piețele de zarzavaturi, se întâlnesc adevărate farmacii băbești. Un studiu asupra unei astfel de farmacii din Galați a scris dl. Prof. Al. Borza-Cluj¹). Se găseau acolo tot felul de leacuri vegetale și numeroase plante pentru diferite vrăji. Plantele cele mai multe le aduceau sătenii și le vindeau soților Surluceanu, căci așa se numesc acești farmaciști gălățeni care evocă timpurile antichității clasice sau acele ale evului mediu.

VOPSITUL CU BURUIENI

Numărul plantelor întrebuințate pentru vopsit scade mereu în satele românești. În trecut de sigur numărul era mult mai mare și erau singurii coloranți cunoscuți. Totuși și azi se întrebuințează mai ales în unele părți.

Nu vom insista numai asupra plantei și culorii ce-o dă, ci vom expune detaliat și modul de preparare, nu numai pentru vopsitul fibrelor vegetale și mai mult a fibrelor animale, din care se confecționează țesături diverse. Se întrebuințează în parte și astăzi plante și pentru vopsitul ouălor de Paști.

PLANTE ORNAMENTALE

Dragostea sătenilor pentru flori este peste tot mare și sunt o podoabă aproape nelipsită a caselor dela țară. Nu se întâlnesc numai în grădinițele din fața casei sau când aceasta lipsește, răspândite prin grădinile de zarzavaturi, ci și prin ghivece în geamuri sau alte părți.

Cultivarea lor este în funcție în primul rând de profundul simț estetic al săteniei. Sunt frumoase prin culorile lor, mai ales elementele floristice introduse mai nou în culturi și sunt plăcute prin mirosul lor

1) Al Borza: *Nouăți etnobotanice românești*; *O farmacie băbească*. Bulet. Muzeului Bot și al Grăd. Bot Cluj, Vol. XVII.

pătrunzător mai ales „*florile băbești*“, numite așa pentru că în timpul din urmă babele țin mai mult la ele, plante frumos odorante fără podoaba atrăgătoare a florilor. Florile sunt podoabe nelipsite tineretului în zilele de sărbătoare. În zilele de sărbătoare babele le înșiră în buchețele în biserică pe la icoane, pentru ca apoi, în multe regiuni din țară, să le ia și să le ducă bolnavilor, crezându-se că-s bune de leac.

Analizându-se cât mai multe grădini țărănești sau vizitându-se cât mai multe case, se va face lista completă a plantelor ornamentale, de o parte, a celor cultivate în grădini, iar pe de alta, a celor cultivate în ghivece. Inceputurile în acest domeniu de cercetări le datorăm d-lui Prof. Al. Borza Cluj, care, în cercetări vaste asupra florei noastre, și-a îndreptat privirile și spre aceea a grădinilor țărănești.

Nu trebuie omise în cercetări căile de pătrundere ale elementelor decorative în sat, pentru că s'ar putea ca pe acestea să fi pătruns în sat eventual și alte practici cu buruieni.

Acestea ar fi capitolele care ni se impun în cadrul cercetărilor etnobotanice în satele românești pentru o cât mai completă adunare a materialului.

Se cer adunate lucruri sigure, pe cât se poate confirmate de mai mulți informatori. Cu cât aceștia vor fi mai mulți, cu atât datele referitoare la o comună ori regiune vor fi mai complete. Vom schița un mic îndreptar care ar putea fi întrebuințat pentru cele mai multe din plantele care se cer aduse de informator.

Cum se numește planta?

Oare cum a apărut?

Se folosește contra strigoilor, ielelor, smellor sau contra forțelor naturii?

Unde se pun în aceste cazuri și când? Cum și cine o culege?

De unde se aduce planta? Din orișice loc unde crește, sau numai din anumite locuri?

Ce puteri prevestitoare îi sunt atribuite?

În domeniul vieții sentimentale, ce rol joacă? Se folosește pentru dragoste, măritis, urf, joc, ș.a.?

Se culege după un anumit ritual și ce ar aduce nerespectarea lui?

Ce întrebări medicinale are? La ce se folosește, cât, cum și ce alte mijloace sunt în uz pentru vindecarea bolilor, pe lângă planta indicată? Când și cum se culege planta? Cine o culege?

Se întrebunțază pentru vopsit? Ce culoare dă și cum se pregătește?

Planta crește spontană în regiune sau este cultivată în grădină?

Are întrebunțări și în alimentație? Se vor urmări și plantele condimentare sau arome spontane folosite de săteni.

Întrebările bine înțeles se va căuta să se pună în expresii locale, cât mai pe înțelesul informatorului. Punându-le, se vor aminti alte plante la unele întrebări. Se vor nota pentru ca informatorul să nu le scape din vedere și se va reveni asupra lor.

Se va căuta apoi stabilirea terminologiei botanice și în cazul când nu se cunoaște, se va apela la specialiști.

Pentru cei inițiați în ale Botanicii e de prisos să recomandăm utilizarea, pentru determinarea plantelor, a valoroasei lucrări a d-lui Iuliu Prodan, „*Flora pentru determinarea și descrierea plantelor ce cresc în România*“.

Pentru o cât mai bună documentare și control, e necesară colectarea plantelor și un herbar al plantelor întrebuițate de poporul român, e tot ce poate fi mai prețios și mai interesant.

Valeriu Butură

D. PLAN PENTRU CERETĂRILE ZOOLOGICE

INTRODUCERE

1. Care e fauna regională din punct de vedere științific, constatată de un specialist?

2. Ce animale cunoaște țăranul din fauna regiunii? Sub ce nume (a se reda în paranteză și numirea științifică și cea populară mai uzuală)? În ce scop le folosește (din punct de vedere economic sau al medicinei empirice)? Ce legende, credințe, superstații, zicători și în genere ce folklor există în regiune, în legătură cu diferitele specii de animale?

Dacă nu le folosește, sub ce altă formă le cunoaște și care e folklorul legat de ele? Care sunt acele specii pe care omul nu le folosește — dar care-i sunt vătămătoare?

PLAN

Se vor indica prin cercetări, care sunt:

1. **Protozoarele terestre** (în legătură cu solul, Pedologia și Agricultura), acuatice (Flagelate și Ciliate, planktonul acuatc în legătură cu hrana peștilor), Sporozoarele (parazite, în legătură cu bolile endemice, cu malaria, disenteria);

2. **Celenteratele;**

3. **Spongierii; Monomeridele (Rotiferi, Hrizoare).**

4. **Viermi:** Anelide (Oligochete: ce neamuri de râme există în regiune și care e importanța lor agricolă; folosirea lor pentru pescuit etc.; vătămări, Hirudinee acvatice, întrebuințarea lipitorilor în medicina empirică); Plathelmințe: Turbelariate (acuatice), Trematode (parazite; ce animale atacă și care sunt pagubele pricinuite de Distomi); Cestode: ce fel de tenii există, ce animale folosesc ca gazdă intermediară și dacă atacă omul, dacă există în regiune *Botriocephalus* și care este ciclul evolutiv al acestei tenii date de pești, Nematelmințe (ce neamuri de limbrici și trichină, trichinoza; cum se produc).

5. **Arthropode:** ce crustacee există în regiune, în smârcuri, de baltă, de lac, de ape curgătoare, de izvoare și fântâni; crustaceele terestre; se mănâncă racii în regiune sau nu?

Care sunt Miriapodele (Chilopode și Chilognate) de pădure, de câmp deschis, din împrejurimile locuințelor omenești, din case?

Care sunt Insectele (Orthaneoptere, Orthoptere, Coleoptere, Neuroptere, Himenoptere, Lepidoptere, Hemiptere și Diptere) din regiune. Ce pagube pricinuesc în regiune lăcustele, gândacii, Hemipterele, culturilor agricole, pomicole și viticole? Ce pagube aduc omizile diferitelor specii de fluturi? Există anofeli? Există cazuri de malarie răspândită prin aceste insecte? Malaria e endemică sau nu? Prin ce mijloc se poate stârpi malarie în regiune? Ce Diptere atacă vitele și care sunt pagubele pricinuite? Există muște columbace? De unde vin? Ce pagube produc?

6. **Arachnide.** Care sunt păianjenii din regiune? Există scorpionii? Unde se găsesc scorpionii în regiune? Care sunt antidoturile populare?

7. **Moluste.** Ce fel de melci de baltă și de uscat (de câmpuri arate, livezi, păduri) există în regiune? Ce scoici există în bălți, lacuri, râuri? Ce specii se folosesc? Dacă se folosesc, în ce mod?

8. **Vertebrate.** Lista speciilor de pești cu arătarea apelor în care trăiesc și a condițiilor lor biologice. Cum se face pescuitul în regiune (se vor descrie toate metodele populare de pescuit). În ce mod se întrebuințează peștii în regiune. Care sunt credințele și superstițiile în legătură cu peștii. Care sunt numele populare. Există păstrăvării sistematice în regiune? Care sunt batracienele din regiune (*Urodele* și *Anure*) din apele stătătoare și curgătoare, dela marginea apelor, din pajiști umede, din pădure, din pășunea alpină? Există salamandre comune? Dar total negre (*Salamandra atra*)? Ce fel de tritoni există în regiune? Ce credințe, legende și superstiții se leagă de salamandre și tritoni? Cum e considerat și interpretat veninul pielii lor? Se întrebuințează aceste animale în farmece? Nume populare.

Reptile. Ce șopârle, șerpi și broaște țestoase de apă și de uscat există în regiune? Care sunt numirile lor populare. Cum sunt privite de popor din punct de vedere al magiei. Se folosesc într'un fel oarecare? Ce pagube se înregistrează de pe urma lor? Există vipere? De ce soi? S'au înregistrat cazuri mortale din pricina mușcăturilor de viperă, la om și animale? Ce antidoturi antiveninoase folosesc? Ce credințe sunt în legătură cu viperele? Care sunt numele lor populare?

Păsări. Ce păsările cântătoare există în regiune? Care sunt cele sedentare și cele migratoare? Care sunt epocele și direcțiile de migrație? Care sunt numirile populare ale păsărilor și credințele legate de ele? Ce păsări răpitoare sunt? Ce

vătămări adnc animalelor domestice și vânatului? Ce agățătoare (ciocăntoare, cuci etc.), colombieni (porumbei sălbatici, ierunci, potârnicu, prepelițe, fazani). Există fazaneri artificiale în regiune? Care sunt instalațiile lor?

Ce Picioroange există în ținnturile mlăștinoase sau umede? Care e epoca de migrație a sitarilor și becațelor — și cum se vânează? Ce Palmipede există? Ce neamuri de găște și rațe sălbatice, cum se vânează și în ce epoce?

Mamifere. Ce Insectivore și Liliici există în regiune? În ce medii trăiesc? Ce carnivore răpitoare (lupi, urși, vulpi, jderi, dihorn, nevăstnici, etc.). Cum se vânează? Ce nume populare au și ce credințe sunt legate de ele?

Ce rozătoare există în câmp, în pădure și împrejurul locuințelor omenești? Care sunt pagubele produse de ele agriculturii și silviculturii (Pagubele cauzate de iepuri, șoareci, hârcioagi, popândăi, veverițe, etc.; se vor arăta statistic, pe cât mai mulți ani posibil).

Ce ierbivore există în ținnt (mistreți, căprioare, cerbi, capre negre)?

BIOGEOGRAFIE

(Fito și zoo-geografie)

După ce se va arăta situația sistematică a florei, respectiv faunei regiunii, se va proceda la studiul ecologic, geonomic și biosociologic al regiunii.

ECOLOGIE

În ce raport se află speciile (principale) cu mediul și cum le influențează factorii climatici (lumină, căldură, umezeală atmosferică și a solului, vânt); factorii topografici (altitudine, pantă, expunere); factorii hidrografici (izvoare, ape curgătoare, rezezi, lăcne; stătătoare; în condițiile lor speciale); factorii edafici (natura solului și influențele fizico-chimice ale solului); biotici (mediul viu, animal și vegetal. comensalism, simbioză, parazitism, epifitism și saprofitism).

Cum se comportă, cum se apără și cum se adaptează speciile față de acești factori? Ce forme biologice îmbracă ele față de lumină (Incifile, Incifnge, ombrolile), față de frig (la vegetale: fanerofite, hemcriptofite, criptofite, terofite; la animale: emiterme, stenoterme, hibernante, migratoare); față de umezeală și uscăciune (xerofite, higrofit): Fenologie: când înfrunzesc, înfloresc și fructifică diferitele specii principale; cum se adaptează speciile față de altitudine (orofite), etapele de vegetație și faună; față de structura și reacția fizico-chimică a solurilor (turbos, de pădure, de stepă, cu subdiviziunile și variantele lor): calcifnge, calcicole, holofile, nitratofile, caxicole; față de sol: troglifile, troglobu; și față de suport în genere, în raport cu preferința (tericole, arboricole, cavernicole).

GEONEMIE

Care e răspândirea geografică a fiecărei specii mai principale în regiune, în suprafață (harta) și în altitudine (profilul biogeografic)? Dar în adâncime (în cazul apelor curgătoare și stătătoare sau a fântânilor)? Ce specii au trăit altădată în regiune și pe ce arie de răspândire (din spusele oamenilor, din toponime, crani etc.)?

Ária actuală a speciilor considerate e în progresie sau în regresie sau staționară — și din ce cauze? Ária actuală e continuă sau discontinuă? Speciile considerate sunt sau nu endemice (Paleo sau neo-endemice)? Originea speciilor principale (boreală, mediteraneană, ponto-caspică, central-europeană etc.)

SOCIOLOGIE VEGETALĂ ȘI ANIMALĂ

Ce specii formează asociații intime în regiune? Ce asociații și sub-asociații se disting în regiune și în diferitele medii (terestru, acvatic și subteran)? Care sunt asociațiile primitive (neschimbate de mâna omului) și secundare (degradate)?

În ce grad de fidelitate se găsesc speciile (care sunt cele caracteristice, accesorii și accidentale); în ce grad de cantitate (care sunt cele rare, comune, abundente și dominante); în ce grad de sociabilitate (indivizi izolați, grupe mici și rare, populații numeroase, foarte numeroase, întinse), atât pentru asociațiile terestre, cât și pentru cele acvatice; planktonul.

Se observă rupturi de echilibru în asociațiile armonice? Care sunt cauzele acestora, dacă există schimbări climatice, modificări de relief sau de sol, introducerea vreunei specii noi.

Cum s'a exersat și cum se exersează acțiunea omului asupra asociațiilor naturale primitive și prin ce mijloace (migrații și războaie, amenajarea terenurilor pentru vânătoare, pentru agricultură, defrișeri, uscarea turbăriiurilor, bălților și eleștarelor, influența pășunatului, lucrări publice, ca deschiderea de drumuri, săpări de canale, de eleștate, de cariere, baraje, construcții, relații comerciale, exploatare, introducerea speciilor noi); buruienile de pe lângă aglomerațiile omenești și originea lor; ce plante și animale de origine sălbatică, băștinașe sau formate ca varietăți indigene, se cultivă de om în ținut și cu ce scop.

Raul Călinescu

(Continuare)

Materialul de construcție										Ș U R A			Co- tețele												
Funda- mentul		Pereți			Aco- pergul		Curtea		Poarta		Grădina		Părțile ce o compu n		Poziția suni		Materi al de const. Acoper.		De porci		De păsări		De cămi		
Fundam entul		Pereți			Aco- pergul		Curtea		Poarta		Grădina		Părțile ce o compu n		Poziția suni		Materi al de const. Acoper.		De porci		De păsări		De cămi		
Fundam entul		Pereți			Aco- pergul		Curtea		Poarta		Grădina		Părțile ce o compu n		Poziția suni		Materi al de const. Acoper.		De porci		De păsări		De cămi		
36	Intâlnirea																								
37	Patră- var																								
38	Patră- lut galb.																								
39	Nu are																								
40	Nuele (bârne)																								
41	Lemn (șucătur)																								
42	Cărămidă																								
43	Patră																								
44	Văsluit																								
45	Nevăcluit																								
46	Culoarea varnului																								
47	Faie																								
48	Șindriă																								
49	Tablă zinc																								
50	Țigă																								
51	Fata casei																								
52	Fund																								
53	Mare																								
54	Potriviță																								
55	Mică																								
56	Românească (lemn mare)																								
57	Lemn mică																								
58	Zid mică																								
59	Nețipică																								
60	Nu are																								
61	Flori																								
62	Zaravat																								
63	Pomi																								
64	Porumb																								
65	Șop, grajd, șură, țelideră																								
66	Grajd																								
67	Grajd, șură, grajd																								
68	Rând cu casa																								
69	Fundul curții																								
70	Fata casei																								
71	Mari																								
72	Potrivițe																								
73	Mici																								
74	Nuele (bârne)																								
75	Lemn																								
76	Cărămidă																								
77	Faie																								
78	Șindriă (șură)																								
79	Tablă zinc																								
80	Țigă																								
81	De porci																								
82	De păsări																								
83	De cămi																								
84	Fântână																								
85	Șopron																								
86	Ștupi																								

**FORMULAR
PENTRU STUDIUL CIRCULAȚIEI**

Satul :

Numele anchetatorului :

Data :

Nr. cureni	C i n e ?				Unde se duce ? 5	Mijlocul de transport (car, căruță, etc.) 6	Ce fel de produse duce și cât ? 7	Pentru ce se duce ? 8	Observații 9
	1	Bărb. 2	Femei 3	Copii 4					
1									

A. INTRODUCERE

PROBLEMELE SOCIOLOGIEI BIOLOGICE

Schițăm în linii mari planul cercetărilor biologice sau, fiind vorba de om, antropologice, care pot fi organizate în cadrul Institutului de Științe Sociale al României.

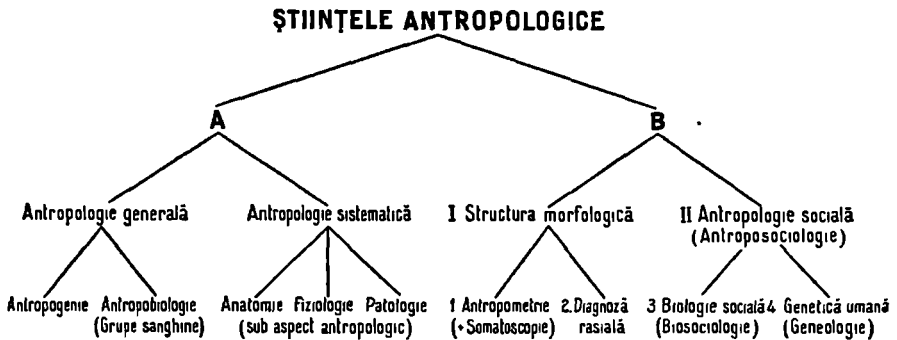
Absența unei tradiții la noi, în acest domeniu, nu dă dreptul la concepții arbitrare. De altă parte, teama de arbitrar nu trebuie să meargă așa de departe, încât să înăbușe preocupările de adaptare a antropologiei trebuințelor specifice țării noastre. Această adaptare implică două condiții: ca prin problematica ei, antropologia să-și dea întreaga contribuție pentru interpretarea și explicarea fenomenelor sociale; ca prin scopurile ce-și propune, antropologia să răspundă trebuințelor științifice și nevoilor noastre etnice, tot așa de bine când e izolată ca și în complexul celorlalte științe sociale.

Dificultatea stă nu în diversitatea metodelor, a definițiilor și a concepțiilor privitoare la domeniul ei. Sunt și alte discipline într-o situație analoagă, fără ca prin asta să fie micșorată valoarea patrimoniului lor științific. Unicitatea unei definiții, universal acceptate, este de o însemnătate secundară. Esențialul este eficiența metodelor, conținutul științei, scopul și problematica ei.

LOCUL ȘTIINTELOR ANTROPOLOGICE ÎN CERCETĂRILE SOCIALE

Ce sunt și ce voesc științele antropologice? Antropologia este studiul omului. La început antropologia cuprindea toate științele privitoare la om. Prin antropologie înțelegem azi, știința naturală a omului și anume, „ramura cea mai complexă”. Definițiile date antro-

pologiei sunt multe, dar pe deplin nu mulțumește nici una. Și nici nu s'ar putea. Pentru că nu există o antropologie, ci există diverse științe antropologice. De aceea ne vom ocupa mai la vale de definiția și de obiectul numai al acelor dintre ramurile antropologiei, care ne interesează direct în cadrul cercetărilor sociale. Pe acestea le avem în schema ce urmează:

Rămânem la liniile principale, dar ramificarea poate fi continuată în sens vertical ca și în sens lateral. O ierarhizare a disciplinelor subsumate antropologiei în ordinea descrescândă a interesului și a utilității lor pentru cercetările sociale e dificilă, pentru că aceasta este obiectivarea interesului, a pregătirii și a preferințelor personale ale cercetătorului. Trebuie totuși să încercăm. Din punct de vedere teoretic-științific, ramura A este poate de cel mai mare interes. Cercetările din aceste câmpuri sunt menite a lămuri: originea, vechimea, filiațiunea și locul omului printre ființele vii; unitatea speciei umane, gradul de înrudire al raselor umane principale între ele, cum și între acestea și antropoide; clasificarea raselor, a etniilor și a populațiilor umane de pe întregul glob. Din aceste capitole, numai acel al grupelor sanguine trebuie luat printre obiectivele cercetărilor antropologice.

Grupa B prezintă și ea un mare interes teoretic, dar acesta este depășit cu mult de însemnătatea practică a cercetărilor din aceste câmpuri. Fiecare din cele 3—4 discipline din grupa B conține atâtea probleme, încât ar necesita fiecare câțiva cercetători. Ori de câte ori echipa monografică nu va avea specialiști la îndemână — și acesta va fi cazul cel mai des, pentru că ei nu se pot improviza — e indicat, ca cercetările în suferință să fie amânate sau să se renunțe la ele.

Metoda somatometrică și somatoscopică, precum și normele privitoare la puritatea materialului și la clasificarea lui vor fi peste tot aceleași. Este o prielnică împrejurare că tehnica elaborată sau sintetizată de *Martin*, s'a impus în mod spontan, peste tot în țara noastră. Nădăjduim că ea singură va rămâne să fie aplicată în cercetările noastre sociale. Ar putea fi discuție în privința unor aparate somatoscopice care există în mai multe variante. Într'o broșură publicată în 1934 (5) am precizat rezumativ metoda antropometrică în discuție. Tot acolo am enumerat și instrumentele somatoscopice, privițe ca cele mai proprii în Germania (de ex. în Institutul antropologic din München), unde a lucrat *Martin*. Că propunerile noastre au fost juste, avem o dovadă recentă. Comitetul pentru Standardizarea Tehniciei Antropologice (C. S. T. A.), alcătuit din 35 de membrii aleși dintre cei mai de seamă antropologi din lume, a folosit întâlnirea la Congresul Internațional pentru Științele Antropologice și Etnologice din 1938 dela Londra și și-a continuat lucrările pe baza normelor acceptate în cunoscutele reuniuni internaționale ad-hoc și — pentru cea mai mare parte — în acord cu tehnica lui *Martin*²⁾. Pentru clasificări se pot vedea schimbările și completările noastre publicate recent (15). Asta ca metodă. Ca exemple de cercetări pe viu în țara noastră menționăm pentru București: lucrarea Profesorului *Rainer* (25). Pentru Cluj: articolele apărute în „*Buletinul Eugenic*“ și „*Biopolitic*“, după 1934, „*Clujul Medical*“ și comunicările membrilor Societății Române de Antropologie, apărute în „*Dărilor de Seamă*“.

Raseologia se sprijină pe conceptul de „*rasă*“. Realitatea acestei entități nu mai poate fi pusă la îndoială, în mod științific. Ea nu se poate nici exprima printr'un alt termen sinonim. Rasa implică noțiunea eredității, — o altă față a aceluiași fenomen. Cum defineam noțiunea în 1934: „*rasa* e o totalitate de indivizi, ale căror însușiri fizice și psihice, genotipice și fenotipice, sunt așa de caracteristice, încât asemănările între indivizii grupei, ca și caracterele ce-i deosebesc de alte grupe, pot fi descriptiv și somatometric stabilite“.

2). E indicat să precizăm, că trusele antropometrice se pot comanda la firma *Alig & Baumgärtel Aschaffenburg*, Germania. Costul truselor cu cele strict necesare pe viu e de 140 Mărci (1 M = 42 lei). Se adaugă 90 M. Tabela pentru culoarea ochilor *Martin Schultz*, la firma *I. F. Lehman*, München S. W. 4 și 30 M. Tabela pentru culoarea părului *Fischer-Saler*, la firma *Otto Berger*, *Holtenuerstr.*, 27 Kiel. Trusele antr. se pot comanda și la firma *F. Rickenbach*, Zürich 6, *Schencherstr.* 71. Bine înțeles fără cele 2 table. Costu e de 642 fr. (1 fr. = 33 lei).

Scopul raseologiei îl vedem în clasificarea formelor umane și ierarhizarea valorii lor biologice. Lucrul este ușor cu rasele principale. Dar clasificarea și definirea subraselor de origine indo-europeană, este neasemuit mai dificilă, din cauza unui continuu proces de bastardizare extrem de activ. Lucrul este încă greu, dar fără muncă pe teren nu sunt posibile nici probele nici erorile și fără acestea nu ne putem aștepta la ameliorarea metodelor. Firește, a merge pe teren cu o metodă perfectă dela început, ar fi idealul. Dar în această situație nu s'a aflat dintr'o dată nici o știință.

În bibliografie, am menționat câteva dintre lucrările care ar putea fi consultate cu mai mult folos. Suntem însă convinși, că utilitatea acestei bibliografii — ca dealtfel și a întregului articol — este cu totul redusă. Specialistul n'are nevoie de indicațiile noastre. Nespecialistul se va putea cel mult orienta în acest domeniu, dar această „orientare“ nu poate înlocui anii de pregătire, de studii, de încercări și experimentări personale. Dar atunci se va obiecta poate: ce rost mai au rândurile de față? Scopul discuției este de a lămuri nevoia unității de metodă și a ne înțelege asupra normelor obligatorii pentru toți specialiști din cadrul cercetărilor sociale. Vor sta în cale greutăți, dar principiul va trebui respectat cu orice preț. Numai unitatea de metodă va înlesni comparația, acumularea, analiza și sinteza datelor antropologice. E de preferat o metodă mai puțin bună — firește, nu una viciată de erori — dar care să fie aplicată peste tot altor metode, să admitem, excelente, dar care ar diferi dela o regiune la alta. Nu-i vorba ca cineva, chiar autorizat, să-și impună concepția lui personală. Nici umbră dcspre o asemenea intenție în truda noastră. Dimpotrivă, trebuie să ne însușim cu toții un punct de vedere tocmai impersonal. Și nu numai în cadrul Institutului de Științe Sociale al României, ci pentru toată țara, ar trebui să ne însușim normele metodologice standardizate, la care lucrează de mai mulți ani, pe plan internațional, cei mai competenți antropologi. Admițând că ar fi obiecțiuni de făcut, dificultăți de netezit, s'ar putea întruni oamenii cei mai autorizați dela noi care au lucrat serios în ogorul antropologiei, spre a se fixa un punct de vedere comun, mai ales pentru prelucrarea datelor. Și fără asta, nădăjduim că nu vor fi abateri la luarea măsurătorilor. Ar rămâne ca elaborarea datelor să fie absolut unitară, cel puțin pentru un număr minimal de caractere somatice principale.

Dar atâta nu ajunge. Normele metodologice trebuie aplicate cu spirit critic. Mai ales într'un domeniu complex, cum este 'diagnoza rasială. În anumite cercetări antropologice s'a crezut că se pune diag-

noza rasială potrivit tuturor regulelor canonice, menționate și de noi într-o broșură (8). Concluzia cercetătorului a fost că în populația regiunii nu sunt elemente nordice sau proporția acestora este disparentă. Asta pentru că au fost excluși locuitorii, ale căror caractere somatice n'au corespuns *tuturor* criteriilor rasial-diagnostice: păr blond, ochi albaștri, statură înaltă, dolicocefalie, hiper — sau leptoprosopie, hiper — sau leptorinie, etc. Dacă o persoană întrunește toate caracterele tipice unei rase, diagnoza este extrem de simplă. Dar dacă lipsește un caracter și avem — ca în cazul menționat — brachicefalie în loc de dolicocefalie? Persoana nu mai este de „rasă nordică“? După cercetătorul în cauză, nu! Și aici stă eroarea. Pentru că persoana poate fi în acest caz de rasă nordică atipică sau poate reprezenta o combinație de rase. Diagnoza se pune după cum preponderează caracterele uneia sau alteia din rasele în prezență. Să presupunem un moment că am socoti dolicocefalia ca absolut indispensabilă diagnosticării rasei nordice. În acest caz proporția de 80⁰/₀ elemente nordice din populația suedeză s'ar micșora de vreo 3-4 ori, cel puțin. În Prusia inferioară proporția elementelor nordice, trece de 60⁰/₀. Dacă luăm dolicocefalia drept criteriu indispensabil, n'ar mai fi diagnosticați ca nordici, nici a zecea parte din locuitorii Prusiei. Nici cei mai nordici locuitori ai Germaniei, Frisii, nu-s dolicocefali, decât într-o proporție infimă de 1⁰/₀. Nu-i de mirare atunci, că antropologii care au cercetat sub direcția Profesorului von *Eickstedt*, populația din Silezia, au descoperit „numeroase“ elemente nordice brachicefale și puțin înalte (*kurzköpfig und nur massig hochwüchsig*). Aceștia nu reprezintă vreun amestec de ex. cu alpinii, de vreme ce toate celelalte caractere, nu-s alpine ci nordice. A nega tipul nordic al acestor locuitori ar fi o greșală, de care von *Eickstedt* face responsabilă vechea antropologie atomistă și explicabilă pentru trecut. „Asta era urmarea acelei metode unilaterale și atomiste care dădea prea mare importanță caracterelor singulare, care nu ținea seamă îndestul, de variațiile naturale ale aceluși întreg viu și care de altfel, în acel stadiu al cunoștințelor și al concepțiilor, nici nu putea face altfel“ (3, p. 2).

Elementele nordice sunt la noi într-o proporție relativ mică, care variază între 5⁰/₀—15⁰/₀, după regiuni și clase sociale. Mai grav este când se procedează la fel și cu elementele de rasă mediterană. În populația ardeleană, proporția mediteranilor variază între 20⁰/₀—40⁰/₀ și iau deseori primul loc, ca număr. În cazul de care ne ocupăm, proporția acestora e dată ca fiind de 5—10 ori mai mică, din cauza aceluiași procedeu. Unii cercetători au crezut că tipul me-

diteran clasic trebuie să fie neapărat dolicocefal și ca urmare au fost diagnosticați ca nemediterrani toți locuitorii care nu erau dolicocefali. Deoarece în multe regiuni, din Ardeal mai ales, nu-i dolicocefală nici 1⁰/₀ din populație, era fatal ca proporția mediteranilor să fie disparentă ca și aceea a nordicilor. În schimb s'a mărit proporția alpinilor pe socoteala mediteranilor și a esteuropizilor pe socoteala nordicilor. Până să se verifice realitatea, se poate discredita pe nedrept o știință. Și nu numai spre paguba științei.

În domeniul raseologiei nu vom avea specialiștii trebuitori. Antropologia nu se predă sistematic nicăeri la noi în țară, dar nevoe de antropologie este. Și atunci e firesc să facă antropologie cine vrea și cum vrea. Dacă identificăm antropologia, cu osteometria sau cu arheologia sau cu pedologia, firește că sunt la ei acasă: anatomul și medicul legist deopotrivă cu istoricul și pedagogul. În realitate se adaogă juristul, psihologul, medicul, etnograful și reprezentanții altor științe, care au atingere sau au nevoe de antropologie. Pentru toți este accesibilă antropologia după convenita inițiere, mai ales dacă nu sunt depășite limitele antropometriei. Cu diagnoza rasială lucrul se schimbă. Este capitolul cel mai complicat din antropologie, dacă excludem creditele.

Diagnoza rasială se pune în principiu pe baza unui număr de caractere somatometrice și somatoscopice determinate cu ajutorul instrumentelor. Natura însă nu-i preocupată de trebuințele noastre de clasificare și creează o mare diversitate de forme tranzitorii între o rasă și alta. De altă parte, diversitatea caracterelor nu merge la infinit încât să facă imposibilă clasificarea. Diagnosticarea rămâne posibilă, dar extrem de complexă. Asta nu înseamnă că cercetătorului i se cer anumite calități.

„Nu se poate accentua îndestul — spune von Eickstedt, — că diagnoza rasială precisă presupune o pregătire adecvată. Asta nu depinde nici măcar de știință, de cunoștințe literare și de capacitatea teoretică. Un antropolog specialist, care în domeniul lui ar putea fi excelent, poate pune diagnoze mizerabile. Atârnă de facultatea ereditară a ochiului, care nu se poate învăța, dar care în orice caz trebuie instruită. Asta nu se poate înlocui. Nu se poate nici câștiga prin câteva zile de participare, prin observații, prin discuții sau prin studii. Se cere lucru aspru și serios. Diagnoza rasială și antropologia în general sunt științe, care, ca orice alte științe mari, cer anumite facultăți și un studiu de mai mulți ani“ (4, p. 150).

Dacă rezultatele cercetătorilor diverg, de vină sunt nu metodele,

ei. Ca orice știință serioasă, diagnoza rasială dispune de metode proprii „pentru a determina cu siguranță suficientă conținutul tipologic rasial al unei populații sau al unui corp etnic, în scopul de a trage concluzii cu privire la specificul biologic, istoric și spațial al materialului“ (4, p. 150).

Din motive subiective, raseologia a fost condamnată cu metode, cu scopuri, cu tot. Cum realitatea e anevoe de negat, s'a trecut la atacuri împotriva cercetătorilor înșiși. Li se aruncă vina că încearcă să constituie o știință din motive politice. Invinuiri fără dovezi. Se fac insinuări ușoare și interesate că raseologia „încearcă“ a se constitui din motive politice. Nici odată nu ni s'a arătat serios, ce politică urmăreau atâția premergători de seamă ai raseologiei. Că în ogorul nostru sunt și oameni mai puțin obiectivi, lucrul nu se întâmplă cu o singură știință. Dar măsura o dau nu aceștia, ci oameni ca *Deniker*, *Montandon* sau von *Eickstedt*. Și pentru că von *Eickstedt* e german, adăugăm că este unul din cercetătorii contemporani cu un prestigiu științific nediscutat. El este exclusiv om de știință și n'are nimic de-aface cu politica.

Revenind la normele cercetărilor noastre, rămânem la părerea, că e mai bine să se renunțe la diagnoza rasială, dacă nu sunt îndeplinite condițiile necesare. Cercetătorului îi rămân toate celelalte mijloace pentru determinarea structurii morfologice. E drept că atunci renunță la o admirabilă metodă de lucru, proprie să exprime într'un mod cum nu se poate mai sintetic compoziția genetică (rasială) a unei populații. Mai mult, formula rasială va deveni, credem, în viitor ecuația valorii ereditare a unui corp etnic și un instrument de selecțiune biologică. Ținând seamă că nici una din universitățile noastre nu-i organizată pentru a da pregătirea trebuitoare tinerilor entuziasmați de această știință, ar fi poate justificată totuși limitarea rezultatelor la structura morfologică.

Socialantropologia s'a constituit recent ca o ramură a antropologiei. Încă din ultimele decenii ale secolului trecut, numeroși antropologi și scriitori francezi, englezi și germani, vedeau în sociologie o ramură a antropologiei. *Manouvrier* întrebuița termenul de antropologie sociologică (1890). Tocmai această conexiune a antropologiei cu omul fizic și cu omul social, îndreptăția pe *Topinard* să afirme, că „nici o știință n'are un scop mai larg și un mai mare viitor“. Sociologia este — după el — din toate punctele de vedere o ramură a antropologiei. Pozițiile s'ar putea tot așa de bine inversa, fără ca logica

să sufere. Socialantropologia se ocupă cu antropologia grupelor sociale umane ca: familii, caste, ginți, etnii, popoare, state. Studiul ei are de scop să lămurească influența reciprocă dintre însușirile rasiale (ereditare) ale membrilor grupului considerat și instituțiile sociale. Cercetează fenomenele biologic-sociale ca: urmările încrucișărilor rasiale și etnice pentru urmași și societate (biologia rasei), căsătorile mixte sub toate aspectele, natalitatea, selecțiunea, exodul la oraș, colonizările. Studiază aspectul patologic al societății: urmările etnice ale bolilor sociale, dispozițiile criminale și în general psiho-patologice. Rezultatele acestor studii sunt formulate în sisteme de reforme politice alcătuint conținutul altor domenii ca: *eugenia*, *igiена rasei*, și ca noțiune suprapusă — *biopolitica*.

Socialbiologia este știința calitativă a populației. E identică cu biologia societății sau cu știința care caută să valorifice și să influențeze fenomenele vitale ale grupelor umane, privite din punct de vedere social. Obiectul ei: studiul fenomenelor de nutriție și de perpetuare a omului ca organism cultural, privit în raporturile lui cu semenii în: familie, comunitate, neam și stat. Legătura cu sociologia o face concepția, după care structura psiho-fizică rasială are o mare importanță în determinarea vieții sociale a popoarelor. O altă accepțiune identifică socialbiologia cu igiena rasei, cu igiena societății sau cu eugenia. Despre conținutul acestor științe ne vom ocupa îndată.

Biosociologia este o ramură a sociologiei, dar care are domenii comune cu socialbiologia și cu socialantropologia. Cu sociologia organicistă, nu este identică. Biosociologia cercetează pe omul socializat ca pe o ființă animalică, efectele fenomenelor biologice în om și prin mijlocirea lui în societate, studiază fenomenele de înmulțire și semnificația socială a longevității.

Genetica umană și Genealogia, determină structura ereditară a grupului etnic cercetat, mutațiile la om, mai ales de ordin patologic și fenomenele de selecțiune sub aspectul negativ și pozitiv.

Eugenia „studiază factorii supuși controlului societății, susceptibili să amelioreze sau să dăuneze calitățile rasiale fizice sau mintale ale generațiilor viitoare“ (*Galton*). Termeni sinonimi: etneugenia, (*Moldovan*) eugenetica, eugenie, igiena plasmei germinale, igiena reproducerii, igiena societății sau *igiена rasei*. Conținutul acestor noțiuni

cu puține deosebiri neesențiale esto același: știința condițiilor de păstrare, de dezvoltare și de perfecționarea (inobilarea) însușirilor ereditare ale corpului etnic. Termenul de „igienă“ este luat aici, nu în înțelesul lui autentic, adică de îmbunătățire a tuturor condițiilor ambiante ca: orânduirii educative, culturale și mai ales sanitare, etc., ci în înțelesul de îngrijire. Rasa se referă la însușirile ereditare ale neamului.

Igiena națiunii este: „știința care se ocupă cu biologia și patologia națiunii, cu starea și mișcarea cantitativă și calitativă a corpului etnic, vizând prosperitatea biologică a generațiilor viitoare“ (I. Moldovan).

Este mai cuprinzătoare decât eugenia, deoarece pe lângă ereditate, igiena națiunii se extinde asupra tuturor factorilor capabili să contribuie la ameliorarea vigoarei biologice a generațiilor viitoare.

Am subsumat eugenia și igiena națiunii socialantropologiei. Singura rațiune a acestei subsumări este pur formală. Nu-i vorba de nici un fel de... imperialism antropologic. Poziția celor două științe față de socialantropologie ar putea fi de juxtapunere sau chiar de suprapunere cu aceeași logică și îndreptățire.

Biopolitica este: „știința guvernării bazată în primul rând pe capacitatea biologică a cetățenilor și îndreptată către prosperitatea lor biologică integrală, deci fizică, morală și mintală“ (I. Moldovan).

Acum, că biopolitica este încoronarea practică, oarecum regina tuturor științelor antroposociologice sau că dimpotrivă, ea este sclava acestora, având a-și îndrepta principiile tuturor reformelor ei, după rezultatele științifice obținute de primele, este o chestie de concepție pur personală și de o însemnătate secundară.

Am voit doar să trecem în revistă conținutul celor mai însemnate din științele conexe socialantropologiei și nu să epuizăm definițiile lor. Ceea ce ne interesează este partea metodologică și mai cu seamă problematica lor. Cu aceste chestiuni ne-am ocupat în altă parte și o revenire n'ar fi la locul ei. Indicăm lucrările din bibliografie prin nr. de ordine pentru: antropologie 5, 7, 8, 14, 15, 23; socialantropologie: 9, 10, 14; igiena națiunii, eugenia și biopolitica: 10, 21, 22, 23; genetica umană și genealogia: 6, 10, 1, 12, 13, 14.

BIBLIOGRAFIE

DIESERUD J: Science of Anthropology. Its Scope and Content, Chicago 1908; EICKSTEDT E.: Anlage und Durchführung von rassenkundlichen Gauuntersuchungen. Z. f. R., II, 1935, p. 1; EICKSTEDT E.: Neue Wege der Rassenforschung. F. u. F., 1936, nr. 5, p. 60; EICKSTEDT E.: Konnen Rassendiagnosen überhaupt exakt gestellt werden? Z. f. R. IV, 1936, p. 145, FĂCĂOARU I. Elemente de Antropologie, Cluj, 1934, FĂCĂOARU I: Ereditatea dispozițiilor disgenice. B. E. și B., V, 1934, p. 206; FĂCĂOARU I: Armonia fizică în populația din Măguri. B. E și B, VI, 1935, p. 270; FĂCĂOARU I: Criteriile pentru Diagnoza Rasială, Cluj, 1936; FĂCĂOARU I: Antroposociologia. S. R., I, 1936, p. 9, FĂCĂOARU I Din Problematika și metodologia cercetărilor eugenice și genetice în cadrul monografiei sociologice. A. S. R. S., XV, 1937, 1—2, p. 162; FĂCĂOARU I: Studiul genealogic al unei familii asociale din Șanț (Năsăud). S. R., II, 1937, p. 176; FĂCĂOARU I: Predispoziția pentru crimă B. E. și B. VIII, 1937, p. 223; FĂCĂOARU I. Devalorizarea patrimoniului ereditar într'o familie de intelectuali. R. M. L., II, 1938, p. 147, FĂCĂOARU I: Antropologia în Stat ca știință și ca obiect de învățământ, Cluj, 1938, FĂCĂOARU I: Unificarea clasificărilor în antropologie. B. E. și B., nr. 1—2, p. 40, FĂCĂOARU I și COMȘIA O: Criterii pentru determinarea valorii eredo-biologice. B. E. și B. VIII, 1937, p. 1, HARRASSER A: Eine neue Methode der anthropologischen Photographie ganzer Körper. A. A. XII, 1935, p. 306; HARRASSER A. A. Aufgaben und Methoden physisch — anthropologischer Bevölkerungsuntersuchungen im Rahmen der erbpathologischen Forschung Bevölkerungsfragen. Lehmann, München, 1936, KNOBL A: Anthropologische Untersuchungen in den Sudetenländern. Prag und Jena, G. Fischer, 1934; MARTIN R: Lehrbuch der Anthropologie. Jena, G. Fischer, 1928, MOLDOVAN I Igiene Națiunii, Cluj, 1925; MOLDOVAN I: Biopolitica. Cluj, 1936; MOLDOVAN I Spre o facultate de etnologie și biopolitică. B. E. și B., IX, 1938, p. 1, MOLLISON TH: Spezielle Methoden anthropologischer Messung. Berlin, Wien, Verlag Urban & Schwarzenberg. 1938; RAINER FR. I. Enquêtes anthropologiques dans trois villages roumains des Carpathes. Imprimeria Centrală, București, 1937; SCHULTZ B. K: Taschenbuch der rassenkundlichen Messtechnik. München 1937; SCHWIDETZKY I. Methoden zur Kontrolle der v. Eickstedtschen Rassenformeln, Z. f. R., II, 1935, p. 32; SCHWIDETZKY I: Weitere Methoden zur Kontrolle der v. Eickstedtschen Rassenformeln. Z. f. R., III, 1936, p. 46.

P R E S C U R T Ă R I

A. A. = Anthropologischer Anzeiger. — A. S. R. S. = Arhiva pentru Știința și Reforma Socială. — B. E. și B. Buletinul Eugenic și Biopolitic. — F. u. F. = Forschung und Fortschritte. — R. M. L. = Revista de Medicină Legală. — S. R. = Sociologie Românească. — Z. f. R. = Zeitschrift für Rassenkunde.

Dr. I. Făcăoaru

B. PLAN GENERAL PENTRU CERCETAREA CADRULUI BIOLOGIC

Orice colectivitate umană poate fi considerată metodologic sub două unghiuri distincte, odată static, în înfățișarea și structura ei; iar în al doilea rând, chipul în care această colectivitate a evoluat în timp, modificându-și sau nu înfățișarea, structura și dimensiunea.

Cercetarea structurii biologice este de resortul antropologiei, în sens larg, și are drept scop să abstragă și să descrie *tipul rasial* sau *tipurile antropologice*, cu varietățile lor constituționale, în sânul colectivității considerate. Măsurătorile antropologice, analizele serologice, studiul eredității prin întocmirea genealogiilor familiilor originare, cercetarea încrucișărilor dintre ele și a amestecurilor de populație străină, prin exogamie sau imigrație, vor încerca să stabilească individualitatea și gradul de *omogeneitate* sau *diferențiere* antropologică a grupului natural de populație supus cercetării.

Același grup de populație mai poate fi privit și sub unghiul ordinei cantitative, ca fenomen de masă, putând fi reprezentat prin valori numerice. Considerat în nemișcare la un moment ales, cercetarea lui, printr'o numărătoare amănunțită a tuturor indivizilor care îl compun, cu atributele lor, duce la stabilirea *structurii demografice* a acestui grup, structură capabilă de a servi drept temei explicativ pentru evoluția numerică în timp a grupului de populație, în măsura în care această evoluție are o determinare biologică.

Cât privește însăși evoluția numerică a unei colectivități, aceasta se obține prin înregistrarea sistematică și analizarea tuturor fenomenelor numite demografice, cum ar fi: nașterile, decesele, căsătoriile, despărțirile, deplasările de populație, etc., constituind în ansamblu *mișcarea populației*. Intensitatea cu care apar aceste fenomene dau măsura vitalității grupului de populație, în cazul când celelalte condițiuni de cadru bio-social sunt normale. De cele mai multe ori însă influența factorilor fizici și bio-sociali este de o importanță deosebită. Acești factori, pe care i-am numit *factori de variație* și au fost clasificați în: *cosmici*, *bio-sociali*, *patologici* și *bio-politici*, intervin efectiv în viața populației, în sens pozitiv sau negativ, și determină valoarea calitativă, precum și desfășurarea numerică a oricărei colectivități omenești.

A. — ANTROPOLOGIE

I. *Antropometrie* (vezi capitolul special)

- a) **Structură morfologică, tipuri rasiale**
- b) **Tipuri constituționale**

II. *Serologie*

- a) **Grupe sanguine: bărbați, femei**
- b) **Indice biologic de rasă**

Notă la I) și II): înregistrările se vor face pe fișe individuale speciale, care se vor clasa apoi pe familii și neamuri.

III *Genealogie*

a) **Familii originare**

număr, vechimea în sat, locul probabil de origină;
evoluția numerică a acestor familii și răspândirea lor în vatra satului;
frecvența încrucișărilor între familiile originare;
vitalitate, degenerare (tare, maladii familiale), sterilitate;
capacitate fiziologică și intelectuală;
familii dispărute, epocă, pricină.

b) **Familii noi venite**

număr, vechimea așezării, locul de origină;
importanța lor numerică actuală;
caracterele biologice de rasă ale acestor familii, frecvența încrucișărilor din punct de vedere al variației tipurilor.

Notă la A: Cercetarea antropologică are drept scop să abstragă și să descrie tipurile rasiale și constituționale caracteristice grupului de populație considerat, iar studiul genealogiilor familiale va căuta să determine gradul de omogeneitate al colectivității și valoarea sa biologică

B — DEMOGRAFIE

Cuprinde două operațiuni distincte: I) o numărătoare a populației cu ajutorul unei foi de recensământ pentru fiecare gospodărie sau familie, cu scopul de a cunoaște, pentru un moment dat, starea populației, II) o înregistrare a fenomenelor demografice și deplasărilor de populație (migrațiuni, colonizări) în vederea cercetării mișcării populației și sensului acesteia.

I. *Starea populației*

Se va cerceta populația atât sub forma unității biologice care este familia (izolată din sânul gospodăriei), cât și ca masă compusă din indivizi (Vezi exemplul de foaie de recensământ prezentat în anexă).

a) **Familia și gospodăria**

numărul familiilor și mărimea lor;
fertilitatea familiilor (sarcini, avorturi, născuți-morți, copii morți, copu-vii) în raport cu vechimea căsătoriei și vârsta soților la căsătorie;
fertilitatea în raport cu origina etnică, categoria socială, religia;
familii sterpe: număr, stare materială, neam; cauze;
familii trăind în concubinaj, repartiția lor după: origină etnică, religie, categorie socială, vârstă;
fertilitatea familiilor trăind în concubinaj,
celibatarii: număr, sex, vârstă, origină etnică, confesiune, categorie socială;
numărul gospodăriilor (unități sociale și economice); situația în gospodărie a membrilor care le compun; repartiția lor după origină etnică, situație materială

b) **Populația satului, în general**

numărul total al locuitorilor;
repartiția locuitorilor după sex, vârstă, stare civilă, origină etnică, confesiune, profesie, categorie socială, locul nașterii, grad de instrucție;
densitatea locuitorilor pe vatra satului, pe hotarul satului, în raport cu pământul cultivabil

II. *Mișcarea populației*

Perioada cercetată va fi de minimum 40 ani. Nașterile, decesele, născuți-morți, căsătorile și divorțurile vor fi extrase din registrele de stare civilă aflate la primării și la parohiile diferitelor confesiuni pentru timpurile mai vechi. Migrațiunile și eventualele colonizări vor fi urmărite după registrele de populație aflate la primării.

a) **Natalitatea (fără născuți-morți)**

numărul anual al născuților-vii, distribuire pe sex și luni,
repartiția născuților-vii după sex, stare civilă (legitimi, nelegitimi), confesiune, origine etnică, vârsta părinților, diferența de vârstă între soți, starea materială și categoria socială a lor;
proporția anuală a nașterilor la 1000 locuitori; frecvența lunară;
natalitatea specifică sau diferențială (proporția născuților vii la 1000 locuitori de anumită confesiune, origine etnică, stare materială, profesie);
nașterile multiple

b) **Mortalitatea (fără născuți-morți)**

numărul anual al morților, pe sexe și luni;
repartiția morților după sex, vârstă, stare civilă, confesiune, origină etnică, stare materială, profesie;

proporția anuală a morților la 1000 locuitori, frecvența lunară; mortalitatea specifică sau diferențială (în raport cu aceleași elemente ca la natalitatea specifică),
morții până la un an, pe grupe de vârstă: sub 1 zi; 1—6 zile; 7—29 zile; 1—5 luni; 6—11 luni,
proporția morților până la 1 an la 100 născuți-vii în fiecare an; mortalitatea infantilă; variația lunară;
cauzele de deces în raport cu anotimpul, sexul și grupele de vârstă (sub 1 an; 1—4 ani; 5—9 ani; 10—14 ani, 15—19 ani; 20—24 ani; 25—29 ani; 30—34 ani; 35—39 ani; 40—44 ani; 45—49 ani; 50—54 ani; 55—59 ani; 60—64 ani; 65—69 ani; 70—74 ani; 75—79 ani; 80—84 ani; 85 ani și peste; vârstă nedeclarată).

c) Excedentul natural

Se obține prin scăderea morților (fără născuți-morți) din numărul născuților-vii, în fiecare an.

Se va repartiza după aceleași elemente ca și cele folosite pentru natalitate, calculându-se aceleași raporturi și proporții.

d) Mortinatalitatea

numărul anual al născuților-morți, frecvența lunară;
proporția născuților-morți la 100 născuți-vii,
variația lunară.

e) Nupțialitatea

numărul anual al căsătoriilor (inclusiv recăsătoriri);
repartiția căsătoriilor: după anotimp, starea civilă anterioară căsătoriei, vârstă și diferențe de vârstă între soți;
după neam, confesiune, categorie socială, stare materială;
proporția căsătoriilor la 1000 locuitori;
nupțialitatea specifică (în raport cu origina etnică, confesiune, categorie socială);
căsătorile cu soți veniți din altă parte (exogamie);
căsătorile mixte între neamuri și confesiuni diferite.

f) Divorțuri

numărul anual al divorțurilor;
repartiția lor după anotimp, vârstă, origină etnică, confesiune, categorie socială, stare materială;
repartiția divorțurilor după durata căsătoriei, sexul celui care a cerut divorțul, cauza divorțului, în favoarea cui s'a pronunțat;
numărul copiilor născuți din căsătorie (din care separat minorii);
proporția divorțurilor la 1000 locuitori;
proporția divorțurilor la 100 căsătorii;
cauzele de divorț: lipsă de copii, maladii incurabile, adulter, lipsuri materiale, conflicte familiale, nepotriviri (soții de neam sau confesiuni diferite etc.).

g) Emigrări

numărul celor plecați din sat în decursul timpului (anual);
plecări individuale sau în grupuri; definitive, întâmplătoare sau
periodice (sezoniere);
repartizarea emigraților după sex, vârstă, origine etnică, confesiune,
categorii sociale, stare materială, anotimp;
cauze: biologice, economice, politice, culturale;
destinația emigraților: sat, oraș, străinătate; la ce depărtare;
ce raporturi mai păstrează cei plecați cu satul de origine; se
mai întorc?

h) Imigrări

Se vor înregistra și cerceta aceleași elemente ca și pentru
punctul g) — emigrări, cu modificările impuse de faptul
că sensul deplasării este centripet.

j) Colonizare

Colonizarea constituie un fenomen mai curând excepțional, întâlnit
numai în anumite regiuni ale țării. În linii generale se vor
cerceta aceleași elemente ca la migrațiuni, pe lângă cele de
ordin special care decurg din faptul că ne găsim în fața unei
deplasări organizate de populație, pornită de obicei din
inițiativă administrativ-politică. Interesează mai ales în
cazul colonizărilor: volumul, ritmul, condițiile de așezare,
locul de origine al coloniștilor, cauzele care au
determinat acțiunea de colonizare.

Notă la II): se va indica cu o deosebită atențiune toate momentele importante
survenite în viața colectivității cercetate, capabile de a explica evoluția
și condiția calitativ și cantitativ populația, cum ar fi: războaie, epidemii,
migrațiuni, colonizări, etc.

Se vor căuta legăturile între natalitate, mortalitate, nupțialitate, migrațiuni.

Care este importanța migrațiunilor (imigrări în special) pentru alterarea purității și modificarea vitalității populației.

C. — FACTORI DE VARIAȚIE

I. *Factori cosmici*

a) *Clima*

Întrucât caracteristicile locale ale climei pot determina și explica unele
aspecte specifice populației cercetate? Se pot stabili anumite legături între climă și frecvența unei anumite maladii înregistrate în sat?

b) Pământul

întrucât terenul — prin natura, calitatea și configurația lui — poate determina ivirea anumitor boli endemice?

calitatea pământului și culturile pe care le îngăduie influențează sau nu sănătatea oamenilor, prin felul, durata și intensitatea muncilor pe care le impun?

c) Așezarea și gradul de izolare al satului

situația și felul de așezare al satului (îngrămădit, respirat) prin contactul mai strâns sau mai slab între săteni, poate ușura răspândirea anumitor boli?

influența căilor de comunicație și a legăturilor cu satele învecinate sau centrele urbane asupra sănătății oamenilor.

d) Faună și floră

raporturile eventuale dintre acestea și colectivitate.

II. *Factori bio-sociali*

Se va cerceta caracterele specifice ale acestor factori, în cazul regiunii și populației considerate, față de regimul lor normal de funcționare.

a) Munca

ocupația principală a locuitorilor: agricultură, la pădure, industrie, meserii, cărăușie, etc, etc; statistică după sex, vârstă, stare materială,

ocupații lăturale, semnificația și importanța lor;

tehnica muncii: descrierea amănunțită a diferitelor munci îndeplinite de locuitori, tehnica și uneltele folosite;

anotimpul, durata și intensitatea muncilor; numărul anual de zile de muncă în raport cu felul ei și mărimea exploatări;

munca membrilor familiei. cine, ce anume și câte zile a lucrat în timpul unui an, o deosebită atenție se va da muncii femeii mamei și copilului: când încep să muncească, în ce meii, mamei și copilului: când încep să muncească, în ce munca în gospodărie și în industria casnică, munca de noapte; femeia cap de familie;

munca străină în gospodărie: numărul persoanelor, zilele lucrate, felul muncii;

argații. felul muncilor pe care le îndeplinesc și din ce categorii sociale sunt recrutați; repartitia lor după sex, vârstă, regim;

b) Alimentația

caracterele generale ale alimentației locuitorilor în raport cu felul produselor agricole locale;

felul și cantitatea produselor agricole în cursul unui an întreg;

ce proporție revine pentru hrană oamenilor și ce cantități se folosesc altfel. sămânța, vânzare, hrana vitelor, etc.; calitatea cerealelor și a celorlalte alimente consumate de locuitori; numărul vitelor tăiate la abatoare și vândute prin măcelării, cantitatea de carne vândută; numărul de animale și păsări tăiate în gospodării, cantitățile de carne obținute; numărul băcănilor, felul și cantitatea alimentelor vândute locuitorilor în cursul unui an; numărul brutăriilor și cantitatea de pâine și alte produse vândute locuitorilor în cursul anului; cumpărăturile de alimente făcute de locuitori în afară de sat: ce fel de alimente și ce cantități; repartizarea tuturor alimentelor consumate în sat, după felul lor, pe cap de locuitor; felul de preparare al pâinii, mămăligu și mălaiului în gospodării; felul bucatelor principale pe care le prepară locuitorii, variație după anotimp, origine etnică, stare materială; conservarea alimentelor; ce cunoștințe au locuitorii despre igiena alimentară, orele de masă, variație în raport cu anotimpul și munca; alimentația în timpul posturilor; consumul de alimente proaspete; alimentația sugarilor și copilor: înfărcare, consumul de lapte și alimente de protecție; alimentația cu apă a locuitorilor: statistica izvoarelor, fântânilor, sghiaburilor, budăilor, etc.; felul construcției și starea lor igienică; calitatea apei consumate de locuitori (analize eventuale); consumă locuitorii apa de râu și în ce împrejurări?

Notă la b) pentru cercetarea alimentației, — în afară de elementele de informație generală, care se pot aduna din statistica producției agricole, dela băcănii, măcelării, brutării, etc., — se vor folosi formularele speciale prezentate în anexă. Acestea urmăresc atât înregistrarea consumului anual de alimente într'un număr oarecare de gospodării alese cât mai judicios (proporțional ca număr și stare materială cu structura socială și economică a satului), cât și consumul efectiv pe timp limitat (3—4 săptămâni, distanțate) al aceluiași familii sau altora alese în același chip. Analiza biologică a alimentației va fi făcută mai departe de specialiști. Anchetele familiale efectuate dau puțința să se culeagă însă un excepțional material de informație care va fi folosit pentru prezentarea descriptivă a problemei alimentației în satul cercetat.

c) Odihna

locuința: informațiunile se culeg pe baza unui recensământ al clădirilor și locuințelor (vezi exemplul de formular); valoarea igienică a casei privind așezarea casei, materialul

de construcție folosit la casă, acoperiș și podea, numărul camerilor, volumul și destinația lor; camerele de locuit și cele efectiv folosite; numărul locuitorilor pe cameră și volumul pe cap de locuitor.

repausul propriu zis confortul familial; numărul paturilor, așternut, albituri, prăjirea lor; numărul mijlociu al locuitorilor pe pat, numărul orelor de dormit în 24 ore și variația în raport cu anotimpul și munca; repausul în timpul iernii, aglomerare; camera de oaspeți.

higiena locuinței: întreținere, reparațiuni (periodicitate), starea de curățenie în care este păstrată locuința; curățenia ogrăzii, gunoierul și așezarea lui față de locuință; apropierea dintre staule, grajduri, coșare, cotețe și locuință, raporturile dintre satean și animalele de muncă (conviețuire), closet (statistică) așezare, construcție, stare.

luminatul și încălzitul: lumânare, opaiș, lampă; consum anual; combustibilul folosit; în ce se arde: vatră, sobă, mașină de gătit.

higiena familială și individuală: îmbrăcămintea, materialul de confecționare al îmbrăcămintei, calitate; variația îmbrăcămintei după anotimp, muncă, stare materială; spălătul zilnic dimineața și înaintea mesei; băile corporale; spălătul și prăjirea rufelor; consumul anual de săpun;

III. *Factori patologici*

- a) **Epidemii:** gripă, tuse convulsivă, variolă, varicelă, pojar, scarlatină, difterie, oreion, poliomielită, encefalită letargică, meningită cerebro-spinală, febră tifoidă, tifus exantematic, disenterie; condițiuni de apariție; epidemiile și aglomerarea școlară, statistică după sex, vârstă, categorie socială, stare materială, anotimp; letalitatea în epidemie; eficacitatea asistenței sanitare;
- b) **Endemii:** paludismul, gușa endemică, cretinismul, conjunctivita granuloasă, parazitismul intestinal etc. condițiuni de apariție, intensitate; statistica bolnavilor după sex, vârstă, categorie socială, anotimp.
paludism: există sau nu ape stătătoare în apropierea satului, drenare, secătuire, gradul de atingere al populației, paludismul la copii, indicele splenic;
- c) **Boli sociale:** pelagră, tuberculoză, sifilis, alcoolism, cancer, diferitele maladii venerice; statistica acestor maladii după sex, vârstă, categorie socială, stare materială;

pelagra: formele clinice și gradul de atingere pelagroasă;
 tuberculoză familii contaminate; așezarea lor în vatra satului;
 modalitățile de răspândire ale maladiei; condițiunile de
 ordin social, ignoranță, mizerie, etc.; tuberculoza școlară;
 sifilis: familii contaminate, forme clinice și gradul de atingere al
 populației; sifilisul latent și, ereditar, avorturile spontane,
 sterilitatea (familii sterpe);
 alcoolism: producția și consumul de alcool și băuturi alcoolice
 în comună; numărul cârciumilor; cantitatea și calitatea
 băuturilor alcoolice vândute în cursul anului; consumul de
 alcool pe cap de locuitor adult; consumul de alcool la câr-
 ciumă și acasă, de sărbători, în timpul muncilor agricole;
 familii de alcoolici, bețivi notorii, alcoolismul la femei
 și copii;
 cancer: frecvența, repartizare după sex, vârstă, forme clinice,
 localizare, origine etnică, stare socială;
 maladii venerice: frecvență, condițiu de contaminare.

Notă la c) în legătură cu maladiile sociale și în special pentru tuberculoză,
 sifilis și celelalte maladii venerice, în afară de importanța generală
 a afecțiunilor, se va avea în vedere condițiunile de apariție și extensiune
 specifice locului și anume: condițiunile de muncă, mediul familial, ra-
 porturile sociale între săteni; contactul cu orașul, armata; obiceiurile
 și superstițiile, ignoranța primejdiei și profilaxiei; de asemeni, în cazul
 special al sifilisului și celorlalte maladii venerice, se va cerceta viața
 sexuală a locuitorilor înainte și după căsătorie; prostituția recunoscută și
 clandestină, libertinajul, moralitatea. În cazul alcoolismului, pentru a
 putea socoti cantitatea reală de alcool consumat, se va nota cât mai
 precis, cu prilejul anchetelor familiale, cantitatea consumată efectiv
 de familie în cursul unui an. În plus se va cerceta dacă există în co-
 mună cazane pentru distilarea țuicii, drojdiei, etc.; dacă există livezi
 de pomi fructiferi (în special pruni, vii), care este producția medie
 anuală de fructe și ce întrebunțare li se dă.

Notă la III): Se va da o deosebită atenție condițiunilor de apariție, răspândire
 și perpetuare a maladiilor arătate în acest capitol, dat fiind că, de
 obicei, aceste condițiuni sunt de ordin social-economic.

Se va căuta să se stabilească dacă tabloul general al morbidității obser-
 vate în populație este dominat de una sau mai multe maladii și care
 este raportul reciproc de forțe.

În sfârșit, se va discuta valoarea negativă a ansamblului factorilor pato-
 logici și influența pe care aceștia o au asupra vitalității colectivității
 cercetate.

IV *Factori bio-politici*

Pentru a păstra sănătatea membrilor ei și combate influența factorilor
 patogeni, colectivitatea este înzestrată sau își organizează • serie
 de mijloace cu caracter oficial sau din inițiativă locală.

a) Asistența sanitară medicală și socială, ruralism.

instituțiile de asistență medicală și sanitară existente în comună; spital, dispensar, leagăn, farmacie (dacă nu există în sat la ce depărtare se află aceste instituții și cât sunt de accesibile).

medicul de circumscripție: mărimea circumscripției care îi cade în sarcină, mijloacele de care dispune, activitatea lui, eficacitatea acesteia; numărul și populația satelor din circumscripție, răspândirea lor, mijloace de transport, starea drumurilor;

personalul medical auxiliar: surori de ocrotire, agenți sanitari, moașe comunale, numărul lor, pregătire, conștiință profesională, mijloace; activitatea lor, eficacitate;

statistica sanitară și morală: numărul și felul bolnavilor prezentați la consultațiunile medicului, după sex, vârstă, ocupație, categorie socială; intervențiile operatorii și tratamentele aplicate; felul și cantitatea de medicamente distribuite; bolnavii din comună internați în spitale; statistica infirmilor, reformatorilor, dispensașilor și amănășilor; alienați, accidente de muncă, boli profesionale; crime, sinucideri, pruncucideri, după sex, vârstă, categorie socială; asistența prenatală a nașterii și nouilor născuți; afecțiuni puerperale; statistica vaccinașilor și revaccinașilor;

ruralism; hartă indicând așezarea satului în raport cu regiunea; mahalale, cartiere, coturi, cătune; răspândirea așezărilor sau aglomerarea lor, apa potabilă, canalizări, irigații; străzile și ulițele, șanțuri, practicabilitate, întreținere; starea drumurilor vicinale, intensitatea circulației și contactului dintre sat și satele învecinate, orașele din apropiere și de reședința plăși și a județului; depărtarea satului de drumurile județene și naționale, unde se află oficiul P.T.T. și prima stațiune de cale ferată.

b) Asistența neoficială.

practicante (în special moașe) și practicanți empirici: numărul lor, sex, vârstă, pregătire;

procedee, intervențiuni, leacuri empirice: preparație, indicațiuni, eficacitate;

descânțete, magie, restricțiuni de ordin magic;

plante medicinale: lista plantelor medicinale cu denumirea lor botanică, indicarea maladiilor pentru care sunt bune și felului în care sunt administrate (eventual: ierbar și colecțiuni din părțile plantelor medicinale folosite; studiu farmacologic).

Notă la IV): care este valoarea asistenței publice, promptitudinea și eficacitatea ei față de epidemii, endemii, boli sociale și ansamblul condițiunilor generale de viață specifice colectivității?

Se va cerceta raporturile dintre asistența oficială și cea empirică. Există o preferință mărturisită sau nu a locuitorilor pentru una sau alta și, mai ales, se poate surprinde un anumit grad de exclusivism reciproc? Din ce pricini apelează locuitorii la practicile empirice?

D. — CONCLUZIUNI

Care sunt elementele caracteristice ale colectivității cercetate din punct de vedere al structurii antropologice și demografice. Vitalitatea populației și sensul evoluției sale. Integrarea sau diferențierea acesteia față de masele de populație înconjurătoare, și în raport cu regiunea naturală din care face parte.

Dr. D. C. Georgescu

C. PLANURI SPECIALE

a. PLAN PENTRU CERCETAREA OBICEIURILOR ALIMENTARE ȚĂRANEȘTI ¹

Alimentația nu constituie o problemă numai pentru biologie. În afară de valoarea ei nutritivă, alimentația se încadrează în obiceiurile de viață ale grupului etnic și interesează sub acest aspect atât etnologia, cât și sociologia. De aceea va trebui să completăm, cel puțin în cadrul monografiilor sociologice, studiul biologic al alimentației cu un studiu asupra obiceiurilor alimentare.

Cercetarea obiceiurilor alimentare ale unui grup etnic sau ale unei unități sociale cuprinde mai multe momente, din care înfățișăm aici numai pe cele mai de seamă, ca o călăuză la teren a începătorilor în această materie.

E bine ca cercetarea să înceapă printr'o orientare generală asupra problemei și prin deprinderea terminologiei dialectale. Munca aceasta poate fi făcută cu ajutorul chestionarelor lingvistice, cum este de

1) Planul acesta de lucru a fost întocmit în 1938 cu prilejul cercetărilor sociologice din satul Drăguș Făgăraș. Unul din autori, d-l Witold Truszkowski, un tânăr cercetător polonez, a participat la aceste lucrări în calitate de bursier al Statului Român.

Ca lectură introductivă la problema obiceiurilor alimentare, recomandăm: H. Reinheimer: *Nutrition and evolution*, London 1909; A. I. Richards: *Hunger and Work in a Savage Tribe*, London 1932; A. Maurizio: *Histoire de l'alimentation végétale*, Paris, Payot (trad. din limba poloneză), 1932; Dr. I. Claudiu: *Alimentația poporului român în cadrul antropogeografiei și istoriei economice*, București, Fundația Regele Carol II, 1939. Cf. și A. Chetnik: *Pożywienie Kurpiów, i napoje zarybne, obrzeczowe i glódowe* (Alimentația Kurpior — mâncări și băuturi obișnuite, de ceremonie și de foamete). Krakow Polska Akademia Umiejętności 1936 (O încercare de monografie regională).

pildă Chestionarul VIII al Muzeului Limbei Române din Cluj, intitulat Mâncări și băuturi, și prin convorbiri în legătură cu alimentația cu câțiva locuitori din sat.

Se vor înregistra apoi cât mai amănunțit cu puțință listele de mâncare și rețetele de bucătărie. Ce anume se mănâncă în sat și cum se gătesc bucatele. Cercetarea aceasta trebuie să cuprindă un număr cât mai mare de familii și trebuie făcută pentru alimentația completă din câteva zile la șir și repetată apoi în diferitele perioade alimentare ale anului și după însemnătatea zilelor (sărbători, nunți etc.), pentru a nu ne mărgini la câteva aspecte întâmplătoare.

Se vor alege pentru cercetare, familii cât mai variate (frunțași, mijlocași, codași, știutori și neștiutori de carte, umblați în lume etc.) și se va întocmi pentru fiecare, fișe cu următorul cuprins:

Numele gazdei, membrii familiei, după sex și vârstă. Ziua în care s'a făcut înregistrarea, cu indicarea specială: duminică, zi de sărbătoare, zi de lucru, clacă, petrecere, botez etc. De câte ori s'a mâncat în ziua aceea, cu denumirile respective (prânz, cină etc.); la ce oră s'a luat masa. Câte persoane au luat parte (după sex și vârstă, câți din familie, câți străini). Se vor nota cei plecați de acasă (la muncă, la târg etc.) și dacă au luat de mâncare cu ei și ce anume sau li s'a trimis mâncare și ce anume și de către cine sau, în sfârșit, dacă li s'a dat mâncare acolo sau au cumpărat.

Pentru fiecare masă: câte feluri de mâncare s'au mâncat, cu denumirea lor locală. Dacă au fost gătite, au mâncat mâncăruri reci sau păstrate dela altă masă.

Pentru fiecare fel: proveniența alimentelor (conserve, produse vegetale sau animale din gospodărie, cumpărate, de unde, pe ce preț) și prepararea lor. Unde s'a gătit (pe sobă, vatră, cuptor), cu ce instrumente de bucătărie (oală, ceaun, cratiță, tigae). Înregistrarea amănunțită a rețetei, pe cât cu puțință cu cantitățile efectiv întrebuințate. Cu ce se gătește (apă, slănină, legume, carne, condimente etc.) și în ce fel (fiert, copt, prăjit etc.) și toate tehnicile speciale pentru a obține o mâncare gustoasă, după opinia gospodinei.

Alimentele însoțitoare pentru fiecare fel (pâine, mămăligă, murături). Dacă s'a mâncat tot, iar în caz contrar, ce s'a făcut cu resturile de mâncare (se păstrează pentru altă masă, se dă de pomană, se dă la animale).

S'a mâncat ceva între mesele obișnuite? (pâine, fructe, băutură).

În cazul că au avut oaspeți la masă sau oameni la lucru, au dat

vreo atenție deosebită alimentației? (preparare mai îngrijită, mâncăruri mai alesc, mai variate și mai îmbelșugate).

După înregistrarea faptelor menționate, se va aplica planul de lucru de mai jos, pentru o cercetare adâncită a problemei. El se va aplica la un număr cât mai mare de familii țărănești și cât mai variate, ca stare materială, stare culturală, compoziție a familiei etc. Se vor urmări și familiile de intelectuali pentru a se vedea diferențele față de familiile țărănești și eventual, înrăurirea lor asupra acestora din urmă. Un interes deosebit prezintă cercetarea obiceiurilor alimentare ale țăranilor veniți din altă parte (veneticii) sau ale străinilor (Țigani, Sași, Ruși, Unguri etc.) și influența reciprocă dintre sat și ei.

PLAN DE LUCRU

I. Cadrul geografic.

1. Culturi de plante alimentare, felul și locul, cereale, legume, poame; la câmp, în grădină etc.

2. Animale domestice care servesc de hrană prin produsele sau carnea lor, (porci, găini, albine etc.).

3. Minerale din natură întrebuințate în alimentație (de pildă sarea în Munții Vrancei).

4. Plante sălbatice folosite în alimentație. (Se va nota și gradul de folosință acum și mai demult, precum și persoanele care le folosesc).

5. Animale sălbatice (vânat, pești, raci etc) întrebuințate în alimentație.

6. Variația alimentației după anotimpuri.

7. Alimentația de foamete, pricinuită de grindină, îngheț, inundații, ploi, secetă, etc.

II. Cadrul biologic.

1. În ce măsură condiționează vârsta familiei și a membrilor ei alimentația? Se va urmări în special alimentația în:

a) familiile de tineri (însurăței); b) familiile cu copii nevârstnici; c) familiile cu copii mai, care participă la munca gospodăriei; d) familiile de bătrâni; e) familiile de văduvi și orfani.

2. În ce măsură condiționează sexul și întâmplările legate de el, alimentația. Se va urmări mai ales alimentația femeii în lipsa bărbatului (pe timp mai scurt, pe timp mai lung), alimentația femeilor însărcinate și a lehzelor, precum și credințele și obiceiurile în legătură cu alimentația acestora (de pildă ploconul).

3. În ce măsură condiționează bolile alimentația țărănească.

4. Igiena alimentației:

a) dacă se spală pe mâini înainte sau după masă; b) dacă se șterg la gură (cu fața mesei, cu mâneca dela cămașă, cu ștergarul etc.); c) dacă își clătesc

(spală) gura și scobesc dinții după mâncare; d) dacă se spală pe mâini înainte de a găti mâncărurile; e) dacă întrebuințează față de masă sau șervete acasă și la câmp.

5. Valoarea nutritivă a alimentelor și bolle alimentare se vor cerceta de către biologul (medicul) echipei.

III. Cadrul istoric.

1. Alimente dispărute (de când, de ce). Dacă se mai păstrează cumva de către cei săraci sau sunt reluate în timpul foametei.

2. Alimente tradiționale (învățate dela părinți).

3. Alimente noi. De când și de cine au fost aduse. De unde? Gradul lor de răspândire și frecvență. Se vor distinge:

a) influența orășenească; b) influența intelectualilor din sat; c) influența satelor din jur; d) influența copiilor dați la școală; e) influența armatei; f) influența cursurilor de gospodărie; g) a cărților de bucătărie și a publicațiilor pentru popor; h) a concursurilor și premiilor de gospodărie; i) combinațiile propriu (invenții alimentare).

4. Instrumente de bucătărie dispărute (de când au dispărut, dacă se mai găsește vreun exemplar în sat, ce-și mai amintesc bătrânii despre ele). Instrumente tradiționale (moștenite din bătrâni). Instrumente noi (de când, de unde și cine le-a adus).

5. Culturi alimentare dispărute (de pildă meiul). Pentru ce au dispărut, de când. Animale domestice dispărute (de pildă apicultura). Altele introduse de curând (de pildă soia pentru vegetale, curcile, bibilicile, etc. pentru animale).

6. Ce-și mai amintesc bătrânii despre vieța alimentară de altădată (se mânca mai mult sau mai puțin, mai sobru sau mai îmbelșugat etc.).

IV. Cadrul psihic

1. Gustul Ce mâncăruri și condimente sunt preferate și de ce. Le plac mâncărurile dulci, sărate, acre etc?.

2. Deprinderi alimentare:

a) când se mănâncă (de câte ori și la ce oră), în zilele de lucru și în sărbători?. b) unde și cum se mănâncă? (după anotimpuri). Încăperea: afară, în tindă, în casă La masă, pe vatră. Din același bld (farfurie), sau fiecare aparte (bărbatul de o parte, femeia cu copiii de altă parte). Mănâncă în picioare sau așezați? Ce instrumente întrebuințează?

3. Alimentația după starea culturală. Alimentația intelectualilor, a meseriașilor calificați, a oamenilor umblați (foștii servitori, cei întorși din America etc.). Diferențe în preparația și variația mâncărurilor. Diferențe de gust.

4. Rolul femeii în felul de a mânca (hărnicia, priceperea, cultura, gustul ei).

5. Dacă mănâncă cu toții laolaltă (membrii familiei, stăpânii și servitorii, lucrătorii, oaspeții)? În ce măsură faptul acesta apropie pe oameni și creează o comunitate.

6. Opinia străinilor care trec prin sat despre mâncarea de aici și opinia localnicilor despre mâncarea din alte părți.

7. În ce măsură condiționează alimentația și obiceiurile legate de ea prezența străinilor la masă (a oaspeților, a lucrătorilor, claca).

8. Moda în alimentație. Mâncăruri desconsiderate (urzici etc.). Mâncăruri apreciate.

9. Sentimente exprimate prin daruri în alimente sau băutură (cinste etc.).

10. Atitudinii (satirice, admirative, disprețuitoare etc.) față de cei care mă-

năncă mult sau puțin, repede sau încet, față de cei care mănâncă cu sgomot, cu poftă, față de cei mofturoși, față de cei care beau mult etc.

11. Aspirății de a mânca mai bine (de pildă la cei tineri) și conflicte între generații pe această chestiune.

V. Manifestări economice.

1. Alimentația în funcție de starea economico-socială (frunțași, mijlocași, codași, mazili, răzeși, clăcași etc.).

2. Alimentația celor cu ocupații lăturalnice (cărciunarii, fierarii, morarii, oierii, cojocarii etc.).

3. Alimentația în funcție de muncă. Mâncarea la câmp, (în timpul secerișului, la coasă etc.), la pădure, la pescuit, la paza vitelor, acasă, la târg, la oraș etc.

4. Alimentația în zilele de lucru și zilele de sărbătoare.

5. Alimentația pe timp de criză (alimentație de foamete) și pe timp de belșug.

6. Ce alimente se produc în gospodărie și cum se fac (pâine, ulei, oțet de mere, rachiu etc.).

7. Ce cumpără, de unde (sat sau oraș), pe ce preț. În ce măsură se întrebunțează zahărul, cafeaua, ceaiul etc.

8. Cât cheltuiește o familie cu alimentația. Evaluarea în bani a tuturor alimentelor consumate într'un an. Bani cheltuiți efectiv pe alimente.

9. Instrumentele de bucătărie:

a) pentru păstrare, pentru măsurare, pentru murături, pentru apă, pentru cernut etc.; b) pentru gătit: sobă, cuptor, vatră, pirostriei, oală, ceain, căldare, cratițe, castroane, tigăi, mestecător etc.; c) pentru mâncat: farfurii, linguri, cuțite, furculițe; d) pentru băut: pahare, ulcele, ulcioare, sticle. Să se întocmească inventare despre aceste instrumente, cu indicații despre vechimea lor în gospodărie și despre costul lor și materialul din care sunt făcute. Se va arăta și cum se întrețin și se păstrează instrumentele (de pildă spălatul tacămurilor cu cenușe, tencuială etc.).

10. Munca. Cine gătește? Dacă bărbății au vreun amestec în bucătărie? Cine face și îngrijește de foc? Cum se aprinde focul? Cine aduce apă? Dacă există o colaborare și o diviziune a muncii în familie în privința celor înșirate.

11. Cum se gătește? Tehnică. Rețete (De astă dată se vor înregistra toate mâncărurile cunoscute, indiferent dacă sunt gătite în ziua cercetării).

12. Cum se păstrează alimentele?

a) Conserve pentru timp îndelungat: alimente afumate (carne, slănină), uscate la soare sau în cuptor (ciuperci, poame, fasole păstăi), păstrate în nisip (zarzavat), în var (ouă), în oțet sau saramură (murăturile) etc. Unde se păstrează alimentele conservate (pivniță, pod, gropi în pământ pentru cartofi etc.). Ce cantități se păstrează și cât durează? b) Păstrare pe timp scurt (carne proaspătă în fântână, fierturi în pivniță etc.). Se va întocmi un inventar al tuturor alimentelor ce se găsesc în gospodărie.

13. Operațiuni speciale în legătură cu alimentația:

a) Mulsul. Cine mulge, în ce, când și cum? Igiena (spălatul mâinilor, al ugerului, al vaselor). Să se noteze dacă beau laptele crud sau fiert; b) Dacă și cum se prepară derivatele laptelui (smântână, lapte acru, urdă, caș, brânză, unt); c) Tăiatul paserilor. Cine și cum le taie?; d) Tăiatul porcilor. Cine și când îi taie?

Există oameni specializați? Dacă și cum se prepară cârnații, caltaboși, slămina, untura etc.; e) Facerea pâinii. Se vor descrie toate operațiile dela măcinarea grăunțelor, cernerea și frământatul aluatului, până la arderea cuptorului și scoaterea din cuptor. De câte ori fac pâine pe lună și ce cantități; f) Murăturile. Cum se pun? Cum se îngrijesc (pitocirea verzei etc.); g) Marmeladă, dulceață, sirop etc. Dacă și cum se prepară

VI. Manifestări spirituale.

1. Raporturile alimentației cu viața religioasă:

a) Măncarea în zilele de sărbătoare. Măncăruri legate de sărbătorile mari (Crăciun, Anul Nou, Bobotează, Paști etc.), cum sunt: cozonaci, ouăle roșii, măcinicii etc.; b) Posturile. Postul mare, postul Crăciunului, postul Sfintei Marii, posturile de peste săptămână etc. Deslegările de posturi (săptămâna brânzei). Posturile speciale (pentru sănătate, pentru copii, pentru vite). În ce măsură se mai țin posturile (după sex și vârstă) și care posturi? Cum posteau mai demult? Petreceri în legătură cu posturile (lăsatul secului); c) Sărbătorile de familie. Alimentația cu prilejul botezurilor, a nunțurilor, a înmormântărilor etc., pomenile pentru morți. Obiceiuri speciale (ca punerea mesei, prânzul Paștilor, etc.); d) Alimente cu caracter religios (prescuri, paști, colivă, etc). Cine și cum le face?; e) Dacă își fac cruce și zic rugăciuni sau formule religioase înainte și după masă; f) Raporturi cu viața moral-religioasă. Daruri la săraci și cerșetori; g) Daruri în alimente cu prilejul sărbătorilor și a obiceiurilor legate de ele. Alimente date colindătorilor; ouă copiilor de Paști, etc.

2. Datini, credințe și superstiții în legătură cu alimentația.

a) Buna cuvântă Cum se așează la masă? Care este locul de onoare (pentru capul familiei, pentru mosafiri etc.). Cum se invită la masă? Cum se mulțumește? Urări cu paharul. Ce se întâmplă dacă nemerește cineva peste un grup așezat la masă. Opreliști în timpul mesei (în vorbe, ca injurăturile, pornografia etc., în îmbrăcăminte, ca pălăria pe cap etc.; la aruncarea de alimente, afară sau pe jos). Ce nu e permis să se facă cu instrumentele de bucătărie?; b) Credințe în legătură cu primul lapte (corasta) muls dela vacă sau bivoliță. Credințe în legătură cu pâinea (cruce pe pâine, înțepatul pâinii, pâinea întoarsă etc). Se taie mămăliga cu cuțitul? Zile în care nu se pot mânca sau face anumite măncăruri (de pildă pâine vinerea); c) Vraji cu alimente sau cu instrumente de bucătărie.

3. Limba. Se va înregistra toată terminologia în legătură cu alimentația. Se va observa dacă ea este generală și statornică sau variază după grupe. Pătrunderea neologismelor deodată cu pătrunderea alimentelor orășenești. Nume de răs și expresii de batjocură ale anumitor alimente, operați și stări fiziologice legate de alimentație (flămânzică, setilă, beat mort, făcut etc).

4. Povești, versuri, proverbe, legende etc. în legătură cu alimentația (mâncări și băuturi) și cu instrumentele de bucătărie

VII. Manifestări etico-juridice.

1. Imprumuturi de alimente. Alimente care nu se împrumută.

2. Schimb de alimente.

3. Plata în natură: munca plătită în alimente, vama pentru măcinarea grăului, pentru fabricarea rachiului, a uleiului etc.

4. Dări în alimente. Obligații față de preot la Bobotează, la înmormântări

etc. Plata în alimente a copiilor care trag clopotul în timp de furtună, a purcării, etc. Invoiele speciale.

5. Daruri în alimente. Pentru a câștiga bunăvoința funcționarilor (ouă, găini, lapte). Daruri pentru copii (zaharicale etc).

6. Obiceiuri de ajutor cu alimente în caz de incendiu, de moarte, etc.

7. Obiceiuri juridice alimentare (de pildă aldămașul).

VIII. Manifestări politice.

Intervenția statului sau a diferitelor instituții pentru ajutorarea populației în caz de foamete, pentru ridicarea standardului de viață, pentru o nutriție mai rațională etc.; efectele acestei politici.

E bine ca cel puțin fenomenele mai interesante în legătură cu alimentația să fie cercetate statistic, pentru a stabili răspândirea și frecvența lor. Astfel se poate întocmi statistica celor care postesc din sat, statistica fântânilor, statistica alimentației copiilor etc.

Pentru instrumente se vor face schițe sau fotografii. Se vor fotografia de asemenea diferitele operații de pregătire, obiceiuri și ceremonii, în măsura în care pot fi înfățișate pe această cale.

Traian Herseni și Witold Truszkowski

b. PLAN PENTRU CERCETĂRILE ANTROPOLOGICE

Dăm numai câteva norme practice, de care trebuie să ținem neapărat seamă la organizarea cercetărilor antropologice.

1. *Etatea locuitorilor de măsurat.* În cercetările noastre am măsurat peste tot locuitorii de ambe sexe: bărbații între 25—50 de ani și femeile între 20—45 de ani. Această deosebire în fixarea limitelor dă totuși loc la confuzii în populația rurală. De aceea este bine să rămânem la aceleași limite pentru populația adultă 20—50 de ani. Deviația imprimată materialului de creșterea bărbaților tineri până către 25 de ani și de involuția staturii femeilor după 45 de ani este hotărât neglijabilă. Populația de ambe sexe, dincoace de 20 și dincolo de 50 de ani, nu mai interesează investigațiile antropologice tip. În schimb, copiii și bătrânii pot face obiectul altor cercetări paralele, ca probleme speciale, care pot fi totuși foarte utile. Exemple: antropometria copiilor ar contribui la stabilirea unui etalon național, care ne-ar fi util în determinarea stării de nutriție sau gradului de dezvoltare fizică. Antropologia bătrânilor ne-ar preciza natura fenomenului de invo-

luție, longevitatea în raport cu structura morfologică și mai ales cu rasa, perioada capacității concepționale la femei, considerate în aceleași raporturi, etc. Decât, trebuie să ținem seamă de unele greutăți. Culoarea părului se determină foarte greu din cauza încăruntării. Într' o vârstă prea înaintată se schimbă puțin și culoarea irisului. Pigmentația părului la copii nu-i comparabilă cu a adulților, iar diagnoza rasială este cu atât mai nesigură cu cât e vorba de copii mai mici.

2. *Subiecții să fie băștinași.* Se măsoară numai locuitorii băștinași de trei generații. Cel puțin bunicii să fi locuit în sat, toată viața lor sau o parte din ea. Cercetătorul trebuie să rămână consecvent acestei norme, chiar atunci când e amenințat să n'aibă numărul minim, fie că e un sat mic fie pentru că oamenii nu se prezintă la măsurători.

3. *Numărul subiecților de măsurat.* Se cercetează cam 1/8—1/10 din totalul locuitorilor unui sat. Cel puțin 100 de bărbați și 100 de femei de fiecare sat. Un cătun sub 400 de suflete se lasă de o parte, deoarece nu ne putem mulțumi în nici un caz cu un număr mai mic de 50 de persoane de fiecare sex.

4. *Numărul subiecților de fotografiat.* În principiu se fotografiază întreaga populație cercetată. În practică, lucrul atârână de mijloacele materiale la îndemână. Se fac 2 serii de fotografii: unele individuale, altele colective. În fotografiile individuale se ia numai capul cu umerii. Pentru fotografiile individuale se vor întrebuința filme de dimensiunea 6 x 9, în trei norme: de față, profil, 3/4 profil. Înălțimea capului va fi de 3,5 cm. aproximativ. Se va recurge la aparatul fotografic cu focarul suficient de mare, pentru ca apropierea de obiect să nu fie mai mare de 1,50 m. O fotografie luată dela 75 cm. distanță nu mai este antropologică, deoarece apropierea deformează. Fondul să asigure claritatea formelor. În dosul capului, la o distanță minimă de 50 cm. se așează o stofă cenușie, gălbue, sau albăstruie sau cenușiu-verzuc spălăcită, de dimensiunile 150 x 100 mm. Pentru fotografiile colective se întrebuințează plăci 9 x 12. Grupul variază între 5—10 persoane. Puținătatea mijloacelor poate mări grupul până la 12 persoane. Peste acest număr formele se disting cu greutate, afară numai dacă unei creșteri a grupului îi corespunde o creștere a plăcii, dar atunci, purtarea și mânuirea unui aparat mare este anevoe pe lângă ridicarea cheltuelilor cu materialul. Mai bine se măresc ulterior negativele 9 x 12. Fondul compact este indispensabil în orice fel de fotografii. Peste tot în fotografiile de persoane se evită soarele. Pentru fotografia cu lumină artificială se consultă (17) — din Bibl. dela pag. 90.

Pentru precizare, o mică socoteală. La un sat de 1000 de suflete, vom măsura cel puțin 100 de bărbați și 100 de femei. Fotografii individuale vom face pentru circa 20 de persoane. Cam 10 de fiecare sex. Cel puțin o persoană de fiecare rasă tipică. Numărul peliculelor variază dela 40 la 60, după cum rămânem la 2 sau la 3 norme. Sunt 5—8 rolfilme 6x9 pentru un sat mic sau mijlociu. Cele 200 de persoane necesită cam 20 de negative — circa 2 duzini de plăci 9x12.

În ambele feluri de fotografii se notează numele subiecților sau se recurge la un procedeu adecvat, pentru a se identifica ulterior fiecare persoană, într'un mod expeditiv. Un exemplu: după ce a fost măsurat, subiectul primește o ținută cu nr-1 fișei lui. Numărul fișei corespunde cu numărul peliculei trecut într'un caet anume pentru notarea fotografiilor luate. La fotografiile colective se trece în caet nr-1 plăcii și numerele fișelor antropologice în ordinea în care subiecții au fost fotografiați. Șirul I al numerelor de deasupra reprezintă rândul I al subiecților stând în picioare. Șirul II corespunde rândului II al subiecților din față așezați pe scaun. Cu ajutorul fotografiilor se poate ușor controla preciziunea diagnozei rasiale. Fotografia poate fi oricând confruntată cu valorile somatometrice și cu însușirile descriptive.

O mare parte din sugestiile privitoare la tehnica organizării sunt oarecum standardizate și aplicate în toate cercetările antropologice. Așa sunt de pildă fotografiile Profesorului Rainer (17). Cea mai mare parte din normele în discuție le-am redat după Profesorul von Eickstedt (1). Abaterile noastre nu sunt esențiale. (Așa, von Eickstedt cercetează numai populația masculină).

Să ni se ierte multele amănunte, dar exactitatea adunării materialului și mai ales unitatea prezentării lui, are oarecare importanță. Firește că sunt multe norme de prevăzut pentru a se asigura lucrului un ritm rapid, cu toată cruțarea pentru săteni. Dar ne reștrângem. Asupra unui lucru ținem să atragem atenția cercetătorului: să nu oblige pe sătean să aștepte ore întregi ca o biată vită. Trebuie să ne ferim ca de foc de *meteahna autohtonă*. Chiar atunci când ne-am întâlni cu reaua voință sau — să spunem — chiar cu indolența unora dintre săteni, suntem obligați a ne feri să ațățăm ura, revolta sau disprețul locuitorilor pentru cercetătorii satelor noastre. Nici o grupă cât de mică, nu trebuie să funcționeze de capul ei, iar șeful ei sau eventual conducătorul echipei monografice este obligat să intervină prompt și cu toată energia ori unde ar fi nevoie pentru asigurarea ordinii și a omeniei. Acest imperativ trebuie să fie mai presus de orice considerente de colegialitate sau de spirit de corp. Să nu se creadă că asemenea neorândueli nu se întâmplă acolo unde lucrează oamenii de știință. Incapacitatea congenitală de organizare ia forme întristătoare și o întâlnim chiar și acolo unde nu ne așteptăm. În lung și în latul țării, de jos până sus, cetățeanul român este pus în situația dureroasă de-a aștepta. Sunt țări unde nimeni nu așteaptă niciodată nicăeri și

altelo în care toată lumea aşteaptă totdeauna pretutindeni. Neorânduile chiar mărunte, pot amări inutil pe săteni și din partea cercetătorilor suntem în drept să cerem omenia și priceperea corespunzătoare. Știm, în alte părți se poate scrie pe invitația individuală ora exactă când locuitorul urmează a se prezenta. Știindu-se cât durează măsurarea unui individ, se poate ușor face împărțirea timpului. La noi nu se poate. Dar se pot fixa grupe rezonabile pe numere de case, pe străzi, pe sectoare, pe sex, pe vârste, pe inițialele numelui, etc. Să existe preocuparea serioasă de organizare minuțioasă, modalitățile se vor găsi ușor.

FIȘA ANTROPOLOGICĂ

dată de noi la Anexe e valabilă ca exemplu și nu ca model. Regionalele vor putea primi fișe dela Centru pentru cea mai mare parte din științele sociale. De dorit ar fi să se procedeze la fel și cu antropologia. Se înțelege că se va ține seamă de o oarecare variație a problemelor locale. Dar greutatea cea mare va fi în diversitatea posibilităților subiective și obiective ale Regionalelor. Am alcătuit în așa fel fișa Regionalei Cluj, în cât ea poate fi folosită nu numai pentru determinarea structurii morfologice, ci și pentru diagnoza rasială. Jumătatea din stânga de pe p. 2 a fișei aparține în întregime diagnozei rasiale. Pentru determinarea structurii morfologice e necesară fișa întreagă. Am lăsat de o parte tipul constituțional ca pe o problemă mai apropiată de medicină decât de antropologie. Tipul constituțional este totuși încadrat științei noastre de mulți antropologi. Pentru *Harrasser* „rasa și constituția sunt cele două probleme principale, pe care antropologul le are sub ochi, când cercetează o populație“ (18, p. 621). Dela început am renunțat la al II-lea aspect morfologic. Asta pentru că necesită o întreagă serie de asocieri și corelații cu alte aspecte și probleme.

În aceiași categorie am lăsat tipul sexual, indicii pentru formele corporale etc. Acolo unde se pun probleme speciale, echipa își va putea elabora fișa necesară. Fișa noastră s'ar fi complicat și mai mult, destul de încărcată și așa. E un adevăr banal, că o prea mare extindere dăunează adâncirii problemelor. Se înțelege dela sine, că alți antropologi pot îngloba și acest domeniu.

Diagnozei rasiale îi revine jumătatea din stânga de pe p. 2, plus cele trei indici din dreapta sus. O explicație amănunțită a fișei e de prisos. Conținutul ei corespunde interesului și scopurilor urmărite de mai mulți ani. Observatorul însă completează și măsoară ceea ce el

credo necesar. Zăbava se ocolește mai ușor trecându-se peste unele rubrici socotite fără interes, decât invers, adăogându-se ulterior de mână unele rubrici necesare.

Pentru chestiunile din fișa de față nelămurite în broșura (5) indicăm: pentru cine s'ar preocupa de determinarea intuitivă a „*armoniei fizice*“ articolul (7); pentru determinarea sănătății ereditare (16). Rămânem datori să publicăm metodele — schițate gata — pentru determinarea sănătății fenotipice, a stării economice și restul. Numero-tarea este ordinea în care măsurăm mai comod caracterelor somatice. Începem cu cântarul și continuăm cu antropometrul, panglica de oțel, compasul glisieră și terminăm cu tabelele pentru pigmentație. Determinăm la urmă caracterelor descriptive.

Tipul constituțional intuit îl precizăm, tăind cu o linie segmentul respectiv la mijloc: acela dintre *As* pentru *astenic*, *At* pentru *atletic*, *P* pentru *picnic*. Pe lângă aceste trei atribute, avem alte patru combinații posibile ale acestora: *As* — *At* când preponderază aspectul astenic asupra celui athletic. Însemnăm tăind cu o linie săgeata de sus la mijloc. Pentru tipul *At* — *As* — preponderența aspectului athletic asupra celui astenic — tăiem săgeata de jos. La fel pentru tipurile *At*—*P* și pentru *P*—*At*. Schema ce-am introdus înlesnește ajutorului o notare sigură și rapidă. Am eliminat atributul „*leptosom*“ din sistemul kretschmerian, pe care l-am redus la o clasificare trinară. Prin asta realitatea nu-i forțată. Dimpotrivă. Este mai corespunzător realității să avem două extreme și un spațiu larg, mediu. Adăogind și cele 4 clase derivate din primele, avem un sistem de 7 clase, propriu să îngăduie o expresie suficient de analitică a realității.

Spațiu liber dela p. 2 sus e rezervat pentru observații. În unele cazuri observatorul va voi să deseneze profilul sau conturul feții. Tot acolo se poate fixa fotografia subiectului, când e cazul. Uneori întâlnim un subiect cu un păr de o structură sau culoare rară: gros sau subțire, cărlionțat sau foarte creț (negroid), foarte blond sau albinotic. (Experiența învață pe oricine, dar cu socoteala asta se pierde timp). Cu un foarfec se taie o suviță de păr, care se fixează expeditiv cu ajutorul unui aparat din acelea de prins hârțiile cu agrafe. Cu același aparat se fixează fotografia. Ambele instrumente trebuie avute la îndemână în timpul măsurătorilor. În spațiul de jos se trece restul indicelor pe care observatorul va găsi cu cale să le calculeze. Se trece scurt: $\frac{4}{2}$ (valoarea indicelui). Se va înțelege că e vorba de $\frac{4 \times 100}{2}$, adică de rapor-

tarea staturii sau taliei șezând la valoarea staturii.

Cartonul din care vor fi confecționate fișele va fi de o grosime potrivită: destul de tare și flexibil spre a se mânui ușor. (De ex. $63 \times 95 = 100$ kg. Carton alb velin). Pentru deosebirea fișelor pe sexe, culoarea celor pentru bărbați ar putea fi albă, a celor pentru femei verzue, gălbue sau albastrue.

Am ocolit monotonia textului din fișă nu din motive estetice. Prin sublinierea diferită a termenilor am căutat să ierarhizăm importanța caracterelor somatice și să înlesnim ajutorului găsirea lor rapidă.

În puținele noastre rânduri am dat toate lămuririle strict necesare organizării metodice a investigațiilor antropologice și a științelor subsumate. N'am ocolit unele avertizări. N'ar fi fost posibilă repetarea metodelor și mai ales a problemelor pe care monografistul va avea să le cerceteze, dar am indicat la bibliografie (pag. 91) locul discuției lor. Avem însăfârșit nădejdea, că fișa antropologică va corespunde și prin conținutul și prin forma ei — care ne aparține întregă — scopurilor instituției noastre.

Dr. I. Făcăoaru

D. ANEXE

INSTRUCȚIUNI

PENTRU COMPLETAREA FOII DE RECENSĂMANT (F. 1)

Formularul numit „foaia de recensământ“ cuprinde trei părți distincte și anume:

- A) Persoanele trăind în gospodărie;
- B) Locuința (verso);
- C) Exploatarea și date economice (verso).

Toate rubricile din acest formular vor trebui completate fără excepție, după declarația exactă și pe cât cu putință verificată a capului de familie. Nu se admite nici o rubrică goală, liniște și nici semnul de repetiție. Se va renunța în materie de statistică la mentalitatea celui care se află chiar pe teren și pentru care prea

multe lucruri sunt „evidente“ sau dela „sine înțeles“. Se va scrie deci totdeauna, din nou cuvântul de răspuns, sau se va specifica: „nedeclarat“ sau „nu are“, după cum este cazul. Formularele rău completate sunt fără nici un folos.

A. **Persoanele trăind în gospodărie.** În această parte (col. 1—17) se vor trece toți membrii gospodăriei care trăesc și iau masa împreună, fie că sunt rude sau nu, și locuiesc obișnuit în comună, astfel cum se găsec în ziua fixată pentru recensământ. Nu se vor trece deci acei membri ai familiei care „au plecat din casă“ definitiv sau pentru un timp mai îndelungat, cum sunt copiii dați la școală în altă parte și care se întorc numai în vacanțe, militarii sub arme, lucrătorii în fabrici și ateliere, fetele măritate și copiii însurați, cei plecați ca servitori la alții sau în orașe, etc. Se vor înscrie însă în formular toți acei care locuiesc de fapt și de drept în gospodărie în ziua numărătoarei.

Prima persoană care se înscrie în formular este capul gospodăriei sau familiei, recunoscut ca atare de ceilalți membri. Obiectiv, capul familiei se recunoaște după faptul că este proprietarul locuinței, al pământului exploatat sau majoritatea lui; muncește acest pământ și conduce efectiv exploatarea. Ordinea de importanță pentru determinarea capului de familie este: 1) proprietatea, 2) conducerea exploatării, 3) munca. Ceilalți membri ai gospodăriei se definesc exclusiv în raport cu capul familiei, și se înscriu la rând: soție, copii, rude, argați, alții; arătându-se lămurit în coloana (2) „situația în familie“, gradul de rudenie sau dependență față de cel dintâi. În coloanele (3) și (4) se va scrie „născut în localitate“, pentru toți care se află în această situație, sau localitatea și județul pentru cei veniți din altă parte și stabiliți sub diferite titluri (soție, soț, argați, etc.) în sat și gospodărie.

Sexul fiecărei persoane se va însemna cu x în coloana (5) sau (6).

Vârsta (7) va fi trecută în ani impliniți, adică vârsta pe care a împlinit-o, la ultima aniversare a zilei de naștere. Deci, o persoană de 47 ani, 8 luni și 16 zile se va nota „47“. Copiii sub un an se vor înscrie în săptămâni și luni; astfel un copil de 3 săptămâni se va nota „3/52“, iar altul de 5 luni, 3 săptămâni și 6 zile se va nota „5/12“. Toți copiii care n'au împlinit o săptămână se vor nota „0/52“.

Originea etnică a locuitorului (8) sau neamul, este cea pe care o declară liber locuitorul, adică grupul etnic de care se simte legat prin limbă, obiceiuri și tradiție.

Limba maternă (9) este cea pe care locuitorul a învățat-o dela părinți și o vorbește de preferință.

Toți locuitorii care au altă limbă maternă decât cea română, vor fi întrebați dacă știu românește, iar răspunsul va fi notat în coloana (10). Copiii mici care nu vorbesc încă, vor fi trecuți de limba maternă a mamei.

În coloana (11) se va trece confesiunea fiecărui locuitor: greco-ortodox, greco-catolic, mozaic, reformat-calvin, luteran, mahometan, etc.

La starea civilă (12) se va arăta dacă locuitorul este căsătorit, necăsătorit, văduv, divorțat, despărțit sau dacă trăește în concubinaj. Această rubrică se completează pentru toți copiii (inclusiv minorii).

În privința instrucției școlare se va nota cu „da“ sau „nu“ dacă știe citi și scrie (13), câte clase (sau ani) are și ce școală a urmat (14). Pentru copiii nevârșnicii (până la 7 ani) se va scrie peste amândouă coloanele (13) și (14) „nu a fost încă la școală“.

Profesiunea va fi notată cu o deosebită atenție spre a deosebi între profesiunea principală, anume cea care îi ia majoritatea timpului și aduce cea mai mare parte

de venit, și ocupațiile secundare, sau întreprinderile lăturalnice, care completează veniturile locuitorului sau gospodăriei. Nu este suficient să se noteze la profesiunea principală „agricultor pe pământul său“, ci se va specifica dacă are pământul numai în arendă sau dijmă, sau dacă este simplu muncitor agricol cu brațele. Deasemenea, se va deosebi între agricultura propriu zisă și celelalte ocupații în exploatarea solului adică: viticultura, pomicultura, creșterea vitelor, etc.,. Un locutor poate fi „viticulor proprietar“ sau numai „muncitor cu brațele la via“ celui dintâi. La creșterea animalelor se poate întâlni: un „crescător de vite sau oi“; sau un „baci“, un „cioban“, un „păzitor de vite“. În regiunile de munte se vor deosebi „agricultorii“ de „lucrători“ din exploatarea forestieră și aceștia de „muncitori cu brațele la pădure“. În cazul celorlalte profesii, se va preciza totdeauna dacă este vorba despre un „fierar patron“ sau „lucrător (călă) fierar“ sau un „ucenic fierar“. Același lucru cu brutarii, măcelarii, croitorii, cârciumarii și ceilalți negustori (se va scrie ce fel de comerț fac) etc., etc. Se va întreba și înscrie dacă un alt membru al gospodăriei are o profesiune caracteristică sau ocupație distinctă de cea a capului de familie. Nu se va folosi pentru femeile din gospodăriile agricultorilor termenul de „casnică“, decât în cazul când se declară categoric că femeia respectivă nu lucrează și la câmp.

Toate persoanele din gospodărie care ajută în chip sistematic pe capul familiei sau pe un alt membru într-o activitate vor fi socotite ca ajutători și notați: „ajută la...“ sau „ajută pe... (numele)... la...“ Se va insista asupra muncii copilor, specificându-se dacă lucrează și ce anume. Deasemenea, se va avea în vedere faptul că la sate, mai totdeauna, un membru al familiei ajută la vânzările în prăvălie și deseori lucrează alături de capul familiei la vreo meserie. Toate aceste cazuri se vor izola și înscrie în formular. În sfârșit, copiii sau alți membri ai familiei care nu îndeplinesc nici o muncă efectivă (din pricina stării economice, invalidității, bătrâneții sau oricare alte cauze) se vor nota „nu lucrează“.

Ultima coloană „observațiuni“ (col. 17) se va folosi pentru a da orice lămurire necesară bunei înțelegeri a situației persoanelor în gospodărie și, în special, se va arăta dacă există vreun cetățean străin, dacă un membru prezintă vreo infirmitate vizibilă și mai ales dacă persoana care obișnuiește să trăiește în gospodărie dar în ziua numărătoare a lipsit întâmplător. În acest caz se va specifica în coloana (17) „plecat la ... pentru ... zile“.

B. — Locuința. Acest capitol cere câteva informațiuni sumare asupra locuinței, înțelegându-se prin aceasta corpul principal de clădire în care locuiesc membrii gospodăriei.

La punctul 1 se va trece, în ani, vechimea acestui corp principal de clădire. Dacă vechimea declarată nu este sigură se va pune alături în paranteze, semnul? adică 45 ani (?).

La punctul 2 și 3 se va arăta materialul din care este construită locuința (piatră, cărămidă arsă, lemn, paie, pământ, etc.) și din ce este făcut acoperișul (tablă, țigla, olane, șifă, șindrila, paie, stuf, coceni, etc.).

Deasemenea dacă podeaua este de pământ lipit, scânduri, cărămidă sau alt material și ce anume.

Punctul 5 privește încăperile în care este împărțită clădirea care servește drept locuință. Sub (a) se trece numărul total al încăperilor, indiferent de destinația lor. Încăperile locuinței se vor deosebi în camere de locuit propriu zise (b) și cele care au o altă destinație, (d); dintre cele dintâi se va căuta să se stabilească numărul celor care

sunt efectiv locuite de membrii gospodăriei (c). Se știe că în majoritatea locuințelor sătești se află o cameră păstrată pentru oaspeți. De obicei această cameră nu este folosită de membrii familiei, care se strâng mai ales iarna într-o încăpere, sau în două. Ceea ce interesează este să se afle și înscrie sub (b) numărul camerelor locuite efectiv și în permanență.

Același lucru se întâmplă și cu paturile (punctul 6), adică paturi se găsesc și în odaia de oaspeți dar nu sunt folosite de membrii familiei. Deci se va da odată numărul total al paturilor (6 a) aflate în locuință, apoi sub (b) numărul celor ce sunt efectiv folosite pentru odihna locuitorilor. La punctul 6 c) se va înscrie numărul total al persoanelor care locuiesc camerele trecute sub 6 b) și folosesc efective paturile de sub 6 b).

În privința luminatului se va arăta dacă folosește gazul lampant, lumânarea, opaijul sau electricitatea.

Deasemenea, la punctul 8, dacă locuința este încălzită cu lemne, pae, coceni, tezic sau alt combustibil.

Punctele 9, 10 și 11 privesc alimentația cu apă a gospodăriei.

9. Proveniența apei de băut (râu, isvor, budăi sau ștubee, fântână; 10. dacă fântâna este proprie sau servește mai multe gospodării; iar 11, materialul din care este construită fântâna (lemn, piatră, tuburi de ciment, sau simplă groapă în pământ).

La punctul 12 se va specifica totdeauna dacă locuința are sau nu closet, din ce este construit, dacă este așezat în casă sau afară și în ce stare se află

În sfârșit, la punctul 13 vom arăta numărul acareturilor diverse pe care le mai cuprinde gospodăria celui recenzat. Prin „sălaș“, „odae“, trebuie înțelese construcțiile făcute în afară de vatra satului și care servesc pentru strângerea fânului și adăpostirea vitelor în anume anotimpuri. Dacă gospodăria nu este înzestrată cu unul din acareturile enumerate, se va scrie „nu are“.

C. — Exploatarea alte date economice.

Această ultimă parte împărțită în XI capitole, are drept scop să dea o serie de informațiuni asupra exploatarei țărănești și câteva aspecte de ordin economic, privind gospodăria. Se va lămuri dela început sătenilor că nu se urmărește nici un scop fiscal, fiind vorba de o cercetare științifică, declarația lor rămânând strict confidențială.

La capitolul I se vor culege date privind suprafața de pământ pe care o folosește gospodăria. 1 și 2 privesc pământul pe care săteanul îl deține cu un titlu de proprietate precis. Punctele 3 și 4 privesc dimpotrivă pământurile pe care săteanul le posedă temporar, fie prin luare în arendă sau dîmă, fie prin bunăvoința altuia care îl tolerează.

Pentru pământul aflat în proprietatea lui, notăm și numărul parcelelor, ca să ne putem da seama de gradul de fărâmițare a proprietății lui.

La capitolul II, se vor culege date cu privire la modul cum a fost folosit terenul (cu cel fel de cultură) în anul expirat în momentul anchetei.

Pentru toate categoriile de terenuri ce se vor specifica în acest capitol, ca și în cel anterior, se va da suprafața în hectare și metri pătrați, transformându-se automat eventualele unități de măsură locale, precum și producția totală obținută în timpul anului, care se va trece în kgr.

În cazul când anumite plante (fasole, cartofi, etc) nu au fost cultivate separat, constituind culturi pure, ci au fost cultivate intercalat printre alte culturi (porumb de pildă), atunci ele vor apare numai la producție, în coloana „suprafață“ scriindu-se

cuvântul „intercalat“. Dacă însă de exemplu cartofii au fost cultivați și separat și printre porumb, atunci în coloana respectivă se va trece suprafața cultivată separat în hectare și metri (de pildă 0.2500), iar sub această cifră, cuvântul „intercalat“. Producția se va trece deosebit pentru culturile separate și cele intercalate.

Prin leguminoase se înțeleg următoarele plante: fasole, mazăre, linte, bob, lupin, etc., etc.

Textilele sunt: in, cânepă, bumbac. „Uleoase“: rapiță, floarea soarelui, in (cultivat numai pentru sămânță), cânepă (cultivată numai pentru sămânță).

Plante de nutreț: borceag, lucernă, trifoi, mei, sfeclă de nutreț, sorg de nutreț (mături).

„Alte culturi agricole“: tutun, sfeclă de zahăr, soia, hrișcă, etc.

Totalul obținut la capitolul II trebuie să corespundă cu „Total general în foloșință“ (cap. I).

Se atrage atenția asupra punctul II. 14, unde se va înscrie pământul arabil, necultivat în timpul anului expirat (cum ar fi ogoarele lăsate pentru odihnă), precum și asupra punctului II. 17, unde se va trece suprafața totală a terenurilor neutilizabile (râpe, stânci, mlaștină, etc.) fiind impropriu oricărei culturi.

Capitolul III cuprinde inventarul mort (unelte și mașini) și animalele aflate în gospodărie. Prin „semănătoare“, „secerătoare“, se va înțelege: mașini de semănat și mașini de secerat.

Dacă în gospodărie mai sunt și alte mașini nespecificate în formular, se vor trece în locurile libere.

Capitolul III b) — cuprinde animalele aflătoare în gospodărie. Pentru fiecare din categoriile prevăzute, se va da numărul capetelor sau bucăților

Capitolul C. IV, punctele 1—5, va căuta să stabilească dacă în gospodărie există și unele exploatări anexe, în afară de exploatarea agricolă propriu zisă. Pentru acestea se va da numărul sau producția conform specificărilor din formular. Dacă asemenea exploatări nu există, se va scrie „nu are“.

Capitolul V. — urmărește înregistrarea tuturor veniturilor intrate sub formă de bani în gospodărie, după proveniența lor; iar

Capitolul VI. — caută să stabilească tot ce s'a plătit, tot cu bani în timp de un an. Deși nu este vorba de întocmirea unui buget, aceste două capitole sunt laborioase și se cere o deosebită atenție din partea anchetatorului.

Cu scopul de a se face o investigație sumară asupra tendinței de capitalizare și eventualei cămătării în mediul rural, se va întreba și trece la capitolul C VII, sumele depuse la bănci sau la C. E. C.; banii luați sau dați cu împrumut la alți săteni, astfel cum se prezintă situația la data anchetei, precum și dobânzile încasate în cursul anului expirat.

Capitolele C. VIII. și C. IX, privesc respectiv, munca efectuată de membrii gospodăriei la alți precum și cea îndeplinită de lucrătorii străini în gospodăria ceretată. Și într'un caz și în altul se va nota numărul total al persoanelor, precum și totalul zilelor lucrate.

Deasemenea, în cazul când vreun membru al gospodăriei are o altă ocupație decât agricultura, sau pe lângă agricultură mai activează și în alte categorii, de profesii, cum ar fi meseriile (cismărie, croitorie, cojocărie, fierărie, rotărie, etc.), în comerț (cârciumă, băcănie, etc.), sau în cazul că gospodăria mai dispune de unele întreprinderi anexe (mori, piue, joagăre, varnițe, alambicuri, etc.) se va menționa faptul la capitolul C. X.

În sfârșit la punctul C. XI, se va specifica dacă vreunul din membrii gospodăriei participă la vre-o asociație; în primul rând la vre-o cooperativă de producție sau consum; la vre-o exploatare colectivă (moară, joagăr, treerătoare, varnițe, etc.). În toate aceste cazuri se va arăta felul asociației, în ce condițiuni eventuale de folosință sau cu ce drepturi de participare (numărul părților sociale și valoarea lor totală) în cazul cooperativelor de producție, de desfacere sau consum.

Odată formularul completat la toate întrebările, în chipul arătat mai sus, va fi semnat, datat și predat șefului de echipă, care este obligat a verifica dacă acest formular a fost întocmit conform instrucțiunilor de față. Deasemenea, el este obligat a efectua personal din nou un număr de 10 anchete, în tot atâtea gospodării luate la întâmplare, confruntând rezultatele cu cele obținute de recensori, spre a se convinge că lucrarea dată în seama sa prezintă toate garanțiile de exactitate necesare.

B. - LOCUINTA

C. - EXPLOATAREA ŞI ALTE DATE ECONOMICE

B. - LOCUINTA		C. - EXPLOATAREA ŞI ALTE DATE ECONOMICE		D. - DATE ADICIONALE	
I. Pământul aflat în folosinţa gospodăriei		III. Inventar mort şi animale		V. Bani intraşi în gospod. în anul 193.....	
Săpăraşi în ha		a) Inventar mort		1. din cereale	
1. în plusa proprietate		1. caro		2. din alte produse agricole	
2. Coproprietate		2. cărje		3. din vite	
Total 1+2		3. plugi		4. din moacă la alaj	
Câte parcele?		4. semănătoare		5. din meşteri	
3. Luat în arendă		5. grape		6. din salarii	
4. Prin toleranţă		6. prăjitoare		7. alte venituri	
Total 3+4		7. secătioare		VI. Chelt. în bani ale gospod. în anul 193	
Total general în folosinţă		8. secătioare		1. pe cereale	
II. Expl. terenului în folosinţă		8. tractoroare (batoze)		2. pe vite	
1. Cusă şi curte		9. tofoare		3. pe unelte	
2. Grădina arzenat		10.		4. pe bunuri imobiliare	
3. Grăd. Secară		11.		5. pe îmbrăcăminte	
4. Ora Ovis		b) Animale		6. impozite	
5. Porumb		1. Bovine: vişel		7. alte cheltuieli	
6. Cartofi		boi, bivoli		VIII. Bani daţi ca împrumut	
7. Leguminoase		vacă		dobânzi înscrise anual	
8. Textile		2. Cabaline: muiji		Bani luajşi ca împrumut	
9. Uleioase		cal, iepa		dobânzi plătite anual	
10. Plante de nutreţ		amni, estari		Bani depuşi (bancă, CEC)	
11. Alte culturi agricole		3. Ovine: miel, ieş		VIII. Câţi membri ai gospod. riei şi câte zile au lucrat la alaj în anul 193	
12. Vii (struguri)		ol, herbec		...	
13. Livezi fructe		capre			
14. Pământ aculturat		4. Porcuie: porci			
15. Fieşte naturale		porci, scroafe			
16. Păduri		5. Păsări: mări			
17. Pământ fertilizabil		mici (puş)			
IV. ANEXE.		3. Vieţat miază (agr. gozoşi)			
1. Stupl stiermăntă (anuar)		4. Iepuri de casă (anuar)			
2. Stupl stiermăntă (anuar)		5. Porumbel (anuar)			
Remiză				IX. Câţi oameni striaţi şi câte zile au lucrat în gospodărie în anul 193	
Sălaş (Odale)				Suma zilei necesareului	
				Data	

FORMULAR DE ANCHETĂ MEDICO-SOCIALĂ

FORMULARUL SE VA COMPLETA
(CITET ȘI CU CERNEALĂ)

Satul _____

Str _____ Nr. _____

A. - FAMILIA

- 1) Numele și prenumele capului de familie _____ 2) Sexul _____
 3) Vârsta _____ 4) Starea civilă _____ Anul căsătoriei: _____ 5) Religia _____
 6) Neamul _____ 7) Știnta de carte _____ 8) Profesiunea _____
 9) Starea materială _____ 10) Nr capilor în
 viață _____ masc _____ fem _____ 11) Nr capilor morți: _____ masc _____ fem _____

Tab 1

Membrii gospodăriei (inclusiv capul familiei)

Nr a	PRONUMELE (numele de botez) b	Sexul c	Vârsta d	Situația în familie e	Antecedente pato- logice atestate înfirmități f	Afectiuni prezente g	Starea de nutriție și constituțională h
1							
2							
3							
4							
5							
6							
7							
8							
9							
10							
11							
12							

- 13) Observații medico-sociale asupra membrilor gospodăriei și vieții de familie _____

B. - LOCUINȚA

- 14) Anul construcției _____ 15) Materialul de construcție: pereți _____
 acoperiș _____ podea _____ 16) Numărul camerelor: total _____
 de locuit _____ altă destinație _____ 17) Camerele de locuit: camera I: cubaj _____
 Nr ferestrelor _____ Nr paturilor _____ Nr celor cari dorm obicnuit în ea _____
 camera II: cubaj _____ Nr ferestrelor _____ Nr paturilor _____ Nr celor cari dorm
 obicnuit în ea _____ ; camera III: cubaj _____ Nr ferestrelor _____ Nr paturilor _____
 Nr. celor cari dorm obicnuit în ea _____ 18) Cu ce este iluminată casa _____
 19) Cu ce este încălzită _____ 20) de unde se alimentează cu apă _____
 construcția fântânii _____ 21) Are closet _____ construcția și starea lui _____
 22) Observații asupra confortului, asupra igienei corporale și familiale, asupra bucătăriei, etc. (eventual schiță la
 scară a gospodăriei și locuinței). _____

C. — EXPLOATAREA FAMILIALĂ

23) Pământ propriu (în hectare): total pădure pășuni, fânețe
 pomi fructiferi (livezi) vii grădini pentru
 agricultură altă destinație 24) Pământ în arendă sau cîmă
 suprafață destinație (felul culturii și întinderea)

Tab II 25) Culturi, producție și consum în cursul anului precedent

CULTURI, PRODUCȚIE, CONSUM (ANUAL)	Total	Grâu	Secară	Porumb	Orz	Orzăz	Alte cereale	Cartofi	Legume	Lupini (fruct)	Vii (vin)	Plante industriale			Alte culturi			
												Blegii	Textile	Alte	Furajere	C	F	A
Suprafața cultivată (ha)																		
Producția totală (kgr) ...																		
Opriti pentru sămănță (kgr)																		
Vândut sau schimbat (kgr) ...																		
Consumat de animale (kgr)...																		
Consumat de lucrători (kgr)...																		
Cons. hrana familiei (kgr) ...																		
Rezerve (stoki) kgr.																		
Alte destinație (dișmă, etc)																		

26) Animale: a) boi bivoli vaci (bivolite) din care cu lapte
 tineret b) cavaline ; c) porci ; d) oi (capre) ; e) păsări:
 găini rațe găște

27) Producția animalelor: Litrî de lapte Kgr brînză Kgr. unt Felul, numărul și
 cantitatea de carne produsă prin tăierea animalelor și păsărilor

Kgr. untura Kgr lînă

Tab III D — 28) Munca depusă în cursul anului precedent în gospodărie, sau cu plată (în zile)

Nr. de ore	PERSOANELE CARI AU LUCRAT	Total zile	arat	semănat	grăpat	prăsit	mectrat	cost	Alte munci în câmp	Cărușie	Alte munci cu vită	În vilea și în vîrbă	În gospo darie	Industria casnică	Alte munci			
															P	Q	R	S
1	Membrii gospodăriei																	
2																		
3																		
4																		
5																		
6																		
7																		
8	Oameni din afară . . .																	

29) Observații asupra condițiilor de muncă, asupra ritmului, muncii femeii și copiilor în gospodărie și la câmp, durata
 (în ore) a zilei de lucru după felul muncii, distanța până la locurile de cultură etc. Se va arăta deosemeni dacă membrii
 familiei au muncit (cine și cîi) în afara gospodăriei, cu plată sau alt regim

E — ALIMENTAȚIE

Tab. IV.

30) Consumul anual de alimente pentru oameni

Nr. a	FEIUL ALIMENTELOR. b	Ker. c	Nr. a	FEIUL ALIMENTELOR. b	Ker. c	Nr. a	FEIUL ALIMENTELOR. b	Ker. c
	ALIMENTE DE ORIGINE ANIMALĂ			ALIMENTE DE ORIGINE VEGETALĂ			LEGUME	
							<u>Uscate</u>	
1	Carne de vacă		26	Grâu		52	Fasole	
2	Carne de vițel		27	Secară		53	Mazăre	
3	Carne de oaie (capră)		28	Porumb		54	Linte	
4	Carne de porc		29	Cartofi		55	Bob	
	<u>Carne de pasăre:</u>			<u>Făină (achiziționată din afară)</u>			<u>Proaspete</u>	
5	găină		30	de grâu		56	Fasole	
6	rață, găscă		31	de secară		57	Mazăre	
7			32	de porumb		58	Bob	
8				<u>Preparate (cumpărate):</u>			<u>Zarzavaturi</u>	
	<u>Alte cărnuri</u>		33	Păine		59	Salată	
9			34	Macaroane, fidea		60	Spanac, știr, labodă	
10			35	Alte preparate făinoase		61	Castroveni (bucăți)	
11				<u>Articole de băcănie:</u>		62	Ceapă	
12			36	Orez		63	Praz	
13			37	Unt de lemn (litri)		64	Usturoi (bucăți)	
14			38	Cafea		65	Davlecei (bucăți)	
15			39	Cacao		66	Pătăgele roșii	
16	Slănină		40	Ceai		67	Pătăgele vinete (bucăți)	
17	Untură		41	Mășline		68	Morcovi (bucăți)	
18	Seu		42	Orz		69	Jețină (bucăți)	
19	Lapte		43	Zahăr		70	Radici (bucăți)	
20	Unt		44			71	Sfeclă (bucăți)	
21	Brânză		45			72	Ardei (bucăți)	
22	Ouă (număr)		46			73	Varză (dulcea) buc.	
	<u>Alte alimente de origine animală</u>			<u>Fructe</u>		74	Varză (acriță) buc.	
23			47	Cireșe, prune, etc (drupe)		75		
24			48	Mere, pere		76		
25			49	Struguri			<u>BĂUTURI (litri)</u>	
			50	Nuci, alune		77	Bere	
			51	Alte fructe		78	Vin	
						79	Rachiu, Iucă	
						80	Licheururi	
						81	Alte băuturi alcoolice	

NOTĂ: În acest tabel se vor trece cu excepțională atenție, după revizuire și verificare, absolut toate alimentele consumate în cursul unui an în fiecare gospodărie/fermă care sunt cumpărate. Consumul de cereale va fi dat în natură nu în făină în schimb în observații (31) se va arăta cât mănucă și pierde % prin măcinat și cernut pentru grâu, secară, porumb. Cât se pierde % la curățitul pentru cartofi, legume, etc. în cazul când în timpul anului unui din membrii familiei a plecat sau venit vreunul sau defunct din (în) gospodărie se va arăta (31) numele acestuia vârsta și durata absenței (sau șederii). De asemenea dacă membrii familiei au lucrat în altă cu hrană se va arăta cine nume și câte zile. Aceleși date informative se vor da și pentru oamenii străini, angajați temporar în munca câmpului dacă li s-a dat și hrană.

31) Observații asupra consumului anual de alimente în gospodărie (vezi nota precedentă și orice alte informații suplimentare necesare unei bune înțelegeri (dacă se ține porci, vite sau păsări, cum se prepară sau conservă; informații asupra higienii alimentare etc.)

F — ODIHNĂ, HIGIENĂ

32) Care este ritmul și durata de odihnă în timpul zilei și variațiile în raport cu anotimpul și munca depusă.

33) Orele de somn după anotimp; distrațiuni (timp și fel)

34) În ce condițiuni de confort și aglomerație se doarme

35) Conviețuirea cu animalele

36) Fac membrii gospodăriei băi corporale, când și cum

consumul total de săpun al familiei (Kgr.)

37) Care este îmbrăcămintea și încălțăminte după sex, anotimp, muncă

Când se primesc

G — OBSERVAȚIUNI GENERALE

(se continuă pe pagina următoare)

INSTRUCȚIUNI PENTRU COMPLECTAREA FORMULARULUI I.

Formularul I se completează o singură dată pentru o gospodărie și are drept scop de a face o descriere amănunțită a familiei locuitorilor și a exploatarei agricole precum și o înregistrare completă și exactă a alimentelor și activității în această gospodărie pe anul precedent cuprinzând un ciclu complet de muncă agricolă, adică din luna 1937 și până în luna 1938. Completarea formularului se va face de o singură persoană (membru sau alt echivalent) care va locui chiar în gospodăria pentru care se întocmește formularul și care va lua toate garanțiile ca datele înscrise să corespundă realității confidențiale și să vină dintr-un surse asupra declarațiilor primite până la căpătarea convingerii unui maximum de exactitate.

La completarea formularului se va ține seamă de următoarele instrucțiuni:

A — Familia Înscrăbările 1—9 privesc pe capul familiei bărbat sau femeie. La profesia, pentru agricultori se va scrie dacă este vorba despre un agricultor pe pământul său, dacă este deținator sau arendaș, sau dacă este numai muncitor agricol al țării, cu pământul în cazul când gospodăria arendă este cea a unui arendaș sau negustor, se va specifica felul meseriei sau comerțului pe care îl exercită.

Starea maritală va fi definită prin f. bună, bună, mijlocie sau cea după propria conștiință; completată însă cu indicația prezenței sau absenței și venitul mijlociu anual. La numărul copiilor (în viață și morți) se vor scrie, exclusiv numai copiii din căsătoria prezentă care se va nota în înscăbarea 4 adică nu vor intra în socotelă copiii avuți dintr-o eventuală căsătorie anterioară în tabelul I (înscăbarea 12) se vor înscrice toți membrii directi ai familiei fie că sunt rude fie că sunt simpli argași sau scriitori permanenți în gospodăria. Se va înscrice întâi capul familiei apoi soția copiii rudele și la urmă argașii. Copiii plecați din familie pentru studiu, prin căsătorie sau din alte cauze nu vor fi înregistrați. Cu alte cuvinte tabelul va cuprinde exclusiv pe acei membri ai gospodăriei care nu locuiesc împreună în cursul anului precedent (luna 1937—luna 1938).

Se va se va nota marea pentru bărbat sau femeie pentru lemea vârsta se va înscrice în ani împliniți pentru copiii sub 1 an în luni, arătându-se complet 3 luni 7 luni etc. Situația în familie se va scrie în modurile în raport cu capul familiei, fără de care ceilalți membri pot fi soție (soț), fiu, fiică, noră, tată, mamă, argaș etc. în col. f. se vor indica antecedentele patologice caracteristice, eventualul stigmatul hereditar sau infirmități în col. g. se vor înscrice, dacă este cazul, afecțiunile prezente care au fost diagnosticate la diferiți membri ai familiei. Starea de nutriție se va indica prin f. bună bună, mijlocie, etc. ica în tipul constituțional prin unul din cele 4 tipuri cunoscute este: respirator, muscular, digestiv cerebral precum și tipurile mixte.

La punctul 13 (observații medico-sociale) se vor da orice alte informații suplimentare asupra locuitorilor înscrși în tabelul I, în special privind coloanțele f. și h.

B — Locuția În privința materialului de construcție al casei se va scrie dacă este făcută din piatră, cărămidă (asăz neagră), din trunchiuri de lemn, din panouri chihcișii, etc. Acoperșul poate fi de tablă, țigle, olanț, zindră, paie, șuf, etc. Căminul locuitorilor pot avea diferite destinații. Cele care servesc și pentru locuit, sau numai pentru locuit, vor fi considerate separate arătându-se pentru fiecare amănunțit, cerute în formular adică cubajul camerei, numărul ferestrelor, numărul ușilor și numărul membrilor familiei care dorm obișnuit în acea cameră. Se va înscrice apoi dacă locuția este luminată cu gaz sau electricitate, dacă este încălzită cu lemn, paie, țazac, sau alt combustibil.

La alimentarea cu apă, se va scrie dacă apa de băut provine din fântână (arătându-se construcția) din gropi în pământ amenajate (budă, ștubete etc.) din sivoare pe scocuri, sau din izn în caz în care se menționează dacă locuția are sau nu cloșet din se este construit precum și starea în care se găsește. Informațiile privitoare la locuția pot fi completate prin: o schiță în plan orizontal sumară dar corectă a scării a gospodăriei și locuției în special, cu arătarea împărțirii pe camere și a celor destinate în special pentru gătit și depărtarea de locuția a scărilor în gospodărie.

C. — Exploatarea familială Acest capitol trebuie completat cu o deosebită atenție, spre a înlăstura orice surid de denaturare a realității înținându-se strict seama de categoriile de cultură produse și consumate fixate de formular. Cu oală apă se va completa și capitolul, o anchetă bine condusă și conștientă controlată și va trebui să răspundă la toate întrebările și să ofere date informative perfect valabile decât totul a se înțica mecanic unim simplu în înțica alea generale, ale exploatarei familiale stăruiești, care are un ritm și o cronologie prestabilă. Căceac interesată la acest capitol este producția agricolă și animală și în doabă înregistrarea exactă a animalelor consumate.

Prezintă apoi că în coloanțele g. și h. ale tabelului II se vor înscrice dacă este cazul, și alte culturi decât cele prăvășite în tabelul I.

D — Munca depusă în cursul anului va cuprinde întreaga perioadă de timp cuprinsă între 1 Iulie 1937 și 30 Iunie 1938.

În tabelul III se va înscrice întreaga activitate pe categorii de muncă a tuturor membrilor gospodăriei care au lucrat efectiv indiferent dacă munca lor o fi depusă în exploatarea proprie sau au lucrat în altă parte contra plată sau altă țară. Căceac nr înscricea ca să se conștia exact cantitatea de muncă exprimată în zile pe care au depus o membri gospodăriei. Pe lângă numărul de zile lucrate este absolut necesar să se menționeze la observații (29) data și mijlocul a unei zile lucrate pentru fiecare categorie de muncă precum și condițiile în care acestea sunt îndeplinite.

Dacă exploatarea agricolă familială prin înținerea ei sau lipsa beneficii de muncă a fost novată să angajeze lucratori străini se va înscrice, în tabelul III numărul total al acestora și numărul de zile pe categorii de muncă lucrate în gospodăria Observanților (29) vor completa cu informații generale de fetele aspecte ale muncii în gospodăria respectivă.

E. — Alimentația În tabelul IV se va înscrice toate alimentele consumate pentru hrana oamenilor în cursul unui an întreg. Perioada cuprinsă va fi aceeași ca pentru muncile agricole adică dela 1 Iulie 1937 la 30 Iunie 1938 și se vor scrie gazele sau alimentele primite produse în gospodărie, cât și cele obținute din afară prin cumpărare, schimb în natură sau prin muncă efectuată în afara gospodăriei.

Se va procedea în primul rând la stabilirea exactă a produselor alimentare obținute și consumate în gospodăria, pornind dela producția totală a exploatarei înaintându-se din care se vor scada absolut toate cantitățile care au primit o altă destinație decât cea pentru hrana proprie însă a familiei înaintându-se de categoriile enumerate în tabelul II. Asocilele alimentare pot fi de origine animală sau vegetală și majoritatea lor provin din însăși gospodăria stăruiești. La acestea se vor adăuga toate alimentele achiziționate din afară într-un chip sau altul. Totdeauna înscăbările privitoare la un articol alimentar oarecete trebuie pusă analize și nu global. Nu se va înscrice, de pildă, căceac carne de vacă și a consumat în gospodărie în cursul anului respectiv. Răspunsul primit va fi făcut înținând înscăbarea, înținând înscăbarea nu poate fi obținut dintr-o dată. Se va înscrice însă dacă și care porci a croceci și înținând? A stăruiești porc de Ciăcuș sau în cursul anului ce greutate a avut câte chilo grame de untură și alănată a ecos, ce a făcut cu carnea când și cum a consumat-o? La fel se va procedea cu micii, berbecii sau alte vite. Se va înscrice dacă a oarecui pășăit ce fel și câte animale, le a vândut sau țazac, câte a țazac sau pășăit mării ce greutate are în mijlocul un pu și gănit sau altă pășăit și așa (verificând declarația) etc. etc. Pentru a completa informația se va înscrice, în afara, dacă a cumpărat carne în timpul anului de unde cu ce preț (la cărăbitori, piațnice muncă, când a fost la țazac sau oiaș etc.) cât a plătit, ce fel de carne a cumpărat și căta amona. Toate aceste întrebări au drept scop de a împotrasi memoria stăruiești, dându-i puțință să răspundă exact la întrebările puse.

Exemplul dat pentru consumarea de carne poate fi folosit (cu modificările de țzazare) pentru orice din asocilele alimentare anunțate în tabelul IV, care poate fi completat de alfel dela care, după starea alimentului consumat.

Răspunsurile primite se vor conștia pe un bloc-notă și ulterioare se vor stabili și înținere în tabelul cantitățile obținute prin înscăbarea. O atenție deosebită trebuie dată aprovizionării de țazac a gospodăriei cu diferite articole alimentare (zarzavatură, legume, miștură, băcănă etc.).

Cantitățile de alimentare vor fi înscrice în tabelul în kilograme, litri sau bucăți, după natura fiecărui articol.

Odată tabelul IV completat cu toate articolele consumate, anchetatorul este rugat să noteze orice alte informații suplimentare capabile de a aduce lămuriri precize de ordin calitativ asupra capitolului alimentelor și înținere alimentare în gospodărie. Poate are necesar să prevenim pe anchetator și o atenție asupra anumitor capole este deosebită necesară și totdeauna bine venită spre a obține maximum da exactității în declarații și înținere.

F. — Asupra cărăbă și țzazare punctele 32—37 pun o serie de întrebări la care precizarea și calitatea răspunsului depinde exclusiv de precizarea, spiritul de observație și înținere anchetatorului astfel încat nu vom insista asupra felului în care sunt formulate dând indicații suficiente asupra scopului.

G. — Înscăbarea la Observații generale anchetatorul este liber a da orice informații pe care le crede necesare pentru completarea calitativă a imaginii gospodăriei în ansamblu și sau la orice din capitolele tratate imagină pe care formularul I înțință să o precizeze mai mult în ordinea capacității.

Toate formularele completate vor putea semnăta anchetatorului și viza medicului echipă ambu răspunzător de exactitatea datelor cuprinsă în formular.

Județul
 Ploaia
 Satul
 Str. Nr.

FOAIE DE ALIMENTAȚIE

pe ziua de luna anul

1) Numele și prenumele capului de familie

2) Nr. formularului de anchetă

3) Consumația zilnică și activitatea depusă în gospodărie

Nr. de ord. a	FELUL ALIMENTELOR CONSUMATE b	Unitatea de măsură c	Cantitatea d	Persoanele care au consumat hrana			MUNCA ÎNDEPLINITĂ ȘI DURATA EI j
				f	g Prenumele (pentru strălăni numai sexul și vârsta)	h Sexul	
1				1			
2				2			
3				3			
4				4			
5				5			
6				6			
7				7			
8				8			
9				9			
10				10			
11				11			
12				12			
13				13			
14				14			
15				15			
16				16			
17				17			
18				18			
19				19			
20				20			

4) Calitatea alimentelor consumate

.....

5) Felul mâncărilor pregătite

.....

6) Descrierea pregătirii mâncării în general și al fiecărui fel în particular

.....

7) Descrierea modului în care au fost consumate alimentele și durata lor; orele de masă, cine și ce s'a mâncat dimineața, la amiază, în timpul zilei, seara

8) Considerațiuni asupra igienei alimentare (pregătire, consumație)

9) Alte observațiuni

INSTRUCIUNI PENTRU COMPLECTAREA FORMULARULUI II

Formularul II „Foaie de alimentare zilnică” este un complement al primului formular, dar poate fi întrebuițat și separat în primul caz se va înregistra timp de o săptămână toate alimentele primare (nepreparate sau brute) care au servit la pregătirea mâncării. În fiecare zi se va înregistra prin înscriserea numelui capului de familie (întrebarea I) și numărului formularului I de anchetă în care a su trecut toate datele informative asupra gospodăriei respective pentru anul întreg.

În tabloul de sub punctul 3 se va arăta în chip exact și complet atât consumația zilnică cât și munelile efectuate de fiecare membru al familiei, sau de orice altă persoană străină care a luat în gospodărie. În coloana b se vor trece, separat, absolut toate alimentele și articolele alimentare (nu felurile de mâncare) care au fost folosite, în ziua cercetată, pentru hrană specificându-se unitatea de măsură (totdeauna în kilograme și ze camale adică făina de porumb kgr 1,450, carne de vacă kgr 0,800 untură kgr 0,090 etc., sau în litri laptele de vacă litri 2,500 ouet litri 0,070 etc.). Cântărirea și măsurarea prealabilă a tuturor articolelor alimentare este absolut obligatorie și am gural mijloc de a obține date valabile. Orice apăsarea personală trebuie înlăturată.

Se atrage atenția asupra faptului că în gospodărie pot ră mâne alimente din ziua precedentă. În cazul când au fost consumate a doua zi se va înregistra la observații felul și cantitățile consumate. Deasemenea dacă pâinea nu se face sau se cum pară în fiecare zi se va nota câtă făină a se folosit pentru un cuptor de pâine sau pentru mâlaiul preparat și în câte zile a se mâncat.

Paralel cu alimentele folosite se va cerceta munca depusă în, acea zi în gospodărie. În acest scop se va trece, în coloana c, h și i, pronumele, sexul și vârsta fiecărui membru al gospodăriei care a activat, indiferent sub ce formă în gospodărie sau la câmp (în cazul când mâncarea celor care lucrează la câmp este adusă de acasă). Dacă ești plecat de acasă nu luaz hrana reea pentru timpul zilei se va nota felul hranei și cantitatea, dar numai atunci când această hrană nu a fost pregătită din alimentele deja înregistrate pentru întreaga familie. În cazul când un membru al familiei a luat într-o gospodărie străină unde a primit pe lângă plată și hrană, acea persoană se va considera lipsă și nu apare sub nici o formă în tablou, afară de cazul când a luat masa de dimineață sau de seară acasă, când se va menționa faptul și alimentele consumate).

Dacă în ziua considerată au lucrat în gospodărie sau la câmp persoane străine cărora li s'a dat și mâncare, atunci aceste persoane vor fi trecute deasemenea în tablou arătându-se pentru ele numai sexul, vârsta, felul și durata muncii efectuate (col. h, i și j).

De altfel și pentru membrii familiei se va înregistra și înscris în coloana j felul (prăjit, secerat, coșat etc.) muncii precum și durata acesteia în ore.

La punctul 4 se va face observațiunile, asupra calității alimentelor cari au servit la prepararea mâncării. În punctul 5 felul mâncărilor pregătite din aceste alimente (borș de eiorbă de sarmale de tocantă de friptură de la cuptor, etc.) la punctul 6 se va arăta modul în care a fost preparat fiecare fel de mâncare, precum și observațiunile generale asupra pregătirii. Cât privește punctele 7 și 8 întrebările puse indică răspunsul care trebuie dat.

La observațiunile (9) se vor trece orice lămuriri suplimentare pe care anchetatorul le găsește necesare pentru o mai bună și completă înțelegere a investigației.

Quând săptămâna încheiată, cele 7 foi de alimentare completate și verificate vor fi introduse în formularul I de anchetă medico-socială și înaintate imediat Fundației care le va controla și arăta.

Foaie de alimentare (formular II) poate fi folosită și separat. În acest caz medicul echipei va înăscina una sau mai multe persoane calificiate, dintre echipieri sau premitari, dându-le toate instrucțiunile necesare și controlând activitatea lor. Foaie de alimentare zilnică poate fi completată pentru un care familie din sat la care, în afara oncării anchetei, se înregistrează alimentația și munca într-o angoră și Numărul total al familiilor cercetate va fi de minimum 20 și se va completa obligatoriu și pentru alte categorii sociale sau profesionale (funcționari, meseriași, lucrători la padure etc.) decât pentru agricultori. În cazul celor din urmă se va specifica separat la observațiunile marimea familiei și venitul mijlociu zilnic (pentru locuitori) lunar și anual pentru celelalte categorii.

Foile de alimentare întruente în afara anchetelor medicosociale vor fi adunate de către medicul echipei într-un dosar separat și înaintate de asemenea Fundației.

Orice formular trebuie să poarte semnătura anchetatorului și viza medicului echipei, amândoi răspunzători de exactitatea și seriozitatea anchetelor.

INSTITUTUL DE CERCETĂRI SOCIALE
REGIONALA CLUJ
Secția antropologică

DIRECȚIONAL: _____
LOCU, COMUNA: _____
DATA EXPEDICIEI: _____

Director: Prof. Dr. IULIU MOLDOVAN.

FIȘA ANTROPOLOGICĂ

Nr. Fișă _____
(Fotografie de față și din spate)
Foto antropologică: ora. _____ sex. _____
Foto colorată: ora. _____ sex. _____

Data nașterii: _____ Etate _____
Loc. nașterii; Com. _____ Jud. _____
Strada _____ Nr. casei _____
Numele _____ Religie _____
Ultima școală și clasă absolvită _____
Analfabet _____
Ocupații _____
Starea civilă Căsătorit la _____ ani.
Căs. a _____ oară Concubinaj a _____ oară.
Necăsătorit. Divorțat. Vișdov. _____
Nr. fraților și surorilor în viață _____ decadați _____
Nr. copiilor în viață _____ decadați _____
Estatea părinților la naștere Tata _____ Mama _____
Ordinea nașterii: _____
Grupa sanguină: _____

Asimetria manuală: dreapta, stânga, ambidextră.
Dinamometrul Dr _____ St _____ Med _____ Dif _____
Forța manuală: 1. f. slabă, 2. slabă, 3. medie, 4. puternică, 5. f. puternică.
Starea de nutriție _____ 1 f. rea, 2 rea, 3. medie, 4 bună, 5 f. bună.
Musculatura: 1 f. slabă, 2 slabă, 3. medie, 4. puternică, 5 f. puternică.
Ostatura: 1. f. grosolană, 2 grosolană, 3. medie, 4 delicată, 5 f. delicată.
Piloșitatea 1 absentă, 2 slabă, 3. medie, 4. intensă, 5 f. intensă.
Armonia fizică: _____ 1. f. disarmonios, 2. dis., 3. mediu, 4 arm., 5 f arm.
Sănătatea: genotipul: 1 f. rea, 2. rea, 3. medie, 4. bună, 5. f. bună.
fenotipul 1 f. rea, 2. rea, 3. medie, 4. bună, 5 f. bună.
Starea economică: 1. f. rea, 2. rea, 3. medie, 4. bună, 5. f. bună.
Școlaritatea: _____ 1. f. rea, 2. rea, 3. medie, 4. bună, 5. f. bună.
Vaza socială: 1 f. rea, 2. rea, 3. medie, 4. bună, 5 f. bună.
Gradul în armată _____ Decorații _____
Demnități, sarcini _____ Nob. job.
Inteligența. Estate mentală _____ C I _____

		Tipul constituțional:	
2. STATURA: _____		As → Ai → P	
11. Diom. ant.-post. cefalic _____		As ← Ai ← P	
12. Diom. transversal cefalic _____			— INDICELE CEFALIC
14. Diametrul bizigomatic _____			— INDICELE FACIAL
17. Înălțimea morii a feței _____			
18. Înălțimea nasului _____			— INDICELE NASAL
16. Lățimea nasului _____			
CULOAREA OCHILOR _____			
CULOAREA PĂRULUI _____			
Forma părului: lina, ondulat, f. ondulat, buclat, creț _____		1. Greutatea corpului _____	
Structura părului: subțire, gros, mătăsoș, moale, tare _____		3. Dist. br. întinsă tranș _____	
PATA	Pigmentația: 1 f. străluc., 2 sâr, 3. medie, 4. înt., 5 f. înt.	4. Lungimea bustului _____	
	Conturul: coluroasă, ovală dreptungh., triunghiulară _____	5. Lățimea umerilor _____	
	Pomeții: disparenți, medii, proecți, f. proecți _____	6. Lățimea bazinului _____	
	Desch. palp. înguști, medie, depărtați, dreapți, oblici _____	7. Lărg. max. a șoldurilor _____	
	Bărbia: înaltă, medie, acută, proecți, dreapți, retrași _____	8. Diom. vert. orte. cefalic _____	
NASUL	Occiputul: drept, arcuit, proecți _____	9. Circofr. orte. cefalică _____	
	Fruntea: dreaptă, înclinată, f. înclinată _____	10. Circ. torac. i resp. _____ media _____ ampl. _____	
	Profilul: drept, concav, convex, acvilin, în 6 _____	13. Lățimea front. infn. _____	
Vârful: ascuțit, mediu, turtit, înalte, sus, jos _____	15. Diametrul bizigonic _____		
RASA _____		19. Înălțimea frunții _____	
		Diverse indice _____	

A. INTRODUCERE

PROBLEMELE SOCIOLOGIEI PSIHOLOGICE

Sociologia psihologică sau psihologismul în sociologie se dezvoltă astăzi în mai multe ramuri, dintre care cele mai de seamă sunt: 1. psihologia maselor, 2. psihologia colectivă, 3. psihologia socială, 4. psiho-sociologia, 5. socio-psihologia, 6. psihologia primitivilor, 7. psihologia popoarelor. Uneori termenii aceștia indică aceleași preocupări, terminologia în această privință nefiind încă definitiv fixată. Totuși există încercări în gândirea contemporană de a da fiecăreia din ramurile acestea un conținut propriu.

1. *Psihologia maselor* se ocupă cu stările de mulțime și cu toate fenomenele care se leagă de faptul acesta. De pildă: a) problema transformărilor pe care le suferă omul în mulțime; b) problema manifestărilor în masă; c) problema mecanismului de funcționare și conducere a maselor; d) problema clasificării structurale a maselor; e) problema mijloacelor de manifestare a maselor etc.

2. *Psihologia colectivă* se ocupă cu psihismele colective sau fenomenelor psihice ale societăților, cum sunt: voința colectivă, sentimentele colective, reprezentările colective, mentalitatea colectivă. Ramura aceasta științifică pornește dela ipoteza că pe lângă o viață psihică individuală există și o viață psihică a societății sau cel puțin a omului care trăiește în grup (diferită de a omului izolat).

3. *Psihologia socială*, când nu se confundă cu psihologia colectivă, se ocupă cu transformările psihice ale indivizilor sub înrâurirea rea unităților sociale sau a manifestărilor sociale. Țin de ramura aceasta, între altele: a) psihologia profesiunilor (psihologia avoca-

tului, a funcționarului, a militarului etc.), *b*) psihologia claselor sociale (psihologia țărănimei, psihologia burghezimei, psihologia nobilimei, psihologia proletariatului etc.), *c*) psihologia indivizilor în funcție de împrejurările sociale speciale (o psihologie a martorului, a cumpărătorului, a deținutului, a călătorului etc.), *d*) psihologia atitudinilor sociale (atitudini față de tradiție, față de reformele sociale, față de religio etc.), *e*) psihologia mentalităților speciale, în funcție de activitățile sau manifestările sociale (psihologia economică, religioasă, morală, juridică, politică etc.).

4. Psiho-sociologia este ramura sociologiei care urmărește aspectul psihic al vieții sociale sau al fenomenelor sociale. Urmărește probleme foarte variate, cum sunt: *a*) factorii psihici ai sociabilității (instinctul gregar, conștiința de grup, imitația, simpatia etc.), *b*) factorii psihici ai structurii sociale (atașamentul, dominarea, supunerea, solidaritatea etc.), *c*) factorii psihici ai evoluției sociale (conformismul, concurența etc.), *d*) factorii individuali în viața socială (talentele și geniile) etc.

5. *Socio-psihologia* este ramura psihologiei corespunzătoare psihosociologiei, care urmărește aspectul social al vieții psihice, adică toate transformările funcțiilor sufletești sub înrăurirea societății și toate fenomenele sufletești ivite din pricina că individul trăiește în societate. Iată câteva din problemele ei: *a*) originea socială a conștiinței, a limbajului, a sentimentelor morale, a sentimentelor religioase etc., *b*) determinările sociale ale personalității omenești (creație și societate, geniu și epocă istorică etc.), *c*) cadrele sociale ale memoriei, ale inteligenței, ale voinței etc., *d*) consecințele psihice ale vieții politice, ale vieții economice, ale vieții naționale etc., *e*) rolul tradiției și al imitației în dezvoltarea vieții psihice individuale.

6. *Psihologia primitivă* se ocupă cu viața psihică diferențială a treptelor inferioare de viață socială, cu viața sufletească a popoarelor primitive.

7. *Psihologia popoarelor* se ocupă cu trăsăturile psihice diferențiale ale popoarelor sau ale națiunilor concrete (psihologia poporului german, psihologia poporului francez, psihologia poporului român).

Școala sociologică dela București tratează sub denumirea de cadru psihic o parte însemnată din problemele sociologiei psihologice, urmărind altele la manifestări sau la unitățile sociale. Infățișăm aici

liniile mari ale cadrului psihic, mai ales în ce privește monografia sociologică a unui sat sau a unei regiuni etnice românești¹⁾).

Ca să se înțeleagă exact situația cadrului psihic în sistemul școlii dela București, trebuie să amintim că, prin definiție, cadrele nu indică fapte, ci condiționări. Același fapt. poate fi privit ca manifestare, sau ca un cadru, ca o condiție. Ceea ce interesează este deci întrebuintarea științifică ce se dă faptului. La manifestări interesează faptul însuși, la cadre interesează felul și măsura în care un fapt condiționează viața socială. La cadrul psihic ne interesează așa dar mecanismul de condiționare al faptelor, nu conținutul sau înfățișarea lor. Prin aceasta se distinge de manifestările spirituale ca și de oricare altă manifestare. De exemplu, moda poate fi cercetată ca mecanism, felul în care ia naștere, se propagă și se impune în viața socială, condiționând anumite manifestări ale acesteia, în care caz interesează cadrul psihic. Moda însă are și un conținut, manifestările pe care le condiționează, modă în viața economică, în viața religioasă, în viața artistică, în viața juridică etc., sub care aspect se cercetează la manifestările respective. Opinia publică interesează de asemenea și cadrul psihic și manifestările. Ca mecanism, felul în care se formează, se manifestă și înrăurește viața socială, opinia publică ține de cadrul psihic. Consecințele opiniei publice și conținuturile ei, opinie publică în viața politică, opinie publică în viața morală, opinie publică în viața economică etc., țin de manifestările sociale. Același lucru în ce privește conformismul, inovația, obiceiurile, riturile, ceremoniile etc.

Din viața psihică individuală interesează tot numai condiționarea, nu faptul, care cade în sarcina psihologiei, nu a sociologiei. De exemplu, inteligența este un fapt psihic și e cercetată ca atare de psihologie; în măsura însă în care ea condiționează un fenomen social, privește și sociologia, la cadrul psihic.

Știința distinge în domeniul vieții psihice două planuri, două fețe ale vieții sufletești, după cum au ca sediu, indiferent de originea lor, individul (psihologia individuală) sau grupul (psihologia colectivă). Cele două fețe sunt în raport de polaritate și se întregesc deci reciproc. În cercetarea unui sat vom urmări amândouă fețele vieții sufletești.

Se stabilesc aptitudinile psihice ale sătenilor, de obicei prin metoda testelor (teste de abilitate manuală, de inteligență, de caracter etc.).

1) După D. Gusti : *Problema Sociologiei* (Acad. Rom. 1940), pg. 41 și urm.

Rezultatele sunt prelucrate statistic pentru a fi comparate cu rezultatele din alte sate, pentru că altfel nu sunt semnificative. Se urmărește pe calea aceasta corelații între diferite fenomene, de pildă corelația dintre fenomenele biologice și psihice, cum ar fi dintre rasă și sensibilitate, dintre bolile ereditare și inteligență etc., sau corelații dintre fenomenele psihice și sociale, cum ar fi corelația dintre inteligență și succes, dintre caracter și succes în viața economică, în viața socială etc.

Pe lângă aptitudinile formale, se cercetează foarte amănunțit conținutul vieții sufletești: ideile, sentimentele sătenilor, orientările lor față de societate, față de univers etc. — în măsura în care acestea înrăușesc activitatea socială a indivizilor. Ca tehnică se întrebuintează biografiile, autobiografiile și convorbirile („interview“-urile).

Dar dacă pentru psihologie toți indivizii sunt interesați, pentru că sunt chiar obiectul ei de cercetare, pentru sociologie, care urmărește numai înrăușirea indivizilor asupra societății, nu toți indivizii sunt deopotrivă de însemnați, pentru că înrăușirea lor nu se face în chip egal.

Între indivizii care compun o unitate socială există diferențe în ce privește gradul lor de socializare, gradul și felul lor de participare la viața socială și gradul și felul de contribuție sau creație în domeniul manifestărilor sociale. O parte dintre săteni, din motive foarte diferite (invaliditate, sărăcie sufletească, lipsă de sensibilitate, indiferență temperamentală etc.) au un contact sărac cu satul. Ei au relații sociale puține (neamuri puține, prieteni puțini, afaceri reduse, nevoi puține) și manifestă o lipsă de interes pentru viața publică (cooperativă, administrație, politică etc.) și pentru valorile culturale (biserica, publicații, cămin cultural etc.), ducând o viață mai mult izolată. Categoria aceasta de indivizi este foarte puțin interesantă pentru sociologie. Altă parte din săteni se caracterizează printr-o participare largă la întreaga viață socială, la manifestările sociale și diferitele lor produse. Indivizii aceștia, datorită întinselor relații și întinsei experiențe sociale, acumulează, păstrează și transmit valori. Din pricina aceasta ei sunt: a) agenți de menținere a vieții sociale, b) agenți de intensificare a vieții sociale, c) agenți de răspândire a fenomenelor sociale. Fără să fie creatori în sensul spiritual, ei sunt totuși creatori din punct de vedere social, sunt creatori de viață socială. Dacă nimeni n'ar participa la biserică, la șezători, la horă etc., fenomenele acestea ar dispărea cu desăvârșire. Indivizii din această categorie cuprind figurile reprezentative ale satului în tot ce privește conformismul, tradiția și în genere fenomenele sociale consacrate. Între

ei găsim pe cei mai buni informatori, pe cei care știu jocurile, cântecele, ceremoniile, tehnicile de lucru, obiceiurile etc. — pe cei care le știu și le practică. Însemnătatea lor este covârșitoare pentru sat, pentru că ei asigură activitatea normală a acestuia pe toate țărmurile. În sfârșit, a treia categorie de indivizi (mai puțini), nu se mulțumesc cu ceea ce li se dă de-a-gata sau li se impune de grup, ci încearcă inovații în viața economică, în viața spirituală, în viața juridică, administrativă etc. Se înțelege, inovatorii nu sunt deopotrivă de însemnați. În orice caz trebuie să se distingă în chip precis inovatorii prin împrumut, care sunt mai puțin interesați, de inovatorii prin creație, care sunt foarte interesați. Sub toate formele lor, inovatorii sunt agenți de evoluție socială, fie că aduc elemente din altă parte, din alte sate sau dela oraș, fie că le creează chiar ei. Firește, evoluție nu înseamnă întotdeauna progres, încât aportul lor din acest punct de vedere poate avea o valoare foarte schimbătoare. În orice caz, cercetarea sociologică va urmări cu deosebit interes pe toți inovatorii și mai ales creatorii din sat (indiferent sexul și vârsta).

După cercetarea raporturilor diferitelor categorii de indivizi cu unitatea socială (sat sau regiune), se cercetează chiar în continuare, atitudinea grupului (ca întreg) față de acești indivizi (față de cei izolați, față de figurile reprezentative, față de inovatori) și se trece astfel la cercetarea vieții sufletești colective.

Statul de pildă, consacră, dă ascultare, acordă prestigiu și autoritate, boicotează sau disprețuește etc. dela caz la caz, diferitele categorii de indivizi. Se ajunge astfel la cercetarea opiniei publice a satului, fenomen psiho-social foarte important prin înrăurirea lui asupra diferitelor manifestări sociale. Opinia publică la sat nu este decât gura satului, care îmbracă uneori o formă inferioară, de bârfire și intrigă, alteori o formă superioară, de selecție și propagare de valori. În felul acesta gura satului constituie o frână pentru multe abateri și un îndemn și o încurajare pentru activitățile și atitudinile folositoare grupului.

Opinia publică a satului nu este însă un fenomen de sine stătător. Ea purcede, după rezultatele sociologiei moderne, dintr'un adecvat sistem de viață psihică socială, sufletească a indivizilor. Problema centrală a cadrului psihic, după școala dela București, este problema mentalității sătești, sau mai pe larg, a structurii psihice a satului. Mentalitatea colectivă poate fi magică, religioasă, pozitivistă etc.), fapt care trebuie cercetat pentru fiecare sat în parte.

Structura psihică a satului stă la baza tuturor manifestărilor

lui sociale. De pildă, mentalitatea magică înrăurește viața economică, viața spirituală, viața juridică etc. La fel, mentalitatea religioasă sau cea pozitivistă.

Deosebit de această mentalitate colectivă, există o diferențiere a psihologiei satului după manifestări: 1. o mentalitate economică sau o psihologie economică țărănească, 2. o mentalitate religioasă țărănească, 3. o mentalitate științifică și filosofică țărănească, 4. o mentalitate artistică țărănească, 5. o mentalitate juridică țărănească, 6. o mentalitate morală țărănească, 7. o mentalitate politică țărănească, 8. o mentalitate administrativă țărănească. Problema mentalităților speciale (a psihologilor speciale) a fost foarte puțin urmărită în cercetările de teren de până acum. Studiul lor, împreună cu al mentalității generale, va lămuri multe din problemele sociologiei țărănești, până azi abia bănuite.

Traian Herseni

B. PLAN GENERAL PENTRU CERCETAREA CADRULUI PSIHIC -

I. Indicațiunile metodologice precise implică lămurirea întregii structuri și rezolvarea tuturor problemelor ridicate de obiectul cercetării noastre, adică sfârșitul și nu începutul unei asemenea operațiuni.

În știință, un tratat de metodă crește și se lămurește deodată cu înaintarea sistematică a cercetărilor, întregindu-se doar la capătul acestora. El indică fazele eforturilor de cunoaștere, înfățișările obiectului, înlănțuirea sa problematică și rezultatele încercărilor de soluționare.

Întru cât cercetarea noastră privitoare la viața psihică a unui sat, este, în parte cel puțin, realizată, organizarea și redactarea studiului fiind în curs de efectuare, unele dintre elementele metodologice le considerăm deja lămurite. Putem dar formula câteva dintre ideile generale care ne-au călăuzit.

Pentru rezultatele acestui efort și pentru problematica generală a obiectului cercetat, vom reproduce aici titlurile de capitole ale studiului conceput de noi, care indică înțelegerea pe care o avem, în stadiul actual al cercetării, despre structura generală a acestui obiect. Este

evident că unele lucruri urmează să fie adâncite în cercetările ulterioare, care vor ridica noi probleme și vor necesita noi eforturi de lămurire.

a) Știința fiind mai întâi un sistem de adevăruri absolute, sau o ordine sistematică de cunoștințe veritabile, își are scopul imediat și permanent în sine însăși.

Nu scăpăm de ignoranță decât „urmărind știința în vederea cunoașterii și nu pentru un scop utilitar“ (Aristotel).

Adevărul obiectiv, odată descoperit, cere să fie exprimat cu toată sinceritatea în noțiuni clare care nu comportă nicio valorificare morală, în sensul răstălmăcirilor subiective. Sinceritatea științifică implică unele dificultăți când se referă la viața sufletească a oamenilor.

b) Pentru cercetarea vieții sufletești umane, pe lângă sagacitatea și rațiunea pătrunzătoare a omului de știință pură, cercetătorul are nevoie și de alte calități:

„ Eu gândesc întradevăr, că pentru a verifica corect dacă un suflet trăiește bine sau rău, trebuie să ai trei calități: știința, bunăvoința și francheța“¹⁾.

Acest adevăr este valabil nu numai pentru cercetarea științifică a vieții morale, inițiată de Socrate, ci și pentru viața sufletească generală a unui grup de oameni. Pentru aceste motive, atunci când recurgem la *anchete și convorbiri*, folosim metoda socratică, adică cercetarea în comun a subiectului propus *pe calea dialogului*, însuflețit de gravitatea problemelor și iubirea de oameni, care acordă toată seriozitatea celor mai ciudate situații, celor mai umile eforturi de lămurire și celor mai elementare încercări de cugetare. Aceasta este doar una dintre metodele noastre de investigație.

c) În general pornim dela păreri, idei, credințe, obiceiuri etc., dela experiența directă a faptelor psiho-sociale, adică dela viața continuu prezentă în fața noastră, de care luăm cunoștință într'o percepțiune directă, unde prindem originalitatea cea mai concretă a acestei vieți și conținutul său imediat. Trecem apoi la adevărul imuabil pe calea gândirii logice. Abstracțiunea trebuie să-și aibe sursa și verificarea imediată în fenomenele concrete particulare, în experiență, căci știința progresaază numai prin experiență.

Datele experienței sunt întotdeauna reale. Realul este întotdeauna organic și complet, pe când cunoștințele și teoriile noastre despre el sunt întotdeauna parțiale și unilaterale. Structura psiho-sociologică

1) Socrates către Callicles, în dialogul lui Platon „Gorgias“.

a satului este un tot complex, de cele mai multe ori foarte greu de definit.

d) Când nu cunoaștem decât un adevăr fragmentar și empiric, printr-o lămurire directă, dar fără să înțelegem conexiunea faptelor în înțelegerea lor generală și rațiunea care există în tot ceea ce am experimentat, încă n'am cunoscut mare lucru. Vieța zilnică, pentru toate scopurile sale mărunte, imediate și relative, se poate mulțumi și cu evidențe și adevăruri relative. Știința urmărește însă adevărul cu valabilitate generală și universală, care implică verificări irefutabile.

e) Depășirea empirismului, necesară pentru o cercetare care năzuiește să întemeieze o știință, stă tocmai în puțința rațională de a surprinde legăturile faptelor și adevărurilor particulare, legături care constituiesc ele înseși adevăruri universale și necesare, fără încetare verificabile.

De aceea nu putem rămâne simpli înregistrați sau compilatori de fapte și observații pur empirice, dar nici nu ne putem lăsa antrenate de teorii speculative, care deformează realitatea, alterând sensul observațiilor reale. Pe de altă parte lipsa totală de concepțiuni și intuiții prealabile, ar face cercetarea noastră imposibilă.

Teoriile și generalizările științifice raționale vor avansa deci pe măsură ce faptele din care ele se ridică, permit verificarea lor continuă. Metoda empirică și generalizarea sistematică se înlanțue și se susțin reciproc în această cercetare.

II. Cercetarea științifică asupra *cadrelor psihice*, adică a structurii psiho-sociale sătești, va urmări diferitele *elemente sociale ale spiritualetății tradiționale*, sub raportul lor continuu — actual și activ — față de *funcțiunile psihice ale conștiințelor individuale*, cu interpenetrarea și determinarea lor reciprocă.

a) Vom degaja problemele generale de psiho-sociologie pe care cercetarea structurii psihice sătești le impune și vom defini elementele constitutive ale cadrelor psihice luând în cercetare tot ceea ce sub forma gândurilor, sentimentelor, concepțiilor, credințelor, riturilor, ceremoniilor, noțiunilor pozitive și faptelor zilnice — axate toate în jurul soartei omului, ca individ și colectivitate totdeauna — determină și explică acțiunile sale pentru soluționarea nevoilor multiple și variate pe care, le implică existența acestui om.

b) Vom urmări ceea ce simte, gândește și făptuiește satul în legătură cu vieța și sănătatea sa, cu munca și obiceiurile sale, cu

relațiile oamenilor cu semenii, gândurile și simțimintele morale, înțelegerea fenomenelor naturale și orientarea generală în lume, pentru a desprinde din toate acestea, *structura mentalității satești*.

Pentru viața sufletească individuală vom urmări împrejurările în care stările sufletești se manifestă cu mai multă putere. Vom observa stările excepționale de emoție — durere sau bucurie, iubire sau ură, simpatie sau antipatie etc., încercând să degajăm și să analizăm faptele și motivele ideologice care le justifică în conștiința individuală.

Pentru satul ca unitate socială cu existență istorică, vom stabili elementele generale ale structurii mentalității colective, imposibil de dedus din legile vieții mentale individuale, adică vom distinge principalele tipuri ale mentalității colective și vom descrie particularitățile caracteristice ale acestor diferite tipuri.

c) După studiul general al mentalității satului vom urmări o analiză psiho-sociologică diferențială, vom stabili o tipologie a conștiințelor individuale, a căror structură este determinată de elementele spiritualității tradiționale, urmărind modalitățile, originile și felurile operațiilor după care se formează și se comportă conștiințele individuale față de formele tradiționale de simțire și gândire socială. În această parte vom trata despre conștiințele individuale, cu referință la implicările altor conștiințe în funcțiunile și dezvoltările lor, sau la elementele afective, ideologice și voluntare, sociale — obiectivate și ca instituționalizate, într'o serie de stiluri distincte de mentalitate — care se impun individului determinând și lămurind comportările sale în diferite împrejurări concrete.

Cu ajutorul sătenilor vom stabili care elemente din viața lor sunt considerate mai importante pentru ei înșiși și care anume momente ale acestei vieți sunt mai esențiale, concentrând atenția noastră cu precădere asupra acestora.

III. Ca metodă generală vom folosi toate mijloacele de investigație ale științei pozitive:

a) *descrierea*, înregistrând fapte și comportamente, va lămuri ideile și sentimentele care le determină, prin convorbiri și anchete; va colecționa obiecte, însemnări și documente (fotografiile, texte scrise etc.) care ilustrează unele aspecte ale mentalității generale.

b) *experiența* va verifica ipotezele și intuițiile referitoare la aspectele eterogene ale mentalității satești, la interpenetrarea și înlănțuirea lor în conștiința colectivă și în cea individuală.

c) *metoda istorică și cea comparativă* — vor lămuri transformările în timp ale structurii psiho-sociale sătești, în lăuntru al aceleiași unități sociale, ca și diferențele față de alte unități sociale; vor defini locul acestei structuri mentale în cadrul general al mentalității omenști și vor indica sensul transformărilor surprinse.

IV. Ca factori determinanți în structura psiho-socială sătească vom urmări:

1. *forțele exterioare care determină această viață sufletească* și care pot fi:

a) cosmice, b) biologice, c) istorico-sociale;

2. *izvoarele sociale ale structurii psiho-sociale sătești*, care se manifestă ca:

a) rituri și ceremonii în legătură cu: nașterea, botezul, înmormântarea — jocurile de copii, ceata de feciori, hora, șezători și clăci; b) relații între oameni, concepții morale, concepții religioase, sisteme de gândire și concepții despre fenomenele naturale etc.

3. *funcțiunile afective, ideologice și voluntare ale conștiințelor individuale* în această reciprocă și reversibilă determinare.

V. Analiza structurii psiho-sociale sătești va cerceta:

1. *Elementele componente și mecanismul transmiterii mentalității sătești generale*, urmărind în deosebi mentalitatea copiilor, adică elementele spiritualității tradiționale care au pus deja stăpânire pe conștiința copiilor, determinând și explicând sentimentele, concepțiile și faptele lor.

2. *Diferitele structuri de mentalitate, reconstituite din fragmentele manifestate în faptele, credințele și obiceiurile oamenilor și în conștiința lor actuală:*

- a) elementele componente și structura concepțiilor *magice*;
- b) elementele componente și structura concepțiilor *mitice*;
- c) elementele componente și structura concepțiilor *religioase*;
- d) elementele componente și structura concepțiilor *pozitive*.

3. Pentru toate aceste planuri distincte de mentalitate, se vor urmări:

- a) diferențierile lor esențiale;
- b) actualizările lor în conștiințele individuale;
- c) fundamentul lor afectiv;
- d) funcțiunea lor dinamică în determinarea faptelor omenști.

4. Se va pune în discuție *valoarea științifică a dovezilor despre structura mentalității descrise*: convorbiri, fapte, însemnări și docu-

mente, făcându-se apoi dovada experimentală a afirmațiilor susținute.

5. Se va urmări *coexistența diferitelor planuri de mentalitate* — adică:

a) interpătrunderea elementelor eterogene, concepții aparținând la diferite planuri de mentalitate esențialmente distincte, în structura psihică sătească;

b) interpătrunderea elementelor eterogene în conștiința individuală;

c) fapte și acțiuni puse în serviciul unui scop unic și determinate de motive ideologice aparținând la planuri diferite de mentalitate acționând deodată.

6. *Prefacerile mentalității sătești*, deduse din:

a) transformările generale ale spiritualității și vieții psihice sătești, sub influența acțiunilor individuale, raportul între tradiție și inovație;

b) conflicte între diferitele planuri de mentalitate sătească.

7. *Sensul prefacerilor mentalității sătești*, deduse din:

a) transformarea concepțiilor despre fenomenele naturale;

b) transformarea concepțiilor morale.

8. *Conștiința sătenilor despre aceste diferite planuri de mentalitate și despre transformările lor.*

VI. Se vor stabili *raporturi între formele elementare de cugetare și gândirea sistematică*, urmărind:

1. *Funcțiunile vieții spirituale și mentalității generale în viața satului* pentru:

a) îndrumarea tuturor aspectelor vieții omenești în această lume;

b) căutarea soluțiilor pentru năzuințele omenești la viața eternă.

2. *Cugetarea spontană în viața psihică sătească și fundamentarea unui sistem de filosofie:*

a) temeurile fundamentale ale existenței, sensul și rostul existenței cosmice; sensul și rostul existenței umane, individ, familie și societate;

b) puterea de pătrundere a minții omenești, adică rostul și limitele funcțiunii de cunoaștere cu care este înzestrat omul.

3. *Locul mentalității sătești în cadrul spiritualității umane generale*, nivelul acestei mentalități și caracteristicile structurii sale.

4. *Foloasele acestei cercetări* pentru:
- a) cunoaşterea psiho-sociologică a poporului român;
 - b) deslegarea unor probleme de psiho-sociologie: prefacerile spiritului obiectiv prin actualizările sale subiective; surprinderea sensului, progresului şi limitelor în transformările spirituale generale.

Gh. Focşa.

C. PLANURI SPECIALE

a. PLAN PENTRU CERCETAREA FRUNTAŞILOR DIN SAT*)

Ca orice colectivitate omenească, satul nu se compune din indivizi de aceeaşi valoare. Oamenii mai înzestraţi câştigă întâietate faţă de ceilalţi şi uneori, când ei sunt individualităţi puternice sau personalităţi de seamă, devin conducătorii fireşti ai satului, adevărate autorităţi naturale, alături de cele oficiale, şi exercită în chipul acesta o înrăurire foarte însemnată asupra oamenilor. Sunt oamenii de frunte, purtătorii de cuvânt, oamenii văzuţi sau ascultaţi ai satului, pe care îi denumim cu termenul de *fruntaşi*.

Planul nostru înşiră câteva întrebări în legătură cu problema fruntaşilor, grupate în două părţi. Partea întâia cuprinde întrebările care se vor adresa cât mai multor oameni din sat, ca să aflăm opinia satului despre fruntaşi. Partea a doua cuprinde întrebările care se vor adresa chiar fruntaşilor.

I

1. Există oameni bine văzuţi şi ascultaţi în sat, deşi nu au o calitate oficială? Care sunt aceştia?
2. Există în sat oameni care deşi deţin calităţi oficiale, nu au nicio trecere sau alţu, care se bucură de mare autoritate în slujbele lor, datorită calităţilor lor personale?
3. Există oameni ascultaţi în general, cu o putere de înrăurire în toate domeniile, atât în bine cât şi în rău sau numai în anumite domenii?
4. Cum explică satul autoritatea fruntaşilor? Insuşirile ce se cer unui sătean pentru a fi socotit fruntaş (moralitate, vârstă, pricepere, instrucţie, desinteresare etc.).
5. Imprejururării de natură socială care ajută la sporirea autorităţii (avere, gospodărie îngrijită, familie numeroasă, categorie socială, funcţii îndeplinite în adm-

*) Intocmit şi utilizat în 1938, la Drăguş, după indicaţiile d-lui Traian Herseni.

nistrația satului, legături cu orașul etc.).

6. Există și femei care se bucură de autoritate în sat? Care sunt? În ce domenii ale vieții sătești? Ce însușiri au?

7. Fruntașii satului, indiferent de sex, în feluritele domenii de activitate (în viața morală, în viața economică, în viața de familie, în magie, în ceremonii, în învățatură, în religie, în literatură, în muzică etc.). Căror calități își datoresc întâietatea? Rolul lor în sat? Înfrățirea asupra comunității sătești.

8. Se exercită autoritatea fruntașilor pe întreg satul, sau numai asupra unor grupuri mai restrânse (vecinătate, familie, neam, cartier etc.)?

9. Legăturile fruntașilor cu neamul din care se trag. Își ajută neamurile; neamurile se mândresc cu ei și îi sprijină sau sunt în conflict?

10. Relațiile fruntașilor cu satul. În ce măsură participă fruntașii la viața satului și determină cursul acesteia? Ce foloase are satul de pe urma lor?

11. Relațiile fruntașilor cu oficialitatea. Ce atitudine au fruntașii față de oficialitate dar oficialitatea față de ei? Colaborare, conflicte.

12. Participarea fruntașilor la viața publică. Dacă au ocupat sau ocupă funcții publice la comună, biserică, cooperativă etc. Care se țin de o parte și înfrățesc satul fără a ocupa funcțiuni publice?

13. Relațiile fruntașilor între ei. Colaborează pentru binele obștesc? Își recunosc reciproc autoritatea? Sau se dușmănesc și se combat reciproc?

14. Grupuri de adepți sau partizani. Se creează în jurul fruntașilor grupuri de adepți, partide locale? Cum se manifestă acestea față de conducătorii lor și unelo față de altele?

15. Cum se manifestă autoritatea unui fruntaș (î se ascultă sfatul, e consultat în diferitele împrejurări, ia cuvântul în adunări, intervine pe lângă autorități, ia parte la delegații etc.)?

16. Lista realizărilor care se datoresc fruntașilor din sat pe o perioadă cât mai îndelungată. Se mai țin minte anumiți fruntași de altă dată, cărorora satul le datorește vre-o realizare? De ce opere li s'a legat numele?

17. Își poate pierde autoritatea un fruntaș și din ce pricină? Vârsta prea înaintată, retragere din viața publică, sărăcie, purtări urite etc.

18. Biografia fiecărui fruntaș, cu stăruințe speciale asupra însușirilor, faptelor și împrejurărilor care l-au ajutat să-și câștige situația de fruntaș

19. Ce așteaptă satul dela fruntași și care este rolul lor efectiv?

II

1. Își dă seama fruntașul de autoritatea de care se bucură?

2. Recunoaște și autoritatea altor săteni?

3. Căror calități personale atribuie el autoritatea de care se bucură?

4. În ce domenii se consideră mai ascultat? În ce împrejurări a intervenit; ce sfaturi a dat; în ce măsură au fost urmate?

5. Cum privește colaborarea cu ceilalți fruntași și cu oficialitatea?

6. Cum își privește partizanii, familia și neamurile?

8. Ce rost își atribuie în viața satului și cum înțelege să și-l exercite?

9. Concepția fruntașului despre viața sătească. Ce critici îi aduce, propuneri și păreri privitoare la îmbunătățirea ei.

Silvia Dumitrescu

b. PLAN PENTRU CONVORBIRILE SOCIOLOGICE

După cercetarea generală a frunțașilor sau a „autorităților sociale” (Planul a.), trebuie să ne oprim la un număr mai restrâns dintre ei, cei mai reprezentativi pentru fiecare ramură de activitate socială (viață economică, viață religioasă, viață politică etc.) pentru a adânci cunoașterea lor.

Înțelegem sub denumirea de autoritate socială sau frunțaș pe orice individ, femeie sau bărbat, dintr’o unitate socială (sat, oraș, ținut), care se bucură, indiferent de funcțiile oficiale pe care le deține, de o trecere deosebită în ochii semenilor și se distinge prin puterea lui de înrăurire de masa celorlalți. Ne gândim așa dar la personalitățile dintr’o unitate socială și frunțașii tuturor sectoarelor de manifestare socială, care excelează prin calități personale, la cei câțiva care formează prin talentele lor felurite *elita* grupului social.

Studiul sociologic al unui frunțaș sau al unei autorități sociale, în sensul acesta amănunțit, trebuie să cuprindă:

A) O **biografie** cu stăruințe speciale asupra împrejurărilor sociale cu o putere mai mare de înrăurire: familia din care se trage, școala, armata, căsătorie, profesie, călătorii etc. — după povestirea celui cercetat, verificată pe cât e cu putință și cu informații din alte părți.

B) O **convorbire sociologică** despre concepțiile, cunoștințele și atitudinile celui cercetat (Vezi considerațiile generale în lucrarea noastră Teoria monografiei sociologice, pag. 138—139). Se poate folosi planul de mai jos, potrivit și mărit după fiecare caz în parte.

Să se stabilească ce crede (concepții, credințe, superstiții, legende etc.) și ce știe (cunoștințe științifice, culte și populare) privitor la următoarele probleme:

I. **Cadrul cosmic.** 1. Lumea, originea ei, forma și întinderea. 2. Soarele și luna. 3. Stelele (astrologie și astronomie populară). 4. Pământul, origine, formă, constituție, raportul față de soare. 5. Interiorul pământului 6. Cutremurele. 7. Munții. 8. Apele. 9. Animalele. 10. Plantele.

II. **Cadrul biologic.** 1. Originea omului 2. Deosebirea dintre om și animal. 3. Deosebirea dintre bărbat și femeie. 4. Organismul omenesc (cunoștințe anatomice și fiziologice) 5. Bolile și tratarea lor. 6. Igienă. 7. Sexualitate.

III. **Cadrul istoric.** 1. Cunoștințe de istorie universală. 2. Istorie națională. 3. Istoria satului. 4. Atitudine față de trecut (față de tradiție: spirit conservator sau inclinat spre nouitate).

IV. **Cadrul psihic.** 1. Sufletul omenesc. 2. Solidaritatea socială (cum privește legătura cu satul și cu neamul său, cum privește pe străini). 3. Opinia publică (gura

satului, cum o privește, ce valoare îi dă). 4. Supunere față de societate și stat sau atitudine de răzvrătire.

V. **Manifestări economice.** 1. Agricultură. 2. Creșterea vitelor 3. Pădurit. 4. Vânat și pescuit 5. Negustorie. 6. Cooperative 7. Fabrici, industrie 8. Consumație (sărăcie, lux).

VI **Manifestări spirituale.** 1. Religie (Dumnezeu, sfinți, diavol, sufletul omului după moarte, raiu, iad, pomeni, sărbători, biserică, preot) 2. Magie (farmece, descântece, forțe supranaturale folositoare sau vătămătoare omului: duhuri, iele, sânziene etc.). 3. Artă (frumos, urît, simț estetic, nevoia de podoabă etc.). 4. Știința de carte și învățătura.

VII. **Manifestări morale și juridice.** 1. Moralitate (bine și rău, virtute, viciu, iubire de semenii, milă, ajutorare etc) 2 Dreptate. 3 Crimă 4. Legile 5. Judecata. 6. Armonie socială.

VIII **Manifestări politice.** 1 Statul (organizație și administrație). 2. Regele. 3 Guvernul. 4. Parlamentul. 5 Organizațiile politice. 6. Program politic, idei de reformă. 7. Județul 8. Comuna (primar, administrație, reforme).

IX **Unități și relații sociale.** 1. Familia (părinți, frați, soție, copii, divorț). 2 Raporturi între neamuri. 3. Raporturi între vecini. 4. Raporturi între prieteni 5 Raporturi de dușmănie, 6. Raporturi între sexe (bărbați și femei în raporturile lor sociale). 7. Raporturi între vârste (tineri și bătrâni, continuitate și conflicte între generații). 8. Categorii sociale (moșneni sau răzeși și vecini sau rumâni, boieri și iobagi, grăniceri și negrăniceri, bogați și săraci). 9. Confesiuni (ordocși și uniți) 10. Secte religioase 11. Naționalități (români, evrei, țigani). 12. Școala (educație, învățători). 13 Orașul (relații, influență, importanță)

C) **Realizări.** Să se arate în același timp ce a realizat în domeniile cu aplicări practice, înșirate mai sus, și ce se străduiește să mai realizeze Să se înfățișeze adică viața și activitatea reală, ideile înfăptuite, nu numai credințele pure, 1. Reacția față de natură (îmbunătățiri de terenuri, secări de mlaștini, nivelări și pietruiri în gospodărie, irigații etc.). 2. Reacția față de cadrul biologic (măsuri de igienă și sănătate în așezarea casei, în curățenia gospodăriei, a îmbrăcămintei și igiena alor săi). 3. Reacția față de trecut (inovații, invenții, respectarea sau călcarea tradiției) 4. Reacții față de sat (izolare, sfidare, conformism, imitație, originalitate). 5. Activitatea economică (putere de muncă, vrednicie, realizări în gospodărie, cum o conduce, ce îmbunătățește i-a adus, ce câștig obține). 6. Activitatea spirituală (frecvență la biserică, dani, lectură, ziare abonate, cărți, înfrumusețări în gospodărie etc) 7. Activitatea juridică și morală (ajutor oamenilor nevoiași, procese evitate prin bună înțelegere, procese judecate, infracțiuni la legea penală, pedepse). 8 Activitatea politică (participare la viața publică, primar, consilier comunal, delegat în chestiunile comunei etc. — la viața politică vot, propagandă etc.) 9. Unități și relații sociale (are familie, cum se poartă cu părinții, cu soția, cu copiii, cu neamurile, cu vecinii, cu prietenii, cu săracii, cu satul etc. — cum înrăurește viața socială: sfaturi, pilde, cooperare etc)

D) **Părerea satului.** Să se urmărească în sfârșit părerea satului despre persoana cercetată (părerea preotului, a învățătorului, administrației comunale, a vecinilor, a neamurilor, a prietenilor etc., cum e văzut de sat și de ce).

De încheiere, să se încerce o caracterizare generală a fruntauşului pe temeiul tuturor elementelor de mai sus: măsura în care este influenţat de viaţa socială şi este ca atare un depozitar al experienţelor colective, tradiţionale sau actuale şi o figură reprezentativă a unităţii sociale şi măsura în care este un factor de inovaţie şi de propăşire socială.

Din capitolele acestea, *convorbirile sociologice* au o însemnătate deosebită nu numai pentru studiul personalităţilor săteşti, ci pentru bogăţia de material informativ pe care îl putem dobândi pentru toate problemele sociologice pe care le ridică cercetarea unei unităţi sociale. De aceea adăugăm câteva lămuriri în legătură cu ele.

În cercetările sociologice de teren suntem nevoiţi să culegem bună parte din informaţiile de care avem nevoie pentru lămurirea problemelor ştiinţifice de-a-dreptul din gura oamenilor, prin convorbiri. Mijlocul acesta nu este întotdeauna simplu, încât el a dus la constituirea unei adevărate tehnici de lucru. Mai ales sociologia americană i-a închinat până acum, sub numele de „interview“, lucrări numeroase. Intradevăr, convorbirea întrebuiţată în scopuri ştiinţifice cere păstrarea unor reguli minuţioase: a) timp potrivit, b) câştigarea încrederii, c) întrebări care să nu sugereze răspunsul, d) atitudine străină de orice apreciere etc. Regulele acestea deşi sunt necesare, nu folosesc însă decât celor care au aptitudini de cercetători de teren. Există oameni care inspiră încredere şi care obţin orice informaţie dorită, fără nicio greutate şi fără să fi învăţat „tehnica“ sau „metoda“ convorbirii, pe când alţii sunt incapabili să stea de vorbă cu ţăranii. Ei mai simplu să se recruteze cercetătorii dintre cei dintâi, chiar dacă pe urmă învaţă şi regulile convorbirii pentru a se forma mai repede, decât să se încerce o pregătire forţată şi mecanică a celor lipsiţi de aptitudini, procedeu care dă totdeauna rezultate slabe.

Convorbirea nu are însă numai înţelesul acesta de tehnică generală de a culege informaţii, ci este (după cum se poate vedea din planul înfăţişat) şi un mijloc specific de cercetare a cadrului psihic, de stabilire a întregii vieţi psiho-sociale, în măsura în care are ca sediu sufletul individual. De astă dată convorbirile caută să redea cât mai credincios viaţa sufletească şi socială a unui individ, să înfăţişeze portretul integral mai ales al fruntauşilor săteşti, care prin puternica lor personalitate înrăuresc grupul şi sunt agenţi de întărire şi propăşire a vieţii sociale. Numai convorbirile acestea poartă numele de *convorbiri sociologice*, diferite aşa dar de convorbirile ca tehnică.

Convorbirea sociologică urmăreşte să provoace şi să înregistreze cât mai multe mărturisiri din partea subiectului cercetat, în legătură

cu cât mai multe aspecte ale vieții omenești. Chiar cele mai mici întâmplări din viața unui individ, pot juca un rol social în înțelesul că determină la acesta atitudini și activități sociale, care pe altă cale ar fi inexplicabile.

Convorbirile sociologice tind să afle:

a) Aspectul subiectiv al realității cosmice și sociale, căci acestea diferă de regulă de aspectul obiectiv, rezultat al cercetării științifice. Geneza și aspectul lumii, originea și natura boalelor, a obiceiurilor etc. pot fi obiectiv cu totul altceva decât ceea ce cred locuitorii. Convorbirile trebuie să desvăluie deci lumea subiectivă, formată pe planul vieții sufletești colective și alta decât lumea obiectivă: un spațiu subiectiv, un timp subiectiv un univers subiectiv etc.

b) Gradul de interiorizare a vieții sociale în sufletul individual, sau stadiul procesului de socializare. De pildă, conștiința morală, socială, juridică, politică a indivizilor, cu alte cuvinte: valorile sociale obiective trăite de indivizi. De astă dată trebuie să aplicăm metoda și indivizilor mai puțin însemnați, chiar și celor cu viață socială foarte săracă.

c) Realizările individuale pe plan social, măsura în care însușirile, părerile, concepțiile, acțiunile personale au jucat un rol social sau au determinat o manifestare socială.

Cercetarea trebuie să deosebească cu grijă ce deține individul dela înaintași („socialul“), de creațiile personale („individualul“) și măsura în care amândouă aceste fețe ale ființei umane înrăuresc viața grupului din care face parte. Convorbirile sociologice contribuiesc astfel la lămurirea uneia din problemele cele mai de seamă ale cadrului psihic, problema raporturilor dintre individ și societate.

(Traian Herseni

A. INTRODUCERE

PROBLEMELE SOCIOLOGIEI ISTORICE

Sociologia istorică sau historicismul se caracterizează prin accentul pe care îl pune pe natura istorică a societății, pe trăsătura ei de proces, de realitate în continuă curgere sau devenire. Societatea nu este o realitate gata făcută, o realitate încremenită, ci o realitate evolutivă, în continuă desfășurare, în proces necurmat de naștere și formație, de dezvoltare, disoluție și dispariție. Societatea nu poate fi deci desprinsă de istorie, istoria și societatea sunt același lucru.

Realitatea istorică este însă obiectul istoriei ca știință, a științei istorice, deci sociologia, știința societății (adică știința societăților istorice) trebuie să se constituie pe baza aceluiasi obiect, fixându-și în tratarea lui un nou punct de vedere. Istoria se ocupă de realitățile istorice individuale, unice, pe când sociologia se ocupă de formele generale și repetibile: de fazele istoriei, de treptele istorice, de tipurile de evoluție etc.

După istoriciști, sociologia porcede din filosofia istoriei și deci reia pe plan științific problemele acesteia. Sociologia istorică pune însă câteva probleme logice preliminare, dintre care cea mai însemnată e posibilitatea unei generalizări pe material istoric. Cum este cu puțință o știință de generalizare, sociologia, pe un material unic și individual ca materialul istoric? *Hans Freyer*¹⁾ stabilește trei soluții principale care s'au dat acestei probleme. 1. Prima posibilitate de a se depăși istoria este stabilirea unor legi generale de evoluție. Să se încerce, cu alto cuvinte, un studiu al legilor la care sunt supuse toate unitățile sociale autonome (triburi, popoare, cercuri de cultură). Să se stabilească schema de evoluție, fazele pe care toate aceste unități sociale le străbat cu necesitate. De pildă, în orice societate autonomă

¹⁾ *Typen und Stufen der Kultur* (in *Handwörterbuch der Soziologie*, publ. de A. Vierkandt, 1931)

activitatea economică, familia, religia sau statul vor începe cu forma a, vor continua cu forma b, cu forma c, cu forma d etc. — nicio formă nu va fi sărită și nici ordinea succesiunii nu va fi răsturnată. O varietate atenuată a acestei concepții susține că numai societățile care se dezvoltă normal, trec prin toate fazele. În realitate intervin însă o sumedenie de factori imprevizibili care schimbă mersul normal al societății. Legile evoluției devin simple tendințe de evoluție, care se realizează după schema stabilită doar în măsura în care nu sunt împiedecate de factorii externi. 2. A doua posibilitate de a depăși istoria, încercată de asemenea în sociologie, este stabilirea schemei sau formulei de evoluție a unei realități individuale, fie umanitatea întreagă, fie o anumită secțiune din istorie. Să se arate deci că realitatea istorică străbate anumite faze caracteristice și că între aceste faze există o legătură necesară, ele decurg, se dezvoltă una dintr'alta. 3. A treia posibilitate este stabilirea de tipuri ideale. De astădată nu se mai redă exact realitatea și nici nu se ține seama exclusiv de ea, ci se scot din cuprinsul realității istorice trăsăturile caracteristice, chiar dacă nu se găsesc toate în cuprinsul aceluiași fenomen și se stabilește un tip, fie morfologic, fie evolutiv, care ne ajută apoi în înțelegerea realității. Omul economic (*homo oeconomicus*) este un astfel de tip ideal. Se elimină din realitatea umană concretă toate trăsăturile neeconomice (moralitatea, justiția, socialitatea, religiozitatea etc.), care pot da un alt curs activității economice și se păstrează, întrunindu-se la nevoie dela mai mulți indivizi, trăsăturile pur economice. Omul economic pur este un tip ideal (nu în sens moral, ci în sens logic), el nu există sub această formă în realitate, totuși ajută la înțelegerea realității. Legea se înlocuește cu regula. Nu se mai afirmă că realitatea străbate cu necesitate aceleași faze, ci că, de obicei, de regulă, realitatea se apropie de tipul ideal.

De fapt sociologia istorică este mai întinsă și mai felurită decât cele trei posibilități logice arătate de Freyer. Sociologul american *Howard Becker*¹⁾ stabilește șase ramuri de sociologie istorică și socotim că această clasificare este mai aproape de adevăr. 1. Sociologia istorică se opune, după unii, sociologiei etnografice, în înțelesul că prima lucrează cu material istoric, indiferent cum operează cu el, tipologic, fazeologic, generalizator etc., iar a doua își procură materialul de lucru mai ales din etnografie. 2. Într'un alt sens, sociologia istorică se aplică încercărilor de a determina procesul total al evoluției ome-

1) *Sociologie historique* (în *Revue de Synthèse*, t. V. nr. Décembre 1933).

nești, sociologia considerată deci ca știința dezvoltării civilizației primitive ca totalitate sau știința dezvoltării istoriei universale. 3. În strânsă legătură cu această concepție, denumirea de sociologie istorică se aplică tuturor încercărilor de a determina etapele evoluției sociale sau ale civilizației, deci nu ca proces continuu, ci ca trepte caracteristice de dezvoltare. 4. Sociologia istorică se confundă în altă ramură a ei, cu sociologia genetică, socotindu-se aici toate studiile privitoare la origini, originea societății, originea familiei, a statului etc. 5. O altă ramură a sociologiei istorice o reprezintă studiile istorico-etnologice privitoare la viața socială, care arată apariția, dezvoltarea și răspândirea fenomenelor sociale. Aici își au locul diferitele teorii care încearcă să explice asemănările dintre fenomenele sociale, fie prin originea independentă, fie prin convergență, fie prin difuziune. 6. Sociologia istorică se aplică în sfârșit eforturilor de a stabili ritmul, seriile, modelele de înlanțuire, ciclurile și perioadele în dezvoltarea socială, dar nu ca întreg, ci pe fragmente sau pe fenomene parțiale. De pildă, fazele burgheziei, ale familiei patriarhale, crizele economice ciclice etc.

Școala dela București încorporează cea mai mare parte din problemele sociologiei istorice la cadrul istoric și la procesele sociale, dându-le întreaga însemnătate fără să reducă însă sociologia la ele, întru cât există și alte condiții pentru viața socială și alte aspecte ale ei decât cele istorice.

Monografia sociologică urmărește la cadrul istoric trei probleme principale, de egală însemnătate pentru știință.

1. *Formele vechi de viață socială.* În cadrul unei monografii sătești se urmărește ce se cunoaște, ce s'a păstrat în documente și ce dăinuiește în prezent din viața de altă dată a satului. Trecutul satelor românești nu este pretutindeni același. El diferă într'o largă măsură după regiuni. Starea și organizația țărănimii a fost în multe privințe diferită în Ardeal, în Muntenia, în Moldova, în Basarabia etc. — diferență care merge uneori până la unitățile politice mai mărunte, la vechile țări sau ținuturi, cum este Vrancea, Maramureșul sau Țara Oltului. Supuse la regimuri politice diferite, e firesc să găsim deosebiri între regiunile care compun țara. Chiar în aceeași regiune satele s'au diferențiat după categoriile sociale din sânul sătenilor. Satele de răzeși cu o largă autonomie sunt deosebite de satele de clăcași, dependenți de moșie și de un stăpân. Locuitorii liberi ai satelor n'au fost nici ei de un singur fel, vom întâlni pe lângă răzeși sau moșneni și alte categorii, ca mazili, dvoreni, grăniceri etc. Clăcașii la rândul lor se deosebeau în mai multe categorii (inquilini, lăturalnici, taxaliști etc.)

și erau supuși adeseori la regimuri diferite, după cum erau domnești, mânăstirești sau boierești, și nu odată, chiar după fiecare boier în parte. În sfârșit, în cazuri foarte numeroase, apar satele mixte, de moșneni și clăcași etc., în care viața lăuntrică a fiecărei categorii se complică simțitor cu relațiile dintre categorii. Toate deosebirea acestora trebuie urmărite cu multă grijă, pentru că numai prin cercetările de acest fel se poate stabili starea reală a satului vechiu românesc, simplificată adeseori în chip arbitrar de istorici, când se mărginesc la studiul documentelor păstrate prin întâmplare și culese cu totul parțial.

2. *Lămurirea prezentului prin trecut.* Partea cea mai mare a vieții sociale prezente dăinuiește mai de mult și întreaga viață a unei unități sociale este condiționată, pe lângă celelalte cadre, și de cadrul istoric. Multe din trăsăturile și elementele vieții satești din prezent le putem înțelege și lămuri fără raportarea la trecut, mai ales în cazurile în care condițiile lor de producere se păstrează și ele, dar cele mai multe și-au schimbat forma dela origine, sub influența nenumăraților factori istorici, încât nu le putem explica pe deplin decât raportându-le la stările anterioare. Nu putem înțelege numai din analiza stărilor de astăzi de ce, de pildă, în materie economică descendenții foștilor iobagi din Ardeal au o stare mai bună, averi mai întinse decât descendenții foștilor „boieri“ (țărani liberi). Deosebirea are rădăcini istorice. Iobagii din Ardeal au fost împroprietăriți după revoluția din 1848, când s'a stricat iobăgia, cu toate pământurile pe care le lucraseră înainte, în stare de șerbie, pe când boierii și-au pierdut treptat averile prin conflictele dese cu stăpânirea și nobilimea. Multe din colindele sau orațiile de nuntă, ca să dăm un alt exemplu, care ne apar astăzi ca manifestări specific țărănești și ne fac să presupunem sau să le socotim de-a-dreptul ca produse populare, sunt de fapt, de origine cărturărească și nu pot fi lămurite în chip științific dacă nu ținem seama de influența mânăstirilor, a cărților religioase etc. Întâmplările de acest fel sunt nenumărate pe întreg cuprinsul țării și cercetările de cadru istoric trebuie să le urmărească cu multă grijă și cu de-amănuntul.

3. *Evoluția socială.* Nu e de ajuns să cercetăm formele vechi ale vieții satești și înrăuirile lor asupra celor prezente, ci trebuie să urmărim și legăturile evolutive dintre ele, fazele și treptele străbătute, să determinăm cu alte cuvinte evoluția socială a satului. Cercetarea aceasta e ușurată considerabil prin metoda comparativă, dacă urmărim paralel satele din diferitele părți ale țării, pentru că nu odată ele ne înfățișează în spațiu momentele variate de dezvoltare sau evoluție. De

pildă, sistemele de exploatare a hotarului sătesc, dela două la patru sau la mai multe tarlale, indică evoluția satelor dela starea pastorală la starea agrară și au deci nu numai o semnificație economică, ci și una istorică. La fel, câmpurile deschise și cu împărțiri regulate, păstrate până astăzi în folosința obștească a satului, câmpurile deschise dar cu împărțiri neregulate și în sfârșit câmpurile cu locuri închise (îngrădite), în ținere privată absolută, — sisteme economice, juridice și sociale întâlnite și la noi și în Franța și în multe alte părți — poate să însemneze nu numai o diferență de peisaj agrar, ci și momente diferite de evoluție, care trebuiesc cercetate și la cadrul istoric. În sfârșit, satele în întregime se pot găsi în stare de formație, în stare de dezvoltare, în stare pe deplin încheată sau în stare de disoluție, după diferitele tipuri de evoluție, cum e cazul multora din satele românești, care își schimbă adânc structura, disolvându-și formele vechi sau închegând altele, în proces de orășenizare, ceea ce trebuie de asemenea cercetat atât la cadrul istoric, când e vorba de întâmplări începute mai demult, cât și la procesele și tendințele sociale, când e vorba de începuturi de schimbare pe care le putem surprinde în prezent.

Cercetările monografice sunt astfel menite să adâncească și cunoașterea istorică a țării, în sensul acesta nou, sociologia. Planul de lucru și cercetările de teren ale lui *H. H. Stahl* dovedesc cu prisosință rodnicia acestei căi de cunoaștere.

Traian Herseni

B. PLAN GENERAL PENTRU CERCETAREA CADRULUI ISTORIC

Ca să putem face un studiu istoric al satului potrivit cu nevoile unei monografii sociologice, trebuiește mai întâi să înțelegem pentru ce anume facem acest studiu.

Oamenii care trăiesc într'un sat nu se nasc toți deodată și nu mor toți dintr'odată ca să lase loc liber unui alt rând de oameni. Dacă ar fi așa, fiecare rând nou de oameni ar începe toată viața lor în obște dela capăt. Inșă obștile omenesti trăiesc neîncetat și numai oamenii, unul câte unul, sunt trecători. Azi se nasc câțiva și mor alții, tinerii cresc amestecați printre oamenii în vârstă și printre oamenii bă-

trâni, astfel că aproape nu se bagă de seamă că, într'o bucată mai mare de vreme, toți oamenii dintr'o societate s'au schimbat. Trebuie să înțelegem deci că dincolo de viețile trecătoare ale oamenilor, sunt anumite tradiții ale vieții obștei, feluri de a fi ale satului, care se schimbă mult mai încet și după alte reguli decât acele ale vieții omului.

Oamenii nu au avut să facă dela început, toate lucrurile; ci au primit mai toate deprinderile lor, de-a-gata, dela oamenii mai bătrâni. Uneori, datinele acestea de vieață se urcă așa, înapoi, din rând de oameni într'alt rând de oameni, până în fundul unor nepomenite veacuri. Datina, tradiția, obiceiurile, deprinderile de tot felul sunt de aceea lucrul care ne lămurește, uneori foarte adânc, ce este satul pe care astăzi îl vedem viu în fața noastră. Datoria noastră este de aceea, într'o monografie sociologică, să arătăm care sunt toate aceste datini, legătură între cei morți și cei vii.

Aceasta este cu totul altceva decât ceea ce de obicei se înțelege prin istorie. Un istoric vrea numai să povestească cum a fost în trecut, numai de dragul povestirii. El strânge de aceea toate rămășițele care au rămas de la oamenii de altădată. Strânge adică slovele scrise pe hârtie, sau săpate în piatră, își însemnează monumentele rămase, precum de pildă: biserici sau morminte, și strânge cu grijă lucrurile de atunci: arme, obiecte de ritual, clădiri. Însă sunt foarte multe tradiții care nu lasă urme scrise și pe care deci istoricul nu are de unde să le cunoască. Sunt de pildă lucrurile care se știu că au fost, pentrucă le mai țin minte oamenii, deprinderi de care își dau seama oamenii că sunt păstrate din bătrâni. Iar alte tradiții le cunoaștem noi, după felul lor de a fi, că sunt bătrânești, deși oamenii le trăiesc fără să-și dea seama că fac lucrul acesta sub imboldul trucutului. De aceea, într'o monografie sociologică, va trebui să ținem seama și de alte lucruri decât de acelea despre care de obicei se vorbește în istorie. Și de altfel în vieța unui sat nu avem domnitori, mari războaie, cu care să umplem paginile unei istorii. Ci avem tocmai, cu prisosință, tradițiile acestea mute, deprinderile oamenilor de a trăi, în vieța de familie, în vieța obștei, de a munci la câmp în anumit fel, de a gândi despre faptele cele de seamă ale omului, vieață, moarte, Dumnezeu, de a vorbi o anumită limbă. Pe acestea în primul rând avem noi menirea să le strângem. Nu există înfățișare a vieții de astăzi, culturală, economică, juridică, sau administrativ-politică lipsită de această legătură cu trecutul.

În foarte multe monografiile făcute până acuma se găsește și un capitol de istorie. Dar acest capitol de istorie este ca un lucru străin

de restul monografiei. Nu se vede care e legătura între faptele descrise istoric și faptele de astăzi pe care vrem să le înțelegem. În ceea ce ne privește, noi să căutăm dimpotrivă ca tocmai lucrul acesta să-l scoatem la iveală. Cum anume să facem?

De sigur că în primul rând vom căuta să lucrăm așa cum lucrează de obicei istoricii. Rămășițele trecutului pe care ni le-au păstrat norocul și împrejurările, trebuiesc să fie toate strânse și folosite spre lămurirea noastră.

Așa, vom căuta mai întâi să culegem din cărțile de istorie, scrise de marii învățați ai neamului, tot ceea ce privește satul nostru. De asemenea vom căuta în colecțiile de documente lucrurile care ne privesc. Aci însă vom găsi, fără îndoială, prea puține lucruri de folos. Însă nu trebuie să uităm că istoricii n'au avut la îndemână întreg materialul istoric, și că țara românească este o imensă arhivă. În sat sunt, fără îndoială, o grămadă de acte vechi, pe care noi trebuie să le căutăm și să le găsim. Poate că multe din actele acestea nu ar fi de folos pentru o istorie generală a Românilor, care nu se poate pierde în amănunte; dar pentru o monografie sociologică ele ne sunt o comoară. Va trebui deci să strângem toate actele din sat și să le scoatem la iveală spre folosul tuturor.

Dar nu numai hârtii scrise strângem, ci și toate pietrele săpate. Trebuie să cetim și să luăm o copie după toate inscripțiile pe piatră, de pe cruci, pisanii sau pietre de mormânt. Dar dacă pe teritoriul comunei se găsesc ruine îngropate, morminte vechi sau chiar stațiuni preistorice, adică urme de așezare a celor mai vechi oameni, să nu carecumva să se apuce cineva să facă săpături, căci poate strica astfel un tezaur atât de gingaș, încât numai oamenii de meserie, cu mare grijă au căderea să-l studieze. În cazul acesta suntem datori să chemăm specialiști. Frânturi de arme vechi, bucăți de oale, pietre cioplite, monăzi, se pot găsi însă și din întâmplare, atunci când se prăvălește câte un mal, la o viitură mai mare a apei, sau când se răscolește cu plugul pe câmp. Toate aceste obiecte trebuie să fie strânse la muzeu, iarăși pentru fiecare obiect făcându-se însemnare, pe o fișă, de locul unde s'a găsit, ziua când s'a găsit, semnătura celui care a găsit-o și o mică descriere a obiectului.

Abia după ce am cules toate acestea putem să începem să facem și studiul istoric, în care vom arăta ce anume vești am putut strânge despre sat.

Nu putem în deajuns sfătui pe aceia care vor face studiul istoric într'o monografie, să nu cadă într'o greșală care este din nenorocire

prea răspândită și anume să nu se apuce să rezolve probleme care sunt și grele și prea nesigure. Să lăsăm cu totul de o parte preocuparea de a ști originile istorice ale satului, spunând neapărat dacă cutare sau cutare lucru din sat este dela Romani, sau dela Daci, dacă nu chiar de-a-dreptul dela Traian sau dela Decebal. Problema originilor este o problemă care nu se poate trata cu materialul de informație al unui singur sat.

Ca să ne dăm seama cât de grea este problema aceasta a arătării a ce este roman, dac, trac sau mai știu eu ce, din vieța trecută a satului nostru nu avem decât să ne gândim la cât de greu ne este să înțelegem un alt lucru, totuși mai aproape de noi și anume care a fost vicața de toate zilele a bătrânilor noștri. Aci să-și arate puterea de muncă un bun monografist. Să caute a afla, în toate amănunțele, cum era satul acum 20—50 sau 100 de ani.

Vom strânge deci tradițiile, amintirile bătrânilor; să le însemnăm, cuvânt cu cuvânt, așa cum ni le-au povestit ei, fără să adăugăm dela noi nimica. Aceste amintiri sunt un izvor nesecat de știri, însă trebuie pentru aceasta să le tălmăcim cum se cuvine. Să nu credem că tot ceea ce spun bătrânii despre trecut este chiar adevărul adevărat. Bătrânii ne pot povesti credincios vieța lor. Însă despre vieța părinților lor, întotdeauna ceea ce ne povestesc este o simplă legendă, care păstrează o amintire răstălmăcită ca în vis, despre ceea ce a fost odată.

Adevărata cale pentru a vedea cum a fost în trecut este însă alta și anume este cercetarea vieții de astăzi. Tot ceea ce s'a păstrat viu din trecut trăiește astăzi încă. Deci cercetând satul de astăzi, vom întâlni lucrurile vechi alături de cele noi. Rostul nostru ca monografiști este tocmai să despărțim ce este al zilei de astăzi și ce este al zilei de ieri. Munca aceasta nu o putem însă face decât atuncea când vom studia satul de astăzi. Când vom studia manifestările culturale, economice, juridice și administrativ-politice, veșnic va trebui să ne gândim a vedea cum au fost în trecut și cum sunt astăzi, ce s'a păstrat și ce s'a adăugat în fiecare din felurile de a fi ale oamenilor de acum. Capitolul istoric deci nu poate fi scris numai de către un singur om, însărcinat cu lucrarea problemei istorice. Ci toți cercetătorii vor trebui să facă la studiul lor un capitol istoric, în înțelesul pe care l-am arătat în rândurile de față.

Rămâne totuși o problemă asupra căreia trebuie să dăm o lămurire deosebită, precum și un plan de lucru amănunțit. Este fără

îndoială o parte ceva mai grea din cercetarea istorică a satului, însă o parte plină de farmec.

Satele românești nu au fost toate la fel. Ci unele din ele au fost sate de clăcași, țărani sub mână boierească, domnească sau mănăstirească. Altele au fost sate de moșneni sau de răzeși, adică de proprietari liberi din moși strămoși. Fiecare din satele acestea aveau felul lor de a fi, care astăzi de sigur s'a șters în bună parte, dar care totuși în anumite regiuni ale țării s'a păstrat destul de bine. Pentru, aceste regiuni unde vechea viață a satelor mai dăinuiește încă, dăm mai jos un plan de lucru.

PLAN

Vom distinge trei tipuri de sate: unul locuit numai de răzeși (satul de răzeși); altul locuit numai de clăcași (satul de clăcași) și, în sfârșit, un sat locuit de răzeși și de clăcași, într'o proporție oarecare (sat mixt). În caracterizarea satelor trebuie să procedăm cu bun simț: de pildă, prezența unui singur străin, a unor meseriași veniți în recreare, a unui sălaș de țigani sau chiar a câtorva clăcași, nu trebuie să ne facă a conchide la existența unui sat mixt; trebuie ca clăcașii să fie vechi, clăcași caracterizați, și să cuprindă o cotă parte destul de mare din populația satului, astfel ca ei să se înfățișeze ca o categorie specială cu mentalitate și obiceiuri deosebite, pentru ca întradevăr satul să fie un sat mixt.

Fiecare din aceste trei sate ridică o problemă deosebită, sau mai bine zis fețe deosebite ale aceleiași probleme. Vom avea ca atare în sânul planului de lucru, câteva părți speciale fiecăruia din aceste trei forme de viață sătească, alcătuind cu toate acestea un sistem și trebuind, deci, să fie studiate în întregime chiar și de către acela care se află în fața unui sat de formă pură.

Satul de răzeși (sau moșneni). Se notează dacă satul de răzeși pe care îl studiem se află înecat în mijlocul unor sate de clăcași sau dacă se află într'o regiune de compactă răzeșie.

Se strânge toată informația istorică privitoare la grupul regional de răzeși și în special la satul respectiv și se studiază legăturile pe care acest sat le avea sau le are cu celelalte sate regionale: legături întâmplătoare, de ajutor reciproc în caz de primejdii sau foamete, sau simplă similitudine de soartă istorică și se va observa atent dacă nu cumva există și relații mai constante, eventual organe administrative obișnuelnice interesate.

Se caută a se stabili toată seria de cărți domnești, hotărnicii, ocolnițe, alegeri de părți, judecăți etc, pe care le-a avut satul, (se va căuta atât în colecțiile clasice, Codrescu, Iorga, Ghibănescu, în colecțiile revistelor de specialitate, în arhivele statului, episcopilor, ale fostelor privilegiorii, vechile dosare ale tribunalelor sau în pricinile noi unde se obișnuiește a se fi pus la dosare acte vechi, cât mai ales în colecțiile particulare și răspândite din mână în mână. Se va urmări descendența aceluia dintre moșneni care apar prin actele vechi ca vechii ai cetei și se vor interoga cu stăruință urmașii lor de astăzi pentru a scoate la iveală actele, pe care adeseori le au și nu vor să le arate).

Se strâng, cu tot atâta grijă, actele de interes privat: diate, zapise de vânzare,

de zălogire, sineturi, condici de casă, scrisori, însemnări de cheltuieli.

Se strâng informațiile din cronică, călători și istorici cu privire la sat și la regiune.

Satul de clăcași. Afară de cele prevăzute mai sus, se va urmări în special lămurirea întrebării dacă satul de clăcași forma cândva un sat de răzeși.

Se va stabili epoca în care au început rumămirile în sat, se vor arăta boierii, mânăstirile, răzeși sau Domnia care au reușit să pună mâna pe stăpânirea boierească a satului, în ce cote-părți; observându-se dacă nu cumva aceste cote-părți de care se foloseau boierii în stăpânirea clăcașilor nu erau tot vechile cote-părți ale satului însuși.

Se va căuta a se face un istoric al efectelor pe care le-au avut legiunile noastre agrare începând de dinaintea de Fanarioți și până la 1864 asupra vieții satului.

Dar mai ales se va urmări viața internă a satului, în care boierii nu se amestecau și legile nu interveneau. Cu alte cuvinte, ne interesează nu numai raporturile care puteau să existe între sat și boier, ci și relațiile dintre cetași.

Concluzia ce se urmărește prin aceasta este să se vadă apropierea logice și istorice ale satului de clăcași față de satul de răzeși, căci se poate foarte bine întâmpla, de pildă, ca relațiile cetașilor între ei să fie formate după exact aceleași reguli pe care le întâlnim în satele de răzeși, ceea ce ar fi cu deosebire interesant de știut.

Satul mixt. Vom urmări problemele pentru clăcași și pentru răzeși și vom căuta a ne da seama de evoluția relațiilor dintre răzeși și clăcași, în sânul aceluiași sat.

Vom urmări schimbările raportului numeric proporțional dintre ei.

Vom vedea dacă răzeșii din sat aveau drepturi asupra clăcașilor. Dacă le avea în bloc, ceata întreagă de răzeși, asupra cetei întregi de clăcași, ceata întreagă de răzeși asupra clăcașilor individuali etc. etc. Vom urmări relațiile răzeșilor cu boierul sau mânăstirea, privitor la clăcașii lor.

Asemeni, deosebirile de tratament ale acelorasi clăcași, din partea boierului, mânăstirii, Domniei și răzeșilor.

Vom studia dacă acești răzeși și clăcași, trăind împreună, în sânul aceluiași sat, „făceau sat“ împreună, adică aveau o singură administrație, o singură obștie și un singur rând de funcționari, sau două administrații deosebite, în total sau în parte.

Din punct de vedere teoretic, satul mixt poate duce la foarte bogate rezultate, căci se poate studia pe un petec mic de pământ și în jurul unor conflicte care, fără îndoială, trebuiau să existe, situația juridică și socială a celor trei elemente centrale ale problemei vechiului sat: boierul, răzeșul și clăcașul.

Tot la capitolul străngerii de material, vom avea a ne gândi la strângerea textelor, tradițiilor orale ale cetașilor, legendele de neam, legendele de descălecărc de sat și toate fragmentele din folclorul local și regional care ar putea lămuri credința pe care o au sătenii despre înfiunțarea și viața unui sat în vremile celor vechi.

Să se noteze cât se poate de precis, cine anume este acela care dă lămuriri asupra unei legende de descălecărc de sat, de pildă, dacă este un descendent al neamului care se pretinde descălecător, un descendent al unui neam rival, un bătrân, un tânăr, un străin, un bogat, un sărac, un om cu carte etc. Nu se pot da nicodată destule detalii cu privire la acest punct de o capitală importanță pentru

interpretarea nașterii acestor legende și a rostului pe care ele îl îndeplinesc în viața satului.

Se caută a se stabili dacă aceste legende sunt „pure povestiri“ despre trecut, fără scop practic, dacă nu sunt cumva „legende etiologice“, adică legende prin care oamenii făuresc o explicație pentru acea stare de lucruri de astăzi care nu își poartă lămurirea în sine însăși, sau dacă nu cumva ne aflăm în fața unei „legende juridice“, adică a unei legende care explică obiceiuri de drept și care, deci, se ține în seamă de către oameni de astăzi care se servesc de ea pentru regularea stăpânirii pământului lor sau pentru alt scop juridic.

Se caută cu tot dinadinsul a se controla adevărul istoric cuprins în aceste legende căci astfel se precizează un punct din organizarea vechii vieți sătești asupra căreia există controversă între teoreticieni.

Dacă în sânul legendei se invoacă vreo spiță de neam, ea se va supune aceleiași critici severe pentru a se vedea veracitatea ei, de o parte, și rostul ei în viața satului, de cealaltă parte.

Dreptul administrativ obișnuit. (Planul de lucru e comun pentru toate tipurile de sat, cu precizarea că în satele mixte el se va folosi de două ori, odată pentru clăcași, a doua oară pentru răzeși).

Parte din obiceiurile prevăzute în acest plan de lucru viețuiesc încă în cursul generației actuale sau trecute. Să se însemne, deci, precis data stingerii obiceiului, în caz când el nu se mai ține azi în seamă.

Obștia, în prezent și în trecut. Are satul sfaturi comune, adunări generale, grămezi, obștu, la casa împărătească, la primărie, la umbra copacului, în casa unuia din sfat sau în alte părți? La biserică?

Cum se numesc aceste adunări?

Ce condiții trebesc împlinite ca adunarea să fie socotită ca valabilă înrunită?

Ce condiții se cer celui care vrea să ia parte la adunările generale?

Care este regula deliberărilor, modul de votare, terminologia specială?

Există vot plural și după ce criterii?

Femeile au glas în adunare, împotriva voinii bărbatului? Dar copiii? Dela ce vârstă, împotriva voinii părinților, copiii orfani, eptropsii etc.

Dacă nimeni din obșteni nu se unește cu părerea celorlalți, ce poate face?

Funcționarii, în prezent și în trecut. Este satul condus de un fruntaș sau de mai mulți? Ce nume poartă? Oameni buni și bătrâni, chiaburi?

Cum sunt desemnați și după ce criterii?

Cum sunt controlați?

Procedura alegerii. La biserică, la icoane, în obștie, tacită.

Cum pot fi dați jos din funcție?

În caz de moartea conducătorului, cine urmează?

Sunt anume familii din care se alege de preferință conducătorii și de ce?

Ce alți funcționari are sau avea satul: vornici, vornicea, vătămari, părcălabi, nimesnici, hanțai, pasnici, storuși, porojnici etc. etc.

Ce rost aveau mazili, postelnicii, starostii etc. etc.; amintiri despre vechi grade și slujbe boierești și legende despre aceștia, din care să se desprindă modul cum văd sătenii de azi natura legăturilor din trecut dintre ceată și organizația de stat a Domnilor noastre.

Se vor nota și schimbările de sistem întâmplate în cursul generațiilor de astăzi sau cele aflate prin tradiție directă dela părinți și aprecierile critice ale sătenilor.

Se va studia apoi funcționarea acestor aparate administrative se va deosebi ce este al Statului și ce este al satului. Se va observa că sunt cazuri în care comuna nu a mai păstrat nimic din vechia organizare sătească administrativă, dar că locuitorii, ceata, o mai păstrează încă, în alte scopuri decât cele dinaintea vremei de pildă pentru administrarea averii vălmașe.

Se vor analiza atribuțiile obștei și ale funcționarilor: de judecată civilă și penală, de reprezentare în justiție, de facere a cisei, de gospodărie a averii vălmașe etc. etc.

Intreg acest capitol privitor la organele de administrație ale satului va trebui să se prelucreze în cunoștința legiuirilor de stat, prezente și trecute. Nu numai codul silvic, de pildă, care a regulamentat funcționarea obștelor locale în regiunile păduroase, a avut influență asupra vieții sătești, ci și legiuri mai vechi. În primul rând legiurile din epoca regulamentară par a fi avut o deosebită putere de prefacere a stărilor sătești.

De aceea, deseori, ceea ce ni se pare astăzi a fi un obicei al pământului, nu este de fapt decât o foarte curioasă supraviețuire post-legală a unei instituțiuni juridice de stat perimate. Întrebarea dacă nu cumva această persistentă conservare nu indică un fond obicinuelnic încă mai străvechiu ca cel care s'a putut forma din epoca regulamentară până acum, nu face decât să încurce încă mai mult problema.

Pentru a permite o vedere relativ mai clară în această foarte încurcată problemă, se vor alcătui deci liste de funcționari, cu indicația sursei de informație, spre a se vedea epoca lor de apariție și dispariție reală, în raport cu înființarea și desființarea lor legală.

Dreptul de proprietate. Până acum am lucrat mai mult ca istorici. Materialul nostru de bază au fost rămășițele, scrise sau orale ale trecutului.

Vom începe acum a lucra ca sociologi: ne folosim de faptul că orice sistem de proprietate funciară lasă, fără ca oamenii să-și dea seama despre aceasta, urme adânci asupra pământului: împărțiri, delimitări, garduri, grupări ale neamurilor satului în anumite ordine, veșnic aceeași, pe diverse loturi, anumit echilibru proporțional între suprafețele deosebite ale hotarului etc. etc., după cum se va vedea îndată.

Chiar după ce sistemul juridic care le-a dat naștere dispăre, aceste urme continuă să trăiască. Și sistemele juridice propriu zise întârzie în mersul lor, nu merg pari passu cu mersul societății. Dar faptul că fenomenul juridic se petrece în capul oamenilor, subiectivându-se și raționalizându-se nevoi reale, face ca dreptul să fie veșnic variabil. În cazul cercetării sociologice a sistemului de proprietate străvechi după normele pe care le vom indica, studiem însă sistemul juridic în acea parte în care el s'a obiectivat, mecanic fără voința și fără controlul rațiunii omenești și în care avea deci puțința să supraviețuiască timp relativ îndelungat.

Avem astfel, pe calea sociologiei, mijlocul de a lumina trecutul și de a reconstitui vechea soartă a satului, în chip aproape deplin. Căpătăm astfel și puțința de a înțelege mai bine starea de astăzi a satului, care nu este decât capătul final al desvoltării unei vieți istorice locale.

Nicăeri mai mult ca în această studiere a proprietății nu vom simți mai bine aceasta și nu vom putea surprinde mai clar sociologia și istoria făcându-și reciproc servicii.

Proprietatea. Cât pământ a avut în stăpânire pe vremuri ceata sătească (care era hotarul satului)? Cât pământ are acum?

Ce parte din acest hotar este folosit de întreaga ceată în devălmășie absolută, în devălmășie proporțională pe cote părți și în ținere privată? Se va studia și pentru trecut evoluția proporției relative de suprafețe folosite într'unul sau altul din aceste trei sisteme.

Pentru satele de clăcași se va ține în seamă pământul asupra căruia țăranii pretindeau a avea drepturi de luare în dijmă.

Pentru satele mixte se va ține seamă separat de pământul clăcașilor și de cel al răzeșilor.

Se va repeta problema pe categorii de obiecte de proprietate; pentru pădure, pentru golurile din munte, pentru izlaz, pentru vadul apei, pentru vatra satului, vaduri de moară, iazuri, bălți, prisăci etc.

Cauza micșorării eventuale ale vechiului hotar (proces, vânzare, donație, schimb, impresurare din partea megieșilor).

Cauza dispariției în sânul hotarului sătesc a unuia din sistemele de folosire (de ex. devălmășia absolută în favoarea devălmășiei pe cote părți proporționale sau în favoarea ținerii private: prin decizie obștească, de bună voie, prin proces, prin alegere de părți, prin abuz de drept din partea cetașilor etc.).

Devălmășia absolută (în care toți cetașii au, în mod egal, un simplu drept de folosință personală).

Se va intra în amănuntul acestui sistem de folosire a pământului.

Se vor nota deosebiri între devălmășile absolute purtând asupra izlazului, față de cel purtând asupra pădurii.

Se vor nota toate proverbele juridice, toate părerile, pro și contra, toate greutățile și toate foloasele acestui soi de devălmășie.

Devălmășia pe cote părți proporționale (în care fiecare cetaș în parte are un drept mai mare sau mai mic, în conformitate cu un criteriu proporțional oarecare).

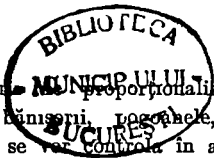
Se va studia, în primul rând, dacă nu sunt vestigii scrise sau amintiri dintr'o vreme în care obiectul de proprietate stăpânit astăzi în devălmășie proporțională, era stăpânit în devălmășie absolută.

Se vor analiza argumentele pe care le aduc, în această privință, în lupta dintre ei, cei săraci și cei chaburi cu privire la stăpânirea de pădure, de gol în munte și de izlaz.

Se va studia natura criteriului după care se proporționalizează părțile cetașilor.

Dacă este criteriul spiței de neam, se va controla proporția efectivă pe care descendenții dintr'un neam o au în stăpânire, în raport cu calculul spiței de neam. Mărimea loturilor trebuie să fie potrivită cu subdiviziunile spiței, orice nepotrivire trebuie notată împreună cu cauzele ei sigure sau presupuse (vânzare, donație, înzestrare, impresurare, neaplicare corectă a spiței de neam, dreptul tatălui sau al satului de a viola indicațiile spiței de neam etc.).

Se vor studia sistemele proprii de rudenie întrebuițate cu privire la devălmășile proporționale, în deosebirile lor cu sistemul azi în vigoare în dreptul viu al satului și cu sistemul codului civil (moși, bătrâni, frați mari, frați mici, butuci, crângi, neamuri etc.).

Dacă vor fi alte criterii de proporționalizare decât spița de neam, cum, de pildă dramurile, funiile, înmăsurări, pogonele, lei sau alte asemenea măsuri, ele se vor descrie amănunțit și se vor controla în aplicabilitatea lor la teren.

Se vor studia originea lor din acte și din amintirile localnicilor.

Se va căuta a se vedea dacă li se poate stabili o dată, fie și aproximativă, de naștere.

Se va căuta a se degaja principiul care le stă la bază.

Se va trece apoi la studierea naturii dreptului de folos al cetașului asupra cotei părți care-i revine. Aceasta pentru fiecare categorie de obiecte de proprietate în parte.

Astfel vom vedea dacă nu cumva proprietarul rămâne stăpân numai pe brazdă, adică pe pământul de agricultură, dela semănat până la cules, sau, la izlaz, până la cosit.

Dacă se naște un drept al săteanului asupra unui lot determinat de pământ prin ce se deosebește devălmășia astfel născută, de devălmășia propriu zisă?

Sunt poate cazuri excepționale în care satul (de pildă, în caz de schimbare totală a numărului populației sătești sau caz de nedreptate vădită) să procedeze la o nouă repartiziune a cotelor-părți.

Care e procedura noii repartizări? Tragere la sorți? bună învoială?

Există cazuri de repartizare periodică?

Există persoane care au precădere la drepturi, sau drepturi mai mari la aceste împărțiri, precum, de pildă, preotul, văcarul, învățătorul, văduva, sărmanii? Se aude vorbindu-se de „lotul văcarului“, „lotul olarului“, „al pădurarului“, „văduvei“ etc ?

Sau dacă nu există această împărțire de loturi de către sat (adunat în obștie) atunci când este vorba de folosul pământului de către înșiși cetașii, se aplică cotele părți la cazuri de arendare unor persoane străine sau ca normă de eșire din indiviziune? Sau ca fixare a maximumului pe care săteanul, el singur, îl poate cuprinde din locul vălmaș? (vezi pentru acest din urmă caz, întrebările relative la țineri private).

Ținerile private. (Folosirea exclusivă a unui loc „statornic“ de pământ de către un cetaș sau un grup restrâns de cetași).

Se vor studia modurile de naștere ale acestor țineri private:

a) **Prin bunăvoia satului**, adică prin împărțiri față de cetași (problema se atinge în acest punct de problema devălmășiei proporționale, dar sunt cazuri în care împărțirea de comun acord se face după criterii proporționale, accidentale: fie nevoia imediată a fiecărnii, fie puțința de a plăti de aci înainte bir pentru loturi, fie proporția unor plăți de bir anterioare), sau pur și simplu numărul sufletelor, al gospodăriilor etc.

Într'un alt caz se pot naște țineri private prin donații din partea tatălui; se vor nota amănunțele acestei donații, se vor analiza toate cazurile, dela cele mai vechi la cele contemporane și se vor analiza ca să se vadă dacă nu cumva donația din partea satului, făcândă unei persoane străine, echivalează cu încetățenirea ei.

b) **Prin activitatea unora dintre cetași.** De pildă, prin cuprindere din izlaz, prin așezare de mori în vadul apei, prin facere de iaz, prin secătuire în pădure.

Cuprinde cetașul dintr'o devălmășie absolută sau dintr'o devălmășie propor-

țională? cu alte cuvinte are drept cetașul să cuprindă cât voiește sau dreptul său este limitat la o anumită cotă-parte maximă?

Se vor preciza limitele și punctele de contact dintre ținerea privată și devălmășia absolută și pe cote părți.

Tehnica creării de țineri private: pro.edura baterii parului, procedura îngărdurii, a săpării de șanț etc. etc.

È important de știut dacă această creare de ținere privată continuă până în vremea noastră și conflictele la care dă naștere.

Se va studia apoi dependența ținerilor private față de sat.

Fără îndoială că din punct de vedere practic, trecerea dela cota-parte a devălmășiei proporționale la lotul de pământ în stăpânire privată este graduată și se face treptat. Gradul de amestec al obștei în drepturile cetașului, după cum sunt mai mari sau mai mici, ne indică singură natura stăpânirii cu care avem a face.

Dar chiar în cazul când ținerea privată s'a desfășurat complet de sat și când obștia nu mai are nici un drept în administrarea propriu zisă a lotului de pământ, sunt cazuri în care se simte mocnind încă devălmășia.

De pildă, pot exista cazuri de răscumpărări ale loturilor față de obște.

Sau pot exista drepturi de liberă pășune ale cetașilor în anumit anotimp al anului.

Se vor analiza apoi conflictele de interese ce se nasc și mijloacele legale sau vrăjitorești, pe care le întrebunțează cetași, stăpânitorii privați, împotriva întoarcerii ofensive a devălmășiei.

Se va analiza apoi dacă ținerea privată este folosită individual de către un singur cetaș, sau este stăpânită de o familie întreagă, în formele devălmășiei familiale trecând din generație în generație, mai mult prin înzestrare decât prin moștenire. Pentru această latură a chestiunii se va folosi chestionarul juridic, capitoul înzestrărilor și moștenirilor.

Problema umblării pe bătrâni. Odată strâns întreg materialul privitor la originea satului, la modurile de folosire ale averilor obștei, este timpul să trecem la o vedere de ansamblu asupra organizării sătești.

Se va căuta să se vadă dacă nu cumva în dosul tuturor acestor cote-părți dint'o parte a averii, din cealaltă parte și dintre ținerile private, nu există o potrivire, de care nu-și dau seama sătenii, dar care să fie revelatoare a unui principiu unic de organizare sătească. Se notează întâi dacă indicații, fie chiar vagi, ale unui asemenea principiu, nu se pot extrage din legendele de descălecare de sat.

Se va nota, de pildă, dacă în sat nu se întrebunțează expresia de „umblare pe bătrâni“, cu alte cuvinte dacă nu susțin sătenii că principiul lor diriguitor este spița neamurilor băștinașe și descălecătoare ale satului.

Dăm următoarea definiție (și ea tot provizorie) a „umblării pe bătrâni“: un sat umblă pe bătrâni în momentul când hotarul satului este stăpânit în devălmășie pe cote-părți proporționale, fie aparente, fie ascunse, socotite conform indicațiilor unor spițe de neam.

Vom observa deci, de pildă, dacă nu cumva sub o proporționalitate de dramuri nu se ascunde de fapt tot o spiță de neam. Se vor stabili toate aceste spițe de neamuri, se vor calcula cotele-părți rezultate din socoteala dramurilor, a funiilor sau a altor măsuri. Aceasta pentru că se poate foarte bine întâmpla ca măsurarea în dramuri să nu fie decât statornicirea în chip de regulă juridică, a unei aplicări întâm-

plătoare a spiței de neam la o devălmășie pe cote părți, de pildă, un munte care se închiriază pe prețuri în natură, în produse lactare, socotite în dramuri sau de-a-dreptul în lei sau bănișori etc.

De asemeni, vom vedea dacă nu cumva regula de care vorbim la ținerile private, care ar opri eventual pe cetași să treacă dincolo de o anumită cotă parte maximă, nu este de fapt aceeași spiță de neam.

Vom merge apoi mai departe și vom măsura suprafața de teren din vatră și vom calcula cota-parte din această vatră care revine fiecărui grup familial și fiecărui individ în parte.

Schimbările de vetre de sat, cu prilejul incendiilor, revărsărilor de apă etc. vor fi cu deosebire studiate; ceea ce se urmărește prin aceasta, este a se vedea dacă nu cumva și aci cotele părți, efectiv posedate în vatră, nu sunt în raport cu indicațiile spiței de neam, sau cu dramurile.

În scurt, ceea ce se va controla cu rigurozitate urmărind toate aceste serii de potriviri care există (sau care ar trebui să existe, dacă vânzările, înzestrările cu pământ alc fetelor și deci băgarea strănelor în ceată nu ar fi incurcat socoteala), este următoarea schemă istorică de naștere a organizării juridice sătești „pe bătrâni“ și care constituie ipoteza la care ne-am oprit deocamdată, în urma studiilor la teren până acum făcute.

Vatra satului, posedată de unul sau de mai multe neamuri, se subdivide în cursul vremii, din generație în generație, „prin înzestrare“, conform indicațiilor spiței de neam. Asemeni și pentru pământurile de agricultură se poate întâmpla (în anumite cazuri asupra cărora nu e locul să se insiste într'un chestionar) ca cetașii să dorească o stăpânire a întregului hotar conform felului în care se stăpânește vatra. Se extinde așa dar spița de neam care există în chip efectiv și natural în vatră, ca o normă juridică de natură fictivă asupra întreg hotarului devălmăș.

Se vor studia cu precauție mai ales acele cazuri unde criteriul proporționalizării nu se socotește de-a-dreptul în spiță sau în dramuri, ci în funii sau pogoane. Se vor nota în acest caz cele două sensuri ale cuvântului pogon sau funie: se va vedea dacă intra-devăr numărul de funii la care are dreptul un cetaș în întreg hotarul satului, nu corespunde efectiv numărului de pogoane sau funii posedate în vatră, cuvântul funie sau pogon având astfel două înțelesuri: unul literal, în vatra satului, altul, fictiv, de simplă cotă-parte în restul hotarului și putând corespunde în realitate unui lot mai mare sau mai mic decât o funie sau un pogon efectiv.

Chiar dacă calculul se face pe spițe de neam sau pe forme derivate se va urmări aceeași problemă: revărsarea, la o dată mai apropiată sau mai îndepărtată, a unei reguli, de sens real în vatră, asupra întreg hotarului sătesc, pe calea unei schimbări de sens și de valoare.

Vânzări. Un mijloc tehnic pentru a putea pătrunde mai în adâncul sistemului obișnuit de folosire a hotarului sătesc este studierea vânzării.

Vânzarea silește la o lichidare completă și la o lămurire totală a dreptului unui cetaș.

Se va studia de aceea chipul în care își poate vinde cetașul drepturile sale.

Dacă există legături între diversele fragmente ale bunurilor de același hotar, dacă de pildă, vinderea locului în vatră însemnează vinderea ipso facto și a cotei-părți din devălmășie.

Se vor nota deosebirile dintre vânzarea drepturilor din vălmășia absolută și vânzarea pe cote-părți.

Nu se susține cumva de către localnici că dreptul la devălmășia absolută nu este transmisibil?

Este legată folosirea devălmășiei absolute de persoana cetățului, de locuirea lui în comună (teoria lăturașilor, mărginașilor etc.) sau de alte condiții?

Dar în devălmășile proporționale cum își poate cetățul vinde dreptul său?

Vinde un simplu drept de cotă-parte, o parte indiviză și incertă sau vinde o anume bucată de loc pe care o alege în prealabil el singur sau cu ceata din care face parte?

Presupune vânzarea de cotă-parte introducerea în ceată a unui străin?

Cum se procedează pentru devălmășile proporționale, purtând asupra unui loc de pământ a cărui întindere nu este încă măsurată? Ce se întâmplă dacă cetățul vinde mai mult decât are dreptul?

Cum și când funcționează prescripția. Care sunt cazurile de aplicare ale protimisii-ului (drept de înainte-cumpărare) în favoarea rudelor, vecinilor, cetăților etc.

Când a dispărut protimisii-ul și ce cred despre el bătrânii care l-au mai apucat?

Se aplicau dispozițiile procedurale prevăzute în codurile Caragea și Calimah?

* **Glosar.** Folositor e ca în tot decursul studierii sistemelor juridice să se întrebuițeze exclusiv terminologia tehnică locală. În fața unui obicei nu căutați să-l interpretați în spiritul codului actual și să-i dați caracterizarea juridică modernă. Este totdeauna sigur că procedând astfel greșim: vagi asemănări ne pot înșela, cu atât mai vârtos cu cât prin firea lucrurilor suntem predispuși a recunoaște peste tot instituțiile juridice cu care suntem familiarizați din viața de toate zilele și din studiile noastre.

De altă parte, numele pe care sătenii îl dau unei anumite instituții juridice este de multe ori revelator. El ne permite să-i reconstituim trecutul și deci să-l înțelegem mai deplin.

Dar chiar dacă termenii tehnici nu mai sunt curenți întrebuițați, se va căuta totuși să se vadă dacă sătenii mai au amintirea lor.

Se va întreba astfel, în câte părți se împarte obișnuit întreg pământul lucrat și nelucrat? Ce se cuprinde sub numele de sat? Cătun, cot, seliștea satului, vatra satului, vatra ocolului, țarina, gardul țarinii, pădure, braniște, delniță, secătură, răzăș; arșiță; runc; haștină, bătrână, cămin, avere de rădăcină, loc de răzășie, răzășie, răzăș, moșnean, moștean, moșnenie și moștenie, jirabie, pământ, funie, stânjen, prisoase, țelină, rozor; răzor, dram, ciric, pogon etc.)

Deasemeni, se vor căuta urmele vechilor proceduri juridice speciale, cum ar fi de pildă, jurământul cu brațul pe cap, împărțirea averilor prin tragere la sorți între moștenitori etc.

CONCLUZII GENERALE

Odată reconstituit obiceiul pământului și înțeles mecanismul intern al organizației sătești, ne vom sili a vedea dacă există deosebiri hotărâte între satul de răzăși și satul de clăcași.

Vom căuta a stabili, deci, dacă ne aflăm în fața a două fenomene total deosebite, cu mod de naștere și dezvoltare propriu și cu organizare specifică, sau,

dimpotrivă, în fața unui același fenomen care a avut, în cazul satului de clăcași, o soartă deosebită de soarta satului de răzeși

Studierea acestui lucru este, evident, treabă de istoric, ea nu trebuie pusă la punct în sânul monografiei sătești, dar monografia sătească poate aduce material informativ, în lămurirea acestei probleme istorice și este bine ca atare ca ca să nu fie pierdută din vedere

În al doilea rând, în chiar sânul satului de răzeși trebuie văzut dacă nu cumva putem ajunge la vreuna din concluziile următoare:

1. Satul are o ceată străveche, nu se poate da peste un descălecător unic, ci întâlnim totdeauna la capăt o ceată constituită (avem deci devălmășie originală) și ca atare satul este un „sat de răzeși“ propriu zis

2. Sau întâlnim, cu câteva generații mai în urmă, pe descălecătorul unic și cert, care devine proprietar personal sau împreună cu familia, prin muncă proprie sau donație domnească și dela care, prin moștenire genealogică, dețin cei de astăzi pământul (devălmășie prin derivație) și ca atare ne aflăm în fața unui sat devălmaș „de mazil“.

3. Sau întâlnim „cazuri mixte“: un vechiu sat de răzeși se dizolvă, se nasc o serie de proprietari individuali ai căror descendenți reconstituiesc ceata.

În amândouă cazurile din urmă, trebuie să se pună problema de a se ști întru cât în organizația juridică a satului devălmaș prin derivație, s'au folosit regulile înainte întrebunțate în devălmășia originală, fie de vechea ceată locală, fie de alte cete din aceeași regiune

Punctul controversat este acesta: dacă există două moduri de naștere a cetei și care din două este mai veche și cu care deci se potrivesc mai bine și mai firesc normele obiceiului pământului.

H. H. Stahl

A. INTRODUCERE

PROBLEMELE SOCIOLOGIEI ECONOMICE ¹⁾

Cercetarea sociologică a vieții economice a unui sat nu este deloc ușoară. Economistul însărcinat să o facă vine de cele mai multe ori pe teren cu o mulțime de prejudecăți trase din cunoașterea teoretică a vieții economice în genere și caută să le aplice vieții satului, fără să-și dea seama că noțiunile cu care lucrează sunt împrumutate, în majoritatea lor, altui fel de viață economică decât cea pe care o studiază.

Chiar în cazul în care economistul e prevenit împotriva acestei primejdii și se ferește să aplice stereotip principiile generale ale unei economii teoretice particulare, cu toată truda lui să descopere caracterul original și propriu al elementelor al căror echilibru îl preocupă, în loc să urmărească și să descrie pur și simplu ce se întâmplă, el va fi ispitit să surprindă corespondențe, potriviri, paralelisme, între aceea ce constată direct și ceea ce știe dinainte din teorie.

Și totuși, în realitate, viața economică a fiecărei unități sociale se deosebește adânc de a celorlalte. Deosebirea privește atât: 1. *soiurile de activitate* întreprinse de fiecare unitate socială, cât și 2. *naștura și structura subiectelor* care le întreprind, 3. *rânduiala administrativă-tehnică sau juridică* a acestor activități și 4. *scopurile* lor mijlocite sau nemijlocite.

1. Prima deosebire are un dublu aspect: *tehnic și social*, după cum privim a) varietățile de activitate în ele înseși, ca *forme obiective* sau b) ca *forme sociale*, în raport cu grupurile care le săvârșesc. Vânătorul, pescutul, creșterea vitelor, munca câmpului, industria extractivă, meseriile, industria manufacturieră, sau mecanică, transporturile, comerțul de mărfuri, operațiile de credit, speculația bursieră, ca oricare

¹⁾ Texte alese de red. vol. din studiul d-lui Mircea Vulcănescu *Teoria și sociologia vieții economice — Prolegomene la studiul morfologiei economice a unui sat*, din Arhiva pentru Știința și Reforma Socială, an. X. nr.-ele 1-4, 1932.

alte forme de activitate economică, se exercită uneori de către aceeași unitate socială, alteori dimpotrivă, se observă în cadrul colectivității o diviziune a acestor activități pe subunități sociale, adică o specializare a activităților fiecărui grup. E vorba de așa numita **diviziune socială a muncii**.

2. **Subiectul** activității economice poate fi după împrejurări: **a)** o **comunitate** naturală (satul primitiv devălmaș, clanul, familia, neamul, vecinătatea), **b)** o instituție obișnuească (claca pentru preot) sau administrativă (primăria pentru încasarea dărilor, prestații, administrarea averii obșcuștii), **c)** un grup simpatic (șezătoarea), **d)** un **individ** (meseriaș, profesionist liber) sau **e)** o **asociație voluntară** cu scop economic, de natură juridică contractuală, sau cvasi-contractuală (întreprinderi cu salariați, sau cu robi, tovarășii de plug, de treerat, de seceră, de coasă, cooperative, societăți în nume colectiv, în comandită sau anonime, asociații de producție, de consumație sau de câștig etc.).

3. **Organizația socială** deosebită, poate privi: **a)** rânduiala **relațiilor** dintre **subiectele economice** (deosebire dintre conducători și conduși, libertate sau silnicie), fie **b)** rânduiala **stăpânirii** sau **folosirii mijloacelor de producție** (proprietatea pământului, a uneltelor, drepturile de folosință, comodatul), fie, în sfârșit, **c)** rânduiala **împărțirii și folosirii produsului social** al activității economice, (dijsma, partea, salariul, vama, câștigul, dobânda, birul etc.).

4. În sfârșit, **scopul** activității economice poate fi deosebit dela o unitate economică la alta, sau chiar în interiorul aceleiași unități: **constrângerea** pentru rob, **folosința proprie** pentru gospodar, **câștigul** pentru întreprinzător etc.

Formele vieții economice se deosebesc uneori în așa măsură dela o unitate la alta, încât s'ar părea că nici nu mai e vorba de fapte de același ordin.

Deosebirile acestea nu înseamnă de sigur că între economia unei unități și a alteia, nu există și elemente comune importante, esențiale chiar. Atât de importante, încât să ne îngăduie să afirmăm că avem de a face în amândouă cazurile cu fenomene de același ordin: economic. Oricât de deosebite ar fi formele ei sociale, viața economică, privită în sine, ca formă semnificativă a activității omenești, rămâne în esență aceeași neschimbată *strădanie a omului pentru împlinirea în societate a năzuințelor sale și aceeași neschimbată rânduire a împlinirii lor, după puteri*, corelat și prelungire în mediul social, dar în același timp depășiro, a tehnicii concepută în sensul larg de „tactică a vieții“¹⁾.

Forma generală a vieții economice rămâne „prețuirea“, adică cumpănirea între scopuri și mijloace, năzuințe și osteneală, așa cum alături de bunul simț ne-o arată depotrivă și teoria și fenomenologia economică.

1) O. Spengler: *Der Mensch und die Technik*. München (Beck), 1931, pg. 7.

Dar subiectele activității economice, felul ei, chipul în care e organizată înlanțuirea îndeletnicirilor economice ale fiecărui subiect și ale mai multora în societate, scopurile nemijlocite ale făptuirii lor, categoriile economice, sunt cu totul altele dela caz la caz.

Așa că economistul care coboară în sat hotărît să transpună în formulele economiei teoretice pe care o știe, rezultatele cercetării sale pe teren, e cu atât mai expus primejdiei de a răstălmăci înțelesul adevărat al faptelor, cu cât poate fi ispitit să-și închipuie că prin reducerea lor abstractă a dat de fundul lucrurilor, atunci când de fapt e frustat do partea cea mai cu miez a cercetării sale.

Pentru a fi ferit de această primejdie, este nevoie ca ochiul atent al sociologului să vină să îndrepte tendința firească a economistului scos din mediul său obișnuit de cercetare a societății de schimb, spre generalizări greșit orientate și lipsite de adevărata lor semnificație.

Determinarea exactă a „momentului sociologic“ al unei cercetări economice, adică a punctului până la care faptele economice odată constatate îngăduie o integrare a lor într'un anume tip de teorie economică, fără o frustrare a sensului lor social, e o problemă subtilă care cero o deosebită maturitate sociologică, pe care numai o adâncă înțelegere a vieții sociale și a regimului ei special de cauzație, unită cu o îndelungată experiență de teren, o pot face solubilă.

Să încercăm să lămurim în liniile sale generale, în ce constă aportul sociologiei la lămurirea problemelor privitoare la manifestările sociale în genere, printre care se situează și faptele economice.

Sociologia ca știință a întregului social ne deprinde să privim întotdeauna orice manifestare a vieții omenesti în funcție de ansamblul de manifestări în care se înfățișează. Fiecare fapt apare astfel ca un aspect al unui tot încheșat și nu-și află semnificația și explicația întreagă decât în funcțiune de acesta¹). Formele de activitate cele mai simpo în aparență și inteligibile dela sine prin rezonanțele pe care ni le trezesc lăuntric, categoriile cele mai stabile, mai generale și mai adânc înrădăcinate în sufletul omenesc, sociologul le consideră „obiectiv“²), sub specia precarității lor, adică legate de regimul vieții sociale în care iau naștere și în care își află rațiunea lor suficientă³).

Dacă la dificultățile legate de acest fel de considerare a faptele-

1) D. Gusti: *Curs de sociologie generală*, București (edit. C. Amzăr-Vasilescu), 1930-1931, pg. 161 și urm. precum și *Planul general de cercetare monografică* întocmit de „Seminarul de Sociologie, Etică și Politică“ dela Universitatea din București, 1928, *Îndreptar teoretic*, propozițiile 1 și 3,

2) E. Durkheim: *Les règles de la méthode sociologique*, Paris (Alcan), 1912, cap. I. pg. 20 și urm.

3) Ibidem, cap. V. pg. 135-138.

lor sociale, mai adăugăm și pe acelea datorite fenomenelor așa numite ale „polisemiei“, ale „politelismului“¹⁾, sau ale „eterogoniei“²⁾, adică dificultățile datorite faptului că un același gest obiectiv este susceptibil de a primi în societate o mulțime de înțelesuri și de rosturi deosebite, putând fi rezultatul unor motive diferite, tinzând către scopuri diferite, ne dăm seama de împrejurările care au împins pe sociologi să se ferească de asemănări superficiale sau formale, între fapte care ascund uneori deosebiri ireductibile.

Fără a exclude prin urmare încercarea de a surprinde teoretic esența manifestărilor economice ale unei societăți date, problema cercetării sociologice a vieții economice se prezintă cu mult mai complicată.

La dreptul vorbind, lămurirea deplină a unui fapt economic, ca și a oricărui alt fapt social, nu necesită numai o singură cercetare, omogenă, ci o serie de cercetări deosebite, dar care se integrează unele într'altelc, sistematic, până la deplina lămurire a lui. Aceste cercetări se pot grupa în două momente metodologice cu obiective diferite. Un prim moment urmărește să înțeleagă, un al doilea, să explice faptul social în chestiune³⁾. Așa că în orice analiză sociologică bine făcută, vom întâlni două cercetări cu totul deosebite ale realității sociale: 1. una fenomenologică și 2. una etiologică.

Max Weber⁴⁾, Scheler⁵⁾, Werner Sombart⁶⁾ au meritul de a fi pus pentru întâia oară în evidență, poate cu oarecare exagerare, importanța metodei fenomenologice în științele sociale. Exagerarea, dacă există, constă în aceea că unii dintre ei au considerat uneori momentul „înțelegerii“ realităților sociale ca o formă superioară de cunoaștere științifică de sine stătătoare, menită a se substitui cercetării cauzale; în vreme ce pentru noi, principalul ei folos stă tocmai în înlesnirea acestei cercetări.

Fenomenologia vieții economice, ca a oricărei alte manifestări sociale, cuprinde și ea trei momente deosebite: a) unul descriptiv, b) unul morfologic și c) unul semaseologic.

Pus în fața vieții economice sau sociale, fenomenologul începe a culege datele elementare care vor servi cercetărilor sale ulterioare. El constată faptele așa cum i se prezintă în experiență, în contactul pe

1) C. Bouglé: *Leçons de sociologie sur l'évolution des valeurs*, Paris, (Alcan), 1922, cap. V, pg. 89-90

2) W. Wundt: *Ethik*,

3) D. Gusti *Op. citat*, pg. 141, *Curs de sociologie (1924-25)*, pg. 341.

4) Max Weber: *Wirtschaft und Gesellschaft*, Tübingen (Mohr), 1925, ed. 2. vol. I, pg. 1-11.

5) Max Scheler: *Der Bourgeois, Der Bourgeois und die religiösen Mächte, die Zukunft des Kapitalismus*, publicat în *Abhandlungen und Aufsätze*, 2 vol., Leipzig, 1925

6) Werner Sombart *Die drei Nationalökonomien*. München, (Duncker-u. Humblot), 1930.

care îl are cu realitatea socială a zilei de azi, și le descrie cu de-arășuntul.

Descriind, el caută să diferențieze morfologic, adică după formele lor, pe varietăți, aceste date, grupându-le după asemănări, în tipuri.

În sfârșit, el caută să desprindă ceea ce e esențial în fiecare din aceste tipuri, să le caracterizeze și apoi să le situeze, integrându-le, în ansamblul realității sociale din care fac parte, determinând rostul și importanța lor într'insul. Caracterizarea tipurilor se face prin intuiție sau abstracție; iar situarea lor se face prin punerea în evidență a distribuției lor, a relațiilor funcționale dintre ele și ale funcției fiecăruia față de întreg. Odată arătat mecanismul interdependenței tipurilor, semnificația lor și echilibrul lor în unitatea socială, mai rămâne de determinat „sensul“ general ce trebuie acordat totalității.

Cu aceasta, primul grup de cercetări se încheie. Faptul social sau economic e de acum bine „înțeles“ și se poate proceda la explicarea lui.

Pentru sociologie, ca și pentru orice altă știință, „explicație“ înseamnă în ultimă analiză desprinderea relațiilor cu sens *existențial* dintre un fapt și alte fapte. Cu alte cuvinte: lămurirea împrejurărilor apariției unui fapt în câmpul experienței, adică în câmpul existențial supus observației, *condiția* unui fapt însemnând tocmai *împrejurare necesară* acestei apariții. Doosebirea dintre etiologia și fenomenologia unui fapt se referă prin urmare la discriminarea ce se poate face în existența în genere, între esență și prezență (*so sein* deosebit de *da sein*), deosebire dintre ce e și cum se produce faptul.

Tehnic, al doilea grup de cercetări privitoare la explicarea realității sociale, sau economice cuprinde deasemeni mai multe momente:

a) El începe cu cercetarea condițiilor naturale (*cosmice* și *biologice*) de existență ale fiecărei forme de viață socială sau economică privită atât izolat cât și în interdependența cu toate celelalte, precum și a condițiilor naturale cosmice și biologice ale acestei interdependențe.

b) După aceea, sociologul caută să explice înrăurirea cadrelor sociale, imanente, adică influența formelor vechi (*istorice*) asupra celor de astăzi, precum și aceea a formelor sociale adiacente astăzi existente (*cadrul psihic*).

Pentru lămurirea influențelor istorice, sociologul începe prin a situa în timp manifestările, grupându-le după vechime. Apoi, reconstitue cu ajutorul tuturor manifestărilor situate într'un același moment

al timpului, tipurile istorice ale manifestărilor, considerate ca „faze“ ale procesului istoric social. În sfârșit sociologul caută să stabilească și să explice tranziția de la o fază la alta, până astăzi, tranziție care constituie acest proces.

c) Din confruntarea acțiunii psihice (eficienței actuale) a fiecărui tip morfologic de manifestare a vieții sociale actuale, asupra întregului social de astăzi sau asupra faptului care se cere explicat, cu reacțiile acestuia, se desprinde *caracteristica dinamicii sociale actuale*, pe care confruntând-o din nou cu sensul general al procesului istoric al manifestării așa cum se deslușește până astăzi, ajungem să stabilim care e *tendința de devenire a întregului social*, ca și a formelor vieții sale actuale economice sau sociale, așa cum fuseseră stabilite cu ajutorul cercetării fenomenologice.

În acest fel, se ajunge la rezultatul final al cercetării, adică la caracterizarea sociologică a faptelor sociale sau economice ale unității care ne interesează, în speță satul¹⁾.

Mircea M. Vulcănescu

B. PLAN GENERAL PENTRU CERCETAREA MANIFESTĂRILOR ECONOMICE

INTRODUCERE

Grupul social al satului are o activitate pentru câștigarea mijloacelor de trai cu ajutorul unor anumite tehnici și unei anumite organizări sociale a muncii. Numim această activitate: „Manifestări economice“.

În cadrul unei monografii sociologice, manifestarea economică nu este privită de sine stătător, ca un fenomen desprins de societate,

1) D. Guști: *Op. citat*, pg. 276, *Planul general*, citat, prop. 4.

cum procedează de cele mai multe ori economia politică, ci dimpotrivă, ca un fenomen social structurat și având deci legături cu întreaga viață socială și cadrele ei.

Privită astfel, manifestarea economică a țării românești își găsește înțelesul în întreaga structură a vieții noastre sociale și trebuie privită ca un proces istoric ale cărui origini, evoluție și tendințe sunt în funcție de întreaga evoluție socială.

Pe temeiul a ceea ce cunoaștem până acum, se afirmă că există o istoric comună, un proces general de transformare a înfățișării economice a tuturor satelor românești, care duce dela o străveche economie autarchică, la o economie modernă capitalistă. Adică dela o formă de organizare socială în care grupurile familiale trăiau în gospodăria în care tot ce se producea era în vederea consumului imediat al familiei și tot ce se consuma era produs în gospodărie (ceea ce se numește gospodărie casnică închisă), la o formă cu totul contrară, în care tot ceea ce se produce este în vederea vânzării și tot ce se consumă este procurat de pe piață (ceea ce numim exploatare în stil de fermă).

Evident, definițiile de mai sus sunt teoretice, adică nu au o valoare de descriere istorică. Intotdeauna, chiar în cele mai autarchice economii, se vor produce schimburi. Dar acestea sunt excepționale, ating numai produsele de monopol, de specialități și surplusurile. De asemenea în ferma cea mai capitalistă cu puțință se consumă și din produsele proprii.

O altă caracteristică a acestor două forme tipice de economie, este faptul că gospodăria casnică închisă se suprapune cu un „atelier de muncă familiară“, adică membrii familiei formează numai ei gospodăria, pe când într'o fermă capitalistă, nu familia, ci salariații sunt caracteristici.

Intr'o monografie sociologică sarcina economistului este să stabilească pe cazuri precise fazele de evoluție în care se găsește fiecare regiune, grup de sate sau categorii de familii într'un anumit sat, precum și analiza pricinilor și mecanismului procesului de evoluție a acestor forme economice, săvârșite sau încă simple tendințe.

În ceea ce privește faza economiei casnice închise, trebuie să fim atenți asupra faptului că gospodăriile care le aparțin, nu sunt

fenomene izolate, ci simple mădulare ale unei unități sociale mai cuprinzătoare, care este aceea a satului. Pe de altă parte economia întregă a satului este deosebit organizată, după cum acest sat se află într'o fază pastorală, pastorală agrară sau agrară propriu zisă.

În faza a doua, gospodăriile ferme sunt centrate în jurul unui alt fenomen social, care este cel al pieții deschise aflate la rândul ei în dependență de întregul sistem economic al țării și deci al lumii.

Planul nostru de lucru cuprinde o serie de tehnici cu ajutorul cărora se pot surprinde aspectele diverse ale procesului de evoluție social-economică. Nu trebuie să uităm deci, în tot decursul cercetării, că toate analizele privitoare la morfologia economică sătească, producție, circulație și consumul sătesc, la gospodărie cu bugetul și inventarul ei, nu au scop de sine stătător, ci sunt numai arătarea punctelor semnificative pentru înțelegerea acestui proces.

Prin aceasta nu voim însă să spunem că nu ne interesează decât înțelegerea teoretică și abstractă a procesului de evoluție economică. Stăruim asupra faptului că nu e vorba decât de o ipoteză de lucru care abia de aici înainte va trebui să fie confirmată sau eventual infirmată de către cercetările la teren.

De asemeni nu trebuie uitat că procesul de transformare a satului și gospodăriilor sale, dela o fază patriarhală la una modernă, capătă în realitate înfățișări care sunt infinit variate, potrivit cadrului cosmologic variat, oamenilor, culturii lor, structurii sociale ș. a. m. d. și că pentru noi este cât se poate de interesant să cunoaștem în amănunte toate aceste cazuri particulare care ridică tot atâtea probleme și alcătuiesc miezul însuși al unei viitoare încercări de teoretizare asupra vieții economice a poporului românesc.

De aceea vor fi tot atât de prețioase descrierile pe cazuri concrete ale tuturor rămășițelor din vechile stări de lucruri, cât și cele ale celor mai moderne adaptări ale economiei noastre rurale la necesitățile vieții moderne.

Îndrumătorul nostru de lucru nu poate da toate întrebările care ar trebui pentru a surprinde aceste cazuri individuale. Rămâne ca fiecare în parte să găsească problema caracteristică a satului sau a regiunii în care lucrează și să alcătuiască un plan special de cercetare, pe aceleași principii generale pe care le expunem aici.

I. STUDIUL REGIUNII DIN CARE FACE PARTE SATUL

Atât satul, în viața economică a grupului de unități economice ce-l alcătuiesc, cât și aceste unități economice (gospodăriile), sunt totdeauna în strânsă legătură cu regiunea în care se află, înțelegând prin regiune zona naturală și economică, de imediată apropiere, cu care satul are legături.

Această regiune a fost descrisă la cadrul cosmologic Pentru studiul manifestărilor economice, vom desprinde de aci pe acelea care condiționează sau influențează aceste manifestări economice.

Se va căuta, cu alte cuvinte, ca din descrierea generală a regiunii să se desprindă natura influențelor acestora, să se vadă care din ele este mai hotărâtoare (și cât) în fenomenele de producție, schimb și schimb, sau în natura venitului țărănesc.

Astfel, din așezarea geografică a satului (munte, coline, câmpie etc.) vom arăta măsura în care această așezare este condiția unei anumite îndeletniciri a oamenilor sau dacă și cât determină un anumit mod de folosire a pământului etc.

Din orografia regiunii ne va interesa de ex acțiunea fizică a apelor din regiune, (inundații sau având ca rezultat depunere de sol aluvionar productiv, determinare de zone de pietriș și nisip etc.) și, mai ales, folosirea lor. căi de comunicație, forță motrice: mori, pive, ferestre etc., pescuit, exploatare de trestie etc., adică va trebui ca din acest fapt al existenței unor ape în regiunea ce ne interesează — constatată la cadrul cosmologic — să desprindem influența și cauzalitatea lor în economia satească sau gospodărească.

La fel vom proceda și pentru celelalte capitole ale cadrului cosmologic: de ex. din studiul climii se va vedea anume care din factorii ce o caracterizează: precipitațiuni, vânturi, temperatură etc. determină o anumită exploatare a pământului, într-un cât depinde de aceștia cantitatea și calitatea producției, ritmul muncilor omenești etc.

De aceea ne vor interesa în special aci fenomenele meteorologice excepționale: grindina (frecvența ei, timpul când cade, în legătură cu mersul vegetației), perioadele de secetă păgubitoare, gerurile târzii etc.

Din studiile ce se fac asupra solului vom cerceta legăturile între natura sau compoziția lui și productivitatea, munca ce se depune pentru a-l lucra, uneltele și vitele etc.

De asemenea, dacă bogățiile exploatare sau neexploatare ale solului sunt cauza unui venit mai mare al populației, prin munca plătită pe care o depun pentru exploatarea acestor bogății sau prin valorificarea ei.

După studiul condițiilor naturale ale regiunii, din care se va căuta să se desprindă, după cum s'a spus, cauzalitatea și influența lor în viața economică a satului, se trece la analiza condițiilor economice ale regiunii.

Se știe că în țara noastră regiunile geografice sau administrative sunt foarte diferite între ele în ceea ce privește starea economică

Din cauza aceasta, problemele ce se pun pentru studiul economic al satului sunt diferite, dnpă variațiile pe care le prezintă regiunea de care este legat.

Din punctul de vedere al unei prezentări economice a regiunii, pentru a putea preciza gradul de influență a acesteia asupra satului nostru, vom cerceta următoarele probleme, care caracterizează situația economiei regiunii în care se află satul.

a) Ocupația principală a locuitorilor din regiune.

Se va face mai întâi o prezentare statistică a diferitelor ocupații, cu arătarea procentuală a ocupației principale și a celor secundare.

Vom căuta să vedem dacă aceste ocupații sunt datorite vreunui sau mai multor factori naturali (o anumită bogăție naturală a subsolului îndreaptă atenția și munca oamenilor spre exploatarea ei, de ex. minerii), sau dacă vreo industrie mare locală nu atrage un număr de oameni (câți?) ca lucrători în fabrici, sau dacă prezența unor ape mari nu determină ca ocupație principală a locuitorilor pescuitul, după cum prezența marilor suprafețe de teren arabil, cu absența altor bogății naturale, formează o masă compactă de agricultori, fără alte izvoare de venit.

Satul nostru, așezat în mijlocul acestor condițiuni, va fi influențat în privința îndeletnicirii oamenilor, care și-ar îndepărta de exemplu preocupările lor dela gospodăriile proprii către ocupațiunea principală a regiunii, sau, dacă ei fac excepție dela aceasta, din ce cauză

Este interesant de redat aci și proporția sătenilor ce ne interesează, în complexul îndeletnicirilor regionale

b) Târguri și piețe locale. Căile de comunicație.

Târgurile și piețele locale sunt hotărâtoare pentru situația economiei satului. Ele determină totdeauna o anumită specializare economică a gospodărilor spre cerințele lor.

Alta este natura producției în satele din apropierea marilor orașe și alta a satelor depărtate de târgurile de desfacere. De asemenea, chiar organizarea gospodărilor este influențată în măsură foarte mare de aceste târguri.

De aceea, ne va interesa în primul rând mărimea lor și depărtarea de sat.

Se vor analiza aceste târguri din toate punctele de vedere, studiindu-se și stabilindu-se în special influența lor asupra satului

Pentru acest scop, vom cerceta data ținerii lor: zilnice, săptămânale, sezoniere sau anuale (data), specialitatea lor (vite, cereale, mixte); raza lor de influență; putanța de desfacere a produselor și de aprovizionare a locuitorilor din sat.

Pentru fiecare târg în parte, vom arăta distanța în km, natura și starea drumurilor din sat până în târg.

În legătură cu drumurile vom face studii speciale care să arate peregrinările sătenilor noștri, cu mărfuri străine sau cu produsele lor, spre a le vinde. Se vor face calcule de rentabilitate pentru aceste drumuri, se va arăta numărul celor care pleacă în târguri, cine pleacă (bărbatul, femeia), întovărășirile etc.

c) Organizațiile economice din regiune.

Pentru studii mai amănunțite de economie, va fi necesar ca toate organizațiile economice din regiune și cu care satul are legături, să fie analizate cât mai precis, în următoarele privințe localitatea unde se află, vechimea lor, numărul membrilor, starea economică actuală, capitalul pasiv și activ.

Pentru ceea ce interesează satul pe care-l studiem, este nevoie să se vadă întru cât aceste instituții (cooperative, bănci populare, magazii colectoare, remize, silozuri, bănci de orice fel, depozite de mărfuri etc) influențează (și în ce măsură) satul numărul țăranilor din sat care sunt membrii acestor organizații, capitalurile depuse sau luate de ei, în cazul al doilea, pentru ce au fost luate (investiții pentru agricultură, pentru comerț, pentru diferite industrii locale sătești etc).

Dacă sunt magazii colectoare, depozite sau silozuri, este necesar să se vadă

modul cum sunt folosite de către săteni, avantajul pe care-l au de pe urma lor, mecanismul de depozitare și de plată a produselor (care?) etc.

Pe de altă parte, se poate întâmpla ca Statul să aibă anumite organizațiuni, în afară de cele arătate mai sus (Camere de Agricultură, Ferme, Școli, Centre sau Stațiuni Agricole sau Zootehnice), cu scopul ca să ajute pe țărani, să influențeze spre bine tehnica și producția gospodăriilor. În acest caz se va studia schimbarea ce s'a produs datorită acestor instituții oficiale în economia sătească.

Dacă în regiunea satului nostru se află mori mari, industrii agricole, se va cerceta: capacitatea de producție a lor, cantitatea de produse brute pe care le furnizează satul nostru și cantitatea de produse fabricate (sau prelucrate) pe care le cumpără (sau cu care se întorc) sătenii

Dacă aceste mari întreprinderi agricole industrializate au determinat (și în ce măsură) o schimbare în industriile țărănești locale, din sat

d) Brațele de muncă.

Există anumite situațiuni economice care sunt în strânsă legătură cu problema brațelor de muncă din sat și din regiune. De exemplu, intensivitatea agriculturii este legată în primul rând de abundența și eficientatea brațelor de muncă.

Se va cerceta pentru întreaga regiune, lipsa sau abundența brațelor de muncă, dacă sunt sau nu emigrări și imigrări periodice, unde se duc și de unde vin, anotimpul, muncile în vederea cărora se fac, cauzele pentru care pleacă sau vin, câți.

II. STUDIUL ECONOMIC AL SATULUI

1. Terenul

— Suprafața, modul de folosire și repartizarea lui pe gospodării.

Terenul folosit de locuitorii satului nostru pentru agricultură este primul obiectiv al cercetărilor, atunci când începem studiul economic al satului.

Pământul (suprafața) este și primul (de multe ori singurul) criteriu de judecată pentru starea de bogăție sau de sărăcie a sătenilor, pentru venitul pe care-l are gospodăria lor.

De mărimea lotului individual depinde și cantitatea de muncă ce se depune pentru cultivarea lui, desfășurarea acestor munci în decursul anului, utilizarea mai mică sau mai mare a brațelor de muncă ale familiei.

Studiul terenului și prezentarea datelor trebuie să aibă următoarea desfășurare:

a) Suprafața totală a satului.

Se va face deosebirea între „vatra satului“ (suprafața de teren ce formează satul) și „trupul de moșie“ (terenul din afară de sat).

Se va face o prezentare totală a întregii suprafețe de teren, stăpânită de către oamenii din sat.

Acest lucru ne va arăta mărimea satului nostru față de altele, suprafața de teren pe care o stăpânesc și o muncesc țărani

În mod practic, suprafața totală o obținem fie din informațiunile dela autorități (primărie, notariat, percepție), fie adunând totalurile individuale de pe foile economice, în caz că am făcut un recensământ al satului.

b) Modul de folosire al terenului.

Ne interesează în ce fel (cu ce fel de culturi, mai ales) este folosit terenul. Și anume ce suprafață (și în ce proporție față de total) este cultivată cu cereale, cu porumb, cu plante textile, cu pomi, vii etc

Ca și la suprafața totală, în mod practic aflăm lucrul acesta fie dela autorități, fie din totalizarea capitolelor respective din foile de recensământ

Din această prezentare totală a felului cum terenul este folosit cu diferite feluri de culturi se va putea constata starea agriculturii satului, natura principalului izvor de venit, intensitatea muncilor etc, pentru că de ex o folosire cu 80—90 la sută cereale va arăta o agricultură extensivă, cu anumite caracteristici economice, iar o împărțire a acestui teren între mai multe și variate culturi, va determina o altă structură economică a satului și gospodăriilor, cu alte aspecte și alte concluzii.

c) Organizarea terenului sătesc.

În afară de simpla arătare a proporțiilor diferitelor culturi, este necesar și un studiu al modului cum terenul este organizat de către colectivitatea satului, în acest mod de folosire și mai ales locul culturilor sunt hotărâte de colectivitate

De aceea se va întocmi și o schiță a trupului de moșie, în care să se arate dacă în sat terenul este împărțit în tarlale, adică în zone pe care toți sătenii le folosesc cu aceeași cultură; se va arăta dacă există o rotație a culturilor, cu un ritm valabil pentru satul întreg, corespunzător cu zonele mai sus determinate, sau, dimpotrivă, fiecare gospodar cultivă ce vrea pe bucata sa de pământ

Se va arăta vechimea acestui sistem, modificările ce s'au adus în răstimp.

De asemenea, un studiu al modului cum este împărțit trupul de moșie, forma și așezarea loturilor individuale (fâșii, blâni, curele, sfori sau, pentru așezare: dacă fâșiile merg din hotar în hotar sau numai în limitele unei zone, care?), va lămurii forma socială și telnică chiar, a proprietății, organizarea agriculturii sătești, va arăta multe din cauzele actualei stări de lucruri din economia satului (de exemplu, dacă forma loturilor individuale împiedică sau îngăduie o agricultură rațională, dacă vitele au porțiuni precise pentru păscut, permanente, temporare etc.).

d) Pulverizarea proprietății agricole.

Pentru a studia această problemă a pulverizării loturilor țărănești sunt necesare formulare speciale, din totalizarea și interpretarea cărora să se poată deduce cu precizie atât actuala stare a acestei pulverizări (în ce măsură sunt fărâmițate loturile, în câte parcele sunt împărțite proprietățile țărănești, ce distanțe sunt până la ele, cât timp se pierde cu drumurile, ce urmări asupra bunului mers economic al gospodăriilor are acest fapt etc), cât și cauzele pulverizării, desfășurarea ei în timp.

Între rentabilitatea agriculturii (deci a ocupației principale a țăranilor) și gradul de pulverizare a loturilor este o strânsă și directă legătură.

e) Repartizarea terenului pe gospodării.

Din arătările și prezentările de până acum am încercat să prindem viziua economică a grupului ca atare, în ceea ce privește suprafața, folosirea și organizarea terenului în total, pentru satul întreg.

Dar acest teren este împărțit între cei ce-l stăpânesc, iar mărimea suprafeței ce revine fiecărei gospodării determină un precis caracter economic al lor, starea lor

materială, veniturile etc., depinzând în primul rând de această întindere mai mare sau mai mică.

De aceea vom trece mai departe, în studiile noastre, la analiza modului cum terenul se repartizează pe gospodării, cum se împarte el între cei ce-l stăpânesc, cât revine fiecărui locutor din satul nostru, câți au teren puțin, câți au teren mai mult în stăpânire etc.

Vom stabili deci categoriile de proprietăți pe baza mărimii suprafeței terenului ce-l stăpânesc.

Mai întâi: se va face media suprafeței pe gospodărie, împărțind suprafața totală a terenului la numărul gospodăriilor. În felul acesta aflăm cât din terenul satului revine unei singure gospodării, în medie. Ne putem da seama, dela început, în ce fel de proprietate ne aflăm, cu ce categorii de gospodării avem de a face.

Dar această medie, care se face de obicei în studiile economice asupra satelor, nu ne spune mare lucru, nu ne dă indicațiuni precise asupra stării materiale a sătenilor, deoarece mărimea suprafeței terenului este diferită dela gospodărie la gospodărie, ori tocmai acest lucru vom să-l aflăm, adică: stabilirea categoriilor de suprafețe și repartizarea lor pe gospodării.

În mod practic, această operațiune se face în felul următor:

Se stabilesc, dela început, următoarele categorii de gospodării: fără pământ; gospodării cu 0-1 Ha. până la 1 Ha.; gospodării cu 1-3 Ha.; cu 3-5 Ha.; 5-10 Ha.; cu 10-25 Ha.; cu 25-50 Ha. și gospodării care au mai mult de 50 Ha.

După foile de recensământ, care se grupează după aceste norme sau după datele strânse, din informațiunile dela oficialități, găsim numărul gospodăriilor din fiecare categorie.

După aceasta, se va împărți numărul acesta la numărul gospodăriilor și vom afla câte revin pentru o singură gospodărie.

Pentru precizarea criteriului de judecată este bine să se calculeze procentul fiecărui număr față de numărul total.

În felul acesta ne dăm seama de structura agrară a satului nostru, știm precis între ce limite se găsesc cele mai multe din gospodăriile satului și deducem concluzia importantă asupra stării economice a satului.

Înșirarea de mai sus a diferitelor grupe de proprietăți se poate strânge în grupe mai puține, stabilind astfel categoriile economice de proprietăți: 0 Ha. = gospodării lipsite de pământ 0,01-3 Ha. = proprietate parcelară: 5-10 Ha. = proprietate mică 10-25 sau 50 Ha. = proprietate mijlocie și cele cu mai mult de 25 sau 50 Ha. = proprietate mare.

Adunând și numărul gospodăriilor din aceste grupe aflăm câte gospodării (număr brut și procentual) avem fără pământ, câte cu teren foarte puțin, câte de categorii mică sau mijlocie etc.

Am întocmit, în modul acesta, o imagine precisă a satului nostru, din punct de vedere al categoriilor de gospodării.

Concluziile ce se pot trage din această situație sunt dintre cele mai importante pentru studiul manifestărilor economice din sat.

2. Inventarul viu (animalele)

După studiul terenului, socotit fiind acesta ca izvorul principal de venit pentru săteni, trecem la analiza celorlalte părți din averea gospodăriilor, părți care au parte — ca și terenul și împreună cu el — la fenomenele de producție din gospodării.

Vom face, mai întâi, o numărătoare a animalelor din sat, pe specii, vârstă și rasă și vom prezenta deci numărul total al acestor animale pentru întreg satul. După aceasta se va împărți numărul acesta la numărul gospodărilor și vom afla câte revin pentru o singură gospodărie.

Mai este necesar însă un calcul: se adună animalele dela fiecare categorie de gospodării în parte și se împarte la numărul gospodărilor din categoria respectivă.

În felul acesta constatăm multe lucruri, din care putem trage concluzii din cele mai edificatoare: câte animale se află în satul nostru, care este specia cea mai numeroasă, din ce rasă (rase primitive dovedesc o agricultură înapoiată, rase perfecționate dovedesc o agricultură mai raționalizată etc.), câte animale și din ce specie revin pentru fiecare categorie de gospodării, care din ele este mai bine înzestrată, de ce, care din aceste categorii este specializată pentru o anumită specie (cai, boi, vaci de lapte, oi etc.).

Pentru vitele de muncă, vom referi numărul lor la numărul hectarelor, pentru a vedea modul cum se repartizează aceste animale la terenul pe care-l muncesc, problema utilizării raționale a forțelor lor etc.

3. *Inventarul mort (mașini și unelte)*

Vom face aceleași calcule și aceeși prezentare ca și la animale.

Va trebui să arătăm numărul diferitelor mașini și unelte pentru satul întreg, felul cum se repartizează la categoriile de gospodării pe care le-am fixat mai sus.

Vom vedea câte pluguri, grape, scământători etc. revin de gospodărie sau la câte Ha. teren revine o mașină, la diferitele categorii de gospodării.

Care categorie este mai bine înzestrată și din care motive; care anume din mașini și unelte sunt mai multe și care mai puține. Sunt suficiente pentru lucrarea rațională a pământului, sau se simte, din cauza insuficienței numărului lor, o micșorare a producției sau un efort mai mare al muncii omenești?

Vom da o atenție deosebită mașinilor care determină sau dovedesc un progres în domeniul tehnic agricol: mașini de semănat, de treierat etc. și vom vedea gradul lor de pătrundere în gospodăriile satului, în care categorii mai mult și în care mai puțin.

De problema mașinilor agricole în gospodării se leagă și se lămuresc alte probleme din domeniul economic și tehnic: problema brațelor de muncă, a pătrunderii tehnicii raționale în agricultura țărănească etc.

Va trebui să mai cercetăm folosirea ce se dă acestor mașini, dacă sunt întrebuințate numai în gospodăriile proprii, sau sunt împrumutate și altor gospodării (câți împrumută, cui, în ce condițiuni?).

4. *Analiza producției*

Se va cerceta, prin informațiuni sau din interpretarea foilor de recensământ, producția locală a tuturor plantelor cultivate de către țărani.

Se va compara această producție din satul nostru cu producția medie pe țară sau a regiunii, pentru a se constata nivelul satului, după această constatare se vor căuta cauzele pentru care producția este mai mare sau mai mică decât media generală tehnică aplicată, un grad mai înaintat sau mai înapoiat de pregătire profesională agricolă, lipsa sau abundența inventarului, calitatea terenului etc.

5. Tehnica și aplicarea ei.

Acest capitol va avea rostul să lămănească ceea ce știu țărani despre tehnica gospodărească (deci și agricolă) și ce pun în aplicare din aceste cunoștințe.

Se va vedea, în felul acesta, atât gradul lor de pregătire profesională, cât și dacă acesta este unul din motivele principale ale actualei stări de lucruri din domeniul economic

Se vor cerceta marile sectoare de muncă sau activități din gospodărie, munca la câmp etc. De exemplu cultura cerealelor, aceasta fiind ocupațiunea de bază a marelui majorități dintre țărani

Se va cerceta aici câte arături se fac pentru cultura cerealelor, când se fac, cum se fac (adâncimea etc.), când și cum se face grăpatul.

Modul de semănat și timpul când se seamănă aceste plante. Ce lucrări de îngrijire se dau în timpul vegetației; care este momentul seceratului, cum și cu ce se face. De asemenea se va descrie treieratul și înmagazinatul produselor

Cu această ocazie se vor descrie mașinile și uneltele folosite de ei pentru fiecare lucrare în parte; se va cerceta, dacă se poate statistic, cu atât mai bine, proveniența acestor mașini și unelte, câte (și care) au fost construite în sat (de către cine), câte (și care) au fost cumpărate (de unde).

Aceleași cercetări și însemnări se vor face pentru cultura porumbului și a plantelor textile și industriale

Pentru acestea din urmă vom cerceta modul cum sunt prelucrate, cum sunt valorificate, cum sunt folosite în gospodărie. Cât și ce se vinde, cât și ce se consumă în gospodăriile care le-au produs

Dacă în sat se constată culturi de plante de nutreț, se va descrie felul culturii și felul recoltării lor, starea în care se dau vitelor spre hrană, cantități etc.

Pomi roditori, constituind o ocupație și un izvor de venit pentru locuitorii satului, îi vom cerceta după aceleași criterii ca și celelalte culturi. Anume, vom prezenta o statistică a lor, pe specii și varietăți, în ce stare se găsesc, ce îngrijiri li se dau, modul cum se face recoltarea.

Ce destinație se dau fructelor: vânzare, păstrare, consum imediat, industrializare (țucă, magiunuri, preparate din fructe) Se vor descrie instalațiunile și se vor face calcule de rentabilitate pentru fiecare caz în parte.

Concluziile se vor judeca și prezenta comparativ

O altă problemă pe care va trebui să o cercetăm, este aceea a îngrășării pământului. Din studiile cu privire la compoziția solului se vor desprinde concluziile asupra nevoii de îngrășământ ale terenurilor de cultură

Se va vedea dacă agricultorii înțeleg să îmbogățească aceste terenuri prin gunoii de grajd. Se va cerceta dacă fac platforme de gunoii, cum le fac, când și cum transportă gunoii la câmp, cum îl împrăștie etc

O ocupație principală a tuturor țărănilor este creșterea vitelor. Importanța acestei indeletniciri întrece, mai în toate satele de munte, pe aceea a culturii pământului.

În satele cu structură economică agricolă accentuată, creșterea vitelor are de asemenea un rol important, prin folosirea acestora la muncile câmpului, la transporturi etc.

Un studiu amănunțit al lor se impune, deci, cu necesitate

Vom începe prin analizarea și interpretarea datelor statistice pe care le-am expus mai înainte.

Se va arăta modul cum sunt îngrijite, cum sunt hrănite, starea de sănătate a lor, adăposturile, materialul de construcție, lumina, curățenia, aerisirea.

Se va cerceta și descrie modul cum se cresc toate categoriile de animale, obiceiuri.

Deoarece problema îmbunătățirii vitelor este legată de existența și calitatea reproducătorilor, se vor studia și aceștia. rasă, proprietate (comunale sau individuale), îngrijirea lor, cum se face monta.

Industria casnică

Se va cerceta dacă în sat există vreo industrie casnică sau nu și în ce măsură (prezentare statistică). Dacă, de exemplu, în gospodării se prelucrează mătasea, cânele, lână, borangicul.

Descrierea amănunțită a uneltelor și mașinilor folosite, proveniența lor, cine le-a construit, descrierea tehnicii de lucru.

În același fel se va arăta modul prelucrării produselor animale: laptele (unt, brânzeturi etc.), carnea, lână, fulgii etc., precum și a celorlalte produse agricole sau gospodărești: zarzavaturile, fructele etc.

Sunt necesare de făcut aici calcule de rentabilitate, de analizat destinația ce se dă acestor produse prelucrate în gospodărie: ce și cât se vinde, cu, în ce condițiuni, cât, ce și cum se folosesc aceste produse în gospodărie.

În cazul când se prelucrează material brut străin (de ex. funor, lână etc.), trebuie să cercetăm de unde provine acest material, cât din sat și cât din alte părți; cine îl aduce, cine îl vinde, în ce condițiuni.

Industria casnică este un fenomen deosebit de semnificativ pentru înțelegerea evoluției economice, de aceea e bine să fie cercetată amănunțit, după chestionarul special din volumul de față.

Alte îndeletniciri din sat

Sunt sate care au, în afară de îndeletnicirile arătate până acum, și altele, care asigură locuitorilor un venit, de exemplu munca la pădure, pescuitul, împletitul, olăria etc.

Deoarece aceste ocupațiuni dau un aspect precis vieții economice, va fi necesar să fie studiate cu aceeași amănunțime.

Mai întâi se va face statistica celor care se ocupă cu ele. Pe urmă se va face descrierea tehnicii de lucru, a uneltelor folosite. Valorificarea produselor: cum le vând, cu, în ce condițiuni. Calcule de rentabilitate, cu analiza cheltuielilor, veniturilor brute și a venitului net.

Este de preferat pentru toate aceste îndeletniciri ale sătenilor (principale sau secundare) să se facă calcule de totalizare pentru satul întreg, calcule comparative și procentuale, pentru ca să se constate influența lor asupra economiei generale sătești.

6. Meseriile și industriile din sat

În fiecare sat există o serie de meserii și industrii, pentru satisfacerea ne-

voilor locale: fierari, lemnari, dogari; mări, ferestrate, dârste etc

Vom cerceta la acest capitol numărul celor care se ocupă cu astfel de indeletniciri, originea meseriaşilor sau proprietarilor instalaţiunilor.

Ca şi la celelalte indeletniciri, se va descrie tehnica de lucru, instalaţiile şi modul de funcţionare. Se va face inventarul uneltelor, arătându-se provenienţa lor (cumpărate, lucrate chiar de ei), pentru a vedea dacă acea meserie sau industrie este originară sau nu din sat.

Se va da atenţie materialului prim: de unde îl procură (în ce măsură din sat şi în ce măsură din alte părţi), în ce cantităţi, calitatea lui.

Se va însemna după aceea câtă cantitate prelucrează aceste instalaţi fără-neşti, ce calitate are materialul prelucrat.

Se va calcula rentabilitatea acestor întreprinderi şi se va insista asupra folosirii ce se dă mărfii: câtă e cumpărată în sat (de cine), câtă e vândută în alte părţi (cine vinde, cui, în ce condiţiuni).

7. Comerţul

Câţi negustori sunt în sat. Specialitatea lor. Ce marfă (şi câtă) este luată din sat şi ce marfă este luată din alte părţi.

De negustori este legată în bună parte aprovizionarea ţăranilor cu cele necesare traiului lor, de aceea vom analiza problema şi din acest punct de vedere. ce articole sunt cumpărate mai mult de bărbaţi, de femei, pentru exploataţie, pentru casă, pentru menaj, pentru îmbrăcăminte. În ce anotimp sau cu ce ocazii se fac mai multe cumpărături după vânzarea recoltelor (care?), cu ocazia unor anumite sărbători (care? ce articole?).

Se va cerceta dacă în sat se practică schimbul în natură, ce produse se schimbă între ele, de către cine, în ce condiţiuni. Influenţează aceste schimburi (în ce măsură) comerţul local?

8. Instituţiile economice din sat

O bancă populară sau o cooperativă determină o anumită viaţă economică a satului şi gospodărilor, care găsesc în aceste instituţii sprijine reale pentru bunul mers al lor. Vom studia fiecare din aceste instituţii în parte: numărul membrilor, capitalurile depuse de fiecare sau acţiunile cu care au parte sătenii la construirea lor.

Se vor cerceta bilanţurile băncilor şi cooperativelor, se va vedea se sume au împrumutat la săteni şi ce întrebunţare li s'a dat. În cazul cooperativelor se va studia influenţa lor asupra aprovizionării sau asupra desfacerii produselor ţărăneşti: cu arătarea precisă a produselor valorificate prin cooperative, în ce condiţiuni, în ce cantităţi.

Vom căuta să ne dăm seama de influenţa acestor instituţii asupra economiei satului şi anume asupra cărei părţi (şi cât) din indeletnicirile ţărăneşti; dacă organizarea economică a gospodărilor este schimbată într'un fel de ele.

9. Distribuţia producţiei locale

Care anume din produsele gospodărilor din sat se consumă în întregime tot în gospodării.

Care anume din produsele aceluiaşi gospodăru se vând în alte părţi (unde),

în ce cantități, în ce condițiuni.

Ce nu se ajunge și este nevoie ca sătenii să cumpere din alte părți (de unde?), în ce cantități, când, în ce condițiuni.

10. Munca omenească

Din totalizarea și interpretarea foilor de recensământ sau a formularelor speciale ce se vor întocmi pentru studiul problemei muncii omenești din satul care ne interesează, vom căuta să desprindem, în primul rând, dacă în sat există un surplus de brațe de lucru sau nu

Adică, vom constata dacă mijloacele de producție și diferitele domenii de activitate pot da întrebuințare tuturor brațelor din sat, care-și văd astfel asigurată valorificarea muncii lor, sau dimpotrivă, dacă mai rămân brațe de lucru fără utilizare.

Pentru aceasta este nevoie să dăm prezentări precise asupra numărului oamenilor care pleacă din sat (unde?) spre a căuta de lucru în ce anotimpuri? Permanent? Pentru ce fel de ocupații?

Vom cerceta, de asemenea, dacă vii oameni din alte părți în sat spre a fi angajați, temporar sau permanent, la diferite munci, la ce fel de munci, în ce anotimp.

Vom cerceta în gospodării ce lucrează locuitorii (bărbații și femeile) în decursul anului: primăvara, vara, toamna, iarna. Când și pentru ce fel de lucrări angajează brațe străine de lucru, câți.

Se vor studia, cu această ocazie, condițiunile de plată, tratamentul lucrătorilor străini în gospodărie, hrana lor, remunerația

Munca omenească, socotită ca o valorificatoare a capitalului investit în gospodării și ca un factor de producție de prim ordin, încheie studiul manifestărilor economice ale satului.

Studiul economic al gospodăriilor

Gospodăria este unitatea economică în fenomenele de producție și consum

Caracterele economice ale tuturor gospodăriilor din sat determină un anumit aspect pentru satul întreg, iar un studiu ideal ar cere analiza amănunțită a tuturor gospodăriilor.

În practică lucrul acesta nu-l vom putea face, ci pentru exemplificarea și completarea studiilor economice asupra satului, vom alege un număr de gospodării tipice sau caracteristice pentru problemele ce ne interesează și cărora le vom întocmi bugetul.

Bugetul analizează în amănunt producția și consumul în gospodării, arată natura și proporția veniturilor, natura și proporția cheltuielilor și consumului în decursul unui an.

Se vor folosi în acest scop formularele de bugete tipărite de către Institutul de Științe Sociale sau Institutul de Cercetări Agronomice, Secția de Economie Rurală. Fără a intra în amănuntele acestor formulare, este necesar ca, pentru înțelegerea lor, să arătăm principiile care stau la baza diferitelor capitole ce le alcătuiesc.

În decursul unui an, gospodăria are o producție a ei (din exploatarea terenului și dela animale), producție din care o parte este consumată în gospodărie de către

familie sau salariați (pentru menaj, îmbrăcăminte etc), o parte este vândută pe piață și o altă parte rămâne ca provizii pentru anul viitor.

Pentru bugetul ce-l întocmim în gospodărie la o anumită dată, ne interesează numai produsele gospodăriei consumate tot în gospodărie și cele care au fost vândute pe piață.

Estimăm, în bani această producție, adăugăm la suma rezultată valoarea cu care a crescut averea gospodarului într'un an și obținem venitul brut al gospodăriei.

Bugetul cuprinde două părți: mai întâi o descriere a gospodăriei, având rubrici speciale care arată numărul membrilor familiei și etatea lor, terenul gospodăriei cu partea folosită de cultură și producția lor, inventarul exploatației compus din teren, clădiri, plantații, inventar viu, inventar mort și capital circulant.

În partea a doua este arătată producția și consumul gospodăriei într'un an de zile și cuprinde patru factori: agricultura, menajul, familia și veniturile lăturănice sau întreprinderile anexe.

La calcularea bugetului, aflăm întâi venitul brut, care se compune din produsele exploatației care s'au dat pentru consumul menajului și familiei (deci care au fost consumate tot în gospodărie), precum și din totalul încasărilor din produsele vândute.

Al doilea capitol al bugetului îl formează cheltuielile exploatației, care cuprind cheltuielile efectuate cu cultura plantelor, întreținerea clădirilor și inventarului mort și a inventarului viu.

Scăzând cheltuielile exploatației din venitul brut, obținem venitul agricol, care reprezintă partea din venit cu care se poate întreține familia agricultorului, fără să atace substanța exploatației sale.

După calcularea venitului agricol, se trece la calcularea consumului menajului (hrana familiei și a salariaților).

Acesta este compus din două părți: produse luate din gospodărie și produse cumpărate de pe piață. Din analiza consumului menajului se poate constata cât anume și ce se cumpără de pe piață și cât se produce în gospodărie pentru menajul propriu.

Al treilea capitol al bugetului este familia, cu consumul și cheltuielile ei particulare: îmbrăcăminte, școala copiilor, biserica, distracții etc.

Produsele pe care le consumă familia sau menajul pot fi luate din propria gospodărie sau pot fi cumpărate de pe piață. În formularul de buget trecem valoarea totală a acestor produse.

Adunând consumul menajului cu consumul familiei, obținem consumul total al gospodăriei.

Dacă la venitul agricol — care reprezintă venitul propriu al gospodăriei — adăugăm și veniturile obținute în afară de producția propriei gospodării, adică încasări și venituri din muncă lăturănică și întreprinderi anexe, adunând deci aceste venituri lăturănice la venitul agricol, obținem venitul total al gospodăriei.

În felul acesta ajungem să judecăm rentabilitatea gospodăriei, să ne putem da seama dacă exploatația se soldează cu deficit (în cazul când venitul total este întrecut de consumul total), sau cu excedent (atunci când venitul total este mai mare decât consumul).

Deficit înseamnă că agricultorul a fost forțat să recurgă la împrumuturi dinafară, sau a consumat din substanța propriei sale exploatații.

Excedentul presupune o creștere a averii, o stare economică înfloritoare.

Bugetul, în general, ne arată mecanismul de producție și consum din gospodărie și din analiza componentelor lui ne putem da seama de natura și proporția produselor consumate și de factorii care aduc o parte mai mare sau mai mică în veniturile gospodăriei

Reproducem la Anexe formularul de buget și instrucțiile necesare.

Petre G. Stănculescu

C. PLANURI SPECIALE

a. PLAN DE CERCETARE A INDUSTRIEI CASNICE

Industria casnică, atâta câtă se mai găsește astăzi, este o rămășiță a unei forme de producție arhaică, făcând parte dintr'un tip de economie a cărui destrămare a început odată cu timpurile moderne. Ea s'a păstrat totuși multă vreme în gospodăriile țărănești cel puțin în parte, mai mult decât celelalte elemente ale sistemului pe care economiștii îl numesc de economie casnică autarhică.

Caracteristic pentru această fază e faptul că „întregul circuit economic, dela producție până la consum, se desăvârșește în cercul închis al gospodăriei, iar felul și măsura producțiunii îi este impusă de necesitățile de consum ale membrilor gospodăriei“ (K. Bücher). Schimbul se presupune necunoscut, fiecare gospodărie mărginindu-se la consumarea directă a produselor sale. Gospodăria trebuie deci să producă materiile prime, înlăuntrul ei să se lucreze uneltele și, prin mijlocirea acestora, să se transforme materiile prime în obiecte de consumație. Prin urmare gospodăria produce singură tot ce consumă; produce cu mijloace proprii, fără ajutor străin, ca muncă și unelte; nu produce decât atât cât consumă. Pe de altă parte, felurimea trebuințelor cere activități variate și acestea cunoștinți prea deosebite, ceea ce duce la o diviziune a muncii pe sex și vârstă, fără să se ajungă la o specializare deplină. În sfârșit, varietatea activităților cere o comunitate strânsă de muncă și, în același timp, o unitate cât mai largă, cu un număr mai mare de membri.

Industria casnică în acest sistem ar fi deci: activitatea producătoare de obiecte a unei familii, înlăuntrul gospodăriei, din material și cu unelte lucrate în gospodărie, în vederea satisfacerii trebuințelor

proprii Acestea ar fi caracteristicile industriei casnice pure. Nu trebuie să ne așteptăm însă să o găsim sub această formă în viața de azi a satului. Bogată altădată cu toată mulțimea nevoilor care trebuiau satisfăcute în cadrul închis al gospodăriei, industria casnică a pierdut mare parte din formele ei, prin treptata diferențiere a vieții economice. Procesul acesta de specializare se mai poate surprinde și astăzi încă la noi. pricinuit fie de stăpânirea unor unelte sau mașini (cazul croitor-eselor, abagiilor etc.), fie de o mai mare îndemânare, altoită pe nevoi economice neîndestulate în cadrul gospodăriei proprii (cazul femeilor care, având o anumită pricepere tehnică, se pun în slujba satului: torcătoare, țesătoare etc.). Clădirea caselor, lucrarea uneltelor și a obiectelor casnice (olărie, mobile etc.), lucrarea pielii, care se făceau toate altădată în cadrul gospodăriei, s'au desprins pe rând, cel puțin în formele lor evolute. Doar lucrarea îmbrăcăminții și a țesăturilor necesare casei s'a păstrat mai completă și mai mult timp, deși a pierit și ea în ultima vreme în multe părți, sau e pe cale să piară. Trebuie să amintim însă că, din pricina păstrării ei relative, țesătoria a ajuns să fie socotită aproape sinonimă cu industria casnică. Bine înțeles n'a scăpat nici ea de influența pieții. Târgul a luat în mare parte rolul de procurator al materialului prim, uneltele cu care se prelucurează sunt în marea lor majoritate cumpărate sau lucrate de meșteri. În cele, puține, făcute chiar de gospodar, târgul își are partea sa: cuie, șuruburi, cleiu, smoală etc. — apoi au fost lucrate la rândul lor cu toporul, ciocanul, rindeana, cumpărate tot dela oraș. Târgul economisește timpul gospodarului și în același timp oferă avantajul unor perfecționări pe care singur nu le poate obține.

Toate mărginirile acestea nu sunt însă deajuns ca să ducă la concluzia că industria casnică a pierit cu desăvârșire. Răspândirea unei activități de acest fel într'o unitate mai complexă, cum e satul, munca nespecializată, în gospodărie, făcută numai cu membrii familiei, fără intervenția mânei de lucru salarizate (aceasta fiind cu totul întâmplătoare), folosirea obiectului înăuntrul gospodăriei pentru satisfacerea membrilor ei și limitarea în mare a producției la aceste treburi, sunt elemente destul de caracteristice pentru a păstra unei atari activități însușirea de industrie casnică.

Problema industriei casnice se prezintă sub mai multe aspecte, dintre care aici ne interesează mai ales cel economic, tehnic și social.

1. Sub *aspectul economic* va trebui să cercetăm în ce măsură se găsesc în gospodăriile țărănești obiecte de industrie casnică și gradul în

care se apropie de forma pură schițată mai înainte. Vom face deci inventarul obiectelor lucrate în gospodărie și vom stabili proporția lor față de cele obținute pe altă cale. Vom putea stabili astfel măsura în care mai există în sat industrie casnică și, în urma unei clasificări a obiectelor, care ramuri anume; apoi, pentru a măsura cât de mult a pătruns economia capitalistă în economia sătească, vom cerceta, pentru fiecare obiect lucrat în gospodărie, materialul din care e făcut, uneltele folosite, mâna de lucru și, în sfârșit, destinația lui.

2. Sub *aspectul tehnic* industria casnică interesează prin mijloacele prin care se obțin obiectele, mijloace care sunt în cea mai mare parte străvechi, și prin obiectele obținute. Se va înregistra deci toate procedeele întrebuintate în sat pentru prelucrarea materialului, descriindu-se amănunțit uneltele și fiecare operație, de când se adună materialul (dacă e produs în gospodărie) și până ce obiectul e bun de folosit. Urmează apoi descrierea obiectelor obținute. Tot aici interesează cine lucrează, în ce timp al anului are loc fiecare lucrare, prin urmare un calendar al industriei casnice.

Dacă trecem dincolo de marginile satului, în regiune, fixăm aria de răspândire a tipurilor de unelte, a diferitelor procedee tehnice și a obiectelor de industrie casnică, cu întrebuintarea lor.

3. Sub *aspectul social*, industria casnică interesează ca activitatea unei unități sociale, în care se încadrează pentru a suferi și exercita influențe care trec dincolo de funcția ei economică. În legătură cu ea vor apare diferite relații și cercuri sociale, ca șezătorile, care se fac în vederea unei munci de industrie casnică (tors, cusut etc.), claca de tors sau alte operații casnice, ajutorul mutual al vecinilor sau prietenilor, asociații de lucru etc.

Dacă schimbările care apar în industria casnică interesează sub aspectul tehnic al problemei, din punct de vedere sociologic interesează căile pe care vin și legăturile cu celelalte prefaceri din sat.

Trebuc de asemeni să notăm în ce măsură existența industriei casnice caracterizează viața satului (de pildă, un sat care și-a păstrat portul străvechi, lucrat în casă, și obiceiul de a împodobi casa cu țesături lucrate tot de femeie, va avea cu totul altă înfățișare decât un sat îmbrăcat în stâmburi și stoffe de fabrică).

Pentru a întocmi un studiu cât mai complet al acestei activități, trebuc să cercetăm dacă și în ce măsură existența, procedeele și desfășurarea ei sunt determinate de celelalte activități ale unității sociale (economice, spirituale, etico-juridice, administrative) și de cadrele în care dăinuiește (cosmic, biologic, istoric și psihic).

Ca *tehnică de lucru*, cercetarea industriei casnice este mult ușurată dacă folosim și un plan de lucru, ca să nu pierdem din vedere niciun amănunt mai însemnat. Pentru a putea descrie însă cu exactitate toate operațiile industriei casnice, trebuie să le observăm direct măcar o singură dată, ceea ce este destul de greu, ele înșirându-se de-a-lungul anului. De aceea e bine, pe cât e posibil, să fie provocate, primejdia falsificării fiind aici cu mult mai redusă decât în alte domenii. După ce se cunoaște în linii generale cum se lucrează în sat, putem recurge la descrierile informatorilor, pentru a nota variațiile procedeeilor. În ajutorul cercetătorului mai vin fotografiile și desenele.

Pentru determinarea domeniului industriei casnice și a stadiului în care se găsește, am văzut că sunt necesare inventare ale obiectelor, uneltelor și materialelor întrebuițate ¹⁾.

PLAN

Planul de lucru urmează altă ordine decât teoria generală. În realitatea concretă cele mai multe din punctele expuse sunt atât de strâns legate, încât e mult mai ușor, atât pentru cercetător, cât și pentru informator, să fie urmărite deodată. Pe de altă parte, sunt unele întrebări care privesc mai multe capitole. Ca să nu le repetăm de fiecare dată, pe acestea le grupăm la început, lăsând în grija cercetătorului să le pună de câte ori este necesar.

Întrebările comune formează partea I. a planului. Partea II. ia pe rând materialele folosite și prelucrările lor în ordine cronologică, înglobând și descrierea uneltelor și toate întrebările de ordin economic și social care sunt în legătură strânsă cu ele. În sfârșit, partea III. grupează întrebările care privesc înfățișarea economică și sociologică oarecum generală a problemei.

I. ÎNTREBĂRI GENERALE

Cine lucrează în industria casnică? La ce vârstă începe și până la ce vârstă lucrează?

De la cine a învățat? Cum se transmit tehnicile de lucru? Timpul de lucru (anotimp, parte din zi), locul unde se lucrează. Cantitatea de lucru (într'un ceas,

1) Pentru documentare, cf Tudor Pamfile: *Industria casnică la Români Trecutul și starea ei de astăzi* Contribuțiuni de artă și tehnică populară, Buc. 1910 (Publ Acad Rom), 504 pag., Nicolau I. Moga: *Über die ländliche Haus-Industrie in Rumänien*, Halle a. d. S. 161 pag., K. Bucher: *Die Entstehung der Volkswirtschaft*, vol. I (12 u 13 Aufl.) Tübingen, 1919, A. Tschajanow: *Die Lehre der bäuerlichen Wirtschaft Versuch einer Theorie der Familienwirtschaft in Landbau*, Berlin 1923, care se găsește foarte lămpede expusă în studiul lui V Madgearu. *Teoria economiei străvechi*, în vol. *Agrarianism, Capitalism, Imperialism*, Buc. 1936.

într'o zi), de câte ore e ziua de lucru iarna, vara?

Dacă se recurge la ajutor străin și în ce condiții. Cine recurge mai des la el?

Pentru unelte și felul de a lucra de când sunt cunoscute în sat, ce schimbări s'au introdus, cine le-a adus, de unde, de cât timp, cum au fost primite de sat? Au înlocuit total sau în parte pe cele vechi? Cine le adoptă întâi? Cum sunt priviți aceștia?

Ce credințe, superstiții, practici magice sunt în legătură cu industria casnică? În ce măsură o influențează ca tehnică?

Intrebunțarea obiectelor de industrie casnică.

II MATERIALELE ȘI PRELUCRĂRILE LOR

A. Cânepa.

De câte feluri este? Când e socotită de calitate bună? Ce importanță se dă cănepii față de celelalte culturi? Se semăna mai multă înainte? Cum se explică schimbarea? Cine se ocupă mai mult de ea?

a) pregătirea cănepiștei — aratul, grăpatul, gunoitul

La câți ani e bine să se schimbe locul?

Unde și când se seamănă cănepa de vară, cea de toamnă? Cât de deasă? Câtă sămânță, câte mânuși de căneapă se obțin pe o unitate de suprafață?

Ce burmeni cresc în căneapă? Când se fac multe? Ce se face pentru a le îndepărta? Ce alte rele o pot primejdui?

b) prelucrarea — după ce se cunoaște că e cănepa coaptă? Cum se face smulsul? Unde e lăsată să se usuce? Cât timp? Cum se leagă? Cum se îmblățește cănepra de sămânță? Unde se păstrează sămânța?

Ce se face cu tulpinile ei? Unde se face topitul (muratul)? Descrierea topilei; cine o face, cine o curăță și supraveghează? Folosirea topilelor individuale, colective (pe familii, vecinătate etc.) Condițiile de folosire a topilelor străine

Așezarea cănepii în topilă. Intorsul. Durata topitului și mijloacele pentru a-l grăbi. Cum se încearcă dacă e topită bine?

Cum și unde se spală, unde se pune la uscat, câte zile?

Care sunt celelalte operații de prelucrare a cănepii (frânt, melițat, pieptănat, tras prin hehelă sau raghilă, periat etc.).

Rostul fiecărei operații.

Ce unelte se folosesc (forme, dimensiuni, tipuri). Cum se lucrează. Ce vreme e mai prielnică pentru fiecare muncă.

c) firele — cum se numesc firele obținute după fiecare operație, după lungime și calitate (fuor, stupă bună, stupă rea, feștile etc.); la ce se folosește fiecare. Cum se păstrează (se fac caier, „moțochină“ etc.)

d) procurarea cănepii — dacă nu e căneapă suficientă, cum se procură (pe bani, lucru în parte, schimb etc.)? Sub ce formă?

Inul.

Aceleași întrebări ca la capitolul precedent.

Proporția dintre întinderile cultivate cu in și cele cu cânepă. Ce explicații
i se dau

Aprecieri asupra inului și a cânepii.

Bumbacul.

Calitățile și formele sub care se folosește bumbacul (alb, galben, etc.;
arniciu, „coton“ etc).

De unde se procură; prețuri.

Înainte de a fi țesut, e supus vreunei prelucrări? Înainte tot așa se proceda?

Se vopsește? Pentru ce țesături? În ce colori?

De când se folosește bumbacul în sat? În ce proporții se întrebunțează în
raport cu inul și cânepa? E preferat? Cum e apreciat (după vârstă și sex)? Ar fi
bine să se înlocuască celelalte textile cu bumbac? La cine se observă mai mult
înlocuirea?

Lâna.

Se produce lână suficientă în gospodărie? Dacă nu, cum se procură, de
unde, cu ce prețuri? Sub ce formă?

Sub ce forme se folosește lână (lâncă, strămătură etc.)?

a) felurile lânii — după calitate, culoare, lungimea firului.

La ce se folosește fiecare, care e mai întrebunțată, pentru ce motiv?

b) prelucrarea — la ce operații e supusă (spălat, uscat, scărmanat, piep-
tănat, dat prin cheptănei etc). De ce se face fiecare?

Ce unelte se folosesc? Cum se lucrează?

Există hugiu (mașină de dărăcit) în sat? În satele vecine? Cine duce lâna
la hugiu? Ce operații înlocuiește? În ce cazuri se păstrează mijloacele vechi? Cum
e privită mașina? Cum se plătește lucrul?

Gândacii de mătase.

Numărul gospodăriilor în care se cresc gândacii de mătase. De când se cresc și
cine i-a introdus?

Cine se ocupă cu creșterea lor?

Pentru ce se cresc (sau nu) gândacii de mătase?

De unde și în ce condiții se procură „sămânța“? Cât se pune într'un an și cât
se obține?

a) creșterea gândacilor — unde se cresc? Condițiile pentru o bună dezvoltare.
Ce îngrijiri trebuiesc date (curățenie, hrană etc) în diferitele faze? Cum se
procură frunza?

Cum se clasifică gogoșele (culoare, mărime, tărie) Care sunt mai bune?
Care sunt păstrate și cum?

De ce boli sufer și cum se evită, cum se vindecă?

b) prelucrarea — opăritul, trasul firelor, torsul, răschiatul etc. — cum se
fac, cu ce unelte?

Se vopsește borangicul? Cum? În ce culori?
Întrebuințarea firelor toarse (țesut, brodat, ciucuri etc.).

Firul (sârma), fluturii, mărgelile etc.

— La ce obiecte sunt folosite? Cum se procură (de unde, prețuri) Cum sunt lucrate? Cu ce?

Pregătirea firelor

a) **torsul** — sunt mai multe feluri de a torce, de a răsuci firele?
Ce unelte se întrebuințează pentru fiecare și cum se lucrează?
La ce se folosesc firele toarse diferit sau răsucite?
Cât cântărește un fus? Ce lungime are firul de pe el?

b) **răschiatul (datul pe răschitor)** — de ce se dă pe răschitor?
Sunt mai multe feluri de răschitoare? La ce sunt folosite?
Cum se dă pe răschitor? Ce greșeli se pot face și cum se îndreaptă?
Cum se leagă firele pe răschitor (gherbe, păpuși etc., câte fire are fiecare)?
Ce se dă pe răschitor (câneapă, lână etc.; de urzeală, de bătătură etc.)?

c) **coptul (fieritul) firelor** — ce fire se coc? De ce?
Cum se coc? În ce? De câte ori se face coptul?

d) **depănatul** — pentru ce se deapănă firele?
Ce unelte se întrebuințează (roată, sucală, letcă, vârtelniță)?
De câte feluri sunt?
Pe ce se deapănă (mosoare, țevi, gheme)?
Cum se face depănatul?

e) **urzitul** — de ce se urzește?
În câte feluri (pe urzitoare, pe gard, pe războiu etc.)?
E vreun motiv tehnic (fire puține, groase, de culori diferite etc.) sau lipsa uneltelor, obiceiul etc.?

Cum se urzește pe gard (de o culoare, de „învărgat“), pe războiu, cu urzitoare? De câte persoane e nevoie?

Ce unelte se folosesc?
Cum se lucrează? De câte persoane e nevoie?
În câte feluri se năvădește, pentru ce țesături fiecare.
Ce greșeli se pot face și cum se îndreaptă?

f) **învelitul** — pe ce se învelește urzeala?
Războiul de țesut. Descrierea părților sale, dimensiuni; tipuri.
La ce e folosit fiecare.
Ce unelte se întrebuințează la învelit (grebluță, vergele, fusci etc.).
Cum se învelește (cu săniuța, pe războiu, cu „sul mincinos“ etc.).
De câte persoane e nevoie?

g) **năvăditul** — 1. prin ițe, 2. prin spată

De ce se năvădește?

Ce greșeli se pot face și cum se îndreaptă?

Cum se leagă ițele de „iepe“?

Câte feluri de spate sunt.

h) **legatul firelor (gura pânzei)** — cum se face? De ce unelte e nevoie?

Cum se numesc firele pe porțiunea dintre sulul dinapoi și ițe? Dar cele dintre ițe și sulul dinainte? Se întrebunțează ca măsură a lucrului?

i) **mânjitul firelor** — ce fire se mânjesc? De ce se mânjesc?

Cu ce? Cum se pregătește mânjala? Ce unelte se folosesc?

Cum se mânjesc firele? Când?

j) **șesutul** — cum se țese (obișnuit, în 2 ițe și în 4)?

Când se scoate „nodurariul“?

Se întrebunțează vreo uneltă ca să țină pânza întinsă în lățime? La ce țesături?

Cum se scoate urzeala?

Când s'a țesut o bucată, cum se invelește pe sul?

Ce greșeli se pot face și cum se îndreaptă?

Cum se scoate țesătura de pe războiu?

La ce servesc firele de urzeală care nu pot fi țesute și cum se numesc?

Cum se păstrează țesăturile (se indoiesc, se fac „val“ etc.)?

k) **împodobirea țesăturilor** — în câte feluri se face, cu acul, în războiu: năvădituri, alesături cu mâna, pe spetează, în cocleți (mai multe „ițe“) etc. Ce nume poartă fiecare fel? Cum se lucrează? Cu ce material?

Ce unelte se întrebunțează?

Se lucrează după model (după hârtie, după altă țesătură)?

Pe ce țesături se face fiecare fel și unde se așează?

l) **înălbitul** — ce țesături se înălbesc?

Cum se face înălbitul? Cu ce? Ce vas se folosește?

Unde se clătesc, unde se usucă țesăturile?

De câte ori se face fiecare operație?

Țesăturile.

a) **material** — ce țesături se fac din cânepă, in, bumbac, arnici, lână, bo-rangic etc.?

În ce țesături se amestecă materialul (cânepă-bumbac; lână — păr etc)? Cum se amestecă (urzală-bătătură; firele în urzală; firele în bătătură etc.)? Motivul pentru care se amestecă (mai durabil, mai frumos, mai ieftin etc.)

b) **tehnică** — în câte ițe și cu ce spată se țese fiecare fel de țesătură.

Ce dimensiuni au (ce unități de măsură se folosesc în sat, cu transformarea lor în metri)? Cât material intră (în cot, în bucată)?

Ce țesături se dau la apă (piuă, dârste, vâltoare)? Pentru ce?

Sunt pue și vâltoți în sat? Dacă nu, în care sate se duc? Cine le duce?

După ce se recunosc țesăturile date? Cum se dau, măsurate? Cu ce (cotul, stânjenul etc.)? Cât intră la apă? Cât se plătește? Dacă se strică sau se pierd, cum se face despăgubirea?

Cât durează fiecare fel de țesătură? Ce întrebunțare li se dă când se învechesc? Când sunt socotite vechi?

c) **aprecieri** — care sunt mai frumoase, mai plăcute la purtat, mai durabile, mai ieftine? Care sunt preferate și de ce?

Vopsitul.

Ce se vopsește: fire, țesături, obiecte confecționate?

Unde se vopsește. la oraș, acasă? Ce anume și de ce se repartizează astfel?

Cu ce se vopsește: culori chimice, vegetale? Cum se procură se cumpără (de unde, prețuri)? se adună (de unde, de cine, cum, când)? Cum se pregătesc colorile (se sfarmă etc.)? Cu ce se pregătesc (apă, zeamă de varză, oțet etc.)? Se pune ceva ca să iasă colorile frumoase?

Ce cantități se pregătesc în proporție cu felul și cantitatea obiectelor de vopsit?

Cum se vopsește? În ce? De câte ori și cât timp se fierbe? Se face ceva ca să nu iasă culoarea? Se clătesc?

Lucrarea și întreținerea hainelor

a) **croitul** — ce se croiește în casă? După ce se croiește (țipar, după om, „din ochi“)? Ce nume poartă fiecare parte croită?

b) **cusutul** — ce se coase în casă? Cu ce (mașină, ac, „unghiță“, degetar etc., așa întrebunțată. cum e procurată, prețuri)?

Ce puncte se cunosc (înaintea acului, în urma acului, pe muche, „burdușce“, cheiță, tivitură, cusătură dublă etc.)? Unde se folosesc?

c) **cârpitul** — ce se cârpește? Cu ce, caută ață sau pteț potrivit? Cum se cârpește?

d) **spălatul** — cum se spală pânzeturile, țesăturile brodate, țesăturile de lână, arnici, borangic etc., îmbrăcămintea (sarici, cioareci etc.)? De câte ori se spală? În ce? Cu ce se spală (săpun, leșie, se pune albăstreală etc.)? Unde se clătesc și unde se usucă?

Cum se scot petele?

Cum se netezesc (se calcă cu mașina, se netezesc cu sul de lemn etc.)?

e) **păstratul** — unde se păstrează? Se pune ceva ca să nu fie mâncate de moli, șoareci?

Impletitul și croșetatul

Se lucrează de mult?

Cu ce împletește, se croșetează (ciorapi, mănuși, bluze, dantelă etc.)? Cu ce?

Ce material se folosește, de unde se procură și în ce condiții?
Ce puncte se cunosc? De unde s'au învățat? Care sunt preferate și de ce?

Paiele.

Ce paie se folosesc în industria casnică? În ce chip se procură? Ce obiecte se fac din ele?

Se vopsesc? Cum, cu ce, în ce culori?

Răchita (nuielele).

Ce se împletește din nuiele? Se întrebunțează și alt material la împletit? Cum se procură?

Cum se lucrează? Cu ce unelte?

Se vopsesc? Cum, cu ce, în ce culori?

Lemnul.

Ce esențe se întrebunțează? Cum se procură?

Ce obiecte se lucrează din fiecare?

Ce alte materiale se folosesc în confecționarea lor?

Cum se lucrează? Cu ce unelte?

Părul.

Ce fel de păr se folosește în industria casnică (porc, cal, capră etc.)? Cum se procură (din gospodărie, din târg — prețuri)? Sub ce formă?

Ce obiecte se fac din fiecare (perii, spoitoare, nojițe etc.)?

Cum se prelucrează (se spală, toarce etc.)? Ce unelte se întrebunțează?

Pielea.

Ce fel de piele (sau blană) se folosește? Cum se procură?

Cum se prelucrează (se păruiesc, se rade carnea, se argăsesc etc.)?

Ce unelte și materiale se folosesc în prelucrare?

Ce obiecte se lucrează?

Grăsimea pentru săpun.

Din ce fel de grăsimi se face săpunul?

Cum se procură? Ce alte materiale se folosesc, ce cantități se pune din fiecare?

Cum se pregătește săpunul (topitul, leșia, fiertul etc.)? În ce se face și cât timp durează?

Cum se taie săpunul și unde se păstrează?

Cum este un săpun bun?

Penele.

Ce fel de pene se folosesc? Se aleg după mărime? Cum se curăță? Ce se face din ele?

Uneltele.

Se face inventarul tuturor uneltelor întrebuințate în industria casnică, notându-se pentru fiecare: materialul din care e făcută, modul de procurare al acestuia; cine a făcut-o și în ce condiții; prețuri; cât durează. Se face de asemenea statistica tipurilor de unelte.

III. PROBLEMA ECONOMICA ȘI SOCIOLOGICA

Ce cantități se lucrează și cât se consumă anual într'o gospodărie (de frunț, mijloc, codaș; se ține seama de numărul membrilor familiei, de vârsta și sexul lor). Câte zile lucrează pe an fiecare membru al gospodăriei în industria casnică?

Se lucrează în casă tot ce e necesar pentru îmbrăcăminte, pentru casă? Care ramură e mai influențată de piață? Obiectele de fabrică au înlocuit complet sau numai în parte pe cele lucrate în casă? De cât timp?

Pentru ce se lucrează: pentru gospodărie, pentru vânzare? Ce anume se vinde, unde, când și cui? Se vinde regulat? Cât se vinde anual? Cu ce prețuri? Cât se câștigă?

Imprumuturi — se împrumută unelte? Care? Cui și în ce condiții?
Material se împrumută?

Ajutor la muncă — ce munci au nevoie de ajutor? Cine vine și în ce condiții? Se face clacă? Pentru ce? Cine vine și în ce condiții?

Tovărășii — sunt lucrări care silesc la întovărășire (motive de ordin tehnic sau economic, de ex. țesutul unui scutec, pânză, când e material puțin etc)? Intre cine se fac și în ce condiții?

Adunări — sunt munci care devin prilej de adunare (de ex. șezătorile), deși sunt executate individual? Când se fac asemenea adunări? Câte persoane iau parte? Ce legături există între ele? De ce sex sunt? Unde se adună? Dau ceva gazdei? Cât durează adunarea? Cât se lucrează în acest timp? Cum se motivează necesitatea acestor adunări?

Opinia satului— există o diviziune precisă a muncilor de industrie casnică pe sexe? Cum privește satul nerespectarea ei (de ex. bărbați care să ajute la smulsul cânepii, la frânt etc.)?

Cum apreciază satul pe cei sau cele care sunt mai pricepute în muncile de industrie casnică? Cum, pe cei care nu știu, nu vor sau nu pot lucra?

Cum privește pe cei care lucrează în acest domeniu pe plată (sunt două categorii: cei care lucrează de nevoie, cei care lucrează fiindcă sunt mai pricepuți)?

Cum socotesc oamenii muncile de industrie casnică — o plăcere, o mândrie sau o necesitate de care ar fi bucuroși să scape? Care li se par mai grele, care mai plăcute? Pentru ce motive? Pentru ce nu renunță la ele (obiceiul, nevoia etc.)?

E bine ca materialul și obiectele de târg să înlocuiască pe cele lucrate în casă? (păreri după sex și vârstă)?

Socotesc industria casnică în scădere sau în dezvoltare (ca modele, tehnică material, unelte, cantități). Cum explică faptul?

Cine contribuie la menținerea sau înlocuirea ei?

Așezarea satului — cum înrăurește industria casnică (apropierea de drum, de fabrică, de oraș)?

Paula Herseni

b. PLAN PENTRU CERCETAREA PĂȘUNATULUI ȘI PADURARITULUI

PĂȘUNATUL. Harta pășunilor din comună sau afară din comună folosite de săteni.

Arătarea, în suprafețe, a terenurilor folosite pentru pășunat: particulare, închiriate, comunale, pășuni alpine. Distanțele față de vatră. Flora lor. Capacitatea lor.

Pentru fiecare în parte vom arăta de când sunt folosite aceste terenuri drept pășune (data împroprietăririi cu izlaz, data defrișării, data închirierii etc.).

Situația administrativă și juridică. Personalul de conducere și de pază. Modul de aplicare a legislației în vigoare.

Tehnica de exploatare a pășunilor: Sunt terenuri rezervate exclusiv pășunii, special îngrijite pentru aceasta, sau terenuri folosite numai temporar pentru pășunat (de pildă toamna, după cules).

Degradările ivite în fiecare porțiune și fel de pășune (din pricina pietrelor, mușuroaielor, viturilor și stagnerii apelor, a florii vătămatoare).

Ameliorări pastorale: curățiri, grăpare, îngrășăminte, drenaje, irigații etc.

Pășunarea: mânărea vitelor (individuală, în turme, ciopoare, tamazlăcuri, cu sau fără păzitor sătesc; se vor studia condițiile în care își strâng săteni laolaltă vitele spre a le duce la păscut).

Instalațiunile pastorale, împrejurări, stâni, seciuri, statule, strungi, adăposturi, drumuri, poteci.

Felul cum sunt îngrijite vitele în pășuni, în ce chip sunt lăsate să pască.

Foloasele aduse de pășuni: Statistica vitelor care au pășunat pe fiecare pășune în parte (pe cât mai mulți ani de zile).

PĂDUREA. Suprafața păduroasă a comunei, împărțită după felul în care e stăpânită și folosită (proprietate moșnenească, de stat, individuală, supusă sau nu regimului silvic, parcelată și în exploatare sistematică etc.).

Suprafața terenurilor degradate (prin acțiunea apei și culturi vicioase).

Situația administrativă și juridică a pădurii.

Administrația pădurilor, personal tehnic și administrativ.

Legislația forestieră în vigoare și modul ei de aplicare.

Harta pădurilor din comună

Cultura forestieră: arborete și tipuri de arborete De va fi cu puțință, dăm tabloul descrierilor parcelare (suprafețe, specii, vârstă, consistență etc.).

Regime și tratamente admise.

Regenerarea pădurilor (eventual tabloul comparativ al suprafețelor exploatare și regenerate, — în mod natural sau prin plantațiuni).

Semințe, pepiniere, plantațiuni, rădăcini.

Primejdii, incendii, atacuri de insecte, inundații, delcte.

Pagubele și urmărirea acestor calamități pe zece ani în urmă

Legături între pădure și pășune.

Primejdia pășunatului pentru pădurile din localitate.

Folosirea pădurii: Volumul materialului lemnos din raza comunei (recapitulare după tabloul descrierilor parcelare).

Putințele de exploatare, după amenajament (cantitatea de material ce se exploatează anual).

Felul exploatărilor (regie, antrepriză), (diagrama pe zece ani).

Cantitățile care s'au exploatat, felul distribuirii sau vânzării materialelor (pe zece ani în urmă, dacă se poate).

Instalațiuni tehnice de exploatare și transport.

Drumuri și distanța pădurilor față de comună și diferitele piețe de desfacere.

Valoarea aproximativă a pădurilor, față de sol.

Prețul de vânzare la unitatea de produs fasonat (pe păduri).

Cheltuieli cu administrația (dacă se poate pe zece ani în urmă).

Venitul comunei din proprietăți forestiere și produse lemnoase.

Venitul comunei din produse accesorii. vânat, pescuit etc.

Venitul total.

Tehnica exploatării și industrializării lemnului. Modul doborârii arborilor.

Modul secționării și sortării materialului. Denumiri uzuale.

Mijloace de lucru (unelte).

Mijloace de transport (ulucuri, jilipuri, sănuțe etc.).

Depozite de material brut.

Fabrici, herăstrae de apă (capacitate anuală de debit; sortimente; denumiri uzuale).

Depozite de material industrializat.

Prelucrarea și întrebuințarea lemnului. Eventual: industria la domiciliu.

Vieța oamenilor în pădure: Munca în pădure (exploatare, transport, pepinieră, plantațiuni) de către bărbați, femei, copii.

Pregătirea lucrătorilor (lucrători calificați, necalificați etc.).

Felul de a se adăposti al oamenilor, de a se hrăni etc.

Obiceiuri în legătură cu munca în pădure.

Organizarea lucrului și a lucrătorilor.

Accidente de muncă.

Asigurări muncitorești (sume depuse și ajutoare încasate pe zece ani în urmă).

Traian Heroiu

D. ANEXE

INSTRUCȚIUNI

PENTRU COMPLETAREA BUGETULUI

Bugetul are rostul să arate mersul economic al unei gospodării agricole, în timp de un an, pe bază de calcule și estimații.

Se socotește anul terminat în ziua când se întocmește bugetul.

Toate datele ce se înscriu aci trebuie să corespundă cu realitatea, de aceea este nevoie de multă atenție la completarea rubricilor, urmându-se lămuririle de față.

După arătarea membrilor familiei, cu vârsta fiecăruia, primul capitol ce trece este pământul. El se trece în inventar cu prețul de vânzare obișnuit în localitate, iar dacă este cumpărat în același an, se pune prețul care a fost plătit.

La terenul de vie, de pădure, sau pomi roditori se trece numai valoarea terenului, nu și a plantației, care se trece deosebit, la cap. „Plantații“.

Al doilea capitol îl formează clădirile sau construcțiile.

Acestea se pot evalua după prețul de cumpărare sau după costul de producție. În cele mai multe cazuri, clădirile se cumpără împreună cu terenul de cultură iar evaluarea se face greu. Dacă nu sunt în regiune clădiri vândute spre a se face o comparație, atunci se stabilește costul de producție.

În costul de producție sau valoarea inițială, intră: prețul materialului de construcție, mâna de lucru omenească, munca animalelor, materialul dat de exploatație și dobânda capitalului investit în construcție, — socotit pe toată durata lucrărilor. După stabilirea valorii inițiale, se stabilește numărul de ani cât durează construcția.

Din practică se știe că o construcție durează după materialul din care este executată, astfel:

Casele de locuit, construite din zidărie masivă, durează 200 ani.

Caselor de locuit, construite din lemne, grinzi, durează 100—150 ani.

Casele de locuit, construite din chirpici, durează 80—100 ani.

Hambare din construcție masivă de zid, durează 125 ani.

Hambare din construcție ușoară de zid, durează 75 ani.

Grajduri din construcție ușoară de zid, durează 70 ani.

Cocinile de porci, cotejele de păsări, durează 10—30 ani.

Dacă se împarte valoarea inițială la numărul total de ani, se obține cota de amortisment. Dacă se înmulțește cota de amortisment cu numărul de ani dela construire până în momentul estimării, se află valoarea amortismentului. Această valoare scăzută din valoarea inițială, ne dă valoarea actuală. Exemplu: În anul 1920 s'ă construit o casă de locuit în valoarea totală de 200.000 lei.

Casa este construită din zidire masivă. Durata 200 ani. Cota de amortisment revine la 1000 lei anual. Din 1920 până în 1939 sunt 19 ani. $19 \times 1000 = 19000$. Această sumă se scade din valoarea inițială și rămâne valoarea actuală.

Când valoarea inițială nu se cunoaște și nici nu se poate stabili prin calcule, se stabilește prin comparație cu alte clădiri, urmându-se mai departe calea cunoscută.

Când sunt de estimat clădiri vechi, a căror valoare inițială nu se poate stabili nici prin calcule, nici prin comparație, iar cheltuielile de întreținere și reparații sunt relativ mari, atunci se ia în considerație numai valoarea materialului, în caz de dărâmare.

Al treilea capitol din inventar îl formează îmbunătățirile terenului (fonciare), adică șanțurile de scurgere în terenurile mlăștinoase, șanțurile de apărare, șanțurile și instalațiile pentru udat sau irigație. Toate acestea, dacă se găsesc, se trec în inventar ca și construcțiile, după aceleași norme.

La capitolul „Inventar viu“ se trec toate animalele din gospodărie, fiecare cu prețul respectiv.

La capitolul „Plantații“ se trece valoarea tuturor plantațiilor, adică: via, pomii fructiferi, copacii din pădure etc., fără teren. Valoarea lor se socotește după prețul care ar putea fi primit când pomii s'ar vinde de cel ce face inventarul.

La capitolul „Capital circulant“ se trec toate proviziunile și recoltele care se găsesc în magazine în momentul anchetei.

Celelalte capitole se completează în conformitate cu arătarile respective.

În cazul când se urmărește o anumită problemă în gospodărie (de ex alimentația, munca copiilor, munca familiei etc), se va cerceta și descrie amănunțit capitolul ce lămurește această problemă, dar numai după completarea întregului formular.

Fiecare parte alcătuitoare din capitolele bugetului poate forma obiectul unui studiu special, dacă se caută lămurirea unei anumite chestiuni ce interesează viața familiei și mersul economic al gospodăriei.

De exemplu, „venitul brut“ al exploataței ne poate arăta întreg mecanismul de producție al gospodăriei țărănești, analizând chiar izvoarele de venit țărănesc, proporția unora față de altele, dependența gospodăriei față de piață, rentabilitatea diferitelor ramuri ale exploataței etc.

Din „cheltuielile menajului“ putem deduce cât mănâncă țăranul, ce, putem face studii speciale pentru fiecare aliment în parte etc. Din „cheltuielile familiei“ aflăm dependența familiei, cu nevoile ei, de exploatațe, îmbrăcămîntea, școala etc. Excedentul sau deficitul formează criteriul de judecată după care trebuie apreciată buna stare a întreprinderii.

Dacă venitul total (venit agricol + venituri lăturalnice) este mai mare decât consumul total (consumul menajului + consumul familiei), obținem excedent.

Deficitul (—), apare, în cazul când consumul total întrece venitul total. Ca urmare pentru gospodărie, excedentul se traduce printr'o creștere a averii nete, iar deficitul printr'o scădere a acestei averi.

Prezentul formular de buget este întocmit după formularul oficial al Institutului de Cercetări Agronomice, Secția de Economie Rurală.

Satul

Județul

Văzut:

Șeful echipei

FORMULAR DE BUGET

PENTRU GOSPODĂRII AGRICOLE

Numele și pronumele gospodarului :

Categoria gospodăriei (mare, mijlocie, mică)

I. MEMBRII FAMILIEI ȘI ETATEA FIECĂRUIA

	Ani		Ani
1.		5.	
2.		6.	
3.		7.	
4.		8.	

II. INVENTARUL GOSPODĂRIEI

A) Capital activ

1) Pământ

	Ha	Lei
a) Arături		
b) Pășune		
c) Fânețe		
d) Păduri		
e) Vie		
f) Pomi fructiferi		
g) Pământ luat cu arendă		
b) Pământ luat în dijmă (partea cuvenită gospodarului)		
Total		

2. Clădiri

	Durata probabilă Ani	Valoarea actuală Lei
a) Casă de locuit		
b) Grajduri		
c) Magazu		
d) Șoproane		
e) Șure		
f) Remize		
g) Cotețe		
b) Imprejmuiri		
h) Loc pentru casă		
j) Fântână		
Total		

3. Imbunătățiri fonciare

Drenaje, irigații, etc.		
Total		

4. Inventar viu

	Începutul anului		Sfârșitul anului	
	Capete	Lei	Capete	Lei
a) Cai				
b) Boi				
c) Tauri				
d) Vacii				
e) Mânzați				
f) Viței				
g) Porci				
b) Purcei				
i) Oii				
j) Capre				
l) Gâini				
m) Gâște				
n) Albine				
o) Rațe				
p) Curci				
r)				
s)				
Total				

Din acestea :

	Buc.	Lei
Vite de muncă		
" " rentă		

3. Venit din munca lăturnică, întreprinderi anexe și bani rămași din încasările anului trecut

Bani rămași din încasările anului trecut
Cărașie
Muncă manuală
Salarii
Muncă cu vitele la alții
Total

4. Cheltuielile menajului

A) Produse cumpărate de pe piață		Kg.	Lei
Mâlai (porumb)
Fână
Carne
Zahăr
Untdelemn
Pâine
Untură
Sare
Ulei
Orez
Brânză
Legume
Oțet
Ceapă
Pește
Ceai
Gaz 1/2
Lumânări
Chibrituri
Lemne cumpărate 3/4
Total produse luate de pe piață
B) Produse luate din exploatațe			
Grâu
Secară
Porumb
Lapte
Brânză de oi
Porci
Păsări
Ouă
Fasole
Lemne
Cartofi
Vin și struguri
Fructe și țuică
Ulei de fl. soarelui, dovleac, etc.
Total prod. din exploatațe
Total cheltuieli menaj (A și B)

5. Cheltuieli particulare ale familiei

	Lămuriri	Lei
Haine
Ghete
Opinci
Lână
Bumbac
Ață (gheme)
Danu
Copii la școală
Buserică
Abonamente
Cârciumă (vin, țuică)
Tutun
Doctori și medicamente
Gaz 1/2
Cafea
Săpun
Impozit (global) supracotă (personal)
Transporturi
Lemne cumpărate 1/3
Chelt. familiei pe piață
Produse luate de familie din exploatațe (lână, fuior ș. a.)
Total cheltuieli familie

RECAPITULAȚIE

I. a) Venit agricol
b) Venituri din întreprinderi anexe
Venit total
II. a) Cheltuieli cu merajul
b) Cheltuielile familiei
Consumul familiei
III. Excedent, deficit

Venitul muncii

Venit agricol

Se scade dobânda averii nete
a expl. lei cu%

Venitul muncii

DATE SUPPLEMENTARE

	<u>SUPRAFAȚĂ</u>	<u>PREȚ</u>
Teren cumpărat în timpul anului
" vândut " " " "
	<u>NUMĂR</u>	<u>PREȚ</u>
Cumpărări de animale mari (boi, vaci, cai)
Vânzări " " " " " "

A. INTRODUCERE

PROBLEMELE SOCIOLOGIEI SPIRITUALE

Sociologia manifestărilor spirituale cuprinde, într'o nouă încadrare sistematică, problemele ridicate până acum fie de sociologia religiei, fie de sociologia artei, a limbii, a științei etc. Toate aceste probleme sunt de altfel de dată recentă și derivă din preocupări care au prelungit de curând Filosofia și Istoria (sub alte raporturi: Etnografia). Ele au fost puse odată cu extinderea punctului de vedere sociologic în tratarea creațiilor culturale ale societății.

Și Arta și Religia, și Morala, Știința-Filosofia ș. a. m. d. pot fi, și au fost multă vreme, exclusiv privite în ele înseși, în valorile interioare realizate, valori cărora se acordă și un caracter absolut. Văzute astfel, în cadrul unor discipline normative — teologia, estetica, etica etc. —, valorile spirituale ale societății sunt judecate în raport cu idealul viu al ei. E acesta un punct de vedere mereu valabil, care însă nu ne va reține aci.

Punctul de vedere sociologic aduce într'un asemenea domeniu o altă perspectivă. El consideră toate aceste clase de valori ca sisteme de fapt prinse în ansamblul unei vieți sociale date și condiționate atât de etapa de evoluție a acesteia cât și de funcțiunile întregului social.

Calea spre acest nou punct de vedere a fost pregătită atât în cercetarea istorică a civilizațiilor umane sau în investigația etnografică a popoarelor neeuropene, cât și în speculația filosofică. În această din urmă privință — și socotim util să o notăm — două se arată a fi rădăcinile și liniile de dezvoltare ale noii atitudini. Una din aceste linii pornește dela teoria hegeliană a mersului evolutiv al spiritului în materie, cealaltă din Dinamica Socială a lui *Aug. Comte*. Din doctrina hegeliană — pentru care marile clase de manifestări spi-

rituale apar la sfârșitul cursei dialectice a Ideii, când din negațiunea spiritului subiectiv prin spiritul obiectiv (manifestat prin Drept, Moravuri și Moralitate) se naște spiritul absolut cu formele sale succesive: Artă, Religie, Filosofie — din această doctrină va avea să se desvolte mai târziu pe latura logică, teoria marxistă a Istoriei cu susținerea condiționării economic-sociale a „ideologiei“ (Zur Kritik der Pol. Oeconomie). În vremea noastră, această linie ideologică ajunge la moderna sociologie a științei (Soziologie des Wissens a lui Mannheim), alături de care trebuie să semnalăm, pentru același domeniu al sociologiei spirituale, sociologia culturii (Kultursoziologie a lui A. Weber.), rezultată și dintr'o altă filiație de idei.

Din dinamica socială a lui *Aug. Comte*, care consideră sistemul de idei al unei societăți — sistem definitoriu pentru viața socială — dependent de locul pe care îl ocupă aceasta în evoluția istorică (succesiunea celor trei stări) s'a dezvoltat în Franța, îndeosebi interpretarea sociologică a cunoștinței și a valorilor spirituale (E. Durkheim, Lévy-Bruhl, H. Hubert, M. Mauss etc.).

Pe de altă parte, cu libertatea de judecată pe care o oferă o largă perspectivă de timp și de spațiu, istoricii și etnologii aplecați asupra faptelor au scos la lumină tot mai mult legătura concepțiilor dominante (religioase, morale etc.) ale unei societăți cu instituțiile și condițiunile ei generale de viață. Străduința lor a fost de a înfățișa tot mai cuprinzător datele aparent răslețe ale istoriei sau ale etnografiei lor, la o anumită epocă sau într'un anumit loc, ca elemente ale aceleiași vieți. Între lucrările de istorie în această privință rămâne și astăzi ca un model monografia cetății antice a lui *Fustel de Coulanges*. Vechiul cult al strămoșilor este arătat acolo ca rădăcină a Dreptului și a Politicii, a organizării private și publice în societatea arhaică greco-romană. Ca și în vederea lui *Aug. Comte*, societatea apare aci sprijinindu-se pe realități spirituale.

Paralel în Germania, în domeniul etnologiei, al istoriei, al confluentei lor cu psihologia — în ceea ce ar alcătui o antropologie spirituală — un loc deosebit de important îl ocupă, în a doua jumătate a secolului trecut, vederile unui *Adolf Bastian* (Elementargedanken und Volkergedanken) și, la începutul secolului nostru sistematizările unui *W. Wundt* cu a sa *Völkerpsychologie* (Sprache, Mythos, Kunst, Sitte).

În prezentări concrete și unitare, etnologi de strictă specialitate, dela *Spencer* și *Gillen* până la *Rivers*, *Malinowsky* și *Leenhardt*, apoi, în Germania, un *Vierkandt*, un *Thurnwald*, un *Graebner*, în Ame-

rica un *Cushing*, un *Boas*, un *Kroeber* etc., au adus contribuțiuni hotărâtoare pentru înțelegerea sociologică a diferitelor grupe de manifestări spirituale.

Sociologia spirituală, ca tendință generală explicativă, pune accentul pe realitatea spirituală a vieții sociale. Pentru *Aug. Comte*, bunăoară, societatea este în primul rând un sistem de idei, iar schimbarea acestuia aduce după sine, la orice epocă a istoriei, modificarea tuturor celorlalte aspecte ale vieții sociale. Aproape de noi, *C. Bouglé* va spune, deasemenea, că „reprezentările colective formează nodul vital al oricărei societăți“ (*C'est par leur conscience que les hommes sont liés. Les croyances collectives sont le noeud vital de toute société*).

Pe aceeași linie se găsesc încă și alte încercări de înțelegere sau explicare a naturii și evoluției vieții sociale. Amintim între ele pe aceea a unui *B. Kidd*, care face din religie factorul hotărâtor al evoluției societăților umane, apoi pe aceea a unui *J. G. Frazer*, înfățișând în lunga serie a superstițiilor omenești elementele determinante ale instituțiilor sociale, și chiar teoria unui *Durkheim*, în care religia apare ca un fel de realitate matcă a vieții sociale.

În teoria monografiei sociologice, noi considerăm valorile spirituale ca o realitate constitutivă a vieții sociale, dar nu ca singura realitate de bază, alături de ea stând în aceeași categorie constitutivă, valorile economice. Legea paralelismului sociologic, care leagă toate manifestările sociale într'o strânsă interdependență în cadrul mare al unității de viață a societății, leagă în același fel și manifestările spirituale, care nu mai apar acum nici ca un factor unic determinat al vieții sociale, nici ca o suprastructură în întregime determinată de alți factori, ci ca unul din elementele unui sistem interdependent. Vom putea considera deci, după îndrumarea faptelor, valorile spirituale ale societății, când condiționate de elemente economice, juridice, politice sau de factorii cadrelor în care se desfășoară, când condiționând ele procese ale vieții sociale.

Cercetarea modernă în acest domeniu al manifestărilor spirituale a ajuns să desprindă și să constituie mai multe sociologii speciale, privind clase limitate de valori spirituale. Astfel au fost schițate succesiv o sociologie a religiei, în strânsă legătură cu istoria religiilor și ca o prelungire a ei, apoi o sociologie a moralei, o sociologie a artei, o sociologie a științei, o sociologie a obiceiurilor etc. Toate acestea — încă în proces de formație — aduc proble-

matici noi care ne interesează îndeaproape în legătură cu îndrumarea însăși a cercetării noastre monografice a manifestărilor spirituale.

Trăsătura comună a acestor sociologii particulare e considerarea claselor de fapte respective ca funcțiuni ale vieții sociale.

Sociologia religioasă, bună oară, — făcând abstracție de valoarea teologică a conceptelor — își înfățișează religia ca un sistem solidar de practici și reprezentări legat de o comunitate și în strânsă dependență de condițiile de viață ale acesteia. Ea urmărește fie procesul de constituire și de filiație ale acestor practici (ritologie) și reprezentări (mitologie), prinse în instituțiuni centrale (cum e sacrificiul sau în general cultul), a căror finalitate socială se caută — în acest sens avem studiile dela *Année Sociologique*, *Em. Durkheim*, *H. Hubert*, *M. Mauss* etc. — fie în înrâurirea lor ca sistem de atitudini, în largul câmp al vieții colective — în acest sens avem studiile de sociologie religioasă ale unui *Max Weber* (mult mai cuprinzătoare însă ca orizont), urmărind consecințele economice ale diverselor etici practice religioase —, fie, în sfârșit, dependența lor de structura grupului uman.

Sociologia morală privește în primul rând faptele și apoi ideile. Ea consideră viața morală a unei societăți ca un ansamblu de raporturi - vii între membrii societății, apoi aceste raporturi le urmărește în paralel cu ideile, care cuprind normele, judecățile și idealurile morale ale grupului. Intr'o anumită direcțiune (*Lévy-Bruhl*), ea reduce cercetarea vieții morale la studiul moravurilor. Dar o sociologie a moralei, așa cum o concepă b. o. *Durkheim*, îmbrățișează fenomenul moral în întregul său de la actul mărunț al moralității cotidiene până la înalta concepție a Binelui suprem. Ceea ce este caracteristic pentru problematica sociologică în acest domeniu este raportarea explicativă a unor asemenea fapte și idei la necesitățile vieții practice, la condițiile economice, politice, religioase ale colectivității. Morala este astfel legată de cadrul social în care relațiunile umane se integrează — morală familială, morală profesională, morală civică etc. — iar idealul moral este înfățișat ca o proiecțiune a dinamismului social.

Foarte aproape de sociologia moralei stă o *sociologie a obiceiurilor* privite ca forme tipice de deprinderi colective. Intru cât sunt considerate în conținutul lor religios, magic, moral etc., obiceiurile sunt tratate în cuprinsul sociologiei respective, religioase, morale etc.; intru cât sunt văzute însă în forma lor, ca tipare tradiționale de acțiune, ele intră mai curând în cadrul unei sociologii a manifestărilor regulative. O deosebită importanță e acordată aci obiceiurilor sub aspectul lor ceremonial, care înfățișează complexe de mare densitate socială.

Sociologia artei pune problema funcțiunii fenomenului artistic în viața socială. Ea urmărește această problemă și sub aspectul său general și sub înfățișările particulare ale rolurilor pe care diferitele clase de manifestări artistice — artă decorativă, dans, muzică, literatură etc. — le au în desfășurarea vieții unei colectivități. Pe de-o parte, ea are să precizeze conceptul social al artei, pe de alta însă are să pună în lumină condiționările sociale ale faptelor artistice. În această din urmă direcție, cercetarea e îndrumată să pună în relief filiația, variația și frecvența motivelor și formelor în raport cu zonele spațiale și sociale, adică cu grupul și subgrupurile care le poartă. Sunt de notat deopotrivă prilejurile de producere ca și legătura continuă a faptelor artistice cu ansamblurile sociale în care se întegrează. Pentru largă sa cuprindere, domeniul acesta se împarte obicuinț, în cercetarea sociologică, după clasele de manifestări artistice și chiar după genurile deosebite.

Sociologia științei pune problema condiționării sociale pentru valorile de cunoaștere. Intr'o anumită formulare, care se resimte de preocupările marxiste ale suprastructurii ideologice și de tendințele istorismului german, ea ne este prezentată de *Mannheim*, care raportează la planul social (clase, grupuri) atât rezultatele cât și structura gândirii, considerându-le, la fiecare moment, ca expresiune a realității istorice.

În cadrul său cel mai larg, sociologia științei îmbrățișează problema integrală a cunoștinței umane, dela categoriile logice, la structura conceptelor și a reprezentărilor, la diviziunile interioare ale științelor și la rezultatele lor. Cercetările întreprinse mai cu seamă asupra categoriilor mintale (număr, timp, spațiu), apoi asupra conceptelor și reprezentărilor, a clasificării lor, au pus în lumină strânsa dependență a activității mintale de structura totală a unei societăți. Un alt aspect al problemei sociologice a cunoștinței este acela al înrăuririi, al formelor de acțiune, care coboară în viața socială din concepțiile și rezultatele științei umane, la o anumită epocă. Intreaga problemă a tehnologiei se leagă aci.

Sociologia limbii privește fenomenul lingvistic ca un fapt prin natura lui social. Ea caută să-i arate funcțiunea în viața unei colectivități și să-i explice variațiile (fonetice, morfologice, semantice etc.) prin mișcărilor însăși ale vieții sociale. Direcția nouă sociologică (Malinowsky, Sommerfelt) vede chiar limba, nu ca un ansamblu de mijloace de expresie, ci, originar, ca un sistem de acțiuni (asemănător ri-

turilor) prin care societatea acționează întâi asupra lumii înconjurătoare pentru ca mai apoi, să o conceapă. Această vedere ne face să înțelegem și valoarea care se acordă cuvântului mai cu seamă în societățile primitive.

Tratarea sociologică a limbii ridică probleme care privesc legătura formelor lingvistice cu formele gândirii într'o anumită societate, cu particularitățile structurale ale societății. Cercetarea are de urmărit, de asemenea, distribuția interioară a graiului — după sexe, clase sociale, profesiuni, prilejuri etc. — ca și răspândirea ei pe unități regionale; apoi, alături de graiul comun, urmărește graiurile speciale până la sistemele de comunicare prin semne.

Toate aceste sociologii speciale tratează probleme particulare ale vieții spirituale. În afara lor însă — și ele pot fi încă mai multe — se pune și o problemă de ansamblu a vieții spirituale. Aceasta este *problema structurii spirituale totale a unei societăți*. E de subliniat că, în ordine sociologică toate problemele trecute în revistă sunt dependente de această problemă a vieții spirituale totale. Pentru că structura, de care ne vom ocupa mai jos privitor la satul românesc, este realitatea generală care învăluiește clasele de manifestări mai sus amănunțite. Problema acestei structuri e problema diferențierii interioare a vieții spirituale și a felului acestei diferențieri (prin care iau ființă diferitele clase de valori).

Sociologia spirituală, considerată în ansamblu, aduce acest punct de vedere pe de-asupra sociologiilor speciale ale religiei, moralei, artei, științei etc.

În lămurirea planului de lucru monografic, noi plecăm dela considerarea cadrului general al manifestărilor spirituale. Pe acestea le determinăm întâi în caracterele lor generale, deosebindu-le de alto clase de manifestări, pentru a le considera apoi în unitatea structurală a vieții spirituale sătești. O încercare de clasificare a lor, pornind dela aceasta, va avea să deschidă în urmă drumul spre îndreptările amănunțite ale cercetării la teren.

Ion I. Ionică

B. PLAN GENERAL PENTRU CERCETAREA MANIFESTĂRILOR SPIRITUALE

CARACTERELE LOR GENERALE

Manifestările spirituale se deosebesc printr'o mare diversitate de forme. Câtă vreme manifestările economice alcătuiesc în societate un mănunchiu coerent de fapte legate într'o unitate de destinație (împlinirea trebuințelor de subsistență ale grupului: hrană, îmbrăcăminte, adăpost etc.), manifestările spirituale se răspândesc, fără vreo aparentă legătură între ele, pe un larg câmp al vieții colective. Un cântec, o icoană, un joc, cunoștința unor constelații, reprezentarea unor făpturi ca Măestrelle, un descântec sau o judecată morală sunt tot atâtea puncte risipite pe multiplele direcții ale vieții spirituale, a căror înrudire însă nu apare cu evidență și nici nu sugerează fazele unui proces unitar, asemănător celui economic.

Ce leagă aceste fapte răslețe și care este caracterul lor comun?

În primul rând au comun faptul că ele aparțin deopotrivă unei vieți unitare, că sunt ale unui grup social, care se exprimă prin ele. În al doilea rând — făcând un pas mai departe în aceeași direcție — ele izvorăsc toate, deopotrivă, *dintr'o anumită atitudine a grupului social.*

Care este această atitudine? Faptele ne lămuresc.

Ce este un cântec? Este expresiunea, într'o anumită formă ritmică și sugestivă, cu proprii legi de viață, a unor stări sufletești. Prin ea, acestea dobândesc o viață în grup, care se poate întoarce iarăși spre viețile individuale, pentru a le încânta și vrăji, dar care rămân mai departe, în afară de ele, o podoabă statornică a grupului. Cântecul se desprinde astfel cu o realitate obiectivă în care grupul recunoaște o valoare în sine, prin semnificația constantă pe care o leagă de el.

Iată acum o icoană: e un obiect în care grupul social a întrupat o anumită semnificație, legată pentru el de lumea văzută ca cea mai de preț, a celor sfinte. Prin această semnificație, icoana însăși dobândește, ca făptură obiectivă, și un preț în sine, care comandă oame-nilor atitudini date: treci pe lângă o icoană îți faci o cruce, îngenunchezi sau o săruți. Tot acesta este cazul și pentru o cunoștință a gru-

pului, b.o. aceea a unei constelații. Este un conținut reprezentativ, care pentru grupul social este o expresie a adevărului relativ la o clasă de lucruri, înfățișând ca atare un bun în sine ș. a. m. d. Fie că e vorba de obiecte, de acțiuni sau reprezentări, manifestări ca acestea de mai sus înfățișează, deopotrivă, o seamă de valori care par a avea centrul de viteză în ele însele. Astfel se arată a fi trăsătura generală a manifestărilor spirituale.

Intr'un asemenea înțeles, acestea se opun iarăși manifestărilor economice. Câtă vreme cele din urmă, ca obiecte sau activități continue raportate la trebuințele de traiu ale grupului uman, nu au un preț în sine, fiind doar mijloace destinate satisfacerii aceloră, manifestările spirituale poartă în sine prețul lor. Și unele și altele sunt ale societății, și unele și altele se desprind ca date obiective. Ele izvorăsc însă din două deosebite atitudini creatoare ale ei: în manifestarea economică grupul social procură, creează și organizează mijloace de traiu pentru el sau pentru instituțiile lui, în manifestarea spirituală el *valorifică lumea*. Prin ea, în societate și în jurul ei, apar lucruri sfinte și necurate, frumoase și urite, adevărate sau nu etc., o lume nouă de imagini, de fapte, de înțelesuri, judecate de grup ca având o existență în sine, dar în care se exprimă viața în comun a oamenilor, în tendințele-i profunde.

După formula succintă care e aceea a teoriei monografice¹⁾, manifestările spirituale se definesc ca valori-scop și se opun, ca atare valorilor-mijloace ce apar în activitatea economică.

STRUCTURA SPIRITUALĂ A SATULUI

Caracteristica aceasta este generală și abstractă. Ea se raportează, ca și sumara analiză de mai sus, la fapte desprinse din desfășurările lor concrete și complexe, desfăcute de multiplele lor servituri.

În fața ei stau acum formele particulare ale spiritualității sătești. Asupra lor ne oprim, aci. Considerarea acestora va aduce dela început o schimbare de perspectivă în vederea faptelor. Alte realități se arată precumpănind acolo și învăluind mulțimea valorilor spirituale. Ele ne vor permite să adâncim pe o altă latură problema noastră.

În viața concretă a satului, cele două atitudini pe care le-am desprins mai sus la baza manifestării spirituale și a celei economice, se întâlnesc în fiecare moment și chiar se substituie. Cântecul unui taraf

1). Prof. D. Gusti ; V și Traian Herseni : *Teoria Monografiei Sociologice* Buc. 1934. Studiu introductiv de Prof. D. Gusti ; H. H. Stahl : *Tehnica Monografiei Sociologice*.

de lăutari — în care vedem o desfășurare de valori de artă populară — e și un mijloc de a agonisi vieața (pentru unii), bun valorificat economic de alții care plătesc. Tot astfel, încă mai izbitor, e cazul sfeștaniei în mediul sătesc. Dacă, pe de-o parte, ea înseamnă o mărire a potențialului religios al unui om sau al grupului social, pe de alta ea e menită, în înțelegerea țaranului, să-i aducă spor în lucrurile economice, în special în vite. Lucrurile stau așa — și trecem peste alte exemple — pentru că toate aceste elemente sunt stăpânite de sensul și de sentimentul, puternic resimțit în sat, al unității vieții omenești.

Dar mai este încă ceva. Sentimentul acestei unități dă manifestărilor spirituale, în satul românesc, nuanțe și înfățișări care le sustrag în bună parte de sub imperiul unic al valorii-scop. În linia exemplilor de mai sus, vedem aci manifestări artistice (de decorație, de cântec, de joc) înțelese ca mijloace de *petrecere* (concept foarte complex) sau ca prilejuri de fală, de prestigiu social, uneori ca elemente cu destinație culturală; ritul religios ca o tehnică pentru dobândirea anumitor foloase (sănătate, recoltă); cunoștința întâmplărilor naturii ca semne în legătură cu trebuințele (pastorale, agricole etc.) ale grupului; ș. a. m. d.

Asemenea fapte departe de a alcătui cazuri de excepție, atrag atenția asupra realității fundamentale a vieții spirituale. Derivarea — subliniată mai sus — a vieții spirituale din atitudinea de valorificare a societății dă o unitate formală manifestărilor spirituale. Această atitudine de valorificare este, însă, și ea expresiunea unui factor mai adânc, care dă manifestărilor spirituale și o înrudire substanțială.

Vieața spirituală, în întregimea ei, răspunde unei necesități de echilibru a grupului social, este expresiunea, în forme deosebite, de la societate la societate, a împăcării lui cu Lumea și cu Destinul. Prins într-o realitate care îl depășește infinit ca întindere, ca putere, și care în general i se arată ostilă, grupul social caută să o talmăcească mintal, să-și găsească în ea punctele de sprijin, să încheie cu ea legăturile favorabile, să se apere de influențele-i nefaste și astfel să-și asigure modesta lui vieață. În acest chip iau naștere ca forme fundamentale ale vieții spirituale pe de-o parte o seamă de reprezentări despre realitatea în mijlocul căreia trăiește grupul social, pe de alta un ansamblu de acte și practici — într'un cuvânt de rituri —, care îi organizează legăturile cu lumea astfel reprezentată. Reprezentarea Lumii și atitudinea rituală corespunzătoare, prinse într'o ambianță de temeri și de speranțe nemăsurate — caracteristică religiei — formează sâmburele originar (logic și istoric) al oricărei vieți spirituale. În jurul și din substanța lui s'au constituit apoi (un „apoi“ logic) și s'au dezvoltat

formele cultului și clasele de valori, care trăiesc încă multă vreme sub stăpânirea funcțiunii vitale a întregului. Asemenea clase sunt chemate la viață, unele spre a împodobi sau idealiza, altele pentru a răsfrânge sensurile realității fundamentale (personificate) sau a medita asupra lor, altele iarăși, pentru a judeca conformitatea purtării omului în raport cu ele. Astfel Arta, Știința, Morala vin să fixeze și să îmbogățească deosebitele aspecte ale raportului vital.

Ceea ce importă să subliniem e că aceste valori sunt susceptibile de a se detașa progresiv și de a se constitui în clase autonome. Ba chiar procesul acesta este procesul însuși de dezvoltare al vieții spirituale: e un proces de diferențiere expresiv și pentru etapa de evoluție a unei societăți și pentru structura ei totală (sub-unități sociale, diviziunea muncii înăuntrul grupului, raporturi demografice etc.) Căci clasele de valori sunt întotdeauna și pretutindeni în raport cu munca internă a societății, cu grupurile și subgrupurile ei structurale. Procesul de diferențiere al lor trebuie văzut în această legătură și iarăși nu pe o singură linie de evoluție.

E caracteristic pentru viața spirituală a satului românesc faptul că manifestările ei poartă semnul subordonării și integrării lor unor unități de interese concrete — casa, câmpul, pădurea etc., — direct legate de trebuințele de echilibru vital ale grupului social. În același timp însă mănunchiuri de manifestări se constituie în clase distincte chemate spre lumea valorilor autonome. E aceasta adevărat mai cu seamă pentru manifestările religioase, care și prin faptul legăturii lor cu o instituție-comunitate, se desprind mai puternic și prezintă un nucleu de spiritualitate pură, de adevărate valori-scop strânse în jurul reprezentării Divinității. Alături încearcă să se formeze, pe câteva direcții principale, și alte clase de valori, care rămân însă, mai mult sau mai puțin, la umbra și sub tutela vieții religioase.

Momentul acesta e deosebit de important pentru spiritualitatea sătească: de o parte stau întreguri de manifestări, legate de funcțiunile vitale ale grupului social sau roiri de fapte legate de unități structurale prin concepte teleologice mai largi, cum sunt acelea de „bunăstare“, „sănătate“, „spor“, ș. a., de altă parte stau clase de valori în formațiune. Și unele și altele sunt nelipsite în determinarea fizionomiei spirituale a satului. Astfel nici cercetarea nu le poate nesocoti.

CRITERII DE CLASIFICARE PENTRU MANIFESTĂRILE SPIRITUALE

În 1931 la Cornova, căutând să prindem conținutul vieții spirituale

în formele ei proprii de manifestare (o morfologie spirituală a satului) am încercat o clasificare a faptelor după *categoriile de valori*, străduindu-ne să determinăm aceste categorii, după moment și loc, prin considerarea valorilor cardinale ale societății. Astfel prezența în desfășurarea vieții sătești a unor valori ca: sfânt, frumos, bine, adevăr, ne-a îndrumat la alcătuirea paralelă a unor clase de manifestări: religioase, artistice, morale, de cunoaștere (mitologie și știință). În toate aceste clase, care cuprindeau, în mod inegal, reprezentări, acte și agenți, noi vedem *lumi de valori* cu legislații proprii. În cadrele lor, cercetarea urmărea deopotrivă formele de manifestare și grupurile umane care le susțin. Totuși câmpul vieții spirituale sătești nu putea intra fără rest în aceste categorii. Unele fapte, mai cu seamă întregurile nediferențiate ridicau însemnate dificultăți în calea acestei clasificări.

Se cerea deci aici, considerarea și a unui alt punct de vedere complementar. Un asemenea punct de vedere îl oferă raportarea manifestărilor la unitățile structurale ale grupului¹⁾.

Alături de el, realitatea sătească mai aduce însă, — impune chiar — și un al treilea punct de vedere, ca derivând din înțelegerea însăși a structurii spirituale a satului. El stă în privirea *întregurilor* active, ceremoniale etc., în care pot fi urmărite manifestările.

Fiecare din aceste puncte de vedere e de neînlocuit. Cel dintâiu e punctul de vedere sistematic. El privește manifestările spirituale în ceea ce sunt *ele*, în forma lor specifică de viață, adică decorația ca decorație, dansul ca dans, cântarea ca muzică, descântecul ca descântec, reprezentarea ca reprezentare etc. Poate fi numit acesta și un punct de vedere tehnic. El pornește dela identificarea și circumscrierea marilor clase, pe temeiul înrudirii valorilor conținute, pentru a coborî apoi, la genurile și speciile fiecăreia (astfel dela știința naturii coboară la meteorologie și de aci la cunoștințele și reprezentările despre ploaie sau despre vânt; tot așa: dela artă la literatura populară, de aci la poezie, dela poezie la doină etc.).

Cel de al doilea punct de vedere privește manifestările spirituale legate de anumite unități structurale, cum sunt familia sau gospodăria, neamul, ceata de feciori, satul etc. și le concepe ca expresiuni ale forței și trebuințelor lor de viață. Așa bunăoară, gospodăria, care este una din unitățile cele mai puternice și mai vii ale realității rurale, poate integra și înfățișa o seamă de manifestări spirituale ca izvorînd

1) D-na Ștefania-Cristescu Golopența a nhlizat cu succes acest p. d. v. integrând la Drăguș o seamă de manifestări spirituale—rituri și credințe—in funcțiune de o anumită unitate structurală. *Gospodăria*. D-sa s'a gândit în urmare, la posibilitatea unei întregi clasificări a spiritualului din acest punct de vedere, ceea ce a și încercat în introducerea planului de lucru al D-sale.

din activitatea sa și exprimând formele sale de echilibru. Aci intră întreaga decorație internă a casei, anumite cântece, povești care sunt ale colțului dela vatră, apoi o sumedenie de credințe și rituri domestice, toate destinate să apere casa și pe cei din·ea de primejdii, de boale să-i mărească bună-starea și norocul, o vieață religioasă care o leagă de biserică, apoi o seamă de raporturi între soți, între copiii și părinți, între frați etc., toate având să circumscrie domeniul mai restrâns al moralității domestice, în sfârșit o seamă de cunoștințe pozitive, privind mersul și condițiile de succes ale gospodăriei. Legătura unor manifestări cu un grup de oameni fiind esențiala în cercetarea sociologică, o asemenea integrare, când izbuteste să surprindă raportul viu dintre ele, permite să mergem adânc în realitatea socială.

Al treilea punct de vedere privește manifestările spirituale situate în întregurile lor de vieață. Acestea pot fi întreguri active, cum e păduritul, agricultura, păstoritul, activitățile meșteșugărești: fierăritul, jocăcărutul etc. Toate aceste activități integrează în desfășurarea lor un mare număr de manifestări spirituale, care își au aci locul lor. Riturile agrare, bunăoară, se integrează organic în ansamblul muncii agricole, după cum riturile pastorale se situează în întregul activității pastorale; unele și altele fixează într'o societate climatul și tonalitatea activităților respective, ele dau formula de echilibru al acțiunii grupului uman. Punctul de vedere strict sistematic desprinde asemenea date, pe temeiul conținutului lor, pentru a le apropia de clasele de valori respective. O astfel de operațiune, când este exclusivă, dacă din punct de vedere tehnic poate aduce vreun folos, scade totuși puțința de pătrundere socială și scade chiar din realitatea datelor respective.

Alte întreguri sunt cele ceremoniale, cum e nunta, înmormântarea etc. Aci iarăși sunt prinse fapte spirituale în ansambluri semnificative pentru poziția întregii societăți. Nunta bunăoară este un fapt de o rară complexitate în care se resfrânge întreaga structură a satului și se concentrează nesfârșit de multe manifestări artistice (podoabe, cântece, jocuri), magice, mitologice, religioase etc., dar care toate se desfășoară aci în *climatul* lor, sub stăpânirea unei anumite semnificații de ansamblu. E important ca toate aceste fapte să nu fie rupte de aci, unde sunt ceea ce sunt.

Tot în ordinea unor asemenea întreguri — și foarte apropiate de cele de mai sus — ar fi întregurile de vieață socială în sens de petrecere sau de convenire, cum sunt șezătorile, horele, bălciurile etc. unde de asemenea se găsesc prinse în forme specifice, sumedenie de fapte spirituale. Apoi sunt întreguri pe care le-am numi cronologice, pentru

că cuprind desfășurări concrete de viață socială în cadre de timp determinate, așa ar fi Crăciunul, Boboteaza, mai larg încă Cășlegile etc. Aci de asemenea sunt prinse — legate de semnificația totală a unității — numeroase elemente de viață spirituală din toate categoriile de valori.

Dăm aci un șir de exemple, nu o clasificare completă. Insemnătatea celui de al treilea punct de vedere se arată lămurit. El oferă posibilitatea de a încadra manifestările spirituale, pe cele mai multe, dacă nu pe toate, în întregurile desfășurării concrete a vieții sociale. Aceasta le fixează și locul și semnificația pentru grupul social în care trăiesc.

PLANUL DE LUCRU ȘI CADRELE CERCETĂRII

Întrebarea ce se pune acum e care din aceste puncte de vedere trebuie adoptat ca temelie al cercetării? Pentru avantajile sistematice și pentru generalitatea logică pe care o aduce, socotim punctul de vedere al valorilor ca cel mai indicat în acest scop. El urmează să dea primele cadre ale cercetării în domeniul manifestărilor spirituale. Celelalte puncte de vedere au a-l întregi, fie alcătuiind alături de cadre nouă, fie statornicind perspectivele cercetării înăuntrul claselor deja constituite. Punctul de vedere al valorilor e sigur și rodnic în câmpul manifestărilor diferențiate sau al complexelor omogene. Acestea și formează nucleul clasificării. Pentru manifestările bi- sau poli-valente, răspândite mai cu seamă fără vreo vizibilă legătură de sistem natural între ele, e valabilă și cerută o clasificare pe unități structurale; în sfârșit, pentru întregurile nediferențiate intervine cel de al treilea punct de vedere, al ansamblurilor.

Astfel avem la început, subsumând o seamă de manifestări conceptelor vii de frumos, sfânt, bine, adevăr, categoriile fundamentale ale vieții spirituale: arta, religia, morala și cunoștința (știință-mitologie), care formează și cadrele principale ale cercetării.

Arta grupează sub stăpânirea unei valori cardinale o seamă de manifestări care în viața satului par mai puțin strâns legate unele de altele. Deosebim aci chiar două sau trei grupe destul de singularizate. De o parte stau *podobe* care sunt ale omului (portul) și ale casei, și casa însăși: manifestări clasate de noi în categoria artelor decorative și plastice și în aceea a arhitecturii. De altă parte stau cântecele și jocurile și în al treilea rând poveștile și zicalele. Aceste două grupe din urmă rămân mai strâns legate între ele. (Sistematic am avea deci în această clasă succesiunea următoarelor arte particulare: arhitectura,

artele plastice și decorative, coreografie-mimă-teatru, muzica, literatura populară). Ceea ce face ca toate grupele de mai sus să fie încadrate în aceeași clasă și sub același tip de manifestare spirituală, e faptul că sunt alcătuite deopotrivă din ritm, simetrie, compoziție armonică și din tot ceea ce naște în acea mișcare interioară a sufletului care tinde spre împodobire și idealizare.

Religia e privită ca un ansamblu solidar de credințe și practici strânse în jurul ideii de sfânt. Intră aci formele cultului bisericesc și, alături, o seamă de date de tradiție locală religioasă privitoare la cultul sfinților, la zilele legate etc. Pe o zonă mai îndepărtată stau însă un nesfârșit număr de date de natură magică sau mixtă: magic-religioasă, rituri și credințe, care strict sistematic nu sunt și nu pot fi organizate fără rest, dar care vădesc o strânsă legătură cu unități structurale, ca gospodăria, atelierul etc. Ele au fost încadrate în întregul de viață al acestora, b. o. ca *rituri domestice* magico-religioase prinse în marile concepte de echilibru ale vieții gospodărești etc. Alături de o clasă sistematică de manifestări religioase stau astfel clase organizate pe alt criteriu, acela al unităților structurale. Acest criteriu poate strânge încă la marginea vieții religioase — *care în formele sale centrale se sprijină pe legătura continuă cu o instituție comunitate* — și alte clase de fapte, bunăoară în jurul profesiunilor, a stăinii etc. Rămâne încă întrebarea dacă nu se poate uneori vorbi de existența, într'o zonă infrareligioasă, a unei clase deosebite de manifestări magice expresivă pentru unitatea satului și *legată* de prezența agentului magic sătesc: ghicitor, descântător, vrăjitor.

Morala se înfățișază ca un ansamblu de norme de purtare, de idei și de fapte care stau sub privegherea ideii *de bine* (ca întrupări, judecăți sau înfrângeri ale ei). Distingem în acest domeniu, în primul rând, un cerc de fapte și norme cu o coloratură morală neted socială: buna cuviință. Pe o treaptă mai ridicată stă în viața morală locală sfera omeniei și a cinstei profesionale etc., a căror rațiune este iarăși socială. Pe o treaptă încă mai sus stau normele și faptele de mare răsunet colectiv: moralitatea familială, jurămintele, omorurile, lăpădarile, blestemele etc., care toate sunt prinse puternic într'o rețea religioasă. Pe un intens fond religios stă și idealul moral al grupului.

Intregă această sferă a moralității e alcătuită în satul românesc din manifestări în care elementul de *purtare* este precumpănitor: este norma de purtare, este fapta care te integrează ei și odată cu ea vieții grupului social care și-a fixat regulile *lui* de traiu. Aceasta apropie faptele morale de manifestările juridice ale grupului (de acelea

care sunt ale lui) și ridică o importantă problemă: aceea a suprapunerii celor două clase de fapte, rămânând astfel o singură categorie, categoria *faptelor de purtare* cu toate rezonanțele lor subiective, ca formă specifică în viața satului românesc. Privit dintr'un asemenea punct de vedere, întregul grup al faptelor morale apare absorbit într'o categorie regulativă¹⁾.

Mitologia și știința populară însumează cunoștințele grupului despre lume, despre întâmplările din ea, despre deosebitele ei regiuni. Este aci o reprezentare de întreg și de amănunt, în care adevărul cuprins nu este singurul adevăr de verificare pozitivă, ci deopotrivă cel tradițional, de credință, adevărul mitului. Distingem înlăuntrul acestei clase atâtea grupe de reprezentări câte categorii de fapte sunt deosebite în judecata grupului social: o astronomie (cerul), o meteorologie (văzduhul), o fizică a pământului, o botanică, o zoologie etc.

Alături de aceste clase stă *limba*, ca ansamblu al formelor de expresiune prin care se comunică în societate toate aceste valori. Faptele lingvistice se înfățișează cu legi proprii de viață după care se organizează și se dezvoltă; astfel au în societate o realitate distinctă. Noi cuprindem în această rubrică, alături de graiu și întregul sistem de comunicare prin gesturi și semne, alcătuint o adevărată limbă nevorbită.

Deci: Religia (rituri domestice magico-religioase, rituri de construcție etc.) — Mitologia și Știința populară — Morala — Arta — Limba, fixează marile cadre ale cercetării în domeniul spiritual.

Ele nu epuizează însă întregul lui cuprins. Lipsesc de aci marile întreguri nediferențiate, cum sunt *ceremoniile*, din care alcătuint o clasă deosebită, aducând astfel în determinarea cadrelor de cercetare utilizarea și celui de al treilea criteriu de clasificare.

În fine, manifestările spirituale mai cer să fie considerate și în ansamblul lor, și anume întru cât alcătuesc un întreg organizat, în creațiune de valori, ca expresie a unei acțiuni conștiente a grupului social. Este manifestarea *culturală* a acestuia, pentru susținerea căreia, el își organizează institutele sale de muncă și de difuziune a valorilor create. În satul românesc problema ia o înfățișare particulară: întreaga activitate culturală este susținută de Stat și de marile lui corporații culturale, în mod excepțional de particulari, iar întreaga viață culturală a satului stă în încadrarea treptată a lui în cultura oficială, prin asimilarea valorilor acesteia. Toate aceste valori, acțiuni,

1) Punct de vedere al d-lui Tr. Herseni.

institute ca manifestări ale vieții satului sau în cadrul lui, alcătuiesc cuprinsul unei noi clase din domeniul vieții spirituale, aceea a manifestărilor culturale. Întâlnim aci institutele de cultură sătești (școală, cămin cultural etc.), gradul de instrucție al sătenilor, oamenii de cultură superioară ai satului etc., toate urmând a fi cercetate în cadrul unităților, fiind legate, în cazul satului, în primul rând de instituțiile oficiale.

Toate aceste grupe de fapte care caută să acopere cât mai în de aproape realitatea spirituală a satului în formele-i specifice, urmează să fie cercetate în amănunțimea lor, după planurile de lucru și îndreptările ce urmează. În linii generale cercetarea va avea să atingă pentru toate două etape. Una este tratarea *tehnică* a faptelor, bunăoară a limbii ca fenomen lingvistic, a muzicii ca fenomen muzical, a jocului ca fenomen coreografic etc., necesitând cunoștința unor procedee de lucru speciale și deci intervenția specialistului (lingvist, muzicolog, coreograf, teolog etc.). Această cercetare va trebui să ducă la constituirea *tipurilor*, a *genurilor* sau a *familiilor de fapte* în deosebitele domenii de valori.

A doua etapă a cercetării privește integrarea socială a faptelor. Aceasta este partea de muncă propriu sociologică și constă în utilizarea în lăuntrul fiecărei categorii de valori a celor două puncte de vedere complimentare considerate mai sus cu prilejul clasificării manifestărilor spirituale. Aceasta însemnează deci raportarea, în fiecare moment a datelor cercetate la grupul de oameni care le poartă, și, în legătură: difuziunea faptelor în mediul sătesc. Astfel, bunăoară cântecetele sunt ale grupurilor de vârstă, ale sexelor, ale grupărilor profesionale etc. În al doilea rând, însemnează iarăși situarea faptelor în desfășurarea concretă a vieții sociale. Astfel — ca un exemplu — manifestările de literatură populară trebuiesc legate de locurile și de prilejurile în care apar și repartizate după ele: în șezătoare, clacă, priveghiu, horă, nuntă, acasă la gura sobii, la cârciumă, la stână etc. sau prinse în ciclurile periodice: Crăciun, Cășlegi, Paști, Rusalii ș. a. m. d. Este un repertoriu literar al clăcii după cum este și unul al ciclului de Cășlegi.

Acestor două puncte ale cercetării urmează să se adauge și un al treilea care ar privi situarea faptelor în cercul lor de viață regională (geografic).

Noi am indicat cele două etape ale cercetării în succesiunea lor

logică, nu cronologică. Stă în arta cercetătorului să-și organizeze în timp elementele investigației sale.

CONCLUZIUNILE SOCIOLOGICE

Care sunt concluziunile sociologice ce se pot desprinde dintr'o asemenea cercetare de ansamblu a vieții spirituale? Material nu putem vorbi de ele decât la încheierea unei vaste anchete pe temeiul unor îndreptare ca cele de mai jos. Ele se încadrează însă într'o anumită problematică și aduc răspuns la întrebări ce se formulează odată cu organizarea cercetării și în spiritul ei.

Care sunt aceste întrebări? Ele privesc întâiu *structura* totală a vieții spirituale a satului sau a grupului social cercetat. Am văzut mai sus problema structurii spirituale a satului pusă în legătură cu procesul de diferențiere a valorilor. Intre un ipotetic stadiu primitiv în care avem o spiritualitate polivalentă și nediferențiată și unde activitățile spirituale sunt prinse în întreguri de interese vitale ale grupului social — și între o diferențiere totală a claselor de valori care își dobândesc finalitatea lor, avem o mulțime de forme intermediare. Unde se situează din acest punct de vedere grupul social cercetat? Deci gradul de diferențiere, de constituire autonomă a categoriilor de valori spirituale este unul din răspunsurile pe care le vom căuta ca o concluziune la cercetarea noastră. Avem înainte o structură de viață spirituală nediferențiată — arhaică — sau avem o structură diferențiată-evoluată? De care se apropie? Sau care este forma lui particulară de diferențiere, dacă are una?

Aceasta ne duce spre a doua problemă. Diferitele feluri de valori, al căror ansamblu constituie viața spirituală, intră oriunde în anumite proporții, în determinarea ei. Această participare deosebită a valorilor la ansamblul spiritual stă la baza a o seamă de deosebiri de o largă importanță. Ea duce la constituirea de *tipuri* diferite de spiritualitate după preponderența uneia sau alteia din categoriile de valori în întregul vieții spirituale. Avem astfel cazuri de predominare, fie a vieții religioase, fie a moralității, fie a artei sau a științei în viața spirituală a unui grup social. Istoria ne dă exemple faimoase de societăți cu spiritualitate estetică speculativă: vechii Greci, sau de societăți cu spiritualitate morală: societatea puritană etc. A doua concluziune sociologică a societății o căutăm în acest sens.

În sfârșit o a treia concluziune privește o problemă de *stil spiritual* care ar fi propriu grupului social cercetat. Din arta locală, fie decorativă, fie muzicală, fie literară, din formele gândirii, din viața

morală și religioasă, din mit, se desprind anumite atitudini care sunt comune, care se confirmă dela un grup de manifestări spirituale la altul și se leagă de ceea ce este mai intim în ansamblul spiritualității grupului: sensul atitudinii lui în fața vieții.

Acesta este al treilea punct de descifrat în concluziile cercetării noastre.

Deci: *structura* (gradul și forma diferențierii) *tipul* (speculativ, estetic, moral-practic, religios-mistic etc.) și *stilul* vieții spirituale sunt cele trei mari întrebări care încheie investigația sociologică în domeniul formelor de viață spirituală ale satului românesc.

Ion I. Ionică

C. PLANURI SPECIALE

a. PLAN PENTRU CERCETAREA VIEȚII RELIGIOASE

Intr-o primă fază, religia încadrează, atât structural, cât și funcțional, întreaga viață a grupului social. Ea singură poate lămuri, în acest prim moment, raporturile individului cu tot ce se găsește în afara lui (natură, grup social).

Pe măsură ce procesul de diferențiere al valorilor se accentuează, rolul social al religiei urmează sinuozitatea unei curbe adânc influențată de marile fenomene care jalonează prefacerile din sânul societăților omenești. Totuși, uniformitatea structurală ne face să apropiem instituții sau fapte sociale diverse, ca semnificație. Pentru acest motiv, un studiu de lămurire și interpretare a fenomenelor religioase trebuie făcut întotdeauna pe baza de comparații cu celelalte grupe de manifestări (mitologie, magie, morală, obicei), căci numai în acest mod avem posibilitatea să determinăm faptele tipice, fenomenele esențiale.

Din punctul de vedere al cercetării la teren viața religioasă se prezintă sub forma unui tot solidar de *reprezentări, practici și afecte religioase*.

Monografistul le va găsi întotdeauna împreunate în complexuri concrete, uneori atât de puțin diferențiate, încât o desfacere a lor pe cele trei planuri ar putea periclita întregul rezultat al investigațiilor. Totuși, o clasificare a fenomenelor religioase după cele trei funcțiuni

fundamentale ale sufletului uman, ni se pare că secționează în modul cel mai puțin arbitrar unitatea vieții religioase. Ea este, pe de o parte, o organizare logică a acestui gen de manifestări, pe de alta, o stabilire a categoriilor după care se poate urmări diferențierea vieții religioase.

I.

Reprezentări religioase

În categoria reprezentărilor religioase intră deopotrivă *idei, credințe și mituri* privitoare la:

I Divinitate:

A. *Persoana divinității* :

- a. Întrupare:
 putere nevăzută
 corp ceresc
 natură
 plantă
 animal
 mineral
 chip cioplit
 spirit
 zeu
 Dumnezeu

- b. Loc:
 lumea
 văzduhul
 haosul
 cerul
 etc.

- c. Atribute:
 puterea absolută
 dreptate
 bunătate
 omniprezență
 atotștiință etc.

B. *Acțiunea divinității.*

- a. Creațiune.
 cerul
 corpurile cerești
 lumina
 focul
 apa
 aerul

- plante
 animale
 omul
 sufletul
 corpul

b. Finalitatea lumii:

1. Ordinea universală:
 mișcarea stelelor
 mersul soarelui și lunii
 anotimpurile
 ziua și noaptea
2. Ordinea naturală.
 viața omului și animalelor
 zămislirea
 nașterea
 creșterea
 moartea
3. Ordinea socială:
 rău
 iad
 judecata de apoi
 păcat
 pedeapsă
 lege etc.

II. Ființe supranaturale:

A. *Eroi mitici* :

- regi
 împărați etc

B. *Ingeri* :

- arhangheli
 heruvimi
 serafimi

C. Sfinți, sfinite :

profeți
martiri
apostoli
ierarhia sfinților stabilită de biserică,
cea din conștiința credincioșilor

D. Demoni :

sufletele morților
moși
strigoi
moroi
iele
năgote
ursitoare.

II.

Practici religioase

Aici intră întreaga categorie de rituri cunoscută sub numele de *cult*, precum și diversele practici singulare care se săvârșesc cu ocazia momentelor importante din viața omului.

În orice rit distingem pe de o parte *gestul* (actul simbolic, sacrificiul), pe de altă parte *cuvântul* (benedicțiune, rugăciune), care pot fi *pozitive* (solicitare, obligație) și *negative* (interdicție sau prohibire de alimente, sexe, acțiuni, momente, locuri, cuvinte)¹).

Întotdeauna vom face paralel, un studiu asupra *materialității* sau conținutului ritului și altul asupra *funcțiunii sociale* sau scopului în vederea căruia e practicat.

Și, în sfârșit, vom stabili elementele fundamentale aflătoare cu ocazia oricărei practici rituale: locul, obiectul, agentul, timpul etc.

Corespunzător categoriilor de reprezentări stabilite, avem:

1. Cultul divin:	a. Botezul
a. Serviciul religios sau drama liturgică.	b. Sft. Mir
b. Ceremonii săvârșite cu ocazia sărbătorilor împărătești:	c. Mărturisirea
Crăciun	d. Împărtășania
Botez	e. Nunta
Paști	f. Maslul
Înălțare	g. Preoția
Rusalii	h. Înarmorântarea etc
2. Cultul sfinților:	A. Elementele culturii:
Sărbătorile din timpul anului sau	1. Locul:
ceremoniile constante.	altarul
3. Cultul morților.	un anumit loc
4. Cultul eroilor mitici.	orice loc
5. Cultul celorlalte ființe supranaturale.	2. Agentul:
6. Riturile accidentale și de trecere (tainele).	preotul
	diaconul

1) Cf. E. Durkheim : *Les formes élémentaires de la vie religieuse*. Paris, (Alcan) 1912.

dascălul	5 a. Slujba religioasă propriu zisă:
starostele	vecernia
storoșul	utrenia
babele iertate	liturgia
copii nelumiți etc.	
3 Timpul.	b. Momentele slujbei
Calendarul	sunetul clopotelor
sărbătorile	toaca
zilele de post	jertfa
lucrătoarele	mirul
zile însemnate	cădelnița
4. Obiecte-simboluri:	Darurile etc.
cruce	6. Alte categorii de slujbe:
icoană	parastas
prapuri	moltivă
cununi	sfeștanie
vestminte etc.	maslu etc

III.

Afecte religioase

În acest capitol se cercetează toate fenomenele cunoscute sub numele de religiozitate. Trebuie știut, dela început, că atât *intensitatea trăirii religioase*, cât și *extensiunea ei* pe suprafața socială, prezintă o deosebită importanță în determinarea gradului de influență pe care o exercită viața religioasă asupra desfășurării activității întregului grup social.

Sentimentul religios însă nu poate fi înregistrat atât de ușor. Exteriorizarea lui adeseori e sporadică, așa că schema ce înfățișăm este departe de a epuiza totalitatea faptelor care pot să-l evidențieze.

Cercetătorul are datoria de a surprinde oriunde și oricând existența acestui sentiment.

Afectivitatea religioasă se va cerceta în raport cu întreaga categorie de reprezentări înfățișate în prima parte a acestui plan.

1. Teama de Dumnezeu.	2 Atitudini care evidențiază sentimentul religios
păcat	cămîță
pedeapsă	dragoste
ispășire	nădejde
îzbăvire	milă
poruncă	evlavie
credință	suferință etc.
rugăciune	3. Fapte care trădează acest sentiment:
muncă	profanare
răsplată etc.	

păcătore	categoria (clase) sociale
venerare	sexe
ținerea posturilor	vârste
ținerea sărbătorilor	comunități vitale etc
facerea rugăciunilor	4. Stabilirea tipurilor religioase:
îndeplinirea riturilor	asceți
participarea la viața religioasă	mistici
Aici vom alcătui o statistică asupra frecvenței la serviciul divin pe.	nelegiuți etc.

IV.

Comunități religioase

Cercetarea acestor trei categorii de fapte religioase va fi incon-
tinuu raportată la baza lor morfologică, adică la unitatea socială care
le susține. Vom face deci un studiu al comunităților religioase află-
toare în sat:

1. ortodoxi
2. catolici
3. protestanți
4. sectanți
5. evrei etc.

Înlăuntrul comunității se va face un studiu privitor la purtătorii
de cuvânt sau agenții ei (preoți, dascăl, staroste, storos), precum și unul
referitor la conștiința grupului.

În felul acesta se vor localiza înlăuntrul unității sociale toate
manifestările religioase, în așa mod, încât legătura dintre ele și sub-
stratul morfologic să nu fie neglijată. Manifestările vor fi, astfel, ale
cuiva. Variațiunile determinate înlăuntrul grupului de manifestări se
reperceutează pe planul social într'o diferențiere morfologică prin con-
stituirea în interiorul unității sociale a unor subunități spirituale.
Acesto subunități trebuie puse apoi în raport cu celelalte subuni-
tăți de viață economică, biologică etc., schițându-se astfel o încercare
de înțelegere sociologică a vieții religioase.

V.

Anexă

Dăm ca o simplă anexă la Planul de mai sus câteva întrebări
amănunțite în legătură cu viața religioasă, care pot fi completate după
fiecare cercetare:

Cum răsare credința în sufletul omului? Se naște el cu icoana lui Dumnezeu în suflet? Sau o află dela ceilalți oameni?

Din spuselc bătrânilor și a cărților strămoșești?

Sunt poate îngeri, care insuflă omului credințe?

Există îngeri păzitori, duhuri binefăcătoare și aducătoare de noroc?

Dar duhuri răufăcătoare există? Cum se infățîșează ele?

Când se ivesc, de obicei?

Pot fi îmbunate aceste duhuri rele? Sau pot fi scoase din trupul omului? Cum?

Se poate apăra sufletul omului de aceste duhuri? În ce chip?

Ce sunt aceste duhuri, sunt ele suflete rătăcitoare ale morților sau altceva?

Omul poate fi ajutat în nevoile lui de unele puteri tănuite?

Cum pot fi prinse aceste puteri? Și, cum întrebuințate?

Sunt anumite băuturi, plante, pietre etc. cu aceste puteri tainice?

Există credința în lucruri și semne aducătoare de noroc? Sau nenoroc? Care sunt acestea și cum se interpretează.

Se obișnuiesc vrăji pentru înlăturarea duhurilor rele sau pentru îndreptarea lor către vrăjmaș?

Se obișnuiesc rugăciunile cetite de preot pentru bolii?

Dar descântecelc?

E adevărat că, dacă-ți faci cruce fugel diavolul, sau dacă aprinzi tămăie?

De ce îți faci cruce când treci pe lângă biserică?

Dar când tună?

Sunt icoane și cruciulițe ori talismane care poartă noroc?

Au putere mare blestemele vrăjitoarești? Se țin și azi unele sărbători păgânești? Care? Când cad? Cum se serbează?

S'au păstrat sărbători pentru grâu, porumb, pomăt, viță, pentru oi, vite etc.? Ori legende și amintiri despre ele? (descriere amănunțită).

Când se obișnuiesc praznice mari? La ce sărbători?

Se fac rugăciuni? Comesenii se consideră ei mai apropiați prin faptul că au luat parte la aceeași masă?

Sunt anumite feluri de mâncare obișnuite la fiecare dintre aceste ocazii?

Sărbători legate de munca câmpului?

Au aceste sărbători vreo legendă? Care sunt aceste legende? (pentru fiecare în parte).

Dar zilele săptămânii? Sfânta-Vineri, Sfânta-Miercuri etc.?

Ce obiceiuri se observă la procesiunile pentru ploaie?

Cum se explică puterea rugăciunii de a aduce ploaia?

Există credința că anumite duhuri sau anumite zile, anotimpuri etc. poartă noroc omului?

Care sunt acestea?

Dar dintre acelea aducătoare de nenorociri?

Sunt anume semne norocoase pentru cineva și nenorocoase pentru altcineva?

Sunt unele semne care aduc noroc unei familii întregi?

Sufletul este cu adevărat fără moarte?

Ce vicață duce el după ce pierel trupul?

Se întoarcel din nou pe pământ cu alt chip omenesc? Cu acela al rudelor de sânge?

Sufletele strămoșilor călătoresc prin alte sate sau rămân în jurul gospodăriilor și bisericilor în care au trăit?

Aduc sufletele acestor strămoși vreun sprijin sau vreo apărare urmașilor lor la caz de nevoie?

Vom întâlni din nou sufletele lor după ce vom trece și noi din viața aceasta? Strămoșul familiei se păstrează el în amintirea rudelor?

Sunt acestea mândre că îi sunt urmași?

Seamănă el oare cu un sfânt?

Cum sunt priviți străinii? Evreu, Țiganu etc ?

Au ei puterea să mănuscă unele puteri ascunse?

Sunt anume numere, deosebite de altele? Sunt numere sfinte?

Care sunt acestea? Ce poveste se leagă de fiecare?

De ce se respectă sărbătorile?

Toată lumea le păzește cu sfințenie în sat? Cum sunt priviți accia care nu le respectă?

Cum se păzește o sărbătoare?

Posturile se țin cu sfințenie?

De ce nu trebuie să muncești în zile de sărbătoare?

Ce mai este oprit să faci în aceste zile?

Sunt și alte zile sau epoci în care anumite lucruri nu trebuiesc făcute?

De ce trebuiesc respectate aceste opriri?

De unde a aflat lumea că e rău să le calci?

Sunt aceste reguli păstrate numai prin obiceiul dela strămoși?

Se păzesc azi mai bine sau mai rău sărbătorile?

Fi bine sau rău să nu se respecte?

Există în întreg ținutul credința că un anume animal poartă noroc sau nenoroc, că o anume plantă poate avea o înrăurire asupra vieții omului?

Sunt animale sau păsări pe care este rău să le ucizi sau să le mănânci, sau să le faci rău? în anumite epoci din an?

Ce legende se leagă de aceste opriri? (descriere amănunțită).

Se obișnuiesc treceri dela o religie la alta? Se fac aceste treceri în mulțime sau în parte?

Sub ce influență se fac ele?

Ce schimbă oare credința din sufletele oamenilor, sau sunt altele cauzele care-i hotărăsc la aceasta?

Au vre-o putere duhurile pământului? ale cerului? ale văzduhului, ale norilor? soarelui, focului, apelor, nopții etc.?

Cum se manifestă această putere? Cine o deslănțuește? Impotriva cui? Cine i se poate împotrivi?

Ce credințe, legende, cântece se păstrează în legătură cu aceste duhuri?

Cum se explică obiceiul de a da pomană pentru sufletele celor morți?

Este mormântul ceva sfânt, care trebuie păzit, și în apropierea căruia anumite lucruri nu trebuiesc spuse sau făcute?

Este îngrijit și respectat cimitirul satului sau nu?

E rău să întârzie cineva noaptea în cimitir?

Cum se întrețin osemintele morților? Când se desgroapă? De ce?

Reprezintă ele pe cel mort?

Dar moaștele? Ce puteri au, cum trebuiesc respectate?

Cui i se interzice înmormântarea religioasă și de ce?
 Care sunt sărbătorile morților? Creștinești și păgânești? Ce obiceiuri sunt, cum le explică satul?
 Morțu se arată celor vii vreodată? Când, cum, de ce?
 Există credința că după moarte sufletul omului călătorește și ia forma de animal?
 Anume, forma cărui animal mai mult?
 Unde (și cum) este lumea celor morți?
 Amintirea căror oameni din bătrâni s'a păstrat până astăzi în întreg ținutul (satul)? De ce? Au întemeiat sate ei? și le-au dăruit moșii?
 Trebuie să se gândească omul la Dumnezeu în fiecare clipă a vieții sale sau numai în zilele de sărbătoare, la biserică?
 Vede Dumnezeu pe om în viața sa de fiecare zi?
 Așezările oamenilor din lumea aceasta s'au făcut cu sau fără înrăurirea duhului sfânt?
 Au luat oare diavoli forme omenești? Jidani, Țigani etc ?
 Ce oameni a trimis Dumnezeu pe pământ? Ce dau acești trimiși oamenilor?
 Era o vreme când sfinții se coborau pe pământ? S'a păstrat amintirea lor?
 Sunt și azi trimiși ai lui Dumnezeu, în sat, în ținut?
 E oare și regele (împăratul) trimis de Dumnezeu?
 Sfinții ocrotesc pe oameni? Are fiecare familie un sfânt ocrotitor? De când și cum ales?
 Ce cult, ce practice religioase trebuie să se păzească pentru ca familia să aibă sprijinul sfântului?
 Ce se întâmplă dacă acesta nu ferește de nenorociri pe credincioșii săi? Cum se explică aceasta?
 Se bucură satul, ținutul, de ocrotirea unui anume sfânt? În legătură cu ce legendă?
 Se mai păstrează amintirea vreunui lucru (animal, plantă etc), care trecea drept sfânt înaintea altor lucruri?
 Care păsări sau animale e păcat să fie vâdate?
 Poate omul sau vrăjitorul să comande și să silească duhurile bune sau rele, puterile lui Dumnezeu, ale sfinților, sau ale diavolilor să facă ceea ce acel om (sau vrăjitor) voește?
 Este oare gândul, cugetul omului o putere care poate pătrunde în lucruri?
 Un om se poate lesne despărți de locul nașterii și de rudele sale? E bine s'o facă și să pornească singur prin străini?
 E păcat să mînți, să furi etc.? Ce pedeapsă te așteaptă în viața aceasta și în cealaltă?
 Poate să știe omul de ce se întâmplă lucrurile pe lumea aceasta așa cum se întâmplă? E bine să știe aceasta omul?
 În fața cui răspunde omul de faptele lui? Este el oare singur vinovat în fața oamenilor și a lui Dumnezeu?
 Ce înțeles au sărbătorile în viața omului? De cine sunt lăsate și pentru ce?
 Ce sărbători s'au păstrat, când și cum se păzesc? (descrierea completă).
 Se obișnuiesc la aceste sărbători anumite jocuri? anumite cântece și ce alte practici?
 Ce putere au trimișii lui Dumnezeu asupra celorlalți oameni?

De unde vine oare dreptul omului de a avea pământul și averea lui, de care nu se poate atinge nici un semen?

E bine să se lege omul de cele pământești? Să ubească vinul, femeale, bannu? și să ducă vieață de plăceri?

Cine încearcă sufletul omului cu dureri și nenorociri?

Ce e mai bine, să suferi curat sau să petreci cu păcat?

De ce a lăsat Dumnezeu durerile pe pământ?

Tot Dumnezeu a lăsat și plăcerile?

Nu sunt oare mai sigure bucuriile din lumea aceasta decât cele care — cine știe dacă vor fi pe lumea cealaltă?

Care este credința creștinilor?

E bine să fie omul liber să creadă sau să nu creadă sau ar trebui să fie botezați cu forța? De ce?

Ce practici păzește (cel interogat) ca fiu al bisericii dela naștere până la moarte?

Cum sunt privite celelalte religii și confesiuni? Cum sunt organizate? Conversații cum sunt priviți de ceilalți?

Ce autoritate au fețele bisericesti asupra credincioșilor?

Cum e văzut preotul în sat? Are vreo putere cuvântul lui asupra sătenilor? Ce rost are el printre oameni?

Când își îndeplinește preotul acest rost?

Oare omul nu poate să se adape el singur din cărțile sfinte?

Se poate gândi cineva cucernic numai la biserică?

Sunt mulți săteni care au părăsit vieața laică pentru cea monahală? Cum sunt priviți aceștia?

Cum se împlinește astăzi cuvântul lui Isus pe pământ?

Se iubesc oare oameni între ei așa cum a poruncit Mântuitorul? De ce?

Cum se câștigă mântuirea sufletului? Se gândesc oamenii la aceasta?

Când va veni judecata de apoi? Sunt semne care o vestesc?

Omul trebuie să aștepte sfârșitul lumii cu mâinile în sân?

Care e datoria creștinului? O cunoaște (cel interogat mai întâi), apoi satul?

O păzește?

Sfânta lege creștină poate fi călcată fără pedeapsă?

Păgânii care nu o cunosc, vor fi pedepsiți?

Se păzesc sărbătorile creștinești? Posturile?

E creștin adevărat cel care păzește poruncile bisericii?

Dumnezeu poate porunci oamenilor de-a-dreptul?

Prin cine vorbește Dumnezeu?

E cinstit după cuviință glasul lui Dumnezeu în biserică?

Preotul, diaconul etc, oficiază sfânta slujbă după canoane?

Merg săteni să-l asculte?

Au ei vreun folos sau uită în vieața de toate zilele poruncile lui Dumnezeu?

Ce variante ale ritualului liturgic se pot observa la slujba bisericască oficiată în sat?

Aceste variante au obârșia în cărți bisericesti sau în obiceiuri locale străvechi?

Există secte creștine în sat?

Care anume? Cum sunt organizate?

Câți sectanți are fiecare? Din ce populație sunt recrutați aceștia în deosebi?

Care este crezul acestora? Sunt ei conștienți de acest crez?
Cum a fost introdus sectarismul? Prin cine?
Ce legături păstrează sectele cu centrul?
Care este cauza apariției sectelor? (după preoți, credincioși și sectanți).
Există oameni în sat care să fi auzit vocea lui Dumnezeu? Sau glasul Sfintei
Fecioare sau al sfinților părinți?
Ce au auzit anume aceștia? Ce porunci au primit?
Cum sunt priviți acești mistici de către săteni? De către preot?
S'a mai păstrat amintirea vreunui asemenea trimis al lui Dumnezeu în sat
sau în ținut? Ce se mai știe azi despre el?
Ce autoritate au aceștia asupra sătenilor.

Octav Iosif

b. PLAN PENTRU CERCETAREA MITOLOGIEI ȘI ȘTIINȚEI POPULARE

1. În planul general de cercetare a vieții spirituale în cadrul satului și a țărilor locale românești, un capitol este consacrat *mitologiei și științei populare*. Întâlnim grupate aci datele locale ce pot fi subsumate categoriei cunoașterii și explicației. Sunt încercările poporului de explicare și reprezentare a întâmplărilor și făpturilor naturii, care acopere distanța dela astre până la firul de iarbă și până la omul însuși. Evident aceste încercări cuprind date de natură foarte deosebită, învecinându-se aci reprezentările emoționale de făpturi supra omenești, care deschid drumul spre religie, cu observațiile empirice care ne apropie de tehnică. Ele se întrepătrund aproape continuu și dau o fizionomie particulară și o realitate distinctă acestui grup de cunoștințe populare. Astfel, capitolul acesta pe care îl numim și de *știință populară*, cuprinde și mai mult și mai puțin decât o știință. Cuprinde mai mult, pentrucă datele sale nu sunt cunoștințe abstracte, despuiate de viață, neavând decât o ființă rece intelectuală, ci elemente vii, determinante de acțiune, încărcate de culoare și de intensitate emoțională. De aceea ele intră mai adânc și sunt prinse mai strâns în țesătura vieții sociale particulare. Cuprinde însă și mai puțin, pentrucă acestor date le lipsește și rigoarea și coherența și critica, caracteristice disciplinei științifice formate.

Așa cum se înfățișează, cu unitatea lor actuală în viața satului, datele acestea alcătuiesc, în totalitatea lor, o reprezentare a lumii, pe deosebite trepte de mentalitate, reprezentare cu care societatea își caută potrivirea în toate articulațiunile sale. Raportul acesta e fun-

damental și are un dublu sens. El poate merge dela societate spre reprezentare, proiectând în aceasta particularitățile grupului. El poate merge și dela reprezentare spre societate, modelând formele de organizare sau de activitate socială după elementele de înțelegere pe care le cuprinde. În deslușirea acestui raport stă sarcina de căpetenie a cercetării în domeniul nostru. Cum elementele alcătuitoare ale reprezentării lumii pot fi de origine și de vechime deosebite, cercetarea merge până la situarea lor în unitățile originare de înțeles, rezolvând viața socială la un moment dat, pe planuri cronologice diferite, pe care s'ar așeza reprezentări și elemente sociale corespunzătoare.

2. Planul de cercetare comportă o parte de sistematizare logică a materialului și alta de perspectivă sociologică.

A. În prima parte el va avea să circumscrie exact câmpul de cercetare. În extensiune logică, el cuprinde reprezentarea lumii în trei diviziuni principale: natura fizică, natura organică, omul și viața socială, cărora se adaugă, la sfârșit, un capitol pentru miturile cosmogonice. Fiecare din aceste diviziuni comportă la rândul său alte subdiviziuni, care, în economia planului nostru, caută să asculte nu atât de o logică exterioară, ci, pe cât posibil, de ideea așezării fapturilor în reprezentarea locală.

I. În prima diviziune vom avea de cercetat:

A. *Cerul și făpturile sale.*

B. *Cadrelor de spațiu și de timp.*

C. *Văzduhul și meteorii.*

D. *Pământul*

- a) Loc, așezare, sprijin; c) Adâncul Pământului și focul;
b) Fața Pământului; d) Apele,

cautând, într'un capitol final, să desprindem ceea ce ar putea fi în gândirea populară românească, principiile lumii fizice, altfel spus: stihiiile făpturii.

II. În a doua diviziune, a naturii organice, vom urmări:

A. *Flora.*

B. *Fauna.*

III. In a treia diviziune — omul și viața socială:

A. *Făptura biologică a omului.*

B. *Sufletul și viața lui.*

C. *Vieța socială și date de istorie tradițională.*

Cu capitolul de mituri asupra originii Lumii (și sfârșitului ei), încheiem marile diviziuni ale câmpului de cercetare.

In aceste cadre se va căuta mai întâi reconstituirea în formă lor exactă, a reprezentărilor locale.

B. Aspectul sociologic al cercetării stă esențial în stricta localizare a datelor, care permite apoi raportarea lor funcțională la întregul social. Aceasta însemnează:

I. Difuziunea cunoștințelor și atribuirea lor înăuntrul grupului social sătesc, adică urmărirea lor pe:

a) Clase de vârstă, sexe, grupări profesionale (dogari, ciobani, cărauși etc.); b) desprinderea — dacă e posibil — a unui grup de cunoșcători privilegiați pentru un anumit domeniu de cunoaștere.

Și unul și altul din cele două puncte ne duce la stabilirea, capitală din punct de vedere al cercetării sociologice, a legăturii dintre un grup de oameni și un grup de manifestări, îngăduindu-ne să considerăm pe acesta din urmă în funcțiune de cel dintâiu.

II. Localizarea geografică a datelor, adică urmărirea răspândirii cunoștințelor și temelor mitice pe aria regională, națională etc.

Aci se deschid perspective de istorie culturală populară. Determinarea ariilor aduce elemente de inducțiune privitoare la straturile suprapuse din care s'a clădit prezentul popular, ca și la curente care se încrucișează în el și în spatele cărora, de multe ori, stau vechi mișcări de populație.

III. Situarea datelor în desfășurarea concretă a vieții sociale; cum se integrează cunoștințe și reprezentări în complexele vieții ale societății (momente, ceremonii, activități profesionale). Sunt aci puncte de plecare și implicări în marile ramuri active ale grupului social.

Problema poate fi privită și mai larg dacă considerăm și de-o parte și de alta nu fragmente, ci întreguri. Pentru totalitatea societății, ansamblul datelor noastre fixează imaginea globală a Lumii și a Vieții, care închide în sine concepte fundamentale — de natură mai largă logică și geografică (regională, națională sau rasială) — și idei-

forțe ce stau la baza rânduielilor de viață ale grupului sau exprimă simbolic aceste rânduieli.

(Intră aci concepțele de spațiu și de timp calitativ, de lume finită sau infinită, de valoare a omului etc.).

IV. Ceea ce căutăm pretutindeni aci este nu părerea individuală (supusă aproximațiilor și oscilațiilor) ci cunoștința sau reprezentarea colectivă, deci constituită, tipică, susceptibilă de a fi verificată dela om la om. Aceasta are o realitate obiectivă și face parte din sistemul vieții sociale a unui anumit loc. Ea nu rămâne însă ca atare imobilă. Un proces lent prefăce neincetat vechile concepții mitice ale poporului. Considerarea lui fixează un nou aspect al cercetării sociologice în domeniul nostru. El este pus în discuțiune de însuși titlul rubricii: mitologie și știință populară și se raportează la desprinderea cunoștinței pozitive din magma mitică. Procesul se împlinește originar prin acțiunea gândirii critice individuale — devenită apoi un bun colectiv — asupra materialului tradițional și pune în discuțiune tendința de diferențiere și constituire a valorilor științifice. Faptul se găsește amplificat și complicat în mediul nostru popular prin înrăurirea tot mai puternică și neconținută a civilizației urbane la sat.

Cercetarea în domeniul nostru va avea să facă discriminarea acestor factori și să urmărească momentele prefacerii, care sub o aparență preponderent logică, angajează realități adânc sociale.

3. Metoda de cercetare rămâne în primul rând ancheta personală, pornind însă, pe cât e posibil, spre a nu pierde legătura cu concretul unei societăți, dela obiecte (plante, animale, pietre etc.), obiceiuri, locuțiuni verbale etc. Informațiile rămân să fie continuu verificate și confirmate la mai mulți informatori. În această materie nu trebuie uitat că, în general, informația unuia este informația nimănui. Producțiunile de literatură populară (basme, snoave, cântece) sunt utile pentru confirmarea temelor sau pentru înțelegerea formelor matcă.

Una din condițiunile fundamentale ale cercetării în acest domeniu este însă de natură morală: informația corectă și exactă: corectă și exactă nu numai în privința conținutului său material, ci cu privire și la informator, la locul și data informației. Cele mai mari dificultăți pot proveni dintr'o atribuire sau o localizare greșită a datelor, fie din neglijență, fie din faptul minimizării importanței lor și a inventării amănuntelor. O lacună în informație e mult mai utilă să fie recunoscută, decât să fie întregită prin date de fantezie.

Ca procedee ajutătoare menționăm cu folos statistica în probleme de difuziune a reprezentărilor înăuntrul unui grup social, aplicată

însă nu la totalitatea membrilor — ceea ce ar fi oșios — ci la un număr mai restrâns din ei, aleși la întâmplare însă în intenția categoriilor pe care le urmărești. Vin apoi hărți (harta cerului locală), cataloage, (catalogul indicațiilor cronologice locale după constelații și astre), grafice și scheme etc. (v. a noastră *Reprezentarea Cerului la Drăguș*).

Conducerea anchetei revine însă în sarcina unui plan de lucru bine organizat.

PLAN DE LUCRU

I. NATURA FISICĂ.

A. *Cerul și făpturile sale.*

a) Cerul	d) Constelațiile
b) Soarele	e) Stele-comete-meteorii
c) Luna	f) Zodiile-probleme de ansamblu

a) Cerul.

1. Ce este și cum este reprezentat cerul? (Ca o movilă, ca o sferă de cristal, ca o piele întinsă? etc). Din ce este făcut? Pe ce se sprijină? (Pe patru stâlpi de argint, ne spune o colindă din Buzăul ardelean; pe spatele unui uriaș etc.). Cât este de departe? și în toate punctele deopotrivă? Câte ceruri sunt? (3, 7, 9).

2. Cum se poate ajunge la cer? scară, copac înalt până la cer. Se deschide cerul în vre-o zi din an și pentru cine? Se lasă cerul vre-o dată mai jos? Colinde și basme cu călătorii la cer.

3. Caracterile cerului: e cerul sfânt? Urme de veche divinitate a cerului.

4. Puncte determinate pe cer (sau zone): poalele cerului, înaltul cerului etc. Crucile cerului; toartele cerului. Cerul de zi, cerul de noapte.

b) Soarele.

1. Ce este și cum este reprezentat (bărbat? femeie? etc) Familia Soarelui (mamă, surori, frați etc.). Sunt mai mulți sori? (cei trei sori?). Locuința Soarelui. Cai și căruța Soarelui. Tovarăși Soarelui. Animale și plante asociate cu Soarele (cocoșul? bivolul? floarea Soarelui? etc). Călătorii Soarelui pe pământ; rivalii și dușmanii Soarelui.

2. Caracterile Soarelui: e sfânt? Ce precauțiuni ale omului decurg din acest caracter? Cum este agrăit Soarele? Vorbe și acte neingăduite față de și cu el. Este el o putere binevoitoare și binefăcătoare față de țaran (plugar, cioban etc)?

3. Mersul zilnic al Soarelui. Etapele lui. De unde vine dimineața și unde se duce seara? Mersul anual al Soarelui. Cum sunt reprezentate punctele solstițiale (răsărit de vară, răsărit de iarnă etc)? Și cum e înțeleasă continua pendulare a Soarelui între ele? (Moșnegii sau sfinții care îi așin calea). Cum este reprezentat acest mers în raport cu pământul?

4. Depărtarea Soarelui de pământ și schimbările ei cu timpurile anului. Căldura, frigul. Cum vine căldura de la Soare? Felurile și numirile ei (arșiță, dogoare, soare cu dinți etc). Ce e lumina Soarelui și cum vine dela el? Feluri de lumină

(lumină de zori, lumină de amurg etc.). Umbră. Cum sunt interpretate excesele de căldură — arșițele de pomână —? Greșala sau mâna Soarelui etc.

5. Puterea Soarelui. Domeniile în care se exercită Cum este înfățișată această putere în raport cu momentele zilei și cu momentele anului. Scade puterea Soarelui seara? dar către solstițiul de iarnă? Se vorbește de tinerețea și bătrânețea Soarelui și în ce sens? Procedee de reînnoire a puterii Soarelui. Momente ceremoniale, atitudini colective, munci legate de poziția Soarelui sau de vârsta sa în cursul anului.

Cine și cum poate fura puterea Soarelui? Dar pe Soare însuși? (Inda, într'o colindă bațegană, smeii, într'un basm etc.).

6. Eclipsele de Soare. Explicația lor. Semnificația lor. Sunt vârcolaci de soare? Ce precauțiuni trebuiesc luate pentru apărarea și salvarea Soarelui?

7. Prevestiri prin Soare: Soarele care se uită înapoi e semn de scumbare a vremii (Drăguș, Bran etc.). Prevestiri de incendiu, războaie etc.

8. Povești, colinde, descântece, cimilituri privitoare la Soare. Simboluri solare și motive solare decorative (pe blide, ulcioare, ouă etc.).

c) Luna.

1. Ce este Luna și cum este înfățișată? (făptură feminină, masculină, parte dintr'o funță divină — ochiul lui Dumnezeu —?) Familia Lunei; prietenii ei; funțe ajutoare. Calul Lunei. Locuința Lunei.

2. Cât de mare e Luna și cât e de departe? Pe ce stă? Drumul său, ziua? noaptea? Schimbările drumului cu săptămâna, luna, anul.

3. Fazele Lunei. Care sunt aceste faze și cât durează? Formule și numiri tradiționale (lună nouă, crai nou, lună plină etc.). Timpul cât nu e Lună In ce zile apare sau se găte Luna? (Luni?..) Cât durează o lunașe? Numiri pentru părțile vizibile ale Lunei în cursul fazelor (corn, burtă sau burduf etc.). Invocații și apostrofe la adresa Lunei cu prilejul fazelor și în special la Lună nouă.

Cum se explică fazele Lunei? Raportul între Lună și lumina sa. Lumina Lunei este puterea Lunei? Cum se păstrează și se pierde această putere?

4. Puterea Lunei: Asupra apei — cărările ei pe mare, razele sale în adâncul apei, Luna din adânc, ridicarea apei spre Lună. Înălțare asupra sufletelor celor înecați (pe lună-nouă acestea ies și se plimbă pe malul apelor etc.). Asupra lumii vegetale: plante favorizate în creșterea lor etc. Asupra oamenilor: cu prilejul nașterilor — copiii lor fură somnul, în deoacbe (remediu) — asupra femeii și ciclurilor sale fiziologice — asupra îndrăgostiților, mesagii de dragoste purtate de Lună — în general asupra omului în cursul somnului. Ce sunt lunatici? Ce însemnează „a avea capul în Lună?“ Ce sunt „frații de lună“ și cum se desleagă?

Influența Lunei asupra actelor de magie. Apariții favorizate de Lună.

5. Munci, momente ceremoniale și atitudini ale grupului social dependente de schimbările Lunei. (b.o. o sărbătoare așa de însemnată ca Paștele se determină în fiecare an după schimbările Lunei: prima Duminecă după Lună plină, după echinoxul de primăvară etc. — semănatul grâului, tăiatul lemnelor pentru construcție ș. a. se fac pe Lună nouă în anumite părți etc.).

6. Eclipsa de Lună. Ce sunt? Când se produc? Ce sunt vârcolaci? Unde stau și sub puterea cui? Cum se ridică la Lună?

Ce semn include eclipsa de Lună? (Războiu, revoluție, epidemie). Intâmplări povestite.

Precauțiuni luate pentru salvarea Lunei și îndepărtarea influențelor rele ale

eclipsei (acoperirea izvoarelor, imobilitatea femeii însărcinate). Furtul Lunei de divinități infernale. Legătura dintre eclipse și fazele Lunei.

7. Petele din Lună. Ce sunt? Descriere amănunțită Personajii: ciobanul, Cain, Fratele etc. Instrumente văzute. Făpturi teriomorfe: iepure, vulpe etc. Sunt petele neschimbate? Ce înrăurire au?

8. Prevestiri meteorologice prin Lună: Luna cu cearcăn, Luna cu un corn în jos etc.

9. Povești, colinde, descânțece etc. privitoare la Lună. Motive lunare în decorația locală.

10. Raportul dintre Lună și Soare. Frate și soră, soț și soție. Legenda căsătoriei și metamorfozei lor. Colinde și basme locale privitoare la căsătoria dintre frate și soră

d) Constelațiile.

1. Tabloul constelațiilor cunoscute cu numele lor local

Drum	Găină
Sfredel	Cruce
Car	Rariță etc., etc.

Descrierea amănunțită, de către informator, a fiecărei constelații. Numiri speciale pentru părți de constelații (b.o. mânerul și vârful Sfredelului, Proșapul și pogonicul Carului). Există sau existau în tehnica locală uneltele ale căror nume slujesc să desemneze constelații? (b.o. Rarița, Cobilele?)

Identificarea lor pe harta cerului și arătarea anotimpului în care sunt văzute local.

2. Ce sunt aceste constelații în reprezentarea locală? (b.o. Calea Lactee e Drumul robilor, în alte părți e Drumul St. Ilie, apoi Podul pe care trec sufletele în Rai etc.). Legende în legătură cu făptura, numele și particularitățile fiecărei constelații. Metamorfoze. Expresii locale în care apar numiri de constelații, cimitiruri. Grupuri de constelații legate printr-o povestire unitară.

3. Mersul diurn al constelațiilor și numirea momentelor rotației lor pe boltă (răsărit, prânz etc.). Particularități de mișcare (b.o. Carul merge îndărăt). Explicare.

Mersul anual al constelațiilor. Ridicarea constelațiilor spre zenit sau coborârea lor spre orizont odată cu schimbarea timpurilor anului. (Carul b.o. este primăvara mai sus și toamna mai jos). Disparația unor constelații cu totul din circuitul vizibil (b.o. Găina). Care și de când până când? Explicație.

4. Luceferii. doi, trei sau mai mulți. Numirea lor locală. (b.o. „Luceafărul de la vecherrie, luceafărul dela miazăzi“ etc.). Când și unde răsar? Când și unde apun? Întâlnirea luceferilor la o perioadă de timp. Iși schimbă locurile? Legende privitoare la Luceferi. Metamorfoza lor, în legătură cu doi frați (gemeni?) sau două pășări.

5. Munci și momente sociale legate de apariția și dispariția constelațiilor.

6. Pentru fiecare constelație se va nota gradul și precisiunea cunoașterii în cadrul grupului social, ca și răspândirea cunoștinței globale în anumite clase sau vârste.

Felul în care cunoștința mișcării constelațiilor intră în calculele practice, va forma obiectul unei atențiuni speciale. Se va însemna ce constelații slujesc pentru indicarea timpului și care, pentru orientarea în spațiu. Se va încerca un tablou al

indrumărilor cronologice după mișcarea stelelor, ca și unul al direcțiilor spațiale, toate raportate la anotimp Cui slujesc, mai cu seamă, aceste îndrumări?

e) **Stele, comete, meteoriți.**

1. Mulțimea și individualitatea stelelor. Raportul dintre stele și sufletele omenești.

Stele mai mari, stele mai mici: cum se explică? În ce vreme e cerul bogat în stele? Substanța stelelor Depărtarea lor de Pământ. E aceeași pentru toate? Dar față de Soare, Lună? Cum stau stelele acolo sus? Se sprijină pe boltă, sunt lipite de ea etc Raportul dintre stele și bolta cerească. Ce sunt stelele și din ce sunt alcătuite?

2. Se mută stelele din loc sau sunt fixe? Sunt unele fixe și altele mobile? Ce este „stălpul“? Au stelele vre-o mișcare regulată de rotație? În ce sens se face? Sensul acesta este comun tuturor sau sunt mai multe sensuri de mișcare? Numiri locale pentru sensurile mișcării (înainte, la dreapta, îndărăt etc). Iuțeala mișcării este egală pentru toate?

Există și o mișcare anuală a stelelor? o schimbare a înfățișerilor cerești după timpurile anului? Cicluri de timp pentru mișcarea stelelor.

3. Strălucirea stelelor variază cu aceea a soartei oamenilor? Au stelele genurile lor? Raportul stelelor între ele: stele care merg împreună și stele care se ocolesc. Raportul stelelor cu Soarele și Luna. Există o familie astrală?

Legende cu transformări de oameni în stele (în special gemeni) și invers: coborîrea stelelor pe pământ.

4. Atitudini față de stele (să nu le privești prea mult, să nu le numeri etc). Înraurirea lor: raza și lumina stelelor ce vrăji favorizează? (apa la stele etc).

5. Prevestiri prin stele Schimbări violente ale peisajului ceresc Viziuni și povești despre ele.

6. Comete. Numirea lor locală. Când au fost văzute? Ce întâmplări au urmat războaie, revoluții etc Ce sunt aceste comete: sunt ele făpturi noi sau numai coada se adaugă unor stele dinainte existente? De unde vin și încotro se duc? Povești de întâmplări reale sau auzite privitoare la comete.

7. Stele căzătoare. Ce sunt? Semnificațiile lor (moartea unui om, dăra diavolului prin văzduh, prevestire etc.).

Forme deosebite: steaua singularică, ploaia de stele. Cât durează? care este epoca lor?

Atitudine față de ele: îți faci cruce? spui o formulă? exprimi un gând spre a se împlini? Te păzești a vorbi de ele? etc.

Povești de întâmplări reale cu stele căzătoare.

Reprezentări asociate: Sburătorul, smeul etc Dăra de lumină a stelei care cade este interpretată ca sburător, smeul etc

f) Toate aceste date vor avea să dea o icoană a cerului în reprezentarea locală. Considerată ca totalitate, ea pune, la rândul ei, o seamă de întrebări.

1. O primă serie de întrebări se raportă la semnificația de ansamblu a regiunii cerești în gândirea grupului. ce reprezintă ea pentru omul satului nostru? O altă lume asemănătoare cu a noastră? O oglindă a vieții noastre, dar amplificată și purificată? Imaginea unei părți a realității omenești, telnică umană? („toate stelele sânt puse în formă de unealtă“ — Drăguș) ș a.

2. O a doua serie de întrebări se raportează la stăpânirea ce o are cerul asupra vieții și sorții omenești. E problema zodiilor.

f) **Problema zodiilor.**

Configurația cerească la un moment dat determină însușirile și viitorul noului născut? Sunt stele norocoase și nenorocoase sub care te poți naște? Ce sunt zodiile? Diferența între zodii și urși. Ce semne au zodiile și câte sunt? Sunt cunoscute constelațiile zodiacale? Cine știe citi zodiul? Sunt în sat sau în împrejurimi cititori de zodie? Relații cu ei Cărți de zodie găsite în sat (regiune). Cine le citește și pentru cine? credința în zodie înrautăște activitatea omului local? etc.

3 O a treia serie de întrebări o pun elementele de rânduală, de ritmică, în general de încadrare a vieții grupului social, pe care le aduce cursul local reprezentat al fenomenelor fizice cerești. Cercetarea, lărgită și amănunțită, formează obiectul capitolului următor.

O întrebare de încheiere ar putea privi coeziunea datelor de până aici, în sensul formării de către ele a unui capitol unitar de cunoștință populară (o astronomie populară?). Această chestiune însă, ca și aceea referitoare la nucleul de cunoștință pozitivă cuprins aici, intră în problemele tratării.

B. *Marile Cadre.*

a) **Spațiul:**

1. Plan orizontal
2. Dir. verticală
3. Zone calitative

b) **Timpu:**

1. Timpurile zilei
2. Săptămâna și luna
3. Anul și timpurile sale
4. Calendarul

c) **Scheme numerice.**

Socotim aceste cadre ca formele cele mai generale ale rânduelilor de viață ale grupului în raport cu cursul, local reprezentat, al vieții cosmice.

a) **Spațiul.**

1. Care este schema spațială a universului? Care sunt punctele sale de reper în plan orizontal? Numirea lor locală (Răsărit, Amiază etc). Ce sunt ele: sunt simple direcțiuni spațiale sau sunt regiuni materiale în care sălășluiesc anumite principii (b.o „ziua“ este socotită în unele părți ca venind de la Miazăzi, „noaptea“, de la Miazănoapte etc) Cum este reprezentat fiecare punct cardinal? Răsărit-Sfințit-Miazăzi-Miazănoapte Care este local numele generic pentru punct cardinal? Ca direcțiuni spațiale, sunt socotite patru sau mai multe puncte cardinale? Se cunosc local două Răsărături: Răsăritul de vară și Răsăritul de iarnă? dar două Sfințituri? etc.

2. Planul vertical. Care sunt punctele de reper în direcțiune verticală? Unde mergem în sus? Unde mergem în jos? Inaltul cerului e o direcțiune sau un punct fix?

Care sunt punctele de reper pe bolta cerească și pe ce arc al sferei se găsesc ele? (La Drăguș, b.o. acest arc ceresc se întinde din Răsărit în Sfințit și

este însemnat de punctele: prânz, amiază, vecernie). Numiri și expresiuni locale privitoare la ele.

Regiuni ale Lumii: Regiunea „sub Soare“. Există alta deasupra? Dar din jos de aceasta? Lămurirea unor expresiuni ca: „nouă țări și nouă mări“ sau „capul Lumii“ etc.

3. Zone calitative. Locuri bune și locuri rele. Un catalog al locurilor însemnate în hotarul unității cercetate. Prin ce sunt ele marcate? (prin aruncături? răscruci? joc de iele? etc).

Alte deosebiri spațiale calitative: legătura cu grupul social național („de aceea tot ce mișcă în țara asta: râul, ramul — mi-e prieten numai mie.“), legătura cu neamul particular care stăpânește gospodăria, „curtea“ e o unitate spațial deosebită? Fapte care o pun în lumină și care se sprijină pe ea: blestemul pe curte, măritatul pe curte etc.

b) Timpul.

1. Ziua și diviziunile sale. Care sunt unitățile locale ale timpului și cum se integrează ele? Care sunt diviziunile locale ale zilei? Numirile lor și fixarea lor în ciclul de 24 ore. (La Drăguș b. o avem: dimineața-prânzul-amiaza-vecernia-seara-ale nopții). Se cunosc două zile, una lungă (de vară) și una scurtă? Cum variază diviziunile cu aceste două zile? (Tot la Drăguș: în ciclul zilei scurte avem o etapă: prânzul, în ciclul zilei lungi îi corespund două prânzul mic și prânzul mare). Cum se numesc unitățile subdivizionare ale zilei și care este cea mai mică din ele? (ceasul, clipa etc) Datele acestea se vor exprima grafic, cu preciziunea pe care o comportă, într'o schemă de timp. Schema aceasta are puncte de contact cu schema spațială? dar cu mișcarea local reprezentată a astrelor? dar cu ritmica vieții sociale? (La Drăguș schema de timp: dimineața-prânz-amiaza-vecernie-seară se supra-pune perfect cu schema spațială a arcului de cerc: răsărit-prânz-amiaza-vecernie-sfințit, și are puncte de contact cu seria timpurilor de hrană ale plugarului).

Sunt în cursul zilei porțiuni calitative deosebite de altele? Se vor preciza aici două concepte: miezul nopții și puterea nopții. Amiaza (miezul-zilei) intră în ciclul calitativ al momentelor zilei? Sunt și alte momente? — faptul zilei? faptul serii? — Există local vre-un sistem specific de măsurătoare a timpurilor calitative? Cântatul cocoșilor? altul? Cocoșul năzdrăvan sau voevodul cocoșilor

Ceasul slab sau rău și ceasul norocos sau bun Cazuri povestite despre unul și altul. Cum se poate înlătura cel dintâu și forța cel din urmă? — Zile legate și zile slobode

2. Săptămâna și luna. Numirea zilelor din săptămână Ce puncte de contact are săptămâna cu cunoștințele locale de astronomie (privitoare în special la fazele lunii)? Ce zone de timp deosebim în săptămână: începutul, sfârșitul...? deosebire între zilele săptămânei: ce lucrări sunt interzise sau recomandate în cursul lor? Deosebirea dintre săptămâni în cursul anului. Care este temeiul acestor deosebiri? Funcțiunea lor religioasă, economică etc.?

Luna. Numirea locală a lunilor. Raportul lunii cu săptămâna și raportarea ei la cunoștințele locale de astronomie. Ce fel de unitate este mai cu seamă luna, de vreme (meteorologică) sau de timp (cronologică)? Raportul dintre începutul lunii și fenomenele lunare. Prognosticul meteorologic se raportează la durata de o lună, începând cu faza lunară, sau are valoare numai pentru luna civilă în care se produce? Calendare bătrânești privitoare la luni.

3 Anul și timpurile lui. Se cunosc local timpurile ale anului? Numirile lor. Durata lor. Când începe Primăvara? Când se sfârșește? Dar Vara? dar Toamna? dar Iarna? Praznice hotar și praznice miez de timp. Corespunde împărțirea timpurilor unei succesiuni a perioadelor de muncă socială? dacă da, care sunt aceste perioade de muncă? Care sunt praznicele care ritmează activitatea socială în cursul anului?

Când începe anul și când sfârșește? În afară de data bisericească și cea oficială a anului nou, există urme locale despre un alt început de an? (b.o. odată cu ieșitul la plug). Zile în care se urează an nou. Ceremonii cu care începe și se sfârșește anul. Cum se socotește durata lui? Sunt fenomene de fizică cerească care o măsoară?

4. Calendarul. Punctele de reper ale calendarului local Sunt praznice sau date convenționale? Cu ce caracter se prezintă și pe ce se sprijină? Cu ce caracter se prezintă duratele dintre praznice? Sunt acte recomandate sau interzise pentru perioadele de timp de după anumite praznice? Problema stilurilor. Sărbători respectate pe vechiul stil. Cunoscătorii locali ai calendarului. În vecime cine ținea socoteala pentru rândul zilelor? Vechi instrumente servind de calendar.

c) Scheme numerice.

Cuprindem alături de cadrele de timp și de spațiu și chestiunile privitoare la schemele numerice, adică la sistemele de numerație: număr de bază și multipli săi, care revin cel mai frecvent în ordinea obiectelor sociale. Exemple avem în sistemul caldeian bazat pe 6, care ne-a dat numărul pe duzini și sistemul orar, gradarea cercului, sau în numărul pe 5 (le sou) frecvent în micul comerț francez.

Există în viața grupului numere care revin, ele sau multiplii lor? Care sunt acestea? E un singur sistem de asemenea numere sau mai multe? Dacă sunt mai multe, ce domeniu e rezervat fiecăruia? E vreun sistem de numere magice? Se sprijină această schemă numerică pe o schemă spațială? Pe care anume?

C. Văzduhul și meteorii.

a) Văzduhul

b) Vântul

c) Nourii și ceața

d) Ploaia și zăpada

e) Grindina și furtuna

f) Fulgerul

g) Curcubeul

b) Vremea

a) Văzduhul

1. Cât se extinde și din ce este format? Ce este aerul? Raportul dintre aer și văzduh. Are văzduhul mai multe regiuni? Vămile văzduhului. De ce este mărginit văzduhul?

2. Cine se poate urca în văzduh și cum? Intâmplări din văzduh. Ce puteri stăpânesc văzduhul? Un zeu al văzduhului (smeul)?

b) Vântul.

1. Cum este reprezentat vântul? Om? femeie? Babă-bătrână? Legătura lui cu Baba-oarba; cu o babă surdă. Forme animale ale vântului: balaur, cal, șarpe etc. Familia și casa lui. Ce sunt „porțile vântului”? Vistiernile vântului. Cum pune în mișcare aerul? Se atribuie vântul și altor cauze (b.o. mișcării valurilor mării)?

2. Cum s'a iscat primul vânt? Povești și snoave privitoare la primul vânt. Puterea vântului. Cu cine se măsoară vântul? Povești și snoave privitoare la riva-

htatea lui cu Soarele, cu gerul, cu focul. Odihna vântului. Precauțiuni pentru a nu jigni vântul.

3. Formele vântului: adie, trage, suflă, bate. Ce este boare? Vânturile locale De unde vin obicinuit? Prin ce se anunță? Semne de vânt. Vânturile dominante. (Vânturi din direcții spațiale (de miazănoapte, de miazăzi) și vânturi de anotimp (crivățul) Souiri de vânt, după locul de origine vânt de la sărături, vânt dela lup, vânt dela boale etc. Există o clasificare a vânturilor făcută de ciobani și alta făcută de plugari?

4. Vânturi rele: Vântul furios Legătura vântului furios cu sufletele morților. Tradiții sau legende locale referitoare la o vânătoare sau la o oaste sălbatecă. Formule de potolire a vântului furios (Doamne, iartă-l!). Blestemul care apasă asupra vântului

Vântul magic. Vântul care pocește. Ce înseamnă „a cădea în vânturi“? Holbura Unde se stărnește? Când? Ce primejdie aduce? Formule de conjurare

5. Legătura vântului cu fluerul Cântecul vântului; aria vântului Legătura vântului cu flueratul. Se poate provoca vântul fluerând?

Cum se poate chema vântul? Procedee de acaparare a vântului. Persoane care îl acaparează. În ce poate fi ținut vântul? (în burdufe, în nodurile unei sfori etc.). Pășani povestite.

c) Nourii și ceața.

1. Terminologie locală pentru diferitele forme de nouri (nouri, noureni, nouri de ploaie, nouri de vreme tare etc) Ce sunt nouri? Cum se formează? 'Din ce? De unde iau apa? Cine-i conduce? Există o turmă și un păstor al norilor? Nouri și balaurni.

Unde se găsească nouri — departe — și cum stau în înălțime? Coboară nouri pe pământ? Când?

2. Ce este ceața? dar burhaiul? dar păcla? De unde vin și cum se ridică? Are cineva putere asupra lor? Cu ce formule putem îndepărta ceața sau păcla? Ce legătură este între apa râurilor și ceață? (b. o. burhaiul se ridică de pe Olt, pentru Drăgușeni). Legătura între fum, ceață și nour.

Țări legendare (sau văi) cu păclă, ceață. Ceață produsă spre a ascunde un om, o cetate, un oraș.

d) Ploaia și zăpada.

1. Din ce provine ploaia? Din nouri? Din acte naturale ale unor ființe divine? Din scurgerea apei dintr'un lac ceresc? etc. Se sparge uneori cerul? Cine reglementează căderea ploii sau o conduce? E uneori ploaia personificată?

2. De unde vine ploaia local? Deosebitele moduri ale plou: picură, burează, varsă cu găleata. Se poate stabili o legătură între aceste moduri și felurile de nouri? În ce epocă plouă mai mult? Zile hotărâtoare pentru perioade de ploaie? Se pot cunoaște dela începutul anului lunile ploioase? Calendarele bătrânești. Vechile calendare cu prognostice de meteorologie. Se găsească în sat și sunt ascultate? Cine le citește? etc. În ce zile ploaia e bine venită și când nu? Care ploaie se usucă mai repede? (Ploaia de la Sf. Ilie?) Semne și aruspiciu de ploaie.

3. Seceta: cât trebuie să nu plouă ca să se spună că-și secetă? Cauzele secetii: seceta ca pedeapsă pentru greșeli morale și religioase, ca efect al acțiunii unui vrăjitor etc. Cei doi smei: unul de secetă și unul de ploaie. Stăpânirea magică a secetei și

a ploii (procedeele magice respective — paparuda, caloiianul etc. — se vor cerceta încadrate la riturile agrare).

4. Ploi nefirești (când se înneacă cineva în apele din apropiere). Ploi de cenușe. Ploi de foc. Ploi catastrofale provocatoare de potop. Reprezentări locale despre potop. Cauza lui. Ploaia cu soare. Legende și snoave.

5 Roua și bruma. Ce e roua? Când se produce? De ce dispăre așa de curând? La ce este bună roua? (medicamentație, magie etc.) Bruma (aceleași întrebări).

6 Zăpada. Terminologie și forme: fulg, ninsoare, zăpadă, chiciură, ghiață etc. De unde vine și ce legătură are cu ploaia? Cine aduce zăpada? (Sf. Nicolae? Moș Crăciun?..) Zile până la care trebuie să fie neapărat zăpadă. Este uneori personificată zăpada? Ce e Omul de zăpadă?

Iarna de unde vine și unde se duce? Semne de ninsoare și de iarnă. Sunt nouri de ninsoare? Ziua întâia de ninsoare. Practici. Ninsoarea de primăvară: omătul meilor. Cojocul iernu. Babele și moșii iernu. Lapoviță și moună. Ninsoarea cu soare. Zile hotărâte pentru ninsoare (Sf. Trifon etc.)

e) Grindina și furtuna.

1 Terminologie locală (grindină, piatră etc). În ce epocă poate veni? Ce nouri anunță grindina? Ce alte semne o însoțesc? Ce precauțiuni se iau? Cum se poate împiedeca sau sparge grindina? Rolul clopotului dela Biserică sau a lumânărilor dela Paști.

Când este procedeu eficace? (Cât n'a pătruns grindina pe hotarul satului etc.). Ce este grindina? cine o poartă? Balaurul și solomonarii. De unde vine Balaurul? de unde solomonarul? Ce este acesta? Cum conduce grindina? Rolul strigoaielor în chemarea grindinei. Cine trage clopotul? Din mandatul și cu plata cui? Cum se explică acțiunea clopotului? Preoți și țigani implicați în producerea grindinei. Povestiri privitoare la grindini.

Din ce parte vine, local, în mod obicinuit grindina?

2. Vremea rea sau vremea: e același lucru ca grindina? Care ar fi diferența? Prin ce se anunță? Cum e privită de țărani? Cum se păzesc ei de vremuri? Aprind tămâie în casă? Cine poartă vremurile?

f) Fulgerul.

1. Cuprindem aci chestiuni privitoare la fulger, la tunet și la trăznet. Deosebirea locală și atribuirea lor unor cauze diferite? Din ce provin și cum se produc? Sfântul Ilie și căruța cerească. Tunetul e hurutul roatelor căruții pe prundișul cerului etc.

Săgeata din fulger. Colecție de asemenea săgeți. La ce sunt folosite? Fulgerul din senin. Primul fulger sau tunet de peste an. Practici cu acest prilej. Fulgerul dela „cornul caprei“.

2 Trăznetul ca pedeapsă divină. Ce se spune de copaci, de case, lucruri sau oameni trăzniți. Tabuuri și obligațiuni de purificare. Precauțiuni luate ca apărare împotriva trăznetului. Obiecte care apără bățul de alun, teiul protector etc. Animale legate de fulger și trăznet. Plante.

3 Există o zi a trăznetului? Jertfe și daruri aduse trăznetului. Zile închinute tunetului (Vinerea-Mare? Procopiule?) sau când are tunetul mai multă putere? (Sf. Petru, Sf. Ilie?) Când se împart trăznete? (În săptămâna Paștilor?) etc.

g. **Curcubeul.**

1. Terminologie. Din ce este alcătuit? Ce sunt culorile lui, câte sunt și cum se numesc. Ce este el? Metamorfoze: o fată prefăcută în brâu etc. E un mesager divin, un mișcator în lumea stelelor? O punte de legătură între două lumi?

2. Părțile lui capul, coada curcubeului Cât se întinde curcubeul? Putem ajunge până la el? Se ridică dintr'o fântână? Pietre prin care bea curcubeul apă. Colecții de asemenea pietre.

3. Puterea curcubeului (de a întineri, de a schimba sexul etc) Recomandări în legătură cu ea. Puterea medicinală a primului curcubeu din an: influența lui asupra gușii și a părului. Magia curcubeului.

4. Semne de vreme din curcubeu. Raportul culorilor din curcubeu și înțelesul său de prognostic.

5. Invocații, formule, cimitiruri, basme în legătură cu curcubeul.

h) **Vremea.**

Conceptul de vreme ca stare complexă a văzduhului. Deosebirea între vreme și veac. Semnele de vreme (în general) Legătură între cunoștința vremii și a semnelor sale și indeletnirea omului. Răspândirea acestei cunoștințe în mediul agricol și pastoral.

Trăsăturile fundamentale ale conceptului local de vreme: ce reacțiuni comandă el în grupul social. urări, precauțiuni magice, rugăciuni în legătură cu vremea

D. **Pământul.**

a) **Formă, loc, sprijin**

d) **Apele**

b) **Fața pământului**

e) **Stihiile făpturii**

c) **Adâncul Pământului — Focul**

a) **Formă, loc, sprijin.**

1. Locul Pământului în Lume: e în mijlocul ei? e într'o regiune lăaturalnică? etc

2. Forma pământului e rotund? e plan? (circular, sau patrat sau altfel).

3 Sprijinul. Pe ce stă Pământul? Pe apă? Pe stâlpi — stâlpii lui Iuda —? Pe spatele unui pește? Pe aer?

Cutremurele de pământ. Din ce provin? Sunt ele urmare a unei mâni divine? Sunt ele semn pentru întâmplări viitoare? Cutremure pomenite. Reacțiuni și mijloace de pază.

Urme de o veche divinitate a pământului. Alte numiri pentru Pământ (vatră etc).

b) **Fața Pământului.**

1. Terminologie: Munte, măgură, deal, vale, cheie, pisc, poiană, șes, câmp-lung, țară etc. Fixarea logică a termenilor.

2. Originea munților. Din ce sunt făcuți? Formația rocilor. Urme despre lucrarea uriașilor sau a altor ființe. Cât se pot urca munți de sus? Vârfuri cu numiri legendare. Omul, Vârful cu dor, Doamnele etc. Forme ciudate potcoava lui Solomon. Turnuri și castele de piatră în munți. Stânci roșu, stânci albe etc. Prăpăstii — jgheaburi — peșteri.

3 Sunt munți funțe vii? Căciula și haina munților. Stânci însuflețite (la anumite epoci fac anumite lucruri). Munți care se bat cap în cap. Munți legendari.

4 Locuri blestemate, stânci căzute, peisagi aride, ghețari, grohotișuri. Explicarea bolovanilor din văi și a căderii lor primăvara. Locuri colorate.

5. Pădurea. Terminologie și înțeles: Crâng, codru, pădure, dumbravă etc. Desișul pădurii, copaci diformi, blestemați etc. Poiene.

6. Populația muntelui și a pădurii: Mama pădurii, fata pădurii, zinele, piticii, babele, Baba Dochia, „ăle frumoase“ etc Genii vegetale care locuiesc în câte-un copac Ecoul. Copacii sfinți. Povești și pățanii cu făpturile munților.

7. Dealuri și văi. Dâmburi și dolmene — morminte de uriași? (Asemenea dâmburi se găsesc în Dobrogea, pe valea Turcului la Bran, la Sebeșul de jos etc) Depresiuni (covate).

Șesul și pustia. Locuitorii ei. Pietrele, nomenclatură și proprietăți. Pietre năzdrăvane (care cresc, care se mișcă singure etc).

c) Adâncul pământului.

1. Cum este reprezentat adâncul pământului? Căile spre el: gropi fără fund, prăpăstii, fântâni etc. Se poate ajunge la el și pe la marginea lumii? E același lucru cu tărâmul celălalt?

2. Lumea celuilalt tărâm smei, mama smelilor, pajure etc

3. Focul din mijlocul pământului. E același cu focul Ghehenei? Răbufnește acest foc undeva pe fața pământului? Ce e vulcanul? Flăcări călătoare, flăcări deasupra apelor.

4. Focul Ce este și cu ce caractere este înfățișat? Este sfânt? Obiecte care nu se pot arunca pe foc. Focuri pregătite numai din anumite lemne. Focuri aprinse la anumite date. Focuri păzite spre a nu se stinge. Focul viu. Vechi procedee de aprindere a focului.

5. Lucruri ascunse în Pământ: Comori. Felurile comorilor. Comori blestemate și altele. Balaurul păzitor de comori. Când „sar“ comorile? Cum se poate reține flacăra lor? Cine poate desgrota comori? Povești și pățanii cu comori.

Palate și orașe îngropate. Locuințe în adâncul Pământului

d) Apele.

1. Nume și feluri izvor, fântână, pârâu, râu, bolboacă, baltă.. mare.

2. Originea lor, cum a venit apa pe fața Pământului? De unde a izvorit și a ajuns la formele de astăzi? De unde iese astăzi apa din izvoare, fântâni, râuri? Ape scoase din stâncă prin puterea unui om minunat. Ghicitorii de izvoare și uneltele lor. Izvoare și fântâni născute prin metamorfoză (izvorul meșterului Manole etc.), Cascade,

3. Ape medicinale, ape dulci, ape sărate, ape calde. Cum este înțeleasă acțiunea apelor medicinale?

Ape cu acțiune magică: apa neîncepută, apa moartă — apa vie, ape care se colorează etc. Apa sfințită.

4. Izvoare, fântâni, lacuri sfinte sau minunate care în anumite zile se umplu cu apă (Fântâna Mănăstirii Brâncoveanu din Țara Oltului, Tinaria ș. a.).

Lacuri fără fund, lacuri care înneacă un oraș, o cetate.

Ape blestemate. râuri care intră în pământ pe o porțiune a cursului lor. (Pârâul Pojortii, Râul dela Zărnești etc.).

5. Fața și adâncul apei. Fața apei ziua și noaptea. Duhuri care trec noaptea

peste apă. Precauțiuni luate se acopăr fântânile, izvoarele, nu se bea apă luată noaptea. Oglinda apei.

Fundul mării, lacurilor, fântânilor. Palate de cristal etc. Iepele sirepe din adâncul sau din smârcurile mării etc. Malurile mari și ale apelor. Bătaia lor de cătră valuri. Ridicarea și scăderea apelor (flux și reflux). Explicația faptului. Grote și văgăuni pe malul apelor.

6. Vieța apelor. Genu acvatice. Personagi mitice adăpostite în apă zine, balauri, drăcoșori etc. Fiuțe rele care atrag și înneacă pe oameni Ochuri și vâltori. Formule de conjurare Râuri care sunt făpturi omenești metamorfozate (Oltul, Mureșul). Legenda lor. Genu individuale ale râurilor.

7. Relațiuni respectul datorit apei. Interdicția anumitor acte. Nerespectarea lor. supărarea apelor, blestemul lor, tulburarea apelor și ascunderea lor. Incercarea de a le împăca. Daruri și jertfe aduse apelor sau divinităților acvatice.

(În ordinea cercetării de mitologie și știință populară, se vor indica aici numai punctele de plecare spre ritual, rămânând ca acesta să formeze obiectul unei alte ordine de cercetare. Așa, bo la construirea unui pod, apa se simte igră, pentru constrângerea la care este supusă. Se aduc jertfe pentru împăcarea ei. Se va indica aici faptul și ritul fără a se intra în amănunte Reconstituirea și analiza ritualului cad în categoria riturilor de construcție)

8. Apa. Calitățile ei generale fizice și magice

e) Stihiile făpturii.

Se va căuta dacă în gândirea locală nu se reduc toate lucrurile la câteva, elemente principale, din care făptura lor ar rezulta și care ar fi un fel de stihii ale lucrurilor. Se cunoaște de localnici termenul de sthie și ce înțeles are? Apa, aerul, focul, pământul sunt asemenea stihii, sau stihii sunt înțelese ca ființe?

Se cunosc și stihii ale timpului? Ziua, noaptea, zorile (zorilă), amurgul (murgilă) sunt asemenea stihii? Cum sunt concepute local aceste date ale timpului? etc.

II. NATURA ORGANICĂ.

Cuprindem aici cunoștințe și reprezentări privitoare la faună și floră. Exceptăm pădurea de care ne-am ocupat în secțiunea precedentă, neputând-o despărți de peisajul muntelui. La floră și la faună, accentul cade mai cu seamă pe specii. Intreaga secțiune comportă o puternică dezvoltare spre latura practică a vieții sociale, care în privința florei duce, în primul rând, spre o farmaceutică populară, iar în privința faunei, spre o și mai complexă dezvoltare de raporturi. Faptul este de încadrat într'o observație mai generală. Cu cât trecem dela realitățile depărtate ale lumii inorganice spre vieța organică și apoi spre om, cu atât cunoștințele și reprezentările grupului — ca și obiectele corespunzătoare — sunt mai bogat și mai adânc angajate în practica vieții sociale, până la punctul — cum este cazul pentru reprezentarea sufletului și a etapelor vieții omenești — de a fi înscrise în instituțiile societății.

Noi menținem în continuare linia generală a cercetării noastre. Sistematic, capitolele de floră și faună rămân încadrate aici, alcătuind cele două secțiuni ale reprezentării lumii organice. Tehnic ele trebuiesc încredințate, însă, unor specialiști în botanică și zoologie, care, urmărind datele și dezvoltarea lor în practica socială, vor constitui o etno-botanică și o etno-zoologie. Indicăm, în urmare, liniile mari ale cercetării ca și aspectul ei sociologic.

A. Flora.

a) Vom căuta întâi să circumscriem cercul cunoștințelor locale.

1. Categoriile locale ale florei în concepte populare (b.o. ierburi, flori, verdețuri, bucate etc.). Numirea locală generică pentru plantă (dacă există).

2. Numirile individuale ale plantelor cunoscute (termen local și termen latin). Descrierea lor (de către informator). Credințe și legende explicative privitoare la nume; formă, culoare, amănunte pentru fiecare din plantele cunoscute (Capul Sf. Ioan, Cinci-frați pătași, Rochia rândunciei, Sânziana etc., etc.) Un catalog al plantelor local cunoscute

3. Analiza, în concepte populare, a plantei: părțile și structura unei plante. Terminologie și cunoștințe locale.

4. Ciclul de dezvoltare vegetală în concepte populare locale: numirea fazelor: sămânță, colț, mugur etc. Semnificația unor termeni ca: a lega, a da în noduri („sămânăturile încep să dea în noduri“), etc. Ce este „rodul“ și cum este conceput?

5. Viața plantelor. Neamuri și familii de plante (unele sunt surori, altele mamă și fiică etc. b.o. „mama sau ștama păpușoilor“). Curtea florilor; adunări în anumite zile, Doamna ierburilor sau a florilor („Ileana Sâmzeana, doamna florilor și-a garoafelor“). Graiul florilor Cine îl cunoaște și cum se poate dobândi? Prevestiri prin flori (flori puse sub pernă pentru vise etc.). Flori care cunosc țărâmul celălalt și prin care se poate ajunge la el. Povești privitoare la flori și la viața lor.

b) Practici și tehnici în legătură cu plantele.

1. În această direcție trebuie căutată întâiu o clasificare a plantelor după întrebuințarea lor de către grupul social. Bună oară:

Plante comestibile.

Plante tehnice și magice:

plante colorante

plante textile

plante terapeutice (fierturi) etc.

plante afrodisiace

plante vrăjitorești

plante de pază magică (pelinul, leușteanul, usturoiul).

Plante ornamentale și aromate

Plante veninoase etc.

În continuare va trebui să rezervăm și o clasă deosebită pentru plantele mitice, care, asemenea cu ierba fiarelor, trăiesc în basmele și în închipuirea grupului social.

O asemenea clasificare trebuie căutată cât mai apropiat de felul în care grupul social urmărește el însuși deosebita întrebuințări ale plantelor, și trebuie înțeleasă ca o completare a punctului a. 1.

2. Se va nota la fiecare categorie și pentru fiecare plantă în special însemnătatea momentului și a tehnicii la culegerea ei. (Mai toate buruienile de leac se culeg, bună oară în Bucovina, în ziua de Sânzâni — 21 Iunie —. Unele plante se culeg dimineața pe rouă, altele la miezul-noptii, altele seara înainte de sfințitul Soarelui etc. Pentru unele plante, în momentul culegerii, nu trebuie să se pronunțe niciun cuvânt ș. a. m. d.) Se vor nota și alte precauțiuni; însușirile personale și de moment ale culegătorului, chipul și locul în care trebuie păstrată planta ș. a.

3 Formele întrebunțării plantelor în diversele practici. Datele acestea care duc la alcătuirea unei farmaceutici populare, unei cromatici populare etc. pot fi cercetate — chiar mai firesc — în cadrul tehnicii populare.

c) În cercetarea sociologică, ceea ce ne interesează e nu numai întinderea și natura acestor cunoștințe și reprezentări, ci și

1. Difuziunea cunoștințelor în grupul social și determinarea dacă este cazul — a unei clase de deținători ai cunoștințelor speciale și chiar ai ierburilor. E posibil ca acești cunoscători să nu fie aceiași pentru toate categoriile de plante, b.o. unii pentru plantele textile și colorante, alții pentru cele terapeutice, alții pentru cele vrăjitoarești etc. Se poate întâmpla, iarăși, ca uneori acești cunoscători să se găsească în afară de satul cercetat, în regiune și pentru toată regiunea. Se va nota prestigiul de care se bucură în comunitate sau în regiune și raportul lor cu ceilalți oameni.

În ce privește difuziunea cunoștințelor, ea se va cerceta, dacă e posibil statistic, pe categorii sociale (vârste, sexe, profesii). Se va sublinia, pe aceste direcții, tendința de creștere sau de scădere a cunoștințelor și grupul de cunoștințe ezoterice.

2. Aria de extensiune regională a datelor. Se va urmări această extensiune în mod deosebit pentru nume, cunoștință (a obiectului), reprezentări.

3 În al treilea rând, interesează și măsura în care cunoștințe și reprezentări intră în viața grupului social. Distingem în această privință trei trepte:

Implicarea lor în tehnica grupului,

Implicarea lor în practica magică;

Implicarea lor în practica culturală.

În legătură cu ultimul punct, se pune problema culturilor vegetale și a divinităților în formă de plante (dendromorfe) — vestigi.

4. O problemă, care interesează în special rubrica noastră de știință populară, este pusă de raportul dintre totalitatea florei locale și flora cunoscută de grupul social: cât acopere cunoștința locală din realitate? Această problemă cere și considerarea generațiilor succesive ale grupului social.

B. Fauna.

Linile cercetării sunt apropiate de cele ale Etno-botanicii.

a) Cercul cunoștințelor zoologice locale.

1. Categoriile populare locale pentru animale și numirile lor (gângăni, dobitoace, dihăni etc.). Numirea generică locală pentru animale.

2. Numirile individuale ale animalelor cunoscute; descrierea lor. Credințe relative la ele și legende explicative, privind particularitățile și amănunte în alcătuirea lor.

3. Cunoștințe și reprezentări privitoare la anatomia și fiziologia animalelor (rânză, foale, pipotă, măruntaie etc. etc. — după clasele zoologice).

4. Ciclul de dezvoltare organică în terminologie și reprezentare locală și după categoriile locale (naștere, creștere, metamorfoze naturale etc. etc.).

5. Vieța lor. Familile de animale; petrecerea lor. Cântecul (păsărilor) și graul animalelor. Cum ajungi să-l cunoști? Interdicții în legătură cu ascultarea graului animalelor. Cetății de animale (satul lupilor etc.). Stăpânitorul animalelor și curtea lui de domnie. Crăiasa păsărilor, crăiasa peștilor etc.

Știința lor despre viitor și putanța de a prevesti a unor animale. Animale mesageri (în special dintre păsări).

Puterea omului asupra animalelor: prin inele vrăjite, plante, formule etc
Animale mitice (balaurul, pajura etc), metamorfozate, vrăjitoare, animale-
omeni (pricolhciul). Animale legendare servind de emblemă.

Animale sfinte (porumbelul și oaia erau la Drăguș considerate ca sfinte).
Migrațiuni periodice ale animalelor. Cauza și locul unde se duc.

b) **Cum intră animalele, cunoscute și reprezentate local, în vieța grupului social?**

1. Asocierea animalului cu omul: cum se organizează ea în concepte locale? — animale personale (cânele? calul?); animale de casă (pisica? șarpele casei?); animale de curte; animale îmblânzite etc, etc. Ce loc ocupă albinele, viermii de mătase? În altă direcție, barza, rândunica, vrabia? etc.

Să se reconstituască, dacă se poate, cercurile concentrice pe care omul local așează mulțimea animalelor, situându-le în raport cu casa, cu interesul și cu afecțiunea lui, dela cele mai apropiate lui (oaia? boul? calul? etc) la cele semidomestice, până la cele sălbatice și răufăcătoare.

2 Conținutul afectiv și reprezentativ al acestor raporturi. Semne și precauțiuni în legătură cu animalele — Cum se înțelege animalul cu stăpânul său? Animale care înțeleg graul omenesc. Cum îl înștiințează de primejdii? Cum îl apără? Animale care aduc binecuvântarea în casă; animale care sunt piază rea pentru casa unde se află. Animale bine sau rău de întâlnit (icpurele? pisica? etc.). Apostrofe și salutări adresate animalelor la prima întâlnire în cursul anului (când auzi cucul pentru prima dată etc.) Animale care vestesc recolta? care stau în grâu? Animale care trebuiesc distruse sau arse etc.

În special pentru animalele de curte și de muncă. Cum numește stăpânul pe animal? Cum îl strigă? Cum îndeamnă vitele la muncă? Cum le cântă? „Briolage“ cum le gonește? ș. a.

3 În ce categorii de interese grupează omul animalele?

animalele de hrană și procuratoare de hrană (se vor nota aci, în legătură, animalele care local sunt socotite intangibile. nu pot fi nici ucise nici mâncate — animale sfinte ca barza, rândunica. — Apoi animale socotite spurcate — cioara —. În general interdicția alimentare privitoare la animale. Specii consumate de preferință (Specii consumate la anume praznice și ceremonii etc.),

animale de pază,

animale de povară și trăgătoare,

animale industriale (viermii de mătase);

animale medicinale (carnea, membrele lor etc. sunt vindecătoare);

animale asociate și întrebunțate în vrăjitorie (însemnătatea culorii animalului) etc.

Uneori același animal intră în mai multe din aceste grupuri. Se va urmări reprezentarea calităților pentru care el este prins în unul sau altul din ele.

c) Pentru precizarea aspectului sociologic al cercetării, se vor urmări, în linii largi, aceleași probleme ca pentru capitolul precedent (Flora, vezi pct. c)

III. OMUL ȘI VIEȚA SOCIALĂ

Omul și vieța socială, așa cum apar în reprezentarea și cunoștința grupului local (sătesc sau regional) formează obiectul acestui capitol.

Datele le vom culege în trei diviziuni:

A. *Făptura biologică a omului.*

B. *Sufletul și viața lui.*

C. *Vieța socială.*

A. *Făptura biologică a omului.*

Cercetarea va căuta să reconstitue cunoștința locală tradițională despre trupul omesc și despre funcțiunile lui, apoi despre boalele care îl lovesc, deci o anatomie, o fiziologie și o medicină populară

1. Părțile trupului — numiri și reprezentări: capul, creștetul capului, părul, puterea părului (părul la bărbat, părul la femeie: de ce este obligată femeia să-și păstreze părul lung?) Ochii; ochii albi și ochii negri „Ghiara“ din ochi și puterea ochilor în legătură cu deochiatul. Nasul, urechile, gura, dinții etc. Mănile (la Drăguș întâlnim „mănile de la cot în jos sânt sfinte“); podul palmei, degetele, cotul etc. Piciorarele, călbâul, fluerul, șoldul, sexele, mijlocul etc. etc.

Organe interne — rărunchi, fiere, inimă (inimă rea, inimă bună), mațele, mațele pestrițe? etc. Venele (dacă și cum pot fi furate?). Sângele, saliva, apa din trup.

Valoarea acestor părți și organe din punct de vedere al puterii (magice) a trupului.

2. Funcțiuni: răsuflatul (ce este suflul?), bătaia inimii, mâncatul și mistutul etc

3. Fazele în dezvoltarea vieții și numirea lor (b. o. copilărie, tinerețe, bătrânețe etc.).

4. Adăugăm aici și datele privitoare la boale și la remediile lor. Prin tratamentul pe care îl indică, ele sunt mai firesc integrate în capitolul tehnicii populare. Necesitățile cercetării le apropie însă de diviziunile de mai sus ale acestui capitol și le trece deopotrivă în sarcina unui specialist, un medic dublat de un sociolog

Vom urmări aici punctele următoare:

a) Boalele local cunoscute — nume și feluri.

b) Natura și originea lor — făpturi mitice înfățișând boale sau cauza lor: ciurma, morou, avizuca, ielele etc.

c) Remedii.

5. Pentru aspectul sociologic, se va cerceta difuziunea cunoștințelor în legătură cu practicanții locali ai medicinei populare (vraci, babe, moașe) și cu clientii lor. Se pun și celelalte probleme ale planului general.

B. *Sufletul și viața lui.*

Schițăm aici liniile generale ale unei cercetări care va avea să ne dea o psihologie a poporului, unde poporul este subiect (autor) iar nu obiect. Un plan de lucru amănunțat va fi dat mai târziu abia, după o mai largă strângere de material. Notăm capitolele mari.

1. Funcțiunile de cunoaștere. Simțurile omului. vederea, auzul etc. Înșelăciunile lor — păreri — închipuirea. Ținerea de minte. Judecata și mîntea. Ce este mîntea? (omul cu mîntea, omul fără mîntea, mîntea bărbatului, — mîntea femeii — expresii „cap de femeie“ etc — istețime, prostie, „mîntea Românului cea de pe urmă“) Mîntea și norocul. Simțire — suflet — mîntea. Puterea de cuprindere și limitele mîntii. Puterea de cuprindere a mîntii este în legătură cu curățenia sufletească a omului?

Graul.

2. Funcțiunile de prevestire. Presimțiri. Cazuri de presimțiri. Visele. Cum este înțeles visul? Tălmăcirea diferitelor visuri. (Se vor urmări și diferitele cărți de vise care circulă în sat sau regiune) etc.

3. Impulsuri, stări afective, voință. Uritul, dorul, dragostea etc. Care este puterea fiecăruia? („Doru te'nvață a cânta — Foamea te'nvață a lucra“) — Secatul, spaima. Tristețea, bucuria. — Hotărîrea, încăpățănarea etc. Patimi.

4. Fieea omului (ursuz, văratic, drăgostos etc.)

5. Sufletul în legătura lui cu trupul. Inrăuriri reciproce. (Boli provocate de supărare: „l-au ars sau l-au secăt supărările“; boli vindecate prin bucurii neașteptate etc.).

6. Soarta omului. Ursitoarele. Cazuri și legende.

7. Sufletul. Natura, chipul și originea lui. Sufletul înainte de naștere și după moarte, (reprezentările dela acest punct, legate de riturile dela naștere și dela moarte și de după moarte, urmează să fie organic cercetate odată cu acele rituri).

8. Pentru întregul capitol, punctul de vedere sociologic stăruie, deosebi, asupra legăturii acestor reprezentări cu instituțiile, arta și viața morală a unității sociale.

C. *Vieața socială.*

1. Conviețuirea. De ce trăiesc oamenii împreună? De când și ce folos au de aci? Cum e văzută vieața singuratică? Vieața pustnicilor, ce înțeles are?

2. Alcătuirile și rânduețile de căpetenie ale vieții împreună. Familia și gospodăria, neamul (gens), satul, „țara“ etc. — Nunta, botezul etc. Ce e obiceiul? De unde vine și dacă se poate schimba?

3. Raportul dintre bărbat și femeie. Munci care se cuvîin femeii și munci care se cuvîin bărbatului. Ce sunt fătălăni? Superioritatea bărbatului asupra femeii? Care sunt consecințele acestei credințe în instituțiile vieții sociale.

4. Indelețnicirile omenești. Ciobanii, plugarii, dogarii, fierarii, dascălul, preotul etc. Meseria și legătura omului cu ea. Cine a învățat pe oameni meserul? Se pot înmulți meserile sau rămân mereu aceleași? Meseri prețuite și disprețuite

5. Clasele sociale și originea deosebirii dintre ele. Care sunt local aceste clase și cum sunt reprezentate local: săraci — bogăți? sau iobagi — grăniceri — domni? Care sunt atribuțiile lor respective și raportul lor?

6. Neamurile. Mulțimea și diferențierea lor. Inmulțirea limbilor. A fost la început un singur neam sau toate sunt dela început? Neamul și limba. Care sunt caracterele unui neam?

Neamuri de uriași și de pitici. Neamuri de culoare. Cum se explică existența lor?

Ierarhia lor. Țiganul — Jidanul — Ungurul — Sasul — Românul etc. Cum sunt explicate însușirile naționale.

7. Organizarea politică a neamurilor: Impărățiile. Câți împărați sunt? (Doi sau mai mulți?)

8. Tradiții locale privitoare la trecutul satului și al regiunii. Cine trăia aci în timpurile cele mai vechi? O epocă mitică a uriașilor? Așezări mai noi de popoare: năvăliri; războaie; pusturii. Epoci de pace în vechime. Lumea mai de demult. Bătrâni și tinerii.

9. Latimea sociologică e de tratat după indicațiile planului general. De subliniat însă, că problema difuziunii datelor înăuntrul unității sociale are aci mai puțină însemnătate, toate aceste date, ca și cele din capitolul precedent, având un caracter de generalitate în grupul social. De aci și importanța legăturii lor cu instituțiile și atitudinile sociale.

*

Cu acest capitol încheiem lunga scriere a datelor care privesc fenomenele și faptele lumii văzute, așa cum se înfățișează aceasta, cu întrebările și cu tainele ei, pentru mîntuirea sateanului român. Trebuie să adăugăm însă că „întreaga lui Lume“ nu este cuprinsă aci. Ea e mai largă. Alături de lumea văzută, există pentru el alta, cea nevăzută, cea de dincolo, cu cei doi poli ai săi: țara de lumină a împărăției lui Dumnezeu, cu sfinții, cu îngerii și cu duhurile bune ale ei, de o parte, iar de alta, țara întunecată a diavolului. Între ele: Valea plîngerii. Toate aceste date sunt prinse într'un capitol de mitologie religioasă și încadrate, în planul general de cercetare al manifestărilor spirituale, în grupul manifestărilor religioase. Acolo și sunt cercetate. Ceea ce deosebește aceste din urmă date de cele amănunțite până acum, este și un element de finalitate intelectuală, de mare însemnătate în viața socială; datele mitologiei religioase, spre diferență de cele ale mitologiei naturale, nu pot deveni niciodată date ale cunoștinței științifice.

Dar unele și altele stau alături în alcătuirea marelui icoană a Lumii. Pentru întregirea ei rămân aci două serii de întrebări, acelea ale Inceputului și ale Sfârșitului ei, în legătură cu care stă și chestiunea generală privitoare la rostul omului și la valoarea vieții.

Cu aceste întrebări, încheiem și noi repertoriul problemelor de mitologie și știință populară.

A. Originea Cerului, a Pământului și a făpturilor.

- a) Starea dinainte de creație.
- b) Materia creației.
- c) Agenții creatori.
- d) Procesul de creație și ordinea lui. (Ce s'a creat mai întâiu? Ce a urmat apoi? etc.).
- e) Epocile cele mai vechi. Potopul.

B. Epocile viitoare și Sfârșitul Lumii.

Prin ce se anunță și în ce constă? (Lupta Sf. Ilie cu Antihârț, Judecata de Apoi etc.).

C. Rostul omului și valoarea vieții.

Ion I. Ionică,

BIBLIOGRAFIE

Pentru orientare generală dăm câteva din lucrările mai cuprinzătoare:

W. MANNHARDT: Wald und Feldkulte 2 vol. ed. 1904, G. FRAZER The golden bough. ed. 1912, G. FRAZER. The worship of the nature I. 1926, ABEL REY. La science dans l'antiquité 3 vol. în special, La science orientale avant les grecs. 1930, AL. H. KRAPPE La g n se des mythes 1938.

Pentru materialul românesc sunt de consultat colecțiile  i expunerile semnate S. F. MARIAN; T. PAMFILE, A. GOROVEI, EL. N.. N. VORONCA  i în general publicațiile de folklor ale Academiei Române.

Dăm pentru fiecare diviziune a cercetării indicațiuni sumare de bibliografie specială.

I. Natura fizică:

TUDOR PAMFILE Cerul  i podoabele lui după credințele poporului român, Buc. 1914 — cuprinde  i bibliografia românească până la el. A noastră Reprezentarea cerului la Dr gu  — în deosebi pentru metodă.

H. HUBERT  i M. MAUSS. Mélanges d'histoire des religions, Paris; E. BERNEA. Contribu iuni la problema calendarului în satul Cornova — (în Arhiva pentru știința, și Reforma socială 1932); ION IONICĂ. Reprezentarea cerului la Dr gu , cap. Marile Cadre, în Monografia satului Dr gu ,

T PAMFILE. Văzduhul Buc. 1916;

TR. GHERMAN. Meteorologie populară (observări, credințe, obiceiuri, Blaj, 1928).

T PAMFILE: Mitologie românească I — Du manii  i prietenii omului, Buc. 1916 — în special Desp. III  i IV (Pământul  i Apa); Mitologie românească II — Comorile — Buc. 1916 —; Mitologie românească III — Pământul — Buc. 1924

II. Natura organică:

Pentru materialul străin:

EUGÈNE ROLLAND. Flore populaire de la France ou Histoire naturelle des plantes dans leurs rapports avec la linguistique et le folklore 12 vol. Paris 1896—1914, (vol. XII mans).

Pentru materialul românesc: ART. GOROVEI  i M. LUPESCU. Botanica poporului român. F ltaceni 1915  i ZACH. C PAN U: Plantele cunoscute de poporul rom n (vocabular botanic, cuprinz nd numirile române, franceze, germane  i  tiin ifice) Buc ed II 1929 — cuprinde  i bibliografie românească  i străină;

EUGÈNE ROLLAND: Faune populaire de la France, noms vulgaires, dictons, proverbes, légendes, contes et superstitions. Paris 13 vol. 1877—1911, S. F. MARIAN: Ornitologie populară  i Insectele în limba, credința  i obiceiurile românilor 1903; M. GASTER: Rumanian Bird and Beast Stories London, 1915, ARTUR GOROVEI. Credințe  i super i ii ale poporului român Buc. 1915, pentru cercetare poate fi utilizat  i chestionarul parțial al lui N. W. THOMAS, publicat în „Sez toarea“  i după care a colec ionat Gorovei datele sale (se găsește la sfârșitul volumului mai sus citat).

III. Omul  i viața socială:

GR. GRIGORIU: Medicina poporului (Publ. Acad. Rom.).

T PAMFILE Boli  i leacuri la oameni  i păsări, etc

T PAMFILE. Povestea lumii de demult, după credințele poporului român, Buc. 1913. Publ. Acad. Rom.: Sf r itul Lumei, în Bibl. I. Creangă.

c. PLAN PENTRU CERCETAREA CREDINTELOR ȘI RITURILOR DOMESTICE

Cele câteva îndrumări teoretice privitoare la această problemă, ca și chestionarul pe care îl dăm mai jos, sunt rezultatul experienței personale a ultimei noastre cercetări la teren din vara anului 1938, în satul Drăguș, județul Făgăraș.

Credințele și riturile domestice fac parte din grupul manifestărilor spirituale. Manifestările spirituale populare pot fi studiate din două puncte de vedere: a) Ele pot fi privite în sine, oarecum schematic prin analogie cu manifestările spirituale ale păturii culte, și atunci în ele se pot regăsi perfect, printr'un proces de abstracție, toate preocupările teoretice și practice ale acesteia din urmă. *Se poate ajunge pe această cale la studiul literaturii, artei, religiei, științei, filosofiei populare.* b) Manifestările spirituale populare pot fi apoi privite și înțelese ca fapte concrete, deci în și prin cadrul lor adecvat de realizare, cu forma și funcțiunea lor precisă, în mediul vieții sociale sătești. Acesta este drumul pe care ni l-am ales în cercetarea noastră.

Intradevăr, în mediul vieții noastre rurale, de obicei manifestările spirituale nu ne apar ca preocupări teoretice: religioase, morale etc. ale oamenilor. Sătenii nu trăiesc nici religia, nici morala, nici arta, ca pe niște realități autonome, ori ca pe niște dogme rigide și abstracte. Ei le trăiesc viu, concret, în obiceiurile moștenite din bătrâni. De aceea manifestările spirituale sunt vii și actuale în cadrele vieții sociale sătești în anumite prilejuri ale acesteia. Putem spune aproape că viața socială a satului are anumite focare, nuclee, *centre de viață generatoare de spiritualitate specifică.*

Centre de viață firești, în cadrul vieții sociale a satului sunt: centrul domestic, aceea ce numim în monografie, gospodărie (mai bine zis familia gospodărească), stâna, grupurile sau cetele de feciori, grupurile de fete, vecinătățile etc. și satul el însuși ca unitate socială în cadrul unei regiuni.

În aceste centre de viață se găsesc motivele care creează o spiritualitate ca și cadrele ei firești de desfășurare, adăogire sau schimbare. În ele se găsesc de altfel și motivele de dăinuire ale unei spiritualități: atâta vreme cât va exista un grup domestic, va exista și o spiritualitate specific gospodărească.

Prin aceste centre de viață se explică astfel în primul rând faptul păstrării experienței spiritual tradiționale a înaintașilor noștri, experiență care le servește sătenilor de azi drept pavăză în fața curentelor inovatorii ale vremii: ideile și faptele noi, chiar atunci când pătrund în sat, sunt menite să sufere adaptări și armonizări la vechea spiritualitate strămoșească.

Tot prin aceste centre de viață în care spiritualitatea latentă a neamului nostru devine faptă vie, reală, se explică unitatea și originalitatea spiritualității noastre populare.

Dintre centrele de viață sătești, unul din cele mai bogate în consecințe spirituale este de sigur grupul domestic. Vieța familiei gospodărești prilejuiește un complex de manifestări spirituale, atât de strâns legate de fiecare element al ei, încât uneori aproape numai prin intermediul lor s'ar putea face un studiu al gospodăriei ca unitate socială, cu rost adânc și străvechiu, în satul nostru. În aceste manifestări spirituale se oglindesc întradevăr condițiile cosmice, psihice și istorice ale gospodăriei, ca și toate manifestările acesteia.

Centrul domestic este creator de spiritualitate specifică: toate manifestările spirituale îmbracă în cadrele gospodăriei forme și funcțiuni specifice. Eforturile noastre trebuie să tindă la înțelegerea acestei spiritualități ce împrumută culoare specială familiei noastre rurale.

Manifestările spirituale pe care vieța familiei gospodărești le prilejuiește sunt constituite, în afară de creații (opere), mai cu seamă dintr'o serie de obiceiuri (rituri) și credințe (idei, reprezentări), pe care o analiză abstractă le poate defini când religioase, când magice sau științifice. În realitate, obiceiurile sunt de cele mai multe ori unitate armonioasă de religios, magic și științific, după cum alte ori ele sunt pur magice, pur religioase sau pur științifice.

Coloratura specială a spiritualității gospodărești rurale socotim că-i vine în primul rând dela credințele și riturile magice, secundate uneori în interesantă paralelă de credințele și riturile religioase. Așa fiind, cercetarea noastră trebuie să ofere o atenție specială în primul rând fondului primar magic al acestei spiritualități. Numai astfel imixtiunile religioase și științifice vor putea fi pricepute în adevărata lor realitate, ele fiind expresia anumitor stări culturale.

Po planul gândirii populare, în care nevoia analizelor și distincțiilor nu intervine aproape deloc, trecerea e uneori insensibilă dela credințele și practicele magice spre cele religioase și științifice. Pentru mintea populară, deosebirea dintre cele trei soiuri de credințe și obiceiuri nu e o deosebire de esență, ci doar una de simplă atitudine

afectivă, derivând din mentalități speciale, caracteristice pentru stadiul de viață culturală a satului.

Am spus că credințele și obiceiurile magice trebuie să formeze punctul de plecare în studiul spiritualității gospodărești. Aceste credințe și obiceiuri se bucură încă de foarte mult prestigiu în sat, mai cu seamă în lumea feminină. Prestigiul lor ține în mare măsură de credința că omul poate domina prin puterea cuvântului, a gestului sau a anumitor obiecte, lumea. Credința populară în eficacitatea faptelor magice este de multe ori mult mai mare decât cea pe care o acordă faptelor strict științifice și uneori chiar celor religioase (dovadă medicația magică).

Practicele științifice, tehnicile, ce interesează în special viața economică, cad mai cu seamă în sarcina celui ce studiază economicul. În punctele lor de tangență cu religiosul sau magicul ele interesează deopotrivă pe cel care vrea să-și dea seama de structura spiritualității gospodărești.

Planul nostru, conceput inițial pentru studiul credințelor și practicilor de natură mai cu seamă magică, poate fi lărgit până la a cuprinde aspectele întregii spiritualități pe care viața grupului domestic o creează. El pornește dela ideea simplă și impusă din afară că manifestările spirituale pot fi studiate pe rând, în legătură cu toate elementele gospodăriei. Așa fiind, iată liniile mari ale planului:

Elementele esențiale ale gospodăriei sunt trei: 1. familia, 2. activitatea economică a gospodăriei și 3. casa.

1. *Familia* însemnează grupul domestic, agentul creator al gospodăriei. În acest capitol trebuiesc urmărite toate manifestările spirituale care privesc existența fizică și morală a membrilor familiei, sănătatea și norocul acestora.

Cultul omului viu și al familiei în viața socială a satului nostru poate fi astfel în bună parte reconstituit. Centrul acestui capitol îl formează credințele și riturile privitoare la naștere.

2. Al doilea element esențial al gospodăriei este munca, *activitatea economică a grupului domestic*, gospodărirea, i-am putea zice. Aici diversele categorii de activități economice sunt generatoare de manifestări spirituale. Munca la câmp, în grădină, industria casnică, creșterea animalelor și păsărilor sunt tot atâtea prilejuri de manifestări spirituale.

3. Al treilea element de seamă al gospodăriei este *casa*, sediul material al ei, centrul muncii și al vieții familiale. Din casă omul

a căutat să-și facă în toate timpurile și în toate locurile, adăpostul sigur, ferit de relele ce te amenință în afară de ea: întâlniri cu spiritele rele etc.

Aici se va studia cultul domestic propriu zis, adică credințele și practicile referitoare la zidirea casei, ca și a celorlalte clădiri din curte. Se vor studia în egală măsură credințele și riturile în legătură cu curtea și împrejurimile spațiale pe care oamenii le străbat, ele reprezentând oarecum proiectarea în spațiu a casei.

Acestea sunt, în mare, liniile planului nostru de cercetare, pe care planul de lucru de mai jos îl va explica în amănunt.

Înainte de a trece la îndrumările de muncă la teren, atragem atenția că, pentru determinarea structurii spiritualității gospodărești, trebuiesc studiate momentele ei de tangență cu spiritualitatea generală a satului, momente pe care le oferă comuniunea spirituală a grupurilor strănse în șezători, cete etc., în care problemele de viață domestică sunt discutate. Interesantă din acest punct de vedere este mai cu seamă comuniunea spirituală a femeilor.

INDRUMĂRI METODICE DE LUCRU LA TEREN

Pentru culegerea faptelor de viață spirituală gospodărească și mai ales pentru culegerea credințelor și practicilor magice, trebuie utilizată mai cu seamă convorbirea cu câte o singură persoană, verificându-se numai apoi frecvența lor în sat prin convorbiri cu grupuri de persoane.

Capitolul informatorilor este extrem de interesant pentru problema noastră. Întrădevar, la un moment dat, se găsesc în sat oameni (femei sau bărbați) în care apare întruchipată parcă mare parte din experiența spirituală a satului întreg. De mare interes sunt mai cu seamă bătrânele sau bătrânii care descântă, fac vrăji, știu leacuri etc. Acești depozitari ai unor practici magice specializate reprezintă legătura dintre spiritualitatea satului și spiritualitatea gospodărească: prin ei se mențin de obicei vii în sat majoritatea credințelor și a practicilor magice. De aceea recomandăm o cercetare amănunțită a informatorilor, după îndrumările pe care le oferim la punctul A. V.

Credințele și practicile magico-religioase trebuiesc culese atât în forma lor *pozitivă*, cât și în cea *negativă*, interdicțiile, ce joacă mare rol în viața spiritual-gospodărească a sătenilor.

De fiecare dată se vor cere explicații, faptul acesta se va men-

ționa. Datele acestea sunt extrem de interesante pentru studiul mentalității țărănești, în care se oglindesc de sigur, pe lângă trăsăturile primitive dela baza întregii spiritualități umane, și trăsăturile particulare grupului social respectiv.

În cazul practicelor magice (și chiar religioase) trebuiesc înregistrate formulele, gesturile, numărul de ori de câte ori acestea se repetă, împrejurările de loc și timp în care se desfășoară, ca și obiectele întrebuințate (la acestea se va menționa: dacă sunt uzuale sau numai de întrebuințare magică, cum, de cine, când și de unde sunt luate, de câte ori sunt întrebuințate în practică etc.).

PLAN DE LUCRU

A. OAMENII. SĂNĂTATEA ȘI NOROCUL LOR

I. Bărbatul: Credințe și obiceiuri care să denote superioritatea acestuia asupra femeii.

La nașterea unui copil mama se bucură mai mult dacă noul născut e fată sau dacă el e băiat?

II. Femeia:

1. Fata mare: obiceiuri în legătură cu pejitul și măritatul fetelor. (Se execută ele în orice zi sau numai la anumite sărbători? Când? La anul nou? Bobotează? etc.).

2. Fata bătrână: obiceiuri sau vrăji de deslegare a presnupselor farmece care au făcut-o să nu se mărite. Se cunosc în sat vrăjile cu iarba codrului?

3. Femeia căsătorită prin ce mijloace știe ea să se ferească de farmecele pe care i le pot arunca dușmanele pentru ca s'o despartă de bărbat?

III. Femeia și copilul

1. Femeia împovărată (gravidă). Interdicțiile pe care trebuie să le respecte în această stare (de ex: să nu mănânce fructe îmbinate, să nu privească lucruri urite etc.).

2. Nașterea: ce obiceiuri se cunosc pentru ca femeia să nască ușor? (de ex: o afumă cu lemn luat din colțurile icoanei?)

3. Moașa: Obiceiuri în legătură cu tăierea buricului.

Casa în care se naște copilul (placenta) se asvârle sau se îngroapă? Dacă da: unde? când? de către cine?

4. Ursitoarele: Câte sunt? Când vin să ursească copilul? Se face masă ursitoarelor?

5. Soarta copiilor născuți în „ceasul rău“.

6. Semne: Copiii născuți cu semne: căuță (tichie) pe cap, coadă, ori semne pe dreapta sau stânga trupului, vor avea o soartă deosebită de a celorlalți oameni? Ce fel de soartă?

7. Cum se numește timpul care ține dela naștere până la „molițva de deslegare“ (adică până la îmbiericirea femei la 40 de zile. In satul Drăguș de exemplu acest timp se numește chendălie, iar femeia se numește chendălă).

Sunt anumite lucruri pe care femeia trebuie să le respecte în acest timp? Cum este considerată femeia în acest timp: spurcată, necurată?

8. I se face femeii o molițvă de deslegare la treburile interne ale casei, la opt zile după naștere sau poate chiar mai dinainte? De ce? (Pentru ca să poată avea dreptul de a pregăti mâncarea, de a face pâine? etc.).

9. Imediat după naștere se petrece copilul prin cămașa (murdară) în care l-a născut mama lui? In ce scop?

10. Prima scaldă. In ce fel de vas se fierbe apa primei calde? (In oală nouă?) Ce se pune în prima scaldă? Cărbune, bani? In ce scop? Unde se aruncă apa primei calde? Pe flori? De ce?

11. Leagănul copilului. Ce se pune în leagăn pentru ca diavolul să nu se apropie de copil? (Fier, tămâie). Se povestește în sat despre diavolul care „schumbă copilul mic“, adică-l fură pe acesta și aduce altul în locul lui?

12. Cum se apără de diavol femeia lehuză? (Ține lângă ea furcă, fier?)

13. Cum se apără femeia lehuză ca să nu i se fure țâța? (laptele) — In-groapă câteva picături la pragul casei? Poartă ceva în pieptul cămășii?

14. Vieța obișnuită a femeii și a copilului în timpul celor șase săptămâni de după naștere.

a) Scalda copilului. Când se ia apa de scaldă? Inainte sau după răsăritul soarelui? De ce? E bine să svârli scăldătura copilului după asfințitul soarelui? Dacă nu, de ce nu? Unde trebuie să asvârli scăldătura copilului? In orice loc, sau numai la loc curat? De ce? b) Unde e bine să usuci scutecele copilului? E bine să le lași afară noaptea? Dacă nu, de ce nu? c) E bine să lași copilul mic să doarmă afară noaptea? d) Ce obiceiuri se cunosc atunci când așezi jos într'un loc la câmp copilul mic? (Faci cruce cu piciorul?) Dacă i-ai făcut copilului umbră cu o creangă de pom, la plecarea lași creanga înfiptă în același loc sau o asvârli? De ce o asvârli? e) Ce credințe și obiceiuri se cunosc pentru ca femeia lehuză să nu-și piardă țâța? E bine să dea din mâna ei ceva? Sau e mai bine să pună jos?

E bine să bea sau să mănânce cineva după ea? E bine ca cineva să calce în urma ei sau să se așeze pe locul pe care a stat ea? Ce obiceiuri se cunosc pentru ca laptele furat să se întoarcă înapoi. f) Spurcatul copilului. S'a auzit în sat despre copii care să se fi umplut de bube pe corp, adică „să se fi spurcat“ atunci când a intrat în casa proaspătului născut o femeie menstruată, care n'a mărturisit printr'o anumită formulă faptul acesta? Cum se poate vindeca acel copil?

15. Fac uneori copii mici din gură așa cum fac purceii sau păsările? Din ce pricină? Cum se pot vindeca?

16. Somnul copilului. Se poate fura somnul copilului? Cum? Cum se întoarce somnul? Ce obiceiuri se cunosc pentru ca copilul să doarmă bine?

17. La botez. Ce obiceiuri bătrânești se execută cu această ocazie pentru ca noul născut să devie bogat, bun și norocos? (se ocolește cu el masa încărcată de bucate? E dat cu capul de cuptor?)

18. Părul și unghiile copilului. E bine să se asvârle firele de păr care cad dela copil, sau se pun cu grijă într'un loc ferit? (salcie?) Dar unghiile? E bine să tai părul și unghiile copilului până la un an? Dacă nu, care e cauza?

19. Prima apă pe care o bea copilul. Din ce fel de vas i se dă să bea (din clopot?)

20. Moliftva de 40 de zile a femeii: obiceiuri cu această ocazie.

21. Înțărcațul copilului. Ce obiceiuri se cunosc ca copilul să-și uite de țată? (I se dă ceva pe fereastră?) E bine să se dea copilului să sugă a doua oară? Ce se crede în sat despre copilul „întors la țată“? (va deochia mai târziu?)

22. Copiii nelegitimi. Credințe în legătură cu aceștia: sunt mai norocoși sau mai puțin norocoși decât alții?

23. Ce se spune în sat despre „pricolici“ (tricolici)?

IV Credințe și rituri în legătură cu sănătatea oamenilor din gospodărie în general.

1 De fiecare zi: să nu croiești haine Sâmbăta, să nu pornești la drum Marța etc.

2. De sărbători mai cu seamă la Sf. Vasile, Sf. Haralambie, Sf. Toader, 40 de Sfinți, Păresimi, Paști, Sf. Gheorghe, Armindenii, Rusali, Sinziena, Sf. Petru, Sf. Ihe, Păle, Filipii de iarnă, Sava, Barbura, Ignat etc ?

V. Descânțece. Leacuri. Scăldături.

1 Ce descântători trăiesc acum în sat? Obs. gen.: se va nota pentru fiecare descântător

a) nume, pronume, poreclă (sau cum e numit în sat, chiar dacă nu are poreclă); b) vârsta. E sănătos? infirm? c) știe sau nu carte? d) e simplu țăran? om de neam? țigan? evreu? sărac? bogat? de ce religie este? e) unde s'a născut? f) a fost în vreun loc departe de sat? în vreun oraș? g) cu ce se ocupă?

2. Care sunt descânțecile pe care le știe? Câte? (se vor indica cu numele lor din sat). În ce descânțece e mai cu seamă el renumit în sat?

3 Descântă el intradevăr în sat, sau știe numai, fără să descante? Știe el chiar unele descânțece de boli ce nu se cunosc aici în sat? (dela cine le știe?)

4. Dela cine a învățat să descante? (dela părinți, bunici, delo oameni din sat, delo țigani sau delo oameni de aiurea care au trecut întâmplător prin sat?). Le-a învățat poate din cărți? Pe cine a auzit cetind și când? (mai de mult, mai de curând).

5. Cel delo care a învățat descântecul i l-a spus în secret, sau față de alții? În timpul vieții, sau pe patul de moarte? Știe poate descântecul „din furate“ delo alții? Sunt în sat descântători care nu vor să spună și altora și care mor cu descântecul? Sânt în sat descânțece care se moștenesc numai în neam?

6. Ce calități trebuie să aibă cel care descântă intradevăr în sat: bătrân, necăsătorit, văduv, copil curat? Înainte de a descânta, se spală, se primenește, se roagă?

7. Are descântătorul încredere în puterea descântecului său? De unde crede el că vine puterea acestuia: delo vorbele spuse, delo obiectele pe care le întrebunțează, delo Dumnezeu, delo o altă putere nevăzută?

8. Ce cred oamenii din sat (care nu știu să descante): are descântecul vreo putere? Se duc ei cu încredere la descântător? Se cunosc cazuri de vindecări de odinoară? Sunt multe cazuri de vindecări acum în sat?

9 Cât se plătește în sat pentru descântat? în bani (cam cât), în alimente, (făină, ouă), haine? etc.

10 Descântătorii din sat cum se au între ei. se dușmănesc, se vorbesc de rău unul pe altul, se landă unul pe altul?

11. Știu ei să facă și farmece?

12. Oamenii din sat vorbesc de ei de bine sau de rău? Ce se povestește în sat în legătură cu fiecare din ei?

13. Care sunt descântătorii satului care au murit nu de mult și de care oamenii își mai aduc aminte? Se va nota cu precizie tot ce se spune în sat în legătură cu aceștia: cum erau porecliți? În ce descânțece erau ei renumiți în sat? Știau ei să facă și farmece? Ce anume farmece? Cine era mai cu seamă renumit pentru aceasta?

14. Mai au rude acum în sat? Aceștia își mai aduc aminte câte ceva din cele pe care le știau cei morți? Ce anume au învățat dela aceștia? Cine mai știe face acum în sat farmece?

15. De ce farmece se tem mai cu seamă oamenii din sat, chiar fără să știe cine anume din sat mai știe sau poate face?

16. Ce descântători renumiți sunt în satele apropiate, la care merg oamenii din sat pentru vindecarea anumitor boli, farmece de dragoste, farmece de despărțire sau apropiere între soți, farmece de judecată etc.?

(Enumerarea cazurilor în care persoane din satul cercetat au mers în satele din jur pentru descânțece sau farmece. Pentru care descântec sau farmec anume? Se merge des la aceștia?)

17. Oamenii din sat au încredere sau se tem mai mult de aceștia decât de cei din satul lor? De ce?

18. Cât li se plătește celor din alte sate (în bani, alimente).

19 Au aceștia rude în satul cercetat? Știu și aceștia descânțece sau farmece? Oamenii din sat au încredere sau se tem de ei? De ce?

20. Care sunt bolile de care se descântă în sat? (se merge pentru vindecare mai mult la medic, la moașa satului, sau la babele descântătoare din sat). Care sunt bolile de care se descântă mai des în sat?

21. Cum se descântă de fiecare boală? Ce nume are descântecul? Obs.: se va nota pentru fiecare descântec în parte: ce vorbe se spun, de câte ori se spun. În ce se descântă (lapte, apă etc.)? Cu ce obiecte se descântă (fus, busuioc)? Ce semne se fac cu mâinile? În ce zile se descântă (Marți, Vineri)? În ce timp al zilei (dimineața în zori de zi, seara, când se pișcă luna)? În ce loc? Se descântă mai mult vara, iarna etc?

22. Se vor culege toate descânțele dela toți cei care știu (ar trebui cercetat dacă nu cumva în fiecare casă se găsește cineva care să știe spune un descântec: de deochin, de exempl. Descântecul va fi notat așa cum se găsește: chiar scurt și fără sens, chiar numai câteva cuvinte, chiar numai procedul, fără cuvinte). Se va culege același descântec din gura tuturor celor care îl știu (va fi totdeauna o diferență cât de mică dela unul la altul).

23 Este în sat vreoa boală pentru care să se descânțe în mai multe chipuri? Care? Fetele merg adeseori să-și descânțe de dragoste? Care este descântecul de dragoste socotit cel mai bun?

24. Este în sat vreun descântec care să se întrebuințeze la mai multe boli (adică pentru vindecarea diferitelor boli)? Să se întrebuințeze aceleași sau cam aceleași

vorbe)? Care sunt bolile pentru care se întrebuițează același descântec (ele vor fi indicate cu numele lor din sat: descântec de bubă rea, gălci etc.).

B VIAȚA ECONOMICĂ A GOSPODĂRIEI

I. Animalele („Norocul pe curte“)

1. Credințe și rituri în legătură cu sănătatea fiecărui grup de animale:

a) bou, bivoli ¹⁾; b) oile, caprele ¹⁾; c) porcii ²⁾; d) păsările; e) albinele; etc.

2. Credințe și rituri în legătură cu sănătatea animalelor în general: masluri, slujbe, leacuri, descânțete etc

II. Munca

1 Munca în gospodărie:

Zile cu interdicții de muncă pentru femei (Vinerea, Miercurea etc)

Credințe și rituri în legătură cu:

a) facerea pâinii; b) tăatul păsărilor, porcilor, c) murături, conserve; d) torsul, e) țesutul (diferitele momente: urzit, nevedit etc.).

2. Munca în grădină și la câmp

Credințe și rituri în legătură cu:

a) ceapa, b) ardeul; c) castraveți; d) cartofii; e) varza, f) pomu, g) grâul (semănat, secerat). Se face clacă în sat? Obiceiuri la clacă (cunună, buzdugan), h) porumbul: 1) cânepa, etc.

3. Credințe și rituri în legătură cu munca la câmp în general:

a) zile bune și zile rele de semănat; b) semne de primăvară, toamnă, sau iarnă lungă; c) luni secetoase sau ploioase (calendarul cepei); d) semne de roadă bună, e) semne de ploaie, grindină. Interdicții ca să nu bată piatra (să nu bați merele până la Sân Petru etc). (Strigoi de ploie. Credințe și rituri în legătură cu aceștia. Cum procedează aceștia pentru a opri sau a aduce ploile), f) strigoi de bucate (câmp): de grâu, de cânepă etc. Credințe și rituri în legătură cu aceștia.

4. Credințe și rituri în legătură cu instrumentele de muncă: furca, războiul de țesut, coasa, plugul etc.

C. CASA: SEDIUL FAMILIEI ȘI AL MUNCII

I. Casa propriu zisă

1. Locul de casă. Ce se întâmplă cu casa așezată pe pământ spurcat, blestemat, pustiu (părăsit).

2. Construirea casei. Slujba dinainte de zidirea casei. Obiceiuri în legătură cu adusul lemnului de construit din pădure.

Ce se face când se construiește o casă, pentru ca să nu se dărâme zidurile sau să nu moară cineva? Se îngroapă ceva la temelie sau la pragul casei? De ce? Ce obiceiuri se cunosc la sfârșitul clădirii casei? Slujba dela sfârșitul clădirii casei

1) Strigoi de lapte: După ce se cunosc aceștia? Cum pot fi ei descoperiți? Cum tau ei laptele dela vitele oamenilor? Mijloace de apărare sau de aducere înapoi a laptelui furat.

2) Ce este cămașa (ia) ciumii?

(obiceiuri cu această ocazie) Poți dormi în casă noaptea înainte de această slujbă?

3. Geniile casei

Credințe și obiceiuri în legătură cu:

a) șarpele casei; b) ceasul casei; c) rândunelele; d) barza; etc.

4. Gângăni și animale necurate la casă:

a) păianjenul; b) greerele; c) șoarecul, șobolanul; etc.

Ce obiceiuri se cunosc în sat pentru ca să scapi de aceștia.

5. Interiorul casei

Credințe și obiceiuri în legătură cu:

a) pragul (se îngroapă ceva la prag? Când? De către cine? În ce scop), b) ușa (e bine să lași noaptea ușa deschisă?); c) ferestrele; d) cuptorul (credințe și obiceiuri la zidirea lui); urloiul; e) focul din vatră (se vor căuta urme de cult al focului: cultul cărbunelui aprins, cenușa, funinginea etc.).

6. Apărarea de foc a casei

(Există strigoi de foc? Credințe și rituri în legătură cu aceștia).

II. Curtea

1. Celelalte clădiri din curte

a) grajdul: credințe și rituri în legătură cu construirea acestuia (obiceiuri în legătură cu pragul și ușa grajdului); b) fântâna: obiceiuri la construirea fântânei; c) poarta curții; d) gardul.

2 Locuri bune și locuri rele în curte. Sunt în curte locuri rele, pe care dacă te așezi, riști să fi pocit de măiestre, diavol sau alte spirite necurate? Care sunt?

Credințe și rituri în legătură cu:

a) streșina casei și a grajdului; b) șura; c) mijlocul curții, d) grajdul.

3 Locuri bune și locuri rele în împrejurimile mai apropiate sau mai depărtate de casă:

a) biserică; b) crucea; c) izvoarele sfinte; d) unghiurile, răspântule; e) locurile pustii; f) bolovanii; g) râurile; h) podurile, i) locurile pe care s'au săvârșit omoruri; j) locurile unde sunt îngropați bani, k) lemnele fulgerate; l) locurile unde au jucat măiestrele; etc.

Ștefania Golopenția

INDRUMĂRI BIBLIOGRAFICE

1. Pentru orientarea teoretică în aspectul primar magic al problemei noastre recomandăm următoarele lucrări:

H. HUBERT et MARCEL MAUSS. Esquisse d'une théorie générale de la magie (Année Sociologique, t VII. 1902-3), lucrările lui L. L. BRUHL (în special „La mentalité primitive“, Paris 1925) și ale lui FRAZER (în special lucrarea tradusă pe scurt în franțuzește: Le Rameau d'or), lucrarea lui R. MAUNIER: Le Culte domestique en Kabylie (Mélanges de sociologie nord-africaine, Paris Alcan 1930) și studiile mele: Credințe și rituri magico-domestice în satul Drăguș (în Monografia sociologică a satului Drăguș, sub tipar) și L'agent magique dans le village de Cornova (Bessa-

rabie), comunicare la al 12-lea Congres Intern. de Sociologie dela Bruxelles, 1936 (publicată în Archives pour la Science et la Réforme Sociales, Mélanges D. Gusti 1936, pag 119—137).

2. Pentru orientarea în formele specifice pe care le îmbracă spiritualitatea noastră populară trebuie cercetată în amănunt întreaga colecție de credințe, superstiții, descânțece și vrăji a Academiei Române (în special lucrarea lui ARTUR GOROVEI: Descânțecile Românilor, București 1931, ca și toate lucrările lui S. FL. MARIAN). Nu trebuie neglijate nici colecțiile particulare, mai cu seamă când ele au fost făcute înaintea investigației tale într'o anumită regiune.

3. Pentru metoda de lucru pe teren recomandăm lucrările următoare: PIERRE BOGATYREW: Actes magiques, rites et croyances en Russie Subcarpatique, Paris 1929 (H. Champion), DOCHIA IOANOVICI: Considerații statistice asupra vrăjitoriei în satul Runcu (Arhiva pentru Știința și Reforma Socială, an X) și articolele mele: Cum descântă de întors Ana Dănilă din satul Sanț (Sociologie Românească, 1936, nr. 5), Frecvența formulei magice în satul Cornova (Sociologie Românească, 1936, nr. 4) și Practica magică a descântatului de strâns în satul Cornova (Arhiva pentru Știința și Reforma Socială, an. X).

d. PLAN PENTRU CERCETAREA ARTEI

PLASTICE POPULARE

FIXAREA CONCEPTULUI

Înainte oricărei expunerii metodologice suntem datori să precizăm esența și limitele conceptului de „artă populară“, cu atât mai mult cu cât ne aflăm din capul locului în fața unei foarte controversate probleme.

Prin *artă populară* înțelegem aici o manifestare artistică a comunității sătești care se bucură de o *circulație* mai mult sau mai puțin intensă, al cărei *grad* suntem datori a-l determina întru cât alcătuește esențiala întemeiere a calificativului de „populară“ ce i se atribue. Prin *manifestare artistică* ne însușim sensul unei *depășiri vădite a strictei utilități a obiectului*. Nu trebuie să înțelegem însă prin *depășirea utilității* o gratuitate sau desinteresare perfectă a manifestării, fiindcă o astfel de caracteristică e un ideal către care tinde adesea în zadar și arta cultă, ci doar prezența unui fenomen pe care scopul imediat al obiectului nu-l cheamă negreșit. Această *depășire a utilității* se produce cu prilejul artei populare — în mai multe sensuri, nu numai în direcție *estetică*, ci de multe ori într'una *magic-religioasă, socială, simbolică* etc.

Prin analogie cu arta cultă, dăm manifestării artistice populare

o semnificație asemănătoare fără a uita însă că adevăratul ei caracter estetic sau neestetic ni-l mărturisește abia cercetarea funcțiunilor spirituale ale obiectului în discuție. Plecăm dar cu prilejul studiilor pe teren dela manifestările artistice pe care suntem obișnuiți a le numi astfel din punctul de vedere al artei culte, urmând a le determina însă *ulterior* funcțiunea reală. Spre clarificare completă înfățișăm un exemplu: steaua cu 6 colțuri pe care o întâlnim atât de des pe porțile caselor țărănești e o „manifestare artistică“ *probabilă*, întru cât depășește stricta funcțiune utilitară a porții; siguranța însă că ne aflăm în fața unui fenomen estetic o avem numai după ce ne-am convins că pentru țăranul creator, ea are un sens ornamental, nu unul religios, cum e socotită uneori ca reprezentând steaua magilor, atribuindu-i-se și un anume tălc magic.

Mai adăugăm în sfârșit că îndrumările de mai jos nu cuprind în sfera conceptului muzica și literatura populară.

MOMENTELE PRINCIPALE ALE CERCETĂRII

Ca în fața oricărui fenomen pe care voim să-l cunoaștem științific, suntem obligați a folosi îndoita metodă a *descrierii și explicației*. Cele două momente metodologice sunt strâns legate între ele, întru cât o foarte amănunțită și conștiincioasă descriere duce dela sine pe neașteptate la soluțiile explicării. Vom începe deci prin a *descrie* „manifestările artistice“ ale comunității țărănești.

I. Care sunt *domeniile* în care astfel de manifestări pot apărea?

1. Cea dintâi privire a cercetătorului se va îndrepta asupra *planului de așezare a satului*, observând întru cât dincolo de valorificarea economică, igienică etc. a terenului, s'a ținut seama și de preocuparea estetică.

2. Se va urmări de asemeni *cadrul imediat înconjurător* al clădirilor mai importante ale satului — biserica, școala, primăria, căminul cultural, case țărănești — spre a se aprecia întru cât alegerea locului sau izolarea lui față de vecini corespunde și unei înclinări artistice. Vom distinge atenți între contribuția artiștilor sau meșteșugarilor din oraș care au lucrat în sat și participarea țărănească.

3. Ne vom ocupa și de celelalte laturi ale manifestării arhitectonice. Vom urmări încă odată clădirile de seamă ale satului din punctul de vedere al artei țărănești, întrebându-ne *dacă* și în ce *măsură* se oglindește în ele gustul țărănesc local. Vom avea astfel de multe ori

prilejul să constatăm pătrunderea în biserică de pildă, a icoanelor pe sticlă țărănești, sau a modalității decorative sătești prin contribuția directă a țăranilor care dăruiesc scoarțe, cârpe, covoare în acest scop. Tipul adesea uniform al clădirilor publice și ornamentației lor este astfel pe încetul adaptat spiritualității locale.

4. O privire se va îndrepta apoi spre *cimitirul satului*. Orânduirea într'un plan sau lipsa de orânduire a mormintelor, felul crucilor sau monumentelor, pe unde se află, bisericuța locului etc., vor mărturisi și preocupări de ordin estetic.

5. Cercetarea se va opri apoi îndelung asupra *casei țărănești și cadrului ei obișnuit*, ocupându-se de următoarele elemente:

- a) poarta mare și mică (portița)
- b) curtea și grădina
- c) corpul casei țărănești.

Descrierea porții va urmări două obiective: înfățișarea ei generală întru cât corespunde scopului utilitar și ornamentarea ei cu diferite motive (puncte, cruce, stea, vas cu flori etc.). Curtea și grădina ne vor preocupa de asemeni în măsura în care depășesc utilitatea domestică, schișând, cât de vag, atențiuni pentru „frumos“. Corpul casei țărănești, în sfârșit, va fi imperiul în care manifestările artistice vor apare mai bogat și mai deplin. Avem de urmărit aci:

- a) *aspectul general exterior*, în măsura în care se ivesc tendințe decorative prin expunere de flori, ornamentarea stâlpilor porțiței etc.
- b) *aspectul interior* pe odăi, arătându-se *câte* și *care* din acestea sunt împodobite sau dacă lipsește în vreuna cu totul podoaba.

Se va descrie *ansamblul decorativ* cu înrăurirea sa artistică prin orânduirea obiectelor, ritmul lor eventual, efecte de variație prin folosirea într'o anumită ordine a unor obiecte diferite (ceramică, icoane, oglinzi etc.), raportarea lor la fundalul peretelui etc.

c) *elementele constitutive ale ansamblului decorativ* (mobilier, icoane, oglinzi, ceramică etc.) vor fi pe rând descrise spre a folosi cercetării speciale a fiecărei ramuri în parte în cadrul întregii comunități sătești.

Vom ajunge astfel la o prezentare descriptivă privind:

a) *mobiliierul*: repartizarea lui pe odăi, tendința de a-i da și o valoare decorativă, locul așezării fiecărei bucați în cadrul odăii, ornamentarea lui.

b) *reprezentări figurative* și anume în primul rând: *icoanele* de toate felurile și pe diferite materialuri (pe sticlă, litografii, înrămate sau nu), *poze* cu subiecte laice (scene idilice, portrete de oameni mari,

zugrăveli istorice), fotografiile ale membrilor familiei, amintiri din diferitele epoci ale vieții, *ilustrate, reclame, cărți poștale* etc. Mai rar vom întâlni zugrăveli pe table de lemn ale vreunui iconar.

c) *produse ale țesătoriei*: scoarțe, covoare, cărpe, fețe de masă, a căror așezare și modalități ornamentale se vor reține.

d) *ceramică* (blide, tipșii, oale), pe care o vom descrie în așezarea ei, în culorile și figurile sau motivele geometrice reprezentate.

Manifestarea artistică în cadrul casei țărănești mai cuprinde apoi: *ornamentarea uneltelor de muncă* ce se produce uneori.

6. Fenomenul artistic se mai manifestă și în marele capitol al portului ca produs al muncii casnice țărănești. Vom descrie aici:

a) *elementele portului pe vârstă și sex* în cadrul aceleiași unități de timp, așa cum se înfățișează astăzi, privind în deosebi efectele artistice dincolo de caracterul utilitar al îmbrăcăminții.

b) *elementele portului în cascada generațiilor* (portul pe vremea mamei, a bunicii și, când e cu puțință, a străbunicii), pentru a desprinde linia continuității tradiționale, dar și a diferențelor pe generații.

7. Descrierea va îmbrățișa mai departe realizările artistice ce apar în legătură cu *păstoritul*, creatorul acelor renumte sculpturi și încreștături în lemn ale căror strălucite exemplare au uimit întotdeauna.

8. În sfârșit nu vom uita manifestările meșteșugarilor satului (cojocari, tâmplari, fierari, zugravi, iconari ș. a.), pe care, dacă unii cercetători mai vechi i-au eliminat din câmpul artei populare (*Alois Riegl*), noi îi menționăm întru cât lucrările lor exprimă gustul țărănesc și ascultă de nevoile țărănești. Vom încerca identificarea elementelor care vin din mediul comunității țărănești, răsfrângerea lor prin prisma creațiilor individuale ale meșteșugarului, dar și eventualele înrăuriri din afară.

II. Vom nota apoi *timpul* când se produce manifestarea, distingând între fenomenele ce se produc *oricând* și cele *periodice* (împodobirea casei țărănești se săvârșește la Crăciun și Bobotează, nu oricând).

III. Operația descriptivă privind domeniile de mai sus va fi urmată de o *clasificare tipologică* a manifestărilor artistice întâlnite în cadrul fiecărei categorii, separat. Vom distinge astfel de pildă, tipurile principale de porți după criteriul ornamentării lor, așa cum am procedat la cercetarea porților drăgușene, clasificându-le dela simplu la complex, după cum urmează: a) porți fără ornamentație; b) porți cu ornamentație constând din simple puncte; c) porți cu cruci; d) porți cu cruci și stele; e) porți cu cruci, stele și vase cu flori. Tipurile s'au

constituit deci în mod firesc prin adăugire de noi elemente decorative.

Clasificarea tipologică se va întinde pe cât posibil la toate categoriile artistico spre a se cuprinde astfel în sinteze *teoretice simplificate* multiplicitatea și varietatea fenomenelor artistice locale. Cu ajutorul acestei metode vom putea stăpâni imensul repertoriu de fapte particulare, ajungând la tipuri de curți și grădini, de împodobire, de mobilier, de reprezentări figurative, ceramice ș. a.

Fiecare tip artistic odată determinat va fi amănunțit descris în conținutul lui, dar și în formele lui de manifestare. Fixăm astfel de pildă, *tipurile de subiecte* ale icoanelor pe sticlă: Maica Domnului singură, Maica Domnului cu pruncul Isus, Maica Domnuși la picioarele crucii Mântuitorului etc., dar încercăm și determinarea tipurilor *tratării formale*, căci ne aflăm doar în cadrul estetic. Asupra celor din urmă, cercetarea estetică va avea de insistat îndelung. Modalitățile și schema compoziției (orânduirea elementelor ei pe o linie diagonală, în triunghi, în patrat etc.), lipsa perspectivei optice și înlocuirea ei cu *una de valoare*, care mărește sau micșorează obiectul după importanța pe care i-o dă mentalitatea țărănească, situarea foarte frecventă în plan, pe suprafețe, ci nu în spațiu, tridimensional, impresia statică ce se produce astfel, tratarea simplificată și abstractă a conținutului, elementele coloristice ș. a. sunt importante observații estetice care trebuiesc făcute pentru tipurile artistice mai însemnate.

IV. Clasificarea tipologică va fi însoțită însă și de o *cercetare a frecvenței* tipurilor, operație mai costisitoare și de lungă durată, care poate fi totuși realizată cel puțin pentru categoriile mai importante de manifestări. Însemnătatea acestei noi lucrări constă în faptul că ea determină *gradul circulației* tipurilor artistice și deci — după cum mai observăm odată — legitimează caracterul „popular“ sau „nepopular“ al manifestării. Ea justifică astfel însăși definiția artei populare ca atare, accentuând momentul sociologic al repetiției fenomenului, ceea ce e de sigur esențial. Prezența sau absența unui tip artistic ca și aria răspândirii lui desvăluie calitatea și întinderea preocupării estetice a comunității. Când de pildă, am cercetat frecvența tipurilor ornamentale ale porților drăgușene și le-am înfățișat sistematic în procentaje, am putut vedea clar cât este de intens interesul pentru podoabă în Drăguș și către care forme merg preferințele localnicilor.

Determinarea frecvenței tipurilor artistice e însă importantă și dintr'un alt punct de vedere. Ea ajută la descifrarea vechimii manifestării într-un cât tipurile mai rare ne apar uneori ca „supraviețuiri“,

când nu sunt înrâuriri de tot recente sau „inovații“ ce tind a se impune abia de acum.

Ca o operație întregitoare, vom urmări deosebit frecvența tipurilor artistice pe mai multe domenii ale artei populare deodată. Motivul stelei cu 6 colțuri apare de pildă pe porți, dar și pe lăzi, uneori pe cruci. Este interesant a-l descoperi pretutindeni pentru a vedea cât de înrădăcinat este în viața sufletească a țaranului și a se opri apoi mai mult asupra funcțiunii sale.

V. Operația descriptivă va fi astfel încheiată și va putea fi sintetizată în două feluri:

a) *printr'un tablou descriptiv general și global al manifestărilor artistice pe comunitatea țărănească întreagă* (de exemplu: tipuri ornamentale ale interioarelor cu frecvența lor în satul X, tipuri ceramice, de împodobirea porților, mobilierul în satul X ș. a.).

b) *printr'o descriere a manifestărilor estetice în cadrul câtorva gospodării țărănești*, cu care prilej se adună toate domeniile artei populare laolaltă.

Pentru o prezentare descriptivă limpede și conștiincioasă, considerăm necesare ambele modalități ale sintezei.

EXPLICAREA MANIFESTĂRILOR ARTISTICE POPULARE

Distingeam însă la începutul acestor îndrumări pe lângă momentul *descriptiv* al cercetării și unul *explicativ*, deși observam — în același timp — strânsa lor legătură. Pentru o expunere de metodă distincția trebuie însă mai departe menținută și urmează să înfățișăm de aceea de acum — pe larg — o *călăuză* în domeniul explicativ al artei populare. Ne întrebăm deci cum să ne lămurim manifestările artistice mai sus descrise, care sunt factorii lor generatori, care să fie — cu alte cuvinte, — explicarea procesului artistic popular pe care l-am caracterizat și clasificat mai întâi static, fenomenal? Ajungem astfel la *seria determinantilor fenomenului artistic popular* și-i expunem pe rând cu probabilitatea lor înrâurire asupra manifestărilor descrise în prima parte a acestor îndrumări.

Determinantul cosmic

1. Vom fixa mai întâi cât mai precis poziția geografică a comunității țărănești pe care o studiem, în *spațiul artistic înconjurător*. Vom fi atenți la apropierea de oraș, dar nu vom uita să colindăm, cel puțin

sumar, satele din jur. Un astfel de drum e cu atât mai necesar cu cât ne aflăm în regiuni cu populații eterogene, care schimbă între ele, conștient sau nu, valori artistice. Unele forme ale porților drăgușene de pildă, înfipte înalt în zid, lipsite cu totul de ornamentație, exprimând simplu și economic funcțiunea utilității lor, n'ar putea fi înțelese fără influența Sașilor comunităților țărănești apropiate, ba unii meșteșugari străini furnizează Drăgușenilor mobilier cu motive florale străine. De sigur și înrăuriri drăgușene vor fi pătruns dincolo, contribuind astfel la crearea unui *spațiu artistic relativ omogen* a cărui întindere va putea fi mai târziu, după cercetări mai îndelungi, fixată și exprimată *cartografic*.

2. Un alt determinant cosmic îl descoperim în *felul și variațiile cliimei* care orânduiesc timpul muncii și eliberează răgazuri pentru manifestările de natură estetică. Lunga durată a iernii care variază după ținuturi în cadrul chiar al aceleiași provincii, explică de pildă în parte cantitatea și calitatea unor produse ale muncii casnice cum este țesutul, ornamentarea instrumentelor de muncă atunci când țărănul n'a fost preocupat de lucrul câmpului sau migala și bogăția încreștăturilor păstorești care se datorește și cliimei care dă puțință ciobanului să-și petreacă atâta vreme singur în creerul munților.

Anume manifestări artistice se produc numai în anume anotimpuri care silesc pe țărani să se concentreze într'o direcție determinată și nu în alta. Impodobirea caselor țărănești, confecționarea portului se săvârșesc mai ales în timpul iernii, când țărâncă e nevoită să se lege mai mult de casă.

3. Materialele în care se încorporează arta populară se găsesc de multe ori chiar în solul sau subsolul comunității respective. Argila ceramică, lemnul pădurilor pentru construcții, materiile colorante etc. se găsesc uneori în cadrul cosmic al satului și explică adeseori abundența unor manifestări față de sărăcia altora. Cercetătorul va însemna deci măsura în care manifestările satului sunt sau nu, tributare materialelor găsite în mediul înconjurător.

4. Pentru punctul de vedere *estetic* e important de urmărit exploatarea virtualităților artistice ale materialului brut, căci porozitatea argilei, structura fibroasă a lemnului, maleabilitatea metalului predetermină anume efecte estetice.

Determinantul biologic

1. Urmează a se cerceta sub acest capitol influența factorilor rasiali în sensul mai restrâns al elementelor etnice eterogene ce înrău-

resc manifestările artistice. În legătură cu poziția geografică a comunității, am amintit mai sus direcția acestei cercetări. Din păcate, fundamentul biologic-rasial e o problemă încă nelămurită, așa că studiosul va trebui să fie foarte prudent în explicațiile de această natură.

2. Mai ușor de constatat e de sigur diferențierea manifestărilor artistice după criteriul *sexului*. Imperiul artistic al femeii este cu mult mai larg și mai dezvoltat decât al bărbatului țaran. Portul cu toată bogăția lui de fenomene, ornamentarea interioară a casei sunt exclusiv opera ei. Țăranul lucrează la construcții, la creștăturile în lemn, ca și păstorul, sau devine meșteșugar,

3. De asemeni clasificarea pe *vârste* a manifestărilor se înțelege dela sine. Preocupările artistice ale copilului cu micile lui jucării în lemn care moștenesc adesea forme adulte de mult pierdute, sau îmbrăcămintea lui, se deosebesc cu totul de înclinațiile estetice ale tinerilor sau bătrânilor. Indemnul erotic joacă aci un rol foarte însemnat, activând viu manifestarea artistică a tineretului și făcând-o să dispară aproape la bătrâni.

Determinantul psihic

E un domeniu cu mult mai vast ca cele dinainte și mai greu de cercetat, dar cu atât mai hotărîtor.

1. Avem de cunoscut astfel *măsura și sensul* în care se manifestă în arta populară *psihologia primitivă sau arhaică*. Din punctul de vedere al *gândirii* vom constata ușor: a) *concretismul* manifestărilor prin reprezentarea de fapte particulare fără a se ridica la generalitate (în compoziția unei zugrăveli de pildă, personagiile ne apar ca strict individualizate, fără legătură între ele, fără a dovedi că se întregesc în acțiunea care alcătuiește subiectul tabloului).

b) *symbolismul* lor ca un rezultat al concretismului, ideile fiind întotdeauna încorporate sensibil în imagini (de aci o simbolică a colorilor, a acțiunilor, a figurilor de plante, ba chiar și a motivelor geometrice).

c) simbolismul duce apoi la *tipizare* și *abstractism*, întru cât năzuința de a reprezenta concret o idee se reduce la schițarea foarte sumară a obiectului înfățișat (de aci și expresionismul zugrăvelii țărănești).

d) înrăurirea *gândirii asociative*, cu toate modalitățile ei, care alcătuiește un caracter esențial al „mentalității primitive“, va fi de asemeni cercetată. (Motivele ornamentale apar laolaltă în aceeași or-

dine în care au fost asociate în modelul tradițional, obiectele reprezentate pe un tablou se alătură spațial așa cum au fost văzute în natură etc.).

Din punctul de vedere al *afectivității* arhaice, vom avea de urmărit preferința pentru senzații puternice în folosirea colorilor vii și strălucitoare, fără nuanțe prea fine, efecte contrastante în domeniul portului etc.

Cum însă mentalitatea țărănească nu este una pur primitivă, așa cum s'a crezut, determinantul psihic trebuie să fie mai departe descompus și în alți factori alcătuitoari. Vom avea astfel de urmărit:

2. *Inrâurirea mentalității așa zise culte*, care pătrunde tot mai mult la sate sub forma raționalizării și mecanizării. Uneltele de lucru, construcțiile sunt lipsite pe încetul de ornamentarea gustului popular și utilitatea birue vădit preocuparea estetică.

3. Apoi determinantul psihic îmbracă și o *formă națională*, o structură care deosebește atât de evident o manifestare românească de una săsească sau ungurească. Și pe acest tărâm pașii cercetătorului trebuie să fie prudenți, fiindcă rezultatele studiilor de până acum sunt foarte relative.

4. Din cadrul psihologiei naționale se desface mai departe o *structură psihică regională* care-și adaugă apoi anume precise accente strict *locale*. Se cunosc astfel deosebirile între portul diferitelor ținuturi, dar și variantele locale care te fac să ghicești chiar numele satului după ele. Pentru descoperirea acestor factori e necesară o cercetare comparativă a fenomenelor din mai multe comunități învecinate.

5. Determinantul psihic mai cunoaște apoi o *formă țărănească specifică*, o mentalitate aparte de cea a proletariatului, de pildă, având o tendință profund conservatoare și crescând dintr'o adâncă legătură cu pământul în care țaranul e înfipt cu toate rădăcinile lui spirituale. În manifestările artistice, cercetările cele mai noi (vezi *Scheltema: Die deutsche Volkskunst*, 1938) descoper tot mai mult urmele unor străvechi legături cu natura. (Cultul solar ca principiu generator și cultul pământului ca principiu general par a se oglindi în simboale ca svastica, crucea — roata, steaua etc.).

6. Există apoi și o *psihologie confesională* care diferențiază de pildă arta mai mistică și mai abstractă a țaranilor ortodocși de cea mai plastică și concretă a celor catolici, a căror înrâurire nu se prea observă totuși la greco-catolicii noștri.

7. În sfârșit, o importanță deosebită începe să se dea în cadrul artei populare, *psihologiei individuale*. Caracterul anonim și colectiv ce

i s'a atribuit până acum manifestării artistice populare, nu seacă izvorul ei individual. Și comunitatea țărănească își are personalitățile ei creatoare care încearcă prin variante să îmbogățească tezaurul tradițional prin noi forme artistice. Va fi o datorie a anchetatorului de a identifica pe acești creatori individuali nu numai printre meșteșugarii satului, ci și în sensul comunității nediferențiate profesional. Vom cunoaște astfel numele zugravului, cojocarului, tâmplarului, iconarului ș. a. care au dat unui tip artistic străvechiu o formă nouă, dar și pe al simplului țăran sau cioban care a combinat în compoziții noi elemente tradiționale.

Determinantul istoric

Manifestarea artistică țărănească este însă în mare parte un ecou al propriului ei trecut.

1. Cercetătorul va urmări pe cât posibil, *firul tradiționalismului artistic* popular care poate duce uneori până în preistorie (Motive ca svastica, roata, steaua urcă până în epoca neolitică). Pentru forme mai noi, puterea tradiției se va desvălui numai pe câteva generații în urmă, de multe ori în cadrul aceleiași familii chiar.

2. Determinantul istoric îmbrățișează însă și *forma transiterii de sus în jos*, a valorilor artistice istorice (ale stilurilor culte) către domeniul artei populare. Multe elemente ale hieratismului bizantin s'au strecurat de pildă, în statismul și abstractismul artei țărănești, anume componente ale portului cum e în unele ținuturi: marama sau strălucitoarea beteală ce împodobeste cu lungi fire argintii pe țarancă, vin — după unele păreri (N. Iorga) — din fastul curților domnești de sub înrâurirea bizantină. Dar icoanele satului nu imită de multe ori pe cele culte ale bisericii sau chiar modele ale unor artiști de seamă. În cazul descoperirii izvoarelor culte ale artei populare, cercetătorul va fi însă nevoit a observa imediat modificările aduse modelului de către mentalitatea țărănească.

Determinantul economic

Studiul va urmări mai departe paralelismul economic-artistic al manifestărilor.

1. Se va nota *dacă și în ce măsură* bogăția sau sărăcia țăranului influențează cantitatea și calitatea produselor artistice. Se va alege pentru aceasta câteva gospodării reprezentative sărace, mijlocașe sau bogate și se vor înfățișa manifestările lor artistice comparativ, surprinzând raportul lor de dependență.

2. Vom urmări apoi *fenomenul în cadrul economiei familiale închise* în care producătorul e și consumator, în comparație cu economia deschisă a meșteșugarului care lucrează și pentru alții. Problema aceasta a părut la începutul cercetărilor despre arta populară, crucială (Alois Riegl, 1894), întru cât s'a socotit mediul economic familial ca singurul adevărat creator de artă populară cu valoare estetică, eliminându-se meșteșugul ca unul care lucrând pentru câștig, devitalizează estetic produsele sale. Cercetarea va verifica autenticitatea ipotezei determinând relațiile între formele economice și cele artistice.

3. Se va înfățișa de asemeni înrăurirea produselor industriei orășenești asupra manifestărilor populare, cum e cazul pieirii atâtor forme ale portului din pricina ieftinătății vestmintelor de oraș, înlocuirea icoanelor pe sticlă prin litografii etc.

Determinantul spiritual.

1. Fenomenul artistic popular nu se caracterizează prin libertatea creatoare a artei culte, putând apărea oricând și oriunde. El se leagă în primul rând de obiceiurile comunității cu care formează adesea un bloc nediferențiat. Impodobirea casei țărănești de pildă, cu toate obiectele de efect decorativ, nu se săvârșește întâmplător, ci numai cu prilejul Crăciunului sau al ceremoniilor nunții, ca un fel de *obicei* ce se încadrează ca o verigă într'un lanț. Paralelismul obiceiurilor cu manifestările artistice ne va reține deci stăruitor atenția.

2. Manifestările artistice populare sunt apoi determinate de *știința confecționării și utilizării* instrumentelor de lucru. Unele primitive mânuate fără prea mare abilitate duc la forme artistice inferioare, așa cum dovedesc ornamentele de pe porți care au de aceea un vădit caracter infantil; de asemeni icoanele pe sticlă produse printr'o largă diviziune a muncii presupun o anume știință și exercițiu care determină valoarea lor artistică.

3. *Indemnurile și funcțiunile spirituale* ale manifestării artistice alcătuiesc în sfârșit o preocupare din cele mai grele, dar din cele mai importante. Sentimentul iubirii, al generozității, religiozitatea sau chiar vechi înclinații magice stau la baza unora dintre manifestări. Nevoia efectului sau prestigiul social, dorința de a-și arăta bogăția, stau la baza altora. Simpla bucurie în fața ordinei, simetriei podoabei determină apariția celei de a treia categorii.

Funcțiunea pe care o îndeplinește obiectul considerat la începutul cercetării ca „artistic“, va trebui negreșit determinată pentru a se

defini caracterul lui estetic sau neestetic și a se rezolvi astfel o problemă esențială a „artei populare“. Metoda folosită va fi cea a anchetei prin care să obținem chiar dela țărănul creator atitudinea sa față de obiectul în discuție. O anume școală etnografică germană (Prof. I. Schwietering) susține astfel că întrebarea estetică nu e nicicând ridicată de țărăn în fața obiectelor zise artistice. E deci cazul să lămurim problema care e fundamentală prin faptul că ne îngăduie sau nu, să vorbim de o „artă“ populară.

Determinantul etic

1. În sfârșit avem de cercetat *atitudinea etică a comunității* față de manifestările artei populare. Intru cât anume opinia colectivă aprobă sau nu fenomenele artistice și ce poziție ia față de inovații? Cum se manifestă aprobarea sau sancționarea (batjocură, ironie etc.)?

Sintetizăm acum îndrumările de mai sus într'un *plan de cercetare a artei populare a comunității țărănești* cu observarea firească a necesității adaptării lui fiecărei unități studiate ca și a completării lui după problemele ce răsar la fața locului.

PLAN DE LUCRU

Descrierea manifestărilor artistice

I Domeniile manifestării artistice.

1. Planul de așezare a satului;
2. Alegerea locului și cadrului diferitelor clădiri importante;
3. Elemente țărănești în construcțiile satului;
4. Cimitirul satului (orândurea mormintelor, cruci, monumente, bisericuțe etc.);
5. Casa țărănească.

a) poarta și porțița (aspect general și ornamentație); b) curtea și grădina; c) corpul casei țărănești: aspectul exterior și aspectul interior (ansamblul decorativ și elementele lui constitutive).

Ansamblul decorativ interior (orândurea obiectelor, ritmul lor, variație, raportare la fundal).

Elementele ansamblului decorativ:

mobiliierul, reprezentări figurative, produse ale țesătoriei, ceramică, ornamentarea uneltelor de muncă.

6 Portul țărănesc.

a) pe vârste și sex; b) de-a-lungul câtorva generații.

7. Incestături ciobănești.

8. Lucrări ale meșteșugarilor satului (cojocari, tâmplari, fierari, iconari etc.).

II. Timpul manifestării artistice (manifestări periodice sau întâmplătoare)

III. Clasificarea tipologică a manifestărilor artistice

IV. Frecvența tipurilor manifestării:

a) într'un singur domeniu; b) pe mai multe, odată.

V. Sinteze descriptive.

a) un tablou al manifestărilor pe comunitatea întreagă; b) o descriere pe gospodării

EXPLICAREA MANIFESTĂRILOR ARTISTICE

I. Determinantul cosmic

1. Fixarea comunității în spațiul artistic înconjurător;
2. Clima condiționând timpul manifestării artistice;
3. Materialele aflate în mediul înconjurător (argilă, lemn, vegetale pentru materii colorante, metale etc.);
4. Virtuțile estetice ale materialului manifestării artistice.

II. Determinantul biologic

1. Înfrâurirea elementelor etnice eterogene;
2. Diferențierea manifestărilor artistice după sex;
3. Diferențierea după vârstă.

III. Determinantul psihic

1. Psihologia primitivă sau arhaică;
 - a) înfrâurirea gândirii arhaice: concretism, simbolism, tipizare și abstractism, gândire asociativă etc ; b) afectivitate (senzații coloristice, iubire pentru efecte contrastante ș a).
2. Influențe ale mentalității culte,
3. Înfrâuriri ale psihologiei naționale;
4. Înfrâuriri ale psihologiei regionale și locale;
5. Mentalitatea țărănească,
6. Psihologia confesională,
7. Psihologia individuală.

IV. Determinantul istoric

1. Tradiția în arta populară;
2. Influențe ale artei culte, istorice.

V. Determinantul economic

1. Raportul manifestărilor artistice cu starea economică;
2. Relații între forme economice și cele artistice;
3. Influența produselor industriale orășenești

VI Determinantul spiritual

1. Relațiile artei populare cu obiceiurile;
2. Știința producerii și mănuirii instrumentelor de lucru;
3. Indemnuri și funcțiuni spirituale ale manifestării artistice.

VII. Determinantul etic

1. Atitudinea comunității față de manifestări aprobare sau respingere.

Al. Dima

e. PLAN PENTRU CERCETAREA PORTULUI ȚĂRANESC

Portul popular poate fi privit dintr'o împătrită perspectivă:

1. În primul rând, ca un mijloc de apărare împotriva mediului, ca un mijloc de adaptare la împrejurările naturale de existență, care indică puterea de reacție a omului împotriva lor. În această calitate, haina este un bun de cultură materială; ea indică felul și gradul de civilizație a unității cercetate.

2. Ca un obiect având o valoare artistică. Materialitatea hainei servește de obiect și unei prelucrări care, de data aceasta, nu mai ascultă de criteriile utilului, ci de normele frumosului. În migala și fantezia împodobirii unui costum se desvăluie ceva din frumusețea artei.

3. Ca un fapt social. Portul este obiectul unei reglementări sociale. Diversitatea formelor sale nu este întotdeauna rezultatul gustului individual, ci a diferențierilor pe care grupul social le hotărăște, legate uneori de o ierarhie de valori. Un grup diferențiat se răsfrânge în varietatea costumelor sale, un grup omogen se regăsește în unitatea portului său.

4. În sfârșit, portul popular are o valoare și semnificație etnică. Alături de celelalte bunuri ale culturii populare, el este purtător de caractere specifice etnice ale unei unități sociale.

Cercetarea propriu zisă a portului, în lumina acestor puncte de vedere, cuprinde două momente principale.

Primul moment constă în ordonarea materialului prin determinarea tipurilor de costum, a variantelor și a formelor de amestec. Stabilirea tipurilor, a variantelor, cât și a formelor de amestec, poate privi atât costumul ca unitate — corelație tipică de piese tipice — cât și piesele de port în parte — cămașă, fotă, căciulă etc. Criteriile după care se stabilesc deosebirile de tip sau variantă sunt date de elementele costumului: croi sau formă, stil și dispoziția motivelor ornamentice,

culoare, dimensiuni, material și tehnică, pentru deosebirile de tip, fundamental fiind croiul.

Variantele sunt micile abateri dela tip — de formă, culoare, ornamentică — iar formele de amestec rezultă din combinarea a două tipuri de costum, aparținând la grupe geografice, istorice și culturale deosebite.

Noi am grupat tipurile de îmbrăcăminte în două mari categorii, după unitățile culturale din care provin, sat și oraș, rămânând ca portul popular să fie urmărit apoi pe linia timpului în tipurile lui istorice, pe de o parte, iar în formele lui actuale, pe de alta.

Considerarea tipurilor de costum duce la stabilirea portului caracteristic pentru sat sau regiuni. Pentru regiune, tipul cu aria maximă de întindere este socotit specific, port regional. Portul satului, deci al unității singulare, poate fi urmărit de sine stătător, sau prin raportare la regiune; în primul caz interesează tipurile locale și frecvența lor de circulație, în al doilea, acestea reprezintă o variantă specifică a portului regional.

Coexistența în sat sau regiune a două tipuri deosebite sau predominarea unor forme de amestec, indică posibilități și tendințe de prefacere în sensul elementelor mai recente.

Al doilea moment al cercetării îl alcătuiește considerarea sociologică a materialului. Portul fiind un fapt social, se vor cerceta legăturile lui cu grupul social. Aci se desprind mai multe linii de cercetare.

Pe una din acestea se urmărește dependența portului în formele și evoluția lui de structura unității sociale și complexul de relații în care este integrată. Se va vedea în ce măsură existența grupelor de sex, vârstă și a categoriilor sociale — economice, culturale, profesionale — cât și relațiile dintre ele, concurență, imitație, erarhie, sunt determinante pentru felul în care se înfățișează portul. Ar fi de urmărit aci influența grupurilor privilegiate prin situația lor socială, asupra modei (bogații, intelectualii etc.).

Diferențierile portului vor trebui apoi cercetate în felul în care sunt cerute de evenimentele festive sau grave — nuntă, moarte etc. — la care participă individul sau grupul.

Se va urmări de asemenea, dacă complexul de relații (economice, politico-administrative, culturale etc.), în care este prinsă unitatea, în funcție de o anumită situație geografică (apropiere de oraș sau de căi de comunicație, izolare etc.) provoacă și înlesnește prefaceri în port prin împrumuturi de elemente străine. Din această perspectivă va

trebui urmărită prezența și proveniența, aria de întindere, circulația și evoluția elementelor portului, cercetarea având de stabilit ce este împrumutat, de unde, de ce.

Pe altă linie de cercetare, ar fi de considerat portul ca obiectul unei reglementări sociale, reglementare de care s'ar lega conceptul unei anumite bune cuviințe și care ar determina ceea ce „se cade“ să fie purtat de unele grupe sociale — tineri, bătrâni, frunțași etc., — și în anumite împrejurări — biserică, adunări, vizite, ceremonii.

În sfârșit, portul poate fi cercetat în finalitățile lui sociale. Prin conexiunile sale cu celelalte conținuturi ale vieții sociale, el îndeplinește o multiplă funcție în societate, fie economică — punerea hainelor la ladă, cu sens de capitalizare —, fie erotică — instrument de selectare, — magică sau socială — mijloc de integrare în comunitate sau întărire a unor diferențieri și erarhii sociale.

Metoda de cercetare va fi, pe cât se poate, observația directă a faptului concret, costum sau piesă de costum, în toată actualitatea lui. (E preferabil ca cercetătorul să studieze formele portului chiar în împrejurările în care sunt purtate, de ex. portul de duminică, duminică; portul de lucru, la lucru etc.). Relatările informatorilor în legătură cu obiectul trebuie considerate ca o completare necesară, iar nu ca o informație unică. Numai când materialul concret lipsește — ca în cazul portului istoric — se pot folosi numai relatările informatorilor.

Pentru culegerea materialului necesar, cercetătorul folosește, ca mijloace proprii, fotografii și desene. Acestea pot reda obiectul în întregime, sau numai fragmente cu detaliile interesante. Se poate combina fotografia cu desenul, desenul redând detaliul, iar fotografia întregul. Orice obiect, desen sau fotografie, trebuie să aibă o fișă anexată, în care să se treacă toate datele interesând obiectul (vezi Planul de lucru, nr. 3, punctele a, b, c, d, e, f, g, h, i, k). Desenul sau fotografia sunt semnificative sociologic numai dacă știi al cui e costumul, ce vechime are, când este purtat etc.

Desenele și fotografiile se pot grupa într'o culegere, așa ca să poată prezenta în imagini portul satului sau regiunii cercetate. În acest caz sunt de respectat câteva reguli:

1. Culegerea trebuie să fie completă. O alegere a costumelor sau a pieselor numai după criteriul estetice, ar falsifica realitatea. Toată varietatea de costume și motive trebuie să-și găsească loc în culegere, chiar atunci când pare a dovedi un gust îndoielnic.

2. Trebuie să fie sistematică, diversitatea costumelor fiind prezentată pe categorii: sex, vârstă, stare civilă, ceremonii, grupe sociale;

culegerea va cuprinde deci tot ce se poartă la toate vârstele, pentru bărbați și femei, căsătoriți sau nu, în toate împrejurările și pentru toate grupele sociale.

3. În sfârșit, obiectivă, obiectele alese trebuind să fie reprezentative pentru colectivitate.

Cercetătorul se mai poate ajuta în lucrul său de hărți și statistici: statistici pentru a stabili frecvența unui tip de îmbrăcăminte, și hărți pentru a surprinde ariile de distribuire a diferitelor tipuri de costume sau piese de port.

PLAN DE LUCRU

A. STABILIREA:

a) unităților tipice ale portului: 1) tipurile portului istoric; 2) tipurile portului actual se poartă baine orășenești, port țărănesc? Care sunt tipurile regionale, care sunt cele locale? Ce frecvență și arie de întindere are fiecare tip?

b) a variantelor lor — de formă, culoare, ornamentică etc

c) a formelor de amestec: se poartă fustă orășenească cu iie? sau șorț de oraș peste fotă? se poartă bluză de oraș cu fotă? ce elemente străine de regiune sunt introduse în portul regional sau local? etc.

I. Analiza costumelor.

a) Capul — 1. pieptănătură: părul este scurt retezat? cu cozi prinse în jurul capului? femeile se piaptână cu conciu? există pieptănătură cu „împlicitori“ (cărare la mijloc și pe părți multe codițe subțiri, strănse apoi la spate)? își pun petele, tricolor în păr? etc.

2. acoperământ: se poartă căciulă — cu moț, rotundă? pălărie țărănească sau de oraș? pălărie de fetru, de paie, șapcă? femeile au maramă, cărpă, polmesenec? există portul cu coarne, sovon, ceapță, căiță și frunțar? se poartă capul gol? iarna sau când plouă se poartă glugă? etc.

b) Imbrăcăminte trupului — 1. se poartă iie, cămașă? bluză orășenească? etc.

2. se poartă fotă, șurț, vâlnic, păstură, catrință, oprege? se poartă fustă orășenească? bărbații poartă ițari, cioareci, izmene sau pantaloni? etc.

3 bărbații se încung cu șerpar, cureaua, chumir? femeile cu brâu, brațeje, bete, cordon?

4. se poartă cheptar, bondiță, vestă de oraș? se poartă și jerseuri? etc.

5. se poartă lecăr (recăl), suman? cojoc, cojocel, sarică, bubou? se poartă laibăr, laibăriță, zeghe, zeghioi? se poartă scurteică, palton orășenesc? etc.

c) Imbrăcăminte piciorului — 1. se poartă ciorap de lână, obiele, tureci? se poartă toloboni (ciorapi groși de lână de forma unor cisme)? se poartă ciorapi de bumbac sau de mătase? etc.

2. se poartă opinci — cu cuie, fără cuie, cu gurgui sau simple, cu curele sau nojițe —, opinci de gumă, ghete, cisme, pantofi, sandale, scarpeți? etc.

d) **Podobe și anexe** — cu ce se împodobesc fetele, cu mărgelile, strămbuși, cu salbe, cercei, ace de cap? pun flori în păr, struși? logodnica sau mireasa pune cunună? flăcăii poartă șervețele, baston, baltag? își pun văstră (floarea ginerelui și a vătavului)? etc.

II. *Datele necesare descrierii fiecărei piese din port în parte.*

a) **Materialul** din care e făcut: 1. din ce fel de material e făcut obiectul — din lână, cânepă, in, bumbac, mătase, catifea, piele etc.?

2. de unde e procurat materialul: e cumpărat dela oraș? e produs și prelucrat în gospodărie? e cumpărat în stare brută dela oraș sau din alt sat, dar prelucrat în gospodărie?

b) **Tehnica folosită**: 1. la coloratul firelor — se întrebunțează culori vegetale, pregătute în gospodărie? culori chimice cumpărate? sau culori amestecate?

2. la țesutul materialului — țesătura e făcută în războiu? în câte rțe e țesută? e țesută în flori? e dată la puiă, în vâltoare? pânza este înălbită? etc.

3. la croitul și cusutul hainelor

4. la împodobirea costumului — ornamentele sunt brodate pe fir? pe păioară (etamină)? după scrisoare (desen pe pânză)? este aleasă, țesută, cusută pe dos? se face șabac? etc.

c) **Ornamentica**: 1. stilul motivelor decorative — este geometric, naturalist sau stilizat? dacă e naturalist, ce elemente se preferă — elemente florale, animale, persoane?

2. dispoziția motivelor — iia are broderii la gât, pe umeri (altițe), de-a-lungul mâncicilor, pe piept, pe spate? opregul sau șurțul are vârstele și florile așezate orizontal sau vertical sau combinat? motivele sunt dispuse ritmic, simetric, fără vreo ordine aparentă?

3. materialul — pentru ornamentică se întrebunțează lână, mătase, cotton, arnici, lână, strămătură, sârmă (fir), beteală, fluturi de metal, mărgelile? se coase cipcă (dantelă), se prind și canafi (ciucuri) de unele piese ale costumului? vestele se garnisesc cu panglici de catifea sau șnură (șnur) sau imitație de astrahan?

4. motivele tipice și denumirile lor — trandafir, steluțe, calea rătăcită, lănuțe, coarnele herbécului etc

5. colorit — care sunt culorile fundamentale și îmbinările obișnuite?

d) **Dimensiuni**

e) **Croiul sau forma**: ce tip de croială are obiectul? de ex. iia are croiala bătrânească, sau croiala mai nouă, nemțească? din ce părți e compus obiectul și ce denumiri are fiecare parte?

f) **Vechime**: de când datează obiectul? de când datează croiala, ornamentica obiectului? obiectul este nou, dar de tip vechiu?

g) **Persoana care îl folosește:** nume, sex, vârstă, știință de carte, meserie, stare economică și socială, origine etnică, geografică etc.

h) **Proveniența obiectului:** 1. e făcut în gospodărie? de cine? de fată, de mamă, de bunică, de bărbat etc.? când a fost făcut și cu ce prilej? pentru purtat, zestre, pentru dăruit etc.?

2. e cumpărat? în sat, afară din sat, în oraș, în alt sat, la bălcu, dela negustori ambulănți?

3. e căpătat? cu ce prilej — botez, nuntă, nășie, moarte etc.

i) **Circulația motivelor:** (proveniența lor). 1. de unde și dela cine e luat motivul? de pe un costum mai vechiu? de pe unul nou? dela o fată bogată, cu vază în sat, dela o străină, dela intelectuali, dela oraș? etc.

2. cum și cu ce prilej? la horă, șezătoare? cu ocazia dusului prin târg sau alte sate? etc.

3. de ce a fost ales tocmai acesta? pentru că așa se poartă aci? pentru că e mai frumos ceea ce se poartă în oraș sau alt sat? pentru a întrece pe alții? pentru a se deosebi de alți indivizi sau de alte grupe sociale, geografice sau etnice? pentru că are anumite virtuți magice etc.?

j) **Păstrarea obiectului:** e purtat, e păstrat la ladă pentru zestre? e păstrat pentru fata cea mare? etc.

k) **Folosirea obiectului:** 1. este purtat numai la lucru? numai la horă și sărbătoare? sau este pentru anumite ceremonii — nuntă, botez etc.?

2. este folosit pentru podoabă? pentru anumite operații magice? pentru asigurarea prestigiului? ca mijloc de capitalizare? etc.

l) **Valorificarea estetică a obiectului:** de ce e socotit frumos? pentru că e nou? pentru că așa au purtat bătrânii? pentru că e scump? trainic, folositor, greu de făcut, plăcut la vedere? pentru că vine dela oraș? etc.

III. *Inventare de obiecte de îmbrăcăminte.*

Oamenii în genere folosesc multe și variate obiecte de îmbrăcăminte? sau puține? au și rufărie? cine o poartă? își reinnoesc des sau nu îmbrăcămintea? există vreo zi a anului când trebuiesc puse haine noi — de pildă Anul nou? le spală des și unde? care haine sunt mai multe, de iarnă, de vară, de lucru, de sărbătoare, de zestre etc.?

IV. *Meșterii satului și ai regiunii, producători de obiecte de îmbrăcăminte: cojocari, croitori (abagii), croitorese, brodeze, cismari, pălării.*

a) cine e meșterul? nume, sex, vârstă, știință de carte, stare economică și socială, naționalitate, proveniență? unde își are atelierul?

b) unde și-a făcut ucenicia? în sat? în alt sat? la oraș? în care oraș și care sat?

c) ce material folosește? material cumpărat, produs în casă etc.?

d) ce tehnică folosește?

e) de unde are modelele întrebuințate? le-a făcut singur? le-a moștenit dela meșterul precedent? le-a adus din altă parte? etc.

f) unde desface produsele? numai în sat sau și în alte sate? în care sate?

B. URMĂRIREA DIFERENȚIERILOR PORTULUI DUPĂ IMPREJURĂRI DE VIEAȚĂ ȘI GRUPE SOCIALE

a) sex: ce poartă femeile, ce poartă bărbații

b) vârsta și starea civilă: ce poartă copiii, flăcăii și fetele? ce poartă bărbații și nevestele, bătrânii și bătrânele? ce poartă fetele bătrâne?

c) anotimp și vreme: ce se poartă iarna, vara, în timpul zilei, noaptea, pe timp răcoros sau ploios? etc.

d) împrejurări de viață socială: care sunt hainele de lucru, hainele de sărbătoare? ce se poartă la diferitele ceremonii — nuntă, botez, moarte? cum se îmbracă morții? etc.

e) categorii sociale: ce diferențe de port există între răzeși, mazili, clăcași etc.?

f) stări economice: bogați, mijlocași, săraci?

g) categorii culturale: cu școală făcută la oraș, la sat, fără școală?

h) naționalitate: români, sași, secu etc.

i) grupe geografice: din regiune, din alte regiuni, dela oraș

j) profesii: agricultor, păstor, meseriaș, funcționar, negustor etc.?

Aceste diferențe sunt diferențe de fapt sau sunt reglementate și impuse de grupul social? În acest caz, ce sancțiuni se aplică abaterilor?

Marcela Focșa

BIBLIOGRAFIE

TILKE MAX: Osteuropäische Volkstrachten in Schnitt und Farbe, Berlin, 1925;
IORGA N.: L'art populaire en Roumanie, 1923; OPRESCU G.: Arta țărănească la Români, Buc. 1929; TZIGARA-SAMURCAȘ: L'art paysan en Roumanie, Buc. 1931;
PAPAHAGI TACHE: Images d'ethnographie roumaine, 2 vol. Buc.

f. PLAN PENTRU CERCETAREA GRAIULUI

Dialectologia, ramura lingvisticii care se ocupă cu cercetarea dialectelor, datează din a doua jumătate a veacului al XIX-lea. În înfățișarea ei de astăzi, dialectologia datează abia de câteva decenii și anume de atunci de când Ascoli și mai apoi Gilliéron au pus bazele cercetării științifice a graiurilor vorbite.

Scopul unei anchete pe teren este de a înfățișa materialul lingvistic al localității sau regiunii cercetate în ceea ce are el mai caracteristic.

Materialul acesta nu trebuie cules însă la întâmplare. O anchetă de acest fel nu oferă lingvistului tocmai elementul esențial: material comparabil.

Astfel de material nu se poate culege decât cu ajutorul unui chestionar pregătit dinainte. Cercetătorul, înainte de a merge pe teren, trebuie să fie înarmat cu un chestionar lingvistic, care să-i ofere posibilitatea să culeagă informații asupra foneticii, morfologiei, sintaxei și lexicului graiului respectiv.

Numărul de chestiuni depinde de timpul pe care cercetătorul îl are la dispoziție și de extensiunea pe care fiecare cercetător vrea să o dea anchetei sale. În afară de aceasta, chestionarul trebuind să fie adaptat la fiecare localitate sau regiune ce urmează a fi cercetată, numărul chestiunilor nu este același pentru toate anchetele. Este însă absolut necesar să se păstreze un fond de chestiuni comune, care formează partea generală a chestionarului. Acest chestionar — general — va fi folosit în toate localitățile cercetate și chestiunile lui vor fi puse tuturor persoanelor alese pentru studiu.

În afară de această parte generală, chestionarul va cuprinde și o serie de chestiuni speciale — chestionarul special —, adaptate fiecărei localități sau regiuni cercetate. De exemplu, într-o localitate ai cărei locuitori se ocupă cu pescuitul, chestionarul acesta special va cuprinde chestiuni privitoare la această ocupație. Aceste chestiuni nu vor fi întrebuate atunci când se cercetează o localitate delamunte, ai cărei locuitori se ocupă cu păstoritul; în acest caz, chestionarul va cuprinde chestiuni cu ajutorul cărora se vor obține răspunsuri cu privire la viața păstorească.

Se înțelege că, dacă planul de lucru general (format din chestiuni de întrebare generală) poate fi alcătuit înainte de a merge pe teren (în baza chestionarelor întrebate de alți cercetători), cel special nu poate fi alcătuit decât în urma cunoașterii prealabile a stărilor lingvistice din regiunea sau localitatea de cercetat.

De aceea e de recomandat ca ancheta să se facă în două etape: prima, de recunoaștere, cu chestionarul general (comun), careia îi va urma a doua — adevărata anchetă —, după ce, în prealabil, chestionarul a fost redactat definitiv. Prima parte a anchetei dă posibilitate cercetătorului să cunoască, în linii largi cel puțin, aspectul lingvistic al regiunii și, în baza acestei cunoașteri, să poată alcătui ches-

tionarul special, care va fi adăugat celui general, formând chestionarul definitiv.

Înainte de redactarea chestionarului, trebuie aleasă localitatea sau regiunea în care se va face ancheta. Alegerea se va face deasemenea în baza cunoaşterii prealabile a stărilor lingvistice respective. G. Paris spunea că idealul ar fi ca ancheta să se facă în fiecare localitate. Lucrul nu e posibil: nici timpul şi nici atâtea alte împrejurări nu permit o astfel de anchetă, decât atunci când localităţile din regiunea respectivă sunt mai reduse ca număr. Rămâne atunci ca cercetătorul — sau cel care dirijază ancheta — să aleagă un număr de localităţi numai. Criteriile de alegere sunt în funcţie, în primul rând, de scopul anchetei. Pentru o anchetă al cărei scop este urmărirea inovaţiilor de limbă produse de deplasările de populaţie se vor alege localităţi întemeiate prin imigrare; când ancheta are de scop cercetarea influenţelor reciproce dintre două limbi, de exemplu, vor fi alese localităţile locuite de o populaţie de naţionalitate diferită ş. a. m. d.

Când nu se urmăreşte o problemă specială (ca mai sus), ci caracterizarea particularităţilor graiului respectiv, este de preferat ca ancheta să se facă pe centre de unitate lingvistică. De exemplu, dintr'o regiune ca Ţara Oltului, care cuprinde peste 60 de sate, se va alege un număr de localităţi (5—10) care, în cadrul regiunii, să formeze centre de unitate lingvistică a regiunii.

Odată ce regiunea sau localitatea a fost aleasă şi chestionarul redactat definitiv, cercetătorul ajuns la teren trebuie să-şi aleagă persoanele pe care urmează să le chestioneze.

Ținând seamă de cerinţele de azi ale dialectologiei, persoanele trebuie alese cu băgare de seamă şi în așa fel încât să se obțină informații asupra graiului pe generații, sexe, clase sociale, deplasări de populație, căsătorii mixte, etc.

Pentru a culege informații asupra inovațiilor lingvistice produse de factorul „generație“ este absolut necesar ca persoanele ce urmează să fi interogate să reprezinte graiul generațiilor succesive (practic: în fiecare localitate să se chestioneze cel puțin 3 persoane — bărbați și femei: una între 10—20 ani, alta între 20—50 ani și a treia între 50—70 ani).

Când locuitorii unui sat sunt împărțiți în diferite categorii sociale (proprietari, etc.), subiectele trebuie să facă parte și din aceste categorii.

Rolul deplasărilor de populație în modificările lingvistice trebuie deasemenea urmărit. De aceea nu trebuie evitate persoanele care provin,

în localitatea cercetată, din altă localitate (prin colonizare, căsătorie ș. a. m. d.).

O anchetă trebuind să înfățișeze realitatea lingvistică din regiunea sau localitatea respectivă în momentul când se face cercetarea, cercetătorul nu trebuie să urmărească numai aspectul arhaic al graiului. E greșită credința acelor care se adresează, pentru obținerea informațiilor, numai persoanelor mai în vârstă, acelor „mai puțin inteligente“, sau celor neinfluențate de limba comună ori literară. Graiul unei localități sau unei regiuni nu este reprezentat numai de vorbitori din categoriile de mai sus, ci de întreaga comunitate socială a satului (bătrâni și tineri, inteligenți și mai puțin inteligenți, etc.). Deci, dintre persoanele ce urmează a fi chestionate nu trebuie să lipsească nici acelea care sunt mai inteligente, care au venit în contact cu limba comună, etc.

Apoi, subiectele trebuie să îndeplinească anumite condiții generale: să fie originare din localitate (în afară de cazul când ancheta are de scop rolul deplasărilor de populație în structura graiului), să audă bine, să aibă dantura completă, să nu aibă defecte de pronunțare.

Având în vedere cele de mai sus, practic, alegerea subiectelor se poate face astfel:

Ajuns în localitate, cercetătorul caută să stea de vorbă cu cât mai multe persoane, discutând cu ei fel și fel de lucruri (despre starea câmpului, despre originea satului, numărul locuitorilor, etc.). Din discuție și observație proprie, cercetătorul își dă ușor seama care dintre persoanele cu care a stat de vorbă sunt mai interesante pentru studiu. Observațiile proprii, făcute asupra persoanelor ce urmează a fi întrebat, pot fi completate — pentru siguranță — cu informații dela alți consăteni ai lor (mai ales intelectuali: preoți, învățători).

După ce subiectul a fost ales, trebuie convins de scopul urmărit. E falsă credința că subiectul, necunoscând scopul urmărit, întrebunțează un grai mai natural; dimpotrivă, este mereu bănuitor și în răspunsurile pe care le dă se simte, de multe ori, teama de a nu-l chestiona pentru a-i... fixa impozitele, ori cine mai știe ce.

Despre subiectele interogate trebuie să se dea toate informațiile cu privire la starea lor civilă: unde s'au născut; unde s'au născut părinții și bunicii; deplasările în alte localități; timpul cât au stat în alte localități; știe sau nu știe ceti și scrie; ce limbi cunoaște (unde și cum le-a învățat), a făcut armata (unde și cât); e căsătorit (cu o localnică sau străină de localitate), etc.

Anumite fapte de limbă, caracteristice graiului unora din subiecte, care au făcut deplasări, se pot explica numai cunoscând aceste indicații de mare importanță pentru știință.

Ancheta propriu zisă — interogarea subiectelor — pune, dela început două probleme: a) e bine ca interogarea să se facă izolând subiectul sau lăsând să fie de față și alte persoane și b) ce metodă e de ales: întrebarea directă sau indirectă?

Procedeului de-a interoga de față fiind și alte persoane i s'au adus obiecții mai numeroase decât procedeului de a izola subiectul în timpul chestionării. Personal, am experimentat și unul și altul și mi s'a părut că atunci când subiectul nu este izolat, răspunsurile sunt mai naturale. Subiectul, între ai săi (fiindcă „prin prezența mai multor persoane“ înțeleg pe cei ai casei, 3—5 persoane), se simte mai puțin stânjenit, mai degajat și, deci, răspunsurile sunt mai naturale. Apoi, am avut de foarte multe ori impresia că atunci când erau de față și alte persoane, subiectul simțindu-se controlat de cei din jur, care cunosc ca și el graiul, întrebuițează, în răspunsurile ce le dă, formele locale (se întâlnesc uneori și subiecte care răspund cu rea credință).

Dialectologii care au făcut anchete cu ajutorul chestionarului, au preconizat, unii procedeul întrebărilor directe („cum ziceți pe aici la *cioban*“?), alții procedeul întrebărilor indirecte („cum ziceți la omul care păzește oile“?) Procedeul al doilea este de preferat: subiectul în acest caz nu e influențat de întrebare. Dar dacă interogarea directă poate fi aplicată la chestiunile formate din cuvinte izolate (*cioban*, *masă*, etc.), nu poate fi întrebuițată la chestiunile formate din fraze; pentru obținerea răspunsurilor la aceste chestiuni nu se poate întrebuița decât metoda întrebărilor directe.

Obiecția că răspunsul ar putea fi influențat de întrebare este simțitor micșorată atunci când subiectul e bine ales și când anchetorul procedează cu pricepere și răbdare.

Chestionarea propriu zisă nu trebuie făcută nici cu grabă nici cu nervozitate și mai ales trebuie evitate întrebările repetate, care obosesc și plictisesc subiectul.

Răspunsurile obținute se vor nota numaidecât așa cum au fost rostite, fără să li se aducă vre-o modificare ulterioară. Dacă eventual subiectul revine, singur, asupra răspunsului, se va nota faptul. Se va nota deasemenea atunci când subiectul nu răspunde (fie că nu cunoaște termenul, fie că se jenează, etc.).

Când se cercetează o regiune mai întinsă, este preferabil ca

ancheta să fie făcută în zig-zag. Astfel, într'o regiune cum este Țara Oltului, după ce a fost cercetată o localitate din partea estică a regiunii (de exemplu *Perșani*), localitatea ce urmează să fie cercetată imediat nu va fi una vecină (*Șinca, Șercaia*), ci una mai îndepărtată (de pildă, *Sâmbăta, Porumbac, etc.*). Ancheta în zig-zag are avantajul că anchetorul poate să sesizeze cu mai multă ușurință diferitele nuanțe ale rostirilor locale.

Deasemenea este recomandabil ca ancheta să fie făcută în două sau chiar trei etape. Dacă ancheta necesită o durată de timp mai lungă, realizarea ei într'o singură etapă de cercetare obosește, dacă nu chiar plictisește, pe anchetor, făcându-l, fără să vrea, să-și piardă dragostea și interesul pentru cercetare.

Răspunsurile trebuie notate fonetic (cf. mai jos). E bine să se dea lămuriri asupra notației fonetice întrebuițată de cercetător, arătându-se și defectele lui de audițiune; deasemenea e bine să se indice locul de naștere și domiciliul anchetatorului.

În cursul anchetei cu chestionarul, subiectul întrebuițează, în discuție, diferite forme și termeni interesați care, deși nu sunt trecuți în chestionar, este necesar să fie notați.

În afară de răspunsurile la chestionar, se vor urmări termenii mai interesați din graiul local (ex.: *zăuri, la*), indicându-se întotdeauna sensul.

Deasemenea nu trebuie să lipsească o cercetare a terminologiei în legătură cu diferite ocupații (păstorit, olărit, etc.).

Se vor culege apoi numele topice, indicându-se și starea fizică (deal, vale, râpă) a termenului dat (și eventuale legende sau indicații în legătură cu numele respectiv). Tot la fel onomastica, cuprinzând nu numai numele de botez, familie și poreclele, dar și numele de animale. La onomastică e bine să se indice și frecvența diferitelor nume, ca și criteriile după care se pun numele. (*Crăciun* fiindcă s'a născut în ziua de Crăciun; *Vasile* fiindcă așa îl cheamă pe naș, etc.).

Răspunsurile la chestionar oferă informații mai ales cu privire la fonetică și morfologie; informațiile privitoare la sintaxă, stilistică, etc. se obțin mai greu prin întrebuițarea chestionarului, pentru că chestiunile prin care se obțin astfel de informații sunt formate din fraze și acestora nu li se poate aplica decât metoda întrebării directe, care influențează mai ușor răspunsul. De aceea e bine ca anchetorul să caute să facă câteva înregistrări fonografice în fiecare localitate cercetată.

Deoarece fonograful nu e la îndemâna oricui, trebuie ca proble-

mele indicate (sintaxă...) să fie urmărite prin discuții variate cu dife-riți vorbitori cu care anchetorul vine în contact.

Din acest fel de discuții anchetorul va culege și o serie de termeni vechi care nu se mai întrebuițează decât rar în graiul local (ex.: *custa, pedestru, vintrichel*, etc.).

O anchetă depinde în foarte mare măsură și de calitățile sau defectele anchetorului. De aceea cercetătorul e dator să dea toate amănuntele asupra felului cum a făcut cercetarea asupra notației, asupra dificultăților întâmpinate, asupra eventualelor erori făcute în modul de a pune chestiunea, etc.

Informații prețioase, îndemnuri și sugestii asupra anchetelor dialectale se pot găsi, între altele, la Sever Pop, *Buts et méthodes des enquêtes dialectales*, în „Mélanges de l'école roumaine en France“, 1926; Al. Rosetti, *Linguistica în cercetarea monografică*, în „Viața Românească“, XXII (1930), nr. 7 și 8 (și extras), și în anchetele „Laboratorului de fonetică experimentală“, publicate în „Bulletin linguistique“ (vol. III—VI). Amănunte asupra modului cum s'a făcut ancheta pentru *Atlasul lingvistic al României* se găsesc în introducerea primului volum, apărut de curând.

Chestionarul ce urmează a fost alcătuit în așa fel încât să se obțină informații asupra particularităților mai de seamă din diferitele noastre graiuri (pronunțarea diverselor categorii de *e*, palatalizarea labialelor, etc.).

El cuprinde un fond de chestiuni comun celorlalte anchete făcute asupra graiurilor românești (Weigand, anchetele asupra graiurilor nord-dunărene, publicate în „Jahresbericht des Instituts für rumanische Sprache“, III (1896) și urm., Al. Rosetti, *Cercetări asupra graiului Românilor din Albania*, *Atlasul Lingvistic al României* și anchetele „Laboratorului de fonetică experimentală“, publicate în „Bulletin linguistique“, III (1935) și urm.).

În afară de aceasta, pentru fiecare localitate sau regiune chestionarul trebuie complectat cu o serie de chestiuni speciale fiecărei localități cercetate: Astfel, pentru o localitate ca Lăpujul de sus, de exemplu, se vor adăuga chestiuni care să cuprindă vocala *e* (*ă*) sau diftongul *ea* (*a*) după *p*, *b*, *v*, *f*, *m*; sau, pentru o regiune ca Năsăudul se vor adăuga chestiuni prin care să se observe rostirea *pt* pentru *ps*, (*lipță, pedepțesc*), etc.

Iată chestionarul (este aci numai chestionarul căruia i-am zis „general“, care se va completa, pentru fiecare regiune, cu chestionarul „special“):

1. cap ¹	44. șold	87. văduvă
2. păr	45. picior	88. cal
3. piepten	46. merge (a)	89. iapă
4. creier	47. genunche	90. armăsar
5. frunte	48. călcâi	91. mânz ⁵
6. ochiu	49. talpă	92. herghelie
7. albeață	50. os	93. șea
8. vedea (a) ²	51. piele	94. chingă
9. sprânceană	52. măduvă	95. căpăstru
10. geană	53. sânge	96. hăț
11. tâmplă	54. vână	97. ham
12. nas	55. tată ⁴	98. bou
13. nare	56. mamă	99. vacă
14. gură	57. tată vitreg	100. țaur
15. limbă	58. mamă vitregă	101. vițel
16. dinte	59. bunic	102. vițea
17. buză	60. bunică	103. junc
18. mânca (a)	61. bărbat	104. junincă
19. obraz	62. femeie	105. bivol
20. mustață	63. soție	106. bivoliță
21. barbă	64. fecior	107. vite (colectiv)
22. ureche	65. fată	108. porc
23. auzi (a)	66. copil	109. scroafă
24. gât	67. frate	110. vier
25. umăr	68. soră	111. purcel
26. subsuoară	69. nepot	112. purcea
27. braț	70. nepoată	113. untură
28. cot	71. unchiu	114. slănină
29. mână	72. mătușe	115. șoric
30. palmă	73. văr	116. cocoș
31. pumn	74. verișoară	117. găină
32. deget ³	75. ginere	118. cloșcă
33. unghie	76. noră	119. pui (și fem.)
34. piept	77. naș	120. ou
35. pânțec	78. nașe	121. rățoi
36. plămân	79. fiu	122. rață
37. inimă	80. fină	123. găscan
38. ficat	81. mire	124. găscă
39. fiere	82. mireasă	125. paseri de curte (colectiv)
40. rărunche	83. nuntă	126. oare
41. mișloc	84. copil din flori	127. berbec
42. spinare	85. gemeni	128. miel
43. șira spinării	86. văduv	129. mea ⁶

¹) Pentru fiecare nume se va întreba și forma de plural.

²) Pentru verbe se vor culege și diferite forme de conjugare.

³) Și diferitele numiri ale degetelor (arțător, etc.).

⁴) Se va urmări și felul în care subiectul se adresează fiecărui grad de rudenie (tăticule, lițo, lele, etc.).

⁵) Numele pe vârstă (mânz, cârlan, etc.).

⁶) Numele oilor pe vârstă (miei, cârlan, țerțiu).

130. stearpă	174. toamnă	218. grădină
131. turmă	175. iarnă	219. zarzavat
132. cioban	176. soare	220. salată
133. stână	177. lună	221. roșii
134. strungă	178. stea ⁸	222. ceapă
135. lapte	179. luceafăr	223. usturoi
136. smântână	180. senin	224. castravete
137. chiag	181. nor	225. hrean
138. caș	182. ploaie	226. morcov
139. brânză	183. plouă (a)	227. fasole
140. corastă	184. curcubeu	228. cartof
141. urdă	185. umbrelă	229. salcie
142. zer	186. zăpadă	230. plută
143. burduf	187. ninge (a)	231. fag
144. câine	188. gheață	232. mesteacăn
145. cățea	189. vânt	233. frasin
146. cățel	190. brumă	234. carpeu
147. pisică	191. ceață	235. salcâm
148. pisoi	192. rouă	236. arbori (colectiv)
149. șoarece	193. tună	237. tăia (a)
150. șobolan	194. fulgeră	238. grâu
151. șarpe	195. viscol	239. porumb
152. vierme	196. șes	240. secară
153. venin	197. vale	241. ovăz
154. zi	198. deal	242. semăna (a)
155. dimineată	199. munte	243. secere
156. amiazi	200. vârf	244. fână
157. vecernie (chindie)	201. piatră	245. pâine
158. seară	202. pădure	246. mămăligă
159. miezul nopții	203. sat	247. carne
160. noapte	204. uliță	248. plug
161. zori de zi	205. drum ⁹	249. brazdă
162. azi	206. cărare	250. părțile plugului ¹¹
163. ieri	207. piață	251. cânepă
164. alaltăieri	208. plai	252. pânză
165. mâine	209. măr (pomul și fructul)	253. cămașo
166. poimâine	210. păr	254. ie
167. săptămână	211. circș	255. pieptar
168. numele zilelor săptămânii	212. vișin	256. șerpar
169. lună	213. prun	257. cioareci
170. numele lunilor ⁷	214. dud ¹⁰	258. izmene
171. an	215. nuc	259. pălărie
172. primăvară	216. piersec	260. pantof
173. vară	217. sâmbure	261. ciorap

⁷⁾ Se vor culege, când se cunosc, și numirile vechi (gerar, faur, etc.)

⁸⁾ Și numele diferitelor constelații.

⁹⁾ Se vor urmări, cu sensurile lor, și termenii *stradă, budifă, cale, șosea*, etc.

¹⁰⁾ Punându-și întrebarea „ce pomii cresc pe aici?”, subiectul va fi lăsat apoi să spună singur.

¹¹⁾ Plugul, ca și alte unelte uzuale, se va fotografia sau se va desemna.

262. opincă
263. obială
264. pat
264. cearceaf
265. plapomă
266. saltea
267. perină
268. casă
269. pridvor
270. masă
271. scaun
272. lavișă
273. ședea (a)
274. sobă
275. coș
276. pivniță
277. ușe
278. cheie
279. închide (a),
deschide (a)
280. cui
281. fier
282. curte
283. șură
284. grajd
285. iesle
286. funie
287. car
288. roată
289. ferestrău
290. vrabie
291. rândunică
292. porumbel
293. ulu
294. mierlă
295. barză
296. paseri (colectiv)
297. aripă
298. cioc
299. lup
300. vulpe
301. urs
302. iepure
303. viezure
304. albină
305. stup
306. miere
307. viespe
308. biserică
309. preot
310. clopot
311. turn
312. altar
313. sicriu
314. cruce
315. groapă
316. mormânt
317. cimitir
318. cârciumă
319. vin
320. viță de vie
321. beat (bețiv)
322. bea (a)
323. prăvălie
324. tutun
325. fumez
326. zahăr
327. bomboane
328. dulco
329. lampă
330. chibrite
331. aprinde (a)
332. petrol (gaz)
333. sticlă
334. pantofar
335. fierar
336. brutar
337. măcelar
338. măcelărie
339. carne
340. primar
341. notar
343. scrie (a)
343. pretor
344. prefect
345. ministru
346. avocat
347. judecător
348. perceptor
349. jandarm
350. judecătoreie
351. tribunal
352. școală
353. învățător
354. creion
355. hârtie
356. militarie
357. recrutare
358. soldat
359. ofițer
360. automobil
361. tren
362. bicicletă
363. avion
364. doctor
365. medicament
366. spital
367. farmacie
368. tuberculoză
369. numărătoarea ¹³
370. sărbătorile mari ¹⁴
371. culorile ¹⁴
372. Coarnele berbecului sunt mari
373. Pana cocoșului este ca secerea
374. Găunile noastre stau în curte
375. Gâsca e bună, dar găscanul e rău
376. Cloșca vede de pui
377. Vulpea e vicleană
378. Puzecel te mușcă
379. Salcia crește la margine
380. Trandafirul miroase frumos
381. Am înghițit un sămbure

¹³ Subiectul va fi lăsat să numere până la 22—25, apoi va număra din 10 în 10 și din sută în sută.

¹⁴ Începând cu Anul Nou, subiectul va fi lăsat să spună singur „ce praznică” mari mai sânt.

¹⁵ Pentru aceasta se va arăta subiectului diferite obiecte colorate (creion, hârtie, ștofă, etc.)

382. Vinul acesta e amar

384. Femeia țese

385. Acesta e un hoț

386. Am luat o pușcă și l-am împușcat

388. Este plin de praf până în vârful capului

387. Am fost bolnav și mi-a căzut părul din cap

388. Calul merge la pas

389. Am vândut o măsură de porumb

390. Spăl cămașa că-i murdară

391. Fata aceasta spală haine la râu

Pe lângă ancheta cu ajutorul chestionarului, cercetătorul mai poate urmări și alte probleme în directă legătură cu limba.

Astfel, acolo unde se găsesc, se pot cerceta limbile speciale dintr-o comunitate lingvistică oarecare; terminologia diferitelor categorii de ocupații (tâmplari, zidari, etc.); la orașe, limba mahalalelor ș. a. m. d.

Interesant este de urmărit și limba scrisă a celor dela țară. Pentru aceasta se pot urmări diferitele scrisori ale țăranilor, eventualele acte (contracte, procese-verbale) redactate de țărani.

Deasemenea, poate fi cercetat sistemul de comunicare prin gesturi (cu mâna, cu ochiul) sau alte semne deosebitoare de limba vorbită.

Transcrierea fonetică

Notafia fonetică a materialului cules este absolut necesară. Ne fiind posibil să se noteze toate nuanțele vorbirii, anchetorul este dator să adopte o notație care să fie simplă și clară; să fie seamă de posibilitatea de a nota repede și exact, ca și de posibilitatea de a fi tipărit și cetit.

În cele ce urmează înfățișăm un tablou al semnelor fonetice ce urmează a fi întrebuințate. Este notația fonetică adoptată pentru anchetele „Laboratorului de fonetică experimentală” din București.

Când anchetorul înregistrează sunete pentru care nu are semne în tabloul de mai jos, va întrebuința un semn convențional, pentru care va da apoi toate indicațiile necesare.

a = a din lit. pat, sac,

â = sunet între a și oa (apropiat de oa): kâr (Bănat).

ă = ă din lit. măr.

â = â deschis și lung, besăreacă (Ardeal).

â = sunet între ă și î; kând (Moldova).

e = e din lit. merg, leg.

ê = e deschis fr. père

ē = e mai deschis ca ê: mē, șē (Ardeal).

ē = sunet între ă și e: sed, țes (Ardeal).

ē = e închis.

ë = sunet între ă și ê (deschis): șêde (Ardeal).

i = î din lit. vin, in.

ï = î final de durată redusă: oamenî.

î = sunet între i și î: sîngur (Ardeal).

î = î deschis, mai lung: tundî (Moldova).

î = î (â) din lit. cînt, în.

o = o din lit. rog, pot.

o = sunet între o și oa: sokră (Ardeal).

y = y din fr. yeux (yaw, yey).

w = ou din fr. oui (wom).

k = c din lit. casă, cap; numai când se găsește înainte de a, ă, î, o, u sau consoană.

k = sunet între k și g: kavaler.

č = c (+ e, i) din lit. cer, cine.

č = sunet între č și ś: čer (Hațeg).

ň = n palatal: punte, lungă.

ts = t din lit. țară, părți.

ts = sunet între t și č: partse (Bănat).

t = sunet între t și d: kint.

š = ș din lit. și, șarpe.

ś = sunet între č și š (mai aproape de š).

r = r vibrant. răw.

r = r uvular: răw (Fărșeroți).

ğ = g (+ e, i) din it. gem, deget.

j = j din lit. joc, jar.

dz = z din lit. lazzarone.

ž = sunet între j și g: žok.

dž = sunet între d și ğ (mai apropiat de ğ): tundže (Bănat).

ʒ = gama grecesc n-gr: αζος.

Semne diacritice

/ după o vocală indică accentul dinamic al cuvântului. bîne.

˘ sub o vocală indică primul element al unui diftong crescând. peatră, oală.

˜ deasupra unei vocale indică nasalitatea acelei vocale: ũ om.

/ deasupra sau lângă o consoană notează o consoană muată (ğ, h, k, h, ç, etc.).

o sub o consoană în funcție silabică: mpărat.

c indică exploziunea unei consoane: lap^cte, kap^c.

Sunetele abia perceptibile se vor nota cu semne mai mici puse mai sus:

akas, frats.

Nu se va întrebunța nici odată apostroful (poate fi confundat cu prima, care notează muierea consoanelor, sau cu apostroful întors, care notează o explozie consoantică), ci numai trăsătura de unire.

Se va indica întotdeauna locul accentului de intensitate în cuvintele în care accentuarea e diferită de accentuarea limbei literare ex): *akolo'* spre deosebire de *ako'lo*; se va nota deasemenea, dacă există, diferențele cantitative, de ritm, etc.

D. Șandru

g. PLAN PENTRU CERCETAREA LITERATURII POPULARE

GENERALITAȚI

Oricare ar fi punctul de vedere din care s'au privit problemele în legătură cu viața spirituală a satului, sociologic, antropologic, mitologic, religios, magic, istoric, istoric literar, folcloric etc. și oricare au fost sistemele care au căutat să-și revendice paternitatea studierii, interpretării și explicării fenomenelor sociale, secționând și clasând în moduri diferite mecanismul social și funcționarea lui, un consens tacit s'a stabilit între cercetători prin fixarea unitară — printre diferitele categorii de producțiuni populare — și a celor „care ar putea fi numite *de ordine ideală* pentru că se raportează la sfera superioară de gândire și simțire a omului simplu, la partea poetică a vieții lui“... (Ov. Densușianu, *Folclorul*, ed. II., București, 1937, pag. 20);

Această categorie de fapte a preocupat și va preocupa întotdeauna pe psiholog, pentru a desprinde din ele viața suflătoare a popoarelor, lărgind mult domeniul și concluziile etnopsihologiei, pe estetician, care va găsi întotdeauna mărgăritare nouă, în care cristalizarea frumosului să depășească utilul, înălțându-se spre etern, pe sociolog, pentru a vedea chiar și prin această categorie de fapte care reprezintă un permanent element integrat în sistemul de condiționări și funcționări interne și externe al unității sociale, în ce măsură legile paralelismului social coordonează viața societății, pe istoricul religiilor comparate, care va căuta culturi strămoșești păgâne sau creștine, pentru a le raporta la formele primitive ale altor nații, pe istoricul de literatură comparată sau națională, care va căuta existența și circulația unor teme, pentru a le integra în tematica universală, a

releva caracterele etnice ale acestor teme universale și a le pune în legătură cu operele literare mai noi, cu tradiția scrisă, — căci a „separa în chip arbitrar literatura populară scrisă de cea orală și de arta populară, înseamnă a tăia firele care leagă organele de viață a aceleiași entități sufletești: cultura românească, (N. Cartoian) — ori pentru a descoperi motive de autentică creație națională etc...

SENSUL CERCETĂRII

Delimitarea conceptului. Înainte însă, de a intra adânc în problemele care ne interesează, vom trebui să facem o precizare. Faptele ideale — pe care le menționam mai sus — au fost diferite interpretate până acum, de aceea a variat și denumirea lor. Totuși se pare că tot a existat o înțelegere unanimă atunci când, prin analogie cu fenomenele similare ale straturilor sociale culte, s'a adoptat termenul de literatură. Considerată uneori ca o „totalitate a plâsmuirilor minții poporului“, analfabet sau alfabet, dar care trăiește în comunități sociale rurale, literatura zisă populară nu și-a fixat întotdeauna domeniul — sau mai bine zis — categoriile de fapte pe care le implică. Indiferent dacă creația are o geneză individuală sau colectivă, dacă locul originii aparține grupului etnic românesc sau nu, dacă elementul generator aparține sferelor țărănești sau nu, dacă existența și circulația unei creații oarecare a fost sprijinită pe o tradiție orală sau scrisă, cercetarea acelei creații, de vreme ce există și se constată la un moment dat în mediul țărănesc, trebuie integrată în literatura populară și studiată ca atare. Se ajunge astfel la conceptul larg al orientării mentalității satului în și prin activitatea literară. După cum studiul muzicii populare s'a schimbat în ultima vreme către *studiul vieții muzicale populare* (C. Brăiloiu), studiul literaturii populare trebuie să se îndrepte către *studiul vieții literare populare*.

Numai prin prisma aceasta, se pot vedea diferitele valori ale unui motiv oarecare, constatat într'un timp și loc dat. Este foarte interesant că prezența lui a fost semnalată în fondul primitiv al popoarelor sălbatice, în mediul cult sau țărănesc al popoarelor civilizate, în cărțile de lectură de origini diverse, care au peregrinat peste granițele politice, formând hrană sufletească generațiilor, și că descoperirea lui și în sânul poporului românesc oferă perspective depărtate de lucru, pe baza textului literar pur. Dar, acest text literar, nu este numai obiect de muzeu și arhivă, ci mai întâi un *element viu*, care

trăiește nedespărțit de ființă și mai mult, este o *individualitate proprie*, cu o *vieață*, o *trăire specială*, subjugată unui anumit *întreg social*. În prima fază, în *vieața* acestui întreg social, noi trebuie să-i descoperim rostul, folosința, necesitatea, prin urmare *vieața externă a motivului*. Dar, această cercetare, în totalitatea fenomenologică a societății (*Herseni-Stahl*) nu apare singulară; ea este continuată în o a doua fază, în cea a legăturilor reciproce ale motivelor, în *vieața internă a complexului de motive* — de naturi și tendințe diverse — a documentului constatat. Un motiv, deși individual, nu apare niciodată singur, el este integrat într'o întrepătrundere cu altele, determinându-se cea ce am învățat să numim *contaminare*. *Vieața* motivului însă merge mai departe, într'o a treia fază, în cea de *vieață internă propriu zisă*, sau *inchisă*, în care suportă anumite alternanțe și variații. Două mărturii ale aceluiași motiv nu se pot niciodată suprapune perfect, găsind peste tot, o caracteristică, o expresie etc. care aparține informatorilor noștri, desvăluind momente psihologice și spirituale specifice lor.

De aceea, compararea și confruntarea variantelor și a contaminărilor, cu discernământul care fixează valoarea lor, ne pot fi foarte bune instrumente de lucru pentru studiul psihologiei populare, gustului popular, circulației și frecvenței, localizării și chiar istoricului motivelor.

Se poate vedea din cele de mai sus, că limitarea manifestărilor spirituale populare nu se poate face la întâmplare și nici dintr'un punct de vedere unilateral. Constatări paralele, ca cea a motivului Andromedei, al luptei voinicului cu balaurul pentru mântuirea fecioarei, fie sub forma basmului atât de cunoscut, fie sub cea a baladei Ivan Iorgovan, fie sub cea a legendei religioase a Sfântului Gheorghe, ori cea iconografică a aceluiași sfânt (*N. Cartojan*), ne spun foarte mult și ne îngăduie să pornim pe baze mari de cercetare — în care să scoatem la iveală și să explicăm, totul, începând cu deosebitele aspecte ale *morfologiei motivului* și sfârșind cu utilizarea *răspândirii lui în spațiu*, pentru a putea descifra *evoluția lui în timp* (*D. Caracostea*), baze care nu se pot găsi decât într'un sistem dinamic, un sistem sociologic, care să îngăduie studiul vieții literare a obștii sau a unui individ, a „subiectului“, ca și a literaturii însăși, a „obiectului“; un sistem, care să permită ca din *îngemănarea sociologică și literară* să se desprindă valoarea etnică a motivelor și aportul etnic cu care societatea noastră le-a înzestrat și transformat, pentru a le putea pune apoi pe plan comparat.

Teoria sociologică. 1. Imbrățișând ca metodă, sistemul cel mai dinamic și mai cuprinzător posibil, va trebui deci să se arate cum apare literatura populară în complexul fenomenului social, contribuția socialului în mișcarea literară a satului și deci realitatea determinanților manifestărilor spirituale și relațiile lor și apoi oglinda socială a acestor manifestări literare, adică întrevederea prin ele a socialului.

Cu alte cuvinte, problema care se pune este: există o armonie, o continuitate și o interferență permanentă de influențe sociale, care au străbătut și prin literatura populară, condiționându-i geneza și conservarea — și e posibilă aprecierea faptului social prin prisma ei — sau, există o disonanță între aceste variațiuni ale socialului care poate reține această categorie de manifestări de o parte?

Prin definiție — cum am văzut și mai sus — această disonanță nu poate exista.

2. Știm, având în vedere concepția sociologică a școlii bucureștene (*D. Gusti*), că sâmburele vieții sociale este voința socială, care reacționează determinată de cele patru cadre: cosmic, biologic, psihic și istoric, prin patru categorii de manifestări: economice, spirituale, politice și moral juridice, manifestări pe care le întâlnim în toate unitățile sociale ale satului. Cadrele acționează asupra manifestărilor prin o mulțime de factori, care toți la un loc, dau naștere paralelismului sociologic, atât intern, între cadrele extrasociale și cele sociale, pe de o parte, și între manifestările constitutive și regulative pe de altă parte, cât și extern, între ansamblul cadrelor și al manifestărilor.

3. Pe baza acestui sistem, *literatura populară, fiind o manifestare spirituală constitutivă*, vom vedea că:

A. — a) Ea va fi condiționată de toate *celelalte categorii de manifestări spirituale*, care o vor determina atât pozitiv, cât și negativ. De pildă, gustul de cetit, lectura, cartea în sine, sunt tot manifestări spirituale constitutive; însă, cu cât acestea cresc, cu atât arta povestitului va scădea, iar cântecul poporan cedează celui pseudoartistic, de obicei orășenesc, a cărui artificialitate în mediul țărănesc este adeseori atât de izbitoare, observându-se fenomene analoage cu cele privitoare la limbă, unde locul formei dialectale îl ia uneori, sub influența

școalei, amestecuri de graiu orășenesc și literar. Procesul acesta se poate sesiza în toată evoluția lui, mai ales, în raport cu știutorii de carte. Faptul că un informator din Nerej (Vrancea) îmi povestea Genoveva de Brabant, la care adăuga că o cetise nu de mult, dintr'o carte pe care a mai dat-o și altora — mărturisire interesantă atât pentru *circulația și influența acestor cărți de origine cultă în popor*, cât și pentru că *informatorul nu ignorează izvorul imediat al motivului*, pe care nu l-a învățat din auzite și pe care l-a transmis mai departe, împrumutând textul, iar nu ca în cazul altei informatoare, analfabetă, care își aducea aminte foarte vag, aceeași poveste, auzită în urmă cu mulți ani, dela mama ei, tot analfabetă — ne poate fi un document de mare preț. Nu le vom înmulți aici. La fel, sunt și corelațiile cu celelalte manifestări spirituale. Cele de artă plastică, apoi religiosul, magicul etc. sunt unite organic de literatură.

b) *Manifestările economice* condiționează și ele într'un mod foarte accentuat literatura populară. Problema a fost discutată de multe ori de sociologi, istorici și economiști. Uneori, cu cât starea economică a unei unități sociale este mai rea, cu atât și producția și circulația literaturii populare sunt diminuate sau invers. În mod evident, când într'un loc, ocupația de căpetenie este păstoritul, putându-se ușor observa indiciul economic, vom vedea în mod precis în acel mediu, o literatură populară în care caracterul predominant va fi cel păstoresc. O schimbare însă de ocupații va aduce cu sine trăsăturile caracteristice ale îndeletnicirilor celor nouă, fenomen vizibil destul de bine, în literatura populară a Nerejului, de pildă.

c) *Manifestările politice* vin și ele cu o nouă serie de condiționări; nu însă în măsura celor economice și ca un raport al lor față de literatură de anterioritate iar în cazul cel mai rău, de simultaneitate, și — de sigur — niciodată de posterioritate. Intre determinantele externe ale satului, sau mai precis, internaționale, fenomenul politic care a avut cel mai mare răsunet în toate satele noastre, a fost fără îndoială, războiul mondial. Plecarea în războiu, despărțirea de familie, de mândră, de prieteni și de sat, vieța de tranșee și de luptă, ca și întoarcerea acasă — dublate de suferințele celor rămași în așteptare — se reflectează admirabil în literatura populară, atât ca prilej al creației, cât și ca agent al transmisiunii motivelor.

d) *Manifestările moral-juridice* au și ele rolul lor. Etica este unul dintre caracterele dominante ale literaturii populare și permanentul sentiment al purității morale este un regulator al ei, ușor de observat,

în toate unitățile sociale ale poporului românesc. În ceea ce privește juridicul, se pare că condiționarea lui e mai redusă. Totuși, nu numai odată, mentalitatea populară reacționează printr'o falsă analogie cu eroii populari de altă dată, în fața conflictului dintre justiție și călcătorii ei, degajând legende și balade, mai mult sau mai puțin hibride. Tot ca o determinare moral-juridică, literatura populară prezintă nesfârșite specimene arhaice în care se întrevede regularea socialului, după concepția populară anterioară unei unificări juridice a satului nostru.

B. — Pe lângă aceste condiționări speciale, exercitate de celelalte manifestări — fie individuale fie asociate — care la rândul lor sunt condiționate în proporții variabile de literatură, aceasta mai e determinată și de *ansamblul cadrelor*, asupra cărora nu ne vom opri acum, pentru a nu da o dezvoltare prea mare acestor „Lămuriri“.

4. Din cele de mai sus, vedem că în afara esteticului, literatura populară conține în existența ei, o mulțime de valori indispensabile, ale căror relații se pot foarte bine determina.

Dar în același sistem, în afară de cele discutate și pe lângă exprimarea condiționării pe care literatura populară la rândul ei, ar avea-o — și sociologic trebuie s'o aibă — față de fiecare dintre celelalte elemente sociale, fiind fapte cu structuri complete, comportă față de unitatea socială în întregime, ca și față de lumea înconjurătoare acelei unități examinate, anumite *funcțiuni*.

Nu vom intra aci în desbaterea acestei probleme, ci vom da un singur exemplu.

Funcțiunea principală a cântecului popular, de obicei, este cea estetică. Adeseori, însă, această funcțiune decade în favoarea altora. Astfel, cântecele ostășești au de multe ori *funcțiune estetică*, dar de cele mai multe ori — peste estetism — ele simbolizează sfâșietoarea dramă a despărțirii, atât de intens trăită de popor. Cântecele de plecare la oaste se cântă în diverse ocazii. În momentele plecării însă, nu textul cântat și nici chiar melodia nu interesează. Mergând în grup, pe ulițele satelor, cântecul recruților — cântec care poate fi și de altă natură, nu numai de cătănie — auzit de departe, nu stârnește interes prin cuvintele sau melodia lui, care s'ar putea asculta și din depărtare sau din casă, ci prin însuși faptul că cineva pleacă din sat, pe care — cei care aud cântecul — vor să-i vadă, să-i știe cine sunt, să-i privească într'un mod special și să-i petreacă cu ochii și cu gândul. Este aici, un *semnal*, un rămas bun, un semn de o anumită im-

portanță, o funcțiune neestetice. Nu numai cântecul, dar povestea și povestitul, proverbul și ghicitoarea, etc... pot avea o sumedenie de funcțiuni, asupra cărora vom reveni pe rând, cu alt prilej.

Reacțiunea voinții sociale, față de *cadrul biologic*, se vede, printre altele manifestări și în literatura populară, care a primit și alte determinări, cum am văzut mai sus. Cântecul popular, de pildă, odată structurat complet, va putea, alături de condiționările pe care le exercită, să păstreze și acele caractere biologice, acele semne, din care se poate vedea indicele vârstei cântărețului, eventual creator și deci de cine trebuie cântat mai departe, sexul celui care l-a cântat și deci sexul celor care trebuie să-l cânte, gradul spiritual al cântărețului, profesiunea etc., prin urmare o sumedenie de *simboluri* și *funcțiuni*, care nu sunt altceva decât proprietățile lui, provenite din completa-i structurare a condiționărilor paralelismului social și care condiționări nu se pot înțelege decât când se cunosc toate structurile aceluiași paralelism social.

5. Din punct de vedere formal, literatura populară oglindește în urma determinărilor primite, anumite elemente care aparțin, la rândul lor, fie cadrelor, fie manifestărilor. Nu voi sublinia decât importanța *cadrelor cosmice*, care rămâne una dintre determinările esențiale pentru literatură, nu numai prin sugestiile descriptive pe care le emană, dar și prin misterul pe care-l ascunde și care se revarsă asupra agenților literari ai satului. Natura le oferă motivele, comparațiile, reprezentările necesare, ori de câte ori vor să exprime imaginile cele mai discrete. *Elementele botanice* ocupă în direcția aceasta, locul întâiu, atât prin frecvența lor, cât și prin sensul spiritual pe care-l au în concepția populară. Prezența lor — să zicem — în poezia populară, este explicabilă din două motive: sau au numai o valoare simplă, formală, a cuvântului, cea fonetică, pentru rimă și pentru alte necesități ale versificației, sau aceasta este dublată de sensul spiritual magico-religios pe care majoritatea plantelor îl au în credințele și superstițiile poporului și integrarea lor într'un cântec este strâns legată de esența sentimentului, plasticizând fantazia cântărețului. Acest gen de elemente, fizice, geografice, toponimice, onomastice etc., cercetat amănunțit, poate într'o oarecare măsură, chiar ajuta la indicarea mediului genezei unei anumite imagini, căci, la început, ele au apărut în poezia unei anumite regiuni și a unei anumite ocupații, care — mai mult sau mai puțin — se pot surprinde în acele imagini, cu totul altele în poezia haiducească sau păstorească față de cea plugărească.

Principii practice. 1. Față de aceste fapte, poziția cercetătorilor noștri s'a schimbat prea mult și de aceea și lucrările care ar fi putut determina direcții metodologice sunt foarte puține. Cu o definitivă sistematizare de lucru, care totuși nu va putea ignora puținul ce s'a lucrat până acum, poate nu va întârzia.

Cu gândul acesta, însemnăm aci, între alte planuri de cercetare sociologice, și acest *proiect de îndrumări în studiul literaturii populare*; nu e vorba deci de un chestionar în sensul strict al cuvântului, fiindcă mai întâi un atare chestionar e mult prea greu de înjghebat astăzi la noi, când ne lipsesc lucrări de bază, ca bibliografiile, inventare de motive și chiar culegeri suficiente, prezentate științific, și al doilea, fiindcă, dată fiind imensitatea materialului de literatură populară și variația lui dela regiune la regiune, dela sat la sat și dela individ la individ, un chestionar tinzând a fi cât mai complet se poate confunda cu un bun inventar. Și, deoarece am ajuns la o chestiune de mare importanță, pentru întronarea unor cercetări serioase de literatură populară, încrustăm absoluta nevoie a unei *bibliografii generale* a folclorului românesc care să facă util cercetătorilor materialul vast și ignorat din mulțimea periodicelor din toate colțurile țării, a *inventarierii diferitelor categorii de motive* existente în domeniul românesc, pe baza acelei bibliografii și apoi, în al treilea rând, alcătuirea pe baza celorlalte două feluri de lucrări, de *corpus-uri mari* și selecționate din materialul existent, pentru a avea în orice clipă, evidența întregului bagaj de povești, balade, cântece, ghicitori, etc., cel puțin așa cum avem proverbele, prin strădania lui Iuliu A. Zanne.

2. Un proiect de îndrumări în studiul literaturii populare implică două faze, atât ca orientare a cercetărilor, cât și ca tehnică a lor.

A. — *Ancheta*: pregătirea și efectuarea ei, sau mai bine zis, organizarea lucrului pe teren pentru colectarea datelor necesare.

a) — *Ancheta* poate fi de mai multe feluri: *anchetă generală*, când se studiază o individualitate sau o unitate socială oarecare, de exemplu: familia, șezătoarea, satul, regiunea, grupul etnic în întregime, intenționându-se a se prinde, comparativ, din materialul adunat, caracterele unității, motivele existente, dinamica, circulația lor etc., și *anchetă individuală*, când pe anchetator îl interesează numai o problemă anumită, un motiv, sau două, și le urmărește circulația, frecvența și variațiile într'o unitate socială sau în mai multe, pentru a le fixa topografic și cronologic ariile de răspândire, diferitele lor zone și eventual localizarea lor, către care tinde metoda istorico-geografică

(K. Krohn, J. Polivka). Prin urmare, atunci când vizăm o cercetare de ansamblu a unității, avem anchetă generală, iar când vizăm anumite probleme precise, avem anchetă individuală.

De obicei, s'au avut în vedere, în cercetările de până acum, anchetelo generale, având ca bază satul și uneori regiunea. Nu cunoaștem însă să fi cercetat cineva probleme pe anumite personalități generatoare sau conservatoare, ale satelor și pe familiile în care sunt integrate acele personalități și mai departe, pe ramificațiile de înrudiri ale membrilor descendenți ai acelor personalități și familii, care poartă cu ei bunurile spirituale în care au crescut. (De o încercare de acest fel, îmi vorbea P. Ștefănuță în urma observațiilor făcute într'un sat basarabean).

b) *Ancheta pe regiune* nu poate fi decât un fragment în spațiu, dinti' o serie de anchete individuale. O anchetă de ansamblu pe regiune trebuie să fie o încercare de luare de contact cu mulțimea de probleme pe care le pune și nicidecum o cercetare până la epuizare, care se poate aplica numai unei unități mai mici. Motivele de basm, de baladă, de lirică, proverbele, ghicitorile sunt în majoritate elemente de circulație universală. O delimitare a lor pe regiune e greu de făcut. De aceea se impune urmărirea lor spărgând granițele regiunii și chiar ale grupului etnic, până în toată întinderea lor, pregătindu-le reluarea în cadrul internațional. Se impune, deci, ca și în cazul satului — pe o scară însă mai redusă — după o anchetă generală de recunoaștere, abordarea numai a anumitor motive și urmărirea lor amănunțită, comună de comună.

c) Ancheta mai poate fi *directă* și *indirectă*. Dela început, vom îndepărta-o pe a doua, în a cărei eficacitate nu ne încredem.

I. *Cercetătorul*. Având în vedere o anchetă locală, cercetătorul va trebui mai întâi să-și formeze o pregătire specială. Să cunoască bibliografia lucrărilor despre regiunea sau satul pe care îl va cerceta, să se familiarizeze cu problemele generale care îi aparțin și să fie bine informat asupra geografiei și topografiei, istoriei, istoriei legendare și vieții lui economice etc., să cunoască bine culegerile de literatură populară care s'au făcut de acolo, ca și pe cele din alte părți, care, pe cale particulară sau oficială, au ajuns, ca și ziarele, revistele, calendarele, almanahurile și cărțile de literatură, în sânul satului. După ce s'a înarmat cu cunoștințele necesare și cu o răbdare de fier, cercetătorul mai trebuie să renunțe și la ideea că faptele vieții populare sunt — în mare — cunoscute dinainte. Ajuns în mij-

locul unității de studiat, orice faptă i-ar ieși în cale, să o considere demnă de reținut și să o noteze.

II. *Poziția cercetătorului față de sat și atitudinea satului față de cercetător.* Țăranii sunt conștienți de diferențele spirituale care există între ei și pătura intelectuală și de aceea nu le acordă încrederea lor, privindu-i cu tot felul de bănuieli, chiar când aceștia le arată prietenie dela început. Astfel, anchetatorul trebuie să știe, mai întâi, să-și câștige prietenii necesare.

III. *Informatorii.* Descoperirea informatorilor nu este întotdeauna norocoasă. Indată ce ți-ai câștigat încrederea și simpatia satului, lucrul va merge bine. Idealul ar fi ca cercetătorul să trăiască mai multă vreme vieța satului, să fie martorul prefacerilor ei și să-și formeze un graiu cât mai apropiat de cel al regiunii studiate. La început, într'o perioadă de constatare, anchetatorul e bine să aibă numai conversații cu sătenii, să se integreze în conversația lor obișnuită, despre vieța și nevoile lor, căutând prilejul de a strecura la timpul oportun, un proverb, o glumă, o snoavă, o legendă sau eventual chiar un basm. Aceasta va fi cea dintâi provocare. Nu numai că astfel, va răscoli memoria oamenilor și le va actualiza motive pe care le-au auzit cândva sau nu le-au mai spus de mult, ci le va dovedi că el însuși este un cunoscător și un om căruia îi plac poveștile, baladele, proverbele etc. Se povestește, se cântă și se spun ghicitori de preferință în timpul șezătorilor și a clăcilor, în serile lungi de iarnă, ca să treacă timpul și să meargă lucrul. Dar și în alte momente ale anului se poate asculta literatură populară. Duminecile și sărbătorile, „după biserică“ și până către seară, adunați la poartă, vecinii amestecă în repertoriul întâmplărilor recente, glume, basme, isprăvi din armată și războiu și multe alte fapte de interes literar. La munca câmpului, la tăiat de lemne în pădure, pe drum în timpul deplasărilor prin țară, în timpul lucrului unei construcții, peste tot, găsești pe cineva care stârnește râsul sau admirația celor prezenți. Dar, în aproape toate aceste ocazii, anchetatorul nu poate scrie tot ceea ce se petrece. De aceea, el va trebui să se mulțumească cu simple note, să înregistreze numele povestitorilor, motivele, episoadele, observațiile ascultătorilor, și după aceasta, altădată, să provoace el însuși anumite adunări, la care să invite în grupuri mai mici pe cei dela care a auzit ceva și să încerce să scrie. (Cf. *P. Sébillot*, *Instructions et questionnaires*, Paris, 1887; *P. Saintyves*, *Manuel de Folklore*, Paris, 1936; *Ion Mușlea*, *Invățătorii și folclorul*, Cluj, 1928).

În felul acesta, se poate căpăta o privire de ansamblu asupra di-

feritelor probleme, dispunând de un număr bogat și de informatori și de probleme. Se trece apoi la o sumară clasare a materialului, după care problemele încep a fi urmărite pe sexe, pe vârste, (preferăm perioadele până la 15 ani; 15—25; 25—50; 50—80), pe categorii sociale, pe familii, neamuri și prietenii (cercuri simpatetice), căutându-se a se stabili problemele pe centre, motivele în arii topografice și în zone precise de difuzare. Numai astfel, vom izbuti a fixa circulația și propagarea motivelor și a variantelor, dinamica lor, căile de pătrundere și contaminările lor în sat, prelucrările suferite aci, eventual motivele originare, localizarea lor, delimitarea tipurilor etc.

În privința *tehnicii de a interoga* se recomandă multă abilitate. Informatorul nu trebuie întrerupt pentru a-i cere explicații. forțat și nici interogat prea mult timp. Fiind vorba de literatură și estetică, nu trebuie să i se lase impresia că poartă o corvoadă în timpul cât îl avem înaintea. El trebuie să aibă mereu o bună dispoziție și trebuie să renunțăm și să amânăm pe altă dată când am simțit că nu mai poate continua. (Cf. și observațiile lui *Al. Vasiliu* în prefața volumului de *Povești și Legende*, Ac. Rom., Buc. 1918).

d) Cercetarea propriu zisă va consta, pentru a se putea ajunge la date precise, din două momente: I. Observarea și înregistrarea credincioasă a faptelor (motivele) și a opiniilor, credințelor despre acele fapte, precum și a gesturilor și atitudinilor sufletești față de acele fapte. II. Înregistrarea constatărilor și explicațiilor, pe care noi înșine le-am provocat, față de aceleași fapte (Cf. *H. H. Stahl*, *Tehnica monografiei sociologice*).

B. — *Redactarea materialului* cules se cere, astăzi, făcută cu multă chibzuială și cu explicații asupra metodei întrebuințate. Informatorii trebuie prezentăți în mod amănunțit. Ei înșiși reprezintă mici monografii sociologice. Starea lor civilă, socială și culturală, prestigiul lor în sat, deplasările, originea motivelor pe care le cunosc — unde le-au auzit, în sat, în armată, în călătorii, dela cine, dela rude, dela bătrâni, dela servitori, dela lăutari, călători etc., cu ce prilej, sunt chestiuni care nu trebuie să lipsească (*T. Herseni*).

Poveștile, baladele, cântecele, strigăturile, proverbele, constituie alte serii de mici monografii. Expunerea lor trebuie să se facă completă așa cum s'au cules, nu aranjate, nici prescurtate. Întâi, se va trece numele poveștii, baladei etc., cu care circulă în sat, apoi numele științific sau enunțarea motivului dominant al basmului tip, reproducerea lui și apoi toate variantele descoperite. Va urma o scurtă analiză critică și bibliografică a motivelor și episoadelor, cărora li se

vor semna variantele românești, după care se vor integra sumar în literatura universală. Aceste considerații vor fi făcute pe scurt — lăsând monografiilor speciale această sarcină, deoarece o carte de ansamblu nu poate, ca o monografie a unui motiv sau a unui proverb, să îmbrățișeze domeniul literaturii populare comparate, atât de vast și care crește din zi în zi — dar vor trebui făcute, pentru a se începe și la noi o coordonare serioasă, a se oferi tuturor, valoarea și cadrul problemelor și mai ales, pentru a putea, în momentele de față, pune la îndemâna cercetărilor de literatură comparată, materialul românesc. (Nu mă gândesc la sistemul monumentalelor lucrări ale lui *Em. Cosquin* asupra basmelor din Lorraine și ale lui *J. Bolte* și *J. Polivka*, despre basmele fraților Grimm, ci la prezentările, făcute de acesta din urmă, basmelor cehești, culese de *Șt. Kubin* și în colaborare cu *P. Lavrov*, asupra celor sud-macedonene sau măcar la cele făcute de *A. Mazon* pentru poveștilor și cântecele slave din Macedonia și Albania de sud. Încercări românești, am dat în contribuțiile noastre la monografiile comunelor Nerej-Vrancea și Drăguș-Făgăraș).

Lucrarea nu poate sfârși decât cu:

1. Un indice pe materii al motivelor (al personajilor, al situațiilor lor și al aventurilor).
2. Un indice alfabetic de nume proprii pe genuri.
3. Un indice de obiecte materiale care se găsesc implicate în povești, legende, balade etc.
4. Un indice alfabetic de nume comune la care se referă genul aforistic.
5. Un indice al bibliografiei întrebuințate.
6. Un indice al informatorilor.
7. Un indice al comunelor, atunci când ancheta s'a făcut pe regiune.
8. Un număr cât mai mare de hărți folclorice.
9. O hartă a locurilor de care se leagă anumite povești legendare (motivate sau nu de natura locului).
10. Un glosar al cuvintelor dialectale rare, pentru înțelegerea textelor.

I. GENUL LIRIC

Deoarece cântecul popular nu este numai poezie literară — decât arareori — ci este nedespărțit de melodie, cercetarea lui se face mai mult la capitolul muzicii. Atât partea lirică, cât și cea epică interesează, aci, numai sub aspectul sporadic nemuzical, tematic propriu zis, urmând ca soluțiile noastre să fie întregite de cele muzicale. Însemnăm, deci, cele câteva specii mai reprezentative.

Doină. Cântec. Horă.

Cântec de lume	Cântec haiducec
Cântec de dragoste	Cântec păstoresc
Cântec de dor și jale	Cântec ostășesc
Cântec de dojană și blestem	Cântece satrice
Cântec de pahar	Strigături (chiuturi, țăpurituri,
Cântec de războiu	uituri)

II. GENUL EPIC

(Cântat și recitat)

Balade (cântece bătrânești) și legende.

Diferitele specii ale genului epic popular versificat, deși au format obiectul multor discuții din care au ieșit formule de explicații uneori ispititoare, totuși, rar s'a ajuns la o interpretare care să indice și la noi, norme științifice ce dăinuiesc aiurea. Numai cu cele câteva monografii serioase (D. Caracostea și P. Caraman) nu se poate pregăti un chestionar științific. Dăm aici, deocamdată — un repertoriu al motivelor de baladă ce avem în lucru — un tablou de titluri, incomplet, evident, sub care un motiv, de orice natură, sau altul, circulează în domeniul românesc, pentru ca cercetătorul la teren să aibă în orice clipă, în față, un bagaj pe care ar putea să-l urmărească. Am înregistrat unele motive cu două, trei nume, cu toate că ar părea inutil.

1. Ağușu (Ağușită) lui Topală	22. Cântecul Brăilei
2. Antofiță al lui Vioară	23. Cântec din bătrâni
3. Arderea Iașilor	24. Cântecul fanariotic din 1821
4. Ardu Crăișor	25. Cântecul gerului (crivățul)
5. Armaș Dragomir	26. Cântecul lui Constantin Vodă
(Brâncoveanu)
6. Baba Sârba	27. Cântecul lui Cuza
7. Badiul (Badea Cârciumarul)	28. Cântecul lui Gică Moraru
8. Băcul Haiducul	29. Cântecul lui Hangherlu
9. Banul Brâncoveanul	30. Cântecul lui Marcoș (Malcoș) Pașa
(Paloș Bătrân)
10. Barbu	31. Cântecul nașului
11. Bătălia ruso-maghiară din 1848	32. Cântecul nunului (Letinul)
12. Bimbașa-Sava	33. Cântecul Pandurilor dela 1821
13. Blestemul	34. Cântecul șarpelui (Iorgovan)
14. Bogdan Damian	35. Cântecul soarelui
15. Bolboceanul Haiducul	36. Cântecul zaverei
16. Botea	37. Chira Chiralina
17. Brumărelul	38. Cicoarea
18. Bușor	39. Ciobanul amărit
19. Buruleanul	40. Cioma
20. Busuoc	
21. Călu Secariu (Ion al Mare)	

41. Codreanu
42. Constantin
43. Copilaș Românul
44. Copilaș de Turc
45. Corbea
46. Costache Dragoș
47. Costea
48. Despărțirea
49. Dedin Vornicul
50. Deli Marcu, fratele lui
Negrn-Vodă
51. Din și Constantin și Copil Românul
52. Doamna Ileana
53. Dobrișan
54. Dochia Sandului
55. Doicin bolnavul (Doncilă)
56. Dolca
57. Domnul Chipor Craiu
58. Drăguș
59. Drăguța înșelată
60. Fata de Frâng
61. Fica lui Banu Măgureanu
62. Fulga
63. Gheorghilaș (Gheorghia)
64. Ghiță Cătănuță
65. Ghiță și Floarea
66. Golea Haiducul
67. Gruia lui Novac
68. Holera
69. Iana Sinziana
70. Iancu Jianu
71. Iancu Muruz
72. Iancu Vodă
73. Ianoș Ungureanul
74. Ibraim
75. Iencea Săbiencea
76. Ilincuța Șandrului (Sandului)
77. Ivan Iorgovan
78. La curțile Vâlcului
79. La pântul porumbului
80. Lina Cătălina
81. Logodnicii nefericiți
82. Mănăstirea Argeșului
83. Mantu
84. Marcu Viteazul
85. Mierla și struțul
86. Milea
87. Miorița
88. Mitul
89. Mizil Crain
90. Moșneagul (Moșneanul bătrân)
91. Mocanul
92. Mihai Copilul (Cobiul, Haiducul)
93. Matei Basarab
94. Matei și Chiperi
95. Manole zidariul (Meșterul Manole)
96. Neaguța (Neaga)
97. Nevasta rătăcită
98. Nevasta vândută
99. Novae Baba Novac
100. Nunta lui Iancu Vodă
101. Nunul al mare
102. Olacul
103. Osânda
104. Pantelimon
105. Pe dealul bătrân
106. Peneș
107. Petre Busnioc
108. Petru Haiducul
109. Pinteza Viteazul
110. Popa cel de piatră
111. Povestea minunelii
112. Radoiță
113. Radu Rădncann
114. Radu Calomfirescu
115. Radu Șerban Basarab
116. Soarca și nora
117. Stancin al Bratului
118. Ștefan Vodă
119. Stoian Bulibașa
120. Stan din Bărăgan
121. Stăna prădată
122. Tănislav (Stănislav)
123. Toma Alimoș (Al lui moș)
124. Trei lebede
125. Trei surori
126. Tudorel Dobrogean
127. Tudorel (Olacu)
128. Tudorel (Zăvălaș)
129. Tunsul
130. Văleanul (Olenaș)
131. Vasile Codău
132. Vereș
133. Vișina
134. Voichița (Voica din Nadole)
135. Voinicul
136. Vulcan
137. Zdrelea

III. GENUL EPIC
(Povestit)

A. *Povești*
(Schimerat-Novellat = Märchen = Conte)

I. **Povești despre animale.** (cf. *A Aarne*).

Animalele pădurii (sălbătice)
Animalele sălbătice și animalele domestice
Omul și animalele sălbătice
Omul și animalele domestice
Animalele domestice
Păsări (sălbătice, domestice)
Pești

II. **Povești propriu zise (povești fantastice).**

Adversarul supranatural
Soțul (soția sau alte rude) supranatural sau vrăjit
Misiuni (însărcinări) supranaturale
Ajutători supranaturali
Obiecte supranaturale (talismane magice)
Puteri și cunoștințe supranaturale (cunoașterea graiului animalelor, etc.)
Alte momente supranaturale

B. *Povești în formă de legendă*
(Memorat-Fabulat = Sage = Légende)

1. **Legende cu cuprins moral și pedagogic** (Cf. și genul didactic, ca tendință)
a) Familia; b) Virtuți și vici; c) Obiceiuri sfinte

II. **Legende propriu zise (etologice; cf. *N. Cartoian*).**

a) Legende religioase canonice;
b) Legende religioase apocrife.

1. Dualiste:

Creațiunea (pământului, omului, lupului etc.), legăturile Evei cu diavolul, zăpislul lui Adam;

2. Apocaliptice:

Apocalipsul Apostolului Pavel; Apocalipsul Maicii Domnului; Apocalipsul Moartei lui Avraam; Apocalipsul lui Ioan Bogoslovul.

3. Creștine:

Epistola Domnului nostru Isus Cristos (legenda Duminicii).

4. Biblice:

„*Vechiul Testament*” : Legenda Savilei (Sibile); Lemnul Crucii; Căderea îngerilor; Lupta Arhanghelului Mihail cu satana; Adam și numele lui, Cain și Abel; Omorirea lui Cain; Originea câinilor; Uriașii; Avraam; Moise, Solomon.

Noul Testament (originea din Evangheliile apocrife): Copilăria și viața Sfintei Fecioare; Crăciun și Crăciunea; Copilăria Mântuitorului; Peripețiile judecării; Răstignirea pe cruce; Coborirea în iad pentru mântuirea păcătoșilor; Disputa lui Isus cu satana; Sentința lui Pilat; Condamnarea lui Pilat; Proca, soția lui Pilat; Vița de vie.

c) Legende religioase hagiografice (vieți de martiri și asceți):

Legenda Sf. Sisime (Sisoe); Legenda Sfântei Vineri; Legenda Sf. Alexe (omul lui Dumnezeu); Legenda Sf. Gheorghe; Legenda Sf. Vasile cel Nou (Vămile văzduhului); Legenda Sf. Eustație Plachida; Legenda Avgar și Mântuitorul; Legenda celor șapte cuconi din Efes.

d) Legende cosmologice (astrologice, geografice, geologice, botanice etc.);

e) Legende biologice (omul și organele lui etc.);

f) Legende psihologice;

g) Legende istorice;

h) Legende relative la manifestări spirituale. Ex. Legende proverbiale (menite să explice originea unui proverb); Legende onomastice (menite să explice originea unui nume) etc...

i) Legende relative la manifestări economice;

j) Legende relative la manifestări juridice;

k) Legende relative la manifestări politice;

l) Legende relative la unități sociale (familie, biserică etc.);

m) Legende privitoare la relații, procese, tendințe sociale etc..

C. *Povești în formă de nuvele*

D. *Povești despre viața de azi*

E. *Povești despre prostia dracului*

F. *Snoave* (Joculat=Schwank=Farce)

a) Snoave despre nerozi; Snoave despre perechi conjugale; Snoave cu o femeie (fată) ca personaj principal (ciclul femeilor viclene; ciclul femeilor încăpățănate; etc.); Snoave cu un om (băiat) ca personaj principal; Snoave despre diverse categorii de oameni (primar, dascăl, Țigan, cioban etc.); Snoave despre popi; Snoave cu minciuni; Snoave despre concursuri de minciuni; Snoave despre vânătoare.

b) Povești cu formule;

c) Cicluri de povești.

IV. GENUL DIDACTIC ȘI ETIC

Aforistică

1. Proverbul (vezi mai departe p. 309).

2. Maxima sau adagiul (maximă veche; învățături condensate, norme de con-

ducere și bunăcuviință, paremu juridice, precepte etice. De origine populară orală și de origine cultă scrisă).

3. Sentința (apotezma; origine populară orală și origine cultă scrisă: Floarea Darurilor, Filde filosoferști, Archirie și Anadan etc.).

4. Wellérisme.

5. Axioma.

6. Zicătoarea (expresie figurată, dicton, idiotism; în legătură cu cosmicul și spiritualul — mai ales — avem chiar zicători legate de anumite istorii locale).

7. Comparațiile (analogiile; ex. naturiste — colorate etc...).

Desvoltată

1. Satira propriu zisă (individuală, colectivă; internă satului, externă satului etc.).

2. Poeme satirice:

a) eroi personificați în păsări (povestea păsărilor); b) eroi personificați în animale patrupeze (povestea animalelor patrupeze); c) eroi personificați în vegetale (povestea — istoria — poamelor sau Impărăția poamelor și a tuturor legumelor, judecata strugurelui); d) eroi personificați în vietăți acvatice (povestea peștelor).

3. Istorioare cu cuprins moralizator (sfaturi despre virtuți și vici):

a) simbolice (Cf. și Fisiologul, Floarea Darurilor etc.); b) pioase (Cf. și Patericele, Lavsaicurile, Armatolon Sotiria, Minunile Maicu Domnului, Alfavița sufletească etc.).

4. Apologul (parabola cu încheiere sau morală).

5. Fabula (povestiri animale în versuri, cu morală, Cf. ca tematică și poveștile despre animale).

Enigmatică

1. Ghicitoarea (cimilitura):

a) Se referă la obiecte, la raportul dintre obiecte și la acțiuni, sau cu alte cuvinte, la elementele cosmice, biologice, psihice, istorice, spirituale etc.; b) poate fi: simplă, dublă, triplă, multiplă, (colectivă); c) omonimă (o singură deslegare pentru mai multe ghicitori) și sinonimă (o singură ghicitoare care se desleagă în mai multe chipuri).

2. Întrebări și răspunsuri:

a) religioase

— catehisme (pentru explicarea noțiunilor vieții călugărești și pentru explicarea vieții religioase);

— chestionare biblice și cronologice (canonice, apocrife, hogomilice). Vechiul Testament (Geneza); Noul Testament (Evanghelile, Patimile, etc.);

— chestionare liturgice (simbolica obiectelor liturgice și ierarhie bisericească);

— chestionare didactice pentru noțiuni dogmatice și pentru noțiuni cosmologice.

b) mitologice,

c) profane (laice și comice);

d) poeme numerice.

V. DIVERSE

1. Blazon popular, porecle (individuale, colective).
2. Rebus (jocuri de cuvinte sau aliterații de cuvinte în imagini) și logogrif (jocuri și enigme prin combinarea diferită a literelor unui cuvânt; vorbire obscură)
3. Strigătele profesioniștilor (meșteșugarilor).
4. Saluturi.

VI. GENUL DRAMATIC

Drama religioasă

1. Viclemul (Irozii, tipul muntean, moldovean sau ardelean).
2. Cântecele de stea circulă înglobate în Viclem, sau independent?
3. Ce tipuri de cântece de stea se cunosc în localitate? (Cf. colecția lui Anton Pann).
4. Conțin elemente profane sau religioase?
5. Mironosițele (Invierea lui Hristos).
6. Jocul de păpuși.
7. Jianul (Nunta țărănească).
8. Caprele.
9. Călușarii.
etc. etc..

Teatrul superstițios

1. Paparudele.
etc. etc...

Teatrul profan

(Improvizații pe motive literare cunoscute)

1. Femeia necredincioasă (der Schwank von alten Hildebrand) Șanț-Năsăud, 1935.

TEHNICI SPECIALE

I. În ceea ce privește clasificarea genului didactic în vederea unei redactări, s'au obișnuit până acum mai multe tehnici.

1. Aranjarea întregii colecții alfabetic, după litera inițială a proverbului (ex. colecția lui Ispirescu sau cea a lui Pitré pentru proverbele italiene).
2. Aranjarea întregii colecții (de proverbe, ghicitori etc) alfabetic, după litera inițială a cuvântului principal (ex. colecția Hiușescu).
3. Aranjarea întregii colecții, după înțelesul lor general (ex. colecția lui Anton Pann).

4. Aranjarea întregii colecții în grupe pe anumite idei generale, la fiecare grupă procedându-se alfabetic, după cuvântul principal (ex. colecția proverbelor franceze a lui Leroux de Lincy și colecția proverbelor române a lui Iuliu Zanne),

Din toate aceste proceduri și din altele câte or mai fi, un lucru se desprinde clar: niciunul nu va putea integra totalitatea concretă și abstractă pe care vieața și observațiile individului și societății le întâlnește. Fie că e vorba de un proverb satiric, ironic, muclant, vesel etc.; fie că e vorba de altul biblic sau superstițios — de origini diferite: orientale, talmudice, bogomilice etc — sau de un altul cu caracter universal — care exprimă un adevăr recunoscut în spațiu și timp — sau cu caracter local — care exprimă un adevăr constatat prin experiența specială locală, la o anumită unitate socială — sau privit din alt punct de vedere, cu referințe la vieața de familie, la diverse categorii sociale, la oameni în general cu virtuțile și viciile lor, la concepția poporului despre lume și vieață sau la alte multe născociri ale minții omenești, care reprezintă experiența de veacuri și înțelepciunea popoarelor exprimată în fraze scurte sentențioase trebuie clasate într'un mod rațional și într'un sistem sociologic care delimitază cât mai complet posibil obiectivul cercetării.

Ne vom opri tot la sistemul sociologic de lucru și vom împărți proverbele, ghicitoriile, sentințele etc în secțiuni pe cadre, manifestări, unități, relații, procese și tendințe, în sânul cărora vom veni cu subdiviziuni din orice punct de vedere. Iar în ce privește reprezentarea grafică a acestor diviziuni, vom lua ca bază comparativă colecțiile cele mai importante la care vom alătura proverbele noastre cam după schema următoare:

Nr. de ordine al formulei	Autorii col. de bază	Nr. de ord. din acea colecție	Formula tip.	Unitatea socială
---------------------------	----------------------	-------------------------------	--------------	------------------

În sfârșit, pentru a putea ajunge la adunarea datelor necesare, la buna lor orânduire, clasare și interpretare și a avea veșnic evidența lucrului făcut, alături de aplicarea diferitelor metode statistice (tablouri numerice, indici, coeficienți, diagrame, tablouri sinoptice și sincronice pentru a prezenta arii sociale — analfabeți, tineri, bătrâni, etc. — arii teritoriale etc. etc), a căror utilizare depinde de necesitățile anchetatorului, de probleme și de felul în care acele probleme se cer rezolvate, propunem și întrebunțarea — din prima zi a descinderii la teren — a fișelor reproduce la Anexe. fișa I. de informator, fișa II. de identitate a documentelor literare și fișa III. de frecvență (fișele I. și III cu excepția unor transformări la care le-am spus, — au fost aranjate și experimentate de P. V. Ștefărmucă).

Ion C. Cazan

h. PLAN PENTRU CERCETAREA VIETII MUZICALE¹⁾

În vremea din urmă folklorul muzical a ajuns o disciplină autonomă, un soi de muzicologie rurală, o știință a muzicii țărănești. Știința aceasta s'a născut, împreună cu alte discipline „speciale“, din voința de a adânci anume probleme, până ieri neștiute sau socotite accesorii, și prin urmare de a micșora tot mai mult câmpul fiecărui soi de cercetări.

Ingrădirea domeniului explorat înseamnă însă lărgire a metodelor de explorare: cu cât obiectul nostru va fi mai restrâns, cu atât mai viu vom simți nevoia, spre a-l înțelege deplin, de a studia, odată cu fenomenele, condiția fenomenelor și filiația lor. Și de câte ori scopul nostru va fi cunoașterea unui fapt uman sau legat de realitatea umană, vom ajunge negreșit la convingerea că nu este cu puțință înțelegerea nici unui rod al vieții fără înțelegerea vieții acesteia însăși. Astfel, tendința spre specializare și disociere a avut drept corolar paradoxal o voință tot mai puternică de sinteză, încât am văzut ivindu-se o nouă „Filozofie“, după concepția antică, o nouă știință a științelor, care îmbrățișează prin cadrele ei totalitatea cunoștințelor: sociologia, știința societății. „Societatea“ nefiind altceva decât viața omenească însăși, scopul sociologiei este cercetarea acestei vieți colective, a tuturor condițiilor și manifestărilor ei.

Iată de ce disciplinele care nu râvnesc decât la lămurirea uneia din condiții sau manifestări își aleg anevoe metodele: prea îngrădite, investigațiile lor le-ar răpi o seamă de mijloace de a cunoaște; prea întinse, stăruind asupra unor probleme periferice, le-ar desființa prin rezorbția totală în sociologie.

Folkloristul muzical cu deosebire se lovește de termenii acestei dileme, fiindcă obiectul științei sale este un produs al obștei, un „fapt social“ prin excelență. Dela definirea acestui obiect se vădește apropierea primejdioasă a domeniului folkloric de cel sociologic. Obiectul folklorului e știut: muzica populară. Ce să înțelegem însă prin cuvântul „popular“? Cei mai mulți cred că „popular“ înseamnă aici „țărănesc“, că prin urmare folkloristul va cerceta numai muzica de origine și uz țărănesc, având drept singură țintă identificarea stilurilor melodice populare autentice, mai ales pe calea comparației.

„Popular“ s'ar putea numi însă deasemenea complexul melodiilor ce trăiesc la un moment dat într'un mediu țărănesc dat, oricare

¹⁾ Texte alese de red. vol. din studiul d-lui Prof. C. Brădilo: Societatea Compozitorilor Români Arhiva de Folklor (din Boabe de grâu, II. 4. 1931) în care se găsește și *modela de fis.*

ar fi originea și stilul lor. Dacă primim definiția aceasta, sarcina noastră s'ar schimba dintr'o dată cu totul: din studiul *muzicii* populare s'ar preface în studiul *vieții muzicale* populare și ne-am trezi în plină sociologie. Încă necesară, analiza formelor muzicale nu ne-ar mai fi un scop, ci un mijloc. Procese organice ca alterarea rapidă a unui repertor arhaic prin infiltrații urbane (de pildă în urma înființării unei „curse“ de autobuz), pierderea caracterului dialectal al unui stil regional prin atingerea cu stilul altei regiuni (de pildă la munte, în urma exploatărilor forestiere lucrând cu muncitori veniți de departe), ivirea unor specimene muzicale hibride prin asimilarea pripită a muzicii culte (de pildă în urma înmulțirii „patefoanelor“ la sat sau a cumpărării unui receptor radiofonic de către școală): acestea și altele de același fel ni s'ar părea atunci pe bună dreptate fapte mult mai vrednice de luare aminte — fiindcă mai *vii* — decât păstrarea sporadică a unor tipuri melodice vechi.

Greutățile cresc, când e vorba de metodă. Ne vom putea oare mărgini la cercetarea realităților strict muzicale, slujindu-ne, spre a le lămurii, numai de criteriile tehnice? Ori vom fi nevoiți să cerem deslușiri — întocmai ca sociologul — când științelor economice, când istoriei, când demografiei, când geografiei? Sărăcia unui repertor ritual festiv poate fi datorită unor pricini economice. Intrebuițarea unor anume elemente muzicale (scări, ritmuri) își poate avea obârșia în vreo înrăurire trecută. Cheia unor repartiții teritoriale surprinzătoare ne-ar putea-o da căile transumanței și pare de crezut că unele cântece călătoresc pe drumurile oilor. Vom urmări toate aceste cauzalități? Le vom ocoli toate? Ori vom urmări unele, ocolind celelalte, statornicind astfel un hotar între știința noastră și alte științe?

Un răspuns categoric nu este cu putință. Numai timpul în care lucrăm, locul unde lucrăm, felul materialului asupra căruia lucrăm pot hotărî în ce măsură folklorul va fi silit să se apropie de sociologie, păzindu-și neatârtnarea. Negreșit, acolo unde melodii țărănești nu se mai păstrează decât în amintirea câtorva, fără nicio legătură cu viața societății, informația muzicală va fi de ajuns. Unde dimpotrivă cântecele viețuiesc cu adevărat, se nasc, mor, se prefac, nedespărțite de traiul mediului din care s'au ivit, realitatea muzicală va rămâne neînțeleasă fără cunoașterea realității sociale. Tot astfel un repertor — firește teoretic — din care ar lipsi cu totul genurile ocazionale, ar putea fi studiat aproape numai cu ajutorul unor date muzicale, pe când altul — teoretic deasemenea — care n'ar cuprinde decât genuri ocazionale, ne-ar cere neapărat cel puțin descrierea ocaziilor.

...Va fi nevoie deci să se ajute studiul faptelor muzicale printr'o seamă de informații și de mărturii, să se rezeme documentația acustică pe o altă documentație a cărei întindere rămâne să fie hotărâtă.

Așa cer la noi natura muzicii populare și starea societății noastre țărănești din clipa de față.

Se știe că este deosebit de caracteristică pentru repertoriul popular românesc împărțirea lui în genuri definite, de stil și întrebuințare deosebite, legate în cea mai mare parte de un ritual sau de un prilej. Unul singur e „autonom“: cântecul liric, cântat oricând și oriunde, cântecul „propriu zis“. Dar și acela, fie amintit în treacăt, are, de privești mai de aproape, prilejul lui. Ni-l spune o poezie populară, când încheie povestirea chinurilor „nimii cu doruri multe“ cu aceste cuvinte, poate cele mai adânci ce s'au spus vreodată despre muzică:

Am noroc că știu cânta.

Nici vorbă că unei științe care se exercită asupra unui material de felul acestuia nu-i este îngăduit să ocolească cercetarea fenomenului social — prilejul — în care cel muzical e integrat.

Informația accesorie s'ar fi putut mulțumi cu înregistrarea faptelor imediat vecine cu muzica, având, să zicem, cu ea o înrudire de gradul întâiu, dacă pe tot întinsul teritoriului românesc ar mai locui un tip țărănesc uniform, dacă civilizația rurală arhaică s'ar păstra pretutindeni în integritatea ei, cu ideea ei tradițională, cu manifestările ei concrete. Din nefericire (sau din fericire, — nu mi se cade să hotărâse) folkloristul român de astăzi nu lucrează în această lume statică. Pe măsură ce ne-am însușit formele apusene de viață, lumea rurală românească a fost prinsă într'o evoluție ici grăbită, colo înceată, pretutindeni activă. Revista franceză „L'Illustration“ a publicat în numărul din 4 Aprilie, din 1931, o mărturie izbitoare a acestei evoluții: două fotografii luate de mine în toamna 1930 la un cules de vii în județul Râmnicul Sărat, câteva clipe una după alta și înfățișând două țărânci de vreo 20 ani, una dintr'un sat de munte, la 35 km. de oraș, cealaltă dintr'un sat așezat la 7 km. de același oraș, amândouă venite la munca culesului. „Ancienne et nouvelle Roumanie“ intra-devăr: cea dintâi, asemenea unei fete de țăran de acum un veac, îmbrăcată țărănește din cap până'n picioare (opinci, fotă, brâu, cămașă), cealaltă din cap până'n picioare „nemțește“ (pantofi, ciorapi, fustă, „cazacă“, șirag de perle albe), una desăvârșit tributară a industriei țărănești manuale și a economiei închise, cealaltă a industriei mecanice și a schimbului monetar.

O nouă generație țărănească s'a ivit deci și ceea ce îngreuiază

munca folkloristului este uimitorul fapt că ivirea ei nu înseamnă sfârșitul ori căreia creații populare, cel puțin muzicale. Ca în Ungaria — și poate în alte țări prea puțin cercetate ale Orientului european — un stil muzical popular modern s'a născut în România. Stilul acesta, în care uimitorul instinct de adaptare al colectivității țărănești a topit elemente de tot felul într'o sinteză neașteptată, e în plină floare azi și produce în fiecare zi specimene mai mult sau mai puțin fericite.

La întâlnirea vechei lumi fără alfabet cu lumea nouă a cărții și a mașinii se desfășoară în societatea noastră rurală un proces spontan neașteptat: o îndoită efortare de asimilare și de integrare, care încearcă, pe de o parte să cuprindă atributele civilizației moderne în cadrele tradiției, iar pe de altă parte să lungească viața tradiției silind-o să îmbrace formele civilizației moderne. În cazul dintâi țăranul își taie opinca dintr'o „anvelopă“ de automobil, în cazul al doilea școlarul dela țară vine spre oraș într'un „sacou“ occidental, dar croit din postav țesut de mamă-sa pe străvechiul războiu casnic. Asemenea opincii de cauciuc este buciulul de tinichea, asemenea sacoului de dimie ghitară italiană *cobzită*, cu trei strune din șease, a „cântărețelor“ din tarafurile gorjene ale zilelor noastre.

Cele spuse lămuresc în deajuns condițiile folklorului în cazul românesc. Metodele lui nu sunt astfel decât schițate, dar nu este îngăduit nimănui să dicteze științei legile ei. Destul că am însemnat popasurile unui drum fatal. Grăbita privire aruncată asupra muzicii noastre populare și a mediului ei ne-a învățat ce materiale, definite prin natura lucrurilor, avem de adunat: melodiile și tot ce poate lămuri originea, stilul, viața lor. De aici încolo va fi deci vorba mai ales de tehnică.

Atât în timpul culegerii documentelor, cât și în timpul clasării lor un principiu va trebui să stăpânească neîncetat munca noastră: excluderea în extrema măsură a posibilului a oricărui element subiectiv. În practică stricta observare a acestui principiu ne va pricinui felurite greutăți și va suferi, din nefericire, unele amendamente. Ea ne va feri totuși de primejdia interpretării îndoielnice și a concluziei pripite.

Grija obiectivității ne va impune mai întâi înregistrarea mecanică a melodiilor. Numai mașina este obiectivă și numai reproducerea ei este întreagă și netăgăduită. Ori cât de bine am scrie o melodie sub dictat, tot va lipsi ceva notațiilor noastre, de n'ar fi decât timbrul vocii și colorația aceea deosebită datorită emisiunii populare, ca să nu mai vorbim de instrumente. De altă parte nu se închipue lucrarea științifică lipsită de un permanent mijloc de control. Mașina noastră este fonogra-

ful, de preferință fonograful Edison tip „Standard“, e drept vechiu de 25 ani, dar astăzi încă cel mai potrivit, mai ales din pricina cântarului său mic, care îngăduie întrebuițarea lui în orice loc. Aparatele acestea au ajuns însă atât de rare, încât Arhiva de Folklor a Soc. Compozitorilor Români, nemulțumită de fonografele germane mici, lipsite de rezistență, a construit la Budapesta aparate moderne, înzestrate cu unele perfecționări, dar a căror mânăuire e mai puțin lesnicioasă.

Fonograful are cusururile lui: sunet slab, înregistrare pe cilindre de ceară fragile, unice, supuse stricăciunii și uzate după 15—20 audiții. Pe deasupra înregistrarea unui ansamblu e cu neputință. Spre a feri exemplarele prețioase, unele cilindre trebuiesc prefăcute în discuri de gramofon și totodată se pot face înregistrări electrice prin casele străine. (Vezi, de pildă, plăcile editate de firma „His Master's Voice“ AM 2734, AM 2737, AM 2746 etc.)...

Auzul fără greș al diafragmei de înregistrare va afla un colaborator neprețuit în văzul fără greș al obiectivului fotografic. Aici începe acea documentație auxiliară de care vorbeam. În parte iconografică, îi cerem mai întâi să ne păstreze înfățișarea decorului muzicii, a ocaziei muzicale. Vom mai simți o palpitație de viață în sunetele cutărei cântec dela îmbrobodirea cutărei mirese din cutare loc, dacă pelicula fotografică ne va învia amintirea clipei în care a fost cântat. Vederea scenelor rituale ale unei înmormântări va da o intensitate expresivă deosebită fonogramei unui bocet și va ajuta mult înțelegerea textului său. Cântecele bradului, ritual la mort în Oltenia, îl va însoți în arhivă fotografia acestui brad, la casa mortului, în drum, la biserică, pe mormânt.

Aparatul fotografic ne este însă cu deosebire necesar pentru controlul izvoarelor. Nimic mai important în folklor decât cunoașterea exactă a acestor izvoare pentru fiecare fapt în parte. Melodia populară nu are nicio realitate palpabilă în sine. Ea nu prinde ființă decât în clipa când este cântată și nu viețuește decât prin voia interpretului și în chipul voit de el: creație și reproducere se confundă aci — fapt asupra căruia nu se poate stăruii deajuns — într'o măsură de tot necunoscută practicii muzicale bizuite pe tipar, și toți cercetătorii au rămas uimiți de libertatea cu care interpreții populari mănuesc melodiile interpretate, privte de ei ca un bun absolut al lor. Este deci esențial să știm cine au fost acești interpreți, cum simt și judecă muzica, dacă au călătorit și au putut astfel suferi înrăuriri sau importa melodii ș. a. m. d., iar chipul lor îl vom păstra asemenea.

Putem crede că în femeia aceasta — săracă, analfabetă, sator-

nică, străină de duhul vremii de azi — vom afla o depozitară autorizată a stilului arhaic, iar informațiile dobândite despre ea din „fișa de informator“ vor călăuzi analiza melodiilor, înlăturând unele îndoeli, întărind credința noastră în caracterul local sau vechimea cântecelor culese dela ea. Anume fișe de informator au o întindere însemnată, a celui bătrân cioban din țara Oltului, de pildă, căruia îi datorăm o „Mioriță“ de deosebită frumusețe: aceasta cuprinde, afară de datele strict biografice, toate amintirile unei vieți păstorești clasice, precizii asupra migrațiilor informatorului spre „țara bună, țara caldă“ a Cojanilor peste munți, prin Câmpulungul Muscelului și prin București, oraș mare, pe care „nu-l poate ocoli un om călare într'o zi“ și unde a văzut, pe la 1860, „un bătrân și o bătrână“ scăldându-se „îmbrăcați, cu haino cu tot“ în apa pe-atunci curată a Dâmboviței. Mai cuprinde și informații asupra ideății tipice a personajului, stăpânită întregă de dragostea mistică pentru oaie, animal sfânt, care nu se culcă niciodată fără să facă semnul crucii în țărână. De multe ori vom înlocui aparatul fotografic cu cinematograful, mai ales când e vorba de un ceremonial. Pentru studiul în laborator vom prefera filmul îngust, pentru simpla ilustrație filmul normal. Nici vorbă că în lipsa unei orchesografii practice, cinematograful rămâne și singurul mijloc pentru studiul jocurilor.

Cu obiectivitatea mașinii va lucra deasemenea și creșterea folkloristului, când va face pe teren constatările și va culege mărturiile ce vor alcătui dosarul privitor la viața melodiilor. Elaborarea acestei „biologii“ muzicale (să riscăm termenul discreditat) presupune un sistem, al cărui instrument, în practică, e chestionarul. Vom întâlni numaidecât un chestionar „minimal“, întrebuițat pentru culegerile obișnuite. Uneori culegătorul va putea sau va trebui să adâncească interogatorul-tip, spre a aduna, potrivit cu principiile mai sus lămurite, date cât mai amănunțite, de o parte asupra muzicii însăși, să zicem: asupra obiectului, — de altă parte asupra lumii muzicale rurale — să zicem: asupra subiectului. Nevoia unor informații suplimentare se simte mai cu seamă când e vorba de descrierea unui ritual, unei tehnici, unor instrumente etc.

Strângerea materialelor o face de obicei o echipă de doi specialiști (un muzicant și un linguist însărcinat cu notarea fonetică a textelor cântate) înzestrată cu un fonograf, un aparat fotografic, un aparat cinematografic, o seamă de imprimare și un cifru pentru clasarea provizorie a melodiilor culese. O asemenea echipă străbate de cele mai multe ori o regiune — nu prea întinsă — aleasă în chip cu totul arbitrar,

spre a înlătura orcie criteriu aprioric: odată cules, materialul, ne va arăta el însuși realitatea și ne va învăța cartografia muzicală. Corespondenți provinciali, lucrând după îndrumările centrului, vor aduce și ei foloase câteodată însemnate. Izvoare întâmplătoare (o slujnică dintr'un colț depărtat al țării venită de curând la oraș, un profesional în trecere, un precupeț) vor întregi culegerea, ba ne vor pune la îndemână, uneori, specimene prețioase, ce s'ar fi dobândit anevoc altfel.

În toate cazurile culegătorii ne vor aduce de pe teren cel puțin: o seamă de înregistrări, texte, fotografii, eventual filme, un catalog provizoriu al melodiilor culese. În fiecare cilindru vom afla fișele fonogramelor de pe acel cilindru: sunt chestionarele amintite...

Investigațiile noastre le vom putea duce mult mai departe, atunci când vom întreprinde studiul monografic al unei unități: un gen muzical, o colectivitate omenească etc. Zăbovind un timp mai îndelungat într'un sat, de pildă, spre a pătrunde cât mai adânc în vieța lui muzicală, vom putea întrebuița o seamă de procedee tehnice cu neputință în alte împrejurări, între altele ancheta cu ajutorul informatorului-tip. Informatori-tip ar fi ciobanul și văduva pomenite adineauri: amândoi elemente de conservare. Informator-tip (dar element-tip de disolvare) este în aceeași măsură tânărul târâe-brâu cu 5 clase primare și pe deasupra cu o memorie fără greș, plecat din sat la vârsta de 18 ani în tovărășia unui fotograf, ajuns agent de desfacere al piuelor de dimie din satele vecine („duceam făcute și aduceam nefăcute“), grătaragiu la „Regina Noptii“ din strada Buzești la București, soldat în Basarabia, jud. Bălți și Orhei, timp de un an și două luni („slab la instrubție și n'am avut nij tată, nij mamă“), lucrător la un tunel al liniei Bumbesti-Livezeni, cioban, iarăși la piauă, iarăși cioban, servitor la un proprietar din Ialomița, în cele din urmă din nou „plugar“ acasă. Repertoriul lui stă firește în strânsă legătură cu biografia: este alcătuit din felurite „șlagăre“ de periferie ca „Eu sunt Jenică, mardeiaș de meserie...“, „Sunt șofer de rassă...“ și altele asemenea, dar și din cântecelul copilăriei, între care cea baladă „a lui Știrbei“, deopotrivă interesantă pentru folkloriști și pentru cercetătorii legiuirilor agrare:

Și iar verde trei costrei,
Când fu pe cinzecișitrei,
De se 'ncoronă Știrbei,
Puneai plugul unde vrei
Și arai pe cât putei.
Iar acum cinzecișiasă

Pe Știrbei mi-l destronase, •
Tot pământul mi se luase...

Dar „tipice“ sunt mai ales speciemenle umane medii, când le place să cânte: un copil sub zece ani, o fată sau un băiat între 15 ani și căsătorie, un om sau o femeie după căsătorie (cam 30—45 ani), un bătrân sau o bătrână (mai mari de 50 ani).

De altă parte, vom înzestra fiecare melodie cu un fel de „stare civilă“: în clipa înregistrării o notăm în chip sumar, după auz, și pe măsură ce înfornatorii se perindă în fața pâlniei fonografului, însemnăm numele aceloră căroră le este cunoscută, înregistrând-o din nou când o vom întâlni schimbată, iar când un informator ar cânta-o sistematic cu un text anume, mulțumindu-ne cu notarea acestui text nou. Intocmim astfel acele „fișe de frecvență“ mulțumită căroră dobândim mijlocul de a reconstitui repertoriul întreg al satului, identificând statistic părțile lui vii și cele moarte sau pe cale de a muri. Un cântec viu este un cântec frecvent...

La cealaltă extremitate a graficului de frecvență vom afla melodii... întâlnite o singură dată în timpul unei campanii întregi...

Trecând deacum la clasarea materialelor și la integrarea lor într'un sistem, cea dintâi grijă a noastră va fi transcrierea fonogrameilor, operație anevoioasă, cerând o atenție încordată și o dibăcie deosebită. Numai o mână sigură, slujită de o ureche încercată va ști să reproducă în chip credincios prin scris toate particularitățile cântării populare, adevărat bel-canto rural: alunecări ale vocii, apogiaturi, note de pasaj și de ornament imponderabile.

Se știe că melodia populară este o scurtă plăsmuire muzicală, pe care cântărețul o repetă de câte ori e nevoie, ca să ajungă la capătul unui text poetic. Dar la fiecare repetiție interpretarea populară supune linia melodică și ritmul unor schimbări mai mult sau mai puțin simțite ce le putem numi variații. Studiul acestor variații — abia început — este probabil problema cea mai însemnată a folklorului muzical: ne apropiem aci de izvorul creației populare. Unii învățați cred în adevăr — și anume constatări le dau dreptate — că variațiile datorite unui bun cântăreț trec uneori în uzul colectiv, statornicindu-se și dând naștere unor tipuri noi prin alterarea celor vechi. Din punct de vedere științific este deci greșit obiceiul de a înregistra o melodie numai de două, cel mult de trei ori, arătând doar variațiile cele mai izbitoare. Ca să putem surprinde jocul acelu „Variationstrieb“, care stă după părerea d-lui *Bartok* și a altora la temelia întregii creații țărănești, ar trebui să

lăsăm cântărețul să-și cânte nestingherit întregul cântec la fonograf, cum a fost lăsată de noi interpreta unui bocet, a cărui melodie a repetat-o de nouă ori. Notația s'a făcut astfel, ca această melodie întreagă să încapă pe un singur portativ. La repetiții, când melodia rămâne neschimbată, s'a scris numai textul, silabă sub silabă și sub notele corespunzând acestor silabe; când melodia variază, s'au însemnat fiecare sub formula melodică inițială: variațiile ritmice s'au arătat numai prin semne de durată.

La cea dintâi privire ne dăm seama oricine din noi care sunt părțile ocolite de instinctul variației, statornice și probabil esențiale, care sunt cele mereu prefăcute de acest instinct. Se întâmplă ca interpretarea populară, întotdeauna întrucâtva asemănătoare unei improvizații, să meargă până la prefacerea tiparului arhitectonic însuși...

Intrând în dosare, melodiile primesc un simplu număr de inventar, asemenea cilindrele intrând în dulapuri. Clasarea lor nu se face aici, ci în catalogul de fișe. Voința noastră de a rămâne mereu obiectivi va întâlni la întocmirea acestuia o seamă de greutăți. Ce criterii vor hotărî sistemul de clasare? E mare ispita de a cere acestor criterii analizei muzicale, dar concluziile analizei vor cuprinde neapărat o parte subiectivă. Să orânduim potrivit cu concepția și terminologia poporului? Dar acestea se schimbă după timp și loc. După lungi șovăiri am ales o metodă de clasare care nu ține nicio socoteală de stilul melodiilor, ci râvnește să reproducă oarecum realitatea însăși: s'a întocmit un dublu catalog, după regiunea de origine a melodiilor și după genul cărui îi aparțin. Impărțirile geografiei politice — numele județelor așezate alfabetic — sunt suficiente pentru catalogul regional și permit aflarea cântecelor din orice parte a țării: știm că Vrancea e în județul Putna, că județul Făgăraș e în Țara Oltului ș. a. m. d. Suntem totuși nevoiți aci la cel dintâi compromis. Un cântec oltenesc cântat de un Oltean în București va trece la repertoriul Olteniei? Ori îl privim ca o parte a fondului folkloric bucureștean din momentul culegerii? Socotindu-l oltenesc, l-am analizat implicit. Socotindu-l bucureștean, înfrângem în cazul unui exemplar tipic chiar clasificarea populară. Soluția aleasă în asemenea cazuri este de a urma indicațiile informatorului. Cât privește orânduirea după genuri, ne lovim de nesfârșita varietate a termenilor tehnici întrebuințați de popor pentru unul și același lucru. Dela un capăt la altul al teritoriului românesc întâlnim aceleași genuri muzicale, însă numirile lor se schimbă din provincie în provincie, de nu din sat în sat. Ca să ne mărginim la un singur exemplu: melodia nearhitectonică și nemodulantă descrisă

de Bartok în una din variantele ei, cea maramureșeană, pe care o numim de obicei doină, nu se chiamă astfel tocmai acolo unde putem crede că ar fi patria ei; atât în Maramureș cât și în Oltenia se zice că o asemenea melodie este „lungă“ sau „prelungată“, deci „cântec“ lung oltenesc, „horă“ lungă maramureșeană. S'au ales prin urmare la clasare termeni convenționali, lămurindu-se înțelesul fiecăruia în fruntea catalogului, restabilirea terminologiei reale rămânând pe seama fișierului de observații, de care va veni vorba.

În felul acesta grupăm laolaltă toate melodiile din același județ, iar pe de altă parte toate melodiile cu același rost. Mai departe subdiviziile ar urma în catalogul regional: ordinea alfabetică a satelor, ordinea alfabetică a genurilor, apoi ordinea cronologică a înregistrărilor, iar de s'ar fi cules în aceeași zi în același sat mai multe exemplare ale aceluiași gen, ele s'ar orândui după vârsta informatorilor, începând cu cei mai tineri. Numai atunci, când melodiile poartă în popor un titlu, am alătura în cuprinsul fiecărui gen pe cele cu același titlu: toate cântecele „ale lui Ghiță Cătănuță“, toate sârbele etc.

În catalogul pe genuri înșirăm alfabetic titlurile, dacă sunt, de nu, de a dreptul satele, clasând apoi, ca în cel regional, după data înregistrării și vârsta informatorilor.

Rămâne de acum să cuprindem într'un sistem și materialul informativ.

S'a văzut că tot ce privește persoana informatorului trece pe fișa lui, inclusiv repertoriul, când e vorba de un „informator-tip“, dar exclusiv datele privitoare la tehnică, terminologie și la problema creației. Faptul că fata Floarea Dragomiroaiei din Jugur (Muscel), de pildă, schimbă, după părerea celorlalte fete din sat, toate cântecele („Creație“), nu va fi menționat pe fișa de informator.

Tot astfel vom trece pe fișele catalogului ceea ce nu privește decât melodiile în parte, informațiile având un caracter general, precum și cele despre tehnică, terminologie și problema creației fiind menite unui fișier deosebit. Că un anume informator cântă o anume melodie numai în anume împrejurări este un amănunt accidental legat de acea melodie: îl amintim în catalog. Prilejul unui gen de sine stătător, ca al cântecelor „de pahar“ din Basarabia, interesează o categorie întreagă de melodii și trebuie descris în altă parte.

Fișa provizorie am prelucra-o deci în chipul următor:

Extragem întâi datele individuale ale lui Dumitru D. Vulpe: din Valea Mare (Gorj), 43 a., analfabet; elev al tatălui său, fost și el cimpoier; știe să cânte din fluer și ocarină; a umblat cu oile în

jurul satului, a făcut războiul; a fost la coasă în jud. Hunedoara la „Momârlani“; crede că „Jocul Păpușilor“ îi poartă noroc.

Acestea, împreună cu fotografia lui Vulpe, vor servi la redactarea „fișei de informator“.

Credința informatorului, că cine știe să cânte din fluer poate cânta și din cimpoi, este în legătură cu probleme tehnice. Intrebuințarea cimpoierului în locul lăutarului privește repertoriul regiunii, iar câștigul lui se leagă și el de repertoriu, deși amănunt economic, fiindcă deosebirea foarte mare dintre acest câștig și câștigul lăutarilor este un indiciu al preferinței țărănilor de acolo pentru taraf. Numai două date rămân așa dar nedespărțite de exemplarul melodic: prilejul (întâmplător) și proveniența (caz particular). Acestea se vor trece pe fișele catalogului...

Din celelalte elemente vom redacta următoarele fișe auxiliare:

R. 101. — Gorj (Valea Mare. Runc și împrejurimi). Inform.: Dumitru D. Vulpe, cimpoier, 43 a., analf. În satele amintite se mai joacă uneori „după cimpoi“ la horă: atunci când lipsesc lăutarii. Un joc din Cimpoi se plătește 3—10 lei (câștigul unei zile fiind de cel mult 60 lei) față de 20—40 lei un joc cântat de taraf.

Amănuntele acestea au fost verificate la fața locului (Runc, 15. 4. 31)¹⁾.

T. 134 — Inform.: Dumitru D. Vulpe, cimpoier, 43 a., analf. Gorj (Valea Mare). Inf. spune că nu toate jocurile pot fi cântate din cimpoi.

T. 135. — Inform.: Dumitru D. Vulpe, cimpoier, 43 a., Gorj (Valea Mare). Inf. este de părere că „cine știe să cânte din fluer, poate cânta și din cimpoi“.

Insfârșit pe fișa *T 137* vom citi:

Jocul Păpușilor. Inform.: Dumitru D. Vulpe, cimpoier, 43 a., analf. Gorj (Valea Mare). J. P. este o scurtă acțiune dramatică, jucată de două personaje, „un Oltean“ și „o Olteancă“: întâlnire, scenă erotică, joc final. Poate continua la infinit, repetându-se episodurile. Informatorul implântă un cuțit într-o masă, legând de mânerul lui unul din capetele sforii purtând păpușile, de degetul mijlociu al mâinii sale drepte capătul celălalt. Joacă păpușile cântând din cimpoi. Păpușile sunt făcute de el, cele moștenite dela tatăl său i-au fost furate mai demult,

Cu catalogarea filmului și a fotografiilor sistematizarea materialului privitor la Jocul Păpușilor s'a sfârșit.

1) Urmează în toate cazurile data și locul redactării și numele redactorului.

Literele precedând numărul fișelor arată împărțirile dosarelor de informații auxiliare: pe temeiul însușirilor muzicii populare românești și al experienței dobândite pe teren s'au hotărât șase asemenea împărțiri, corespunzând problemelor celor mai însemnate: *Repertor — Ritual și prilejuri — Tehnică și terminologie — Estetică — Circulație — Creație*. Datele adunate urmează să răspundă întrebărilor: ce se cântă? când se cântă? cum se cântă? de ce se cântă așa cum se cântă? de unde sunt cântecele? cum se nasc cântecele? Datele istorice, de cele mai multe ori nesigure (folkloristul este deseori uimit de „vechimea“ atribuită de săteni melodiilor, cărora li se pare pe drept veche o romanță de oraș care a fost la modă acum 10 ani, iar un cântec autentic țărănesc „ieșit“ acum un an sau doi pe drept „nou“), pot fi puse întotdeauna în legătură fie cu o melodie deosebită, în care caz încap în catalog, fie cu repertorul de azi sau de altă dată al unui loc; au fost deci înlăturate aci, precum au fost *principal înlăturate cu desăvârșire toate observațiile critice și analitice* (asupra stilului melodic, morfologiei etc.). Nu este, încă odată, menirea arhivistului să prezinte concluzii, ci numai temeiurile unor concluzii eventuale.

Am citat fișe despre repertor, tehnică, creație. La capitolul „Esteticii“ vom putea găsi o mărturie ca următoarea cu atât mai prețioasă dovadă a conservatismului muzical al regiunii, cu cât e mai tânăr informatorul:

E. 57. Inform.: Solomon Iurcovan, 10 a., 2 cl. prim. Făgăraș (Drăguș) 4. 8. 29. Inf. spune despre un cântec, că-i place, „*di ce-î dă cătane, dă jale*“. (Cu totul altfel judecă la Runc, Gorj, fata Maria Arbagic, 9 ani, 3 clase primare, când zice că melodiile bătrânești cântate de mamă-sa sunt *urite, de n'au capăt* și își bate joc de sunetele guturale caracteristice pentru stilul arhaic al regiunii: *Tot ai, ai, ca un măgar*).

La Ritual am putea întâlni:

R. 45. Bocet. Obs. Făgăraș (Drăguș) 23. 7. 29. La înmormântarea lui Vasile al lui Cristov Trâmbițaș s'a bocit numai a doua zi după moarte (23. 7.) și anume: 1) La revărsatul zorilor. 2) Cu intermitențe în tot timpul dimineții. 3) După masă, când s'au pus mortului florile. 4) La sosirea preotului. 5) Când s'a scos mortul din casă. 6) In drum spre cimitir mereu, afară de timpul celor trei slujbe la răscruci. 7) La cimitir.

Lămurirea sistemului de clasare al fișelor, deosebit după materii și menit să permită consultarea documentației auxiliare independent de fonograme și notații, ne-ar duce prea departe. Să spunem însă, că nu

totdeauna documentația aceasta se va reduce la însemnări atât de concise. Silindu-ne să prindem întotdeauna faptul pe cât cu puțință viu, nu ne vom mulțumi, de pildă, să constatăm că în satul Runc, cântecetele bătrânești se uită pe zi ce trece, adunând cifre și depoziții, ci vom încerca să dăm un exemplu concret, o dovadă netăgăduită a uitării, încorporând fișierului privitor la repertor documente, cum e acela unde s'au stenografiat sforțările zadarnice făcute la 15. 4. 31 de lăutarul Nicolae Zlătaru 43 a., analf., ca să-și amintească măcar textul baladei „Marcu Dalu și Turcu bolundu” (vezi nota 1).

C. Brăiloiu

1) Stenogramă de H. H. Stahl .

Lăutarul N. Zlătarul căuta să-și aducă aminte un cântec bătrânesc.

...stătea mă-sa cu amanțu, de bea.

„Șa cum îi chiamă ? . . Să-mi vie mie cum îi chiamă pe ei, că pe urmă îndată !

S'a apucat Mihu Copilu cu amanțu lui mamă-sa și-au băut trei zile și trei nopți, care din ei s'o îmbăta să-i tae capu. . Și cine-i servea ? Mama băiatului. Și în paharul copilului ei punea jumătate apă și jumătate vin sau băutură spirtoasă. Și în paharu amanțului... Ba nu, în paharul amanțului punea jumătate apă și în paharu lui fiu-său punea băutură spirtoasă, ca să-l îmbete, ca să-i tae capu Turcu.

Turcu Bolundu, așa-i zicea . . Să-i tae capu lui fiu-său.. Și pe urmă, când a văzut că nu se îmbată bea cu papucu din picior, în loc de pahar.

— *Și de unde-l știți ?*

— Il auzeam dela tată-meu. Da vezi că eu nu l'am făcut.

Și Turcu Bolundu cu Marcu, Marcu Dalu. Și mama lui Marcu era amanta lui Turcu.

— *Dar „mîlodia” o știți ?*

— Dacă-l prinzi dela început bine, mergi până la terminare bine. Da vezi că nu știu faptul dintâi, cum începe el. Il știu la jumătate, la mijloc, cum sunt faptele, dar nu știu la început.

La mijloc vine cam așa după ce au început să bea cu papucu — până aici au ajuns, în loc de pahar, au ajuns până aici — s'a îmbătat Marcu, copilul amanțu lui Turcu Atunci a sărit Turcu, să-i tae capu, că așa făcuse rămășag între ei, care se îmbată, să-i tae capu. . Da Marcu avea o slugă bună, incunoștințată, care ținea la el și care stătea la ușă afară Când a auzit că-i tae capu lui Marcu, a sărit ușa și a intrat înăuntru... Și când a intrat înăuntru, l-a văzut pe stăpănu-său beat și Turcu era gata să-i tae capu cu sabia, că așa aveau prinsoare, care s'o îmbăta să-i tae capu.

Și istorisește că . .

*Mama Dalului,
Ibovnica Turcului,*

așa spune... Și când a intrat servitorul lui credincios, el a văzut, că este aproape să-i tae capu. Și s'a pus și l-a dat o palmă, ca să-l deștepte și apoi l-a deșteptat din bețe, din oboseala aseia.

...și a zis :

*Decât cu glava tălată,
Mai bine c'o palmă dată
Dela sluga cea dreaptă .*

Mai bine a suferit o palmă dela servitorul lui și s'a mulțumit, decât să-i tae capu Turcu.

...și apoi s'au apucat din nou la bețe și a îmbătat el, Marcu Dalu, pe Turcu, ibovnicu lui mamă-sa... L-a îmbătat foarte frumos și pe mama lui a luat-o și a dus-o undeva și a. . distrus-o, în fine. A ucis-o . . A ars-o. Și a pus-o pe foc și a ars-o.

...și spunea mama lui Dalu Marcu :

*Alto, măcă Marcule,
Cum îți arde țafala
Țafălica ta cea dreaptă,
Care-al supt atât din ea”.*

...și atunci Marcu o ardea pe foc și spunea :

Lasă să ardă, că nu-mi pasă

...și nu știu cum cum mai spunea . .

C'a mușcat Turcu din ea

Așa :

...nu pot eu s'o aduc la istoria ei.

*— Cum îți arde țafa ta
Care ai mâncat din ea
— Lasă să ardă, că nu-mi pasă,
C'a mușcat Turcu din ea.*

Și apoi s'a apucat din nou cu Turcu și începe să-i istorisească Turcului câte și câte.
O Doamne, Doamne, de ce n'ai trăit tu, tată, încă un an, să mă-nveți bine !

Domnule profesor, iartă-mă, că dacă l-aș ști, l-aș spune cu dragă inimă

i. PLAN PENTRU CERCETAREA OBICEIURILOR ȘI A CEREMONIILOR

NAȘTEREA ȘI BOTEZUL

1. **Sarcina.** Credințe și practici în legătură cu prinderea sarcinii. Când sunt copiii mai sănătoși și norocoși? Din flori, cei dintâi? etc.

De ce trebuie să se ferească femeia însărcinată? Pentru sănătatea ei și pentru a copilului? Mirări, poftte, spaime, lucru în anume zile, să nu vadă pe anume oameni, să nu meargă în anume locuri etc.

Ce trebuie să facă? Îngrijiri, vrăji etc. Sunt practici anume pentru a hotări sexul copilului; să iasă băiat etc?

2. **Nașterea.** Sunt anume timpuri din an, anumite zile sau ceasuri care aduc noroc sau nenoroc, copilului ce se naște atunci? Anume semne și împrejurări în lumea din afară? De pildă nașterea în străini, pe timp de furtună, de secetă etc.

Care sunt practicile urmate cu câteva zile înainte de naștere? Care sunt măsurile luate pentru ca nașterea să fie ușoară?

Alegerea moașei? Moșește moașa din sat sau neoficială, nănașa, doda? În lipsa ei cine are drept să se amestece? Ce obligație sufletească sau rituală are moașa față de copil, mai târziu?

Ce gesturi și cuvinte se spun sau se fac în timpul nașterii, în afară de cele medicale propriu zise?

Ce îngrijiri se dau noului născut? Ce practici sunt pentru ca să aibe copilul noroc? Poftirea ursitoarelor; închinarea la icoane, stropirea cu aghiasmă, anume fel de a înfășa, anume scaldă, obiectele puse în preajma copilului, punerea noului născut pe pământ etc.

Ce îngrijiri are lăuza? despletirea părului, afumare cu coji de ouă din care au eșit puii, închiderea ușilor și ferestrelor. Cât timp rămâne lăuza necurată? Ce slujbe se fac și ce descântece se spun? Slujba de opt zile și cea de patruzeci etc.

3. **Botezul.** Alegerea nașilor. Nași de cununie ai părinților trebuie să fie neapărat și nași de botez ai copilului? Care sunt împrejurările în care nașul poate fi schimbat? În caz de ceartă, de nenoroc al botezurilor de mai înainte etc. Trebuie să mergi să ceri îngăduință de la nașul de cununie, înainte de a-l schimba?

Când nu poate nașa să boteze? Când e însărcinată?

E bine să ai fini? De ce?

Alegerea numelui: cine îl alege? De ce și cum îl alege? Se poate înșela moartea prin alegerea aceluiași nume cu al unui altuia, mort?

Este credința unei legături între numele cuiva, soarta lui în viață și felul lui de a fi?

Cum sunt înștiințați nașii? Cine îi vestește, ce daruri li se duc? Când vin să vadă copilul întâia oară? ce daruri aduc? când hotărâsc ziua botezului?

Ce pregătiri se fac în ziua botezului? Scaldă, așezarea mesei, plecarea la biserică. Cine duce copilul? Cine poate fi de față și cine nu? Tatăl? Mama? Cum este dus copilul? Cum e învățt? Ce alte obiecte mai trebuiesc luate?

Cum se face botezul propriu zis?

La plecarea din biserică, se închină copilul la icoane, se sting lumânările? Cine poartă copilul în drum spre casă? Formulele de bunăcuvință când te întâlnești cu oamenii. Cum se dă părinților copilul? Ce se spune și ce se răspunde? Se dă în mână sau se pune pe masă? Se scaldă sau nu?

Se face masă? Cine ia parte? Ce se întâmplă acolo?

4. Indatoriri după botez. Ce legătură unește pe nași de fin? Sunt finii ai nașului mai mult decât ai părinților? Rugăciunile lor folosesc părinților sau nașilor? Au putință părinții să-și răscumpere copilul? Care este ceremonia întrebuițată?

Ce îndatoriri urmează după aceea? La un an. tăierea moșului, datul în grindă, ruperea turtii. Daruri pe care trebuie să și le dea între ei nașii cu finii? Ce amestec au nașii în viața copilului? Drepturi și datorii. Sunt obligați să cunune pe finul botezat? Dacă e fată, dacă e fecior? La ce alte ceremonii mai trebuie să asiste? Rolul nașilor la înmormântarea finului? Iau ei pomul?

Legătura de nașie e numai între naș și fin, sau cuprinde și neamurile? Cu spui „nașule“, „nașă“? Numai cui te-a botezat sau și fulor nașilor sau altor rude?

Dacă mor nașii, cine le ia locul? Copiii nașilor? Care anume dintre ei? Băieți, fete, cei mai mari, cei care rămân în curtea bătrânească a nașilor? Chiar dacă e un genere rămas în casă? Chiar dacă e un străin?

CĂSĂTORIA ȘI NUNTA

1. Credințe și practici pentru prevestirea căsătoriilor. În ce zile anume din an obișnuiesc să-și ghicească mirele sau mireasa menită? Ce anume fac și pe ce semne se cunosc cum o să fie? Cine anume practică aceste obiceiuri?

2 Logodna. Prilejuri de întâlnire ale tinerilor, formalitățile „vederilor“ precum și a vorbelor și faptelor de incercare, ce nu atrag după ele un legământ sta-tornic. Care sunt regulile peștitului? Cine îl face și cum? Cum se face cererea în căsătorie?

Înțelegerea sau tocmeala Unde se adună întâi pentru a hotări căsătoria copilor lor? Cine asistă? Cine are cuvânt? Ce acte fac, ce ospețe și ce daruri? Care sunt semnele prin care se arată satului întreg că tinerii s'au logodit? Ce semne de îmbrăcăminte, împodobire a părului etc. arată logodna? Ce reguli de purtare trebuie să urmeze logodnicii? Merg mereu împreună? E datoare logodnica să urmeze pe logodnic, chiar și la ospețele unei alte nunți, de pildă, unde obișnuit n'au voie decât bărbații? Ce nu se cade să facă logodnicii? Ce amestec are Biserica în ceremonialul logodnei?

3. Căsătoria și nunta. Vom deosebi laturi ale căsătoriei. a) căsătoria civilă, la Primărie, b) slujba religioasă și c) nunta propriu zisă. Când se fac fiecare din aceste trei acte rituale? Vom încerca o clasificare a tipurilor deosebite de nuntă: de băiat, de fată, nuntă mică, nuntă de noapte etc. Pentru fiecare fel de nuntă în parte vom da o descriere a felului cum se desfășoară:

a) Pregătirea obiectelor rituale: se face steag, pom, brad etc? Când se fac, cum se fac, de către cine, în prezența cui, cu ce formalități rituale? Sunt ospețe anume pentru steag, pentru pom sau brad? Ce se face cu aceste obiecte rituale? Cine le poartă?

b) Pregătirea bucatelor și ospețelor: unde se fac ospețe, câte se fac, de către

cine, cine ia parte? La pom, la mire, la mireasă, la naș, numai pentru feciori, numai pentru fete, înainte de nuntă etc.

Cine pregătesc bucatele? Cum sunt numite? Socăcițe etc. Ce se gătește? Ce obiceiuri sunt în legătură cu fiertul bucatelor? Mersul la oale, de furat dela uni la alții etc. Ce alt rol ritual mai au femeile care pregătesc bucatele, și cum sunt ele văzute?

c) Pregătirea zestrei și a celorlalte lucruri care vor trebui la nuntă.

d) Pregătirea caselor, tocnierea lăutarilor etc.

e) Vestirea în sat: din partea mirelui, a miresei și a nașilor. Prin cine vestește fiecare din ei? Cum sunt numiți acești vestitori: colăcari, conăcari, vornicei, druște, frați de mână etc? Cum sunt aleși: din rude, prieteni, vecini, căsătorii, necăsătorii? Cine le este mai marele? Câți se adună, cum merg să vestească? Cu lăutari, fără lăutari, cu plosca, colaci etc. Unde merg, prin toate casele la rând sau numai în anume case? În care? Ce anume cuvinte spun și cum li se răspunde?

Când încep vestirile și cât timp țin?

f) Șirul actelor rituale: Nunta nu are loc numai într'o singură casă, ci în mai multe: la mire, la mireasă și la nași. În fiecare din aceste case se fac anume pregătiri și se întâmplă anume gesturi rituale.

După aceste pregătiri, urmează o serie de întâlniri între mire, mireasă și nași, alaiul de nuntă adunându-se și iar risipindu-se, după nevoile ritualului.

Pentru ca să putem sistematiza observațiile noastre vom proceda astfel:

Mai întâi vom fixa, în linii mari, șirul faptelor, așa cum urmează ele, pe zile.

În al doilea rând vom lua ca punct de plecare drumurile rituale care se fac, fie de către o parte din nuntași spre întâlnirea celorlalți, fie a întreg alaiului de nuntă: dela mire la mireasă, la nași, la primărie, înapoi la mire, la biserică etc. Vom nota cine merge în aceste alaiuri, în ce chip merg, cu lăutari sau fără, cu strigături sau fără etc.

Aceste drumuri despart ritualul nunții în părți deosebite unele față de altele. Vom observa, mai sistematic, ce se întâmplă în fiecare din momentele rituale ale nunții. Când însă alaiul e despărțit în mai multe grupuri, dăm pentru fiecare grup o descriere.

În linii mari vom urmări:

a) riturile pentru luarea fetei din casă. împotriviri prefăcute ale părinților, rudelor, celorlalte fete, flăcăilor. Ascunderea miresei, înlocuirea ei cu alta, târguiala, cumpărarea, răpirea, desdănnarea flăcăilor, plata vulpii, furtul zestrii, jucatul zestrii etc. Iertăciuni și cântece rituale;

b) riturile aduceri în casă a miresei: prin ce mijloace se arată simbolic, că de aci înainte mireasa e gospodina casei?

c) riturile în legătură cu noaptea nunții și fecioria miresei,

d) riturile de intrare în legătură cu satul, după nuntă. cale primară, vizite făcute etc.

De asemenea vom fi atenți la toate:

e) riturile pentru ghicirea norocului cășniciei. amestec de inele, căutarea lor în grâu etc.;

f) riturile pentru a determina buna cășnicie: ținerea năfrâmi, anume gânduri pe care trebuie să le ai în anume vreme, trecerea cu anume picior al pragurilor;

g) rituri pentru a-și asigura stăpânirea în gospodărie;

h) rituri pentru rodnicia în copii etc.

Vom urmări atent ce fac toți actorii nunții. mirele, mireasa, socri mari și mici, nașul și nașa, fetele, flăcăii, cei chemați la ospete, satul întreg.

Șirul acestor acte rituale e foarte lung. Rămâne ca fiecare monografist, în parte, să le știe vedea, urmând apoi să le sistematizeze, așa cum am arătat mai sus.

Ceremonii anexe căsătoriei

Vom căuta să vedem dacă nu există în sat și alte ceremonii prin care să se caute o întărire a căsătorilor.

De pildă „punerea mesii“. După câți ani dela căsătorie se face, de către cine se pune masa, cum se pune masa, ce pomeni se dau, cui se dau, în ce scop.

Nedei. Uneori fiecare căsnicie își alege drept patron un sfânt, a cărui sărbătorire anuală se face după un anumit ritual. Nedeile sunt deseori un prilej pentru aceste sărbătoriri ale căsniciei. Unde se fac nedeile, în curtea bisericii, acasă, la iarmaroc, în adunări de grupe familiale sau de sate întregi, ce anume se face la aceste nedei și ce credințe sunt în legătură cu ele?

Târgul de fete. Adică prilejul de întâlnire rituală între părinții și tinerii mai multor sate în vederea viitoarelor căsătorii etc. etc.

II. H. Stahl

OBICEIURILE DELA INMORMANTARE

1. **Ce semne prevestesc moartea?** în casă. pocnituri, spargerea oalelor și a oglinzilor etc.; în natură: țipete de animale — cuc, cucuvea, vite, câine, găină cântând cocoșește — etc.; căderea stelelor etc.; visuri, vedenii, semne pe trupul omului sănătos: pete, baterea ochilor etc. Intrarea în „anul morții“.

2. **Ce semne arată agonia?** sudori, anume răsufare, strângerea așternutului, sau alte gesturi, dor de ducă, vedenii, vorbire cu cei morți, semne pe trup ca subțierea nărilor, buzelor etc.

3. **Sunt ceasuri și zile mai bune sau mai rele pentru moarte?** zi sau noapte, săptămâna luminată etc.

4. **Ce se face pentru ușurarea morții?** rugăcuni și anume care și de către cine, descântec și anume care și de către cine; mutarea patului sau a pernelor; așezarea sub pernă a unor obiecte ca flori, jug, unelte etc.; ertarea vinelor față de alții și anume de cine

5. **Ce pregătiri se fac în vederea morții?** primenirea celui care trage să moară și anume când, cum și de către cine; aprinderea unor lumânări, ce anume, când, cum, de către cine și când se sting acele lumânări; măturarea casei etc.; cum și de către cine.

6. **Ce urmări ar avea neîndeplinirea vreuneia din îndatoririle acestea?** în caz de moarte grabnică, violentă, în spital etc.

7. **După ce se cunoaște că cineva a murit?** încetarea răsuflării, a inimii, anume semne pe față sau altele; cine constată moartea?

8. **Ce pregătiri se fac în casa mortului? îndată după moarte?** dereticare, împodobire, întoarcerea sau acoperirea oglinzilor, izgonirea animalelor etc. De către cine? Deschiderea ferestrelor.

9. **Se vestește moartea?** de către cine? cui? cum. prin clopot, bocire în auzul lumii, trimeși, prin buciurn, printr'un steag sau alt semn, acasă sau la biserică, deosebire în chipul de vestire după vârstă, sex sau stare socială a mortului.

10. **După moarte se orânduiesc anumite persoane în vederea unor anumite rosturi?** gropani, tâmplari, scaldători, cântăreți, nași, alte rude, ginere, sau mireasă închipuită, frați de groapă, lunateci, vornice, bucătari etc; cine îi alege, cum îi alege, cum îi vestește și cine este plătit, cât și cum.

11. **Ce i se face mortului imediat după moarte înainte de scaldă?** închiderea ochilor, legarea fălcilor etc, de către cine și de ce?

12. **Cine scaldă mortul?** rude, străini, de ce sex, câți, cum alege, cum chechemai, cum plătiți și ce îndatoriri ulterioare mai au?

13. **Când și unde îl scaldă?** numaidecât după moarte, mai târziu, în casă, în grădină, în odaia mortuară?

14. **În ce se scaldă mortul?** în albie, puțină, pe iarbă, paie, scânduri etc

15. **Cu ce apă se scaldă?** luată de unde, cum luată, de către cine, în ce vas, când, încălzită, în ce vas, pe ce foc; descântată, se pune ceva în apă, precum flori, buruene, la foc se mai pot încălzi alte lucruri, mâncări etc

16. **Cum se scaldă:** cine îl ține, cine toarnă apa, cu ce toarnă, cine îl freacă; săpun și alte accesorii; rudele asistă? se feresc de apă?

17. **Ce fac cu apa?** se aruncă, se îngroapă etc.; unde și de ce, loc ferit de vite, de oameni, în grădină, în casă, pe câmp etc

18. **Ce se face cu vasele care au servit la scaldă?** se mai întrebunțează, se aruncă, se sparg, se întorc cu gura la vale, cu o piatră dedesubt sau deasupra, unde: sub pat etc

19. **Îl tunde, bărbiește, îl taie unghiile?** cu ce unelte, cine, de ce

20. **Ce se face cu părul și unghiile mortului și cu obiectele folosite?** se aruncă, unde, cum, se păstrează, unde, cum, de ce; se duc cu mortul, cum, de ce? (foarfeca, briciul, săpunul etc.).

21. **Se unge sau se astupă mortul?** cu ce se unge, unt, untdelemn, mir, usturoi etc., unde și cum se unge, cu ce se astupă, ceară, ce fel, ce se astupă, de către cine, când și de ce

22. **Cu ce haine se îmbracă mortul?** vechi, noi, obișnuite, de sărbătoare, mai dinainte pregătite, întâmplătoare, croite atunci. Deosebite după vârstă, sex, stare civilă sau socială, profesii, la cei necăsătoriți, haine de nuntă? încălțăminte și pălării

23. **Cum se îmbracă mortul?** întocmai ca cei vii sau alfel? nasturii neîncheiați, curele și bete nestrânse etc (încingere cu fir; teiu; arderea sau spintecarea cămășii, cu ce, de cine, de ce?) etc; ce se pune în hainele mortului: pâine, zahăr, îmbrăcăminte ruptă, bani. Când se pune, cine, de ce?

24. **Unde stă mortul până la așezarea în sicriu?** în casă, în tindă etc. În ce odaie, ce loc în odaie, cum este orientat, pe ce stă pat, scânduri, pe jos, înălțate, sprijinite, pe ce

25. **Cum se așterne pentru mort?** paie, pânză, croită înadins și cum, când, de către cine, de ce; țoale, macaturi, covoare etc, perne, câte, când, din ce și cum făcute, umplute cu ce: otavă, puf, tălaj etc

26. **Ce obiecte se pune în perne?** pieptene, brici, săpun, păr, unghii, muguri, pietre, tămâie, praf de pușcă, porțelan, ceară etc

27. **Cum se așează mortul?** cum stă trupul, cum stau mâinile: de-alungul trupului, încrucișate, care mână de-asupra; cum stau picioarele: împiedicate sau nu etc; cum stă capul.

28. **Mortul stă acoperit?** întreg, numai trupul; când îl acoperă și când îl descoperă (cine îl acoperă, de ce).

29. **Cu ce se acoperă mortul?** pânză țesută sau croită anume: cum croită, ce formă, ce mărime, fără foarfeci, fără ață innodată etc; cu mâneci, aripi etc.; brodat, ce desen, ce culori, ce fire; i se lasă găuri în dreptul obrazului sau în alte părți etc. Cine și când îl coase?

30. **Ce obiecte se mai pun lângă mort?** merinde, ce anume, unde puse: în traistă, în buzunare, în mână etc.; bani, legați de mână, în mână, în buzunar, în gură etc.; lumânări; unde și cum; flori etc. Când, unde, de către cine și de ce se pun aceste obiecte și ce se întâmplă cu ele.

31. **Ce lumânări ard lângă mort?** lumânări, sfeșnice, candelă, opaițe etc,

ce fel, când aduse, de unde, de cine, așezate unde, aprinse și stinse când și de către cine, de ce.

32. Se face o lumânare de lungimea mortului? numele ei, cum, când și de ce se face, unde se așează, când se aprinde și stinge; ce se face cu ea după înmormântare.

33. I se ia măsura mortului? în ce scop, de către cine, când și cu ce; sfoară, băț, trestie; ce se face cu măsura și de ce.

34. Unde stă sufletul mortului, cât îi e trupul în casă? în casă sau pe lângă casă; după ușa, la streășină, grindă, sub pat etc.; mereu, ziua și noaptea; călătorește pe unde și cât timp.

35. Se pune ceva pentru sufletul mortului? apă, vin, pânză, ștergare etc. unde, de cine și câtă vreme (se poate umbla, mătura etc., în locul acela).

36. Cine intră la mort? rude, vecini, prieteni, dușmani, animale etc.; formule de bunăcuviință la intrare și plecare; ce spun cei ce intră, ce li se răspunde; ce se poate și ce nu vorbi lângă mort; despre mort etc.; se aduce ceva, ce și cui se dă?

37. Se poate lucra lângă mort? nițurat, cusut, spălat, gătit, pregătirea pomenilor.

38. Se poate lăsa mortul singur? când anume; de nu, cine și -cum păzește, de ce.

39. Noaptea se adună lumea la mort? ce nume poartă întrunirea, cine și câți vin, cbemați sau nu; de câte ori vin; când sosesc ce aduc, ce spun și ce li se răspunde când vin și pleacă, cui dau și ce se face cu ele; în timpul vegherii ce se întâmplă; se mănâncă, se bea, se citește, ce și de către cine, se vorbește, despre ce, se râde, se joacă jocuri, care anume, se fac glume și păcăleli, se ating de mort? Cum, cine. Vin oameni mascați? Se aprind focuri? Ce focuri, unde, când, de cine și de ce. Familia asistă? Ia parte?

40. Cum se face cosciugul? ce nume are; cine îl face; când, cu plată sau nu? Ce plată, se cumpără gata, în ce caz, din ce lemn, cum se ia măsura, forma lui, se lasă ferești, câte și unde anume, se vopsește și cum, ce se face cu talajul?

41. Se pregătește cumva cosciugul? tămâiere, ardere, ungere, cum și cu ce, praf de pușcă, usturoi, tămâie, smoală etc. (când, cum, de către cine, de ce, se descântă sau se face slujbă?).

42. Când se aduce și unde stă până la așezarea mortului în el?

43. Cum se face crucea? ce nume are, cine o face, când, cu plată sau

nu și ce plată, se cumpără gata, în ce caz, din ce material, piatră, lemn, ce lemn etc. Are aceeași formă pentru orice vârstă și sex? Ce anume forme. Văpsită, ornată, crestată, scrisă, ce se scrie, cum, de către cine.

44. Când se aduce și unde stă până la așezarea la mormânt?

45. La mormânt se pune ceva peste cruce? Piatră, cârpă, acoperiș etc., când, de cine, de ce?

46. Cum se așează mortul în cosciug? Cum se așează? (fân, talaj, pătură, perne etc.). Se pun obiecte, săculețe. Se mai pune ceva pe mort. Schimbări față de așezarea în pat. Cum, când, de către cine și de ce?

47. Unde și cum stă sicriul în casă? (loc, orientare, suport).

48. Când se îngroapă? (la ce zile și ore, și la care nu?)

49. Cine vine la înmormântare? lume multă, cine anume, chemați, de către cine, aduc ceva, ce anume, cum se așează în casă, formulé de bunăcuvință.

50. Când vine preotul? de câte ori până la înmormântare și când chemat, de către cine, plătit cum, ce slujbe face. Petrece mortul până la cimitir? Cum? Face slujbă la plecarea de acasă și unde? În casă, în curte etc.

51. Cum se scoate mortul din casă? cine îl ridică, cum îl duce, orientare, izbește coșciugul de prag, se rostesc anume formule etc.

52. Ce se face în casă la scoaterea mortului? se sparge o oală, sau alt obiect, care, cum, de către cine, de ce? Se așează cineva sau ceva în locul mortului? Se uită neamurile pe fereastră, se răstoarnă așternutul sau mobile, se închid neamurile în casă, când, cât timp, în ce caz, totdeauna sau de pildă la moartea celui dintâi copil, se pune busuoc sau altceva rudelor.

53. Ce se petrece în curte? Se face slujbă? Cum și unde se așează coșciugul. Cum stau rudele și străinii. Se întinde masă, se așterne pat. Sunt anume formalități, iertare etc. etc.

54. Când se acopere coșciugul? Când se bat euele, de către cine, se împlinește vre-o formalitate, ca deslegarea nodurilor dela îmbrăcămintea mortului etc.

55. Cum este orânduit alaiul? Unde merge bradul, sau pomul, dacă este. Unde crucea, popa și dascălul, prapuri, pomenile, capacul coșciugului, mortul, rudele, lumea? Aceeași orânduire a alaiului se întrebunțează pentru toți morții, se păstrează până la cimitir?

56. Cum se duce mortul? Pe brațe, pe scaun, în car, sanie, pe dric. Cum

sunt înhămate vehiculele, cai, boi, de ce culoare, cum înjugate sau inhămate, cum împodobite și de către cine, de ce. Vehiculele sunt împodobite, cum, de cine, de ce. Cine poartă mortul? Fete, băieți, oameni, cum îmbrăcați. Semne distinctive ca bete, basmale etc. Cu plată, ce anume. Insoțitorii se țin de sicriu și cum cu panglici etc.

57. **Ce se face pe drum?** Merg pe drumul cel scurt, sau ocolesc? Pe unde, de ce. Trec pe la biserică sau de-adreptul la groapă. Se fac opriri, ca „hodine“, „stări“, „poduri“. Câte, unde, ce se întâmplă la opriri: slujbe, împărțire de bani, colaci etc. Se întind pânze pe jos, la fântâni, la răscruci. Cine participă și de ce?

58. **Se duce mortul la biserică?** Se face slujbă acolo? Alte formalități? Ca sărntarea mortului, pomană etc. Cum stau rudele în timpul slujbei. se țin de sicriu etc. Crucea, bradul și celelalte accesorii rituale unde și cum stau?

59. **Cum se face groapa?** Cine, chemați, rugați, obligați, de ce, cu plată, ce plată, când se face, cum se ia măsura, ce se face cu măsura, unde se face groapa, loc ales, de către cine și după ce reguli. Se slujește groapa, se pregătește în vreun chip. stropire, ștergerea pereților cu naframă, descântece etc.

60. **Ce se întâmplă dacă se îngroapă peste un mort vechiu?** Se scot oasele, se face slujbă, se stropesc cu vin sau altceva, se îngroapă din nou și cum, se face pomenire?

61. **Ce se întâmplă la sosirea mortului la groapă?** Slujbă, unde și cum se așează sicriul în timpul slujbei, se fac formalități pentru deslegarea celor lunateci, ca frăție de groapă. focuri de pușcă peste mormânt etc. Stropire, sărutarea mortului, arătarea mortului, scoaterea podoabelor, presărare de pământ peste mort, daruri sau pomeni peste sicriu, de către cine, cui, cum, de ce? Așezarea unor obiecte în sicriu.

62. **Cum se lasă mortul în groapă?** Cu funii, pe pânză, de către cine. Se aruncă ceva în groapă, ce anume, de către cine, de ce (bani, flori, podoabe, cadelniță, măsura sicriului sau alta etc.). Cine umple groapa? Popa, rudele, groparii, cum și de ce. Se freacă pe mâini cu pământ? Cine, de ce? Se „pecetluște“ groapa făcându-se semnul crucii cu sapa etc. Se rostesc cuvinte ca: să-1 fie țărâna ușoară etc. Unde se așează crucea, cum, de către cine, când?

63. **Ce se face după îngropare?** Se dau pomeni peste groapă, ce anume, cui, de cine, de ce și cum? Se spală lumea pe mâini, cine, cu ce apă, adusă de unde, când, în ce, turnată de cine, cum, de ce? Ce se face cu vasul? Ce se face cu sapele, pânza, funiile etc. dela îngropare? Se distrug, se împart de pomană, când, cum, cui, de către cine, de ce? Lumea mai zăbovește în cimitir? Cine, de ce? Ce formalități se fac la ieșirea din cimitir. Pomană, ce anume, cui etc.

64. **Ce se întâmplă la casa mortului în timpul îngropării?** Cine rămâne acasă, ce face, cine vine, chemați, obligați, și de ce, în prezența preotului. Sunt anume formalități: rugăciune, rostirea unor anumite formule.

65. **Se ține doliu?** Cine, cât timp, cum: ce semne de doliu sunt: îmbrăcăminte, bărbierire, pieptănare, spălare, oprire dela anume munci. Sunt mai multe perioade de doliu: până la înmormântare, sau alte date, până la facerea tuturor pomenilor.

66. **Ce îngrijiri se dau mormântului?** Se sădesc flori sau pomi? care anume, când, de către cine, de ce, se împodobește crucea, cununi, candel. De către cine, cum, de ce? Se tămâiază mortul? Câtă vreme, când, cum, de către cine, cu plată, ce anume, de ce? Se stropește mormântul, cum, când, de către cine?

67 **Ce pomeni se fac după înmormântare?** (comând, praznic, parastas etc.). Câte și când, la câte zile, la câte luni, la câți ani după moarte, unde se fac, de către cine, cu participarea cui, ce se dă și cui. Ce formalități deosebite se fac, ca „sfințirea apei“ etc. Ce accesorii deosebite sunt, colaci, haine, oale, lumânări etc.

Se împarte apă pentru mort? „Izvor de apă“, „izvor mare“, „izvor mic“, „izvorul turtașelor“ etc. Care este numele ritului; se duce apă, se cară apă, se face izvor? etc. etc. Câte rânduri de apă? Ce cantități, în ce, de unde se ia apa, cum se ia, câtă vreme se duce? Când începe ducerea apei, cui o duce, cine o duce, fată bătrână etc., de ce? Când duce? Cu plată, ce anume plată, cum se ține socoteala apei, însemnare pe răboj, din ce lemn etc. Formule la dăruirea și la primirea apei, împreună cu apa se mai duce ceva, ce anume (turtaș etc., de cine făcute etc.). Se face o formalitate de încheiere? „Slobozirea izvorului“ etc. de către cine, cu ce scop, când, ora zilei, date favorabile etc., unde și cum. Ce formalități și ce accesorii se întrebunțază? Ce formule rostesc.

68. **Se face brad la înmormântare?** sau alt pom (plop, cu sau fără ramuri de brad, prun etc.)? pentru toți morții sau anume categorii de vârste, sex sau stare civilă? Ce înseamnă bradul? mirele sau mireasa mortului, semn de doliu, semn de nuntă simbolică etc. De unde se aduce, cine îl aduce (flăcăi, bărbați), câți? Ce formalități sunt la aducerea bradului îmbrăcăminte deosebită, anume semne, locul plecării, întovărășire, plecare călare sau pe jos, când se aduce bradul, cum și la ce oră pleacă și se întorc oamenii, cum se alege bradul, după mărime sau înfățișare asemănătoare cu a mortului, după anume semne, cel mai frumos, cum se taie bradul, secure, ferestrău, este anume chip de a-l lovi. Bradul se pregătește cumva în pădure, se taie unele crăci, se încrestează etc.? Ce formalități sunt la aducerea bradului? Pe umăr, pe crăcane, cu vârful încotro? Bradul este întâmpinat sau întovărășit, unde, de către cine. A mortului ies înaintea bradului? La ce distanță, cine anume iese, bradul se oprește, se îndeplinesc anume formalități? În curtea casei este vre-un ritual? Cum intră în curte, îl apropie de mort? Cum și de ce? Bradul se împodobește? Când, de către cine, de ce? Cum: creștături, panglici, lână, hârtă, năframă, colaci etc. Se face vre-o formalitate la pornirea alaiului? Ce formalități sunt pe drum? De cine este purtat? În timpul îngropării este întovărășit, de către cine? Unde se așează la opriri? La biserică? Bradul se înalță la mormânt, în ce loc, când, cu ce formalități? Cât timp rămâne la mormânt, ce se face după îndepărtarea lui?

69 **Se face măr (pom, băț etc.)?** Pentru toți morții sau pentru anume categorii de sex, vârstă, stare civilă? Când, unde anume, de către cine, de ce? Se îm-

podobește și cum? Colaci, ceară, lână, fructe, hârtii etc Unde stă până la înmormântare? Se fac anume formalități? Când? (slujbă, rostirea anumitor cuvinte) Mărul se duce la cimitir? Cine îl duce, când? Mărul rămâne la mormânt, în ce loc, cât timp? Cele de pe măr se dau de pomană? Când, de către cine, cui (naș preot, cântăreți, săraci etc.). Când se despodobește? Cum?

70 **Se face steag?** (Pentru toți morții sau pentru anume categorii de sex, vârstă sau stare civilă?) Ce înseamnă steagul? Semn de doliu, simbol de nunță, etc Când se face, unde, de către cine și cum. Formă, material, deosebiri față de steaguri folosite în alte împrejurări (nuntă etc). Steagul se duce la cimitir? Locul în alaiu, cine îl poartă și întovărășește. Formalități. Se lasă la mormânt, unde, în ce loc, cât timp. Ce se face apoi cu el?

71. **Câte feluri de colaci, colive, „parastasuri“ etc. se fac?** Când se fac, din ce și cum se fac, de către cine, ce forme au (scări, chip de om, covrig, cruce, etc.). La ce se folosesc fiecare din ele și cui sunt menite și în ce împrejurări ale înmormântării? Numele fiecăreia din ele?

72. **Morții se fac uneori strigoi, moroi etc.?** Fac strigoi rele, și ce anume; moartea rudelor, vitelor, păsărilor etc. Imbolnăviri, nenorociri, spaime, visuri, etc. De ce se fac morții strigoi? Cum se cunoaște că un mort se va face strigoiu? Din timpul vieții? După moarte? Pe ce semne (înfățișare de om viu, anume expresie etc.?) Cum se dovedește că cineva s'a făcut moroi? (ungerea crucii cu miere, trecerea peste groapă cu armăsar negru, chemări noaptea, întâlnirea cu el, întâmplări ciudate în casă etc). Desgroparea și găsirea mortului întors în sicriu. Ce mijloace de prevenire se întrebunțează în timpul înmormântării? Descântece, chis-tolnicire, înțepare cu undrea, în inimă sau în burtă etc. Mijloacele de învingere a strigoiului descântec, desgropare, împlântarea unor cue sau cuțite, pari, scoaterea inimii, ardere etc.

73. **Ce deosebiri sunt în privința ritualului pentru cei morți de moarte violentă, accidente sau sinucideri (otrăvire, spânzurare etc.).**

74. **Ce părți de ritual se fac la cei morți departe sau ce ritual deosebit?**

75. **Este obiceiul să se cânte la mort?** În ce medii sociale? (țărani, cei îm-brăcați domnește etc).

Sunt mai multe feluri de cântece?

Cum se numește cântecul pentru exprimarea durerii? (bocetul propriu zis). (Substantive: bocet, jelanie, vaet, gogit, glas de mort etc., verbe: a boci, a te boci, a te cânta, a striga etc. pe, sau după mort).

76. În afară de cântecele pentru exprimarea durerii (bocet propriu zis) mai sunt și altele legate de anume împrejurări sau rituri ale înmormântării (răsăritul soarelui, acte în legătură cu bradul, iertat, înmormântarea tinerilor etc.) și care este

numele fiecăruia din ele (zori, cântecul bradului, cântecul cel mare, cântecul morții, verș etc.).

77. Fiecare din aceste cântece are o melodie proprie (viers, glas etc) sau o melodie se folosește pentru toate cântecele, pentru o parte din ele, sau sunt mai multe melodii pentru un singur cântec? (De pildă mai multe melodii de bocet, cine și când le cântă pe fiecare din ele, o singură melodie atât pentru bocet cât și pentru zori sau brad etc, o melodie pentru zori și alta pentru brad, sau una pentru amândouă etc).

78. De cine se cântă fiecare fel de cântec? Cine anume cântă bocetul propriu zis (rude, vecini, străini, oameni cu plată) (oameni anume sau toată lumea). Cine anume cântă celelalte cântece rituale (rude, vecini, străini, oameni cu plată etc.)

Rudele pot cânta toate felurile de cântece, sau numai unul? Dar vecinii, oamenii străini, cu plată etc ?

Bărbații pot cânta? toate sau numai unul din aceste cântece? (bocet, viers etc.).

Dar copiii? dela ce vârstă?

Sunt unele femei care știu numai ele să cânte anume cântece? Care le e numele și care sunt acele cântece?

79. De ce se cântă la morți?

De ce se bocesc rudele, de ce vecinii, prietenii, străinii etc ? (ușurarea durerii, cinste cuvenită mortului, bunăcuvântă, tradiție, pomană etc). Se poate mort nebocit?

80. Cum se învață bocetul? la ce vârstă, dela cine, când și cum?

81. Cum se cântă la mort? cum se bocește tare sau incet; de ce? grav sau acut, de ce? rar sau repede, de ce? gros sau subțire etc., mai mulți deodată, conduce unul cântarea sau cântă fiecare pe seama lui? sau se fac subgrupe, vecinele de o parte, rudele de alta etc. Cine e obligat sau are voie să cânte singur? Se poate cânta mai multe melodii deodată sau texte diferite pe aceeași melodie? Bocetul este ascultat de cei care nu cântă? Se fac aprecieri critice favorabile sau defavorabile și ce anume se spune despre bocitoare? Ce anume este privt drept greșeală?

82. Cum se așează bocitoarele față de mort? Fața la mort, în rând, se țin de mână, peste mort. În ce loc cântă: numai lângă mort, sau și în alte odăi, în curte, la acareturi, la vite etc.

83. Când se bocește mortul? Oricând? Când începe bocirea? Înainte de moarte sau după? Noaptea? sau numai ziua? Sunt anume ore ale zilei când bocirea este obligatorie? (dimineața, spre apus etc.) sau anume împrejurări (la eșirea sufletului, la sau după scăldat, la așezarea pe laviță sau în sicriu, când sună clopotele, la sosirea celor ce vin să vadă mortul, la ridicarea sicriului, la sosirea preotului, la slujba din curte, la pornirea la drum, pe drum, la răscruce, la odihnă, la coborirea în

groapă, la umplerea gropii etc.).

După înmormântare se mai bocește? Cine, când și de ce (pe drumul întoarcerii, la tămăduirea mormântului, în zile anumite: Florii, joi mari, pomeni etc.). Când își aduce aminte, cu prilejul altor înmormântări (bocet de pomenire). Este un răstimp după care nu se mai poate boci? Nici în public, nici acasă?

84. De cine se cântă fiecare din celelalte cântece? De rude, de vecini, străini, oameni cu plată etc.

85. Deosebiri în cântare față de bocet? (mai liniștit, mai tare, mai repede etc.).

Cântecul cântat în zori, se cântă unde? (În fereastră, pe prispă, în curte, numai afară, sau întâi afară pe urmă în casă etc.).

Se cântă același cântec de mai multe ori în șir? Sau de mai multe ori pe zi? Sau în mai multe zile?

Cei care cântă în zori mai au de cântat și alte cântece?

Cântecele pentru brad se cântă când, de cine și cum? La primirea lui, la gătirea lui, în timpul drumului spre cimitir, la ridicarea lui la mormânt etc. Câți îl cântă? Cum sunt așezați cei care îl cântă? Îl cântă de mai multe ori în șir, același cântec la toate prilejurile, sau aceeași melodie etc.

Cum, când, de către cine și de ce se cântă toate celelalte cântece ceremoniale existente: cântecul cel mare, al morții, cocoșdaiu etc.

86. Verșul se cântă întotdeauna? Sau numai la tineri, sau alții anume?

Cine îl cântă: săteni, cântărețul bisericesc sau alții?

Sunt mai multe verșuri? Cu melodii deosebite? Verșul e scris?

De către cine și de unde luat? Cum se învață verșul. Textul este fix sau se scumbă întrucâtva după împrejurări? Care sunt textele?

87. Se obișnuște bocirea și în alte împrejurări decât la morți? (la recrutarea flăcăilor etc. etc.)

88. Există texte batjocoritoare de bocet? Parodii de bocet?

C. Brăiloiu și H. H. Stahl

CEREMONII ȘI RITURI ÎN LEGĂTURĂ CU CALENDARUL

Peste an, calendarul religios prăznuște un șir de sărbători, în legătură cu vieța Mântuitorului și a sfinților. Foarte deseori aceste sărbători religioase sunt întovărășite de ceremonii pe care le fac săteni. Ba uneori, se adaugă la șirul sfinților din calendar, sărbători „băbești“, cum li se spune Vom da atenție specială, în primul rând, sărbătorilor propriu zise religioase.

Crăciunul. Oricare ar fi obiceiul pe care-l studiem (stea, colind, plugușor, capră, bubai, viclem și irozii, vasilcă, semănat, iordan etc.) vom avea grijă să-l studiem în felul următor:

Din cine se alcătuiesc cetele care pleacă prin sat să facă aceste obiceiuri? Ce vârstă au, ce stare civilă, cum se aleg ei între ei, cum se leagă unii și pe cât timp, cum își aleg un șef, ce ascultare îi dau, cum își împart beneficiile și care sunt aceste beneficii de pe urma executării ceremoniei? Ce legătură, de prietenie, rivalitate, ceartă, există între toate cetele acestea din sat?

Pe la ce case trec aceste cete? Ce formule de bun-sosie se spun, de către cetași și de către gazde? Sunt primiți în casă sau nu? Ce cuvinte, ce cântece, ce jocuri și ce teatru fac? Care este repertoriul lor, și-l schimbă dela casă la casă, după cum sunt la o casă de fruntaș, de preot, cu fată de măritat, cu băiat plecat în armată etc., sau au un repertoriu fix care se spune în toate prilejurile?

Cum sunt răsplătiți? Cum sunt văzuți și ce credințe sunt în legătură cu aceste ceremonii?

Paștele. Același lucru vom face pentru sărbătorile în legătură cu Paștele (lăzărel, călușari, focuri în curte, mucenici etc.)

Alte sărbători peste an. Vom căuta să stabilim, zi de zi toate sărbătorile care se fac și toți sfinții care se prăznuiesc Interdicțiile de muncă în legătură cu ei; legende și credințe precum și rituri

CEREMONII ÎN LEGĂTURĂ CU MUNCA

În afară de ceremoniile pe care omul le face la diferite prilejuri ale vieții sale naștere, căsătorie, moarte, mai trebuie să urmărim și pe acelea care sunt în legătură cu munca lui de toate zilele. În primul rând, vom studia:

Ceremoniile Primăverii: prin ce mijloace sărbătorește sătenii sosirea primăverii, precum de pildă:

Armindenul. Ce lemn se întrebunțează, de unde se aduce, la poarta cui se pune, de către cine și în ce chip Când se pune și cât timp rămâne?

Sângiorzii. Când se pun, de către cine, unde, cât timp rămân, ce se face cu ei? Se mai întrebunțează pentru aprinderea focului la cel dintâi cuptor pentru recolta nouă?

Brazdele de pământ cu iarbă. Când se scot, unde se așează, la pragul casei, pe gard, ce semnificație au? etc.

Riturile aratului și ale însămânțării: care sunt gesturile care se fac atunci când se scot plugurile la arat, când se trage prima brazdă, când se aruncă cea dintâi sămânță? etc.

Ceremoniile de peste vară. În majoritatea lor sunt ceremonii pentru căderea ploilor. Amintim:

Paparudele când se fac, cine face, cum se face? Fac numai copiii, numai țigani, se îmbracă într'un anumit chip, merg pe la anume case, cântă anume cântece, sunt stropiți cu apă, în ce fel, ce cuvinte spun, ce li se plătește etc.

Caloianul: cine-l face, din ce îl face, cum îl face și ce slujbă îi se face? Asemănări și deosebiri față de ritualul îngropării din sat.

Furt de care, duse apoi și aruncate în râu sau ce alte ceremonii, rituri sau vrăji se obișnuiesc pentru ploaie?

Ceremoniile toamnei: claca, cununa, buzduganul etc.

Se obișnuiește culesul unei anumite părți din holde prin muncă în clacă? O poate face orice gospodar, sau este tradițională la preot? Câți muncesc în clacă, cine și cât timp?

Cum se muncește în clacă? Cu lăutari, fără, cu jocuri, se alcătuește sau nu din spice de grâu un obiect ritual? Cum se numește, cunună? buzdugan? Cine îl face și cine îl poartă?

Alaiul prin sat. Cum se întorc clăcașii prin sat, ce cântece rituale au loc, cum sunt întâmpinați de săteni, sunt sau nu udați cu apă etc.

Ospățul la casa gazdei. La ce gazdă se adună, ce se întâmplă acolo?

Ce se face cu spicele de grâu din cunună sau buzdugan?

Se păstrează pentru sămânța viitoare? Se folosesc în ceremonia nunții?

Clăci de desfăcut: se obișnuiește strângerea în clacă a oamenilor pentru desfăcutul porumbului de pildă? Când, cine și cum se lucrează la aceste clăci?

Ceremonii de rituri de construcție și meșteșuguri. Când se începe clădirea unei case, fie publice, fie particulare, a unui pod, lucrarea sau folosirea unor unelte etc., se fac anumite ceremonii sau anumite gesturi rituale? De pildă la construirea casei, luarea umbrei unui om, a înălțimei unui om, punerea de bani la temelie, baterea copiilor mici ca să ție minte etc. Sau, la pusul în război, ce se face ca să nu se încurce ițele, să iasă pânza tare, ușoară ca fulgul etc.?

H. H. Stahl

INSTITUTUL DE ȘTIINȚE SOCIALE AL ROMÂNIEI

I
 FIȘA DE INFORMATOR Nr. Satul No. casei

Plasa Județul

Fotografia
 informatorului
 mărimea
 5 x 5,50 cm.

Data culegerii

Inf. Porecla

Vârsta Știe carte? Starea civilă Câți copii are?

Originea etnică Religionea Ocupația (și starea economică)

I. A părăsit satul?

II. Ce întâmplări de seamă a avut în viață?

In sat

In viață

In alte sate

III. Ce povestitori cunoaște?

In sat

Morți

In alte sate

IV. Dela cine a învățat povești?

V. Când a învățat povești?

*) Anexa la Plan pentru cercetarea literaturii populare de Ion C. Cazacu

- VI. Când povestești ? (la șezătoare, de sărbători ?)
-
- VII. A învățat pe cineva să spună povești ?
-
- VIII. Ce povești știe ? (Eventual se va face un repertoriu special)
-
- IX. Ce povești sau cules dela ei ?
-
- X. Ce povești îi plac mai mult ?
-
- XI. Ce crede despre originea poveștilor ? (Faptul e întâmplat sau închipuit ?)
-
- XII. Ce crede despre fiecare poveste ?
-
- XIII. Citește cărți de povești sau de altă natură ? (Se vor nota lecturile lui)
-
- XIV. A învățat povești dela unul care citește ? (Dela cine ? Ce povești ?)
-
- XV. A făcut singur vreo poveste ? (Creație personală)
-
- XVI. Observațiuni :
-
-

INSTITUTUL DE ȘTIINȚE SOCIALE AL ROMÂNIEI

II

No. 1)

FIȘA DE IDENTITATE (a documentului literar sau a motivului)

TEXTUL Nr. 2)

Titlul (cu care circulă în sat sau primele cuvinte ale textului)

Titlul (general, adoptat științific)

No. 3)

Informator :

Fișa model I, No. 4)

Unde, când și de la cine l-a învățat ?

Observații :

- 1) Numărul de ordine pe care-l poartă fișa în seria de fișe de modelul acesta (II)
- 2) " " " " " dosarul unde a fost clasată după culgere.
- 3) " " " " " din tabloul de documente-tip culesse într-o campanie monografică.
- 4) " " " " " al informatorului, din fișa model I.

A. INTRODUCERE

PROBLEMELE SOCIOLOGIEI MORALE ȘI JURIDICE

Planul general de lucru întocmit de *H. H. Stahl* înfățișează și o parte însemnată din problemele sociologiei juridice. De aceea sarcina noastră este mult ușurată. Nu mai avem de amintit decât foarte puține lucruri.

Etica și Dreptul, când se mențin pe linia științei, fără să se abată în domeniul moralei sau al tehnicii juridice, au un caracter *normativ*: ele sunt științe de principii, criterii, imperative, norme, valori, idei, nu științe de fapte. Există însă și un plan al realității sau al vieții morale și juridice, în care întâlnim acțiuni, înfăptuiri, instituții, obiceiuri, moravuri etc., cu un cuvânt *fapte morale* și *fapte juridice*.

Morala și dreptul privesc ca realități, ca fapte sociale, ca manifestări ale unităților sociale, revin spre cercetare sociologiei, care desvoltă dela o vreme câte o ramură închinată acestor două probleme: *sociologia morală* și *sociologia juridică*.

Cele două ramuri sociologice — ca în genere sociologia — nu pornesc dela ceea ce ar trebui să fie, dela ideea de dreptate sau dela ideal, ci dela ceea ce este, dela realitate. În ordinea aceasta sociologia își stabilește treptat problemele, pe măsură ce își dă seama de realitatea socială concretă.

Prima constatare sociologică e că nu există societate fără un drept și fără o morală.

Faptele juridice și morale nu sunt însă în toate locurile și în toate timpurile aceleași. Ele variază după tipul și stadiul de dezvoltare a societăților.

Pe de altă parte nu există nici morală și drept în afară de societate, ele sunt deci fapte sociale sau manifestări sociale, sunt chiar părți integrante ale vieții sociale.

Din aceste câteva constatări sumare s'a dezvoltat o adevărată problematică sociologică. Amintim numai chestiunile mai însemnate.

1. Prima sarcină a științei e să determine exact faptele. Ce însemnează drept și morală într'o societate concretă? In ce măsură se înrudesesc sau se deosebesc aceste două categorii de fapte și care e domeniul caracteristic al fiecăreia?

2. Care sunt nevoile generale ale societății din care purced dreptul și morală și ce funcții îndeplinesc acestea? De ce nu poate lua ființă sau nu poate dăinui o societate omenească fără drept și morală?

3. Do unde purcede varietatea faptelor juridice și morale? In ce măsură variază ele în funcție de tipul social morfologic (spațial) și în ce măsură de tipul social istoric (temporal)?

4. In ce constă caracterul social al dreptului și al moralei și în ce măsură determină ele structura societății și celelalte manifestări de viață ale ei?

Intr'o cercetare monografică sociologia studiază toate faptele juridice și morale, fie că sunt de origine statală sau „culturală“, fie că purced din obicei și sunt cristalizate în tradiții.

Pentru sat nu trebuie să se piardă din vedere că el a avut o viață juridică proprie, locală sau regională. Prin integrarea relativ târzie a satelor într'o organizație politică superioară, ele au fost deposedate de funcția creatoare de drept. Statul a luat asupra lui crearea dreptului, satul rămânând în principiu un simplu „domeniu de aplicare“, un „consumator“ juridic. Totuși statul nu reușește să înlăture complet funcția „legislativă“ a satului. Satul păstrează adeseori funcția sa străveche creatoare de drept, fie pentru că statul nu-i satisface de loc nevoile, fie că nu i le satisface în chip îndestulător sau procedează potrivit realității.

Pe de o parte, aplicarea însăși a dreptului pozitiv (a „codurilor“) de natură generală, suferă modificări *de fapt*. Sociologia juridică trebuie să stabilească dreptul acesta real: ce se aplică și ce nu se aplică la sat din legiuirile existente (de ce? cum anume?).

Pe de altă parte trebuie să se stabilească: 1. ce sectoare rămân nereglementate, „neprevăzute“ în coduri, încât cad în sarcina satului ca să și le „legifereze“ singur, devenind el „legiuitor“ (spontan și difuz); 2. ce nu se aplică din legi pentru că nu se poate aplica, fiind potrivit realității și ce pentru că există un obicei juridic mai vechiu decât legea sau ivit alături de lege și care se bucură de o autoritate mai mare în ochii satului.

În afară de realitățile juridice și morale obiective (instituții, obiceiuri, legi, procese, proceduri, sancțiuni etc.), trebuie să se urmărească și aspectul subiectiv (credințe, opinii, idei, atitudini etc.), care ține de domeniul psiho-sociologiei juridice.

Traian Herseni

B. PLAN GENERAL PENTRU CERCETAREA VIEȚII JURIDICE SĂTEȘTI

DREPTUL VIU

Prima problemă pe care trebuie să ne-o punem, atunci când începem expunerea metodelor de lucru pe care le întrebuițăm la teren, pentru ca să ajungem la cunoașterea vieții juridice sătești, este aceea a criteriilor obiective care să ne permită să determinăm ce este și ce nu este juridic, din totalul vieții sătești.

Dacă nu am fi decât juriști și am considera viața juridică a societății, exclusiv prin prisma organizării sale oficiale, dată de stat, problema ar fi foarte ușoară: textul de lege ne-ar putea servi drept îndreptar; tot ceea ce, prin lege, ar fi denumit act sau fapt juridic, ar intra în preocupările noastre și după cum ar fi regulamentat de codul civil, comercial sau penal, el ar avea și pentru noi calitatea de fapt sau act juridic civil, comercial sau penal.

Dar putem noi ceda legislatorului dreptul de a alege el, în locul nostru, din noianul faptelor sociale, pe acelea care sunt sau nu juridice? Ar fi să abdicăm dela datoria noastră de liberă cercetare, ar fi să înlocuim dubiul sistematic dela care trebuie să pornească orice cercetare științifică, printr'o încredere oarbă în virtuțile criteriilor juriștilor. Lucrul ar fi cu atât mai grav cu cât aceste criterii, fiind un produs al istoriei, având un anumit rost precis în mecanismul de funcționare al societăților omenești, nu sunt decât simple fapte sociale, care, departe de a ne putea servi drept bază, pretind abia să fie lămurite, ele înseși, de către sociologie. Nici măcar definiția clasică a dreptului caracterizat prin sancțiunea sa organizată, nu ne poate deplin satisface, pentrucă, dacă în dosul fiecărui

fenomen juridic se află un jandarm drept pază, aceasta nu ne poate împiedeca pe noi de a ne pune problema criteriilor după care am putea recunoaște faptele care au nevoie să li se puie jandarm la spate, față de cele care nu au această nevoie. Problema sancțiunii, organizate sau nu, este după cum se știe, plină de controverse și dacă în teorie s'a încercat a se da o serie întregă de răspunsuri, dintre care unele pot apărea satisfăcătoare, noi avem totuși datoria de a nu pune prea mult temelie pe ele, pentru a încerca a privi cu ochi proaspeți realitatea socială ea însăși.

Dar această desbărare de tot ceea ce este teorie preconcepută, primă etapă a oricărei cercetări științifice, nu se poate decât cu greu făptui, din pricină că noi, pornind la lucru, avem totuși nevoie de ajutorul pe care ni-l dau schemele de lucru și ipotezele, pe care ni le punem ca jaloane statornice de-a-lungul drumului nostru. Cum nu avem încă dreptul de a formula propriile noastre criterii, vom fi siliți să primim, de nevoie, indicații dela știința dreptului. Vom accepta însă lucrul acesta numai sub beneficiu de inventar și în lipsă de altceva mai bun, veșnic dorința noastră trebuind să poarte dincolo de ipotezele de azi, la cele încă mai bune, pe care ni le va aduce ziua de mâine. Iar pentru ca strângerea noastră de material să fie corectă din punct de vedere științific, va trebui să fim în stare să putem deosebi precis partea de pură informație, de partea schematică, teoretică, spusă sau presupusă, pe baza căreia am strâns acele informații.

Și, ceea ce în niciun caz nu trebuie să uităm și ceea ce dela început ne arată că truda noastră nu poate fi confundată cu truda juristului pur, — este faptul că noi nu ne putem mărgini la studierea exclusiv a acelor instituții juridice, precise și imuabile, cu care au de a face juriștii (coduri, tribunale și chipuri de execuție), ci trebuie să tindem la înțelegerea acelu nebuloz „*drept viu*“, drept efectiv folosit în viața de toate zilele, de către o populație dată, drept spontan, mlădios, incert și rapid variabil și care, sprijinindu-se de multe ori pe cod, îl depășește totuși întotdeauna, crescând organic, peste el, alături de el sau chiar împotriva lui.

Izvoarele dreptului viu

a) *Codul*. De sigur că întreaga viață procesivă a satului va fi hotărâtă de către cod. Toate conflictele pe care sătenii le vor duce, spre rezolvare, înaintea judecății, vor fi tranșate în conformitate cu legea care are curs acolo. Dar nu e mai puțin adevărat că un grup

social nu duce toate conflictele sale în fața judecății, ci poate să și le rezolve el însuși, pe alte căi, și mai ales, poate să le prevină printr'o fericită formulă de echilibru, tradițională sau de curând găsită, formulă care să stăpânească din adânc viața grupului și care prin faptul că nu e procesivă nu își pierde totuși caracterul său juridic. Nașterea acestor formule și felul de a fi al acestor „stări juridice“ vor trebui deci să fie studiate de către noi. Dacă deci codul este, netăgăduit, un izvor de drept viu, aceasta nu înseamnă că el apasă uniform repartizat asupra întregii vieți juridice sătești. Prima noastră grijă va fi, de aceea, delimitarea, cât se poate mai precisă, a acelei părți din viața satului care trece pragul Tribunalului, intrând sub imperiul necontestat al codului. Este o operație prealabilă, de curățire a terenului, pe care o putem face prin statistici la Judecătoria, Tribunale și Curți de Apel, socotind numărul proceselor pe care le poartă țărani, mai multe sau mai puține după gradul lor de procesivitate sau după condiționări sociale mai adânci care trebuiesc abia găsite. Ca în orișice cercetare statistică vom repartiza procesele — pentru surprinderea unor paralelisme pe care mai dinainte nu le putem decât bănuși — pe spețe, pe categoriile sociale din care fac parte împlicinații, pe vârste, pe sexe, pe epoci de introducere, pe procese terminate înainte de sfârșitul legal al judecății, prin părăsire, sau împăcare, pe cazuri apelate sau atacate în recurs în Casație etc. etc.

Din aceste procese se studiază așa dar mai mult aspectul statistic, revelator al unui anume fel de a fi al colectivității, decât propriu zis spețele juridice în sine: aceasta ar cădea în sarcina juristului, deși totuși, uneori, sociologul poate să recunoască vagi tendințe de uniformizare regională a unor anume jurisprudențe, de creare a unor „dialecte jurisprudențiale“ care și ele pot fi revelante față de unitatea socială pe care o cercetăm.

Dar nu numai prin procese ia satul contact cu viața organizată de stat. Ci și prin toate contractele intervenite între săteni care sunt supuse formalităților de autentificare, căpătare de dată certă sau simplă plată a taxelor legale. Cu aceste acte ne apropiem încă mai mult de problema noastră, așa cum o înțelegem, ca sociologi. În primul rând trebuie văzut care anume acte sunt întrebuițate. Obiceiul împlicinaților poate schimba înfățișarea sistemului unui cod, prin simplul fapt al întrebuițării exclusive a unei anume părți din instituțiile sale, în dauna altora și în al doilea rând prin aplicarea frauduloasă a acelor instituțiuni. Ca să luăm o pildă ușoară de înțeles: sătenii întrebuițază foarte deseori, pentru înzestrări, moșteniri și pentru adopțiuni,

formula actului de vânzare legală. Un om care nu are copii de pildă, în traiul patriarhal sătesc al anumitor regiuni, este expus să moară de foame la bătrânețe și se închipuie chinându-se, nepomenit, în viața de apoi. Adopțiunea îi este absolut necesară. Dar ea nu se face cu formele prevăzute de cod, ci adoptantul vinde averea sa adoptatului, pe un preț fictiv, rezervându-și uneori dreptul de habitație viageră asupra casei vândute. Același lucru se întâmplă, în forme puțin schimbate, și în materie de înzestrări și moșteniri inter vivos. Se ajunge de pildă, pe calea vânzării, la rezultatele partajului ascendentului, din cod. Actele, de aceea, trebuiesc interpretate și clasate după „clauzele de stil” pe care le cuprind și care singure ne arată adevăratul scop juridic ce se urmărește, în ciuda formei întrebuițate.

Ne-am apropiat prin acest exemplu de o viață juridică oarecum străină codului, de un drept viu local, camuflat în formele codului civil. Totuși ne aflăm încă în domeniul părții din viața sătească aflată în contact cu organizația juridică de stat.

Trecând acum la viața neprocesivă a satului, încă nu scăpăm definitiv de influența codului. Contactul cu Judecătoria care aplică riguros anumite reguli de drept face să se nască în conștiința săteanului credința într-o nouă ordine de drept pe care el caută să și-o apropie și să o aplice, în măsura în care îi este folositoare, chiar și în cazurile în care Tribunalul nu are putința să se amestece. Mai ales în materie de înzestrare, foarte deseori sătenii își spun clar că aplică, ei între ei, legea cea nouă, care a venit „de când cu judecătoria”. Primul izvor formal al dreptului viu local, chiar în partea sa neprocesivă, rămâne deci tot codul. Urmărirea pas cu pas a gradului în care săteanul s’a pătruns de sistemul codului și mai ales urmărirea răstălmăcirii pe care el o dă acestui cod pentru ca să-l adapteze nevoilor lui, este cu atât mai fecundă cu cât codul nostru civil nu este întotdeauna potrivit cu nevoile populației rurale, astfel că cele două elemente cu care lucrăm, de o parte grupul social, cu nevoile lui, de alta codul, sunt cât se poate de clare și de independente unele față de altele.

b) *Obiceiul*. Dar în afară de codul acesta, care se aplică, fie parțial, fie fraudulos, de către săteni, ca un al doilea izvor de drept viu trebuie să socotim și obiceiul pământului. Pe vremuri, satul românesc ducea o viață de sine stătătoare destul de puternică, rezolvându-și conflictele pe baza unui obicei al pământului, unei cutume (care nu este însă de confundat cu cutuma din anume țări occidentale, ridicată uneori la rangul de legi de tribunal; cutumiere, Weisthum-uri scrise nici nu există la noi).

Cei care studiază problema trecutului în viața unui sat cearcă a reconstitui care a fost acest obicei al pământului de pe vremuri, obicei care astăzi nu se păstrează în absoluta sa totalitate. Chiar în satele cele mai primitive ale țării, din vechiul obicei al pământului nu se mai păstrează decât o antologie de dispoziții, alese pe măsura nevoilor actuale, simple fragmente supraviețuitoare. Avem așa dar, întocmai ca și pentru cod, o aplicare parțială a obiceiului. De pildă în vechiul sat românesc pare a fi fost general obiceiul de a lega folosirea întregului hotar sătesc de posedarea unor locuri în vatră. Primirea unui nou membru în ceată se făcea prin înfrățirea lui în frăție de cruce și de moșie, cu băștinașii. Dacă astăzi s'ar fi păstrat acest obicei, este evident că orișice acaparator de pământuri, de pildă o societate anonimă forestieră, ar fi putut cumpăra parcele în vatră și, devenit astfel cetaș, să înceapă o exploatare sistematică a pădurii din hotarul sătesc. Cetașii au părăsit de aceea norma din vechiul drept obișnuelnic care, față de schimbarea vremurilor, din folositele dovenise primejdioasă.

Dar există, pe lângă o aplicare parțială, și o aplicare frauduloasă a obiceiului pământului, datorită faptului că, obiceiul pământului nefiind scris, formulele lui sunt cu mult mai maleabile. Rare ori însă, *paremii*, maxime de drept, fixează în chip precis o normă juridică, dându-i puțința să supraviețuiască propriului său folos. Se încearcă, în cazul acesta, o tălmăcire nouă a zicalei vechi, tălmăcire care poate fi uneori surprinsă. În tot cazul, pentru un sociolog care urmărește nu atâtă conținutul obiectiv al normelor de drept cât funcția socială pe care acele norme sociale o au, problema se pune și în căutarea rostului deosebit de cel din vechiu, pe care una și aceeași normă obișnuelnică o are în viața de azi. De pildă, în anumite regiuni ale țării, folosul la pădure pentru cetaș este liber, fiecare putând tăia atâtea lemne câte îi sunt necesare gospodăriei lui închise. Paremia „la pădure se merge de-a-valma, fără frâu și fără opreală, cum bătrânul, cum copilul, cum bogatul, cum sârmanul“ are tocmai rostul de a formula juridicește situația de perfectă egalitate, de fapt și de drept, a cetașilor. Într'o epocă de capitalism ceva mai înaintat, „bogatul“ din proverb poate fi, din nou, o societate anonimă forestieră. În cazul când aceasta — sau chiaburul reprezentant al ei — va invoca vechea normă a obiceiului pământului, va recunoaște orișicine că o va face fraudulos, adică în cu totul alt sens efectiv decât acela pentru care fusese creată.

c) *Creația*. În al treilea rând, codul și obiceiul pământului nu acoper în totul nevoile juridice ale satului. Mai ales în epoca noa-

stră de totală schimbare a vieții sătești, probleme noi, nevoi inedite răsar la tot pasul. Sătenii sunt prinși în conflicte cu care nu fuseseră deprinși din bătrâni, care nu își găsesc rezolvarea prin cod, și întru rezolvarea lor sunt siliți să scornească ei înșiși o normă juridică. Asistăm așa dar la o creare juridică propriu zisă. Lucrul nu trebuie să ne mire: ceea ce de fapt susținem atunci când afirmăm că un al treilea izvor de drept viu, în afară de cod și de obicei, mai este și crearea, nu este decât că, astăzi încă, obiceiul pământului nu a încetat de a se naște, sub ochii noștri, și că noi putem surprinde momentul creației lui, tatonările succesive care se fac până când se reușește a se ajunge la o normă valabilă pentru un întreg grup social. Exemple pentru acest caz se pot găsi în mai fiecare sat, prin determinarea nevoilor pe care le-am putea numi inedite, pentru prima oară apărând în viața unui sat, ceea ce presupune însă o prealabilă cercetare amănunțită a întregii vieți sătești.

d) *Sistematizarea*. În sfârșit, în al patrulea rând, am mai putea socoti ca un izvor de drept viu, ceea ce în teoria dreptului s'a numi „codificare“, sau ceea ce în cazul nostru am putea numi mai bine „sistematizare“. Se pot întâlni împrejurări în care o populație rurală să simtă nevoia unei ordonări sistematice a tuturor normelor sale juridice, de sursă diversă. De obicei lucrul nu se întâmplă: unele în fața altora, conviețuiesc, cu pace, sisteme care, din punct de vedere logic, sunt contradictorii. Sătenii nu au un singur sistem de proprietate, de pildă, ci mai multe, după categorii de obiecte de proprietate sau după categoriile sociale care își stau în opoziție de interese față de aceste categorii de obiecte de proprietate. Totuși nevoia sistematizării se face uneori simțită. Iată de pildă cazul satelor care aveau în hotarul lor păduri întinse și care, intrând în regimul legii silvice din 1910, au fost silit să-și organizeze cetele de codevălmași la Tribunale, pe baza obiceiului pământului. Ajunse în fața judecății care trebuia să le fixeze statutul lor de funcționare, aceste cete sătești au trebuit, întru apărarea drepturilor lor, să expuie clar și încheat din punct de vedere logic, unor judecători care nu erau totdeauna dispuși să primească obiceiul pământului, un drept viu cu atâtea surse variate. Din asemenea încercări de sistematizare se pot naște instituții noi, care nu provin nici din cod, nici din obicei și care nu corespund nici unor nevoi reale inedite ale populației, ci al căror rost este numai acela de a fi mediatore între diversele fragmente disparate ale dreptului viu. Se umplu lacune, se retușează detalii, se găsesc justificări, se creează teorii atotcuprinzătoare. Astfel în Vrancea teoria „casei

răpșatului“, a „*lăturașilor*“ a „*majorilor*“ etc., deși își găsesc rădăcini adânci în trecutul juridic al Vrancei și-au găsit de curând, în contact cu tribunalele, o formă sistematică pe care mai înainte erau departe de a o avea.

Unitatea organică a dreptului viu

Dar aceste din urmă pilde ne arată că în realitate schema noastră a celor patru izvoare de drept viu, cod, obicei, creare și sistematizare, sunt, mai mult sau mai puțin inexacte. Simple scheme logice, ele ne folosesc numai prin faptul că ne indică direcția în care trebuie să iscodim realitatea pentru a afla îmbinări de influențe, pe care le bănuim. Nici de cum nu au pretenția de a fi rezultate finale și definitive. Avem deci de a face cu simple ipoteze de lucru pe care trebuie să le părăsim de îndată ce prin ajutorul lor am strâns materialul necesar înțelegerii dreptului viu care, în realitatea sa, este cu mult mai confuz și mai schimbător decât ni-l poate arăta teoria. Niciodată de pildă nu vom putea întâlni o dispoziție a acestui drept viu, pe care s'o putem lega exclusiv de un singur izvor de drept. Astfel, o aplicare după un sistem local, a normelor codului nu atârnă numai de cod, ci atârnă de toate celelalte trei izvoare. Având a ține seama de necesități locale, aplicarea codului presupune de fapt și o creare efectivă, care de cele mai multe ori se face în spiritul vechiului obicei, folosind uneori, de-a-dreptul, fragmente din acesta și ținând cazul de aspectul total, sistematic al dreptului viu. Este o unitate nedespărțită a vieții juridice pe care trebuie să ne trudim a o prinde în întregimea ei. Analiza, pe amănunte, pe care o facem asupra izvoarelor de drept, nu trebuie să ne facă să pierdem din vedere aceasta. Să nu uităm că disecarea, cu teoria ca și cu scalpul, se face pe cadavre și nu este îngăduită decât spre folosul vieții.

Problema funcțiunii sociale a dreptului

Dar odată stabilită fața acestui drept viu local, imens suflu spiritual izvorînd din viața trudnică a satului, sarcina noastră nu este încă sfârșită, ci de abia acum munca sociologului începe căci hotărît lucru, noi nu putem rămâne la simpla constatare a chipului în care se îmbină, ca într'o țesătură vie, fragmentele dreptului local, venind din atâtea izvoare diverse, noi nu ne putem mulțumi cu înregistrarea mecanică a rezultatului final pe care îl produc îmbinările și suprapunerile de instituții juridice, ci ceea ce trebuie să

căutăm este *înțelegerea cauzală a procesului de veșnică metamorfozare a dreptului*, procesul devenirii istorice a acestui drept.

Ipoteza noastră de lucru, ipoteză în deajuns de verificată pentru ca încă de pe acuma să o putem socoti adevăr de extremă probabilitate, este că aceste variații continue ale dreptului sunt în legătură cu variațiile continue ale societății întregi. Există totdeauna o potrivire între o societate și dreptul său viu și s'ar putea chiar vorbi de o variație funcțională a amândorora. Aci atingem rădăcina însăși a sociologiei dreptului: ni se pune întrebarea dacă nu cumva, dintre aceste două variabile, drept și societate, nu poate fi una socotită ca variabilă independentă și deci declanșatoare a întregii deveniri istorice. Oare dreptul să o ia înaintea societății, târind-o după el, sau dimpotrivă societatea — și ar rămâne evident deschisă problema precizării noțiunii de societate — se preface din cauze străine dreptului și prefăcându-se, silește dreptul să ia veșnic forme noi? Sau poate, într-o a treia posibilitate, dreptul merge pari pasu cu societatea, în bun acord și în reciprocă determinare funcțională, societatea servindu-se de drept ca de o unealtă sui generis grație căreia se constituie în ea însăși? Oricare va fi răspunsul la această întrebare, un răspuns va trebui să-l caute cercetătorul la teren. Fără de el nu se poate lămuri cu niciun chip problema cea mare a funcțiunii sociale pe care o are dreptul, a rostului pe care fenomenul juridic îl are în complexul întregii societăți.

Tehnica de lucru pentru strângerea de material în vederea rezolvării acestor probleme, care trec dincolo de preocuparea cunoașterii unui sat, până la aceea a sociologiei dreptului în forma sa cea mai pură, poate fi rezumată ușor. Ea consistă în a ști că punctul nevralgic al întregii probleme este acela al mișcării, al transformării, al variației. Și avem, mai întâi, variația în timp. Dela o generație la alta se pot observa schimbări survenite în dreptul viu local și se pot urmări și schimbările provenite în restul societății, urmărite în amănunțimi, în toate manifestările sale. Rămâne numai ca observarea acestor schimbări să se facă atent, cu precauție, complet, ținând seama de absolut toți factorii care au avut o evoluție simultană cu a dreptului, chiar de acei care la prima vedere nu par a avea legătură cu dreptul: din însăși acest material va răsări dovada că există sau nu există un factor, determinabil efectiv la teren, care a declanșat întreaga dezvoltare istorică. La cele ce au fost spuse cu prilejul tratării chestiunii tradiției (cadru istoric) — și care își găsesc și aci rostul și aplicarea — vom avea grijă să adăugăm și problema inovației, pentru a avea schema generală

de preocupări, care să ne conducă în ordonarea acestui material, menit să stea la baza unor raționamente experimentale.

Problema tradiției și a inovației, deci a varierii formelor sociale în timp, este de altfel destul de ușor de sesizat și îndeobște cunoscută. Ceea ce însă se pierde prea adeseori din vedere este faptul că mai există încă un al doilea soi de variere a formelor sociale, care se potrece — nu putem spune spațial, propriu zis, — dar spațial în sânul societății.

Prejudecata curentă este aceea a unicității dreptului și a unicității societății și ea provine din faptul că Statul intradevăr are un caracter de unicitate și își creează un sistem oficial unic în materie de drept, ceea ce produce confuzie în mintea acelorora pentru care Statul este Societatea, iar dreptul, codul. De fapt, pentru cel care cercetează atent societatea, uniformitatea aceasta, unicitatea aceasta amorfă, apare ca un profund neadevăr. Ceea ce constituie societatea în esența ei, este dimpotrivă tocmai fragmentarea grupului social pe diverse subgrupe cu rost și situație deosebită într'un același ansamblu de diviziune socială a muncii. De asemeni și fenomenul juridic suferă schimbări de formă dela grupă socială la grupă socială.

În studiile de folclor sunt cunoscute ariile tematice, a căror existență este studiată mai ales sub aspectul lor geografic, teritorial. Rămâne ca și în materie de drept viu să se determine ariile tematice și dialectele juridice, atât pe repartizarea lor teritorială cât mai ales pe cea socială. În linii generale limba juridică, vorbită de toți, are un caracter universal valabil pentru întreaga unitate socială, dar cu cât coborâm spre unități și subunități mai mici, cu atât deosebirile dialectale încep să se ivească. Am putea chiar spune că fiecare grupă socială își are dreptul său viu. Iată deci și aci, prilejul de a repeta întreaga muncă de cercetare a legilor variației dreptului în paralel cu variația societății, de data aceasta însă nu în timp, ci spațial, înăuntrul societății însăși. Lucrul trebuie să se facă cu atât mai mult reținut cu cât aci avem prilejul de a epuiza, dacă voim, tot materialul care ni se pare semnificativ. Aci nu intervin, în termenii de judecată, epoci dispărute a căror reconstituire nu o putem face decât cu greu și necomplet, ci însăși societatea prezentă în mijlocul căreia ne aflăm și care își va lăsa pătrunsă taina pe măsura puterii noastre de observație și de judecată.

Materialul pe care îl strângem astfel poate fi extrem de bogat. Inventarul analitic al tuturor cazurilor de variație a dreptului dela

generație la generație și dela grup social la grup social, luată una câte una și în totalitatea lor, ne poate permite tratarea cu desăvârșire inedită a problemei dreptului.

DREPTUL PENAL

În privința dreptului penal sunt cu mult mai puține lucruri de spus, care să fie specifice metodei de lucru monografice. Crima a fost de multă vreme cercetată dintr'un punct de vedere științific, căci în dreptul penal construcțiile juridice sunt cu mult mai puține și de mai mică importanță decât în dreptul civil. Aci apar cu mult mai în relief cele două elemente cu care avem a face: de o parte faptul crimei, de alta măsurile de apărare pe care societatea le ia împotriva crimiinailor. Crima însăși, a ajuns de mult a fi cercetată după metoda sociologică, adică pornindu-se dela credința că ea este un fapt social care trebuie ca atare să-și aibă condiționările sale, precum și reguli stabile de apariție. Aceasta nu înseamnă că cercetarea la teren a problemei crimei, sau mai bine zis a criminalului este lipsită de interes. Dimpotrivă vieța delicventă a grupului social pe care îl studiem este desvăluitoare pentru întreg restul vieții acelu grup și abaterile ne pot și ele ajuta la înțelegerea regulilor stabile. Și iarăși nu înseamnă că nu vom putea găsi și anumite tehnice de lucru, care să fie medite și izvorite din condițiile cu totul speciale în care problema crimei ni se pune în cadrul restrâns al unui sat.

Prima operație pe care o vom face va fi și de această dată o ridicare statistică a tuturor cazurilor care sunt delicvente. Definiția însăși a noțiunii de fapt delicvent ni se va pune aci, ca și în dreptul civil, cu mai puțină acuitate însă de astă dată. Ca și în primul caz, vom primi drept bune dar sub beneficiu de inventar, definițiile legale ale crimei. Așa dar în registrele oficiale, vom culege tot materialul de fapt ce ne stă la dispoziție. În primul rând vom cerceta registrele jandarmeriilor locale, care au menirea de a face primele instrucții și de a dresa procese verbale. Nu ne vom opri cercetările la câțiva ani numai, ci ne vom întinde cât mai departe în trecut, pe cât ne vor permite registrele. De asemeni vom cerceta registrele judecătoriilor, tribunalelor, curților de apel și ale Curții de Casație. Vom repartiza delictele și crimele după natura lor, pe epoci de comitere, pe sexul și vârsta delicventului, a victimei, pe frecvență de anotimp și pe ani, pe procese pornite din oficiu și de către partea civilă, pe recidive; vom urmări calificările diverse date aceluiași caz în decursul judecății sale, pedepsele

și modul lor de înfăptuire. Intr'un cuvânt vom strânge toate informațiile posibile pentru buna descriere a vieții criminale.

În aceeași ordine de idei, cu desăvârșire generală și cu mijloacele curente ale criminaliștilor, vom căuta a găsi paralele între diversele variații survenite în viața criminală și între diversele cifre date nouă de către cercetările statistice privitoare la alte probleme, de pildă cu cifrele anilor de criză economică, cu numărul populației, al bolnavilor, al pedepselor acordate, al influenței războiului etc. etc., astfel ca, cel puțin în linii generale să putem căpăta lămuriri asupra etiologiei crimelor din acel sat. Tehnica acestor lucrări este prea cunoscută pentru ca să fie folositor a ne opri prea mult asupra ei. Singurul lucru care merită să fie relevat este anume acela că, dat fiind că ne ocupăm de un singur sat, statisticile noastre din registrele oficiale pot să capete o precizie și pot lua în considerare amănunte care este cu desăvârșire exclus să se poată calcula atunci când lucrăm pe țara întregă sau pe regiuni întregi.

Dar prin aceasta nu am făcut decât să curățim terenul și să știm care anume sunt delicvenții din satul cercetat. Rămâne acuma, în posesia cifrelor oficiale, să lucrăm în sânul satului. Aci întradevăr problema poate căpăta un aspect nou și fecund. De pildă problema delicvenților ereditari, sau a familiilor de delicvenți poate fi foarte procis studiată. Rare ori vom avea prilejul, într'un grup social, să facem cercetările speciale asupra unui întreg neam, cum putem face în sânul unei monografii dispunând de un întreg corp medical pregătit pentru lucrări de antropologie și bio-politică. Rămâne numai ca cel caro se preocupă de problema aceasta a delicvenței ereditare să aibă grija să aducă la analiză de sânge și măsurători pe toți membrii din familia unde s'a născut un delicvent pentru ca să strângă astfel un bogat material de raționare. Tot astfel, cercetând dela caz la caz fiecare delicvent în parte vom putea urmări și verifica, pe secțiuni particulare, concluziile generale de etiologie a crimei așa cum au rezultat ele din cifrele generale statistice și din teoria criminologică clasică. Indreptări de amănunt, corectări particulare vor ieși astfel firese, pentru a da o viață nouă cifrelor statistice globale. De asemeni vom studia situația în sat a delicventului care și-a ispășit pedeapsa.

O latură care nu trebuie uitată este însă aceea a studiului mentalității morale a sătenilor și felul cum privesc ei crima și delictul. Cercetând bine înțeles și felul cum apreciază această problemă și felul de a fi al satului din acest punct de vedere, organele oficiale menite să priveghieze la bunul mers al comunei, dela jandarm,

notar, primar până la judecătorul regional, nu va trebui să lăsăm în părăsire însăși credința sătenilor. Se poate foarte bine întâmpla să avem surprize, de pildă să aflăm că între sat și oficialitate se dă o anumită luptă, dacă nu cu privire la crime, unde mai toată lumea, afară de rari excepții va fi de acord, cel puțin cu privire la delictе și mai ales la contravențiuni. În regiuni păduroase de pildă, care cunoșteau până mai deunăzi o libertate desăvârșită de folosire a pădurii, sătenii nu se consideră vinovați atunci când contravin legilor, comițând delictе silvice. Obștia întreagă a locuitorilor poate avea altă concepție despre drepturile ei la pădure decât o are statul și ca atare să ducă o luptă, aproape pe picior de egalitate dela sat la stat. Un număr excesiv de mare de delictе silvice poate așa dar să ne indice nu o delicvență excesivă a populației, ci dimpotrivă o puternică idee de dreptate înțeleasă în anume fel, o puternică idee de drept obișnuelnic dominând activitatea de toate zilele a sătenilor.

De asemeni un drept penal obișnuelnic poate să existe. Pe vremuri organizațiile interne ale satului aveau menirea de a priveghia și această latură a vieții sătești. Ca atare rămășițe vor putea să fi rămas, nu numai în folclor, care trebuie deci și din acest punct de vedere cercetat, ci și în viața de toate zilele. Anumite fapte pot fi socotite de către săteni ca delictente atunci când statul nu le dă nicio atenție. Impotriva lor satul poate dispune de sancțiuni, mai mult sau mai puțin organizate, care să le dea întradevăr caracter juridic.

Revenim astfel la punctul de unde pleasem la începutul acestui scurt studiu: la problema deosebirii care există între drept, civil și penal, și între morală. Problemele acestea sunt într'o conexitate ce nu se gândește nimeni să o tăgăduiască și care întunecă munca noastră din cale afară de mult. Dar dacă problema e grea, aceasta nu înseamnă că trebuie s'o părăsim, căci, dacă există o cale pe care să putem ajunge la deosebirea dintre faptele morale și cele juridice, precum și dintre faptele juridice civile și penale, apoi aceea este calea cercetării directe a societății, care nicăeri nu se poate urmări mai bine decât într'o monografie sociologică. Purtând veșnic în amintire teoriile și punctele de vedere ale acelor care, înainte de noi au lucrat aceste probleme, vom căuta noi înșine rezolvarea lor, așa după cum am mai spus, dând veșnic faptelor dreptul de întâietate.

Și de data aceasta, monografia ne va da puțința stabilirii unei sociologii a dreptului penal care să întregească cercetările de sociologie a dreptului civil.

H. H. Stahl

C. PLANURI SPECIALE

a. PLAN PENTRU CERCETAREA PROCESIVITAȚII

Se va ridica statistica proceselor civile ale locuitorilor satului, pe un număr cât mai mare de ani¹⁾.

Se va calcula cota parte cuprinsă de procesele satului, față de totalul dosarelor judecătorei (proporțional cu numărul locuitorilor comunei și ai ocolului judecătoresc).

Procesele dintre locuitorii satului cu locuitorii din alt sat se vor însemna deosebit.

Se repartizează procesele pe ani, pe spețe juridice, pe categoria socială a impričinaților, pe vârstă și sex, pe epoci de introducere, pe moduri de introducere, reprezentare prin avocați, pe soartă juridică (închiderea dosarului prin împăcare, neprezentare, apelare, atacare cu recurs, executare, contestație la executare etc.).

Aceeași ridicare statistică va trebui făcută și la Tribunale, Curți de apel și Casație.

Pe cât va fi cu putință, se va încerca o apreciere cantitativă a cazurilor de împăcare a diverselor pricini sătești, fără de ajutorul judecătorilor, și se va studia modul în care se fac aceste împăcări. Se vor determina persoanele care exercită de fapt un drept de judecată, sau de instrumentare în vederea judecării sătești neoficiale: agrimensori empirici, oameni bătrâni, oameni cu vază, stat de împăciuire, preot, învățător etc., primar, consilieri sătești sau jandarmi. Se vor arăta care sunt pricinile care scapă de obicei controlului judecătorei: certuri, bătăi, dificultăți în viața de familie, chestiuni de proprietate etc.

Se va ridica o statistică a contractelor sătești, făcute prin judecătoreie.

Numărul contractelor autentice Numărul contractelor operate prin notari publici, sau a celor sub semnătura privată care au căpătat dată certă într'un chip oarecare Modul de plată a taxelor se va studia în special

Se vor face aceleași repartizări de cifre ca și pentru procese, adăugându-se însă observațiuni cu privire la conținutul actelor: abateri dela formularul curent, „clauze de stil“, specific rurale, camuflări în forme juridice în desacord cu scopul efectiv urmărit (înzestrări în formă de vânzare d. p.) sau contracte neprevăzute sau interzise de cod (zălogirea de pildă).

b. PLAN PENTRU CERCETAREA DREPTULUI FAMILIAL

Influența codului, a obiceiurilor pământului, reconstituite conform indicațiilor cuprinse în planul de lucru al cadrului istoric și studiul creației contemporane (creație

1) Fișa statistică întocmită de A. Tarța, (care poate fi tipărită sau litografiată) cuprinde următoarele date: Instanța — Comuna — No. dosarului — Data intentării acțiunii (apelului) — Reclamantul (naționalitate și profesie) — Avocat (da sau nu) — Pârît (naționalitate și profesie) — Avocat (da sau nu) — Obiectul acțiunii (litigiul) — Probe invocate (acte, martori etc.) — Amânări (data și cauza) — Data sentinței (impăcării) — Felul cum s'a soluționat — Data executării sentinței (și felul executării, vânzare, popriri etc. dacă se poate stabili din dosar)

propriu zisă și sistematizare), vor fi urmărite continuu, de-a-lungul următoarelor capitole:

Organizarea juridică a vieții de familie. Modurile de transmitere ale averilor familiale (înzestrări și succesiuni).

Numărătoarea statistică se va calcula cu ajutorul spițelor de neam, proporția dintre totalul averilor ajunse în folosul copiilor după moartea părinților, față de cele date în folosința lor încă din timpul vieții părinților.

Se vor calcula pe familie, averile părintești transmise total după moarte, sau total transmise între vii, precum și cazurile mixte în care părinții își rezervă o cotă aparte (și cât anume) transmisibilă abia după moarte.

Analiza formei juridice și a rostului social al înzestrării și moștenirii:

Înzestrarea: „care sunt formele înzestrării“ act de dotă făcut conform codului civil, foaie de zestre, tocmeală de zestre conform obiceiului pământului, sau forme deghizate: vânzări cu preț fictiv, donație, cu sau fără condiții rezolutorii, arendări, dare în dijmă, simplă tolerare de fapt etc.

Care sunt condițiile și pricinile înzestrării: Se obișnuiește de către părinți o cedare parțială sau totală a averii familiale, în viață fiind ei încă?

Care e rostul înzestrării? Pentru ce își înzestrează părinții copiii? Este înzestrarea o obligație?

Pot părinții să nu înzestreze pe băiatul sau fata lor? În ce caz: necinstire, plecare din casă, plecare din sat, răscumpărare prin faptul întreținerii la școală sau la meserie.

Ce despăgubire ia fiul sau fiuca ce pleacă din casa părintească?

Înzestrarea copiilor se face cu un anumit prilej: logodnă, căsătorie, întoarcere din armată, vârstă etc.?

Câtă avere își împart părinții și ce cotă își rezervă ei?

În ce proporție își împart ei averea între copiii lor?

Se dau averi deosebite băieților și fetelor (se înzestrează fetele și cu pământ, sau numai cu lucruri mobile?) De ce nu? Care este conștiința locală. S'au produs cumva schimbări de curând în această privință? De ce?

Poate fi un copil favorizat în dauna celui alt?

Când, cum și de cine sunt înzestrați copiii orfani, vitregi, crescuți de frați sau alte rude, copiii din flori, adoptați etc.

Care sunt măsurile pe care părinții le iau împotriva abuzului fiilor?

Se întâmplă ca fiii să abuzeze de buna credință a părinților și să-i lase în completă părăsire?

Care e soarta părinților care și-au păstrat o cotă parte. Dar a celor care au dat în dijmă, sau prin simplă tolerare? (în caz că există în regiune cărți funduare, se va studia legătura dintre sistemul acesta al înzestrării și schimbările din cartea funduare. În tot cazul se va arăta cine plătește impozitele și cine figurează în rol: părintelc sau copilul înzestrat).

Cota parte pe care și-o rezervă părinții este suficientă traiului lor?

Ce se întâmplă cu această rezervă, după moartea părinților? Se lasă moștenire egală tuturor copiilor, sau o dau numai aceluia dintre ei care i-a îngrijit la bătrânețe?

Care anume dintre copii este ales în vederea acestei îngrijiri la bătrânețe și purtarea slujbelor de pomenire după moarte? Este cel mai mic? Cel rămas în casă?

Există un drept de ultimogenitură bărbătească în privința moștenirii casei părintești?

Care este situația văduvei sărace? Dar a văduvei fără avere? În caz că sunt copii? În caz că nu sunt?

Există deosebire de soartă juridică între averea bărbatului și averea adusă ca zestre de către femeie?

Există deosebire de soartă juridică între averea moștenită și cea de cumpărătură?

Moșteniri: Se obișnuesc testamentele? În forme legale sau după obicei? Cum se face diata scrisă? Cine o scrie, când, față de ce martori, față de moștenitor, etc. etc?

Ce drept are testatorul să facă prin diată: să schimbe înzestrările făcute în timpul vieții? Să dispună asupra cotei necimpărțite? Să desmoștenească?

Se cunoaște vreun drept asemănător celui al rezervei din cod? San al sezinei? Limba de moarte mai există?

Se rezervă o cotă parte din moștenire pentru sufletul răposatului? E obligator? În ce cazuri?

Se întâmplă ca după moartea părintelui să se procedeze la o deschidere de succesiune legală conform codului?

Este acest lucru considerat ca drept, în caz că au fost făcute înzestrările? San ca o răzvrătire și o stricăre a moravurilor?

Respectă frații, în posesiunea casei părintești pe acela dintre ei care a îngrijit de părinți la bătrânețe? San cer și pentru casă aplicarea codului civil?

Pentru a preveni aceasta, obișnuesc părinții să facă acte autentice de vânzare a casei către fiul care îi îngrijește? Care sunt condițiile: întreținere viageră și uzufructul casei etc.

În caz de succesiune deschisă după cod, cer fiii să se aplice regulile obiceiului (de pildă în ce privește casa).

Cine are drept la moștenire. Până la ce grad de rudeme? Filiație legală și nelegală.

Se obișnuiește raportul zestrei?

Drepturile soțului supraviețuitor. Vădnavă și vădov. Dacă e bogat san sărac. Dacă a adus sau nu zestre.

În caz că moștenirea e lăsată numai soțului vădov sărac, cine apreciază sărăcia?

Care e cota parte a văduvului sărac în raport cu numărul copiilor etc.

Moștenește în plin drept sau în uzufruct?

Poate soțul defunct să reguleze mai dinainte și în ce chip, soarta soțului supraviețuitor?

De pildă împărțind în mod ideal copulor averea a cărei folosință viageră o va lăsa soțului supraviețuitor?

Sau se nrmează regulile codului civil actual?

Relații de familie, de natură juridică, între vii.

In afară de îndatorirea înzestrării și a întreținerii părinților la bătrânețe, atâta timp cât toți membrii familiei stau într-o casă, care sunt relațiile juridice dintre ei?

Ce drept are fiecare în parte la folosul averii pământ, haine, locuință, alimente, produs al muncii comune, produs al muncii individuale.

Care sunt cotele și normele după care se repartizează cheltuielile bugetului familial față de părinți, copii legitimi, nelegitimi, adoptați, înfiați etc.

Există o datorie de întreținere reciprocă?

Prin faptul căsătoriei, soții sunt obligați să se întrețină? Dar pe copii? Sarcina cade asupra mamei sau tatălui, sau amândorora?

Datoresc copiii întreținerea părinților chiar în caz că nu au fost înzestrați? ori în cazul când au fost dați de suflet? Dar ascendenților și colateralilor? Până la ce grad?

Sunt și ginerii și nurorile supuși aceluiași obligațiunii? Dar adoptații și adoptatorii între ei? Copilul părăsit, dat de suflet?

Datorește familia bărbatului întreținere văduvii acestuia?

Ce modificări aduce după sine divorțul, sau părăsirea, în privința aceasta?

Restituiri de zestre sau despăgubiri față de soția părăsită sau în caz de divorț, când din căsătorie au rezultat sau nu au rezultat copii

Despăgubiri față de rude, există?

Există o răspundere colectivă solidară a familiei față de terți? În ce caz și în ce domenii de viață?

Sistemul de rudenie: Se vor stabili, pe baze de spîțe de neam, gradele și numirile de rudenie cunoscute în sat.

Se va urmări mai întâi rudenția de sânge, pe linie paternă și maternă deosebindu-se pentru fiecare în parte numirea de rudenie, cuscrenie, neam, (butuci, crângi, ramuri, tulpini, frați mari, mici, moși, bătrâni etc.).

Se vor nota chipurile în care se întrebunțează în sat numirile de rudenie:

Cui se spune. moșule, mătușe, tușe, dodă, nenicule, nene, bădie, soro, frate, vere, șogore etc. etc., mamă, maică, tată, tătă, moșule, nevastă, fiule, finule, nașule etc. etc.

Se va studia chipul în care se stabilește rudenția spirituală din nașie.

Cum se alege nașul? Același naș care botenză trebuie să și căsătorească? Și pe fin și pe fină? Sau merge nașul după băiat? Nașul de căsătorie trebuie să fie și nașul de botez al copiilor rezultați din căsătorie?

În caz că nașul moare, cine moștenește drepturile și îndatoririle de nașie? Fata, fiul cu soția lui, ginerile, cel rămas în casă?

Când încetează îndatoririle nașiei și cum se transmit drepturile de nașie față de terți?

Ce datorii juridice are nașul? Ce drepturi are la botez, nuntă și înmormântare și în timpul vieții (sau alte ceremonii: punerea mesei, pomeni etc.).

Ce interdicții de căsătorie se nasc între fini și nași, fiii finului și fiii nașilor etc. Sunt tot acelea prevăzute de dogma religioasă, sau se abat în mai sever sau mai puțin sever, dela dogmă?

Ce alte rudeni spirituale mai pot fi (frăție de cruce, frăție de moșie etc.). Cum se stabilesc

Sistemul de rudenie merge până la a cuprinde o ceată întreagă de oameni, legați între ei și prin alte fenomene decât cele biologice ale rudeniei de sânge? Sau se mărginesc în sfera restrânsă a rudeniei de sânge? Există cu alte cuvinte o potrivire perfectă între familie și rudenie, sau rudenia e folosită și la organizarea satului întreg (vezi chestionarul istoric: umblarea pe bătrâni).

Sistemul onomastic: Se va studia tot pe spițe de neam și pe totalul numirilor din sat, numele tuturor oamenilor.

Se va căuta a se stabili câte sisteme de nume există nume oficial legal, nume de poreclă a unui grup mare familial, nume de poreclă indicând aparținerea cuiva de un anumit grup social: familie, soț, soție, gospodărie, neam, sau nume de poreclă, pur individual. Nume de batjocură

Cum se moștenește numele. De familie și de botez.

Cum se schimbă, în caz de schimbare a stării civile la căsătorie (cu atenție specială cazului când bărbatul se „mărită“), la adopțiune, la înfiere etc.

Se va căuta a se înțelege rațiunile pentru care un anumit sistem, sau alt sistem sunt folosite de grupul social studiat.

Legături cu sistemul de rudenie, cu vieța de familie, cu unitatea socială a gospodăriei și a satului întreg.

Proprietatea: În legătură cu cele spuse despre proprietate la capitolul istoric, se va da o descriere a stării de fapt de astăzi:

Stăpânirea lucrurilor mișcătoare și nemișcătoare, dreptul de uzufruct și servituțiale.

Contractele: se vor urmări felul și întrebuințarea tuturor contractelor care se obișnuiesc în sat:

Vânzări și cumpărări, închirieri, împrumuturi, învoielii de muncă, întovărășiri etc

Proceduri juridice: măsurători de moși, alegeri de părți, hotărnicii, jurăminte, luare de dovezi, mărturii etc.

H. H. Stahl

c. PLAN PENTRU CERCETAREA VIEȚII PENALE

I. Numărul proceselor penale în raport cu celelalte procese (civile, comerciale etc.). Statistică anuală

II. Conform principiilor codului penal, se va face o clasificare a proceselor, ținându-se seamă de natura infracțiunilor: crime, delcte și contravențiuni.

III. Se va face o proporție între procesele penale și numărul locuitorilor dintr'o comună.

IV. Din totalul infractorilor truneși în fața instanțelor penale se va arăta câți au fost condamnați definitiv, câți achitați, câți se găsesc în curs de judecată, sau față de câți s'a stins acțiunea publică, dintr'o cauză oarecare, (împăcare, iertare, moarte, prescripție etc.).

V. Se vor indica cele mai obicnuite infracțiuni ce se ivesc într'o localitate oarecare: furturi, distrugere de hotare, rănni, certuri etc

VI. Impărțirea infractorilor după vârstă. 1) majori; 2) minori

Impărțirea infractorilor după sex: 1) femei; 2) bărbați.

Se va face comparație între numărul lor.

VII. Cauzele infracțiunilor se grupează astăzi, după criteriile științifice, în trei mari categorii: 1) cauze de ordin social, 2) cauze de ordin psiho-fizic și 3) cauze de ordin cosmo-tehnic

a) In raport cu I-a categorie, se va studia: starea economică, starea culturală, mediul familiar în care a trăit infractorul, gradul de dezvoltare al sentimentului religios, dacă este căsătorit sau trăiește în concubinaj.

b) In a doua categorie se vor studia unele anomalii de ordin psiho-fizic: dacă avem deaface cu indivizi alienați (nebuni), idiști, cretini, alcoolici, degenerați, sifilitici, imorali, maniaci etc

c) In a treia categorie se va cerceta: felul geografic al regiunii: dacă este localitate de munte sau de șes, dacă este o regiune productivă sau bântuită de secetă, densitatea populației etc.

VIII. Teoretic, după lege, toți locuitorii sunt datori să cunoască legea penală, adică să știe ce activități sunt interzise și pedepsite de lege, de aceea, practic, se va vedea dacă ei au cunoștințe elementare în legătură cu codul penal. (In cele mai multe cazuri, infractorii se scuză că nu au cunoscut legea).

IX. Se va cerceta felul cum reacționează mediul, în care trăiește infractorul, la infracțiunile săvârșite de el.

X. Câți dintre infractorii care au executat pedeapsa cu închisoarea dau dovadă de îndreptare, după punerea lor în libertate.

XI. Se va vedea dacă unor indivizi condamnați li s'a aplicat, pe lângă pedeapsă, și măsuri de siguranță și anume ce fel de măsuri.

XII. Dacă mai sunt și alte moduri de stingere a conflictelor ivite între locuitorii unei localități, în afară de calea justiției. (Se vor arăta obiceiurile locului).

Em. Constantinescu

d. PLAN PENTRU CERCETAREA BUNEI CUVINTE

Regulile bunei cuviințe nu au de sigur un caracter prea grav. A te abate dela ele nu înseamnă a te expune unor primejdii prea mari. Mai importante sunt, din acest punct de vedere, regulile morale și mai ales cele juridice. Inșă, spre deosebire de acestea regulile bunei

cuviințe sunt reguli de toată ziua, cu care ne întâlnim la tot pasul și care se fac ca legăturile noastre cu cei de aproape nouă, sau cu străinii, să fie plăcute. Cine nu li se supune, este socotit „rău crescut“, adică un om cu care nu e bine să ai relații sociale.

Fiecare împrejurare a vieții își are regulile sale de politeță. E deci cu neputință să se alcătuiască un plan complet. Dăm doar ca o simplă pildă, pe cel de mai jos:

1. Titluri și numiri. Cum se numesc între ei oamenii satului, rudele, cunoscuții, străinii; femeile între ele, bărbații între ei, sau unii cu alții; copiii, pe cei în vârstă și pe bătrâni; diferitele categorii sociale între ele.

De pildă, cui spui: Domnule, cucoane, frate, vere, bade, bădie, naș, nene, moșule, căpitane, boierule, șefule; soro, lele, tușă, surată, mătușă, babă etc

2. Formule și gesturi de bună întâlnire. Cu cine dai mâna, cui săruți mâna, cui spui numai din gură „sărut mâna“. Ce alte formule se folosesc. bună ziua etc. Cine trebuie să salute întâi? Mergând pe drum, pe cine trebuie să saluți și cu ce vorbe? Aceleași întotdeauna, sau frânturi de conversație („bună ziua“, sau „lucrați, lucrați?“ „strângem și noi fânul“).

3 Formule și gesturi de despărțire.

4. Regulile ospetiei. Cum trebuie să se poarte musafirul și care sunt datorile gazdei?

5. Regulile întâlnirilor obștești. Buna cuvântă și politeța în șezători, la joc, la han, la ospete etc.

6 Relații sociale din politeță. Cine trebuie să fie chemat la botezuri, nunți, înmormântări? Ce vizite ești dator să faci, cui și când? Ce evenimente ale vieții tale trebuiesc vestite și altora, cui și cum?

H. H. Stahl

e. PLAN PENTRU CERCETAREA MORALITĂȚII

I.

1. Oameni buni (miloși, cum se cade, de omenie, darnici, împăciuitori, de încredere, săritori la necaz etc) și răi (certăreți, bătăuși, sgârșici, insultători, calomnatori, bețivi, hoți, ucigași, curvari etc.), așa cum sunt priviți de sat (opinia publică) și după fapte obiective. Pe cât cu puțință să se alcătuiască o statistică a lor, cerându-se informații în această privință dela locuitorii satului.

2. Afecte morale: a) Conștiința de sine (din analiza punctelor b. c. și d. forma și gradul de manifestare după sex și vârstă). b) Iubirea de sine (demnitatea personală, simțul onoarei, simțul datoriei, nevoia desăvârșirii morale, vocații spre bine etc.). c) Simpatia (iubirea aproapelui, mîla, admirație, stimă, lealitate, recu-

noștință, dispreț, invidie față de semenii. d) Religiozitate (simțământul nimicniciei omenești, teama respectuoasă față de Dumnezeu, față de forțele supranaturale, față de universul necunoscut, simțul fatalității, credința în soartă sau ursită etc.).

3. Voința morală: a) Conștiința și alegerea unui scop pentru viață, conștiința unei misiuni, a unei datorii de împlinit (moralitate interioară). b) Conștiința mijloacelor de realizare. Acțiuni lipsite de conștiința scopului moral, dar mânătoare de mijloace morale (moralitate exterioară). c) Lipsa unei conștiințe a scopurilor și a mijloacelor morale (amoralitate).

4. Personalitățile satului: oameni cu conștiință de sine dezvoltată și cu o cumpănire dreaptă a scopurilor și mijloacelor acțiunii morale (Cu aceștia să se poarte convorbiri sociologice complete).

II.

Concepțiile morale: 1. Credințe sau concepții despre originea binelui și a răului, despre bine și rău, despre soarta și menirea omului pe pământ etc. 2. Concepții despre fericire (individuală și socială). 3. Concepții despre desăvârșirea individuală și colectivă. 4. Concepții despre datorie și legea morală. 5. Concepții despre virtuțile morale (cinste, iubire, omenie etc.) și despre abaterile morale (beție, furt, omucidere etc.) 6. Concepții despre idealul moral.

III.

Faptele morale: 1. În legătură cu proprietatea a) pozitive: daruri la biserică, școală, comună etc. — b) negative: furturi, tâlhării, tăinuri, gazde de hoști etc. 2. În legătură cu persoanele. (Filantropie: ajutorarea nevoiașilor, a văduvelor, a orfanilor, a nebulilor, a imbecililor, a invalizilor etc., — ajutor în caz de incendiu, de accidente. Lista celor care trăiesc din mila oamenilor. Inferni. Răzbunări, șicane, bătăi, prigoniri etc.). 3. În legătură cu învoielile (dacă se fac și se țin contracte de bună credință, dacă se țin cuvântul dat). 4. În legătură cu viața sexuală. (Modele de moralitate sexuală: feciorie, virginitate, căsătorii armonioase. Abateri: fete vinovate, copii din flori, prostituție, adultere, concubinaje). 5. În legătură cu animalele (omenie față de animale, chinarea animalelor etc.). 6. Buna cuvântă (cinstirea celor mai în vârstă, cinstirea părinților, cinstirea mai marilor din sat, cinstirea oaspeților, cinstirea femeilor etc. Abateri: ocări, bârfiri, necuviințe, beție etc. Literatură pornografică).

Obs. Cap. I și II se cercetează mai ales pe bază de convorbiri, cap. III pe bază de fapte precise. Ori de câte ori se pot întreprinde numărători exacte și complete (statistică morală), e bine să se facă Cercetătorul să completeze planul de lucru ori de câte ori întâlnește fenomene morale neconsemnate aici. În cercetări privitoare numai la moralitate trebuie să se urmărească integral morala de familie, morala religioasă etc., care în cercetările monografice se studiază și în cadrul altor probleme și se concentrează numai în studiile de sinteză.

Traian Herseni

A. INTRODUCERE

PROBLEMELE SOCIOLOGIEI POLITICE ȘI ADMINISTRATIVE ¹⁾

Cercetările concrete ale științelor sociale au rostul să documenteze hotărârile celor ce conduc națiunea. Ca atare, ele trebuiesc întreprinse în perspectiva acțiunii de conducere a națiunii. Trebuie să poarte asupra problemelor ce li se pun conducătorilor națiunii.

Sarcinile de care trebuie să se achite aceștia sunt însă în număr de două. Conducătorii politici au să-i dea națiunii, în fiecare etapă a evoluției ei, organizarea cea mai bună cu putință și s'o mențină, odată ce au înfăptuit-o. Și au să apere independența națiunii, adecă dreptul ei de a-și da, nestânjenită de Statele celorlalte națiuni, această organizare. Au să conducă adecă, spre a folosi termenii familiari, *politica internă* și *politica externă* a națiunii.

Cercetările concrete ale științelor sociale trebuiesc, dar, să năzuiască să înlesnească politica internă și politica externă a națiunii.

Cercetătorii, care studiază situația demografică, economică, socială, culturală, a unor sate, a unor orașe sau a tuturor satelor și a tuturor orașelor, a unor pături sociale sau a tuturor păturilor sociale ale națiunii proprii, fac cu putință o mai bună organizare internă a națiunii. Monografiile și anchetele ce lămuresc alcătuirea și prefacerile națiunii proprii sau ale unor părți ale ei, constituiesc contribuția cercetărilor concrete ale științelor sociale la conducerea politice interne a națiunii proprii.

POLITICA INTERNA

Din *limitată*, administrația devine tot mai mult totală, în țările care sunt la înălțimea cuceririlor tehnice ale veacului și le folosesc din plin.

¹⁾ Texte alese de red. vol. din studiile d-lui Anton Golopenția: *Rolul științelor sociale în noua tehnică administrativă* din *Sociologie Românească*, III. Nr. 4—6, 1938. și *Contribuția științelor sociale la conducerea politicii externe* din *Sociologie Românească*, II. Nr. 5—6, 1937.

Idealul susținut de toți teoreticienii concepției liberale a vieții publice, care s'a impus națiunilor în veacul al 19-lea, era o administrație de Stat cu atribuții reduse la minim. Aveau convingerea că progresul națiunilor se realizează prin armonizarea firească a rezultatelor acțiunilor individuale.

Concepția aceasta postulează o administrație care se mărginește a fi *edilitate*. Adică vede numai de serviciile și întreprinderile ce satisfac acele nevoi ale colectivităților naționale sau locale, care depășesc posibilitățile inițiativei particulare sau n'o atrag. La rândul lor administratorii unităților superioare: a plășilor respective, a județelor și a țării, trebuie să-și impună aceeași rezervă față de unitățile în subordine, față de comune, respective plăși și județe. Trebuie să le lase toată libertatea de a face numai ce socotesc necesar, mărgininându-se la corespondență și contabilitate și la sugestiile neapărat necesare.

Imprejurările veacului nostru infirmă acest ideal. Se pare că rezultatele acțiunilor individuale nu se armonizează dela sine. Libertatea acordată inițiativei particulare a amplificat incomparabil unele aspecte ale vieții, dar a lăsat în părăsire altele. Rezultatul acestui veac de libertate este un dezechilibru general în viața fiecărei nații: dezechilibru între producție și consumație, tensiuni între agricultură și industrie, între sat și oraș, între interesele indivizilor și nevoile colectivităților din care fac parte. Schimbarea constelației politice mondiale, în urma conflictului dintre marile puteri, care primejduște statele, a grăbit părăsirea regulilor practice de guvernare deduse din concepția liberală, neconfirmată de evenimente, a vieții publice. Spre a face față primejdiilor externe, națiunile caută să înlătore neajunsurile prilejuite de credința în principiile liberale, conturând o concepție opusă a vieții publice și orientându-se la ea.

Se pune acum *accentul pe colectivitate* și se dă precădere nevoilor ei. Purtătorii de cuvânt ai colectivității și cei ce făptuesc în numele ei trec înaintea particularilor. Istoria contemporană a Italiei, a Germaniei, a Rusiei, a arătat că starea națiunilor nu e numai rezultanta unor procese neatârinate față de om, ci și opera intervenției perspicace a omului politic. Apare peste tot vrerea de a interveni în istorie, de a înlătura neajunsuri, de a înlătura dezechilibrele lăuntrice, de a crea o rânduială nouă, bine cumpănită, care să pună mai bine în valoare posibilitățile latente.

În administrație această atitudine nouă se traduce atât în țările zise totalitare, cât și la marile puteri ce li se opun, prin tendința

spre *conducerea integrală*. Administratorul caută să conducă efectiv colectivitatea în fruntea căreia se găsește. Se simte *responsabil* nu numai pentru serviciile și întreprinderile edilitare, ci *pentru întreaga viață a colectivității administrate*. Caută să-i coordoneze manifestările, s'o stimuleze. Nu se mărginește la lucrările curente, ale prezenturilor succesive, ci *se preocupă de viitor*; acționează așa încât colectivitatea condusă să atingă după un răstimp oarecare, starea pe care a prevăzut-o realizabilă.

Problemele cu care are de luptat această concepție nouă a administrației, *sunt largimea câmpului de acțiune și voința de a decide viitorul*. În locul celor câteva probleme edilitare: pavaj, lumină, apă, canalizare, perceperea taxelor, administratorul se găsește acum în fața problemelor complexe ale sănătății, ale stării economice, ale instrucției, ale moralului membrilor colectivității pe care o conduce și a corelațiilor dintre ele. Nu mai poate gândi simplu, menținându-se în cadrele realității prezente: ci trebuie să judece structura prezentă a unității pe care o conduce, în raport cu aspectul viitor accesibil al acesteia. Mijloacele descoperite pentru a face față acestor probleme sunt: *recursul la cercetătorii realității sociale și întocmirea de planuri de acțiune*. Conducătorii marilor administrații înființează tot mai multe oficii de studii, institute și comisii de cercetare și întocmesc tot mai deseori planuri quadriennale, cincinale, decenale. Aceste mijloace caracterizează administrația nouă a vremii noastre.

POLITICA EXTERNĂ

Care este contribuția cercetărilor concrete ale științelor sociale la conducerea politicii externe a națiunii proprii?

Națiunea nu se confundă cu unitatea net conturată, cuprinsă între granițele Statului ei. Orice națiune se prelungește dincolo de granițele organizației ei politice. Are uneori grupuri însemnate de *consângeni în Statele vecine*, dincolo de aceste granițe. Și are totdeauna mai mulți sau mai puțini *cetățeni așezați*, statornic sau pentru timp limitat, în „*străinătate*“, care-și agonisesc acolo traiul.

Fiecare din aceste prelungiri sporește puterea și posibilitățile de afirmare în lume ale unei națiuni...

O informație cât se poate de amănunțită despre grupurile de consângeni de peste hotare, despre cetățenii răspândiți în străinătate și despre consângenii care au primit cetățenia unui alt Stat, poate fi de mare utilitate pentru cei ce conduc o națiune. Cu ajutorul ei, vir-

tualitățile politice care zac în aceste prelungiri ale națiunii peste hotarele Statului ei, pot fi actualizate și folosite.

Statul, adică libertatea națiunilor de a se conduce pe ele înseși pe un anume teritoriu, prin conducătorii pe care și-i dau, nu este ceva dat prin firea lucrurilor. Recunoașterea acestei libertăți, care desăvârșește de abia existența națiunii, trebuie cucerită dela Statele unor națiuni străine și, odată cucerită, impusă fără încetare împotriva încercărilor acestor State de a o suprima sau micșora. Existența politică a națiunii atârnă deci fără încetare și de un număr de State străine. Aceste State constituiesc ceea ce Profesorul *Antipa* numește *mediul politic al poporului*¹⁾...

Este util pentru conducătorii unei națiuni să fie informați asupra tuturor Statelor; e însă neapărat necesar să fie cât se poate de bine informați asupra vecinilor și asupra Marilor Puteri.

Cu cât vor fi mai bine informați asupra structurii lor și a proceselor care prefac această structură, cu atât vor putea evita mai bine stănenirea acțiunii de organizare internă prin intervenții externe.

Putem răspunde, așa dar, la întrebarea pusă mai sus: *Cercetările concrete ale științelor sociale pot contribui la conducerea politicii externe a națiunii proprii, informând asupra conaționalilor de peste hotare și asupra Statelor vecine și a Marilor Puteri...*

Sociologii, economiștii, statisticienii ar trebui să înceapă să consacre o parte din cercetările concrete și studiului situației Românilor de peste hotare și de pretutindeni în lume ca și studiului Statelor și al Marilor Puteri, cu care e în raporturi permanente Statul român. Iar conducătorii Statului nostru ar trebui să stimuleze atari cercetări.

Anton Golopenția

B. PLAN GENERAL PENTRU CERCETAREA MANIFESTĂRILOR ADMINISTRATIVE

Vieața gospodărească a unei unități administrative locale (comuna) poate fi cercetată sub două aspecte: sub aspect juridic, oarecum tehnic, acel al diferitelor dispoziții din legile și regulamentele administrative care o încadrează, constituind ceea ce se numește dreptul administrativ. Acesta poate fi reconstituit în cabinet oricând pentru orice epocă, servindu-ne de legile, regulamentele și cărțile de doctrină

1) Problemele evoluției poporului român, București, 1939, pag. 29, 159, 367 și urm.

ale epocii respective. Dar viața administrativă poate fi privită și sub aspectul realităților, al încercărilor de aplicare sau înfăptuire, ceea ce constituie administrația propriu zisă. Subliniem dela început că acesta este, aspectul care ne interesează pentru monografiile sociologice. Sociologia vrea să cunoască viața administrativă așa cum se desfășoară ea în comună, așa cum o fac în realitate conducătorii ei, nu cum se desprinde din legi și regulamente.

Unul este aspectul real al administrației și altul este dreptul administrativ cuprins în dispozițiile legislative și care nu poate fi aplicat mai niciodată în întregime. De aceea cercetătorul de teren trebuie să urmărească administrația de fapt, fie că ea este săvârșită în cadrul legilor și regulamentelor, fie că se desfășoară alături de ele sau împotriva lor, după obiceiuri, după aptitudinile și concepția administratorilor etc. El nu trebuie să confunde aspectul tehnic juridic, dreptul administrativ, cu aspectul sociologic al vieții administrative locale. Se înțelege că este necesar ca cercetătorul să cunoască în prealabil dreptul administrativ, întru cât cel puțin formal, acesta încadrează întotdeauna administrația, dar cercetarea trebuie împinsă mult mai departe, dela drept la realitatea socială, dela dispozițiile legale la aplicarea lor și mai ales la înfăptuirile concrete săvârșite în raport cu ele. Cunoașterea legilor și regulamentelor administrative este cu atât mai necesară, cu cât informatorii în materie de administrație sunt mai totdeauna funcționari care fac aplicarea legilor, pe care ei le cunosc de obicei foarte bine. Cu atât mai mult cu cât informatorul fiind în cauză, va evita un răspuns care nu i-ar conveni și va da întotdeauna drept răspuns dispoziția legală, mai ales când s'ar încerca o cercetare a activității funcționarilor.

Spre deosebire de principiile juridice administrative care au un caracter general și uniform, realitățile administrative sunt deosebit de variate, în funcție de regiunile naturale, compoziția etnică, trecutul istoric, mentalitatea colectivă etc. Dacă legiuitorul nu poate fixa decât dispozițiunile generale, administratorul chemat să le aplice este silit să țină seama de viața socială concretă, de unitatea socială pe care o administrează. Există fără îndoială instituții comune tuturor administrațiilor locale, care nu se diferențiază prea mult una de alta pentru că au fost prevăzute în mod uniform pentru țara întreagă, cum sunt primăria, postul de jandarmi, agenția fiscală etc., dar acțiunea administrativă diferă aproape dela sat la sat, după problemele locale care se cer soluționate, altele într'o regiune pastorală sau agrară, altele într'o regiune industrială sau comercială etc.

Planul nostru de lucru are în vedere cercetarea unei comune, nu putem da însă decât câteva indicații generale, pentru că numai cercetarea la fața locului poate stabili varietatea problemelor administrative pe care le ridică realitățile locale. Nevoile care se cer satisfăcute de o bună administrație comunală diferă dela sat la sat, chiar pentru comunele din aceeași regiune. Un sat are nevoie de drumuri, altul de poduri, altul de lemne de foc sau de construcție, altul de apă, altul de izlaz etc. Cercetătorul trebuie să înregistreze cu grijă toate nevoile acestea locale.

Administrația însăși constă în aplicarea regulilor juridice cu caracter general la nevoile locale pentru satisfacerea lor. Și după cum administratorii se vor pricepe să adapteze mai bine legile și regulamentele la fiecare comună în parte, așa vor fi sate bine sau rău administrate. Deci cercetătorul va avea de semnalat pe lângă nevoile izvorite din structura însăși a unității sociale, activitatea administrativă depusă de administratori pentru satisfacerea acestor nevoi și gradul de eficacitate și rodnicie al acestei activități. În legătură cu această problemă, cercetarea trebuie să stabilească și factorii care condiționează calitatea administrației, cum sunt mediul social, gradul de instrucție, pregătirea profesională, amestecul autorităților superioare, aptitudinile innăscute ale administratorului, spiritul de inițiativă, interesele personale etc.

Pe lângă legile și regulamentele administrative impuse de stat, vom găsi adeseori o seamă de practici administrative, izvorite din experiența de viață a satelor, cristalizată în tradiții sau chiar în curs de încheiere, care țin de domeniul dreptului obișnuelnic. Aceste obiceiuri administrative se pot referi la nevoi sau probleme pe care legea nu le prevede, dar pot fi uneori și potrivnice legii și mai respectate decât ea. De pildă, nicio lege nu prevede chipul în care se vor vesti în sat diferitele hotărâri luate de primărie. În unele se bate toba, în altele se sună din goarnă etc. Se pot găsi instituții de drept obișnuelnic, ca adunarea la „sfat“ a bătrânilor satului, sau la „porunci“ a tuturor locuitorilor în fața bisericii, adunări în care se iau hotărâri de obștia întreagă, în care se discută sau se schimbă hotărârile autorităților comunale. Pentru exploatarea pădurilor, întrebuițarea pășunilor, rotația semănăturilor și întrebuițarea în comun a hotarelor ca izlaz etc. se respectă adeseori sisteme administrative străvechi, rezultate din nevoile locului și statornicite printr'o practică îndelungată, care nu odată sunt în conflict cu prevederile codului silvic sau ale codului civil.

Cercetările de teren trebuie să strângă cu mare atenție și cât mai amănunțit cu putință toate aceste obiceiuri administrative.

PLAN DE LUCRU

Se studiază mai întâi structura și nevoile comunei, apoi instituțiile, funcționarii și activitatea lor.

Unitățile administrative în care se încadrează comuna cercetată (plasă, județ, ținut). Formează o singură alcătuire administrativă, sau se compune din mai multe sate sau oătune? A fost întotdeauna o singură alcătuire? sau s'a format din unități sociale mai mici? Când și în ce împrejurări a primit structura actuală? Istoricul comunei ca unitate administrativă. Probleme administrative ivite din pricina structurii specifice (comunicația dintre cătune, greutatea de a comunica ordinele, de a transmite corespondența, de a face paza etc.)

Căile de comunicație ale comunei. E străbătută comuna de șosea națională sau județeană sau numai de drumuri comunale sau vecinale? Prin care din ele se leagă cu satele vecine, cu plasa și cu prefectura? E așezată comuna lângă calea ferată sau lângă o apă navigabilă? Drumurile dintre comune în sarcina cui cad? Dacă ele cad în sarcină a donă comune, până unde sunt administrate de comuna respectivă? În ce constă această administrație?

Câte ulițe sau străzi sunt în comună? Care sunt celc mai de seamă prin funcția lor socială sau economică sau prin faptul că străbat comuna dela un capăt la altul? Cum sunt întreținute (pavaș, trotuare, șanțuri etc.)? Când s'au construit? Sunt plantate? Cu ce fel de pomi? De când?

Averea imobiliară a comunei. a) Terenuri de cultură, păduri, lacuri, iazuri, bălți etc. De când le are? De unde? Cum le exploatează (în regie proprie, în arendă etc.)? Ce venituri aduc? b) Clădirile comunale: case, grajduri, cișmele etc. Când au fost construite? Cu ce scop? La ce sunt întrebuințate? Cum sunt întreținute? c) Intreprinderi comunale (mori, joagăre etc.) Cum sunt exploatate și întreținute?

Averea mobiliară a comunei. Mobilier, pompe, tractoare, vite de prăsilă etc.

Instituțiile și funcționarii comunali. Primăria, notariatul, oficiul de stare civilă, postul de jandarmi, agenția fiscală etc. Primarul, notarul, secretarul, casierul, agentul fiscal, șeful de post, agentul sanitar, agentul veterinar, moașa, guarzii comunali — fie că se găesc în comună, fie că au reședința în altă parte. Se va vedea dacă nu există și funcționari neprevăzuți în legi, fie pe baza obiceiului, fie pe baza unor legi abrogate.

La studiul instituțiilor comunale se va arăta dacă au localuri proprii sau inchiriate. Istoricul și planul fiecărei clădiri în parte, situarea în comună, anul clădirii, proveniența sumelor investite, starea în care se găesc, întreținerea, condiții igienice. Luminașul și încălzitul lor. Dependințele (curte, grădină, elosete, fântăni etc.). Locuințe pentru funcționarii comunali. În caz că o instituție din comună nu are local propriu, ce chirie plătește și care este modalitatea de plată? Din ce pricină instituția respectivă nu are un local propriu?

Se va face apoi inventarul fiecărei instituții: mobilier, bibliotecă, arhivă etc.

Se va arăta în sfârșit pentru fiecare instituție: modul de organizare și funcționare, relațiile cu celelalte autorități din sat și cu autoritățile superioare de care depinde. Relațiile cu particularii, amestecul în viața satului. Cum este privită de locuitori.

În studiul primăriei, fiind instituția de bază pentru administrația comunală, se va stăruie cât mai mult asupra acestor date. Se va face istoricul și descrierea primăriei actuale. Clădiri, organizație, avere, funcționare etc. Activitatea primăriei în trecut. Realizările ei mai de seamă. Conflicte cu alte instituții sau cu particularii și cum au fost rezolvate?

În ce privește pe funcționari, care vor fi studiați în cadrul instituțiilor din care fac parte, se va face deosebire între cei prevăzuți de lege și cei impuși de nevoile specifice comunei și menținuți prin obicei.

Se va întocmi biografia fiecărui funcționar, în care se vor cuprinde și datele personale (sex, vârstă, origine etnică, religie, grad de cultură etc.) și date de serviciu (data și modul de numire, felul salarizării: în bani sau în natură, pregătire profesională etc.).

Se va descrie amănunțit în ce constă fiecare funcție (necesitate, atribuții etc.) și chipul cum și-o exercită funcționarul respectiv, mai ales funcționarii care n'au atribuții de birou. Pentru cei care au și atribuții de cancelarie, cum e notarul, jandarmul, casierul etc. se va nota pe scurt și această activitate, stărându-se pe larg tot asupra activității în afară de birou. În acest scop se vor culege informații dela autoritățile superioare și se vor cerceta procesele verbale de inspecție, pentru a stabili dacă funcționarii își îndeplinesc funcțiunile conștiincios și cu pricepere. Se vor culege informații și dela particularii, dela funcționarii despre camarazii lor și dela săteni, despre activitatea oficială și viața privată a funcționarilor.

Se vor urmări amănunțit raporturile funcționarilor cu sătenii. Dacă cererile sunt satisfăcătoare legal, la timp, cu bunăvoință, dacă sunt tratați omeneste etc. Care este comportarea sătenilor față de funcționarii?

Se va întocmi o listă a primarilor, a consilierilor comunali și a funcționarilor de orice natură pe o perioadă cât mai lungă în urmă, arătându-se pe cât se va putea activitatea și realizările fiecăruia, precum și opiniile satului despre ei și felul în care s'au păstrat în memoria colectivă.

Dintre actele comunale trebuie cercetat cu atenție mai ales bugetul, pentru că el oglindește în mare măsură atât nevoile comunei, cât și felul în care au înțeles cărmuitorii să le satisfacă.

Veniturile și cheltuielile pentru o mai bună organizare a finanțelor comunale se înscriu la începutul anului financiar în buget. Chiar în lăuntrul aceleiași comune nevoile sunt numeroase și foarte felurite. Cu atât mai mult ele ne apar variate, dacă punem alături bugetele a două comune din regiuni diferite. Unele venituri și cheltuieli nu se deosebesc dela o comună la alta decât prin cuantumul lor, nu prin natură. Astfel toate comunele vor avea cheltuieli de personal, ca plata primarului, guarzilor, indemnizații de transport sau de material etc. Altele se vor deosebi și prin natura lor. Comunele vor cheltui de pildă mai mult cu vitele de prăsilă sau cu reparatul drumurilor, după cum ocupația principală a locuitorilor este creșterea vitelor sau cărușia. Ele își vor trage veniturile cele mai însemnate dela cărciumi, dela târguri, din pădure etc.

Privit astfel, bugetul oglindește o mare parte din problemele pe care trebuie să le rezolve administratorul. Din punctul acesta de vedere bugetul poate sluji cercetătorului ca un indicator al problemelor specifice din comuna cercetată. Firește, cifrele trebuiesc analizate de aproape și interpretate pentru fiecare articol bugetar, altfel nu sunt semnificative. Dacă anchetatorul va constata o variație de cifre dela un an la altul la unele articole ale veniturilor, de pildă la „Veniturile cuvenite comunei din despăgubiri din delicta silvice” sau „Veniturile din taxe de montă” sau „Veniturile provenite din arenda cărciumilor”, nu va putea trage nicio concluzie, dacă nu va căuta să stabilească pricina acestor variații. Cercetarea bugetului este, cu alte cuvinte, numai un punct de plecare pentru a ajunge la întreaga complexitate a problemelor administrative, fie ca manifestări ale obștiei și ale instituțiilor speciale, fie ca determinare cauzală sau condiționare a acestor manifestări.

De sigur bugetul nu poate fi întrebunțat ca singurul indicator al problemelor administrative, pentru că există numeroase probleme care nu sunt trecute sau nu pot fi trecute în buget. Uneori tocmai problemele cele mai acute (de pildă lipsa nutrețului, a izlazului, a apei, a lemnelor, a drumurilor etc.) nu sunt deloc cuprinse în buget, pentru că din pricina sărăciei comuna nu le poate da o rezolvare colectivă.

Bugetul trebuie să se cerceteze pe o perioadă de cel puțin cincisprezece ani, pentru a se putea cuprinde cicluri de ani buni și de ani răi. Actele după care trebuiesc culese datele sunt proiectele de buget (care se întocmesc înaintea începerii anului financiar) și conturile de gestiune (care se întocmesc după încheierea anului financiar, putându-se vedea situația financiară rămasă definitivă). În primele pagini ale fiecărui proiect de buget se găsesc instrucțiuni despre chipul cum trebuiesc alcătuite aceste bugete. Trebuie să se țină seama însă și de diferitele legi care au reglementat la data respectivă finanțele și bugetele comunale (ca: Legea contabilității publice, Legea pentru unificarea administrativă din 1925, Legea administrativă din 1929, Legea pentru administrarea finanțelor locale din 1933, Legea administrativă din 1936, Legea administrativă din 1938). Fără cunoașterea prealabilă a acestora, se înțelege, studiul bugetului nu poate duce la rezultate serioase. Numai așa cercetătorul va putea constata pe lângă cuantumul și variația cifrelor, pe diferitele capitole bugetare, și chipul, corect sau greșit, în care administratorii au interpretat și aplicat legile.

Pentru a ușura analizele, diferitele cifre (de pildă cheltuielile de personal, cheltuielile de material, cheltuielile cu învățământul și cultele) pot fi trecute pe tablouri speciale. În chipul acesta putem urmări cu ușurință variația anuală a cifrelor din același capitol bugetar sau a raporturilor dintre diferitele capitole bugetare, urmând apoi să găsim pricinile acestor variații și deci să încercăm o explicație științifică a lor.

Se va urmări apoi pentru toate cheltuielile dacă realizările au corespuns sacrificiilor bănești făcute. Dacă cheltuielile au fost făcute cu rost sau indică neștie și proastă administrație. De asemeni la venituri, dacă bunurile comunei au fost valorificate în chip priceput și conștincios sau au fost administrate neglijent sau chiar incorect.

În sfârșit, se va căuta să se stabilească corelațiile dintre diferitele categorii de venituri și cheltuieli. Au scăzut toate deodată, sau au crescut? Au crescut veniturile și au scăzut cheltuielile, sau dimpotrivă? Au crescut sau scăzut numai veniturile și cheltuielile ordinare, cele extraordinare sau cele cu destinație specială? Care sunt pricinile acestor variații? Pentru a putea culege toate datele necesare, anchetatorul

trebuie să ceară lămuriri dela cei care au contribuit la alcătuirea bugetelor și cei care le-au aplicat. primari, notari, secretari, casieri, consilieri comunali și chiar dela oamenii din sat care se pricep în chestiunile comunale. Se vor cerceta și procesele verbale de ședință ale consiliilor comunale, care cuprind discuțiile avute cu prilejul votării bugetului.

Analiza sociologică a întregului material cules cu privire la administrația unei comune trebuie să pună în lumină pe de o parte starea de fapt, administrația așa cum se desfășoară ea, raportată atât la legile și regulamentele care o încadrează, cât și la nevoile locale care se cer și se pot satisface prin mijloace administrative; pe de altă parte, valoarea tehnică, de instrument politic, a administrației locale, măsura în care ea își îndeplinește funcțiile ei specifice și contribuie la buna stare a unității sociale care ne preocupă. Manifestările administrative sunt o parte însemnată din manifestările politice, de aceea cercetările de teren trebuie să indice la acest capitol, pe lângă administrația reală, și căile de îmbunătățire administrativă, să ducă cu alte cuvinte la un plan de acțiune politică pe care sociologia de teren să-l pună la dispoziția statului cu toată documentația științifică necesară. Acest plan trebuie să se întemeieze și pe cercetările întreprinse la alte capitole ale monografiei sociologice, pentru a ține seama de toate datele realității sociale locale. Studiul manifestărilor politico-administrative poate avea astfel consecințe imediate pentru activitatea internă a statului.

Traian Herseni și Gh. Lupchian

A. INTRODUCERE

SOCIOLOGIA UNITAȚILOR SOCIALE¹⁾

Trăsătura caracteristică a omului, ceea ce face ca omul să fie om, este conștiința de sine. Datorită simțirii eului, care lipsește animalelor, conștiința omului este legată nu numai de lumea din afară sau de stările interioare vagi, ci și de ființa sa proprie, opusă conștient lumii din afară. Conștiința de sine este însoțită de trei afecte fundamentale. Mai întâi omul, datorită conștiinței de sine, își ia în primire propria lui ființă. Omul ia act de ființa sa complet separată de restul universului (non-eul) și de identitatea sa cu sine însuși în multiplicitatea și varietatea acțiunilor pe care le depune atât în prezent, cât și în trecutul păstrat prin memorie și viitorul plănuit ca scop al acțiunii. Din această întrepătrundere psihică cu propria sa ființă naște în om sentimentul iubirii de sine (care nu trebuie confundată cu forma ei degenerată: egoismul).

Conștiința de sine dă în același timp posibilitate eului să se proiecteze în afară, să se lege cu realități semene lui. Omul are într-adevăr puțința să trăiască viața sufletească a altor oameni, să se identifice cu alții. Astfel ia naștere celălalt afect însoțitor al conștiinței de sine: simpatia. Tot în afară, conștiința de sine pune sufletul omului în legătură cu lumea înconjurătoare, care oricât ar fi pătrunsă de cunoaștere, apare ca un imens necunoscut care îl împresoară, de aceea dă naștere în om venerației, adică unui sentiment de teamă respectuoasă, pe care îl numim religiozitate.

Iată dar conștiința de sine, însoțită de trei afecte fundamentale: iubirea de sine, simpatia și religiozitatea, care dau naștere unor fenomene caracteristice vieții omenești. Iubirea de sine creează viața lăuntrică și este de sigur izvorul subiectiv al vieții spirituale prin

1) Texte alese de red. vol. din studiul d-lui Prof. D. Gust: *Sociologia unităților sociale* (din *Sociologie Românească*, an. I. Nr. 6. 1936).

care omul se deosebește treptat de animale. Religiozitatea este izvorul subiectiv al vieții religioase. În sfârșit, *simpatia*, care pentru problema pe care o urmărim este cea mai importantă, creează nevoia și puțința întovărășirii, este deci izvorul subiectiv al vieții sociale. Aceste afecte stau în cea mai strânsă legătură între ele și toate împreună sunt legate de dezvoltarea conștiinței de sine. Așa dar omul este social prin însăși structura sa sufletească, chiar mai înainte de o asociație reală. Individul, cu alte cuvinte, nu este social pentru că trăiește în societate, ci pentru că societatea trăiește în individ. Individul este sociabil nu prin instinct, dobândit prin experiență, ci în afară de orice experiență, prin însăși constituția sa sufletească. Acesta este apriorismul sociologic. Simpatia totuși nu se realizează ca fapt decât în prezența altor semenii, în tovărășie. Prin urmare faptul social fundamental, care constituie cel dintâiu element al oricărei societăți, nu este individul, ci tovărășia întemeiată pe simpatie. Sentimentul acesta creator de asociație este numit în diferite chipuri: „conștiința speciei“, „conștiința de noi“, „conștiința colectivă“ etc. — el are însă în genere aceeași funcție de apropiere și întovărășire. O societate în forma ei cea mai simplă e o grupare de oameni legați între ei prin afectele lor fundamentale, și mai ales prin simpatie, adică împărtășind o viață comună, formând la un loc o unitate. Numim această unitate în chip firesc, *unitate socială*. Ea este forma cea mai elementară a vieții sociale. Să urmărim așa dar structura și genul de funcționare ale unității sociale, ca să vedem cum se dezvoltă pe temeiul lor societățile complexe în deobște cunoscute.

Unitatea socială omenească nu se oprește la simpla tovărășie întemeiată pe simțirea comună a membrilor, ci se dezvoltă într-o unitate completă și ireductibilă de viață. Formarea și menținerea acestei unități sunt datorite raporturilor dintre membrii care o compun. O unitate socială ne apare ca o totalitate de relații, acțiuni ale membrilor care le compun, toate forme ale activității omenești, expresii deci ale voinței. Simpatia activă și creatoare, ce realizează apropierea și tovărășia oamenilor și îi leagă într-o unitate strânsă de relații întrețesute, determină nu numai o simțire comună, dar produce și o acțiune comună, voința. Importanța ei este și mai mare datorită faptului că este o forță care în mare parte se determină pe sine însăși, este adică autonomă. Voința este singura formă originală și relativ independentă în mediul cosmic, ea este condiția determinantă a organizației sociale, este un element esențial al unității sociale, fără de care nu se poate concepe societatea. Și pentru că numai voința realizează, sub imboldul

simpatiei, unitatea socială reală, ea este esența societății. Cu alte cuvinte, voința dă tuturor ideilor și sentimentelor omenesți putere de realizare socială. Unitatea socială odată realizată, aceeași voință o întărește și o desvoltă neîncetat prin însăși mecanismul ei teleologic. Intradever, voința este un principiu dinamic pus în slujba anumitor scopuri. Orice voință se îndreaptă către un scop și este determinată cauzal de el. Scopurile urmărite de voință în cuprinsul unităților sociale sunt solidare între ele, făcând parte din acel „*imperiu social al scopurilor*“, sunt deci sociale; prin aceasta voința este un factor de socializare neîntreruptă. Mijloacele necesare realizării scopului social sunt și ele luate tot din cuprinsul unității sociale, deci și prin ele voința socializează tot ce cade în cuprinsul ei. Așa dar, rezultatul global al antropologiei sociologice pe care am întreprins-o până acum, poate fi exprimat astfel: conștiința de sine printr'unul din afectele ei fundamentale, simpatia, creează puțința vieții sociale, puțința realizată prin voință, care duce apoi, prin mecanismul ei teleologic, la închegarea unității elementare de viață: unitatea socială.

Caracterul uman și structura voluntară a unității sociale îi atacă însă dela început natura omogenă și o desface într'o seamă de elemente componente. Faptul elementar al vieții sociale, unitatea socială, se desface la rândul ei în interior în mai multe elemente funcționale... depunând patru activități sociale elementare: economice, spirituale, moral-juridice și politico-administrative. Activitatea unităților sociale nu se desfășoară însă fără înrăurirea anumitor factori sau cadre: cadrul cosmic, biologic, psihic și istoric. (Vezi pentru amănunte studiul: „*Un sistem de cercetări sociologice la teren*“ din fruntea acestui volum).

Elementele funcționale ireductibile ale oricărei vieți sociale omenesți sunt așa dar o unitate socială întemeiată pe simpatie, depunând prin voința socială două activități constitutive, care desfac unitatea dintâi și provoacă alte două activități, regulative, deci în total patru activități: economice, spirituale, moral-juridice și politico-administrative, condiționate cosmic, biologic, psihic și istoric. Totalitatea aceasta de viață constituie forma cea mai elementară de societate. Fără aceste elemente n'ar mai fi vorba de o societate reală, ci de produse intelectuale, obținute prin abstracție. Sociologia trebuie însă să rămână știința realității sociale, a societăților așa cum se găsesc în fapt.

Unitatea socială elementară, cu activitățile ei tot elementare, nu dăinuiește însă multă vreme sub forma aceasta. Desvoltarea vieții sociale o complică și își pierde omogenitatea dela început. Se desface astfel în mai multe unități sociale, care își repartizează între ele

activitățile sociale amintite, printr'o treptată diviziune a muncii... Centrul vieții sociale rămân tot unitățile, adică grupările mai mici de oameni, care constituiesc societatea. Numai că de acum nu mai depune fiecare toate activitățile arătate, ci numai o parte din ele. Obținem astfel o împărțire a societății complexe în unități sociale elementare, dar componente, deci fără caracterul complet și autonom al celor dintâi. Acest fel de unități nu mai sunt forme închise de viață, care își ajung lor înseși, ci forme deschise, dependente funcțional de totalitatea socială superioară. Se pot stabili trei tipuri de astfel de unități sociale — activitățile sociale împărțindu-se variat, dela caz la caz, între ele. Punctul de vedere al clasificării este gradul de consistență, obiectivare și durată, fără diferențe decât graduale¹⁾.

1. *Comunități sociale.* Sunt unitățile sociale care au păstrat și în formele complexe de viață ceva din autonomia unității sociale elementare prin ea însăși. Adică sunt forme organice, aproape complete de viață socială, cu o legătură puternică înlăuntru și o durată mare, care constrâng aproape până la anihilare membrii componenței, în sensul că aceștia n'au libertatea să le aleagă și nici să le părăsească după voie. O astfel de comunitate este de pildă, familia.

2. *Instituții sociale.* Sunt unitățile sociale create ulterior prin cristalizarea și obiectivarea deprinderilor sociale în așa fel încât să se poată desprinde de indivizii anumiți, putând să-i înlocuiască unii cu alții. Instituțiile nu mai au membri, ci funcționari, slujitori. Aceștia au în genere libertatea să intre sau să părăsească instituția, dar înlăuntru ei trebuie să-i respecte, întru toate, normele. Instituția cea mai mare a zilelor noastre este Statul, cu organele lui administrative.

3. *Grupări sociale.* Sunt unitățile sociale libere, create prin voința părților, care se constituiesc ușor și se desfac ușor, iar înlăuntru asigură membrilor destulă inițiativă personală. Ele se dezvoltă în mai toate societățile și sunt bazate pe simpatia pură sau pe diferite interese. Astfel sunt cluburile, asociațiile sportive, literare etc.

Unitățile sociale înșirate au o structură lăuntrică obiectivă, formată din totalitatea raporturilor funcționale dintre indivizii care le compun. Astfel apar structurile erarhice, cele de solidaritate, de diviziunea muncii etc. Se înțelege, structurile acestea n'au un caracter întotdeauna static, ele se schimbă deodată cu ritmul de viață al unității.

1) Anul acesta (1940) dl. Prof. D. Gusti a încercat în cadrul Seminarului de Sociologie al Universității din București, pe care îl conduce, o nouă clasificare a unităților sociale după noi criterii. Publicarea ei întârzie însă pentru a fi pe deplin încheată. Pentru cercetările de teren este utilă și clasificarea expusă aici. (Nota red.).

Schimbarea însăși ne duce la alt element al societății: *procesul social*. Prin schimbarea structurii în timp, datorită pe de o parte indivizilor sau împrejurărilor din afară, pe de altă parte contactului cu alte unități sociale, se obține o transformare treptată a unității, ceea ce numim proces social. El ne arată unitatea socială în evoluție sau disoluție, în devenire.

Iată în linii cu totul mari sistemul nostru privitor la unitățile sociale.

D. Gusti

B. PLAN GENERAL PENTRU CERCETAREA UNITĂȚILOR, RELAȚIILOR ȘI PROCESELOR SOCIALE

INTRODUCERE

Dacă ar fi să încercăm o erarhizare a problemelor de teren, urmărite în perspectiva cunoașterii sociologice — cunoaștere care vrea să fie pe cât e cu putință integralistă și realistă — am putea lesne afirma că problema unităților sociale este dintre toate cea mai însemnată.

Intradevăr: 1. Unitățile sociale sunt subiectul însuși al vieții sociale, ele sunt cele care desfășoară manifestările (economice, spirituale, moral-juridice și administrative) și suferă condiționarea cadrelor (cosmic, biologic, psihic și istoric), ceea ce înseamnă că atât întinderea și calitatea manifestărilor, cât și valorificarea cadrelor sunt în funcție de unitățile sociale. 2. Fără studiul unităților sociale, care revine exclusiv sociologiei, monografiile sătești sau regionale întocmite după planurile înfățișate până acum, ar fi mai mult culegeri de date științifice, întreprinse din puncte de vedere foarte diferite, decât lucrări unitare în care datele parțiale să se îmbine după rostul lor firesc în întregul cărora aparțin. Cercetarea unităților sociale redă acestor date sensul lor real, închegându-le funcțional în totalitățile organice din care fac parte.

Intr'un sat de pildă, activitatea economică nu se desfășoară dela sine, ea este depusă de o familie, de o gospodărie, de o întreprindere, de o stână, de o cooperativă, adică de o unitate socială, și nu poate fi înțeleasă pe deplin fără cercetarea substratului ei omenesc. Manifestările spirituale sunt depuse de școală, de biserică, de cercuri simpatice

tice, de căminul cultural etc. Nu există activitate socială care să nu fie depusă de o unitate socială (căci nu există nici individ care să nu facă parte dintr'o unitate socială). Elementul viu, dinamic, al oricărei societăți este numai omul, dar nu insul izolat, ci omul cuprins organic, împreună cu alți oameni, în unitățile sociale de diferite categorii (familie, neam, națiune etc.).

Unitățile sociale (comunități, instituții, grupări) sunt destul de numeroase chiar în lăuntrul unei forme de viață socială relativ restrânsă, cum este satul. Cele mai răspândite sunt familiile și gospodăriile. Se adaugă apoi neamurile (rudele), vecinătățile, clasele de sex și de vârstă (cete de copii, cete de flăcăi, adunări de bărbați, șezători de femei), grupurile etnice (Români, minoritari, evrei, țigani), categoriile sociale (boieri, mazili, răzeși, clăcași etc.), stănilile, cârciumile, cooperativele, societățile culturale, posesoratele, obștiile, bisericile, confesiunile, sectele, școala, primăria, percepția, adunările de lume multă (la nunți, botezuri, înmormântări, praznice, procesiuni, târguri), cercurile de prieteni, de taifas etc. Cercetările sociologice de teren trebuie să stabilească în mod precis numărul și felul acestor unități sociale pentru realitatea studiată și să dea apoi socoteală în chip științific de ele.

PLAN DE LUCRU

I. Un plan general de lucru pentru cercetarea unor fenomene atât de felurite ca unitățile sociale este anevoie de alcătuit. Totuși putem desprinde câteva trăsături comune, pe care trebuie să le avem în vedere în cercetarea oricărei unități sociale, rămânând ca cercetătorul să-și completeze sau adapteze singur planul de lucru după caracteristicile fiecărei categorii în parte sau chiar după particularitățile strict individuale sau cele locale ale unității concrete.

Nicio unitate socială nu este omogenă, ea structurează în sânul ei, ca totalitate funcțională, numeroase fețe sau elemente componente, care trebuiesc cercetate cu luare aminte, fiecare în parte și cât mai amănunțit cu putință, înainte de a încerca o privire sintetică sau încheierea din nou pe plan teoretic a întregului organic așa cum îl găsim în realitate.

Orice unitate socială cuprinde: o grupă de oameni; o organizație și o structură; un mod de funcționare; relații între părtași; manifestări de viață; relații cu alte unități; raporturi cu mediul (cadrele); transformări în curs (procese și tendințe).

Pentru cercetarea *analitică* a unei unități sociale concrete e nevoie să urmărim fiecare din fețele înșirate, împreună cu toate problemele științifice ridicate de ele. Insemnăm mai jos pe cele mai de seamă.

(Ori de câte ori putem aplica vreunul din planurile de lucru înfățișate până acum, fie pentru cadre, fie pentru manifestări — fapt posibil în numeroase împrejurări — e necesar s'o facem, pentru că ele sunt mult mai folositoare decât cele câteva indicații generale de aici).

A. O unitate socială înseamnă în primul rând un grup de oameni (membrii familiei, angajații unei întreprinderi, funcționarii unei instituții, adepții unei secte etc.). De aceea prima problemă în cercetările de acest fel o constituie grupul de oameni care formează unitatea. Vom avea de urmărit:

a **Din cine e formată unitatea socială:**

- numărul membrilor (lista nominală)
- sexul și vârsta fiecăruia
- situația în unitatea socială (vătaf, cap de familie, baci, cetaș, președinte, secretar etc)
- date biografice.

b **Cum devine cineva părtaș al unității sociale:**

- prin naștere, prin înfiere, prin căsătorie (pentru familie, neam etc)
- prin moștenire, prin cumpărare (pentru posesorii, obștii etc.)
- prin alegere, prin numire (pentru instituții, societăți culturale)
- prin angajament, contract (pentru instituții, pentru stăni, tovărășii economice etc).

c **Condiții care se cer și forme care se îndeplinesc cu acest prilej:**

— pregătire de specialitate (diplomă pentru funcționari, carte de meșter pentru atelieri)

— sex sau vârstă (pentru clasele de sex și de vârstă, pentru asociațiile culturale, pentru horă)

— cereri, contracte scrise (pentru instituții, pentru tovărășiile economice)

— acte rituale (botez, inițiere).

d. **Condiții pentru a se păstra părtaș:**

— îndeplinirea funcțiilor (pentru instituții, întreprinderi)

— corectitudine, purtare cuvincioasă (pentru tovărăși, pentru cercurile simpatetice)

— taxe, cotizații (pentru societățile culturale)

— nicio condiție (pentru neam, pentru categoriile sociale).

e. **Mijloace de a părăsi unitatea socială:**

— renunțare formală (demisie din slujbă, retragere din tovărășie)

— neparticipare, inactivitate (la societățile culturale)

— imposibilitate (familie, neam, categorie socială)

Se vor înregistra cu alte cuvinte toate informațiile privitoare la indivizii care compun unitatea socială, în măsura în care ele pot contribui la lămurirea ei științifică.

B. Grupul de oameni care formează elementul viu al oricărei unități sociale nu este o simplă grămadă, o sumă aritmetică de ființe străine unele de altele, ci este un întreg mai mult sau mai puțin organizat, cu o structură anumită care de-

păşeşte adeseori pe indivizi şi îi uneşte într'o formă de viaţă solidară. De aceea trebuie să stabilim pentru fiecare unitate socială organizaţia şi structura ei.

a. Ierarhia şi raporturile ierarhice:

- sistemul de conducere (conducători, comitete, adunări generale, consumământ liber)
- gradele (cap de familie, baci, vătaf, preşedinte, secretar, stăpân etc)
- conducătorii de drept şi conducătorii de fapt (fruntaşii unităţii, înrâurirea lor).

b. Diviziunea muncii sociale:

- atribuţiile conducătorilor
- atribuţiile membrilor
- coordonarea activităţilor
- întregire reciprocă
- subunităţi (comitete, consilii, sfaturi, secţii).

c. Genul de organizare:

- organizaţie liberă (nereglementată)
- organizaţie convenţională (bună înţelegere, contract)
- organizaţie statutară (bazată pe statute)
- organizaţie legală (bazată pe legi şi regulamente)
- organizaţie obişnuelnică (bazată pe tradiţie)
- se vor studia după caz statutele, legile, convenţiile, obiceiul etc care reglementează organizaţia.

d. Structura socială:

- structură organică sau mecanică
- structură statică sau dinamică
- structură individualistă sau colectivistă
- structură omogenă sau articulată
- structură autonomă sau eteronomă (autarchică sau deschisă)
- structură unitară sau desmembrată (partide, disensiuni, opoziţii, clici).

C În strânsă legătură cu organizaţia vom studia şi modul de funcţionare:

a. Cum se exercită conducerea:

- hotărâri individuale, hotărâri colective
- întruniri, şedinţe, consfătuiri, consultaţii, discuţii
- iniţiativa (cine şi cum convoacă şedinţele, cine poartă discuţia)
- dispoziţii, porunci, reguli obişnuelnice (ce se cade, ce se cuvine).

b. Cum se exercită supunerea:

- activitatea fiecărui membru
- putinţa de a nu executa sau de a răstălmăci un ordin sau o regnlă

c Sancţiunile:

- sancţiuni mistice (religioase, magice)
- sancţiuni legale
- sancţiuni morale
- sancţiuni satirice¹⁾
- forţă, violenţă
- excludere, alungare, demitere.

1) Cf R. Maunier: *Introduction à la sociologie*, Paris, Alcan 1929, pag. 19 şi urm.

D. In afară de relațiile fixate prin normele de organizare, între părtașii unei unități sociale iau naștere numeroase relații spontane sau reglementate de norme mai generale sau străine de unitate, care însă înrăuresc viața și funcționarea unității

- relații de prietenie
- ajutor reciproc
- conflicte.

E. Unitățile sociale fiind grupuri organizate de oameni, depun întotdeauna o seamă de manifestări de viață prin care își îndeplinesc funcțiile lor organice și urmăresc scopurile structurale sau cele fixate în chip conștient.

a. Activitățile sociale:

- activități economice
- activități spirituale
- activități morale și juridice
- activități politice și administrative.

b. Scopurile urmărite:

- câștig
- bunăstare
- mulțumire sufletească
- mântuire
- sănătate

c. Mijloacele întrebuițate:

- învățătură, cărți
- muncă, unelte
- rugăciuni, magie.

F. Unitățile sociale se pot desface în alte unități (subunități) mai mici sau pot face parte din unități sociale superioare, pe lângă faptul că pot sta alături de alte unități sociale. Ele pot avea deci trei grupe de relații cu alte unități

a. Relații cu subunitățile (dela întreg la părți)

- relații de subordonare
- relații de administrare
- relații de colaborare.

b. Relații cu unitățile sociale superioare (dela părți la întreguri)

- relații de control
- relații de tutelare
- relații de ajutor
- relații de guvernământ

c. Relații cu alte unități neatârinate:

- relații de colaborare
- relații economice
- relații religioase
- relații de rudenie
- relații de dușmănie.

G. Unitățile sociale duc raporturi constante cu mediul lor de viață pe care îl transformă sau valorifică, dar care la rândul său le condiționează activitatea:

- raporturi cu cadrul cosmic

- raporturi cu cadrul biologic
- raporturi cu cadrul psihic
- raporturi cu cadrul istoric

Prin studiul cadrelor cercetările de teren duc la explicația științifică a unităților sociale.

H. Unitățile sociale nu sunt miciodată incremente, ele se găsesc în continuă prefacere, uneori mai înceată și mai greu de observat, altelei grabnică și izbitoare dela prima privire. Când prefacerile acestea schimbă structura unității, ele capătă caracterul de proces social, când abia se schițează, ele sunt simple tendințe de evoluție. Se cercetează aici de pildă:

- procesul de orășenizare
- procesul de disoluție a vechilor forme de viață socială
- procesul de individualizare
- tendințele de industrializare
- tendințele de comercializare.

Dintre procesele care se petrec în România, cel de orășenizare este mai însemnat decât toate, pentru că el este impus de dezvoltarea capitalismului și duce la o treptată disoluție a formelor vechi de viață socială românească întemeiată pe tradiție (obiceiul pământului, datini, obiceiuri etc) și la construirea unor forme noi. De aceea trebuie să i se dea o atenție deosebită în toate cercetările de teren dela noi.

Îată câteva din problemele mai însemnate care ni se pot pune în cercetarea unităților sociale concrete. Nu trebuie să ne așteptăm însă să găsim toate aceste probleme deopotrivă de însemnate pentru orice unitate socială. În realitate vom găsi când o față, când cealaltă mai dezvoltată și va trebui deci să cercetăm mai mult o problemă decât pe cealaltă. De pildă, pentru primărie vom dezvolta studiul manifestărilor administrative, pentru biserică studiul manifestărilor religioase, pentru cooperativă, studiul manifestărilor economice. Aceasta nu însemnează că trebuie să nesocotim celelalte manifestări sau aspecte ale unităților sociale, ci numai că sociologia trebuie să țină seama de realitatea însăși și să o înregistreze așa cum ni se înfățișează de fapt, cu toate simetriile și asimetriile ei.

II. O parte din întâmplările care caracterizează o unitate socială se pot generaliza, încât le vom găsi în cuprinsul mai multor unități sociale sau chiar ca o trăsătură a satului sau a regiunii întregi pe care le cercetăm. Altelei, fenomenele acestea nu se cristalizează în deajuns ca să dea naștere la unități sociale precis determinate și rămân mai mult relații întâmplătoare sau fenomene legate de alte fenomene sociale (cum ar fi ceremoniile). În cazul dintăiu putem desprinde fenomenul de unitățile particulare și să-l studiem în ansamblu, ca și cum ar fi de sine stătător. În cazul al doilea vom studia aspectul social respectiv în cadrul fenomenului întreg de care ține sau vom stărui asupra lui în măsura în care are o însemnătate pentru o unitate so-

cială existentă sau în măsura în care indică puțința în încheiere a unor noi unități sociale.

De pildă, procesul de orășenizare nu cuprinde o singură unitate socială, el apare deodată în mai multe sectoare ale vieții sociale: orășenizare în port, în ceremonii (nuntă, botez), în alimentație, în cunoștințe, în credințe etc. În cazul acesta putem studia fenomenul în ansamblu, cu referire la satul întreg.

La rândul lor, relațiile sociale nu se petrec întotdeauna în sânul unor unități bine constituite, ci se duc între părtași ai unor unități diferite, dela individ la individ, nu dela unitate la unitate. Categoria aceasta de relații e bine să fie studiată ca atare, deci ca relații sociale, nu ca elemente ale unității. De pildă, relațiile dintre vecini pot purcede dintr'o organizație socială (vecinătatea), dar pot fi și dela vecin la vecin. De asemenea prietenile, ajutorul reciproc etc.

O seamă de unități, cum sunt adunările de lume multă, se ivesc cu prilejul anumitor ceremonii (nunți, botezuri, hore, înmormântări, praznice). Pe acestea e bine să le studiem cu ceremoniile deodată, ca aspect de viață socială al acestora, ca să nu desmembrăm realitatea organică, fără niciun folos teoretic.

III. În sfârșit, nu trebuie să se uite că satul însuși (sau regiunea) este o unitate socială, care pe lângă studiul cadrelor, al manifestărilor și subunităților lui și tocmai pe baza acestor studii analitice, poate fi potrivit și ca întreg, într'o viziune sintetică, pentru a-i reface unitatea organică, desfăcută numai din nevoi de metodă.

Pivirea sociologică a satului ca întreg cuprinde.

a O cercetare a structurii lui sociale (raporturile funcționale dintre subunități, echilibrul social etc.)

b O cercetare a interdependenței manifestărilor sociale și a îmbinării lor în totalități organice (paralichismul dintre manifestări influențarea fiecărei manifestări de către celelalte manifestări și desfășurarea lor corelativă).

c O cercetare a raporturilor globale de acțiune și reacțiune a satului cu cadrele, cu mediul de viață (sat progresiv, regresiv, civilizat, primitiv etc.).

d O cercetare a legăturilor exterioare, legăturile satului cercetat cu satele învecinate, cu regiunea, cu țara, (raporturi de interdependență, de dependență)

e O analiză a voinței sociale a satului, dedusă din studiul manifestărilor și al cadrelor (voință puternică, putere de muncă, de expansiune, de dominație etc.).

f. O cercetare a proceselor și tendințelor de ansamblu (disoluția formelor vechi de viață socială, formarea unui nou gen de viață sătească, tendințe de orășenizare, de exod, de industrializare, stagnare etc.)

(Repetăm că în cercetarea aceasta globală trebuie să se țină seama neapărat și de datele cercetărilor parțiale dela fiecare cadru și manifestare)

În chipul acesta analizele parțiale sunt din nou îmbinate și realitatea satului reîncheată în perspectiva sociologiei ca un întreg.

IV. Cercetarea unităților, relațiilor și proceselor sociale și mai ales privirea satului sub această perspectivă înlesnește și munca științifică mai înaintată, cum ar fi:

- a. Fixarea tipurilor de sate.
- b. Fixarea corelațiilor dintre diferitele fenomene sociale.
- c. Stabilirea cauzalității sociale.
- d. Comparația între tipurile de sate sau între sat și altă unitate socială (de ex sat și oraș).
- e. Previziunea sociologică (perspectivele de dezvoltare din studiul tendințelor sociale și raportarea manifestărilor. actualitatea, la cadrele existente virtualitățile).

Sociologia pune în chipul acesta la îndemâna omului de acțiune datele științifice de care are nevoie pentru intervenția sa voită în dezvoltarea unităților sociale, stabilind limitele și mijloacele intervenției și înlesnind planificarea administrativă sau politică, asigurându-le în același timp un maximum de eficacitate în aplicare.

Pe lângă problemele pur științifice pe care sociologia de teren e chemată să le deslege, rezultatele ei pot fi folositoare și pentru politica țării, presupunând că aceasta are intenția să țină seama de datele realității și ale științei.

Traian Herseni

C. PLANURI SPECIALE

a. PLAN PENTRU CERCETAREA FAMILIEI

I Descrierea totală a familiilor din sat.

Numărul total al populației și împărțirea ei pe familie și gospodăru.
Arătarea pe spițe de neam a legăturilor de rudenie dintre săteni.

II. Cercetarea faptelor care pot întâri asupra vieții de familie.

1 **Cosmic.** Așezarea caselor în sat, felul lor de a se aduna mai multe la un loc, pe neamuri, pe văi, pe cătune.

2 **Biologic.** Descrierea statistică a familiilor și neamurilor Studiul biologic al familiilor

3 **Istoric.** Felurile de viață și modul de organizare al familiei pe vremuri Tradiții și obiceiuri Istoria neamurilor din sat de unde au venit, din cine se trag ș. a. m. d.

4 **Psihic.** Psihologia satului întreg cu privire la viața de familie Opinie publică

III Nașterea unor familii noi.

a) prim căsătorie. descrierea statistică a numărului anual de căsătorii, pe

anotimpurile când se fac căsătoriile, vârstele mirilor, locul lor de origine, starea lor materială, religioasă etc

b) scopurile căsătoriei așa cum sunt văzute de către cei care se căsătoresc: nevoi sufletești, morale, religioase, economice, dorul de copii, grija zilei de mâine etc.

c) pricinile adevărate ale căsătoriilor, așa cum ies ele din studiul realității: obiceiul, nevoile vieții și care anume, silă sau înrăurire din partea opiniei publice a satului, a părinților etc.

d) cum se aleg soții între ei; după vârstă, bogăție, situație socială, religioasă etc. Fiumusețe, sănătate, caracter etc.

e) prilejuri de întâlnire a tinerilor: rolul șezătorilor, al muncii în comun, al vizitelor, al peștorilor Vieața sexuală înainte de căsătorie. Căsătorii de probă

f) cereri în căsătorie reguli, obiceiuri și ceremonii.

g) logodna: scopul logodnei, regulile ei, drepturi și datorii ale logodnicilor, durata ei

h) căsătoria: căsătorie civilă, căsătorie religioasă, nunta propriu zisă și deosebita ei forme. ducând la un concubinaj legal, după opinia satului (nuntă mică, nuntă de noapte etc.). Pentru studiul ceremoniilor, vezi chestionarul special.

j) concubinajul descrierea statistică a concubinajelor, a familiilor concubine, a felului lor de a se naște, de a trăi și de a se desface.

IV. Legături între membrii familiei:

a) Legături între soți viață comună, egalitate sau ierarhie în viața lor **biologică** (procreare, muncă, îngrijiri, odihnă, locuință, petreceri), **psihică** (sentimente reciproce, intrare în familia soțului celuilalt), **economică** (drepturi și datorii), **juridică** (regimul legal și cel real), **socială** (îngrijirea și creșterea copiilor)

b) Cum pot sfârși legăturile între soți părăsire, divorț, moarte. Efectele despărțirii soților asupra familiei și copiilor. Pricinile despărțirilor și mijloace prin care se face despărțirea.

c) Legături între non căsătorii și părinții lor: viață în comun sau în gospodări deosebite Felul lor de viață și de legături familiale

d) Legătura între părinți și copiii lor dorința părinților de a avea copii (câți și de ce sex), datorii față de copii, mijloace și metode de creșterea copiilor, puterea parintească, drepturi și datorii ale copiilor după sex și vârstă

e) Legături între bunici și nepoți.

f) Legături între colaterali. după gradul lor de rudenie, vârsta lor, sexul lor și după cum duc viață laolaltă ori ba.

V **Manifestările vieții de familie** (descrierea feluritelor forme de viață ale familiei).

a) Activități culturale (viața religioasă a familiei, forma și interesul formei religioase în familie, viața morală a familiei, viața estetică a traiului într-o singură gospodărie, feluri de a fi sau de a vorbi deosebite ale unor familii față de altele)

b) Activitatea economică (studiul gospodăriei, după planul de lucru special).

c) Activitatea juridică a familiei (studiul juridic al familiei, după planul de lucru special)

d) Activitatea de organizare administrativă a familiei (cine conduce viața familiei și după ce reguli).

VI Legături ale familiei cu celelalte instituții din sat.

Legături cu școala, cu biserica, cu primăria, sprijin, ajutor, prilejuri de ceartă sau de dușmănie ș a. m d

Xenia Costa-Foru

b. PLAN PENTRU CERCETAREA GOSPODĂRIEI ȚĂRANEȘTI

I.

Stabilirea și descrierea amănunțită a tuturor părților alcătuitoare ale gospodăriei (oameni și avere).

A Oameni. Alcătuirea unui tablou cuprinzând membrii familiei și auxiliarii permanenți și ocazionali din gospodărie. Descrierea gradelor de rudenie ale clementelor grupului (spite de neam, tablouri de rude, cu locul unde se află actualmente și situația lor socială). Natura relațiilor dintre membrii familiei și auxiliarii gospodăriei. Istoria grupului de oameni de când trăiesc împreună. Starea biologică, culturală, morală etc. a grupului (după planul stulului biologic și planul studiului familiei), avându-se în vedere munca, odihna, alimentația, boile. Descrierea fiecărui membru în parte.

B Avere. Se vor avea în vedere, pentru fiecare element constitutiv al averii (locuință, dependențe, întreprinderi industriale, terenuri agricole și inventar viu și mort) următoarele chestiuni

a) Condițiile naturale de așezare (văi, dealuri, ape, păduri, mlaștini, calitatea pământului etc).

b) În ce cartiere, la ce distanță se află de alte așezări nmane și centre de viață economică și culturală, instituții, piavăli, iarmaroace, spitale etc (Situația gospodăriei față de sat: condiționarea ei de teren, avere, stare economică, împrejurări sociale. Se vor nota fenomenele privitoare la viața gospodarului, participare la viața colectivă, izolare în afara grupului sau încercarea unei atitudini în lăuntru grupului. Situația gospodăriei față de stradă: își găsește această situație o explicație în necesitățile economice, în motive sociale, conformism, imitație, inovație? Situația gospodăriei față de punctele cardinale, este ea determinată de motive igienice, poziția față de sat, credințe, obiceiuri? Starea cartierului, densitatea locuințelor, lățimea străzilor, lumină, pava, apă stagnantă, loc viran etc)

c) O enumerare și o descriere în linii largi a elementelor gospodăriei ca să se arate împărțirea și dispoziția lor, cu distanțele dintre ele. (Loc de casă, îngrădirea, terenul). Clădirile: casa proprie zisă, acarete, magazii, hambare, grajduri, cotețe etc, latrină, fântâni. Se va stabili raportul între numărul și bogăția clădirilor, averea, cultura, situația socială a gospodarului și numărul membrilor familiei acestuia. Se va încerca o explicație a împărțirii diferitelor clădiri și a dispoziției acestora în interiorul gospodăriei ținându-se seama de vechimea gospodăriei, obicei și nevoile economice.

d) Căile de comunicație și mijloacele de transport ale gospodăriei (apreciate în ore și preț).

1 IMOBILE

Se va descrie amănunțit fiecare element al gospodăriei

a) **Clădiri:** Locul de casă, intrări, înprejmuiri, teren, grădini și ogradă, locuința propriu zisă, acareturi, magazii, hambare, grajduri, coteș, pivniță, latrină, precum și clădirile depărtate de locul de casă (mori, pive, dârste, pivnițe, odăi, căsoaie etc.), arătându-se pentru fiecare în parte tehnica construirii și a prefacerilor construcției, materialul construcției, tehnica construcției, constructorii, dimensiunile, întrebunțarea fiecărui element în parte (ficcare odăie cu numărul persoanelor care locuiesc în ea, fiecare pățul cu cantitatea de cereale pe care o cuprinde, fiecare parte a ogrăzii sau a grădinii cu destinația sa etc)

b) **Pământul:** (potrivit arătărilor din capitoul economic)

2. MOBILE

Se va alcătui inventarul gospodăriei după tabloul de mai jos

INVENTAR

Obiectele care constituiesc inventarul gospodăriei fac parte din mai multe clase. De o parte instrumentele de muncă, la care trebuie să adăugăm vitele de muncă, de alta obiectele de confort, alături de acestea animalele domestice de producție și în sfârșit produsele păstrate fie în vederea consumației, fie în vederea schimbului.

Unelte manuale sape, lopeți, casmalc, târnăcoape, greble, furci, seceri, coase, securi, bădițe, cosoare, butoaie, sdritoare, prese, zăcători, cântare, furci de tors etc. Unelte cu tracțiune animală căruțe (cu osii de lemn, cu osii de fier), trăsuri, săni, pluguri, (cu o brazdă, grindei de lemn ori de fier, cu mai multe brazde etc), grape de lemn ori de fier, tăvălugi de lemn sau fier, hamuri pentru cai etc. Unelte cu tracțiune mecanică (tractoare, semănătoare, secerătoare, tocătoare de paie, mori, teacuri etc. mecanice) Vite de muncă boi, vaci, cai, — câini, pisici etc

Animale de producție și reproducție (cavaline, bovine, ovine, porcine, paseri)

Produse depozitate Minerale: sare, gaz, păcură, var. vegetale grâu, secară, orz, ovăz, porumb și starea în care se găsesc: grăunțe, făină, tarățe, paie etc; olcaginoasc. floarea soarelui, semințe, oleu etc, textile cânepă, in (netopite, fuor, urzeală, tort. câlți, sămânță), legume: cartofi, fasole, mazăre, bob, ardeu uscat sau murat, pătlăgele roșu, dovleci, harbuji, castraveți verzi sau murați, varză înurată, praz, ceapă, usturoiu etc, furaje fân, lucernă, trifoiu etc, fructe mere, pere, prune, cireșe, zăizăre etc. (proaspete, conservate, uscate, afumate, transformate în țuică, must etc). lemne de construcție, de foc, crăci, produse animale: piei, brânză, smântână, unt, carne, grăsimi, lână, ouă, fulgi etc

Obiecte casnice (zestrea casei mobile, pat, masă, scaune, lăzi, dulapuri etc), obiecte de depozitat, de păstrat și de gătit bucate (oale, căldări, vedre, câni, sticle), tacâmuri (linguri, cuțite, farfuri).

Se va nota la fiecare exemplar al acestor obiecte originea (făcută, primită zestre, moștenire, cumpărată), proveniența (produs casnic, de meseriaș, de fabrică). Se va arăta apoi dacă sunt proprietatea gospodăriei sau dacă sunt luate în folosință.

Se vor nota obiectele date în folosință unor străini. Se va arăta felul și starea în care se găsesc (o descriere sumară), apoi întrebunțarea lor și folosul pe care îl aduc gospodăriei.

II

FORMELE DE VIEAȚĂ ALE GRUPULUI

1. **Economice:** munca (conform planului de lucru biologic), bugetul și consumația (după planul de mai jos).

Consumația gospodăriei cuprinde mai multe categorii, produse proprii, cum-părate etc.

a) Hrana oamenilor și a vitelor; b) locuința. folosirea casei, a mobilelor, a veselei etc, c) luminat, încălzit, gaz, lemne, chibrituri etc, d) îmbrăcăminte: costum, haine, rufe etc; e) igienă săpun, desinfectante, medicamente, f) instrucție: cărți, ziare, taxe de școală, g) distracție: cărți de joc, popoci, dans, jocuri etc; h) impozite (se va nota de unde și-a procurat banii pentru impozit).

Se va arăta la fiecare din aceste categorii: a) cantitățile consumate sau întrebunțate într'un an și sub ce formă, sau la îmbrăcăminte și locuință, de câți ani au obiectele și cât îi țin, la distracții, timpul și cheltuiala etc; b) ce cantități sunt din produsele gospodăriei și ce cantități provin din schimb, menționându-se dacă sunt luate din sat, târg, oraș? etc; c) ce cantități de pământ, muncă, inventar, produse, bani s'au dat în schimb

2. **Spirituale.** Vieța spirituală a familiei lasă în gospodărie urme materiale care vor trebui urmărite, cu privire la confort: analiza condițiilor de igienă și de ușurință de trai oferite de locuință, hrană, muncă, odihnă, îmbrăcăminte și îngrijire de boală (după starea, vrednicia și priceperea gospodarilor).

Estetice: analiza strădunței spre frumos a grupului (interioare, zugrăveli, grădini cu flori, glaste cu flori etc).

Etice: criteriile morale ale vieții de gospodărie (după concepția și starea morală a gospodarului). Se va folosi planul de lucru al familiei

3. **Juridice.** Se vor urmări formele juridice de organizare ale stăpânirii și folosirii averii și relațiile dintre persoane, conform planurilor de lucru speciale (de la manifestările juridice)

4. **Administrativ-politice.** Închegarea gospodăriei în forme permanente de organizare (drept disciplinar, tradiții, obiceiuri, conducerea gospodăriei, împărțirea muncii, orânduirea lucrurilor etc.) Se va studia și ține seama de trecutul tuturor acestor manifestări.

III

RAPORTURI SOCIALE

a) Raporturile dintre diferitele elemente ale gospodăriei. Toate descrierile de până acum nu au valoare teoretică decât numai dacă sunt duse până la totală epuizare, și ele nu constituiesc decât o strângere de materiale în vederea problemelor sociologice care ni se pun și anume, vom urmări paralelismul și influențele reciproce

dintre diferitele elemente ale gospodăriei, precum și condiționările manifestărilor din sânul gospodăriei. De pildă: chipul în care grupul omenesc dat vrea și poate folosi condițiile oferite de natură, avere și capital biologic uman. Disproporțiile și potrivirile între necesitățile grupului de o parte, și așezarea în locuința sa, mărimea sa de pământ, munca depusă, igiena sa etc., de altă parte; avându-se în vedere fiecare element în raport cu toate celelalte. Se va avea special în vedere raportul dintre viața de familie și întreprinderea economică a gospodăriei. (Ce a reușit și ce se străduiește familia să realizeze în sânul gospodăriei) Analiza capacității grupului și a membrilor ei de a se desprinde de tradiție, conformism, prin acte de inovație, inițiativă, prin putere de muncă și pricepere.

b) Relații cu alte unități Dependența gospodăriei de alte gospodării, de meserii, târg și oraș. Mecanismul de integrare a gospodăriei în totalul vieții sociale. Locul și funcțiunea ocupată în mecanismul economic total, în viața spirituală, relații cu sub și supra-unitățile sociale, relații cu vecinii, cu cartierul etc.

CONCLUZII

Aici se pune problema înfățișării gospodăriei ca o unitate socială. Dacă este sau nu o unitate compusă din mai multe subunități, sau, dimpotrivă, dacă gospodăria nu este o unitate socială, ci o simplă formă de întreprindere economică, a unui grup care nici el nu formează o unitate, (o familie sau mai multe în sânul aceleiași gospodării, întrebunțarea de salariați cu o legătură pur contractuală între ei etc.). Determinarea locului precis pe care gospodăria l-ar putea ocupa în dezvoltarea ei dinspre forma familială închisă, spre formele de întreprindere total despărțite de familie, adică spre dispariția gospodăriei ca atare. Funcția gospodăriei în viața satului (gospodării bogate luate ca model de ceilalți gospodari, întrebunțarea în sânul lor a celor săraci din sat, participarea lor la lucrările publice, la cooperative etc.) Procese la care este supusă gospodăria (transformări suferite în trecut și tendințe de viitor).

T. Herseni, H. H. Stahl și M. Vulcănescu

c. PLAN PENTRU CERCETAREA VECINĂȚĂȚILOR

1. Există în sat vecinătatea (Nachbarschaft-ul)?

2. Câte vecinătăți sunt? Ce nume au, din câte gospodării sunt alcătuite fiecare din ele?

3. În caz că satul are o populație mixtă (Români, Sași, Unguri etc.) cum sunt alcătuite vecinătățile: adică sunt ele pe neamuri, Sașii având vecinătăți deosebite de ale Românilor sau Ungurilor, sau sunt vecinătăți care cuprind și Sași și Români?

Locuințele Sașilor și ale Ungurilor sunt deosebite de ale Românilor? Ce legături sunt între vecinătăți, locuințe și neamuri?

(Notă să se alcătuiască o schemă sumară a satului în care să se arate locul de așezare a neamurilor și vecinătățile. Se procedează astfel. pe schema satului se indică așezarea caselor prin patrate. Se trag limitele vecinătăților, ca să se vadă câte case cuprind fiecare vecinătate și apoi se colorează casele locuite de Români cu

roșu, cele ale Sașilor cu albastru, ale Ungurilor cu negru etc)

4 Ce se întâmplă când un localnic se mută pe teritoriul altei vecinătăți? Își părește vecinătatea sa de origine în favoarea vecinătății de domiciliu? Chiar când de pildă un Român se mută într'o vecinătate de Sași etc

5. Noui sosiți în sat sunt integrați în vecinătate? În ce mod?

6 Care este organizarea internă a vecinătăților? Ce conducători au? (tată de vecini, casier, paznic etc). Când sunt aleși, de către cine, cum, pe cât timp și ce atribuții au?

Membrii vecinătății au drepturi și datorii? Care anume și cum variază? după sex, vârstă, meserie, avere, neam, religie etc ?

7 Care e rostul de azi al vecinătăților? Ajutor mutual la îngropare, la incendii, la munci comune, la impozite, la Biserică, la bresle etc

Descrierea completă a modului de funcționare a vecinătăților

Are vecinătatea un buget sau un fond comun? Cum se strânge și cum se administrează? Are vecinătatea adunări, sfaturi, case de cetire sau de petrecere? Unde, când, cum?

8 Relațiile vecinătăților între ele, cu instituțiile satului și administrația comunală. Se vor arăta care sunt prilejurile în care vecinătatea se amestecă sau este folosită în viața școlii, bisericii, primăriei etc.

9 Descrierea istorică a vecinătăților. De când există și cum erau organizate înainte. Ce schimbări au intervenit în vremea de azi?

10. Să se adauge în anexă o enunțare a documentelor, dosarelor, conștelor, insignelor, emblemelor, steagurilor etc care există la vecinătăți. Dacă se poate să se adauge copii după cele mai importante acte ale vecinătății, precum și fotografii din viața ei

d. PLAN PENTRU CERCETAREA CETELOR DE COPII

INSTRUCȚIUNI

Anchetatorul să nu răspundă din amintire sau din observații anterioare — să cerceteze problema ca și cum n'ar ști nimic mai dinainte și să-și noteze cele observate cât mai amănunțit și mai dezvoltat. Se preferă răspunsurile cuvânt cu cuvânt ale copiilor. Răspunsurile printr'o simplă afirmare sau negare n'au nicio valoare. Prin urmare anchetatorul, ajutat de planul de lucru, să observe copiii direct, apoi să-i chestioneze atât câte unul, cât și mai mulți codată despre aceleași probleme, notându-și cu ei de față răspunsurile lor. Să nu se dea decât fapte precise și întâmplate, nu generalități sau impresii.

În planul de lucru de mai jos este vorba despre cetele de copii și jocurile străine de influența adulților. Prin urmare se lasă la o parte toate grupările constituite sub influența învățătorului sau a preotului, toate jocurile învățate dela cei mai mari. Recreațiile și timpul liber al copiilor dau destule ocazii pentru observațiile pe care

le cerem. Când e vorba de chestiuni pe care copiii nu le pot spune anchetatorului, să se recurgă la un intermediar. Răspunsurile să notează fiecare pe o foaie aparte. Fiecare relatare trebuie să cuprindă numele, pronumele, vârsta și clasa copilului care a dat informația.

PLAN DE LUCRU

I. În ce fel și cu ce prilejuri se adună copiii mai mulți laolaltă? (Cete de joc, cete pentru paza vitelor, cete pentru scaldă, cete pentru furt din grădini, cete pentru colindat etc.).

II. Pentru fiecare din cetele aflate în sat să se cerceteze și să se noteze mai ales ce spun copiii în următoarele chestiuni.

1. De la ce vârstă și până la ce vârstă iau parte la grupări? (De când se joacă copiii împreună și când se socotesc prea mari ca să se mai joace?).

2. Unde se adună (unde se joacă, unde se întâlnesc, unde se duc?).

3. Timpul în care se adună (sărbătorile, zilele în care nu sunt într-un buntăși în gospodărie etc.).

4. După ce criteriu se strâng? De ce unii intră în grup, alții nu? Cum sunt influențate grupările de copii de către rudenie, vecinătate, vârstă, clasa școlară, sex, simpatie (dușmănie și prietenie), temperament (copiii care plâng ușor și certăreții sunt primiți în grupă? etc.), capacitate personală (jucăușii, cântăreții etc.), frumusețe etc. Cazuri de copii preferați și de copii ocoliți de grupări. Să se arate motivele. (Pentru fiecare din chestiunile de mai sus să se dea exemple precize și nominale. De exemplu pe ulița cutare, copilul cutare — numele, pronumele, vârsta, clasa, se adună cu cutare și cu cutare — numele, pronumele, vârsta, clasa, vecin, rudenie, ce fel de rudenie etc.).

III. Pentru fiecare din cete să se noteze dacă are vre-o organizație, dacă a o conducători (Să se dea exemple — cutare grupă cutare conducători). Cum au ajuns conducători. Prin ce însușiri? Cum se comportă? Dacă sunt respectați, iulțaiți, temuți etc.

IV. Alte rapoarturi între copii (cazuri precise): prietenii (cine cu cine, în ce fel se arată, motive etc.), dușmăniile (cine cu cine, în ce fel se arată, motive?), bătaia (la fel), batjocură (porecle, nume de ocară, huidachi), relații între sece (înțelepciuni, iubiri, cum se manifestă, întâlniri, cadouri etc.). Să se arate pentru fiecare din chestiunile de mai sus fapte întâmplătoare numai între fete (prietenii etc.), și mai între băieți, apoi între băieți și fete.

V. Jocuri de copii care cer un număr mai mare de participanți, și mai multe echipe. Să se descrie exact jocul cules. (Să se alătură culesul etc.). Să se arate pentru fiecare joc: unde se joacă și când se joacă — dacă preferat de fete sau de băieți — și de ce, dacă e preferat după sex și de ce? Cum se alina? Cum se elimină? (Cum e „ala bala portocală“ etc.) cât mai multe chestiuni pentru cei care strică jocul (bătăi, ocări, formule de blestem, etc.).

(În sfârșit, să se noteze orice fenomen amănător celor din sat, chiar dacă nu e amintit deloc, într-un cât nu l-am putut preciza).

Traian Hereni

e) PLAN PENTRU CERCETAREA CETELOR DE FECIORI 1)

I. *Determinarea faptului:*

1. Satul cercetat.
2. Informatorul (numele, vârsta, știința de carte, calitatea).
3. Sunt organizați feciorii pentru tot anul sau se organizează numai la Crăciun?
4. Cum se numesc (cete de feciori, turcă, țurcă, borîță)?
5. Câte cete are satul? După ce criteriu se despart?
6. Cum a fost altă dată?

A. ORGANIZAȚIA PENTRU TOT ANUL

II. *Alegerea vătafilor* (sau cum se numesc: jude, primar de feciori):

1. Câți vătafi sunt și cum se numesc?
2. Dacă se despart feciorii în două categorii (mari și mici)?
3. Când se aleg vătafi?
4. Cum se face alegerea (aclamație, vot)?
5. Cine alege? Cine face parte din organizație?
6. Cine prezidează alegerea?
7. După ce criteriu se aleg vătafi (stare socială, priceput la joc, simpatie printre feciori etc)?
8. Cine ține ordinea la alegere (autoritățile, doi oameni însurați, feciorii înșiși)?
9. Cum se aleg vătaful mare și vătaful mic?
10. Cum se procedează în caz de neînțelegere?
11. Poate vătaful mare să respingă alegerea vătafului mic?
12. Se formează partide la alegere? După ce criteriu (vârstă, vecinătate, stare socială)?
13. Bătăi, scandaluri, conflicte la alegeri. Cum se rezolvă?
14. Dă vătaful de cinste după ce e ales? Cu, ce, cât.
15. Se ridică vătaful la grindă?
16. Cum este văzut vătaful de către sat?

III. *Atribuțiile vătafilor:*

1. Pe cât timp se alege vătaful?
2. Dacă are atribuții privitoare la ordine între feciori (intervine în caz de scandaluri sau bețu, confiscă revolverele și cuțitele celor recalitrânți)?
3. Atribuții la șezătorile de fete (obligă pe cei tineri să se scoale când vin feciorii mai în vârstă; dă afară pe cei tineri care n'au încă 18 ani).
4. Atribuții privitoare la organizarea horei sau a jocurilor de peste an (când se fac, cine plătește)
5. Au voie alți feciori să facă joc sau să aduca lăutari?

1) Intocmit pe temeiul ceteilor de feciori din Țara Oltului (Făgăraș).

6. Iau autoritățile (primar, notar, șef de post) act de vătaf? În ce fel?
7. Cum pedepsește vătaful pe cei care nu se supun?
8. Dacă sunt obligați feciorii străini care vin în sat să se prezinte vătafului?
9. Ce se întâmplă cu feciorii străini care nu se duc la vătaf sau fac scandaluri?
10. Cum sunt primiți feciorii străini în șezători?
11. Perchiziționează vătaful feciorii străini?
12. Ce se întâmplă cu vătaful dacă se însoară? Pierde calitatea?
13. Cine ia locul vătafului însoarat, vătaful mic sau se face alegere nouă?
14. Ce se întâmplă dacă pleacă amândoi vătafii la armată sau se însoară amândoi?
15. Care sunt atribuțiile vătafului mic (joacă steagul la horă)?
16. Atribuțiile vătafului în legătură cu organizarea cetei de Crăciun
17. Alte atribuții.

B. CEATA DE CRĂCIUN

IV. *Cum se alcătuește ceata?*

1. Intră cine vrea?
2. Câți feciori formează ceata?
3. După ce criteriu se alege?
4. Ce drepturi are vătaful când se constituie ceata?
5. Dacă se fac mai multe cete, de ce?
6. Autorizația dela autorități pentru ceată.

V. *Organizarea și funcțiile cetei:*

- 1.erarhia și diviziunea, funcțiile în ceată (vătaful mare, vătaful mic, casierul, bucătarul, crâșmarul etc, atribuțiile fiecăruia).
2. Dacă ceata are turcă sau borită? Cum se îmbracă, ce rol îndeplinește, credințe în legătură cu ea.
3. Lăutarul Cine îl tocmește, ce i se dă.
4. Dacă ceata este datoare să doarmă tot timpul la gazdă? Ce se întâmplă dacă pleacă vreunul?
5. Cum trăiesc în comunitate. Amenzi pentru abateri (dacă lipsește vreunul dela biserică, joc, gazdă, lucru).
6. Vătaful poate da învoiri sau poate scuti pe cetași de îndatoririle lor?
7. Când se organizează ceata și când începe să funcționeze?
8. Cumpără la început băutură din banii lor până strâng din sat?
9. Se licitează banii sau se cheltuește cât se strânge din sat?
10. Se strâng din vreme ca să învețe colinda, zăuritul etc?
11. Din cine s'a compus ultima ceată? Vârsta, școala, starea socială, cartierul, funcția îndeplinită de fiecare cetaș.
12. Cine a fost turcaș?
13. Cine a fost lăutar, cu ce instrument a cântat, cum a fost plătit

VI. *Gazda de feciori:*

1. Are ceata gazdă?
2. Cum se alege gazda?

- 3 Ce se întâmplă dacă nu-și găesc gazdă?
- 4 Se pune vreo tablă sau vreun semn distinctiv la casă?
- 5 Atribuțiile gazdei (găzduirea, gătește masa pentru cetași, păstrează ordinea în timpul petrecerilor).
- 6 De câte ori dă cetașilor de mâncare? Ce dă gazda și ce dau feciorii?
- 7 Drepturile gazdei (zile de lucru, la ce; porunci, sfaturi, dacă ia masa el și familia lui împreună cu cetașii).
- 8 Cine a fost ultima gazdă, de ce, ce s'a mâncat.

VII. *Colinda și zăuritul:*

1. Când colindă, în Ajun sau în zilele de Crăciun?
2. Când încep colindatul?
- 3 Pe cine colindă (sau zăuresc) întâi? Gazda, fruntașii?
- 4 Colindă întreg satul?
- 5 De unde încep și cum procedează. (Colindă, joacă în case, chiuit, muștrături sau strigături. Ce fac pe uliță? Ce fac când intră în casă? Ce fac în casele în care sunt fete mari? Cine duce steagul și plosca etc)
6. Textul și muzica zăuritului sau al colindei.
- 7 Merg și la evrei și la țigani? Primesc daruri dela ei?
8. Ce se dă colindătorilor (colac, carne, bani, cât? Cât s'a încasat ultima dată).
9. Cine strânge și duce darurile (oamenii însurați, cu desaga, tocniți anume) Cât li se dă (în natură sau bani).
- 10 Ce fac după colindă?
- 11 Cum se îmbracă feciorii din ceată; dacă au vreun semn distinctiv?
12. Merg la biserică Duminicile și sărbătorile, în ce ordine, unde stau? Turca sau bonița merge la biserică?
- 13 Steagul cetei. Are ceata steag? Când îl fac, cine îl face și cu cât, din ce material, cum se face, cum arată când e gata?
14. Cine poartă steagul? Dacă se fură steagul și cum se răscumpără?
15. Hora sau jocul. Când se joacă, unde, cum și ce se joacă; cine ia parte, cine poartă steagul și plosca la joc, cine plătește lăutarii? Există obligația de a juca toate fetele? Cum se cheamă fetele la joc? Pot refuza fetele vreun fecior?
- 16 Bagă ceata fetele în joc? Când, cum? Ce deosebire e între o fată băgată în joc și celelalte? Dacă se deosebesc și prin port? Câte se bagă într'un an? Se ține seama de numărul feciorilor din sat?

VIII. *Activitatea cetei în zilele de lucru:*

- 1 Muncă la gazdă (taie lemne, rânesc în grajd, curăță zăpada)
- 2 Se pot duce acasă dacă n'au de lucru? Amenzi în caz de abateri.
- 3 Umblă după lemne în sat? Când? La toți oamenii? Cum umblă? Ce fac cu ele? Le lichtează și beau bani?
4. Dacă se duce ceata la șezători cu lăutarul și fac joc? Se duc în toate șezătorile de fete? Câte jocuri fac pe șezătoare?
5. Fac fetele șezătoare fără furcă în ajun de Anul Nou? Se duce ceata la

această șezătoare? Plătesc atunci fetele pentru joc? Ce obligații au fetele față de ceată? (Daruri, haine pentru steag și turcă etc)

IX. Obiceiuri de Anul Nou, de Bobotează și spargerea cetei:

- 1 Ce fac în ajun de Anul Nou?
- 2 Zăuresc de Anul Nou la frunțași? Sau la cei pe care îi cheamă Vasile?
- 3 Textul și muzica zăuritului și al muștrăturilor
- 4 Cum zăuresc, când, ce li se dă?
- 5 Aduc mamele feciorilor din ceată plocon scoverzi de Anul Nou? Alte obligații
- 6 Îndeplinește ceata vreun obicei (plugușor etc) de Anul Nou?
- 7 Ce fac de Bobotează? Aduc mamele feciorilor răci (piftin)?
- 8 Ce fac de Sf. Ion? Zăuresc pe Ion? Ce li se dă și unde (la cârciumă etc)?
9. Textul și muzica zăuritului și al urărilor de Sf. Ion.
- 10 Spargerea cetei Când? Se face o petrecere de despărțire? Vin și părinții cetașilor? Alte obiceiuri Ce se întâmplă cu vinul și mâncarea rămasă? Iși iau rămas bun dela gazdă?

X. Alte funcții ale cetei sau ale vătafilor:

1. La scoaterea plugului primăvara.
2. De Sf. Gheorghe (bagă feciorii fetele în râu sau le stropesc cu apă)?
- 3 Armindenii. Pun feciorii armindenii fetelor, când, cum și cu ce semnificație?
4. Funcții cu alte prilejuri.

Traian Herseni

f. PLAN PENTRU CERCETAREA ȚIGANILOR ȘI ÎN SPECIAL A „RUDARILOR“ SAU „BAEȘILOR“

INDICAȚIUNI TEORETICE ȘI DE METODĂ

O cercetare la teren și o studiere mai amănunțită a Rudarilor între celelalte ramuri de țigani, comportă lămurirea următoarelor puncte în discuție — sub formă de probleme ce le ridică însăși aprofundarea obiectului cercetat.

Sunt între ele, cum s'ar spune, probleme „capitale“, fiindcă mai avem și altele, ca cele indicate în „scurte observațiuni“ — care așteaptă și ele punerea lor în lumină.

Toate acestea, față de conturul dat problemei, prin întrebări și răspunsuri („plan de lucru“), așteaptă a fi realizate prin 1. iscusința cercetării la fața locului; 2. prin realitatea ce cade sub observație (dacă

stăruc încă sau și-a pierdut caracterul de obiect distinct, cum pe alocuri ne putem aștepta); 3. și prin anumite completări de principiu, ce pot fi realizate cu ajutorul studiilor în bibliotecă.

De reușita intenției decide deci subiectul și obiectul. Intre acestea două, studiul se situează ca o *cunoaștere obiectivă* spre care tindem.

În spiritul celor de mai sus, se impun următoarele probleme de lămurit: 1. Prima e stabilirea *originară* a ramurei Rudarilor — ca obiect principal de cercetare — și luați în considerație în raport cu ceilalți țigani, între care se pare că s'ar încadra, fiindcă sunt mai multe opinii în această privință. Acesta, cum spun, este un prim deziderat de atins în ordine teoretică.

Al doilea: 2. prin felul de viață — inferioară — Rudarii pot sta ca punct de plecare într'o *ierarhizare* a diferitelor entități etnice din țara noastră, sub unghiul de privire al adaptării la mediul natural și la forme de civilizație în funcție de mediul social în care trăiesc. Mai ales, cunoscut fiind, că controversa asupra originii lor continuă a fi discutată și discutabilă.

3. Priviți fiind apoi ca un capital biologic și psihologic strâns legat de pământul țării și atașați societății noastre etnice, se ridică acum întrebarea asupra *viitorului lor*, în cadrul de viață al poporului român. Deci posibilitatea ridicării și reeducării lor spre a fi redați într'un mod potrivit viitorului, în cadrul unui destin comun (reintegrare).

4. De sigur, ei și ca strat de dedesubt etnic interesează: ridică în special o problemă de organizare medieval-românească păstrând dregătorii, cel puțin cu numele: de vătaf, jude, voevod etc. precum și sistemul de funcționare a unui drept natural, puțin afectat de formele vieții moderne. De aici și importanța acestui mediu, potrivit conservării unor norme de viață primite de ei prin înrăuure, fie cu instituțiile timpului mai îndepărtat, fie cu ale prezentului.

5. Iară dacă punctul 1) din problemele ridicate de noi se referă la „originea“ Rudarilor, ca în *încheiere* a punctelor enumerate mai sus, populațiunea despre care e vorba, mai poate fi privită și ca atare — cu o valoare ce derivă din cercetarea lor însăși, ca fragment de umanitate puțin cunoscută lumii noastre culte.

De aici credem noi, în puține cuvinte, că derivă și interesul științific ce-l purtăm acestei populații din cuprinsul țării noastre¹).

1) La redactarea materialului se va ține cont de cadre și manifestări, aici indicate, ținând seama de faptul că avem de urmărit o unitate socială căreia vrem să-i surprindem esența în ceea ce ea are mai firesc ca existență aparte.

Scurte observațiuni în legătură cu întrebările puse în fișa I, VI—VII.

Prin întrebarea dela nr. 1: („In ce parte a locului, sat... vale... cătun — trăiesc țiganii?“) — aflăm *indirect* orizontul spațial al subiectului anchetat. Un avantaj. Iar desavantajul că s'ar cuprinde prea mult, e înlăturat: am lăsat la voia celui anchetat de a răspunde cât știe; adică de a se restrânge și de a se extinde cu aceeași voie.

Tot astfel, din întrebarea nr. 4: („Din ce trăiesc și *cum* trăiesc?“), rezultă indirect sentimentul de diferențiere etnică al țaranului anchetat. O întreagă atitudine, o problemă neexploataată încă și care s'ar putea extinde și la celelalte grupuri etnice din cuprinsul țării noastre.

Prin urmare, orizontul spațial și realitatea etnică, cu specială privire la țiganii ziși Rudari.

La întrebarea dela nr. 5, aceeași fișe: („Dacă au venit de curând sau mai demult, când anume au venit?“) — pot rezulta două răspunsuri, ce pot fi confruntate spre exactitate, la nevoie, cu ale țaranilor. Răspunsurile pot fi, apoi, necomplete. Iar din exercițiul de *memorie* cu privire la evenimente se pot trage concluzii potrivite și independente de cercetarea și scopul planului. Așa cum la întrebarea nr. 6, fișa I.: („Dacă țiganii veniți (așezați) — e vorba să mai plece sau rămân definitiv în satul... ulița... valea...“) — se lasă anume a se înțelege, din aceste răspunsuri, *dorința de conviețuire sau de repulsie a unora față de alții*.

Prin aceasta iarăși recunoaștem că suntem în fața unui caz care s'ar putea extinde și asupra altor elemente etnice din țara noastră și vrednice de o tratare separată.

Cu aceasta, fișa I. își încheie rostul său, cu adaosul că punctele a. b. c. d. (aceeași fișe), întotdeauna se vor lua în considerație după grupurile de țigani, deosebit: aurari, lingurari, corturari etc.

Astfel, intrăm în obiect pe nesimțite, înlesniți de fișa de „orientare“, după cum se indică în „cuprins“. Prin clasarea succesivă a obiectului de studiu din celelalte capitole, urmează ca să se rezolve întreaga problematică ce se poate ridica în jurul acestei populații și a altor neamuri de țigani.

Prin obiceiurile în legătură cu viața omului — dela leagăn la mormânt — ca și din cele de peste an, putem să stabilim, dacă accastă populație (și alți țigani mai puțin) merg paralel cu sătenii în formele vieții lor spirituale — tot atât cât și în cele ale vieții lor materiale, sau ei urmează pe aceștia din urmă. Sau: în sfârșit, sunt forme

ce se amestecă? Din această cauză, fișa nr. VI—VII îi va situa pe Rudari („Băceși“) și alți țigani într’o lume care le aparține sau de dependență strânsă față de sat, din punctul de vedere al manifestărilor spirituale.

INDICAȚIUNI BIBLIOGRAFICE

Din bibliografie (chiar și din cele mai scurte indicațiuni), se observă că țiganii sunt cunoscuți în „general“ și nu în special. În deosebi, *istoria* țiganilor, *limba* și dialectele ei au fost mai bine și mai serios cercetate. Din punct de vedere *social* sunt mai puțin cunoscuți. Exceptând cartea lui *Martin Block*¹⁾, am putea spune că sunt chiar foarte puțin cunoscuți. Aceasta pe plan „european“, cum spun. Cât privește domeniul românesc, păstrează aceeași caracteristică. Exemplul cel mai elocvent în această privință, ni-l oferă ultima carte apărută în românește asupra lor (v. bibliografia) — care păstrează aceeași caracteristică — adică sunt cercetați în general și din punct de vedere istoric.

Cât privește ramura lor, Rudarii sau Băceșii, despre care unii spun că-s români prin faptul că și-au pierdut limba (țiganilor) — aceștia n’au avut parte de o cercetare specială. În fine și sporadic avem ceva privitor la cei din Oltenia. Cei din Muscel au fost cercetați monografic din partea subsemnatului. Mai întâi s’a tipărit articolul dela *bibliografie*, iar un articol ceva mai dezvoltat, asupra lor, se publică în numărul viitor din „Arhiva pentru Știința și Reforma Socială“.

FIȘA I. (DE ORIENTARE ÎN REGIUNE)

(Răspunsuri date de oricine, în special de țărani, ca drept indicați: de orientare spre o fixare regională a diferentelor surori de țigani până la luarea de contact direct cu ceea ce interesează).

1. În ce parte a locului sat, vale, cătun, uliță — trăiesc țiganii?
2. Ce fel de țigani sunt?²⁾
3. Cam ce număr — suflete ori familii?
4. Din ce trăiesc și cum trăiesc?³⁾
5. Dacă au venit de curând sau mai demult, când anume au venit?
6. Dacă țiganii veniți (așezați) — e vorba să mai plece, sau rămân definitiv în satul. valea. ulița...?

1) Tradusă și în limba franceză.
2) Răspunsuri după sate. În satul . . . sunt . . . cam 120, țigani de „vatră“ etc.
3) Dacă lucrează lemnul, fierul . . . sunt lucrători cu ziua, zidari; lucrători la fabrică etc. Ori se ocupă cu . . . negustoria, să zicem de cai . . .

a) După cât se știe. cazuri anunțate de încuscriri, mai întâi între diferitele surori de țigani, apoi între țigani, români, sași, unguri b) Cum se simt când pleacă la armată — și când vin? Cazuri concrete dacă se știe. c) Dacă merg (frecventează) școala — care anume? Când și cum d) Dar biserica? Care dintre ele? Pe cea gr. cat., ortodoxă sau evanghelică, luterană etc ? 1)

FIȘA II. (DE OBSERVAȚIE DIRECTĂ)

1. O precizare între ei de ce vă zice așa. . băeși, rudari, lăeți, nrsari?
 2. Atunci, ce deosebire este între unu și alți?
 - a) în vorbă, b) în port; c) ca făptură trupească. culoarea ochilor, a pielii, statura, mirosul specific, d) după ocupație: ciurari, slătari, ursari, lingurari, e) religie.
 3. O precizare „personală“, formulată la fața locului, ca mai sus, dacă se poate statistic
 - a) după vorbă, b) după port, c) din punct de vedere antropologic descriptiv;
 - d) după ocupație, e) religie.
- O reluare (directă) a noțiunilor de spațiu ca așezare (cadru cosmic), număr (cadru biologic), timp (cadru istoric).

1. Cum îi spuneți la valea.. cătunul . locul.. pe care stați? (notat pe hartă personal).
2. De ce nu v'ați dus în altă parte?
3. De unde ați venit? Pe unde?
4. Intinderea locului

1. Câți sunteți? Se indică statistic, mai întâi numărul total de populație, apoi după sex și vârstă (confruntată cu cea dela primărie) Raportându-se apoi la aglomerație, regional și după localități — mai întâi distingându-se între ei, apoi comparativ cu nr. locuitorilor țărani din apropiere sau din regiunea întreagă. Procentualitatea se poate stabili și după religie, limbă, știință de carte, de ex.

2. Câți ați venit?

1. De când ați venit? Pe unde?
- 2 Date istorice precise In lipsa acestora se va recurge la memoria celor mai bătrâni

3 Ce raport există între trecutul așa cum și-l reprezintă locuitorul și starea lor prezentă (considerați cu privire la afectivitatea lor istorică).

(Supliment la lămurirea situației lor, în raport cu locul pe care stau — Cadrul cosmic),

1. Dacă stau cu chirie: Cât plătesc Cui plătesc Cum plătesc?)
- 2 Cine a făcut contractul — cum și când?
- 3 Proprietate provenită prin cumpărare — prin ce împrejurări?
4. Prin împroprietărire Cum s'a făcut împărțirea. Criteriul de drept și de fapt.

2) La întrebările b. c. d. ne cât posibil se dau răspunsuri concrete și din partea învățătorilor, preoților și chiar militarilor.

2) Stabilirea modalității de folosire a locului. Cât se plătește și cum: de cap de familie, colectiv? comunei, boierului? Pe un an, lună — cu ziua ?

5. Intinderea Folosirea după familie, grupe de familie — în comun... de ex. a locului unde stau.

FIȘA III. LOCUINȚA AȘEZAREA ÎN ÎNTREGIME

(Cadrul cosmic)

1 Locuința în care trăiește e un cort, bordeiu, casă?

2 Dacă e vorba de cort — se arată materialul, ridicarea și strângerea lui. Are vreun raport cu mediul natural — felul de locuință — sau exclusiv cu profesiunea?

3. Alegerea locului de instalare a bordeielor (caselor, corturilor). Credințele lor în legătură cu aceasta,

4 Planul bordeiului, cortului, casei — cu mobilierul,

5. Materialul de construcție pământ, lemn, piatră,

6. Meșterii de construcție. Rolul bărbatului și al femeii în această privință,

7. Vatra Tipul (sau tipurile) aparatului de fierț și încălzit Procesul de adaptare al acestora;

8. Mobilier;

9 Vieața dusă în casă și afară din casă, după anotimpuri,

10 Așezarea ca formă și structură Tipologia așezărilor diferitelor surori de țigani din regiune. Ce deosebiri se pot face din acest punct de vedere cartografic.

FIȘA IV MUNCA ȘI DIFERENȚIEREA MUNCII DESFACEREA PRODUSELOR

CAȘTIGUL PROVENIT

(Manifestări economice)

1 Fie că se deosebesc sau nu după „ocupație“ — din ce trăiesc? Merg după bureți, mure, smeură — cât e de mare această înclinare?

2 Modul de a procura materialul de lucru — să zicem fierul sau lemnul?

3. Ce se știe despre spălarea aurului de prin gârle?

4. Zidari, lăutari — proporția profesiunilor,

5. Capacitatea de lucru după fiecare ocupație în parte;

6. Modul de prelucrare. Tehnica de lucru,

7. Instrumentar (desene, schițe)

8. Referințe asupra tehnicii în trecut ca și a instrumentarului,

9 Rolul femeii și copiilor în procurarea, prelucrarea materialului de lucru;

10. Desfacerea produselor. Cerere și ofertă Desfacere pe loc, la depărtare — atunci se indică distanța târgurilor, orașelor, prin mijlocire cartografică a itinerarului,

11. Raport sumar asupra muncii, banilor investiți în lucru, a timpului pierdut în desfacerea produselor și a câștigului sau pierderii,

12. Acoperirea nevoilor imediate. Din ce rămâne, la ce se folosește?

FIȘA V ORGANIZAREA SOCIALĂ. FACTORI INTERNI, BIOLOGICI ȘI

PSIHICI RELAȚII

1. Familia — din cine se compune? (Rolul bărbatului — responsabilitatea față de copii, soție Femeia și autoritatea sa în familie),

2. Copiii, când sunt majori, pe cine moștenesc? Deosebirea în această privință între băieți și fete;
3. Raporturi de rudenie. Care sunt. Determinarea filiațiunii pe neamuri și coeziunea lor în același spațiu de așezare;
4. Se fac deosebiri între cei din aceeași grupare, adică sub-unități. de vecinătate, de rudenie, de vârstă, sex? Cu ce împrejurări?
5. Independența familiei în întreg: ca unitate economică și socială;
6. Relații între părinți și copii — țigani; între părinți și copiii țigani și ceilalți săteni din apropiere

Manifestări juridice, administrative, politice

1. Gruparea. Cine e conducător? jude, vătaf, bulucbaș etc? (Ce mijloace de selecție și însușiri se cer?)
2. Dar ajutor? Numele lor. Familia din care aparțin, trecutul lor,
3. Atribuțiile lor acum și altă dată,
4. Răsplata primită în bani, în natură, onorific?
5. Luarea măsurilor de ordine;
6. Aducerea lor la îndeplinire — De către cine? Cum?
7. Pedepse. Cazuri petrecute;
8. Consumțirea din partea făptașilor. Cum se aplicau și executau pedepsele înainte?
9. In ce raport stă conducerea, să zicem. a tribului, cu cea oficială, a satului? (egalitate, subordine — independență deplină — cel puțin ca „mentalitate“);
10. Adaptarea măsurilor, legiuirilor moderne la viața tribului și invers,
11. Din acest punct de vedere sunt deosebiri între diferitele grupuri de țigani cunoscuți? Același conducător au și cei din imediata apropiere sau mai de departe? Se execută și acolo în același mod dispozițiile luate? Se recunoaște regele țiganilor? Dacă fac parte din organizația Romilor.

FIȘA VI. NAȘTERE, BOTEZ, NUNTA, INMORMANTARE

(Manifestări spirituale)

1. Credințe în legătură cu sarcina;
2. De obicei, cine asistă nașterea: femei, rude, moașe — doctori?
3. Diferite practici în legătură cu nașterea: fie de a o ușura, fie de a o provoca înainte de vreme;
4. Dacă se scaldă copilul — practicile obișnuite. Punerea de bani — ungerea cu diferite materii spre a se obține puterea copilului;
5. Botezul. La câte zile? Alegerea nașului și puterea exercitată de acesta asupra copilului în raport cu părinții naturali. Schimbul de daruri la botez;
6. Preferințe: băiat, fată — practici în legătură cu obținerea preferințelor în această privință;
7. Înainte cum se făcea botezul?

8. La cât timp 1 se taie moșul. Darurile ce se dau cu acest prilej;

1. Determinarea vârstei de copil. Când încetează de a mai fi copil și când băiat mare?

2. Gruparea lor — după ce criterii? vârstă, vecinătate, rudenie etc. Jocuri;

3 Dar a băieților mari?

4. Desvoltarea instinctului sexual. Comportamentul în societate (grup) și singur al băiatului în funcție de acest impuls;

5. Modul de convenire între tineri spre a se pregăti calea unei viitoare căsătorii (pe la târguri, pe drum, la muncă) v. și întrebarea nr. 7 în cele ce urmează.

1. Există peșitul și în ce constă? Dacă e obiceiul împrumutat — se insistă: când și cum se practică;

2. Dar logodna? (același caz);

3 Se insistă în special asupra faptului: dacă soția se cumpără sau se fură, atunci se stabilește amănunțit cum se procedează;

4. Căsătorie de probă. Concubinaj. Stabilirea procentuală;

5. Dacă se face nuntă, se specifică pe rând amănunte privitor la căsătoria civilă, religioasă și nuntă propriu zis tradițională,

6. Diferențe, ca port, de ex, între căsătoriți și necăsătoriți. La femei. la bărbați

7. Cercurile simpatetice Rituri de primire, separație etc.

8. Modul de înzestrare al tinerilor: băieți, fete;

9. Legătura ulterioară dintre căsătoriți și părinți.

10 Destinul acestora — la bătrânețe;

1. Semne prevestitoare ale morții,

2 Cum se închipue moartea,

3 Măsuri de luat în vederea evitării morții Cazuri de moarte și deosebirea dintre ele. „grabnică“ — naturală — cauze,

4. Se iau iertăciuni?

5. Primele măsuri de luat după moarte,

6 Cum se știe că a murit cineva?

7. Anunțul. Jelitul bocetul, de către cine, cum?

8. Cu plată?

9. Jocuri de priveghiu (dacă sunt);

10. Steagul, mărul — la înmormântare, după vârstă, sex, condiție socială De ex. cum se face înmormântarea vătafului, a judeului? Impodobirea mortului,

11. După câte zile e îngropat mortul? Unde? Cum? Loc separat în cimitir?

12. Datoriile mortului;

13. Dolul

FIȘA VII. OBICEIURI ÎN LEGĂTURA CU ANOTIMPURILE ȘI SĂRBĂTORILE
MARI DE PESTE AN
(Cadru psihic și manifestări spirituale)

1 Cum este așteptată iarna — influența ei asupra grijei zilei de mâine în raport cu:

a) primăvara b) vara: c) toamna

Stări sufletești. Jocuri. Obiceiuri.

2 Obiceiuri la Crăciun și Anul Nou colindatul, cine, când, cum? Turca (capra, brezaia), Vasilca; Vicleumul, ırozu;

3 Alte practici,

4. Petreceri între fete și băieți în sărbători Modul de organizare;

5. Ce obiceiuri sunt la Sf. Ion de Iarnă Dar la Sf. Gheorghe? La Paști?

6. La care din aceste zile mari se face de ex. „curban, gurban“? În ce constă? Se obișnuiește de se îngroapă în pământ oase la această dată? Petrecerea are loc în pădure? Descriere amănunțită, ,

7 La Rusali, la Sf. Ilie — ce alte obiceiuri interesante sunt?

8 Dintre sfinți, care este cel mai venerat? Cum se scribcază?

9 Hramuri, onomastice, ce deosebire este între felul cum sunt serbate de oameni din sat și țigani?

10. Căntece;

11. Basme,

12. Povestiri;

13 Ghicitori, preferite sau în care se regăsesc mai cu deosebire¹⁾.

Ion Chelcea

BLOCK MARTIN Moeurs et coutumes des Tziganes, Paris, 1936; BOIA AUREL Integrarea țiganilor din Șanț (Năsăud) în comunitatea românească a satului, în Sociologic Românească, III (1938) nr. 7—9, CHELCEA ION Câteva contribuțiuni etnografice asupra Rudarilor din Muscel, în „Natura“, 15 Mai 1934, DAN DIMITRIE Țigani din Bucovina. Cernăuți 1892, GRELLMANN M G Die Tigeuner, ein historischer Versuch uber die Lebensart und Verfassung dieses Volkes Lipsca, 1783, PERETZ ION Robia (curs predat la Facultatea de Drept din Buc pt an. III licență) Buc. 1934, PITTARD EUGENE Anthropologie de la Roumanie. Contribution à l'Etude des Tziganes dits Roumains (f. loc și an Acad. Rom II 126,606), POTRA GEORGE: Contribuțiuni la istoricul țiganilor din România. Buc. 1939, SCHWINCKER I. H.: Die Zigeuner in Ungarn und Siebenburgen, Wien, 1883

g. PLAN PENTRU CERCETAREA MIGRAȚIUNILOR CU
CARACTER ECONOMIC LA MOȚI

1 Definirea problemei. În țara Moților, legendara regiune din masivul munților Apuseni, există o cunoscută îndelctmăre prelucrarea lemnului în vase de tot felul și

1) Pentru toate problemele comune cu satul românesc se vor întrebuița planurile de lucru, și formularele generale, care sunt mult mai amănunțite.

vânzarea lor, de însuși producătorii, prin negoț ambulant în toate provinciile țării. Această indeletnicire rămâne caracteristică¹⁾. Nu este vorba însă de o indeletnicire practică în toată regiunea Moșilor, ci numai într-o zonă, care cuprinde cursul celor două Arieșe, pe care o putem numi **zona prelucrării lemnului**, în opoziție cu **zona minieră**, adică restul țării Moșilor, unde populația se ocupă cu exploatarea aurului. Evident că atât în zona prelucrării lemnului cât și în zona minieră sunt și alte preocupări, dar ele rămân secundare.

Această indeletnicire, mai ales în faza a doua, a negoțului ambulant, a atras atenția literaților, cercetătorilor, politicienilor, ca să nu mai vorbim de marele public, care și-a manifestat dragoste și compătimire. atât de mult reflectate în presa cotidiană. Interesul acordat n'a fost însă urmat de realizări. Intenția înfăptuirilor, chiar așa larg manifestată, n'a găsit forme de cristalizare pozitivă. Cauza o vedem într-o metodă de cercetare și de prezentare a stărilor social-economice. Stărilor cu un caz concludent. Un cercetător — nu-i redăm numele în aceste note — pleacă dela judecata că munții Apuseni nu au o viață economică independentă ci sunt legați de regiunile învecinate. În consecință ar urma să se înglobeze în sectorul munților Apuseni întinsc regiuni învecinate. Premiza dela care pleca a fost greșită. Autorul avea dreptate când vorbea de interdependența regiunilor, dar a ignorat complet că aceasta este de arătat la examinarea relațiilor și schimburilor economice. Lăsăm la o parte prezentări reduse și neconforme cu realitatea, care s'au născut nu din cercetarea situației, ci dintr'un sentiment de compătimire.

Se impunea deci necesitatea unor cercetări metodice pentru surprinderea stărilor social-economice din țara Moșilor. Prin câteva lucrări întreprinse în cadrele echipei Vidra în 1936, s'a ajuns la concluzii cu totul noi cu privire la prelucrarea lemnului și negoțul ambulant la Moși.

2. Formularul de anchetă. Este întocmit pentru determinarea fenomenului caracteristic al prelucrării lemnului în vase și al negoțului ambulant și deci pentru definirea stărilor social-economice din **zona prelucrării lemnului**.

În ce constă așa zisa nenorocire a Moșilor și în ce măsură există sau nu, o poate arăta numai îndelunga și sistematica investigație la teren. Datorită lipsei acestei investigații îndelungi și sistematice, viața Moșilor cu toată bunăvoința arătată, n'a putut căpăta un alt curs²⁾, sau să se îmbunătățească.

Termenii din formular sunt ai locului. I-am păstrat fiindcă unii nu sunt obișnuți în nicio ramură de activitate, iar căutarea echivalentului ar fi fost zadarnică. Ținând seama apoi că ei sunt folosiți în toate satele Moșilor, am crezut că a-i neglija ar fi o nedreptate ce li s'ar face. Termenii privesc denumirea vaselor (categoria cubere: **cușnițe, pârâu, pătrari, mijlocari, fierăți, cupă**; categoria vaitae (vase mici): **vaitai mic, de cupă, de fele etc**; categoria donițe: **rândușele, sdrâncane etc**), încărcătura (țiușă³⁾, urechile) etc. Familiarizarea anchetatorului cu termenii din formular se poate face ușor și are tot interesul spre a face cel dintâiu pas către înma-

1) De fapt prelucrarea lemnului în vase asemănătoare am surprins-o și în Nereju-Vrancea, în 1938 căreia i-am consacrat un studiu în cadrele echipei monografice.

2) În ceea ce ne privește nici nu credem că va căpăta un alt curs. Moșul este legat organic de indeletnicirea sa, de aceea nu o va părăsi nicodată. Credem însă că fără o părăsire a indeletnicirii, poate să i se vină în sprijin real. Vezi *Vidra*, în publicațiile pentru Congresul Internațional de Sociologie.

3) Este încărcătura ce se pune pe un cal, care constă între 10, 12, 14, 16 și 18 vase. Țiușă vine probabil din slavă cu sens inițial de cât ține calul, o încărcătură, o răsufătură.

Moșului care se include, cu toată voința ce o arată, când începi să-l iscodești despre meșteșugul și negoțul lui ambulant.

Intocmirea formularului cere mai mult decât o muncă tehnică. Întrebările din el și mai ales înlănțuirea lor, lasă loc altor întrebări, pe care le vom pune, notând relațiile în fișe separate, pe care vom scrie numărul formularului, spre a se ști de care ține. În niciun caz nu vom lăsa vreo întrebare din chestionar fără răspuns sub motivul adâncirii celor din afara lui. Nerespectarea acestui principiu aduce inutilizarea chestionarului.

Capitolele din formular sunt orânduite în ordinea înlănțuirilor cauzale ce determină fenomenul. Fiecare are importanță egală, deoarece numai corelația dintre ele duce la definirea lui. Capitolele sunt numerotate prin cifre romane. Să ne oprim la fiecare în parte

I. Examinarea mărimii gospodăriei se impune în primul rând. În acest mod cunoaștem ce sarcină are Moșul călător, ce ocupație au ceilalți membri.

II. Deoarece formularul se completează chiar și pentru gospodăriile din care nu pleacă nimeni în țară, cel puțin la cap I, la cap II se întreabă dacă pleacă, iar dacă răspunsul este negativ, se va întreba dacă a plecat cândva și motivul pentru care nu mai pleacă. În caz că pleacă, se intră propriu zis în problemă. Cu cine pleacă, ce marfă vinde, ce proveniență are, cu ce se deplasează, câte călătorii a făcut în anul precedent, repartizarea lor pe provincii, punctul terminus etc. **Grija anchetatorului** va fi ca să noteze beneficiul net, adică câștigul curat al fiecărei călătorii. Deoarece de obicei fac multe călătorii, ar fi imposibil — practica ne-a arătat aceasta, — să putem face un bilanț (venit brut, cheltuieli, venit net). De aceea vom căuta să redăm beneficiul net pe care îl deducem sau ni-l declarăm

III. Imposibilitatea identificării exacte a tuturor fazelor călătoriilor pe un an de zile, ne face să examinăm mai amănunțit ultima călătorie față de data anchetei. Acum vom nota cu precizie, lucrul este ușor de făcut, **cantitatea mării** dusă în țară, pe lângă felul ei, materialul brut din care a rezultat, munca la pădure și acasă, evaluarea ei, evaluarea transportului, întreținerea vitelor etc. Abia cu acest capitol, pășim deci spre cunoașterea intimă a fenomenului.

IV. În ceea ce privește desfacerea mării, tehnica de vânzare și vânzarea propriu zisă, vom fi cât se poate de circumspecți, mai ales că Moșul spune prețul într-o doară sau redus la jumătate. Neapărat vom transforma unitățile de măsură locale și vom face evaluarea lor în bani pe loc

V. Vieța de migrator merită — dacă ținem seamă de condițiile în care se desfășoară — o oprire îndelungată. De aceea peste ceea ce pretinde formularul, vom avea grija să notăm tot ce ne pare caracteristic.

VI. Dar vieța de migrator a Moșilor necesită relații. Impinși de nevoi economice, Moșii sunt determinați să întrețină un complex necunoscut de relații semnificative. Ele se vor urmări prin cercetări speciale. Vom însemna totuși în formular natura lor, ca de ex. cum sunt tratați Moșii pe regiuni (ca negustori, cerșetori, dacă sunt omniști, furași, bătuși etc.), efectele migrațiunii asupra vieții de familie (pozitive, negative), vieții satului, necesită și ele o examinare detaliată.

VII. La încheierea bilanțului călătoriei ultime anchetatorul va avea grijă să noteze categorii de cheltuieli sau venituri nespecificate. La „alte venituri“ se află trecute **gratuități, omiri, cerșit; fundcă** întradevăr Moșului i se dă pâine, brânză

etc. drept omnire, vom evalua acest venit, de asemenea vom inregistra valoarea măn-cării cerșite, dacă Moșul a cerșit, cum se întâmplă uneori. Notăm, pe cât este posibil și informații în legătură cu acest cerșit, gratuitățile și ele constituiesc un venit, așa că le vom specifica.

Concluzie. Formularul tinde la definirea stărilor social-economice din țara Moșilor, zona prelucrării lemnului.

Dacă studiile de până acum au fost parțiale sau au avut lipsuri de natura celor amintite aici, rămâne ca de acum încolo în urma surprinderii fenomenului în sine să trecem la definirea vieții Moșului din zona prelucrării lemnului și deci spre indicarea adevăratelor soluții ce se impun pentru îmbunătățirea acestei vieți.

Formularul, pentru atingerea acestui scop, cere răbdare, conștiințozitate, din partea celui care pășește în această regiune. Se recomandă chiar experimentarea pe câteva cazuri a completării acestui formular.

F O R M U L A R

PENTRU CERCETAREA MIGRAȚIUNILOR CU CARACTER ECONOMIC LA MOȘI ¹⁾

Comuna Cătunul Crângul Casa Nr. . . .

I

1. Numele capului de familie vârsta
școala starea civilă milităria

2 Numărul de membri pe care îi întreține:

	calitatea	vârsta
Soție	.	.
Copii	1	.
	2	.
	3	.
	4	.
Noră	.	.
Nepoți	.	.
Tată	.	.
Mamă	.	.
Bunici	.	.
Alții	.	.
Total membri întreținuți		.

II

1 Pleacă prin țară? Dacă acum nu pleacă, a plecat totuși cândva? De ce nu pleacă?
a) Cum pleacă holoangăr (fără marfă) cu marfă
b) Ce membru de familie îl însoțește: copil soție
frate vârsta însoțitorului ani.
c) Merge în tovărășia unuia străin de familie în ce condi-
țiuni. ortoc pe cont propriu
2 Ce marfă vinde prin țară?

¹⁾ Concomitent cu cercetarea migrațiunii, se vor urmări și celelalte aspecte ale vieții economice, folosindu-se fișele economice ale Institutului.

FELUL MĂRFEI	O VINDE		PROVENIENȚA MĂRFEI		
	Da	Nu	Lucrată de el	Cumpărată	De unde cumpărată
Ciubere					
Vaitaie					
Cercuri					
Scânduri					
Fedeleşe					
Fluere } mari					
} mici					
Sălarițe					
Putineie					
Boate pentru apă					
Cofe					
Coarne de plug					
Toporiște					
Greble					
Coade de coase					
Roabe					
Hurdoi					
Ploște					
Dioburi					
Boț pentru struguri					
Tolceri pentru vin					
Cărbuni de lemn					
Var					
Fructe					
Miei					
Rășină					

3. Modul de deplasare:

Pe jos pe jos și tren , pe 1 cal pe 2
cai cu căruță de 1 cal cu căruță de 2 cai cu
căruță de 2 cai și tren cu vagoane (unde este depozitul în
acest caz) cu cine este tovarăș

4. Incredințează marfă spre vânzare altuia? din ce cauză: bătrâ-
nețe boală lipsă de cal și căruță

5. Călătorniile pe 1 an de zile (dela ziua luna anul . . .
până la ziua luna anul)

a) Numărul călătorniilor din anul precedent

b) Repartizarea pe provincii a acestor călătorni și beneficiul realizat

Provincia în care a călătorit	De câte ori a călătorit	Beneficiul realizat pe provincii		
		I n n a t u r ă		In bani
		Grâu	Porumb	L e i

c) Orașele străbătute și punctul terminus al acestor călătorii:

- Călătoria 1-a: orașe străbătute punct terminus sat . . .
. . . județ
Călătoria 2-a: orașe străbătute punct terminus sat . . .
. . . județ.
Călătoria 3-a: orașe străbătute punct terminus sat . . .
. . . județ.
Călătoria 4-a: orașe străbătute punct terminus sat . . .
. . . județ.
Călătoria 5-a: orașe străbătute punct terminus sat . . .
. . . județ

III

Ultima călătorie din acest an.

- Cum a plecat: holoangăr (fără marfă) cu marfă
- Cine din familie l-a însoțit vârsta
- A mers în tovărășia altuia străin de familie? . . . in ce condițiuni-
ortăcie . . . pe cont propriu
- Durata călătoriei ultime plecat la întors la
- Punctul terminus de călătorie satul județul
- Ciclul localităților străbătute — orașe și sate — (se vor nota și revenirile)
.
.
.
.
.
- De unde a început să vândă? De ce de acolo?
- Câtă marfă a dus în țară și proveniența ei în această călătorie.

FELUL MĂRFEI	Cantitatea	PROVENIENȚA			
		Lucrată	Cumpărată		Prețul de cumpărare
		Chiar de Moț Cantitatea	Din ce sat	Ce cantitate	
Ciubere :					
Tișța de 10					
" " 12					
" " 14					
" " 16					
" " 18					
Vase mici					
Cercuri					
Scânduri					
Sdrâncane					
Fedeleşe					
Fluere } mari					
} mici					
Sălarițe					
Putineie					
Doate pentru apă					
Cofe					
Coarne de plug					
Greble					
Toporiște					
Cozi de coase					
Roabe					
Hurdoi					
Ploște					
Dioburi					
Boț pentru struguri					
Tolceri pentru vin					
Cărbuni de lemn					
Var					
Fructe					
Miei					
Rășună					

9. Date despre materialul brut din care a rezultat marfa specificată

CE MATERIAL A FOLOSIT	Pădurea de unde este lemnul			Materialul folosit			
	A cui proprietate	Unde se află	Distanța în ore	Metri cubi		Tufe pentru arcuiri	
				Câți	Prețul	Câte	Prețul
Brad pentru vase .							
Fag pentru vase . .							
Brad pt. scânduri .							
Tufe (nuele) pentru cercuri							

10 Munca și evaluarea ei.

a) Munca la pădure, evaluarea ei.

Numele lucrătorilor la pădure	Vârsta	Câte zile de lucru fiecare	Evaluarea zilelor de lucru.
1.			
2.			
3.			
4.			

b) Munca de confecționare acasă, evaluarea ei.

Numele lucrătorilor	Vârsta	Câte zile de lucru	Evaluarea zilelor de lucru
1.			
2.			
3.			

c) Transportul

1 Cu mijloace proprii: spate cal căruță
 evaluat Lei

2 Cu plată pe cal Lei ; cu căruța
 / Lei

11. Hrana din timpul muncii

a) Hrana la pădure.

Alimente duse	Cantitate	Evaluare
1. Pâne		
2. Fână		
3. Slănină		
4. Fasole		
5. Brânză		
6. Ceapă		
7.		
8.		
9.		
Evaluată total Lei		

Menuul pe 1 săptămână:

masa:

Ziua	dimineața	prânz	seara
1.	.	.	.
2.	.	.	.
3.	.	.	.
4.	.	.	.
5.	.	.	.
6.	.	.	.
7.	.	.	.

b) Hrana de acasă pe timpul confecționării.

Menuul pe 1 săptămână:

Masa.

Ziua	dimineața	prânz	seara
1.	.	.	.
2.	.	.	.
3.	.	.	.
4.	.	.	.
5.	.	.	.
6.	.	.	.
7.	.	.	.

Evaluată total Lei

c) Evaluarea întreținerii vitelor la pădure, Lei

IV

Desfacerea mărfii

1. Tehnica de vânzare:

- a) strigă prin sate astfel prin orașe astfel
- b) reclama în târg (în ce fel)

2. Vânzarea propriu zisă a mărfii din această călătorie:

MARFA VÂDUTĂ	CUM S'A FĂCUT VÂNZAREA						
	In bani		In natură				
	Lei	Grâu (se notează în unitatea locală)	Transformarea în kg. a unității	Evaluarea în bani	Porumb (se notează în unitatea locală)	Transformarea în kg. a unității	Evaluarea în bani
CUBERE	Cușnițe						
	Părlău } mare						
	} mic						
	Pătrar						
	Ferdelă						
	Mijlaori						
	Ferăț } mare						
	} mic						
	Ciubăraș						
	Suștar						
Suștareț							
Cupă							
VAITAE	Părlău de vaitae						
	Pătrar de vaitae						
	Ferdelă						
	Ferăț						
	Ciubăraș						
	Vaitai mic } de fele } de cupă						
Suștar							
Cofă							
DONIȚE	Donițe						
	Rândușele						
	Feluri						
	Feluri mici						
	Zdrâncane						
	Cercuri						
	Scânduri						
	Fluere } mari						
	} mici						
	Fedeleşe						
	Hurdoi						
	Sălarie						
	Pulnieie						
	Boate pentru apă						
	Coarne de plug						
	Toporiște						
	Greble						
	Coade de coase						
	Roabe						
	Cărbuni de lemn						
Var							
Fructe							
Dioburi							
Ploște							
Boț pentru struguri							
Tolceri pentru vin							

Vieța de migrator pe care a dus-o.

1. Hrana.

- a) Ce hrană a dus de acasă
- b) Ce alimente a dus:

<u>Specificare</u>	<u>Cantitate</u>	<u>Evaluarea în bani</u>
1. pâne		
2 slănină		
3 făină		
4. cartofi		
5 lapte		
6. ceapă		
7.		
8.		

c) Ce alimente a cumpărat:

<u>Specificare</u>	<u>Evaluare în bani</u>
1. pâne	
2 slănină	
3.	
4.	
5.	
6.	
7.	
Mâncări calde cumpărate Lei	

d) Ce mâncări a preparat

e) Ce vase a dus în acest scop

f) Menuul pe o săptămână

Ziua	Dimineața	Prânz	Seara
1			
2.			
3.			
4.			
5.			
6.			
7.			

g) Câte zile a flămânzit în total?

h) A cerut (cerșit) el sau copilul mâncare? unde?

Ce i s'a dat valoare

1) A fost omînit? Cu ce? valoare

. Lei

j) Băuturi, petreceri Lei

2 Imbrăcăminte, încălțăminte

Câte cămăși a dus cu el De câte ori le-a spălat Câți ciorapi câte obiele câte indispensabile
. de câte ori le-a schimbat Hainele le-a schimbat
. Ce încălțăminte a avut Spălat rufăria
cost Lei

3. Odihnă, îngrijire trupească.

a) Dormitul în timpul călătoriei unde s'a făcut în timpul popasului prin sate cât a costat Lei

b) Îngrijirea de sănătate. Tratamente Lei vizite la doctor, Lei
. necesități sexuale, Lei

VI

Relații¹⁾

1. Legare de prieteni, participare la jocuri, participare la peteceri și ceremonii (crășme, nunți, rugi, botezuri etc.); frecventarea bisericii; Moțul ca ducător de vești (știri despre rudeni îndepărtate, sate și familii rivale, știri dela orașe).

2 Cum sunt tratați Moșii de clienți (pe regiune), de autorități

3. Vicața sexuală (la sate, la oraș).

Efectele migrațiunilor asupra vieții de familie

1 Diviziunea muncii (ce munci este silită să facă femeia — cosit etc.; ce munci face bărbatul și ce a părăsit).

2. Impiedicarea unei sistematizări a muncii în gospodărie din cauza lipsei bărbatului.

3. Consecințe spirituale. Obiceiuri introduse; credințe și superstiții; literatură populară (doine, strigături, gbicitori, snoave, pornografiu, cântece), practice magice, sustragerea copiilor dela școală, părăsirea portului, părăsirea stilului de casă moșesc.

4. Consecințe pozitive. Deprinderea de meserii, deprinderea unui anumit fel de a munci, introducerea de fântâni etc.

5 Consecințe asupra sănătății: contractarea de boli (reumatism, tuberculoză, sifilis, blenoragie, boli de stomac etc).

VII

Bilanțul călătoriei ultime

1. Cbeltuiele.

a) Pentru marfa lucrată acasă

Lemnul brut	Lei
Evaluarea muncii la pădure	Lei
Evaluarea muncii acasă	Lei
Evaluarea transportului	Lei
Evaluarea întreținerii (om, vite)	Lei
Total	Lei

1) Indicăm doar probleme speciale care ar trebui ținute în seamă de cercetători ce le stau în competență

b) Pentru marfa de gata.

Bani achitați	Lei
Evaluarea transportului	Lei
Total	Lei

c) In timpul călătoriei.

Intreținerea	Lei
Intreținerea vitei	Lei
Evaluarea transportului cu căruța pe zile	Lei
Evaluarea timpului omului	Lei
Evaluarea uzurii căruței	Lei
Evaluarea uzurii efectelor	Lei
Îngrijirea de sănătate	Lei
Petrecheri	Lei
Altele	Lei
Total	Lei

Cheltueli totale Lei

2 Venituri.

Profit și pierdere:

Bani	Lei
Grâu kgr.	Lei
Porumb kgr	Lei
Alte venituri (gratuități omini, cerșit etc)	Lei
Câștig	Lei
Pierdere	Lei

Florea Florescu

h. PLAN PENTRU CERCETAREA MOȘILOR AURARI

1. **Definirea problemei.** Dacă prelucrarea lemnului în vase și vânzarea lor prin țară în zona prelucrării lemnului din țara Moșilor este privită drept o caracteristică a acestei regiuni, nu mai puțin caracteristică rămâne și exploatarea primitivă a aurului din zona minieră. Dar pe când prima s'a făcut cunoscută prin Moșii vânzătorii tuturor regiunilor din țară, cea de a doua a rămas a fi comentată numai în lumea cercetătorilor economiști, etnografi, sociologi etc, deci într'un cerc cu mult mai redus.

Studierea exploatării primitive a aurului în țara Moșilor, unde surprinzi nu numai moduri de exploatare, ca spălatul cu hurca sau cu doșca, ce te duc cu milenii în urmă, ci și oameni legați de unelte și visurile de câștig, orbiți de bogăția ce se

lasă scoasă în bot în mușuroaiele cârțișelor sau brazda plugului, care îți amintesc de strămoșii lor îndepărtați ce cunoșteau aceeași subjugare. Este vorba deci de un tip de Român al aurului apelor sau adâncurilor pământului. Cercetătorul străbătând Roșia de pildă, nu poate să nu fie impresionat de vieața cu totul aparte ce se scurge aici cu omul veșnicilor speranțe pe care le leagă de comoara ascunsă sub picioarele lui și stâlpilor caselor.

Problema aceasta s'a cercetat mai mult întâmplător, fără ca să se dea la iveală întreaga comoară de fapte și observații. În urma unei investigații, pentru ușurarea studiului Moșilor aurari, prezentăm un formular de anchetă.

2. Formularul de anchetă. Ce urmărește? Lămurirea problemei mai ales sub raport social-economic. Nu este vorba deci de o prezentare de ordin general, ci de redarea unor date, pe întreaga regiune, care să ducă către concluzia finală: definirea complexului vieții Moșilor aurari.

Formularul urmărește metodic această problemă. Capitolele lui sunt indicate prin cifre romane. Ne vom opri la fiecare în parte, pentru eventuale lămuriri.

I Datele personale sunt necesare în primul rând pentru a face referințele cu privire la Moșul care exploatează, mărimea familiei, originea Moșului aurar, care poate fi venit din altă parte. Mai mult. Aici a trebuit să avem o întreagă situație materială, dar pentru aceasta sunt formulare speciale, pe care anchetatorul trebuie să le completeze concomitent.

II Evident că după ce ne-am lămurit asupra datelor personale, trebuie să notăm ocupația sau mai bine zis specializarea în indeletnicirea exploatării aurului (spală nisipul apelor cu hurca, cu doșca, extrage cu șteampuri de apă sau mecanice), numărul șteampurilor și posesiunea lor, unde se află, de unde procură minereul (cu această ocazie se cer referințe despre mina proprie, mina în coproprietate), modul de transport al minereului, personalul uman folosit (familiar și angajat; la cel angajat vom avea grijă să notăm cu multă atenție tot ceea ce poate fi în legătură cu copiii din satele vecine care sunt angajați, peste întrebările din formular), timp de lucru, hrană, îmbrăcăminte. Prin aceste referințe tindem, după cum se poate vedea, la stabilirea categoriei aurarilor moși.

III Abia acum trecem la exploatare. Cheltuielile le urmărim după cum are mină proprie sau în coproprietate sau dacă se folosește de a statului, evaluarea muncii membrilor familiei, personalului angajat, transportul, hrana etc. În ceea ce privește veniturile, pe de o parte urmărim cât aur a schimbat la Banca Națională, iar pe de altă parte cât a obținut pe praf sau pe minereul vândut și alte venituri. Atragem atențiunea asupra punctului 1, b, dela cheltuieli, atât primul cât și al doilea aliniat, ca și asupra punctului 2, b, care vor trebui ținute mereu în seamă, spre a se putea surprinde fenomenul de plată în natură, de asemenea anchetatorul, pe fișe aparte, să noteze tot ce este în legătură cu cap. I, 2, 3, cap. II, b etc sau tot ce scapă din întrebărilor din acest formular.

Observații. Toate rubricile formularului se vor completa cu **nume, denumiri, cifre**; nu se vor folosi semne convenționale, nici măcar da ori nu, care vor fi înlocuite cu **notație explicativă**, ca de ex: nu este, nu a făcut etc. Anchetatorul nu va lăsa nicio rubrică goală, nicio întrebare fără răspuns. Altfel formularul considerându-se necomplet, va fi inutilizabil.

O muncă migăloasă, pretinsă de formularul de față, va ușura prelucrarea și va da garanția celor mai juste interpretări. Orice schiță se va face, dacă este socotită întregitoare acestui formular.

FORMULAR
PENTRU CERCETAREA MOTILOR AURARI

I

1. Numele și pronumele vârsta școala
. starea civilă milităria reli-
giunea sau confesiunea

2. Locul de naștere domiciliul actual
. motivele alegerii acestui domiciliu

3 Căți membri întreține în prezent:

	calitatea	vârsta
soție	.	.
copii	1	.
	2	.
	3	.
	4	.
noră	.	.
nepoți	.	.
tată	.	.
mamă	.	.
bunici	.	.
alții	.	.
Total membri întreținuți		.

II

1. Indelețnicirea spălă nisipul cu hurca cu doșca
extrage aur cu șteampuri mânate de apă cu șteampuri mecanice
. alte indelețniciri

2. Numărul șteampurilor, ce fel, posesiune etc

a) Numărul total de șteampuri în posesie câte cu 6 sulțe câte
cu 9 sulțe câte cu 12 sulțe

b) Este coproprietar? Cu cine de ce câte
sulțe sunt ale lui câte ale coproprietarului

c) De când are șteampurile de unde le are: moștenire
cumpărate cu cât cumpărate

d) Numele locului unde se află șteampul așezat

e) Din ce tău (lac) se alimentează cu apă

f) Câte zile pe săptămână mână șteampurile cauza: tovărășie
lipsă de apă lipsă minereu

g) Unele folosite ¹⁾

.
.
.
.

1) Se vor înregistra la maximum 20 gospodari, evitându-se repetări de prisoa. Anchetatorul va avea însă grijă ca să noteze ce are în plus sau în minus proprietarul, față de inventarul normal.

3. De unde procură minereul. Din mină proprie mină în coproprietate particulară de stat din râu
 cumpărată cu cât cumpărată de unde: moștenită
- a) Date despre mina proprie. De când o are a avut pe cineva tovarăș
- b) Date despre mina în coproprietate. De când este coproprietar
 Cât posedă în mină: părți fracțiune de părți
 Câte părți are toată mina Câți coproprietari are mina
 De unde are parte în mină. moștenire cumpărată
 Cu cât cumpărată La câte persoane pe zi este socotită o parte

4. Modul de transport al minereului:

MIJLOACE DE TRANSPORT	C U M S U N T			
	Proprii	Î n c h i r i a t e		
		Pe zi cu lei	Pe lună cu lei	Cu transportul
Pe cai				
Cu căruța				

5. Personalul uman folosit

a) Personal constând din membrii familiei

NUME ȘI PRONUME	Vârsta	Ș c o o l a	U n d e e s t e f o l o s i t				
			In mină	La șteamp	La mănănatul calului	La hurcă	La doșcă

b) Personal angajat

Pronume și nume	Vârsta	Școala	De unde este	Data angajării	U n d e e s t e f o l o s i t					Condiție		Primește hrană		Primește locuință	
					In mină	Pentru mănănatul calului	Cară cu căruța	La șteamp.	Altă întrebuințare	Cu ziua	Cu luna	Da	Nu	Da	Nu

c) Timpul pentru lucru.

UNDE SE LUCREAZĂ	Timp de lucru				De ce începe atunci		De ce se termină atunci		Media orelor de lucru pe zi
	Pentru membru familiei		Pentru personalul angajat		Pentru membru familiei	Pentru personalul angajat	Pentru membru familiei	Pentru personalul angajat	
	Incepe la	Se termină la	Incepe la	Se termină la					
In mină									
La șleamp									
La hurcă									
La doșcă									
La mănatul cailor									
La căratul mine-reului cu căruța .									
Altele									

d) Hrana personalului folosit.

Când mănâncă		HRANA PE 10 ZILE										
Rece	Cald	L	M	M	J	V	S	D	L	M	M	
Dimineața												
Prânz												
Seara												
Dimineața												
Prânz												
Seara												
Ce mâncare caldă se servește în mină												
I se aduce mâncare caldă de acasă. La lucru în mină												
Dimineața												
Prânz												
Seara												
Dimineața												
Prânz												
Seara												
Dimineața												
Prânz												
Seara												
Dimineața												
Prânz												
Seara												
Dimineața												
Prânz												
Seara												

e) Imbrăcămintea și încălțăminta personalului.

FELUL PERSONALULUI	ARTICOLE DE IMBRĂCĂMINTE										Articole de încălțăminte		
A. Membrii de familie													
1.													
2.													
3.													
4.													
5.													
6.													
B. Angajați													
1.													
2.													
3.													
4.													
5.													
6.													

III

Exploatarea

Cheltuieli de exploatare dela ziua de . . luna anul . . . până in
ziua de . . . luna anul

1. Când are mină proprie sau in coproprietate:

a) Plăți pentru angajați pe tot anul ca lucrători in mină Lei,
pentru copii care „mână“ can . . . Lei

b) Diferente amenajări aduse minei . . . Lei, valoarea minereului dat in
schimbul lucrului in mină

2. Când mina este particulară sau a Statului

a) Plata pentru angajați pe tot anul . . . Lei

b) Câte căruțe de minereu a făcut pentru productor, in caz că a lucrat in
mină in schimbul minereului . . . Lei

c) Evaluarea muncii membrilor familiei Numărul membrilor care au lu-
crat câte zile in total au lucrat in an evaluarea acestei
munci Lei

d) Plata personalului angajat.

NUMELE ȘI PRNUMELE	Vârsta	In ce condiții e angajat		Cât a plătit in total	De unde este
		Cu ziua Lei	Cu luna Lei		
1.					
2.					
3.					
4.					

3. La cât se evaluează transportul pe anul anchetat:

- a) Munca cailor proprii
 b) Cani închiriați
 (Ce distanță parcurgeau)
 c) Transportul minereului cu căruța
 (Ce distanță parcurgeau)

4. Igienă:

- a) La cât se evaluează hrana membrilor din familii care au lucrat?
 b) La cât se evaluează hrana angajaților
 c) La cât se evaluează găzduirea angajaților
 d) La cât se evaluează îngrijirea de sănătate (băi, medicamente, etc)
 e) Evaluarea costumelor rupte, reparațiilor, cumpărate, a încălțămintei și rufăriei
 f) Alte cheltuieli
 g) Intreținerea vitelor de muncă
 Total cheltuieli.

Venituri din exploatare

1. Cât aur a schimbat la Banca Națională.

LUNILE IN CARE A SCHIMBAT	C e f e l d e a u r				TOTAL LEI
	Brut Nr. gr.	Lei	Fin Nr. gr.	Prima Incasată	
Ianuarie					
Februarie					
Martie					
Aprilie					
Mai					
Iunie					
Iulie					
August					
Septembrie					
Octombrie					
Noembrie					
Decembrie					

- 2 Cât a obținut pe praf?
 3. Cât a luat pe minereul vândut din mână?
 4. Cât minereul i-au scos în parte alții și la cât se evaluează munca depusă de acei lucrători?
 5. Alte venituri.
 Total venituri

Florea Florescu

i. PLAN PENTRU CERCETAREA PEDAGOGICĂ A UNUI SAT

A PEDAGOGIA POPULARĂ A SATULUI

Acțiunea educativă exercitată prin alte instituții decât prin școală

I. Aspectele pedagogiei populare

a) *Sănătatea*

1. **Un tablou statistic rezumativ de:** a) Născuți în ultimii 10 ani (băieți și fete); b) Morți în ultimii 10 ani, dela 0—1 lună, 1 lună—1 an, 1—5 ani, 5—14 ani, 14—25 ani, 25—40 ani, peste 40 ani, c) Câte familii au câte 1, câte 2, câte 3, câte 4, câte 5, peste 5 copii, d) Câte familii au camere separate pentru o parte din copii și câte pentru toți copiii, e) Câte familii au saltele de lână, de paie, de fân, sau sunt lipsite de saltele.

2. **Hrana:** a) Hrana copilului în epoca alăptatului. Cum se face înțărcațul, la ce vârstă și ce obiceiuri sunt în această privință. Cum și le explică poporul și în special mamele: b) Reguli în privința cumpătării pe care le dau părinții copiilor precum și învățăturile de felul cum trebuie să mănânce și să se poarte la masă. Descrierea unei mese, cu specială privire asupra copilului; c) Băutura. Reguli pe care părinții le dau copiilor asupra modului și timpului când trebuie să bea apă. Deprinderea copiilor cu băuturile alcoolice, — dela ce vârstă și în ce mod capătă această deprindere. Caracterizarea satului din acest punct de vedere.

3. **Imbrăcămintea:** a) Dacă există un costum în total sau în parte al copiilor la băieți și fete, deosebit de al părinților; b) Utilul și frumosul (podoaba) în imbrăcămintea copiilor și tinerilor, cum se deprinde acest lucru? c) Există obiceiuri cu privire la schimbarea portului la anumite vârste (băieți și fete) și dacă au vreun rost educativ; d) Dacă este vreo credință sau poveste ce ar circula despre aceasta.

4. **Locuința:** a) Câte camere de locuit sunt în toată comuna și la ce număr de persoane, b) Locuința ca loc de întâlnire a familiei, însemnătatea fiecărei camere pentru adulți și copii, c) Partea ce o iau copiii la curățenia locuinței (băieți și fete), sfaturile ce le primesc în această privință dela părinți.

5. **Curățenia corporală:** a) Cum deprind părinții pe copii cu curățenia corporală și în imbrăcămintea? Ce cred părinții despre aceasta? Dacă, și cum se spală? Dacă, și cum fac baie? b) Obiceiuri și credințe despre îmbăiatul copiilor, după vârstă, c) Alte observații.

6. **Boli:** a) Bolile de care sufer de regulă copiii din satul respectiv, din statistici oficiale și din spusele părinților. Cum le privesc aceștia și leacurile; b) Sfaturile ce le dau părinții copiilor pentru păzirea și vindecarea de boale și accidente; c) Atitudinea locuitorilor față de medici și față de medicina empirică și influența ce o au asupra copiilor, d) Dacă se observă la copii și tineret altă atitudine și care ar fi cauza?

7. Sănătatea și vieța socială: a) Observații asupra modului cum se trăiește în familie. gradul de promiscuitate, libertatea în limbaj, etc ; b) Precocitatea sexuală, determinată de vieța din familie sau între copii și între tineri; c) La ce vârstă încep copiii a pricepe chestiunile sexuale, atitudinea părinților, sfaturile ce eventual le dau (cine? tatăl sau mama?) și pe ce altă cale se inițiază, d) Ce știu, cum și de unde, despre sănătatea sexuală și boli sexuale; e) Inițierea la vieța sexuală (dacă sunt anumite practici sau obiceiuri, ce se fac cu oarecare regularitate sau după reguli prescrise)

8. Concluzii. Dacă în privința sănătății (felul de a o concepe) există deosebire între copii, tineri și bătrâni, cărei cauze se datorește, b) Folklor privind sănătatea copurilor.

b) *Educația gospodărească.*

1. Scurte date statistice: a) Ocupațiile locuitorilor Câți agricultori, câți meseriași (ce meserii), câți comercianți, funcționari, liberi profesioniști. Se numără doar gospodăriile

2. Ce trebuie să învețe copilul și tânărul și la ce vârstă: a) Dacă în concepția satului există subîmpărțiri ale copilăriei și adolescenței care e criteriul împărțirii, psihologic sau educativ? Această împărțire va privi deosebit pe fete și pe băieți, dacă e cazul, b) Ce trebuie să învețe copiii, băieții și fete, în fiecare epocă? Se va arăta aceasta pentru fiecare meserie sau ocupație sătească. c) Obiceiuri și credințe în legătură cu fiecare etapă și mai ales cu trecerea dela o etapă la alta (păzitul vitelor, prășit, arat, etc.). Dacă trecerea se face cu oarecare ceremonial se va descrie sau lua o convorbire despre el. Folklor în legătură cu aceeași chestiune. Intru cât căsătoria e în legătură cu isprăvitul învățatului, d) Un capitol special va ocupa aici ucenicia în sat, la meșteșugarii existenți: condiții de primire, obligațiile părinților, ale copurilor, ale meșterului, anii de ucenicie și importanța fiecăruia, terminarea învățaturii, obiceiuri, credințe etc.

3. Cine învață pe copiii: a) Rolul tatălui în educația gospodărească a copurilor (pentru băieți și fete); b) Rolul mamei; c) Rolul celorlalți frați și surori; d) Rolul bunicii. Calitățile ce se cer după concepția poporului, fiecăruia dintre aceștia

4. Metoda de învățare: a) Cum se învață de copil fiecare ocupație a părinților? Pe cât cu putință se va descrie o ședință, dar fără a o provoca. Vor fi chestionari atât părinți cât și copiii, b) Credințele părinților despre talentul sau aplicațiile copurilor la învățarea meserilor. Cum folosesc ei acest lucru?; c) Folklor (proverbe, strigături, povești etc.).

5. Jocul ca mijloc indirect de educație gospodărească: a) Se vor culege toate jocurile copurilor ce au legătură cu ocupația părinților. Acestea vor fi descrise amănunțit, cu desenarea jucării de care se servesc (cumpărate sau confecționate de ei), b) Intru cât părinții influențează asupra acestor jocuri; c) Împărțirea acestor jocuri pe anotimpuri și sexe, d) Cântecule, jocurile de cuvinte, etc ce se spun cu această ocazie, e) Fotografii de grupuri sau copii izolați, jucându-se.

6. Influențe culte: a) Influența școlii ce anume învață și mai ales ce prețesc sătenii din învățatura gospodărească a școlii. Ce ar dori, b) Influența altor

instituții camere agricole și profesionale, a fermei sau lotului administrativ (dacă există), a publicațiilor (care?), a locuitorilor frunțași, etc., c) Ce progres se înregistrează în 30 de ani, în felul cum se gospodărește, în introducerea de mașini etc. (pentru fiecare ramură de activitate țărănească), d) Dacă există o concurență și o deosebire în felul pregătirii gospodărești între vârste.

c) *Educația cetățenească*

1. **Date statistice:** a) Istoricul școlii; b) Recensământ, înscriere, frecvență, promovare, rețrași, rețepenți, pe 30 ani; c) Școala, localul, arhiva, mobilier, bibliotecă, material didactic, altă avere, d) Corpul didactic; e) Comitetul școlar; f) Anafabeții din comună pe vârste: 16—20 ani, 20—30, 30—40, peste 40 de ani, atitudinea acestora față de școală, g) idem știutori de carte pe categorii, arătând ce studii au, atitudinea intelectualilor plecați din sat sau a celor din sat, față de satul lor, h) Societăți culturale în comună, radio, cinema etc

2. **Educația cetățenească directă:** a) Ce cred părinții că trebuie să învețe copiii cu privire la conducerea comunei și a țării, b) Influența zărelor și întrunirilor asupra diferitelor vârste. Ce cred despre ele? Ce zăre sunt în comună? Ce grupări politice locale?

3. **Educația cetățenească indirectă:** jocul, a) Jocuri de copii cu conducători și conduși. Întru cât au legătură cu obiceiul pământului sau cu conducerea oficială, b) Folklor cântece, jocuri de cuvinte, expresii, etc.. ce se spune în legătură cu aceste jocuri, c) Tinerii și bătrânii din punct de vedere cetățeneesc

d) *Educația moral-religioasă*

1. **Scurte date statistice:** a) Numărul credincioșilor pe confesiuni religioase, b) Numărul bisericilor și preoților; pregătirea lor; c) Numărul concubinajilor și căsătorilor legitime, copiii legitimi și nelegitimi (din flori), d) Numărul crimelor, delictelor și proceselor civile în ultimii 10 ani

2 **Educația religioasă:** a) Educația religioasă în familie. rolul mamei și al tatălui. Ce învață copilul dela ei despre Dumnezeu, lume, biserică etc , b) Sărbătorile religioase ținute de popor. Obiceiuri și credințe relativ la ele, cu specială privire asupra celor în care copiii și tineretul au vreun rol. Acestea se vor descrie în amănunțime. Se vor trece și sărbătorile ce nu-s recomandate de biserică, c) Societăți religioase în comună. Cele în care tineretul are un rol special, vor fi notate mai pe larg. Numele și pregătirea conducătorilor.

3. **Educația morală în afară de biserică:** a) Convorbiri cu săteni și sătence de diferite vârste despre bine și rău și despre moralitatea copiilor și tinerilor, b) Folklor (proverbe, povești, etc.), în aceeași privință, c) Ce cred bunicii și părinții că trebuie să învețe și cum, pe copiii lor ca moralitate, d) Disciplina pedepse și recompense, e) Spiritul de emancipare; f) Societăți cu scopuri morale (antialcoolice), numărul membrilor, modul de activare, în special în tineret și influența ce o au asupra acestuia. Dacă nu e o dorință de a nu pedepsi la părinți și totuși sunt conștrânși de obiceiuri s'o facă.

e) *Educația estetică*

1. **Câteva date statistice:** a) Societăți corale, societăți de muzică instrumentală, tarafuri de lăutari, orchestre, cântăreți izolați din diferite instrumente (Nr), ca: vioară, clarinet, cimpoi, frunză etc; b) Numărul instrumentelor, vioară, basuri, mandoline, flaute, flutere, tobe, clarinete, instrumente de alamă, c) Povestitori și versificatori. Scurtă biografie și model de producție

2. **Educația literară:** (literatura populară) a) Gustul tinerilor și copilor pentru poezii și povești Cum și de cine e cultivat, b) Influența literaturii culte.

3. **Educația muzicală:** a) Locul copiilor și tinerilor în societățile muzicale, b) Cum învață copiii, tinerii și fetele să cânte.

4. **Artele decorative:** a) Cum se învață împodobitul caselor (în interior), b) Sculptura în lemn; c) Arta casnică (la fete) În ce privește gustul alesăturilor etc.

5. **Educația estetică generală:** a) Ce crede săteanul despre frumos, raporturile lui cu adevărul, binele și utilul (convorbiri); b) Ce crede despre talent și moștenirea lui, c) Cum înțeleg părinții să cultive gustul estetic al copiilor

II. Instituții ale pedagogiei populare

a) *Familia*

1. **Date statistice:** a) Numărul familiilor cu ambii soți (pe naționalități), văduvi, văduve, concubini, celibatari, b) Familii cu 1, 2, 3, 4, 5 și peste 5 copii, c) Numărul gospodăriilor după profesie

2. **Atmosfera educativă a familiei:** a) Atitudinea părinților față de copii Cum privește tatăl și cum mama nașterea unui copil (băiat sau fată?). Cum își manifestă sentimentele față de I, II, III, IV, V, etc copil și pe vârste? Intru cât arearea sau datorită moral-religioasă influențează această iubire, b) Atitudinea copiilor față de părinți pe vârste și sexe, pe stare socială și avere.

3. **Acțiunea educativă:** a) Acțiunea educativă a bunicii, a tatei, a mamei, a fraților și surorilor. b) Acțiunea educativă a stării sociale a familiei, a averii și profesiei.

Notă. După planul de mai sus, se vor lua și studii amănunțite câteva familii, ținându-se seamă și de planul de la capitolul: „Aspectele pedagogiei populare“.

b) *Clasa*

1. **Atmosfera educativă a clasei:** a) Ce clase se obișnuiesc în sat. Descrierea fiecăreia, insistându-se asupra locului ce-l au copiii și tinerii la clasă, b) Latura economică și latura cultural-estetică a clasei; c) Folclor (povești, proverbe, cântece etc.), în legătură cu clasa, mai ales cel ce se referă la rolul copiilor și tinerilor.

2. Acțiunea educativă a clăcii: a) Rolul bătrânilor și bătrânelor la clacă; b) Rolul celor mai mari față de cei mai mici dintre tineri și copii; c) Dacă părinții și copiii prețuesc claca și pentru latura ei educativă; d) Folklor pedagogic dela clacă.

c) Hora

1. Atmosfera educativă a horei: a) Organizarea horei: cine ia parte, ce rol au diferite vârste aci, dacă sunt conducători, b) Desfășurarea unei zile de horă: evenimentele mai importante, dansurile obișnuite etc.; c) Folklor în legătură cu hora (strigături satirice)

2. Acțiunea educativă a horei: a) Rolul bătrânilor și al tinerilor mai în vârstă la horă, b) Educația fizică, estetică, de apropiere a sexelor. Intru cât acest lucru se face intenționat? c) Folklor cu latură educativă.

d) Cetele de copii și tineri

1. Atmosfera educativă a cetele de copii și tineri: a) Cetele de lucru (păzit vitele etc) ale copiilor și tinerilor. Organizarea și disciplina lor (condiții sau criterii de asociere obligații, pedepse etc); b) Dacă se obișnuiesc anumite formalități la constituirea lor, sau și în cursul funcționării, acestea se descriu amănunțit cu formulele de legământ etc, ce se obișnuiesc; c) Cetele de joc ale copiilor și tinerilor. Se descriu deosebit cetele temporare (echipele) constituite în momentul jocului, cu disciplina lor, cu instrumentele de joc (desenate sau fotografiate), deosebit se descriu cetele permanente de fete și băieți cu indicațiile următoare: ce prilejuește constituirea lor, vârsta, rudenia, vecinătatea etc, timpul când se adună (zilele și orele), disciplina grupului (ierarhie, recompense, pedepse) Folklor sau formule de legământ.

2 Acțiunea educativă a cetele: a) Rolul celor mai în vârstă sau mai pricepuți în jocuri sau în genere în cete; b) Dacă există o cât de slabă intenție de autoeducație din partea copiilor și tinerilor, sau de influență din partea părinților.

e) Alte instituții de educație

După localități, dacă se mai găsesc și alte unități sociale cu latură educativă (atelierul, stăna), se vor studia după normele de mai sus. Se va da o deosebită importanță stăni

B. PEDAGOGIA CULTĂ A SATULUI

Acțiunea educativă exercitată prin școală

I. Condițiile acțiunii educative

a) *Așezare. Local. Material didactic*

1. Harta satului, cu arătarea locului școlii, al bisericii, al primăriei și altor instituții mai însemnate. Explicații suplimentare și ajutoare

2. **Planul școlii**, cu dependențele, curtea și grădina școlară. Se va face și un plan general și câte unul pentru fiecare din acestea: a) Școala cu clasele ei; b) Dependențele, c) Grădina școlară; d) Lotul școlar. Se dau explicații suplimentare și ajutoare pentru fiecare: a) Pentru clădire se arată dacă e proprie, închiriată sau dată în folosință, așezarea clădirii, dimensiunile, volumul fiecărei clase, materialul de construcție, modul cum e întreținută și se face o descriere a școlii pentru a se arăta aspectul general și a se arăta impresia ce o lasă și ca estetică și ca soliditate și igienă, b) Pentru dependențe se arată, în general ceea ce s'a arătat pentru localul propriu zis de școală; se arată pentru ce sunt destinate și dacă ele corespund destinației, c) Se descrie curtea școlară și se arată ce suprafață are și cum e împrejmuțată, precum și dacă îndeplinește cerințele unui loc de recreație și de sport, d) Grădina școlară, se arată proveniența, suprafața, felul pământului, cine și cum îl cultivă, cu ce a fost cultivat, de cine și cum în ultimii 10 ani; e) Cu lotul școlar se procedează la fel. Corespund sau nu grădina și lotul școlar scopului educativ pentru care au fost create? Ce propune corpul didactic? Ce propune satul?

3 **Material didactic**: a) Inventar complet al materialului didactic pe care-l posedă școala, proveniența lui, starea în care se află, gradul în care este utilizat. Intru cât elevii contribuie la confecționarea materialului didactic cu piese lucrate de ei, b) Muzeul școlar, unde e instalat, inventarul obiectelor, clasificarea lor, proveniența, cine-l conduce, întru cât elevii contribuie la alcătuirea lui; c) Biblioteca școlară, inventarul cărților, cum se distribuie cărțile, mică dare de seamă, cel puțin pentru ultimul an; c) Propuneri ale corpului didactic și ale satului.

b) *Comitetul școlar*

1. **Scurt istoric al comitetului școlar**. Istoricul mai pe larg se face la istoria școlii.

2. **Alcătuirea comitetului actual** (comitetul de conducere), în ce condiții s'a ales, trecerea lui în sat, membrii proeminenți.

3 **Bugetul**. Bugetele pe mai mulți ani și cel din ultimul an. La acesta din urmă se vor da detalii asupra felului cum a fost întocmit și cum a fost executat. Se va alcătui curba veniturilor și cheltuielilor pe 10 ani: curba generală și curba pentru fiecare capitol.

4 **Cum lucrează comitetul școlar**, în aducerea la îndeplinire a misiunii sale de a întreține școala. Extrase caracteristice din procesele-verbale ale ședințelor. Raporturile cu autoritățile superioare: comitet școlar județean, revizorat, Casa Școalelor, Minister.

Cum activează comitetul pentru asigurarea frecvenței. Extrase din procesele-verbale ce se ocupă cu aceasta.

5. **Activitatea culturală a comitetului**. Extrase din procese-verbale.

c) *Elevii*

1 **Recensământul**, înscriși, retrași, morți, frecvența, promovați și repetenți pe grupe de câte 10 ani, cât mai amănunțit. Se va face dacă e posibil pe 30 de ani. Se notează separat elevii proveniți din alte comune.

2. **Fișele individuale ale elevilor** sau se fac măsurători psihologice cu teste simple. Se alcătuiesc profiluri psihologice, curbe psihologice etc. Toate acestea se fac pentru a arăta materialul uman cu care se lucrează.

3. **Frecvența elevilor în raport cu anotimpul, averea părinților, numărul copiilor ce au și cu depărtarea de școală:** Se face tablou de toți elevii cu lubrici pentru. a) Numărul absențelor în fiecare lună și totalizări trimestriale, b) Numărul copiilor pe vârste, necăsătoriți, sub 7 ani, urmează la școală, peste vârsta școlară, c) Averea părinților împărțită în bogași, mijlocii, săraci și foarte săraci, găsindu-se un criteriu care să corespundă locului, d) Depărtarea de școală dela 0—500 m ; 500—1000; 1000—2000 m : peste 2000 m În dreptul fiecăruia se va nota la depărtare și dacă în drum elevul are vreun obstacol care îngreunează venitul la școală (treccrea peste o apă cu punte îngustă sau prin vad, pădure, câmp, râpi, stâncă etc)

Se vor alcătui grafice și curbe de frecvență pentru fiecare din aceste chestiuni, precum și o hartă cu zone de frecvență, pentru depărtare. Se arată mijloacele întrebunțate pentru a obține o bună frecvență Anchete printre învățători, săteni, elevi, asupra cauzelor ce împiedecă o bună frecvență.

4. **Asistența elevilor:** a) Asistența medicală, așa cum se dă de către părinți, acasă, iar la școală de către învățători și medici Dacă există farmacie școlară, cum este înzestrată și cum funcționează Dacă se dă elevilor o educație în acest sens Dacă se adună plante medicinale etc , b) Ajutoare ce se dau elevilor, de cine și cum, (cărți, haine, alimente, bani).

d) *Corpul didactic*

1 Numele, pronumele, vârsta, starea civilă, studiile și gradul fiecărui învățător O rubrică va arăta și ce altă ocupație mai are în afară de școală, câte ore îl ocupă aproximativ și dacă îi aduce vreun venit O altă rubrică va arăta ce demnități a mai ocupat în învățământ sau în afară de învățământ

2 **Biografii și anchete** discrete de felul cum sunt văzuți învățătorii în sat sau de către elevi Se va arăta aci și situația lor materială, lucrări, precum și fapte mai importante de laudă sau dimpotrivă, din viața lor. Acestea din urmă în cea mai strictă discreție Extrase din procesele-verbale de inspecți asupra calificării lor

e) *Satul și școala*

1 **Autoritățile comunale față de școală:** Ce atitudine au avut primarii și comisiunile comunale în ultimii 10 ani față de școală Atitudinea preotului și a altor autorități existente în sat

2. **Instituțiile economice și culturale față de școală:** Cooperativa, banca populară sau orice altă instituție economică din sat, în ce raporturi stă cu școala. Biserica din sat, căminul cultural, societățile muzicale, teatrale, sportive etc. și școala.

3 **Vieța de familie din sat și școală:** Atitudinea părinților bogași, mijlocii, săraci și foarte săraci față de școală Ajutorul material ce-l dau. Atitudinea proprietarului mare (dacă este), a comercianților, a meseriașilor și țărănilor (la fiecare după

avere) Ce cred despre învățătura de carte a băieților și a fetelor? Pentru ce dau copiii la școală. Se poate face și o anchetă pe un număr mai mare de săteni, pe foi volante cu următoarele date: numele locitorului, vârsta, starea civilă, numărul copiilor (băieți, fete), starea materială și răspuns la întrebările de ce-ți dai băieții la școală? De ce-ți dai fetele?

Atmosfera generală de familie din sat și școală. Intru cât familia contribuie și ea să completeze sau să adauge ceva la instrucția și educația elevilor, urmărită prin școală.

f) *Istoricul școlii*

1 Dacă satul și școala au monografiu. Aprecieri asupra lor. Arhiva școlii.

2 Cum s'a înființat școala? Unde și cum a funcționat? Cu ce mobilier și material didactic? Dacă a avut lot și grădiniță școlară și cum le-a folosit?

3 Instituțiile care au sprijinit școala dela înființarea ei (comitete școlare, eforii etc.) Ceva din istoria lor. compunerea, fondurile materiale, conducerea, fapte mai importante școlare și culturale

4. Recensământ, înscriere, frecvență, promovare, pe câți mai mulți ani în urmă. Elevi ajunși mari personalități. biografia lor. Cum orientează școala pe elevii ei unde se duc cei mai mulți copii care părăsesc satul

5 Corpul didactic al școlii, dela înființarea ei până azi, biografiile foștilor învățători, dezvoltându-se mai mult cele ale descărilor care au jucat un rol mai important

6. Cum a privit satul în trecut școala (după mărturi verbale și documente) Cu ce a contribuit școala sau dacă se observă vreo influență a ei asupra satului? Opere înfăptuite societăți culturale, muzicale, sportive, monumente etc

II. Manifestările și rezultatele școlii

a) *In domeniul economic*

1. **Grădina și lotul școlar:** Dacă au avut și au vreo influență asupra satului? Cum se manifestă ea. Ce altă activitate depune școala și corpul didactic în acest sens: conferințe, demonstrațiuni etc. Cele care se pot înregistra vor fi înregistrate cu date precise (subiect, loc și timp).

2 **Casa de economie:** Istoricul și darea de seamă amănunțită asupra funcționării ei (membrii, capitalul fiecăruia, capitalul general, etc.).

3 **Cooperativa școlară:** Istoricul și felul ei. Darea de seamă asupra situației ei actuale. numărul membrilor, comitetul de conducere, bilanț și bilanță de verificare, raportul cenzorilor, opere înfăptuite, dacă e federalizată sau recunoaște o autoritate cooperatistă superioară, procese-verbale de constituire, de ședințe și inspecții etc. Un memoriu cu date și impresii făcute de învățătorul care o conduce. Pot fi și mai multe. Influența educativă a cooperativei școlare.

4 **Cantina școlară:** Cine și cum a înființat-o. Conducerea. Situația ei actuală. Rolul ce l-a jucat și-l joacă pentru folosul școlii.

5 **Cooperativele sau băncile populare din sat:** Rolul pe care l-a avut școala și învățătorii ei asupra înființării și funcționării lor.

6. **Alte instituții sau manifestări economice din sat la înființarea și funcționarea cărora au contribuit școala și dascălul ei.**

b) *Manifestări și activitate culturală*

1 **Promovarea elevilor la învățătură:** grădina de copii, școala primară elementară, cursul superior. Statistici și grafice arătând cum s'a realizat aceasta pe mai mulți ani și amănunțit pe ultimul an.

2. **Învățământul practic:** Cum se dă și ce rezultate a dat. În afară de grădina și lotul școlar se va studia și altelherul.

3. **Educația artistică.** Sport, muzică (dacă e un cor, pe câte voci, reperctoriu), cum s'a produs școala în aceste domenii până acum. Colaborări cu societăți culturale.

4 **Biblioteca școlară,** dacă este deosebită de a școlii, cum e alcătuită și cum e condusă.

5. **Rezultatele școlii,** după mărturia învățătorilor, a preotului, autorităților comunale și a locuitorilor. Ce propuneri fac aceștia Rezultatele școlii după aprecierile autorității școlare (extrase din procese-verbale și alte acte oficiale), analfebetismul-statistic

6. **Instituții culturale în sat,** la care colaborează și școala. Rolul ei în înființarea și funcționarea acestora.

c) *Conducerea școlii*

1 **Cum își exercită directorul atribuțiile sale reglementare,** cu cât succes și care e autoritatea de care se bucură în fața elevilor și corpului didactic? Ce ajutoare mai are el? Cum ține localul, biblioteca, arhiva, grădina și lotul școlar.

2 **Atribuțiile celorlalți colegi:** atribuțiile legale și cele prin delegație Cum și le îndeplinesc

3 Dacă există **conducere autonomă** a școlii Cum a luat ființă compoziția comitetului de conducere și cum funcționează Rezultatele Dacă nu există, care e contribuția elevilor la menținerea ordinii. Mărturisiri ale elevilor actuali și amintiri ale foștilor elevi asupra felului cum se menținea disciplina în școală și a participării lor la aceasta.

d) *Regimul recompenselor și pedepselor*

1 Cum se aplică legea în privința **recompenselor?** Cum se premiază elevii? Ce se are mai mult în vedere la premiere munca la învățătură, inteligența, buna purtare sau alte considerații.

Se notează convorbiri cu elevii actuali sau foști elevi în acest sens În ce constau premiile? Ce alte recompense se mai dau și pentru ce fapte? Influența recompenselor asupra bunului mers al școlii.

2 **Pedepse:** Cum se aplică pedepsele legale? Ce pedepse se aplică (enumerarea și descrierea lor după mărturiile elevilor și foștilor elevi). Influența pedepselor asupra bunului mers al școlii, a frecvenței și a dragostei de învățatură.

III Alte instituții educative (după I. Zamfirescu)

a) *Biserica*

1. Așezarea în sat, istoricul ei, descrierea, inventarierea obiectelor de preț și interesante, venituri, avere. înzestrare
2. Statistica pe cât posibil a felului cum este frecventată.
3. Personalitatea celor care oficiază în cuprinsul ei.
4. Istoricul faptelor în care biserica a luat atitudine pentru vreuna din problemele satului.
5. Descrierea aspectelor, a atmosferei, a atitudinilor, în timpul ceremoniei religioase.
6. Personalul auxiliar al preotului, proveniența lui, studii, atitudine
7. Anchete discrete printre săteni, cu privire la prestața și puterea de influență în mentalități și în problemele satului, a bisericii.
8. Raporturile bisericii cu diferitele instituții de Stat, locale și din afară
9. Activitatea ei în afară de cultul divin, cum este organizată, din ce motive a răsărit, cu ce mijloace este realizată
10. Atitudinea ei față de celelalte confesiuni din sat, bineînțeles dacă este cazul

b) *Biblioteci*

1. Biblioteca școlii, inventarul ei, proveniența cărților, felul cum este administrată, bugetul, organizarea, felul cum funcționează.
2. Cărțile bisericii, inventarul lor, întrebuințarea, date speciale asupra cărților vechi.
3. Statistica cetătorilor pe subiectul cărților, profesiuni, vârstă, sex, an-timp etc.
4. Anchete printre diferiți reprezentativi ai satelor, cu privire la opinia și sentimentele lor asupra cărților.
5. Biblioteci particulare, inventarierea, sumare și proveniențe
6. Cărți care se cumpără în sat de către cine, în ce proporție.

c) *Cercuiri culturale, case de sfat, case de cetire etc.*

1. Înființarea lor. Factorii care le-au determinat, organizarea, funcționarea, statutele, factorii conducători, relații cu instituții din afară.
2. Impresia pe care o produc în sat. Gradul de interes pe care-l determină, gradul de participare al satului, o statistică a participărilor, pe categorii sociale și după vârstă.
3. Mijloacele cu care se întrețin aceste instituții.
4. Anchete printre reprezentativi satului.

d) *Presa*

1 Ziarele și revistele care vin în sat, felul cum se distribuie, cum s'a ajuns la ele, în ce măsură reprezintă o inițiativă a sătenilor sau a unor factori din afară

2 Statistica lor pe vârstă și pe categorii sociale

3 Anchete cu privire la felul cum sunt cetite, ce se citește din ele, ordinea preferinței și cum sunt apreciate.

4. Gradul în care ele pot forma convingeri, anchete în acest sens

e) *Poșta*

1 Statistica pe unități de timp a scrisorilor, a telegramelor, a mandatelor, coletelor ce vin în sat, de asemenea a convorbirilor telefonice

2. În măsura posibilului, arătarea celor care primesc mai multe scrisori, dela cine și cu ce conținut

f) *Armata*

1 Motive culturale, îmbrăcăminte, vocabular, muzică, literatură etc, care se ivesc prin intermediul celor liberați din armată.

2. Anchete printre cei liberați din armată, în ce privește opiniile și credințele pe care această instituție le-ar fi putut schimba

g) *Călătorii*

1 Statistica celor care călătoresc, motivul, mijloacele

2 Anchete privitoare la impresiile pe care acestea le pot lăsa

Stanciu Stoian

j. PLAN PENTRU CERCETAREA RELAȚIILOR SOCIALE ¹⁾

a. **Relații dintre soți:**

Motivele care determină căsătoria (voința proprie a individului, impunere din partea părinților, a neamurilor, a opiniei publice, interes, dragoste).

Există vreo deosebire între relațiile dintre soți după cum căsătoria lor s'a bazat pe dragoste sau pe interes, pe voința proprie sau voința altora?

Care anume sunt relațiile dintre soți? Relații de egalitate sau de dominare? Intensitatea lor. Cum se manifestă? (în atitudinea unuia față de celălalt, în îndatoriri, la muncă, hrană, odihnă etc)

Evoluția acestor relații La începutul căsătoriei, după apariția copiilor etc

Neînțelegerile dintre soți Motivele neînțelegerii (viciu, boli, nepotrivire de caractere, amestecul familiei, al satului, copii dintr'o căsătorie anterioară etc)

1) Intocmit și utilizat în 1938, la Drăguș, după indicațiile d-lui Traian Herseni.

b. Relații dintre părinți și copii:

Doința părinților de a avea copii. Câți? Motivele. În ce măsură s'a îndeplinit această dorință?

Preferințe pentru sexul copilului Motivele.

Vârsta părinților în momentul nașterii copiilor.

Atitudinea părinților față de copii: băiat, față Relațiile tatălui cu fetele și cele cu băieții. Relațiile mamei cu fetele și cele cu băieții

Evoluția acestor relații (când copiii sunt mici, când sunt adolescenți, când devin maturi)

Atitudinea copiilor față de părinți: ale băieților față de tată, față de mamă, ale fetelor față de tată și față de mamă

Aportul copiilor în viața gospodăriei și a familiei.

Preferința părinților față de unul din copii și preferința față de unul din părinți. Cum se manifestă?

Relațiile dintre părinți și copiii căsătoriți În ce constau? Variația lor după sex, vârstă, preferință, genere, noră, cuscă, localitatea în care sunt căsătoriți etc

Neînțelegerile dintre părinți și copii (diferență de vârstă, de mentalitate, motive economice).

Analiza situațiilor speciale. copii vitregi, copii înfiați, copii căsătoriți în casă etc.

c. Relații dintre copii:

Bună înțelegere și conflicte, în funcție de sex, diferență de vârstă etc. Influența fraților unul asupra celuilalt, prietenii dintre ei, dominarea celor mai mari asupra celor mai mici, a băieților asupra fetelor etc.

Relații dintre frați după căsătoria unora sau a tuturor Vizite, ajutor, împiumuturi, corespondență, certuri, izolare completă etc.

d. Relații dintre bunici și nepoți:

Relațiile dintre bunici și nepoți după cum locuiesc sau nu laolaltă Cum se manifestă aceste relații? Care este intensitatea lor?

e. Relații dintre neamuri:

Stabilirea rudeniilor: rudenie spirituală și rudenie de sânge Se vor alcătui spițe de neam. Se va culege nomenclatura.

Relații dintre socri, genere și noră, după cum locuiesc în aceeași gospodărie sau în gospodării diferite

Relații dintre cuscă și rudele prin alianță

Relațiile dintre neamurile mai îndepărtate.

II. RELAȚII DINTRE STĂPANI ȘI SERVITORI

Se va face o statistică a tuturor servitorilor și a celorlalte categorii de muncitori în gospodărie.

Se va stabili care e situația lor familială, cauzele care i-au determinat să intre la stăpân, ca ce au fost angajați, condițiile de angajament, la ce sunt întrebunțați?

Tratamentul servitorilor: muncă, hrană, îmbrăcăminte, odihnă etc. Mănâncă cu stăpâni laolaltă? Unde dorm? Cât lucrează?

Relații sociale. Bună înțelegere, conflicte, dispreț, bătăi etc.

III. RELAȚII DINTRE VECINI

Pe cine consideră informatorul ca vecin?

Variația relațiilor dintre vecini după gradul de rudenie, diferența de avere, diferența de origine etnică, diferența de ocupație etc.

În ce constau relațiile dintre vecini? Ajutor reciproc (cu ce prilejuri, cu ce anume). Vizite, taifas. Certuri (cauze). Lipsă de relații.

IV. RELAȚII SIMPATICE

a. Relații dintre fete:

Relațiile dintre fete din momentul în care termină școala și intră în horă până se mărită.

Prietenile. Se vor studia câteva cazuri precise. Cum se manifestă această prietenie?

Conflicte. De asemenea se vor studia câteva cazuri precise. Pricina acestor certuri. Cum se manifestă dușmănia?

Cum trebuie să fie purtarea unei fete după opinia publică a satului?

b. Relații dintre flăcăi:

Se vor urmări aceleași probleme ca la relațiile dintre fete

c. Relații dintre fete și flăcăi:

Când încep relațiile dintre fete și flăcăi? În ce constau?

Locurile de întâlnire (horă, șezătoare, adunări speciale etc.).

Relațiile dintre fete și flăcăi după diferitele împrejurări.

Conflicte între fete și flăcăi

În ce măsură sunt influențate relațiile dintre flăcăi și fete de frumusețe, starea socială și economică a părinților, cartier etc.

d. Alte relații:

Se vor urmări ca în cazurile de mai sus: relațiile dintre femeile măritate, relațiile dintre oamenii însurați, relațiile dintre flăcăi și femeile măritate, relațiile dintre fete și oamenii însurați, relațiile dintre copii.

V. RELAȚII DINTRE CLASELE DE VÂRSTĂ

Există o conștiință a celor de aceeași vârstă? Cum se manifestă?

Relații dintre tineri și bătrâni (după sex, prilejuri, grad de rudenie, situație socială etc.), dintre copii și maturi, dintre maturi și bătrâni etc.

Există în sat stratificări sociale pe vârste (generații)? Conflicte între generații.

VI. CERCURI DE RELAȚII

Se vor cerceta aici prietenile, vizitele, adunările în fața porților, grupurile de taifas pe străzi etc.

În ce constau și cum se manifestă toate acestea?

Din cine se compun și factorii care le influențează.

VII. RELAȚII DINTRE CĂTEGORIILE SOCIALE

- Relațiile dintre descendenții foștilor clăcași și moșneni etc
- Relațiile dintre săteni și autoritățile comunale (primar, notar, jandarm, agent fiscal, pădurar etc.).
- Relațiile dintre țărani și intelectuali (preot, învățător, elevi de liceu, studenți).
- Relațiile dintre țărani și meșteșugari sau negustori.
- Relațiile dintre bogați și săraci
- Relațiile dintre sătenii de baștină și venetici.

VIII. RELAȚII DINTRE MEMBRII DIFERITELOR UNITĂȚI SOCIALE

- Relații dintre locuitorii diferitelor cartiere (suseni, joseni), străzi, vecinătăți.
- Relațiile dintre părtași diferitelor confesiuni sau secte religioase.
- Relațiile dintre membrii diferitelor tovărăși economice, societăți culturale etc.

IX. RELAȚII CU SATELE INVECINATE

Se vor urmări amănunțit raporturile cu fiecare din satele învecinate. În ce constau? Căror factori se datoresc?

Eliza Retezeanu

PLAN PENTRU ATLASUL SOCIOLOGIC AL ROMÂNIEI ¹⁾

Atlasul sociologic al României stă, ca o încununare, la capătul cercetărilor monografice extinse la întreaga Țară. El este menit să dea în icoană sintetice — a căror apropiere formează punctul de plecare pentru concluziuni de o valoare și mai generală — acea Știință a Națiunii spre care năzuim.

Pentru viața socială, Atlasul, în temeiul său logic, pleacă de la localizarea sistematică a faptelor considerate în mari serii extensive. Aspectele urmărite aci sunt: determinarea ariilor, centrul și zonele de difuziune ale formelor de viață socială, corelațiile („paralelisme“) dintre diferitele fenomene sociale sau dintre acestea și cadrele lor de viață. Ceea ce caracterizează concepția sociologică a unui Atlas este *integralitatea* cercetării.

Nu s'au dat până acum Atlase sau Hărți pentru serii izolate de fapte, în special pentru fapte lingvistice (*Gilliéron și Edmond, Bartoldi* etc.), apoi în etnografie, în determinarea cercurilor de civilizație (*Probenius, Ankermann, Gräbner, Foy*) și, de curând, într'o concepție mai cuprinzătoare, în studiul vieții populare europene — *Volkskunde* și *Volktumskunde* — (*Pessler, W. Mogk, J. Meier, Fr. Boehm* etc.). Nu avem însă niciun Atlas *total* al vieții sociale. Un asemenea Atlas este chemat să-l dea cercetarea sociologică îndrumată pe aceste căi. El cade, cu totul firesc, în sarcina unui sistem de sociologie — ca cel monografic al Școlii din București — care îmbrățișează realitatea socială sub toate aspectele sale. Un asemenea Atlas va avea să se sprijine însă, pe anumite concepte de ajutor și pe anumite metode de prelucrare.

Țintind să redea o icoană spațială a vieții sociale totale românești, Atlasul sociologic va căuta să înfățișeze, în principial, nu serii

1) Problema *Atlasului Sociologic* a fost pusă în studiu de Biroul cercetărilor sociologice în 1938 după un program mai vechu al D-lui Prof. D. Gusti. Până acum nu s'a fixat decât *Planul* Tehnica de lucru e în discuția *Secțiilor*.

izolate de fapte (tendință folclorică) ei, pe cât este posibil, ansambluri sau fapte centrale. Aceasta o va putea face, fie grupând în mănunchiuri hărți analitice în care să fie urmărite paralele elementele componente ale aceluiași complex, fie urmărind raporturi de fapte care sunt semnificative pentru acel complex. (Bunăoară, în ceremoniile agrare ale secerișului: forma obiectului ritual în raport cu purtătorul lui — feciorul buzdugan, fata cunună —; un alt exemplu ar putea fi dat, pentru același complex, în urmărirea sistemului de muncă (secere, coasă) în raport cu cadrul social al ceremoniei).

Printr'o tehnică asemănătoare Atlasul sociologic va căuta să înfățișeze corelațiile, de pildă corelația dintre rasă, inteligență și producția economică sau corelația dintre mediul geografic și civilizație, dintre gradul de instrucție și viața religioasă etc. Atlasul devine în toate cazurile acestea un instrument de cercetare științifică dintre cele mai însemnate.

În faza de început munca privitoare la Atlas este legată de aplicarea a două concepte complimentare, acelea de tip și de unitate, care vin să se întregască succesiv și să lărgească treptat perspectiva spațială a vieții sociale. Pe de-o parte vom căuta să detorminăm marile serii de fapte sociale în extinderea lor spațială urmărindu-le atât în tipul lor general, cât și în regula de variație spațială prin care se pot reconstitui toate exemplarele concrete întâlnite. Pe de altă parte aceste serii de fapte vom căuta să le integrăm în unități sociale tot mai largi. Astfel lucrarea Atlasului sociologic va merge pe etape, dela sat până în marginile unității naționale. Pe această scară de unități tot mai cuprinzătoare, regiunea — mai cu seamă în forma ei tradițională de „țară“ — va avea să joace un rol precumpănitor. Un rol asemănător în extinderea cercetărilor Atlasului, mai ales pe latura inovatoare a vieții sociale, vor avea să joace și zonele de atracție din jurul centrelor urbane. Una și alta ne servesc ca unități de sprijin în realizarea Atlasului.

Cele două concepte, tip și unitate, se aplică în mod inegal pentru diferitele aspecte ale vieții sociale. Pe unele laturi unitatea totală poate fi de-a-dreptul surprinsă, pe altele însă — în special pentru manifestările sociale — urmărirea tipurilor este continuu necesară.

Urmărind, în linii mari, planul de realizare a Atlasului sociologic al României pe diferitele laturi ale vieții sociale, după schema sistemului monografic Îndicăm astfel, sumar, pe cadre și manifestări, hărțile ce urmează a fi alcătuite¹⁾.

1) O parte din aceste hărți există, încât ar urma doar să fie cuprinse și în Atlas.

Cadrul cosmic:

- Harta geologică a României
- Harta agro-geologică a României
- Harta de geografie fizică
 - climat
 - hidrografie
 - relief
 - regiuni naturale
- Harta așezărilor umane
- Harta căilor de comunicație
 - drumuri
 - trecători
 - căi ferate
 - căi aeriene
 - căi fluviale și maritime
- Harta distribuiri tipurilor de adăpost (sălașe, colibe, case etc)
- Harta peisajului rural și peisajului urban
- Harta bio-geografică (floră și faună)

Cadrul biologic:

- Harta demografică (urmărind diferitele aspecte ale problemei)
 - sat-oraș
 - sexe
 - vârste
 - origine etnică
 - densitatea populației (pe regiuni)
 - natalitate
 - mortalitate
 - nupțialitate
 - migrații
- Harta antropologică
 - rase
 - grupe sanguine
 - tipuri constituționale
- Harta stării igienice
 - igiena locuinței
 - igiena corporală
 - igiena îmbrăcăminteii
 - igiena publică
 - alimentația
- Harta bohlor
 - pelagra
 - tuberculoza
 - sifilisul

malaria, alcoolismul etc

- Harta sanitară
 - medicină populară
 - dispensare, spitale
 - medici-farmacisți
 - recursul la medici și farmaciști

Cadrul istoric:

- Harta istorică a României pe epoci
- Harta distribuiri vechilor tipuri de organizare socială și a vechilor clase sociale (clăcași, moșneni, mazili etc)
- vechile organizări ale hotarelor culturale
- vechi forme de administrație și de jurisdicție regională etc)

Cadrul psihic:

- Harta înzestrărilor psihice individuale și regionale
 - inteligență
 - reațiune
 - abilitate manuală
 - introvert-extrovert etc.
- Harta tipurilor de mentalitate
- Harta opimei publice

Manifestări economice:

- Harta bogățiilor naturale ale Țării
 - minerale
 - vegetale
 - animale
- Harta îndeletnicirilor
 - Agricultură
 - soarii de cereale
 - întinderi
 - productivitate
 - sisteme de exploatare
 - Grădinărit (idem)
 - Pomicultură
 - Vie
 - Silvicultură
 - Zootehnie
 - oi
 - vite

orătăni
 Piscicultură și pescuit
 Vânatul
 Industria casnică
 genuri și product
 Meșteșugurile (genuri)
 Industriile
 Cooperativele
 Harta negoțului
 negustori (ambulanți, stabili)
 după categorii
 târguri
 Harta transporturilor de mărfuri (căi,
 mijloace, cantități etc.)
 Harta băncilor și a institutelor financiare
 Harta profesiunilor
 Harta consumației
 pe categorii de obiecte
 pe anotimpuri
 pe stări sociale
 pe regiuni etc.
 Harta rentabilității îndeletnicirilor și a
 raportului producțiune - consuma-
 țune
 Harta bugetelor țărănești
 Harta prețurilor
 Harta standardurilor de viață

Tehnica:

Harta activităților tehnice
 pe tipuri de activități
 Harta răspândirii uneltelor principale
 Harta răspândirii procedeele tehnice
 (Se vor urmări toate pe categorii de
 tehnici)
 tehnica alimentației
 tehnica îmbrăcăminte
 tehnica construcției
 tehnica agricolă etc.

Manifestări spirituale:

Vieața religioasă:

Harta religiilor și confesiunilor
 Harta organizației bisericești
 Harta bisericilor
 Harta mănăstirilor și a locurilor de pe-
 lerinaj

Harta participării la viața religioasă
 frecventarea bisericii, spoveda-
 nie-impărtășanie slujbe de boa-
 le-masluri
 (se va urmări frecvența pe u-
 nități regionale)
 Harta repartizării cereononilor și credințe-
 lor religioase
 oficiale
 populare
 (se vor urmări în tipul lor și în variațiile
 acestui tip)

Magia:

Harta practicelor și credințelor magice,
 în următoarele grupe
 ghicit
 descântec
 vrăjitoare
 (se vor urmări în hărți tipuri de prac-
 tici, reprezentări tipice, agenți și
 clienți lor)

Mitologie și știință populară:

Harta repartizării principalelor teme mi-
 tice și forme de cunoaștere
 Harta frecvenței lor
 Harta grupurilor creatoare

Arta: a) arte plastice

Harta răspândirii tipurilor arhitectonice
 Harta răspândirii tipurilor și motivelor
 decorative
 portul și variațiile sale
 decorația interioară ca ansamblu
 ceramică
 icoane
 porți

b) muzică și joc:

Harta răspândirii temelor muzicale
 Harta răspândirii tarafelor
 Harta participării tarafelor la petrecerile
 populare
 Harta răspândirii temelor coreografice

c) literatură populară:

Harta răspândirii și frecvenței
genurilor
temelor
motivelor

Harta centrelor de povestitori.

Limba.

Avem aici, pe cale de publicare, Marele Atlas Lingvistic al României. El ar putea fi completat în sensul unor hărți suplimentare privind (răspândirea geografică)

Grauirile și dialectele în teritoriul românesc

Formele de graiu prin semne

Ceremonii:

Hartă de răspândire a ceremoniilor după tip
botez
nuntă
înmormântare
ceremonii periodice

Hartă de răspândire a unor elemente semnificative din ansamblul ceremonial, b. o.
bradul de înmormântare
steagul de nuntă
decorațiile etc.

Vieața culturală:

Harta răspândirii instituțiilor de cultură Școala (pe tipuri și grade)

Harta graiului de instrucție a populației

Alte institute de cultură (biblioteci, căminuri, muzee, institute științifice, academii etc.)

Harta publicațiilor
ziare
reviste
cărți etc

Harta spectacolelor (cinematograf, teatru, revistă, circ, operă etc.)

Manifestări moral-juridice:

Harta moralității
Harta procesivității
Harta criminalității
Harta obiceiului pământului etc

Manifestări politico-administrative:

Harta administrativă a Țării
Harta instituțiilor administrative
Harta fiscalității
Harta bugetară a Țării (sarcini și venituri)
Harta politicii sociale asigurării sociale răspândirea Caselor de Asigurare
Harta asiguraților
Harta evoluției politice

Unități sociale:

Harta răspândirii tipurilor de unități sat-oraș
sate ca tipuri de organizație socială
sate de moșneni
sate de clăcași etc
neam-familie
vecinătate
ștămile și drumul oilor
clase de sex și vârstă
șezători de femei
șezători de fete
cetele de copii
cetele de feciori etc

Harta minorităților

Harta regiunilor etnice (unitățile de viață regională)
valea
micul ținut
țara
provincia etc

Procese sociale:

Harta formelor mixte agraro-pastorale (procesul de trecere de la faza pastorală la faza agrară)
Harta procesului de disoluție a vechilor forme de viață socială
Harta procesului de industrializare
Harta procesului de orașenizare.

Traian Herseni și Ion I. Ioniță

PUBLICAȚIILE ȘCOALEI SOCIOLOGICE DELA BUCUREȘTI

NOTIȚA INTRODUCȚIVĂ

Dela o vreme apare tot mai des în publicistica de specialitate (dela noi și din străinătate) termenul de „Școala sociologică dela București“, prin care se înțelege „Școala Gusti“, stăruind adeseori nedumerirea cercurilor neinițiate, care se întreabă în ce măsură Profesorul D. Gusti și cei câțiva elevi mai cunoscuți ai săi, dintre care unii au scris relativ puțin, pot forma o „școală științifică“. În realitate nu e vorba numai de un grup restrâns, ci de o adevărată *mișcare sociologică*, de proporții neobișnuite, care strânge în rândurile ei numeroși cercetători și care a produs o literatură de specialitate foarte bogată, ce nu mai poate fi trecută cu vederea. Dovada cea mai elocventă este bibliografia pe care o înfățișăm. Ea cuprinde scrieri foarte variate, dela teoria filosofică până la culegeri de date și descrieri de fapte concrete. În marea lor majoritate au fost publicate din 1929—1930 încoace. Excepție fac numai scrierile Profesorului D. Gusti, șeful școlii, care și-a elaborat sistemul cu mult înainte și care, în chip firesc, n'a putut forma școală decât după ce acest sistem a fost încheiat în toate liniile lui mari și după ce a purces la cercetările de teren. Intradevăr, Școala sociologică dela București a început să ia ființă din 1925, când Seminarul de Sociologie, Etică și Politică al Universității din București a întreprins, sub conducerea directorului său, Profesorul D. Gusti, cea dintâi campanie monografică, la Goicea-Mare (Dolj). Stabilirea metodei, culegerea și redactarea materialului au cerut timp, de aceea abia prin 1929 apar primele scrieri ale elevilor Profesorului Gusti despre metoda monografică și numai în 1932 au apărut primele rezultate masive.

Școala sociologică dela București este deci, ca trăsătură specifică, o „școală monografică“, totuși preocupările ei au fost întotdeauna mai cuprinzătoare, încât numele acesta nu i se potrivește.

Școala aceasta cuprinde două categorii de părtași și deci bibliografia ei două categorii de scrieri, pe care trebuie neapărat să le distingem. Pe de o parte „Școala“ cuprinde pe Profesorul D. Gusti și elevii săi direcți, formați în întregime în Seminarul de Sociologie și în campaniile monografice. Aceștia formează majoritatea „Școalei“ și scrierile lor sunt înregistrate în întregime în bibliografia noastră ori de câte ori au vreo legătură cu sociologia. Pe de altă parte, „Școala“ cuprinde o seamă de cercetători mai vechi care s’au asociat numai cu o parte din activitatea lor la cercetările monografice și care deci aparțin și altor cercuri științifice sau pot fi în specialitatea lor șefi de școală sau personalități științifice cu totul independente. Scrierile acestui grup nu sunt înregistrate aici decât dacă sunt în legătură cu campaniile monografice conduse de Prof. D. Gusti și au fost redactate și publicate ca îndreptar sau ca rezultate ale acestora. N’am înregistrat, se înțelege, nici scrierile elevilor Profesorului D. Gusti redactate în cadrul unor instituții sau cercuri științifice străine de „Școală“ sau care n’au un conținut sociologic sau cel puțin înrudit cu sociologia.

Prezentarea bibliografică de față are de scop să scoată în evidență, mai ales pentru cei care nu pot urmări toate publicațiile din domeniul sociologiei, faptul că ne găsim în prezența unei mișcări sociologice românești de mari proporții, recunoscută și apreciată, după cum dovedește bibliografia din anexă, și în străinătate. Mișcarea aceasta merită numele de școală, pentru că se dezvoltă în cadrul aceleiași sistem sociologic, întrebuințează aceeași metodă științifică și membrii ei colaborează direct în campaniile monografice, în secțiile Institutului de Științe Sociale al României și în coloanele revistelor „Arhiva pentru Știința și Reforma Socială“ și „Sociologie Românească“, formând o adevărată comunitate de muncă științifică, pusă în slujba sociologiei și a cunoașterii realităților sociale românești.

Dacă ținem seama de faptul că mai mulți membri ai Școalei dela București sunt oameni tineri, unii foarte tineri, abia la începutul carierii lor științifice, vom înțelege că mișcarea aceasta sociologică are câmpul ei de dezvoltare în față, urmând să crească încă multă vreme, la dimensiuni incalculabile. De aceea nici bibliografia de față nu este un inventar al unor lucrări încheiate, ci o simplă dare de seamă asupra unor lucrări în curs.

Materialul a fost clasificat după sistemul școalei. Înăuntrul lui am combinat gruparea pe probleme cu ordinea cronologică, fără să mai indicăm faptul prin subtitluri. Dimensiunile bibliografiei nu sunt atât de mari ca să nu poată fi întrebuințată cu ușurință și fără o împărțire mai amănunțită. Prescurtările bibliografice însemnează:

- Arhiva = Arhiva pentru Știința și Reforma Socială, organ al Institutului Social Român, director D Gusti, București.
- Bul. I. S. R. Basarabia = Buletinul Institutului Social Român din Basarabia, Chișinău 1937.
- Bul. I. C. S. Reg. Chișinău = Buletinul Institutului de Cercetări Sociale al României Regionale Chișinău, Chișinău 1938 (tip. 1939).
- Căminul = Căminul Cultural, organ al Fundației Culturale Regale „Principele Carol“, București.
- Curierul = Curierul Echipei Studentești, organ al Fundației Culturale Regale „Principele Carol“, București
- Curierul S S = Curierul Serviciului Social, București
- Rev. I. S. Banat = Revista Institutului Social Banat-Crișana, director. Dr. C. Groșoreanu, Timișoara.
- Societ. de mâine = Societatea de mâine, director I. Clopoțel, Cluj până în anul 1934, apoi București.
- Soc. Rom. = Sociologie Românească, organ al Institutului de Științe Sociale al României, director D Gusti
- Soveja = Anuarul Societății Studenților în Geografie „Soveja“, București

I. TEORIE GENERALĂ ȘI CURSURI

1. *D. Gusti*: Sozialwissenschaften, Soziologie, Politik und Ethik in ihrem einheitlichen Zusammenhang. Prolegomena zu einem System (Zeitschrift für Politik, III. Band. 1909—10, extras 48 pag).
2. *D. Gusti*: Introducere la Cursul de Istoria filosofiei grecești, Etică și Sociologie. Lecție inaugurală (Convorbiri Literare, XLIV. vol. 2. 6. August 1910, pg. 620—645. Publ. și în Sociologia militans, 1935, pg. 24—41).
3. *D. Gusti*: Despre natura vieții sociale (Cultura Română, VI. 1—2, 1910, pg. 14—22).
4. Studii sociologice și etice. Din lucrările Seminarului de Sociologie și Etică al Facultății de Litere și Filosofie din Iași. Director: *D. Gusti*. 2. vol., (Iași, 1915, 425 pg.).
5. *D. Gusti*: Realitate, știință și reformă socială. Câteva indicații asupra metodei (Arhiva, I. 1. 1919, pg. V—XXVII).
6. *Traian Herseni*: Știința Națiunii (Rev. Soc. Tinerimea Română, XI. 1. Sept. 1929, pg. 12—15).
7. *D. Gusti*: Sociologia. Schița unui sistem de sociologie (în Omagiu Profesorului C. Rădulescu-Motru, Rev. de Filosofie, vol. XVII 1932, pg. 315—321).
8. *Traian Herseni*: Ontologia vieții sociale (Societ. de mâine, IX. 13—14, Dec. 1932, pg. 202—203).
9. *Traian Herseni*: Ontologia regională a societății (Societ. de mâine, X. 3—4, Mart.—April. 1933, pg. 53—54).
10. *Traian Herseni*: Socialul ca spirit obiectiv (Societ. de mâine, X. 12. Dec. 1933, pg. 219—220).
11. *Traian Herseni*: Metafizică și sociologie (Gând Românesc, I. 8 Dec. 1933, pg. 402—409 și II. 1—2, Ian.—Febr. 1934, pg. 68—73).

12. *Traian Herseni*: Problema sociologiei (Rev. de Filosofie, vol. XIX. 1. 1934, pg. 13—36).
13. *Traian Herseni*: Analiza structurală a societății (Societ. de mâine, XI. 4—5, April—Mai 1934, pg. 67—71).
14. *Traian Herseni*: Știința Națiunii (Rev. Fundațiilor Regale, I. 12 Dec. 1934, pg. 592—602).
15. *D. Gusti*: Sociologia militans. Introducere în sociologia politică, (I. S. R. Biblioteca de Sociologie, Etică și Politică, Seria Studii și Contribuții, 3, București, 1935, 614 pg.).
16. *Traian Herseni*: Realitatea socială. Incercare de ontologie regională, (I. S. R. Biblioteca de Sociologie, Etică și Politică, Seria Studii și Contribuții, 4, București, 1935, 174 pg.).
17. *D. Gusti*: Sociologie românească (Soc. Rom. I. 1, Ian. 1936, pg. 3—9).
18. *Traian Herseni*: Geografie și sociologie („Soveja“, VIII, 1936, extras 22 pg.).
19. *Anton Golopenția*: Rostul actual al sociologiei (Soc. Rom. II. 1, Ian. 1937, pg. 12—19).
20. *D. Gusti*: Știința Națiunii (Soc. Rom. II. 2—3, Febr.—Mart. 1937, pg. 49—59. Publicat și în Enciclopedia României, vol. I. Statul, București, 1938, pg. 17—30).
21. *Traian Herseni*: Voința socială (Soc. Rom. II. 4. April 1937, pg. 145—149).
22. *D. Gusti*: Paralelismul sociologic. Comunicare la al XIII. Congres Internațional de Sociologie, Paris, Sept. 1937 (Soc. Rom. II. 9—10. Sept.—Oct. 1937, pg. 379—385).
23. *D. Gusti*: La sociologie et les sciences sociales (în Les convergences des sciences sociales et l'esprit international, Paul Hartmann, Paris 1938, pg. 147—153).
24. *G. Vladesco-Racoasa*: La sociologie internationale (în Les convergences des sciences sociales et l'esprit international, Paul Hartmann, Paris 1938, pg. 315—319).
25. *Traian Herseni*: Câteva considerații de antropologie filosofică (Semne, II. 8. Mai—Iunie 1938).
26. *D. Gusti*: Problema sociologiei — Sistem și metodă — Trei comunicări la Academia Română, (Acad. Rom. București, 1940, 83 pg.).
27. *D. Gusti*: Curs de sociologie (litografiat), 1923—24; 1925—26; 1926—27; 1927—28; 1930—31 (Universitatea din București).
28. *D. Gusti* și *Traian Herseni*: Elemente de sociologie. Cu aplicări la cunoașterea țării și a neamului nostru. Pentru cl. VIII. secundară. (București, ed. I. 1935, ed. V. 1939, Cartea Românească, 338 pg.).
29. *Traian Herseni*: Elemente de istoria sociologiei (curs, tipărit), 1938.
30. *Traian Herseni*: Curs de sociologie rurală (litografiat), 1939—40 (Universitatea din București).

II. ISTORIA DOCTRINELOR, DĂRI DE SEAMA, DISCUȚII

31. *G. Vladescu-Racoasa*: La Sociologie en Roumanie (Revue Internationale de Sociologie, XXXVII. 1—2. Janvier—Février 1929, extras 22 pg).
32. *Traian Herseni*: O nouă direcție în sociologie (Societ. de mâine, VII. 3. Febr. 1930, pg. 34—35).
33. *Traian Herseni*: Sociologie românească (Societ. de mâine, VII, 11. Iunie 1930, pg. 217—218).
34. *Traian Herseni*: Sociologia relaționistă (Viața Românească, 6—9, 1933).
35. *Traian Herseni*: Sociologia contemporană (Societ. de mâine, X. 6. Iunie 1933, pg. 119—120).
36. *Traian Herseni*: Tendințe noi în sociologie (Societ. de mâine, X. 7—8—9, Iul.—Sept. 1933, pg. 153—155).
37. *Traian Herseni*: Orientări sociologice (Societ. de mâine, XI. 12. Dec. 1934, pg. 200—201).
38. *Traian Herseni*: Sociologia contemporană (Arhiva, XII. 1—2. 1934, pg. 96—128).
39. *H. H. Stahl*: Piedici mai vechi în alcătuirea unei sociologii românești (Soc. Rom. II. 1. Ian. 1937, pg. 5—11).
40. *Traian Herseni*: Dimitrie Gusti. Un sistem de sociologie, etică și politică (Arhiva, XI. 1—4. 1933, pg. 210—220. Publicat în l. franceză în *Mélanges D. Gusti*, Arhiva XIII. 1936, pg. 225—241).
41. *G. Vlădescu-Răcoasa*: Profesorul D. Gusti. Viața, opera și personalitatea lui (în *Omagiu Profesorului D. Gusti*, Arhiva XIV. 1936, pg. 1070—1092).
42. *Mircea Vulcănescu*: Dimitrie Gusti, Profesorul (în *Omagiu Profesorului D. Gusti*, Arhiva XIV. 1936, pg. 1198—1287).
43. *I. Zamfirescu*: D. Gusti, om public și ministru al învățământului românesc (în *Omagiu Prof. D. Gusti*, Arhiva XIV. 1936, pg. 1288—1307).
44. *Démètre Gusti*: Notice bio-bibliographique (în *Mélanges D. Gusti*, Arhiva XIII. 1936, pg. 501—509).
45. *Mélanges D. Gusti. XXV ans d'enseignement universitaire (1910-1935)*, vol. I. (Archives pour la Science et la Réforme Sociales, XIII. 1936, ed. I. S. R. Bucarest. F. Alcan, Paris, 1936, 509 pg.).
46. *Omagiu Profesorului D. Gusti. XXV de ani de învățământ universitar (1910—1935)*, vol. II. (Arhiva XIV. 1936, 513—1328 + 31 pg.).
47. *D. Gusti și școala sociologică dela București: de Mircea Vulcănescu, Tr. Herseni, G. Vlădescu-Răcoasa, Em. Bucuța, Ion Zamfirescu, II. H. Stahl, Apostol Culea, O. Neamțu*, (I. S. R. București, 1937, 329 pg. Cuprinde și studiile dela nr. 40—44 și 82—83).
48. *Traian Herseni*: Profesorul D. Gusti (Independența Economică, XX. Ian. 1937).
49. *Traian Herseni*: Sociologia românească. Incercare istorică. (In-

stitutul de Științe Sociale al României, Biblioteca de Sociologie, Etică și Politică, Seria Studii și Contribuții, 5, București, 1940, 168 pg.).

50. *D. Gusti*: Ein Seminar für Soziologie, Politik und Ethik an der Universität Jassy. Ein Beitrag zur Universitätspädagogik (Vierteljahrsschrift für wissenschaftliche Philosophie und Soziologie, 1912, pg. 229—240).
51. *D. Gusti*: Asociația pentru studiul și reforma socială. Apel făcut în Aprilie 1918 (Arhiva, I. 1. 1919, pg. 291—293).
52. Catalogul materialului sociologic privitor la cercetările întreprinse în comuna Fundul Moldovei din Bucovina, în anul 1928, cu referințe la cercetările anterioare din 1925 (Goicea-Mare), 1926 (Rușețu) și 1927 (Nereju), (Seminarul de Sociologie, Etică și Politică, Univ. din București, 1928, 32 pg.).
53. Catalogul materialului sociologic privitor la cercetările monografice întreprinse în anul 1929, între 15 Iulie și 15 August, în comuna Drăguș, județul Făgăraș, expus în sălile Seminarului, (Seminarul de Sociologie, Etică și Politică, Univ. din București, 1929, 38 pg.).
54. *D. Gusti*: Institutul Social Român. Zece ani dela înființare. Discurs pronunțat în ședința comemorativă din 24 Febr. 1929 (Arhiva, VIII. 4. 1929. pg. 527—534 și în Politica Culturii, I. S. R. București fără dată).
55. Inaugurarea Muzeului Sociologic al satului Drăguș (Arhiva, IX. 1—3, 1930, pg. 385—389).
56. *Traian Herseni*: Muzeu de sociologie (Societ. de mâine, VII. 5. Martie 1930, pg. 73—74).
57. *Traian Herseni*: Șapte ani de cercetări monografice (Arhiva, X. 1—4, 1932, pg. 573—587).
58. *G. Vladesco-Racoasa*: L'Institut Social Roumain. XV ans d'activité, 1918—1933, (I. S. R. Bucarest 1933, 101 pg.).
59. *Traian Herseni*: Cercetările monografice (Viața Românească, 3. 1933).
60. *Traian Herseni*: Cercetarea monografică a satului Măguri (Gând Rom. II. 7—8, Iulie—Aug. 1934, pg. 455—457).
61. *Traian Herseni*: O concepție de organizare a culturii (Rev. Fundațiilor Regale, I. 12. Dec. 1934, pg. 680—687).
62. *A. Golopenția*: A falukutatás Romániában (Cercetarea satului în România) (Fiatel Magyarság, IV. 9. 1934).
63. *D. Gusti*: Un scop al muncii noastre: muzeul satelor românești (Curierul, I. 24 Aug. 1935).
64. *D. Gusti*: La încheierea muncii — 1935 (Curierul, I. 23. Sept. 1935).
65. *Em. Bucuța*: Știința română în străinătate — Prelegerile d-lui D. Gusti în Franța și Germania (Arhiva, XII. 3—4, 1935, pg. 562—564).
66. *Traian Herseni*: Monografia satului Măguri (Arhiva, XII. 3—4, 1935, pg. 564—566).

67. *H. H. Stahl*: Anchete sociale cu străjerii (Soc. Rom. I. 1. Ian. 1936, pg. 57—62).
68. *O. Neamțu*: Institututele Sociale Regionale (Soc. Rom. I. 1. Ian. 1936, pg. 32—34).
69. *T. Al. Știrbu*: Activitatea Institutului Social Basarabia (Soc. Rom. I. 2. Febr. 1936, pg. 32—33).
70. *H. H. Stahl*: Al treilea film documentar al Institutului Social Român, „Satul Șanț“ (Soc. Rom. I. 2. Febr. 1936, pg. 30—32).
71. *Pan Halippa*: Institutul Social Basarabia (Soc. Rom. I. 4. April 1936, pg. 21—24).
72. *D. Gusti*: Muzeul satului românesc (Soc. Rom. I. 5. Mai 1936, pg. 1—7).
73. *H. H. Stahl*: Intâmplări și priveliști din Muzeul Satului (Soc. Rom. I. 5. Mai 1936, pg. 28—31).
74. *O. Neamțu*: Călători unguri în România (Soc. Rom. I. 5. Mai 1936, pg. 32—36).
75. *Iosif Venczel*: Dela autocunoașterea națiunii la știința națiunii. Note asupra încercărilor de cercetare a satelor maghiare (Soc. Rom. I. 6. Iunie 1936, pg. 22—27).
76. *D. Gusti*: Despre muzeul satului model românesc (Curierul, II. 2 August 1936).
77. *D. Gusti*: La închiciera muncii — 1936 (Curierul, II. 13 Sept. 1936).
78. *Oct. Neamțu*: A treia campanie de muncă a echipelor studentești (Soc. Rom. I. 10. Oct. 1936, pg. 32—36).
79. *D. Gusti*: Invățăminte și perspective din a treia campanie a echipelor studentești (Soc. Rom. I. 11. Nov. 1936, pg. 1—6).
80. *H. H. Stahl*: Expozițiile de viață sătească din Târgul-Mureș (Soc. Rom. I. 11. Nov. 1936, pg. 33—34).
81. *Traian Herseni*: Cercetările monografice ale Echipelor și Institutelor Sociale (Soc. Rom. I. 12. Dec. 1936, pg. 36—38).
82. *Oct. Neamțu*: Munca socială în România (în Omagiu Profesorului D. Gusti, Arhiva, XIV. 1936, pg. 1013—1042).
83. *H. H. Stahl*: Școala monografiei sociologice (în Omagiu Prof. D. Gusti, Arhiva XIV. 1936, pg. 1130—1165).
84. *A. Golopenția*: Două centre regionale de organizare românească și de documentare: Institutetele Sociale din Banat și Basarabia (Soc. Rom. II. 11—12, 1937, pg. 529—532).
85. *D. Gusti*: La situation des sciences sociales en Roumanie (în Les convergences des sciences sociales et l'esprit international, Paul Hartmann, Paris, 1938, pg. 56—67).
86. *M. Vulcanesco*: Note sur l'école sociologique roumaine (Annales Sociologiques, Série A. Sociologie générale. Fascicule 3. Paris, Alcan 1938, p. 48—61).
87. *P. Ștefănuță*: Institutul Social din Basarabia (Soc. Rom. III. 1—3, Ian.—Mart. 1938, pg. 97—98).
88. Institutul Social Român (*T. H.* și *A. G.*); Institutul Social Banat-Crișana; Institutul Social Român din Basarabia (*P. Șt.*) (Soc. Rom. III. 4—6, April—Iunie, 1938, pg. 281—282).

89. *D. Gusti*: După cinci ani. Un examen de conștiință (Curierul, IV. 17 Sept. 1938).
90. *D. C. Georgescu*: Institutele Sociale Regionale (Soc. Rom. III. 7—9. Iulie—Sept. 1938, pg. 388—392).
91. Activitatea Institutului Social Român: Cercetările monografice dela Nerej (*Fl. Florescu*); Cercetările monografice dela Drăguș (*T. Herseni*); Activitatea Institutelor Sociale Regionale: Institutul Social Banat-Crișana (*E. Botiș*); Institutul Social Român Basarabia (*P. Ștefănuță*); Cercetările monografice ale Echipelor Regale Studențești (*A. Golopenția*) (Soc. Rom. III. 7—9, Iulie—Sept. 1938, pg. 411—419).
92. Institutul de Cercetări Sociale al României (Soc. Rom. III. 10—12. Oct.—Dec. 1938, pg. 602—603).
93. Institutul de Cercetări Sociale al României. Activitatea direcțiilor; Activitatea Regionalelor (Soc. Rom. IV. 1—3. Ian.—Mart. 1939, pg. 132—136).
94. *D. C. Amzăr*: Die soziologische Heimatforschung in Rumanien (Archiv für Anthropologie, N. F. Bd. XXV. 1939, Heft 2—3, pg. 137—139.).
95. Institutul de Cercetări Sociale al României. Activitatea direcțiilor; Activitatea Regionalelor (Soc. Rom. IV. 4—6, April—Iunie 1939, pg. 332—336).
96. *D. Gusti*: Serviciul Social din România, trad. din L'Ilustrazione Italiana (Curierul S. S. 23 Iulie 1939.).
97. *Traian Herseni*: Câteva lămuriri în legătură cu cercetările monografice (Soc. Rom. II. 1. Ian. 1937, pg. 23—25).
98. *H. H. Stahl*: O ceartă „științifică“ (Soc. Rom. II. 5—6, Mai—Iunie 1937, pg. 238—240).
99. *A. Golopenția*: „Reflecțiile și îndoielile“ cu privire la știința națiunii românești (Soc. Rom. II. 5—6, Mai—Iunie 1937, pg. 240—242).
100. *Traian Herseni*: Cum „reflectează“ și se „îndoiește“ D. C. Amzăr (Soc. Rom. II. 7—8, Iulie—Aug. 1937, pg. 331—339).
101. *H. H. Stahl*: Satul românesc — O discuție de filosofia și sociologia culturii (Soc. Rom. II. 11—12, Nov.—Dec. 1937, pg. 489—502).
102. *H. H. Stahl*: Teoria abisală a d-lui Lucian Blaga (Soc. Rom. III. 1—3, Ian.—Mart. 1938, pg. 10—18).
103. *N. Cornățeanu*: Răspuns la critica d-lui Popescu-Bălteni (Soc. Rom. III, 1—3, Ian.—Mart. 1938, pg. 98—100).
104. *H. H. Stahl*: Filosofarea despre filosofia poporului român (Soc. Rom. III. 4—6, April—Iunie 1938, pg. 104—119).
105. *A. Golopenția*: „Naționalismul“ sociologiei românești și „empirismul“ ei (Soc. Rom. III. 10—12, Oct.—Dec. 1938, pg. 600—602).
106. *A. Golopenția*: „Etnicismul“ sociologiei românești și „indiferența ei față de principiul etatic“ (Soc. Rom. IV. 1—3, Ian.—Mart. 1939, pg. 131—132).

III. METODA ȘI TEHNICA DE LUCRU

107. *Traian Herseni*: Metoda monografică în sociologie (Societ. de mâine, VI. 16—17, Sept. 1929, pg. 250—251).
108. *Traian Herseni*: Ce este o monografie sociologică? (Societ. de mâine, VI. 20. Nov. 1929, pg. 291—292).
109. *Traian Herseni*: Cum se întocmește o monografie sociologică? (Societ. de mâine, VI. 23—24, Dec. 1929, pg. 336—337).
110. *Traian Herseni*: Sociologia ca știință și metodă (Societ. de mâine, VII. 12. Iunie 1930, pg. 237—238).
111. *E. Bernea*: Experiența indirectă și cercetările monografice (Societ. de mâine, VII. 13—14. Iulie 1930, 264—265).
112. *E. Bernea*: Problema sociologică a obiceiurilor (Societ. de mâine, VII. 23—24. Dec. 1930, pg. 429—430).
113. *Traian Herseni*: Explicația sociologică (Societ. de mâine, VIII. 1. Ian. 1931, pg. 9—10).
114. *Const. Brăiloiu*: Societatea Compozitorilor Români. Arhiva de folclor (Boabo de grâu, II. 4. Aprilie 1931, pg. 204—219).
115. *E. Bernea*: Însemnătatea monografiilor sociologice (Societ. de mâine, X. 12. Dec. 1933, pg. 221—222).
116. *D. Gusti*: Sociologia monografică, știință a realității sociale. (Studiu introductiv la vol. Teoria monografiei sociologice de T. Herseni, I. S. R. București, 1934, pg. 3—73; publ. și în Sociologia militans, I. S. R. București, 1935, pg. 42—92).
117. *Traian Herseni*: Teoria monografiei sociologice, cu un studiu introductiv de D. Gusti: Sociologia monografică, știință a realității sociale, (I. S. R. Biblioteca de Sociologie, Etică și Politică, Seria Studii și Contribuții, 1, București, 1934, 166 pg.).
118. *H. H. Stahl*: Tehnica monografiei sociologice, (I. S. R. Bibl. de Sociologie, Etică și Politică, Seria Studii și Contribuții 2, București, 1934, 183 pg.).
119. *G. Vladescu-Racoasa*: Quelques considérations sur la prévision sociologique. Comunic. Congres. Int. de Soc. 1933 (Arhiva XII 1—2. 1934, pg. 193—196).
120. *Traian Herseni*: Sociologie experimentală, (Rev. Fundațiilor Regale, I. 8. Aug. 1934, pg. 430—437).
121. *D. C. Amzăr*: Cercetarea vieții noastre sătești (Țara Bârsei, VI. 2. Mart.—April. 1934, pg. 122—124).
122. *D. C. Amzăr*: Adunările de lume multă la sate. Indrumări pentru cercetări de sociologie românească (Familia, Seria III. I. 7. Nov. 1934, pg. 55—64).
123. *D. Gusti*: La monographie et l'action monographique en Roumanie. Conférences données à l'Université de Paris. (Collection de Droit Comparé. Etudes de sociologie et d'ethnologie juridiques, Ed. Domat-Montchrestien, Paris, 1935, 72 pg.).
124. *D. C. Georgescu*: Metoda statistică în sociologie (Omagiu Prof. D. Gusti, Arhiva XIV. 1936, pg. 817—824).
125. *Traian Herseni*: Rostul monografiilor sociologice (Soc. Rom. I. 1. Ian. 1936, pg. 10—17).

126. *D. Gusti*: Temeiurile teoretice ale cercetărilor monografice (Soc. Rom. I. 7—9, Iulie—Sept. 1936, pg. 1—8).
127. *I. Făcăoaru*: Antroposociologia. Introducere la studiul: Antropologia populației din Șanț, Năsăud (Soc. Rom. I. 7—9, Iulie—Sept. 1936, pg. 9—11).
128. *D. Gusti*: Cercetări parțiale și cercetări integrale sociale (Soc. Rom. I. 10. Oct. 1936, pg. 1—4).
129. *H. H. Stahl*: Monografia unui sat, cum se alcătuește, spre folosul Căminului Cultural, cu o prefață de D. Gusti, (Fund. Culturală Regală „Principele Carol”, Cartea Căminului Cultural, 4, București, ed. I. 1937, ed. II. 1939, 250 pg.).
130. *I. Făcăoaru*: Din problematica și metodologia cercetărilor eugenice și genetice în cadrul monografiei sociologice (Arhiva, XV. 1—2, 1937, pg. 162—172).
131. *Raul Călinescu*: Problemele și bibliografia cadrului cosmologic (Soc. Rom. II. 4. Aprilie 1937, pg. 171—175).
132. *Traian Herseni*: Câteva considerații în legătură cu înțelegerea sociologică (Soc. Rom. II. 7—8, Iulie—Aug. 1937, pg. 269—275).
133. *I. Measnicov* și *V. V. Protopopescu*: Izvoarele de informație statistică asupra realității românești (Soc. Rom. III. 1—3, Ian.—Mart. 1938, pg. 52—55).
134. *D. Gusti*: Imperativul cercetărilor monografice (Curierul, IV, 5 Iulie, 1938).
135. *Paul Ciocârlan*: Asupra concepției și tehnicii de cercetare economică și socială a satului (Rev. I. S. Banat, VII. 25. Ian.—Mart. 1939, pg. 71—73).
136. *Valer Butura*: Etnobotanica. O schițare a problemelor ce se pun în acest domeniu (Soc. Rom. IV. 1—3, Ian.—Mart. 1939, pg. 30—40).
137. *D. Gusti*: Un sistem de cercetări sociologice la teren. Studiu introductiv la vol. Planuri și chestionare pentru cercetarea monografică a satelor (Soc. Rom. IV. 4—6, April.—Iunie 1939, pg. 153—160).
138. *A. Golopența*: Monografia sumară a satului (Curierul S. S. 2 Iulie 1939).
139. *A. Golopența*: Harta sociologică a Olteniei. Este cu puțință o inventariere cartografică a stărilor și problemelor Ținutului Olt? (Vatra, VI. 11. 1940).
140. *C. C. Gheorghru* și *H. H. Stahl*: Metodele de investigație sanitară și medico-socială în mediul rural (Revista de Igienă Socială, X. 1—6, Ian.—Iunie 1940, număr festiv, pg. 48—76).
141. *D. Gusti*: Chestionar privitor la condițiile de traiu și de activitate ale tineretului universitar din București (în Program studentesc pentru organizarea vieții universitare, Arhiva, V. 1924, pg. 13—20).
142. Seminarul de Sociologie: Planuri de lucru pentru cercetările monografice (litografiat), (București, 1929, paginație diferită).
143. *Traian Herseni*: Natură și cultură. Cadrul cosmologic în monografia sociologică (Societ. de mâine, XII. 1. Ian. 1935, pg. 3—6).

144. *Traian Herseni*: Chestionar privitor la grupările de copii (Soc. Rom. I. 1. Ian. 1936, pg. 53—54).
145. *H. H. Stahl*: Chestionar pentru studiul vecinătăților (Soc. Rom. I. 1. Ian. 1936, pg. 54—55).
146. *Ștefania Cristescu*: Chestionarul pentru studiul credințelor, practicilor și agenților magicii în satul românesc (Soc. Rom. I. 4. April. 1936, pg. 36—38).
147. *Oct. Iosif*: Plan pentru cercetarea vieții religioase a satului (Soc. Rom. I. 6. Iunie, 1936, pg. 36—39).
148. *Traian Herseni*: Plan de lucru pentru studiul autorităților locale (Soc. Rom. I. 7—9, Iul.—Sept. 1936, pg. 84—85).
149. *Traian Herseni*: Plan de lucru pentru studiul moralității sătești (Soc. Rom. I. 10. Oct. 1936, pg. 42—43).
150. *Traian Herseni*: Indreptar pentru sociogramele școlare, (Universitatea din București, Laboratorul de Psihologie Experimentală, 1940, 40 pg.).

IV. MONOGRAFII SOCIOLOGICE

151. Institutul Social Banat-Crișana: Anchetă monografică în comuna Belinț, Timișoara, 1938, 409 pg.
152. Institutul Social Banat-Crișana: Monografia comunei Sârbova, Timișoara, 1939.
153. *C. D. Constantinescu-Mircești*: Un sat dobrogean: Ezibei, cu o prefață de D. Gusti, (Institutul de Cercetări Sociale al României, Regionala Constanța, București, 1939, 421 pg.).
154. Nerej. Un village d'une région archaïque. Monographie sociologique dirigée par *H. H. Stahl*. Vol. I. Les cadres cosmologique, biologique, historique et psychologique, XXIII+405 pg.; vol. II. Les manifestations spirituelles, 322 pg.; vol. III. Les manifestations économiques, juridiques, administratives, unités, procès et tendances sociales, 402 pg., (Institut de Sciences Sociales de Roumanie, Bucarest, 1939).
155. *Boris Malski*: Viața Moldovenilor dela Nistru (studiu sociologic al unui sat nistriean) (Cetatea Albă, 1939, 760 pg).
156. Clopotiva. Un sat din Hațeg. Monografie întocmită de echipa regală studentescă 19/935 sub conducerea lui *Ion Conea*, Vol. I. XIX+303 pg.; vol. II. 307—573 pg., (Institutul de Științe Sociale al României, București, 1940).

V. CADRUL COSMIC

157. *N. N. Moroșan*: Geologia satului Nișcani privită în cadrul cosmic monografic al satului (Bul. I. S. R. Basarabia, I. 1937, pg. 1—28).
158. *L. M. Guștiuc*: Solul moșiei comunei Nișcani (Bul. I. S. R. Basarabia, I. 1937, pg. 37—38).
159. *N. Florov*: Agrogeologia comunei Copanca, jud. Tighina (Bul. I. C. S., Reg. Chișinău, II. 1938, pg. 1—40).

160. *N. N. Moroşan*: Geologia regiunii Copanca (Bul. I. C. S. Reg. Chişinău, II. 1938, pg. 41—82).
161. *I. Stinişuţă*: Valea Almăjului (Rev. I. S. Banat, VIII. 27. Ian. 1940, pg. 25—32, 28—29. Febr.—Mart. 1940, pg. 134—142 — urmează).
162. *A. A. Arvat*: Plantele ornamentale la Nişcani (Bul. I. S. R. Basarabia I. 1937, pg. 55—68).
163. *Ion Racoveanu-Nera*: Pădurea Jidiorenilor, (Soc. Rom. III. 10—12. Oct. Dec. 1938, pg. 531—533).
164. *A. A. Arvat*: Vegetaţia la Copanca (Bul. I. C. S. Reg. Chişinău, II, 1938, pg. 99—166).
165. *Raul Călinescu*: Pescuitul la Şanţ, Năsăud (Soc. Rom. I. 3. Mart. 1936, pg. 23—25).
166. *Raul Călinescu*: Vânătoarea la Şanţ (Soc. Rom. I. 7—9, Iul.—Sept. 1936, pg. 78—80).
167. *M. A. Ienişteea*: Fauna, vânatul şi pescuitul la Copanca (Bul. I. C. S. Reg. Chişinău, II. 1938, pg. 167—178).
168. *Traian Herseni*: Sociologia spaţiului (Societ. de mâine, VIII. 5. Mart. 1931, pg. 113—114).
169. *I. Conea*: Determinări geofizice în aşezarea satului Runcu (Arhiva, X, 1—4, 1932, pg. 59—73).
170. *H. H. Stahl*: L'habitat humain et les formes de la vie sociale. Com. la Congr. XI. Intern. de Soc. (Arhiva, XII, 1—2, 1934, pg. 196—201).
171. *I. Conea*: Geografia satului românesc. Aşezare, formă, structură (Soc. Rom. II. Febr.—Mart. 1937, pg. 60—67).
172. *Pavel I. Guja*: Natura şi omul la Nişcani. Observări antropogeografice. (Bul. I. S. R. Basarabia, I. 1937, pg. 39—54).
173. *Traian Herseni*: Societatea ca agent geografic (Soveja, X—XI 1937—1938).
174. *I. Conea*: Om şi natură în Țara Haţegului (Soc. Rom. III. 10—12, Oct.—Dec. 1938, pg. 447—462).
175. *I. Petrescu-Burlouiu*: Tipurile de casă din comuna Şanţ-Năsăud (Soc. Rom. III. 1—3, Ian.—Mart. 1938, pg. 36—45).
176. *C. Pătru*: Locuinţele în satul de moşneni Dioşti—Romanai (Soc. Rom. III. 4—6, April.—Iunie 1938, pg. 214—221).
177. *Neculae Măntorol*: Depărtări între locuri şi casă la Nepos—Năsăud (Soc. Rom. III. 10—12, Oct.—Dec. 1938, 533—534).
178. *Gh. I. Năstase*: Locuinţa din satul Copanca (Bul. I. C. S. R. Reg. Chişinău, II. 1938, pg. 179—189).
179. *A. Vincenz—Craiova*: Tipuri de case ţărăneşti din Oltenia (Curierul S. S. 9 Iulie 1939).
180. *M. Popescu-Spineni*: Geografia economică a satului Drăguş (Soc. Rom. IV. 4—6, April.—Iunie 1939, pg. 186—197).

VI. CADRUL BIOLOGIC

181. *D. C. Georgescu*: Evoluția demografică a satului Cornova (Arhiva, X. 1—4, 1932, pg. 74—117).
182. *Eugenia Lupescu*: Contribuție la studiul mișcării populației pe un secol într'un sat de munte, Nucșoara-Muscel (Echipe studentești la sate. Fundația Culturală Regală Principele Carol. București, 1934, pg. 309—325).
183. *R. Cressin*: Monografia comunei Șanț: Mișcarea populației (Soc. Rom. I. 6. Iunie 1936, pg. 6—18).
184. *D. C. Georgescu*: Populația satelor românești (Soc. Rom. II. 2—3, Febr.—Mart. 1937, pg. 68—79).
185. *V. Opreșcu-Spineni*: Emigrarea la oraș a locuitorilor din Spineni-Olt (Soc. Rom. II. 4. April 1937, pg. 183—184).
186. *I. Measnicov*: Schimbul de populație între sate, la Leșu-Năsăud (Soc. Rom. II. 5—6, Mai—Iunie 1937, pg. 243—245).
187. *Ion I. Berca*: Mișcarea spre oraș a locuitorilor din Arcani-Gorj (Soc. Rom. II. 9—10, Sept.—Oct. 1937, pg. 465—471).
188. *I. Measnicov*: Mortalitatea populației rurale românești (Soc. Rom. II. 4. April 1937, pg. 158—167).
189. *Nistor Cotul*: Despre „Secretul din comuna Șanț“ — Limitarea nașterilor (Soc. Rom. III. 4—6. April—Iunie 1938, pg. 224—225).
190. *Emil Botiș*: Aspectele depopulării Banatului sub prisma cercetărilor monografice ale Institutului Social Banat-Crișana (Rev. I. S. Banat, VII. 25. Ian.—Mart. 1939, pg. 53—64).
191. *I. Guguman*: Migrațiunea sezonală a Bulgarilor Mușeni (Soc. Rom. IV. 1—3. Ian.—Mart. 1939, pg. 72—76).
192. *Anghel N. Miliceff*: Mortalitatea infantilă în satul Corbeni, jud. Argeș, dela 1870 la 1937 și o privire generală asupra mișcării populației în același interval de timp. Teză de doctorat în chirurgie și medicină (București, 1939, 30 pg).
193. *Gh. Boeru*: Cum s'a făcut înregistrarea fenomenelor demografice într'un sat din Banat din secolul al XVIII-lea până în prezent (Soc. Rom. IV. 1—3. Ian.—Mart. 1939, pg. 90—93).
194. *Al. Claudiu*: Rasă și cultură (în Politica Culturii, I. S. R. Buc. 1930, pg. 78—91).
195. *D. C. Georgescu*: Schița antropologică a satului Runcu-Gorj (Soc. Rom. I. 5. Mai 1936, pg. 25—28).
196. *Fr. Rainer*: Enquêtes anthropologiques dans trois villages roumains des Carpathes, avec 34 planches dont 20 photographiques, (Travaux de l'Institut d'Anatomie et d'Embryologie I. Faculté de Médecine de Bucarest, 1937, 78 pg.).
197. *I. Făcăoaru*: Compoziția rasială a populației din Șanț—Năsăud (Soc. Rom. I. 10. Oct. 1936, pg. 12—16).
198. *I. Făcăoaru*: Studiul genealogic al unei familii asociale din Șanț—Năsăud (Soc. Rom. II. 4. April. 1937, pg. 176—178).
199. *Petru Râmneanțu*: Distribuția grupelor sangvine la populația co-

- munei Șanț-Năsăud, (Soc. Rom. II. 5—6, Mai—Iunie. 1937, pg. 245—247).
200. *O. C. Necrasov*: Observări antropologice la Copanca (Bul. I. C. S. R. Reg. Chișinău, II. 1938, pg. 191—202).
201. *D. C. Georgescu*: Problema alimentației țărănești (Soc. Rom. I. 2. Febr. 1936, pg. 6—10).
202. *D. C. Georgescu*: Considérations sur l'alimentation paysanne en Roumanie (în *Mélanges D. Gusti*, Arhiva XIII. 1936, pg. 180—210).
203. *Alex. Vidican*: Alimentația copiilor de școală la Căianul-Mic, Someș (Soc. Rom. III. 7—9, Iul.—Sept. 1938, pg. 381—382).
204. *Petre Lenghel-Izanu*: Alimentația și îmbrăcămintea în Bârsana, Maramureș (Soc. Rom. IV. 4—6, April—Iun. 1939, pg. 271—274).
205. *D. C. Georgescu*: Nivelul și compoziția alimentației populației noastre rurale, pe provincii (Revista de Igienă Socială, X, 1—6, Ian.—Iunie 1940, număr festiv, pg. 304—322).
206. *I. Claudiu* și *D. C. Georgescu*: Pregătirea alimentelor în gospodăria rurală (Revista de Igienă Socială, X. 1—6, Ian.—Iunie 1940, număr festiv, pg. 414—431).
207. *Tiberiu Ionescu*: Plasele sanitare model: Gilău și Tomești — Importanța lor pentru experimentarea unei acțiuni sanitare preventive (Soc. Rom. II. 9—10, Sept.—Oct. 1937, pg. 443—453).
208. *A. A. Arvat*: Plantele medicinale și medicina populară la Nișcani (Bul. I. S. R. Basarabia, I. 1937, pg. 69—124).
209. *Petru Bartoș*: Criza teraputicii în satele românești (Soc. Rom. III. 7—9, Iul.—Sept. 1938, pg. 369—372).
210. *S. Bogos* și *C. Pop*: Date demografice și sanitare dela Copanca (Bul. I. C. S. R. Reg. Chișinău, II. 1938, pg. 203—212).
211. *Gh. Atanasiu*: Igiena casei în Almăj (Rev. I. S. Banat, VIII. 28—29. Febr.Mart. 1940, pg. 163—169 — urmcează).

VII. CADRUL PSIHIC

212. *Traian Herseni*: Sufletul Ardealului. Insemnări de psihologie provincială (Rev. Soc. Tinerimea Română, X. 9—10. Mai—Iun. 1929, pg. 19—22).
213. *Traian Herseni*: Sociologia comparată a mentalităților (Societ. de mâine, VII. 7. April 1930, pg. 125—126).
214. *Gh. Focșa*: Contribuție la cercetarea mentalității satului (Arhiva, X. 1—4. 1932, pg. 159—174).
215. *Traian Herseni*: Individ și societate în satul Fundul-Moldovei (Arhiva, X. 1—4, 1932, pg. 135—158).
216. *P. Ștefănuță*: Scrisori de războiu (Arhiva, X. 1—4. 1932, pg. 183—190).
217. *H. H. Stahl*: O viziune bucovineană (Soc. Rom. I. 1. Ian. 1936, pg. 48—53).

218. *Gh. Focșa*: Contribuții la cercetarea mentalității satului Moșeni (Soc. Rom. I. 1. Ian. 1936, pg. 44—48).
219. *H. H. Stahl*: Cum a fugit Ion Poparad din Drăguș, iarna peste munți, în țară, de frica jandarmilor unguri (Soc. Rom. I. 2. Febr. 1936, pg. 35—37).
220. *H. H. Stahl*: Cum și-a făcut moș Bacioc, din Drăguș, viața'n-treagă o gospodărie cum nu se află alta (Soc. Rom. I. 3. Mart. 1936, pg. 33—35).
221. *H. H. Stahl*: O întâmplare cu moroi (Soc. Rom. I. 4. April. 1936, pg. 35—36).
222. *H. H. Stahl*: Cum a învățat Șerban Butoiu din ocarină (Soc. Rom. I. 4. April. 1936, pg. 32—33).
223. *H. H. Stahl* și *A. Golopenția*: Invățături din zodiac (Soc. Rom. 4. April. 1936, pg. 33—34).
224. *H. H. Stahl*: O tâlhărie la drumul mare (Soc. Rom. I. 4 April. 1936, pg. 34—35).
225. *Ph. Mosely*: Lumea psihologică a unui „american“ din Șanț (Soc. Rom. I. 7—9. Iul.—Sept. 1936, pg. 75—78).
226. *P. Ștefănuță*: Ion Cocul, zoderul și vraciu din Iurceni (Soc. Rom. I. 11. Nov. 1936, pg. 34—39).
227. *Gh. Focșa*: Aspectele spiritualității sătești (Soc. Rom. II. 5—6. Mai—Iun. 1937, pg. 197—211).
228. *N. N. Popescu*: Cum căuta D. Cotul din Șanț să-și recâștige pentru cooperatie pe consăteni (Soc. Rom. II. 5—6, Mai—Iun. 1937, pg. 255—257).
229. *Ecaterina Botez*: Viața unui țăran din Banat. Povestea lui Moș Pelea din Fibiș (Soc. Rom. II. 11—12. Nov.—Dec. 1937, pg. 548—555).
230. *P. Mihalovici*: Personalități religioase și culturale din Nișcani (Bul. I. S. R. Basarabia, I. 1937, pg. 159—169)
231. *D. Gusti*: Personalitatea echipierului (Curierul, IV. 10 Febr. 1938).
232. *Ștefan Popescu*: La bivolarii basarabeni dela marginea Bucureștilor (Soc. Rom. III. 1—3, Ian.—Mart. 1938, pg. 50—51).
233. *Ștefan Popescu*: Zidarii teleormăneni la București (Soc. Rom. III. 10—12, Oct.—Dec. 1938, pg. 528—531).
234. *Ștefan Popescu*: Nisiparii basarabeni dela Dudești-Pulberărie (Soc. Rom. 4—6. April—Iun. 1938, pg. 221—223).
235. *Ștefan Popescu*: Măturătorii Capitalei (Soc. Rom. IV. 1—3, Ian.—Mart., 1939, pg. 85—89).
236. *Mircea Tiriușung*: Un Basarabean în căutare de lucru (Soc. Rom. IV. 1—3, Ian.—Mart. 1939, pg. 81—82).
237. *Ion I. Ionică*: Fragment autobiografic al unui învățător din Țara Oltului. Memoriile lui Gheorghe Smădu (Soc. Rom. IV. 4—6 April—Iun. 1939, pg. 287—293).
238. *Florea Florescu*: Psihologia Moșilor. Xenofobie. Ideal rasial. (Societ. de mâine, XVII. 369, 1940, 15 pg. extras).

VIII. CADRUL ISTORIC

239. *H. H. Stahl și C. D. Constantinescu-Mircești*: Documente vrâncene, vol. I. (Tip. Torouțiu, București 1929, 200 pg.).
240. *H. H. Stahl*: Contribuții la problema răzășiei satului Nerej. Dreptul public obișnuelnic vrâncean (Arhiva, VIII. 4. 1929, pg. 570—615 și Arhiva, IX. 1—3, 1930, pg. 201—244).
241. *Traian Herseni*: Problema sociologică a generațiilor (Societ. de mâine, VII. 15—16. Aug. 1930, pg. 299—300).
242. *H. H. Stahl*: Vatra satului Cornova (Arhiva, X. 1—4, 1932, pg. 118—134).
243. *Traian Herseni*: Timpul social (Blajul, I. 6. Iunie, 1934, pg. 249—252).
244. *Traian Herseni*: Filosofia evoluției sociale (Societ. de mâine, XI. 6. Iunie 1934, pg. 105—107).
245. *H. H. Stahl*: Un izvod vrâncean de cheltuială la moarte în 1781 (Soc. Rom. I. 2. Febr. 1936, pg. 37—39).
246. *H. H. Stahl*: Spițe de neam țărănești (Soc. Rom. I. 10. Oct. 1936, pg. 5—11).
247. *Const. I. Floareș*: Amintiri cu privire la situația dinaintea de împroprietărire a unui sat de foști clăcași (Soc. Rom. II. 7—8. Iul.—Aug. 1937, pg. 362—364).
248. *P. Mihailovici*: Satul Nișcani după documente și tradiții (Bul. I. S. R. Basarabia, I. 1937, pg. 125—157).
249. *A. V. Sava*: Răzășia Iurcenilor (Bul. I. S. R. Basarabia, I. 1937, pg. 171—208).
250. *H. H. Stahl*: Organizarea socială a țărănimii (în Enciclopedia României, vol. I. Statul, București, 1938, pg. 559—576).
251. *N. N. Moroșan*: Preistoria regiunii Copanca (Bul. I. C. S. Reg. Chișinău, II. 1938, pg. 247—270).

IX. MANIFESTĂRI ECONOMICE

252. *M. Vulcănescu*: Teoria și sociologia vieții economice (Arhiva, X. 1—4. 1932, pg. 206—222).
253. *N. Cornățeanu*: Bugete țărănești (Arhiva, X. 1—4. 1932, pg. 223—239).
254. *Roman Cressin*: Datoriile agricultorilor din satul Runcu (Arhiva X. 1—4, 1932, pg. 240—250).
255. *G. Loverda*: Activitatea agronomică-economică la Văcăreni-Tulcea (Echipe studentești la sate. Program de lucru și rezultate, Cartea Căminului Cultural, Fund. „Principele Carol”, București 1934, pg. 341—360).
256. *Ion Dejița*: Monografia zootehnică a satului Leșu-Năsăud. Teză de doctorat în medicina veterinară, 1935, 67 pg.

257. *N. Cornatzeano*: Le budget paysan (Mélanges D. Gusti, Arhiva, XIII. 1936, pg. 106—110).
258. *Adrian G. Negrea*: Teoria sociologică a gospodăriei țărănești (Soc. de mâine, XIII. 1936, 1. Ian. pg. 7—11; 2. Febr. pg. 38—40; 3. Mart. pg. 103—104; 4. Aug. 133—136. Extras 63 pg.).
259. *Helmut Haufe*: Cercetări asupra structurii agrare a României (Soc. Rom. I. 6. Iunie 1936, pg. 19—21).
260. *Roman Cressin*: Monografia comunei Șanț: Materiale privitoare la statistica demografică și economică a comunei (Soc. Rom. I. 5. Mai 1936, pg. 15—24).
261. *D. Țiculescu*: Câteva date despre exploatațiile agricole din Șanț (Soc. Rom. I. 10. Oct. 1936, pg. 17—28).
262. *M. Vulcănescu*: Excedentul populației agricole și perspectivele gospodăriei țărănești (Soc. Rom. II. 2—3. Febr.—Mart. 1937, pg. 95—100).
263. *Roman Cressin*: Care este structura proprietății agrare din România? (Soc. Rom. II. 2—3. Febr.—Mart. 1937, pg. 90—95).
264. *D. Țiculescu*: Cheltuielile sâtenilor pe piață (Soc. Rom. II. 2—3. Febr.—Mart. 1937, pg. 105—108).
265. *Petre Bucur*: Relațiuni asupra situațiunii generale economice a comunei Rușețu (Soc. Rom. II. 7—8. Iul.—Aug. 1937, pg. 340—341).
266. *Ion Chițu*: Cum folosesc oamenii din Apele-Vii pământurile lor (Soc. Rom. II. 9—10. Sept.—Oct. 1937, pg. 474—477).
267. *V. Petrescu-Craiova*: Viața economică a satului Ișalnița-Dolj. După Înălăturarea Bulgarilor dela cultivarea terenurilor de grădinărie (Soc. Rom. II. 9—10. Sept.—Oct. 1937, pg. 471—473).
268. *Al. Bărbat*: Parcelarea proprietății agricole din Țara Oltului (Soc. Rom. II. 11—12. Nov.—Dec. 1937, pg. 547—558).
269. *T. A. Știrbu*: Manifestările economice la Iurceni și Nișcani (Bul. I. S. R. Basarabia, I. 1937, pg. 241—271).
270. *Al. Bărbat*: Inventarul și bugetul real al unei gospodării țărănești din Țara Oltului (Soc. Rom. III. 1—3. Ian.—Mart. 1938, pg. 27—31).
271. *T. Al. Știrbu*: California României. Regiunea Copanca (Soc. Rom. III. 7—9. Iul.—Sept. 1938, pg. 307—310).
272. *Sever Dugăiașu*: Monografia agricolă a comunei Sârbova, jud. Timiș-Torontal (Rev. I. S. Banat, VI. 22—23. April—Sept. 1938, pg. 46—58).
273. *Gh. Boran*: Societatea de simultanizarea rămătorilor din Igrîș (Rev. I. S. Banat, VI. 24. Oct.—Dec. 1938, pg. 35—38).
274. *Gr. Vrabie*: Agricultură la Copanca. Cultura cerealelor (Bul. I. C. S. Reg. Chișinău, II. 1938, pg. 343—375).
275. *M. Costețchi*: California României. Regiunea pomicolă a Nistrului de Jos din jud. Tighina (Bul. I. C. S. Reg. Chișinău, II. 1938, pg. 285—342).

276. *N. și T. Al. Știrbu*: Vieața economică la Copanca (Bul. I. C. S. Reg. Chișinău, II. 1938, pg. 403—441).
277. *P. Grosu*: Animalele domestice dela Copanca (Bul. I. C. S. Reg. Chișinău. II. 1938, pg. 377—402).
278. *Roman Cressin*: Recensământul agricol din 1940 (Soc. Rom. IV. 1—3. Ian.—Mart. 1939, pg. 94—98).
279. *Adrian G. Negrea*: Industria morăritului la Runcu (Arhiva X. 1—4. 1932, pg. 251—265).
280. *Em. Buznea*: O industrie țărănească. Industria țuicii din satul Runcu, jud. Gorj, (Arhiva, X. 1—4. 1932, pg. 266—279).
281. *S. Gonța*: Industria olăritului în com. Iurceni (Bul. I. S. R. Basarabia. I. 1937, pg. 209—218).
282. *A. A. Ieniștea*: Vopsitul cu buruieni la Nișcani (Bul. I. S. R. Basarabia, 1937, pg. 233—240).
283. *Ion M. Iovescu*: Marchitanii din com. Spineni-Olt (Soc. Rom. II. 2—3. Febr.—Mart. 1937, pg. 133—137).
284. *Wilhelm Schmiedt*: Un sat „fabrică de căruțe“—Toplița, Cetatea-Albă. (Soc. Rom. II. 4. April. 1937, pg. 179—183).
285. *I. Rădulescu*: Grădinarii români din Slobozia-Clineeni, Ilfov (Soc. Rom. II. 5—6. Mai—Iunie 1937, pg. 248—250).
286. *Magdalena Livezeanu*: „Oltenii“ din Bălcești-Vâlcea (Soc. Rom. II. 5—6. Mai—Iunie 1937, pg. 251—255).
287. *Florea Florescu*: Vidra. Vânzătorii și meșteșugarii ambulanți (Soc. Rom. III. 4—6. April.—Iun. 1938, pg. 248—255).
288. *Viorel D. Trifa*: Economia forestieră, mijloc de trai al Moșilor din cătunul Capsea—Câmpeni (Soc. Rom. III. 4—6. April.—Iun. 1938, pg. 208—213).
289. *Luca Dănilă*: „Toată situația“ unui fierar din Șanț (Soc. Rom. III. 4—6. April.—Iun. 1938, pg. 224).
290. *M. Beniuc*: Albac. Exploatatorii de păduri (Soc. Rom. III. 4—6. April.—Iunie 1938, pg. 255—257).
291. *Sergiu Ludescu*: Moșii mineri dela Roșia-Montană (Soc. Rom. III. 7—9. Iul.—Sept. 1938, pg. 377—380).
292. *Florea Florescu*: Drumurile prin țară ale unor Moși vidreni (Soc. Rom. III. 7—9. Iul.—Sept. 1938, pg. 374—377).
293. *Gh. Reteganul*: Ocupațiile anexe ale locuitorilor din Căianul-Mic, Someș. Strânsul de lână și de brânză (Soc. Rom. IV. 1—3. Ian. Mart. 1939, pg. 60—67).
294. *Gh. Bucurescu*: Ocupațiile anexe ale locuitorilor din Căianul-Mic, Someș. Voșinăritul (Soc. Rom. IV. 1—3. Ian.—Mart. 1939, pg. 68—71).
295. *Petre Ștefănuță*: Muncitori agricoli basarabeni în Dobrogea (Soc. Rom. IV. 4—6. April.—Iun. 1939, pg. 178—186).
296. *Th. Mărculescu-Dunăre*: Pescarii din Turtucaia (Soc. Rom. IV. 4—6. April.—Iun. 1939, pg. 243—252).

X. MANIFESTARI SPIRITUALE

297. *Traian Herseni*: Dialectica spiritului (Azi, I. 5. Nov. 1932, pg. 355—361).
298. *Traian Herseni*: Ontologia spiritului (Azi, II. 2. Febr.—Mart. 1933, pg. 646—650).
299. *Traian Herseni*: Metafizica absolutului (Azi, III. 1. Ian. 1934, pg. 883—890).
300. *Traian Herseni*: Sociologia spiritului (Azi, III. 3. Mai. 1934, pg. 1075—1081).
301. *Traian Herseni*: Spiritul normativ (Blajul, I. 12. Dec. 1934, pg. 521—526).

302. *H. H. Stahl*: Cultura satelor, Cum trebuie înțeleasă (Bibliot. învățătorilor nr. 3, Cluj 1934, 64 pg.).
303. *Anton Coșbuc*: Cartea așa cum trăiește și e înțeleasă ea în satul Leșu-Năsăud (Echipele studențești la sate. Program de lucru și rezultate. Cartea Căminului Cultural, Fund. „Principele Carol“, București 1934, pg. 281—296).
304. *Stanciu Stoian*: Monografia sociologică — metodă de educație realistă (Arhiva XII. 3—4, 1935, pg. 566—570).
305. *D. Gusti*: Școlile țărănești (Căminul, II. 3. Ian.—Febr. 1936, pg. 437).
306. *D. Gusti*: Școala primară și cultura poporului (Căminul, II. 4. Mart. 1936, pg. 481).
307. *Traian Herseni*: Consecințe pedagogice ale sociologiei copilului (Soc. Rom. I. 3. Mart. 1936, pg. 19—22).
308. *D. Gusti*: Tot despre școlile țărănești (Căminul, II. 5. April. 1936, pg. 513).
309. *D. Gusti*: Școli de conducători de cămine culturale (Curierul, II. 26 Iul. 1936).
310. *P. Ștefănuță*: Bibliotecile țărănești din Nișcani (Studiu statistic) (Bul. I. S. R. Basarabia, I. 1937, pg. 295—328).
311. *D. Barbu*: Probleme școlare în satele Nișcani, Iurceni și Stolniceni din jud. Lăpușna (Bul. I. S. R. Basarabia, I. 1937, pg. 273—294).
312. *I. Measnicov*: Raportul între știința de carte și numărul învățătorilor în România (Soc. Rom. II. 2—3. Febr.—Mart. 1937, pg. 112—119).
313. *I. Measnicov*: Știința de carte la Leșu-Năsăud (Soc. Rom. II. 7—8, Iulie—Aug. 1937, pg. 354—358).
314. *D. Gusti*: Școala de echipieri (Curierul, IV. 30 Mart. 1938).
315. *D. Gusti*: Conducătorii de Cămine Culturale la Pietriș (Curierul, IV. 15 Mai 1938).
316. *D. Barbu*: Starea culturală la Copanca. Școala și Căminul (Bul. I. C. S. Reg. Chișinău, II. 1938, pg. 443—483).
317. *Gh. Boran*: Raport monografic asupra școlii primare de stat din Ohababistra, jud. Severin (Rev. I. S. Banat, VII. 25. Ian.—Mart. 1939, pg. 21—42).

318. *Ion Donat*: Cultura populară în Oltenia (Soc. Rom. IV. 4—6, April.—Iun. 1939, pg. 167—170).
319. *A. Golopenția*: Starea culturală și economică a populației rurale din România (Rev. de Igienă-Socială, X. 1—6, Ian.—Iunie 1940, număr festiv, pg. 212—263. Extras).
320. *N. Argintescu*: Contribuții la problema gustului popular (Arhiva, X. 1—4. 1932, pg. 428—442).
321. *Mac Constantinescu*: Ceramica populară (Arhiva, X. 1—4. 1932, pg. 405—412).
322. *Lena Constante*: Iconarul Savu Moga (Boabe de grâu, III. 11. Nov. 1932, pg. 586—588).
323. *Floria Capsali*: Jocurile din comuna Fundul Moldovei (Arhiva, X. 1—4. 1932, pg. 413—427).
324. *Al. Dima*: Realitățile sociale ale artei (Omagiu Prof. D. Gusti, Arhiva XIV. 1936, pg. 760—782).
325. *Lena Constante*: Varvara Gușe, sușița din Șanț (Soc. Rom. I. 3. Mart. 1936, pg. 35—39).
326. *I. Antonovici*: Ornamentarea interioarelor în satul Nișcani (Bul. I. S. R. Basarabia. I. 1937, pg. 329—336).
327. *I. Antonovici*: Răstignirile (Troițele) din satul Nișcani (Bul. I. S. R. Basarabia I. 1937, pg. 337—343).
328. *Lena Constante*: Pictura pe sticlă în satul Drăguș (Artă și tehnică grafică, Caietul 6. Dec. 1938. Martie 1939, p. 59—74).
329. *P. Ștefănuță*: Hora în regiunea Iurcenilor (Soc. Rom. III. 10—12. Oct.—Dec. 1938, pg. 534—537).
330. *I. Antonovici*: Impodobirea interioarelor din Copanca (Bul. I. C. S. Reg. Chișinău, II, 1938, pg. 545—548).
331. *Marcel Olinescu*: Portul sătenilor din regiunea Șiria, județul Arad (Soc. Rom. IV. 4—6. April.—Iun. 1939, pg. 275—280).
332. *Elisabeta Ulmeanu*: Aspecte din com. Cotârgași. Jud. Neamț, și portul femeiesc (Curierul S. S. 27 Aug. 1939).
333. *Al. Dima*: Conceptul de artă populară, (Fundatia pentru Literatură și artă Regele Carol II, București 1939, 234 pg.).
334. *Elena Secoșan*: Izvoade almăjene (Rev. I. S. Banat. VIII. 28—29. Febr.—Mart. 1940 pg. 115—133 — urmează).
335. *Mihai Pop*: Contribuții la studiul limbilor speciale din Cornova Păsăreasca (Arhiva, X, 1—4. 1932, pg. 443—446).
336. *I. Uonea*: Observații ale unui nespecialist asupra graiului din Clopotiva (Soc. Rom. IV. 1—3. Ian. Mart. 1939).
337. *I. Vintilescu*: Numiri de grupări regionale din Mehedinți și Vrancea (Soc. Rom. IV. 1—3. Ian.—Mart. 1939, pg. 76—81).
338. *Florian Bădoiu*: Inceputuri muzicale la Leșu (Soc. Rom. I. 10. Oct. 1936, pg. 40—41).
339. *Ilarion Cocișiu*: Despre răspândirea geografică a unui cântec de stea (Soc. Rom. III. 10—12. Oct.—Dec. 1938, pg. 537—545).

340. *V. Popovici*: Cântecul popular la Copanca, (Bul. I. C. S. Reg. Chişinău. II, 1938, pg. 533—544).
341. *Emil Turdeanu*: Un manuscris miscelaneu necunoscut (Arhiva. X. 1—4. 1932, pg. 381—404).
342. *Florea Florescu*: Un Apocalips maramureşan — Cuvânt de arătare pentru viaţa patriarhului Avram (Soc. Rom. I. 3. Mart, 1936, pg. 40—41).
343. *C. Brăiloiu*: Dealul Mohului. Cântec ritual la claca secerişului, când se face „buzduganul“ (Soc. Rom. I. 2. Febr. 1936, pg. 10).
344. *C. Brăiloiu*: Cântec ritual la sfârşit de clacă (Soc. Rom. I. 3. Mart. 1936, pg. 19).
345. *Ştefania Cristescu*: Descântec de dragoste şi joc (Soc. Rom. 4. April. 1936, pg. 18).
346. *I. Cazan*: Strigătură (Soc. Rom. I. 4. April, 1936, pg. 10).
347. *P. Ştefănuţă*: Basmul la Iurceni (Soc. Rom. I. 4. April. 1936, pg. 30—32).
348. *C. Brăiloiu*: Lazărul (Soc. Rom. I. 6. Mai 1936, pg. 18).
349. *I. C. Cazan*: Potecuţa din pădure (Soc. Rom. I. 7—9, Iul.—Sept. 1936, pg. 8).
350. *I. C. Cazan*: Strigături din Şanţ (Soc. Rom. 7—9. Iul.—Sept. 1936, pg. 80—84).
351. *I. C. Cazan*: Descânteca plugului (Soc. Rom. I. 7—8. Iul.—Sept. 1936, pg. 61).
352. *Dumitru Imbrescu*: Cântecul lui Mantu la Glimboea (Soc. Rom. I. 11. Nov. 1936, pg. 39—42).
353. *Const. D. Gib*: Colindă din Şanţ-Năsăud (Soc. Rom. I. 12. Dec. 1936, pg. 14).
354. *D. Imbrescu*: Crăciunul în colindă (Soc. Rom. I. 12. Dec. 1936, pg. 39—47).
355. *C. Brăiloiu* şi *H. H. Stahl*: Vicleiul din Târgu-Jiu (Soc. Rom. I. 12. Dec. 1936, pg. 15—32. Tiraj separat cu partea a doua inedită — Tiparul Universitar, 36 pg).
356. *Zina Apostolescu-Imbrescu*: Colinde de Crăciun (Soc. Rom. II. 1. Ian. 1937, pg. 11).
357. *Florea Florescu*: Doine şi strigături din Maramureş (Soc. Rom. III. 1. Ian. 1937, pg. 19).
358. *I. C. Cazan*: Un document folcloric: Peştii pe brazdă (Soc. Rom. II. 2—3. Febr.—Mart. 1937, pg. 137—138).
359. *Al. Dima*: Sociologie şi folclor (Soc. Rom. II. 5—6. Mai—Iun. 1937, pg. 234—237).
360. *P. Ştefănuţă*: Două variante basarabene la basmul „Harap Alb“ al lui I. Creangă (Bul. I. S. R. Basarabia, I. 1937, pg. 361—392).
361. *E. Bernea*: Agenţii actelor rituale (Societ. de mâine, VIII. 19. Dec. 1931, pg. 366—367).
362. *C. Brăiloiu*: Despre bocetul dela Drăguş (Arhiva, X 1—4. 1932, pg. 280—359).

363. *Dochia Ioanovici*: Considerații statistice asupra vrăjitoriei satului Runcu (Arhiva, X. 1—4. 1932, pg. 360—370).
364. *Ștefania Cristescu*: Practica magică a descântatului de „strâns” în satul Cornova (Arhiva, X. 1—4. 1932, pg. 371—380).
365. *E. Bernea*: Actele rituale după forma lor de expresie (Societ. de de mâine. XI. 4—5. April.—Mai, 1934, pg. 72—73).
366. *E. Bernea*: Botezul în satul Cornova. Incercare de interpretare sociologică (Țara Bârsei, VI. 3. Mai—Iunie 1934, pg. 229—239 și 4. pg. 357—368).
367. *H. H. Stahl*: O mască (Criterion I. 2. 1934).
368. *Ștefania Cristescu*: L'agent magique dans le village de Cornova, Bessarabie (Mélanges D. Gusti, Arhiva XIII. 1936, pg. 119—137).
369. *H. H. Stahl*: Cununa în satul Șanț. Material cules de C. Brăiloiu, H. Brauner, I. Cazan, I. Cociș, Șt. Cristescu, V. Sasu, H. H. Stahl — redactat de H. H. Stahl (Soc. Rom. 2. Febr. 1936, pg. 11—21).
370. *Ștefania Cristescu*: Frecvența formulei magice în satul Cornova (Soc. Rom. I. 4. April. 1936, pg. 11—18).
371. *Ștefania Cristescu*: Cum descântă „de întors” Ana Dănilă în Satul Șanț (Soc. Rom. I. 5. Mai 1936, pg. 36—39).
372. *Florea Florescu*: „Meșteșugul” fetelor din Leșu-Năsăud, când nu vin flăcăii la șezătoare (Soc. Rom. I. 10. Oct. 1936. pg. 42).
373. *Valeriu Butura*: Credințe în legătură cu cultura grâului la Românii din Transilvania (Soc. Rom. II. 7—8, Iul. Aug. pg. 358—362).
374. *Lucia Chirulescu*: Anul Nou al unei familii din burghezia rurală (Soc. Rom. II. 11—12. Nov.—Dec. 1937, pg. 546—547).
375. *E. Bernea*: Punerea vâstreii (Anuarul Soc. Stud. în Geogr. Soveja, X. și XI. 1938, pg. 46—52).
376. *Petre Ștefănuță*: Obiceiuri și credințe dela Nișcani în legătură cu locuința (Soc. Rom. III. 7—9. Iul.—Sept. 1938, 366—369).
377. *Mihai Pop*: Călușarii români la Londra și realitatea folklorică a Bucureștilor (Soc. Rom. III. 10—12. Oct.—Dec. 1938, pg. 561—564).
378. *P. Ștefănuță*: Datele de Crăciun și Anul Nou pe Valea Nistrului de Jos (Bul. I. C. S. Reg. Chișinău, II. 1938, pg. 485—532).
379. *Florea Florescu*: Ceremonia agrară a cununii în Munții Apuseni (Soc. Rom. IV. 4—6. April.—Iun. 1939, pg. 283—286).
380. *Ion Chelcea*: Obiceiuri de peste an în două sate din Almăj-Pătăș și Borlovenii Vechi, Caraș (Soc. Rom. IV. 4—6, April.—Iun. 1939, pg. 253—271).
381. *Ștefania Cristescu-Golopenția*: Gospodăria în credințele și riturile magice ale femeilor din Drăguș (Făgăraș). (Extras din monografia Drăguș, un sat din Țara Oltului — sub tipar. VIII+116 pg. București 1940).
382. *H. H. Stahl*: Despre Inochentie și Inochentism (Arhiva, X, 1—4. 1932, pg. 175—182).

383. *E. Bernea*: Contribuții la problema calendarului în satul Cornova. (Arhiva, X. 1—4. 1932, pg. 191—205).
384. *S. Roșca*: Problema calendarului îndreptat în satul Nișcani (Bul. I. S. R. Basarabia, I. 1937, pg. 345—630).
385. *Melentse Șora*: Observări asupra vieții religioase morale, notate în com. Sârbova (Rev. I. S. Banat. VI. 21. Ian.—Mart. 1938, pg. 29—40).
386. *V. Petrescu-Craiova*: „Pocăiții“ dela Ghindeni-Dolj (Soc. Rom. III. 1—3. Ian.—Mart. 1938, pg. 47—49).
387. *Ion Popovici*: Din hârtiile unui episcop sătesc din Banat (Soc. Rom. III. 10—12. Oct.—Dec. 1938, pg. 556—560).
388. *Florea Florescu*: Acțiunea misionară a unui greco-catolic în Maramureș (Soc. Rom. IV. 1—3. Ian.—Mart. 1939, pg. 83—85).
389. *Octav Iosif*: Problemele sociologiei religioase (Rev. de Filosofie, vol. XXIV. 3—4. Iul.—Dec. 1939, pg. 229—267).

XI. MANIFESTARI MORALE ȘI JURIDICE

390. *D. Gusti*: Egoismus und Altruismus. Zur soziologischen Motivation des praktischen Wollens (Vierteljahrsschrift für wissenschaftliche Philosophie und Soziologie. Jahrg. 28. 1904. Extras XI+67 pg.).
391. *Rom. Cotaru*: Etica Drăgușenilor (Soc. Rom. III. 7—9. Iul.—Sept. 1938, pg. 310—338).
392. *V. Cotigă*: Infracțiuni și reacțiuni morale la Copanca (Bul. I. C. S. Reg. Chișinău, II. 1938, pg. 599—606).
393. *D. Gusti*: Die Grundbegriffe des Pressrechts. Eine Skizze (Schweizerische Zeitschrift für Strafrecht, Jahrg. 18. pg. 400. Desvoltată în Die Grundbegriffe des Pressrechts. Eine Studie zur Einführung in die pressrechtlichen Probleme, in Abhandlungen der Kriminalistischen Seminars der Universität Berlin. Neue Folge. 5 Band. IV Heft. 1908).
394. *Xenia Costa-Foru* și *H. H. Stahl*: Caracterul devălmaș al familiei nerejene (Arhiva, X. 1—4. 1932, pg. 447—462).
395. *H. H. Stahl*: Sistemul onomastic drăgușan (Arhiva, XII. 1—2. 1934, pg. 83—95).
396. *Adrian C. Brudariu*: Monografia comunei Belinți. Cercetări asupra manifestărilor etico-juridice (Soc. Rom. I. 7—9. Iul.—Sept. 1936, pg. 37—55).
397. *Ilie Radu*: Monografia satului Belinț. Probleme juridice în legătură cu familia (Soc. Rom. I. 11. Nov. 1936, pg. 22—30).
398. *Constantin Stănică*: Hotarul satului Orodol-Dolj (cu trei anexe) (Soc. Rom. II. 1. Ian. 1937, pg. 28—31).
399. *Iosif Ivan*: Situația din Clisura și litigiul româno-jugoslav (Soc. Rom. II. 7—8. Iul.—Aug. 1937, pg. 341—354).
400. *H. H. Stahl*: Rusețu-Brăila, un sat din câmpia românească. Re-

- gimul de proprietate agrară (Soc. Rom. II. 7—8. Iul.—Aug. 1937, pg. 284—288).
401. *Iosif Jvan*: Un sat expansiv, Căianul-Mic din Someș. Regimul proprietăților (Soc. Rom. II. 9—10. Sept.—Oct. 1937, pg. 439—442).
402. *H. H. Stahl*: Bornes, limites et signes de propriétés champêtres. Notes de folkloré juridique roumain (Comunicare la Congr. Intern. de Folklor. 1938).
403. *Gh. Serafim*: Impărțirea pe moșii și pe trupuri de moșie a satului Negoești-Mehedinți (Soc. Rom. III. 1—3. Ian.Mart. 1938, pg. 32—35).
404. *Iosif Jvan*: Evoluția proprietăților în comuna Șanț (Soc. Rom. III. 7—9. Iul.—Sept. 1938, pg. 348—351).
405. *V. Cotigă*: Situația judiciară a pământurilor la Copanca (Bul. I. C. S. Reg. Chișinău, II. 1938, pg. 549—598).
406. *H. H. Stahl* și *Gh. Serafim*: O situație juridică intolerabilă: neorganizarea obștiilor răzășești din Vrancea (Soc. Rom. IV. 1—3. Ian.—Mart. 1930, pg. 8—22).
407. *Iosif Jvan*: Problema pădurilor posesorale din Transilvania-Banat (Soc. Rom. IV. 4—6. April.—Iun. 1939, pg. 294—297).
408. *Emil Botiș*: Judecătorile comunale în Almăj (Rev. I. S. Banat, VIII. 1940. 27. Ian. pg. 33—39 și 28—29. Febr.—Mart. pg. 156—162).

XII. MANIFESTARI POLITICE ȘI ADMINISTRATIVE

409. *D. Gusti*: Sociologia războiului, (Sfetea, București, 1915, 108 pg.).
410. *D. Gusti*: Comunism, socialism, anarhism, sindicalism și bolșevism. Clasificarea sistemelor privitoare la societatea viitoare (Arhiva, II. 1—3. April.—Oct. 1920. pg. 294—353. Publ. și în Sociologia militans, pg. 470—536).
411. *D. Gusti*: Partidul politic. Sociologia unui sistem al partidului politic (Arhiva, IV. 4—5. 1922, pg. 423—454. Publ. și în Sociologia militans, pg. 121—142. Anexă: Câteva indicații bibliografice).
412. *D. Gusti*: Individ, societate și stat în constituția viitoare (în Noua Constituție a României, I. S. R. București, 1922, pg. 410—425. Publ. și în Sociologia militans, pg. 100—116).
413. *D. Gusti*: Problema federației statelor europene. Cu anexă: Documents relatifs à l'organisation d'un régime d'union fédérale européenne (Arhiva, IX. 1—3. 1930, pg. 1—22. Publ. și în Sociologia militans, pg. 255—313).
414. *Anton Golopenția*: Die Information der Staatsführung und die überlieferte Soziologie, (Brașov, 1937, 74 pg.).
415. *A. Golopenția*: Contribuția științelor sociale la conducerea politicii externe (Soc. Rom. II. 5—6. Mai—Iun. 1937, pg. 193—196).
416. *I. Conea*: O știință nouă: Geopolitica (Soc. Rom. II. 9—10. Sept.—Oct. 1937, pg. 385—418).

417. *I. Conea, A. Golopenția și M. Popa-Vereș*: Geopolitica, (ed. Ramuri, Craiova, 1939, 133 pg.).
418. *D. Gusti*: Die Donaufrage (Preussische Jahrbücher, Bd. 118. Heft 2. 1904, pg. 235).
419. *H. H. Stahl*: Sociologie și asistență (Rev. Asistență Socială, IV. 1—2. 1932).
420. *Nicolae Conț*: Nerejul în războiu. Un fragment. (Arhiva X. 1—4. 1932, pg. 463—479).
421. *D. Papadopol*: Problema democrației selective în sociologia românească (Omagiu Prof. D. Gusti, Arhiva XIV. 1936, pg. 1046—1069).
422. *O. Neamțu*: Drumul spre sate al tineretului maghiar din Ardeal (Soc. Rom. I. 2. Febr. 1936, pg. 24—30).
423. *Constantin V. Micu*: Viața politică a unui sat din Năsăud (Soc. Rom. II. 9—10. Sept.—Oct. 1937, pg. 459—465).
424. *Florea Florescu*: Tăcerea în privința Românilor de peste hotare (Soc. Rom. II. 11—12. Nov.—Dec. 1937, pg. 532—534).
425. *Florea Florescu*: Problema Moșilor. Sugestii pentru un plan de refacere, (București, 1938).
426. *D. Gusti*: Necesitatea reorganizării Bibliotecii Centrale de pe lângă Universitatea din Iași, 1913.
427. *D. Gusti*: Program studențesc pentru organizarea vieții universitare. Pregătit de Seminarul de Sociologie sub conducerea d-lui Prof. D. Gusti (Arhiva, V. 1—2, 1924, pg. 174—191).
428. *D. Gusti*: Problema organizării muncii culturale. Răspuns la ancheta organizată de ziarul Universul, 1927 (Arhiva, VIII. 1—3, 1929, pg. 487—524).
429. *D. Gusti*: Misiunea monografiilor sociologice. Idei din cuvântarea de deschidere a muzeului organizat de Seminarul de Sociologie. (Societ. de mâine, V. 22—24. 1928, pg. 400—401).
430. *D. Gusti*: Politica culturii și statul cultural. Cu anexe: Aspecte ale unei politici a culturii (în Politica culturii, I. S. R. București, 1930, pg. 473—486 și 486—524).
431. *I. Ciolan*: Cooperația în Universitatea din București (în Politica Culturii, I. S. R. București, 1930, pg. 507—511).
432. *D. Gusti și M. Popescu-Spineni*: Indreptar pentru studentul dela Facultatea de Filosofie și Litere din București, (Ed. Facultatea de Filosofie și Litere, București 1931, 220 pg.).
433. *D. Gusti*: Politica școlară și culturală a statului (Parlamentul Românesc, IV. 124—126, 1933).
434. *D. Gusti*: Politica școlară în cadrul statului cultural (în Problemele actuale în știința și învățământul economic, Muguri, București, 1933, pg. XI—XXXI).
435. *D. Gusti*: Un an de activitate la Ministerul Instrucțiunii, Cultelor și Artelor 1932—1933, (București 1934, 1562 pg. In colab.)
436. *D. Gusti*: Echipe studențești la sate (în Echipe studențești la

- sate, Fund. Cult. Reg. „Principele Carol“, Cartea Căminului Cultural, 1934).
437. *D. Gusti*: Idei călăuzitoare pentru munca culturală la sate (Căminul, I. 1. Nov. 1934, pg. 3).
438. *D. Gusti*: Die königlichen Stiftungen Rumäniens. Vortrag für seine Ernennung zum Ehrendoktor der Staatswissenschaften der Philosophischen Fakultät der Universität Leipzig, (Al. Edelmann, Leipzig, 1935, 15 pg.).
439. *D. Gusti*: Les Fondations Culturelles Royales de Roumanie. Communication faite à l'Académie des Sciences morales et politiques. (Bulletin Séances et travaux, Sept.—Oct. 1935, pg. 225—245).
440. *D. Gusti*: Temeiul muncii echipelor studențești: monografia (Curierul, I. 27 Iulie 1935).
441. *D. Gusti*: Chezășia unei munci rodnice: Căminul Cultural (Curierul, I. 6 Aug. 1935).
442. *D. Gusti*: Considerații în legătură cu un concurs universitar. Documente și propuneri pentru modificarea legii și a regulamentului (Soc. Rom. I. 3. Mart. 1936, pg. 1—19).
443. *D. Gusti*: Invățăminte și perspective din munca echipelor studențești (Soc. Rom. I. 2. 1936, pg. 1—5).
444. *D. Gusti*: Cunoașterea sociologică și acțiunea culturală. Insemnătatea lor pentru viața națională și de stat (Soc. Rom. I. 4. 1936, pg. 1—6).
445. *D. Gusti*: Intemeierea științifică și încoronarea etică a muncii noastre (Curierul, 19 Iulie 1936).
446. *D. Gusti*: Întâlnirea județeană a Căminelor Culturale (Căminul, III. 23 Aug. 1936).
447. *H. H. Stahl*: Metoda de lucru a echipelor cu satul și Căminul (Soc. Rom. I. 12. Dec. 1936, pg. 34—36).
448. *D. Gusti*: Despre știința națiunii românești și Serviciul Social obligator al studențimii (Soc. Rom. II. 1. Ian. 1937, pg. 1—4).
449. *O. Neamțu*: Propuneri pentru organizarea muncii obștești în România. Experiența Fundației Regale „Principele Carol“. (Soc. Rom. II. 7—8. Iul.—Aug. 1937, pg. 317—322).
450. *D. Gusti*: Plan de acțiune pentru 1938 (Soc. Rom. III. 1—3. Ian.—Mart. 1938, pg. 1—4).
451. *D. Gusti*: Serviciul Social (Soc. Rom. III. 7—9. Iul.—Sept. 1938, pg. 295—299).
452. *D. Doțaru*: Reforme în spiritul Serviciului Social la Ministerul Educației Naționale (Soc. Rom. III. 10—12, Oct.—Dec. 1938, pg. 565—568).
453. *D. Gusti*: Cunoaștere și acțiune în serviciul Națiunii, vol. I. 271 pg. vol. II. 261 pg., (Fundația Culturală Regală „Principele Carol“, Cartea Echipelor, 1939. Cuprinde și articole publicate în Curierul, Căminul, Soc. Rom.).
454. *D. Gusti*: Bazele științifice ale Serviciului Social. Comunicare

- la Academia de Științe Morale și Politice a Franței (Soc. Rom. IV. 1—3. Ian.—Mart. 1939, pg. 1—8).
455. *H. H. Stahl*: Pentru sat, (Fund. Culturală Reg. „Principele Carol”, București, 1939, 194 pg.).
456. *D. Gusti*: Considerations on the Social Service Law in Rumania (Columbia University Press, 1939).
457. *D. Gusti*: Directive pentru campania anului 1939 (Curierul S. S. 6 Aug. 1939).
458. *D. Gusti*: Universitatea vie a vieții și muncii românești (Curierul S. S. 13 Aug. 1939).
459. *I. Measnicov*: Situația funcționarilor de stat, (Soc. Rom. III. 1—3. Ian.—Mart. 1938, pg. 23—26).
460. *D. Gusti*: Participarea satului la organizarea țării (Soc. Rom. III. 4—6. April.—Iun. 1938, pg. 103—104).
461. *A. Golopenția*: Rolul științelor sociale în noua tehnică administrativă (Soc. Rom. III. 4—6. April.—Iun. 1938, pg. 246—248).
462. *I. Measnicov*: Portret statistic al ținuturilor (Soc. Rom. III. 4—6. April.—Iun. 1938, pg. 230—238).
463. *I. Conea*: Sugestii și indicații geo-istorice pentru numirea și determinarea marilor unități administrative ale României (Soc. Rom. III. 4—6. April.—Iun. 1938, pg. 239—246).

XIII. UNITAȚI ȘI RELAȚII

464. *Traian Herseni*: Sociologia distanței (Societ. de mâine, VIII. 3—4. Febr.—Mart. 1931, pg. 77—78).
465. *Traian Herseni*: Distanța socială (Societ. de mâine, VIII. 10—11. Iun. 1931, pg. 247—249).
466. *Traian Herseni*: Alte distanțe sociologice (Societ. de mâine, VIII. 16—17. Sept. 1931, pg. 313—314).
467. *D. Gusti*: Originea și ființa Societății Națiunilor. Cu anexă: Sistem de bibliografie științifică a Societății Națiunilor (în Politica externă a României, I. S. R. București. pg. 347—394 și în Sociologia militans, pg. 206—228, 228—254).
468. *D. Gusti*: Problema Națiunii (Arhiva, I. 2—3. 1919. pg. 547—577 și în Sociologia militans, cu anexă: Câteva completări bibliografice, pg. 160—193, 194—199).
469. *D. Gusti*: Ființa și menirea academiilor. Discurs de recepție la Academia Română, Ac. Rom. București, 1923, 37 pg. (Publ. și în Sociologia militans, pg. 395).
470. *D. Gusti*: Universitatea Socială. Necesitatea culturii sociale și politice în Universitate (Rev. Universitară, 2. 1926 și Cuvânt introductiv la Călăuza Studentului, 1928).
471. *D. Gusti*: Sociologia unităților sociale. Comunicare la Congres. Intern. de Soc. Bruxelles 1935, (Soc. Rom. I. 6. 1936, pg. 1—6).
472. *Roman Cressin*: Ancheta sociologică asupra vieții studentești (Omagiu Prof. D. Gusti, Arhiva XIV. 1936, pg. 633—747).

473. *V. Tufescu*: Un oraș în declin: Botoșanii (Soc. Rom. III. 10—12. Oct.—Dec. 1938, pg. 468—518).
474. *Vasile Ilea*: Orașul Sighet (Soc. Rom. IV. 1—3. Ian.—Mart. 1939, pg. 48—59).
475. *H. H. Stahl*: Un sat din Transilvania: Drăgușul. (Boabe de grâu, IV. 3. Mart. 1933, pg. 147—154).
476. *Pavel Ungureanu și Dumitru Dogaru*: Contribuții la monografia satului Năpădeni (Echipe studențești la sate. Program de lucru și rezultate, Cartea Căminului Cultural, Fund. „Principele Carol” București 1934, pg. 237—280).
477. *Petru Bartoș*: Un sat expansiv, Căianul-Mic din Someș. Fața de azi și evoluția în ultimul secol (Soc. Rom. II. 9—10. Sept.—Oct. 1937, pg. 430—439).
478. *S. Bogos*: Nișcanii în lumina datelor statistice (Bul. I. S. R. Basarabia, I. 1937, pg. 219—231).
479. *H. Haufe*: Rușețu-Brăila — un sat din câmpia românească. Structura socială (Soc. Rom. II. 7—8. Iul.—Aug. 1937, pg. 277—284).
480. *Dumitru Dogaru*: Năpădenii, un sat de mazili din Codru (Soc. Rom. II. 7—8. Iul.—Aug. 1937, pg. 288—299).
481. *Florea Florescu*: Vidra, un sat de Moși (Soc. Rom. II. 7—8. Iul.—Aug. 1937, pg. 299—306).
482. *Ion Gh. Popescu*: Clopotiva, un sat din Țara Hațegului (Soc. Rom. II. 7—8. Iul.—Aug. 1927, pg. 307—316).
483. *Ion Vintilescu*: Merișor, un sat de „Momârlani” de pe pragul poizii sud-estice a Țării Hațegului (Soc. Rom. II. 11—12. Nov. Dec. 1937, pg. 502—507).
484. *Florea Florescu*: Cusuiul din Vale, o colonie de Români timoceni din Cadrilater (Soc. Rom. III. 4—6. April.—Iun. 1938, pg. 170—180).
485. *Marin Cernea*: Atmageaua tătărească, o colonie de Megleniți din Cadrilater (Soc. Rom. III. 4—6. April.—Iun. 1938, pg. 181—189).
486. *Sergiu Ludescu*: Coloniștii din jurul Capului Caliacra (Soc. Rom. III. 10—12. Oct.—Dec. 1938, pg. 522—528).
487. *Gh. I. Ciorănescu*: Lunca, satul de fabricanți de preșuri și velințe din Dâmbovița (Soc. Rom. III. 7—9. Iul.—Sept. 1938, pg. 339—343).
488. *Mircea Stăncescu*: Un sat de foști moșneni în câmpia românească. Poiana de lângă Ialomița. (Soc. Rom. III. 7—9. Iun.—Sept. 1938, pg. 344—348).
489. *T. A. Știrbu*: Vălenii de lângă Prut (Soc. Rom. III. 10—12. Oct.—Dec. 1938, pg. 518—521).
490. *D. Gusti*: Starea de azi a satului românesc. Întăiele concluzii ale cercetărilor întreprinse în 1938 de Echipele Regale Studențești (Soc. Rom. III. 10—12. Oct.—Dec. 1938, pg. 431—436).
491. *Miron Constantinescu*: Întăia înfățișare a satului cercetat de Școala de Comandanți Pietriș (Curierul Ș. S. 2 Iulie 1939).

492. *Natașa R. Popovici*: Satul Holda (Curierul S. S. 9 Iulie 1939).
493. *George Meniuc*: Sat de clăcași: Delacheu (Curierul S. S. 16 Iul. 1939).
494. *Mircea Tiriung*: O comună în plin progres — Intâia înfățișare a rezultatelor cercetării Școlii de Comandanți Poiana-Câmpina (Curierul S. S. 16. Iul. 1939).
495. *C. G. Pavel*: Seliștea — Intâia înfățișare a celuiilalt sat studiat de Școala de Comandanți S. S. Pietriș (Curierul S. S. 16. Iul. 1939).
496. *Alex. Scripnic*: Plaiurile Bucovinei: Fundul Moldovei (Curierul S. S. 20 Aug. 1939).
497. *Traian Herseni*: Sociologia vecinătății (Societ. de mâine, VIII. 6—7. April. 1931, pg. 141—142).
498. *H. H. Stahl*: Vecinătățile din Drăguș (Soc. Rom. I. 1. Ian. 1936, pg. 18—31).
499. *Florea Florescu*: Românii din dreapta Dunării (Soc. Rom. II. 5—6. Mai—Iun. 1937, pg. 230—234).
500. *Xenia Costa-Foru*: Quelques aspects de la vie familiale en Roumanie (Mélanges D. Gusti, Arhiva. XIII. 1936, pg. 113—118).
501. *H. H. Stahl*: Rudenia spirituală din nașie la Drăguș (Soc. Rom. 7—9. Iul.—Sept. 1936, pg. 25—36).
502. *R. Cressin*: Monografia comunei Șanț: Familia (Soc. Rom. I. 7—9. Iul.—Sept. 1936, pg. 56—61).
503. *D. Barbu*: Căsătoria și raporturile etnice dintre Moldoveni și Ruși la Copanca (Bul. I. C. S. Chișinău. II. 1938, pg. 213—246).
504. Școala de comandante Broșteni-Neamț, Seria II. 1939 (sub cond. N. Popovici-Raiski): Familia și copilul într'un sat din Neamț (Soc. Rom. IV. 4—6. April.—Iun. 1939, pg. 217—242).
505. *D. C. Amzăr*: Sociologia șezătorii (Arhiva, IX. 4. 1931, pg. 516—575).
506. *Traian Herseni*: Observații sociologice privitoare la copiii din Drăguș (Arhiva, XI. 1—4, 1933, pg. 51—93).
507. *Traian Herseni*: Clubul Husarilor (Arhiva, XII. 3—4, 1935, pg. 437—461).
508. *Traian Herseni*: Ceata feciorilor din Drăguș (Soc. Rom. I. 12. Dec. 1936, pg. 1—14).
509. *Elena Nicolae*: Cetele de colindători la Văleni-Muscel (Soc. Rom. II. 11—12, Nov.—Dec. 1937, pg. 545—546).
510. *Valeria C. Stănculescu*: Cetele de colindători la Dițești-Prahova (Soc. Rom. II. 11—12. Nov.—Dec. 1937, pg. 543—545).
511. *Ion F. Nicolae*: Cetele de colindători la Oltești-Olt, în iarna 1935/36 (Soc. Rom. II. 11—12, Nov.—Dec. 1937, pg. 537—543).
512. *Ana Vultureanu*: Cetele de colindători la Luptătoru-Ilfov (Soc. Rom. II. 11—12. Nov.—Dec. 1937, pg. 535—537).
513. *Gh. Reteganul*: Jocul de Crăciun al tineretului la Căianul-Mic, Someș (Soc. Rom. III. 10—12, Oct.—Dec. 1938, pg. 545—548).

514. *Traian Herseni*: Categoriile sociale cornovene (Arhiva, X. 1—4. 1932, pg. 528—543).
515. *I. Conea*: Nemeși și rumâni în Clopotiva (Soc. Rom. I. 3. Mart. 1936, pg. 30—33).
516. *Florea Florescu*: Jițurile unei biserici din Țara Moșilor mijloc de a surprinde ierarhia din sat (Soc. Rom. III. 1—3. Ian.—Mart. 1938, pg. 45—47).
517. *Domnica I. Păun*: Țiganii în viața satului Cornova (Arhiva, X. 1—4. 1932, pg. 521—527).
518. *Aurel Boia*: Integrarea Țiganilor din Șanț-Năsăud în comunitatea românească a satului (Soc. Rom. III. 7—9. Iul.—Sept. 1938, pg. 351—365).
519. *Cornelia M. Ionescu*: Ungurenii dela Vaidenii-Vâlcea (Soc. Rom. II. 11—12. Nov.—Dec. 1937, pg. 555—559).
520. *Mihail Beloiu*: Viața Turcilor într'un sat din Cadrilater: Caraezechioi din Durostor (Soc. Rom. III. 4—6. April.—Iun. 1938, pg. 190—208).
521. *Alexandru Gruia*: Elementul sârb din Clisura-Banat (Soc. Rom. IV. 4—6. April.—Iun. 1939, pg. 280—283).
522. *Ion Zamfirescu*: Contribuții la cercetarea unei gospodării țărănești din satul Cornova (Arhiva, X. 1—4. 1932, pg. 480—520).
523. *Traian Herseni*: Stâna din Munții Făgărașului (Boabe de grâu, V. 6. 1934, pg. 336—359).
524. *Gh. Radu*: Păstoritul pe Valea Doamnei (în Echipe studențești la sate. Program de lucru și rezultate. Cartea Căminului Cultural, Fund. Cult. Reg. Principele Carol, București, 1934, pg. 361—380).
525. *Gh. Radu*: Contribuțiuni la studiul stânilor din România. Biblioteca zootehnică, nr. 18. București 1935, 82 pg.
526. *Ion I. Oșel*: Cercetări asupra păstoritului în Vrancea, Bibl. Zootehnică, nr. 22, București 1936, 86 pg.
527. *Alexandru I. Georgioni*: Cercetări asupra păstoritului în Maramureș. Bibl. Zootehnică, nr. 24, București 1936, 120 pg.
528. *Traian Herseni*: Stâni nerejene (Soc. Rom. I. 7—9. Iul.—Sept. 1936, pg. 12—24).
529. *Traian Herseni*: L'organisation pastorale en Roumanie (Mélanges, D. Gusti, Arhiva XIII. 1936, pg. 242—256).
530. *Traian Herseni*: Gospodării țărănești din Nereju (Soc. Rom. I. 11. Nov. 1936, pg. 7—21).
531. *Traian Herseni*: Câteva date privitoare la o cârciumă țărănească (Arhiva XV. 1—2. 1937, pg. 138—156).
532. *Florea Florescu*: Târgul de pe Muntele Găina (Soc. Rom. II. 9—10. Sept.—Oct. 1937, pg. 418—430).
533. *Florea Florescu*: Cetele de secerătoare din Cuhea-Maramureș (Soc. Rom. II. 11—12. Nov.—Dec. 1937, pg. 507—511).

XIV. PROCESE SOCIALE

534. *A. Golopenția*: Aspecte ale desfășurării procesului de orășenizare a satului Cornova (Arhiva, X. 1—4. 1932, pg. 544—572).
535. *A. Negrea*: Procesul de emigrare a Drăgușenilor în America (Arhiva XI. 1—4. 1933, pg. 94—130).
536. *G. Vlădescu-Răcoasa*: Débuts d'industrialisation d'un village roumain. Communication au XII Cong. Inter. de Soc. Bruxelles, Août 1935. (Mélanges D. Gusti, Arhiva XIII. 1936, pg. 470—473).
537. *Mihai Pop*: Semnele formării unei noi burghezii bucureștene (Soc. Rom. II. 1. Ian. 1937, pg. 27—28).
538. *A. Golopenția*: Comentarii sociologice la prefacerile realității românești. Intregirea structurii sociale a României (Soc. Rom. III. 1—3. Ian.—Mart. 1938, pg. 82—84).
539. *A. Golopenția*: Gradul de modernizare al regiunilor rurale ale României (Soc. Rom. IV. 4—6. April.—Iunie 1939, 209—217).
540. *P. Guja*: Procesul de stratificare etnică la Copanca (Bul. I. C. S. Reg. Chișinău, II, 1938, pg. 271—283).
541. *Cornel Groșoreanu*: Influența industrializării asupra țăranului român (Soc. Rom. 1—3. Ian.—Mart. 1939, pg. 22—24).

Paula Herseni

ANEXA: SCRIERI STRAINE DESPRE ȘCOALA SOCIOLOGICĂ DELA BUCUREȘTI

1. *Archiv für Rechts-und Sozialphilosophie* 1937, Heft II. pg. 289—291 și 1938, Bd. XXXI, p. 396—398.
2. *Bányai Imre*: A D. Gusti-féle román szociologiai iskola (Școala sociologică a lui D. Gusti), Korunk, XI. 1936, 6. pg. 484—491.
3. *Harry Elmer Barnes — and Howard Becker*: Social Thought from Lore to Science. Vol. II Sociological Trends throughout the World, pg. 1091. VI. Roumania, The new Burst of Energy: Gusti.
4. *Roger Bastide*: O metodo monografico rumeno e as Pesquisas sociologicas no Brasil, o estado de Sao-Paulo, 9—11, Nov. 1939.
5. *H. Beutler*: Dorfforschung am grenzscheilheim Boberhaus, (Archives pour la Science et la Réforme sociales, XIII, 1936, 17—39).
6. *Dr. Bodor A.*: A falu megismerése (Cercetarea satului), A Magyar Társaság Falukutató Intézete, Budapest, 1934.
7. *Dr. Bodor A.*: Rural Analysis, Budapest, 1935.
8. *Dr. Bodor A.*: A Falukutatás vezérfonala (Călăuză pentru cercetarea satului) A Magyar Társaság falugutató, Budapest, 1935.
9. *C. Bouglé*: La convergence des Sciences Sociales et l'Esprit International, Paris, Hartman. Centre d'Etudes de Politique Etrangère, 1938.

10. *Braun Robert*: Maros-Csicsér (Cicir) 1935 — ben. in „Századunk“ p. 168—181, Budapest, 1936 Mai.
11. *Demeter Béla*: A roman ifjuság falumunkája (Interesul tinerimii române pentru sate), Erdélyi Fiatalok, 1931, 5—6.
12. *Europe Orientale L'*: N. 3—4. 1937, pg. 144—149.
13. *P. Fauconnet*: L'enseignement de la Sociologie, Bulletin de l'Institut Français de Sociologie, Séance du 9 déc. 1931, B. p. 11.
14. *Fogarasi Géza*: A roman ifjuság falumunkájáról (Munca rurală a tinerimii române), Erdélyi Fiatalok, 6. 1932.
15. *Gaál, Erno*: A romániai társadalmi munkaszolgálat (Serviciul Social român), Korunk, 3. 1939, pg. 224—227.
16. *Helmut Haufe und Helmut Klocke*: Volksbildung und Volksforschung in Rumanien, Der Zwiespruch, 1930, 10 Mai.
17. *Helmut Haufe*: Methode und Einsatz der Dorfforschung in Rumänien, Zeitschrift für Volkskunde XLVII. 4. 1938. pg. 300—307.
18. *Helmut Haufe*: Die Wandlung der Volksordnung in Rumanischen Altreich, Kohlhammer, Stuttgart, 1939.
19. *E. Henri-Hayem*: Une Nation se construit, Aujourd'hui, 1940, pg. 31—47.
20. *Hans Hoske*: Der „Soziale Dienst“ in Rumänien. Anexă: Gesetz über die Schaffung des Sozialen Dienstes (übersetzt von Ilona Benning) Leipziger Vierteljahrsschrift für Südosteuropa, 4. 1939, pg. 287.
21. *Dr. Leo Hilberath*: Volksvorschung und politische Soziologie in Rumanien, Raumforschung und Raumordnung, I. 12. 1937, pg. 505—506.
22. *Institut International d'Agriculture*: Population et agriculture; le problème du surpeuplement rural, Contribution à la Conférence Européenne de la Vie Rurale, Rome, 1939.
23. *G. Jacquemyms*: La méthode monographique à l'Institut Social Roumain, Revue de l'Institut Solvay, XVII. 1. 1937, pg. 43—46.
24. *G. Jacquemyms*: La vie sociale dans le Borinage houiller. Bruxelles, 1939.
25. *René Jadot*: Milieu et Éducation. Ed. Georges Thone, Liège, 1936. pg. 94—105, La méthode en Sociologie.
26. *Dr. Jancso Béla*: Gusti profesor és tanítványainak falumunkája (Activitatea profesorului Gusti și a elevilor săi în satele românești), Erdélyi Fiatalok, 2. 1933.
27. *Journal of Sociology, The American*: pg. 792.
28. *Helmut Klocke*: Landkunde in Rumänien, Die Dorfgemeinschaft, II. 5. 1934, pg. 117—125.
29. *Helmut Klocke*: Landvolk und Dorf in madjarischer und rumänischer Sicht. Deutsches Archiv für Landes- und Volksforschung, I. 1937, pg. 990—1023.
30. *Kovacs Imre*: Falumunka a Pro Christo Diákokházában (Munca rurală a căminului de studenți „Pro Christo“), Magyar Szemle, XXIII. 1. 1935.
31. *Lüko G.*: A román „monografisták“ falukutató munkája (Cercetarea

- satelor urmărită de „monografiștii“ români) Honismeret Könyve Budapest, 1935.
32. *Lükö G.*: Román falumunka (Munca rurală în România), Magyar ut, IV. 5. 1935.
 33. *André Maday*: Introduction à la Sociologie, Paris, 1937, pg. 146.
 34. *René Maunier*: Recherches collectives dans l'ethnologie et le folklore, Revue de Synthèse, février 1936, pg. 16.
 35. *Philip E. Mosely*: The Sociological School of Dimitrie Gusti, The Sociological Review, Volume XXVIII, Number Two, April 1936, pg. 149—165.
 36. *Philip E. Mosely*: A new roumanian Journal of Rural Sociology, Rural Sociology, II. 1937, pg. 457—465.
 37. *Németh László*: Magyarok Romániában (Călătoria unor Unguri în România). Tanu, III—IV. 1935, Debreczen.
 38. *Ortutay Gy.*: Magyar népismeret (Cercetarea țăranilor unguri) Magyar Szemle Kincsestár, 9. 1937. Budapest.
 39. *Achille Ouy*: La monographie et l'action monographique en Roumanie, Revue Internationale de Sociologie, 7—8, 1936, pg. 419.
 40. *Gaëtan Pirou*: Introduction à l'Étude de l'Économie Politique (Traité d'Économie Politique de G. Pirou et M. Byé), Recueil Sirey, Paris, 1939, pg. 185—187.
 41. *Gaston Richard*: „Arhiva pentru știința și reforma socială“, 1933—1935. Revue Internationale de Sociologie, 44-e Année, 7—8, 1936. pg. 379—404.
 42. *Gaston Richard*: La méthode sociologique en Roumanie. L'œuvre du prof. D. Gusti, Mélanges, Arhiva pt. Șt. și Ref. Socială. XIII, 1936, pg. 399—407.
 43. *Joseph S. Roucek*: Sociology in Roumania, American Sociological Review, Vol. III. 1. February, 1938, pg. 54—62.
 44. *S. Rugarli*: Un secolo di Sociologia. Rivista di Sociologia, VIII 2. 1938, pg. 265.
 45. *Rural Sociology*: Roumanian Sociological Institute, June, 2. 1939, pg. 271.
 46. *Hugh Seton Watson*: The Roumanian Peasantry, The Fortnightly, September, 1939, pg. 330.
 47. *Hugh Seton Watson*: The social Background in Balkan Politics. Politica, The London School of Economics and Political Science, June, 1939, pg. 139.
 48. *Georg Stadtmüller*: Osmanische Reichsgeschichte und balkanische Volksgeschichte, Leipziger Vierteljahrsschrift für Südosteuropa, III. 1. 1939.
 49. *Venczel I.*: A falumunka és az erdélyi falumunka mozgalom (Cercetarea și ridicarea satelor și acțiunea culturală ardeleană) Erdélyi tudományos Füzetek, 78, 1935, Cluj.
 50. *L. v. Wiese*: Der internationale Stand der Soziologie, Reine und angewandte Soziologie, Ferdinand Tönnies zum 80. Geburtstag, 1936.

I N D R E P T A R

PENTRU ORGANIZAREA INSTRUCȚIEI SOCIOLOGICE ÎN ȘCOLILE SPECIALE DE PREGATIRE A TINERETULUI

A. INSTRUCȚII GENERALE

Instrucția sociologică comportă:

1. un număr de lecții:

a) de familiarizare cu structura și prefacerile realității sociale;
b) de informare asupra realității sătești a României, și, deosebit, de orientare în Ținutul unde se găsește școala și în care vor lucra membrii ei, și

c) de obișnuire cu metoda de cercetare a acestei realități;

2. un număr de lucrări practice de fixare a cunoștințelor de teorie și metodă.

Instrucția va fi făcută de: 1. directorul de studii și 2. de personalități reputate pentru cunoașterea Ținutului (autorii de cercetări care lămuresc probleme ale acestuia, directori de muzee, de reviste regionale, directori de fabrici, medici veterinari, ingineri șefi ai Ținutului și județeni), ori a metodei monografice și a teoriei sociologice. Spre a avea asigurată colaborarea acestor personalități din afara școlii la data convenabilă, directorul de studii se va informa, în întâiele zile de ședere în localitatea unde funcționează Școala, despre personalitățile care ar trebui invitate și va face neîntârziat invitațiile, fie verbal, dacă lucrul e cu puțință, fie în scris ori telegrafic, dacă e nevoie. E de căutat ca, dintre acești invitați, cei ce ar putea ține lecții de metodă și teorie ori să dea prezentări de ansamblu ale Ținutului, să fie la Școală în chiar săptămâna consacrată instrucției sociologice. Ceilalți invitați pot fi repartizați pe tot intervalul celor 4 săptămâni; când e cu puțință, lecția lor despre o problemă a Ținutului e bine să fie făcută cu prilejul unei vizități (de muzeu, săpături arheologice, de spital, ferme zootehnice și agricole, de păduri și pepiniere, de fabrică, de șosea în curs de modernizare etc.).

Intenția urmărită prin săptămâna de instrucție sociologică este aceea de a da tinerilor: 1. minimum de teorie sociologică, necesar pentru a înțelege realitatea socială și în deosebi pe cea românească; 2. minimum de deprinderi metodice necesar pentru a face față cerințelor acti-

vității de cercetare; 3. o cunoaștere măcar sumară a complexului problemelor pe care le ridică România rurală și a corelației dintre ele.

Cunoașterea aceasta a nevoilor satului românesc este punctul de plecare al acțiunii de creare a spiritului de pionier, care constituie obiectivul pedagogic al pregătirii temeinice a tineretului. Apelul pentru ca generația tânără să-și fixeze ca temă buna organizare a țărănimii, acceptând greutățile statului la țară este consecința firească a cunoașterii stării satului românesc. Spre a ajunge la efectul acesta urmărit, lecțiile despre starea realității sătești românești și locul ei în întreaga viață românească trebuiesc bine pregătite și cu căldură prezentate.

Lecțiile de teorie sociologică și de metodă trebuiesc ținute în perspectiva aceleași idei.

Scopul lecțiilor de teorie sociologică și de metodă nu este acela de a face sociologi din veterinari, medici agronomi, avocați, ci cel de a le deschide perspectiva de ansamblu, de a-i ajuta să-și vadă domeniul de activitate alături de toate celelalte, pe care le cere viața națiunii și problemele, ridicate de starea de azi a realității românești, meseriei lor.

Cunoștințele de teorie și metodă nu vor fi predate deci abstract ci pragmatic, raportate fără încetare la funcția lor de a face cu puțință cunoașterea stării și a nevoilor mediului, în care se va lucra.

În vederea instrucției sociologice fiecare școală dispune de o bibliotecă, cu următorul cuprins:

Gusti: **Sociologia militans și Știința și acțiune**; Gusti-Hersen: **Sociologia**, Manual cl. VIII; Stahl: **Monografia unui sat**; **Sociologie românească**, colecția completă; **Arhiva, pentru Știința și Reforma Socială**, VIII-XV, **Buletinul Institutului Social Român din Basarabia**, I-II; **Revista Institutului Social Banat-Crișana**, col. completă; **Institutul Social Banat-Crișana Belinți**; **Observatorul social economic**, ultimii 5 ani; **Buletinul Societății Regale de geografie**, ultimii 5 ani; **Enciclopedia României** (2 vol.); **David: Geopolitica României**; **Simionescu: Țara noastră**; **Anuarul statistic**, ultimul an; **V. Mihăilescu: România, geografie fizică**; **Lupaș. Istoria Românilor**; **Banu Sănătatea poporului român**; **Banu Mortalitatea infantilă**; **Statistica agricolă din ultimul an**; **P. Sterian. Panromânismul**; **Claudian: Alimentația poporului român**; **Rădulescu-Motru: Românismul**; **M Bălcescu: Scrieri istorice**, col. Cartojan; **Kogălniceanu: Scrieri și discursuri**, col. Cartojan; **M. Eminescu Scrieri politice**, col. Cartojan, **H. H. Stahl cu introducere de D. Gusti: Nerej; Conea, Clopotiva.**

Acestui stoc comun i se adaugă în fiecare Ținut un număr de cărți, care înlesnesc înfățișarea stărilor și problemelor ținutului respectiv.

ȚINUTUL OLT

Arhivele Olteniei, ultimii 10 ani; **Conea: Corectări geografice în istoria Românilor**; **Ionescu C. D.: Prin Munții Mehedinților**; **Vatra anul în curs (Craiova).**

ȚINUTUL BUCEGI

Vâlsan: **Câmpia Română**; V. Mihăilescu: **Vlășia și Mostiștea**; V. Mihăilescu: **Bucureștii**; Petrescu Sava: **Târguri și orașe între Buzău, Târgoviște și București**.

ȚINUTUL MAREA

Analele Dobrogei, ultimii 10 ani, **Dobrogea de Sud**, numerele care au apărut. Constantinescu-Mircești: **Eizibel**; La Dobroudja. Editura Comisariatului Paris; Hâciu: **Aromânii**, Focșani 1936, Ionescu M. D.: **Dobrogea în pragul veacului al XX-lea**; Dașcovi: **Dunărea noastră**; Dașcovi: **Marea noastră**.

ȚINUTUL DUNAREA DE JOS

Cazacu: **Moldova dintre Prut și Nistru**; Cazacu: **Zece ani dela Unire**; Nistor: **La Bessarabie et la Bucovine**. Ciobanu

ȚINUTUL NISTRU

Malschi: **Olănești**; Ștefănuță: **Folclor de pe Valea Nistrului de Jos**; Cazacu: **Moldova dintre Prut și Nistru**; Cazacu: **Zece ani dela Unire**; Nistor: **La Bessarabie et la Bucovine**.

ȚINUTUL PRUT

V. Tufescu: **Dealul Mare-Hârlău**; Cazacu: **Moldova dintre Prut și Nistru**; Cazacu: **Zece ani dela Unire**; Nistor: **La Bessarabie et la Bucovine**.

ȚINUTUL SUCEAVA

Iorga: **Românii bucovineni**; Casian Țopa: **Monografia sanitară a circumscripției Văscăuți**

ȚINUTUL SOMEȘ

Tib. Morariu: **Păstoritul în Munții Rodnei**; Vornicu: **Maramureșul** (Cunoștințe folositoare), Brăiloiu: **Bocetul în Țara Oașului**; Iorga: **Neamul românesc în Ardeal și Țara ungiurească, La Transylvanie**. Editura Comisariatului Paviloului României la Paris; Dermer: **Maramureșul românesc**.

ȚINUTUL MUREȘ

Rusu Sirianu: **Moșii**; Silvestru Moldovan: **Ardealul**; Iorga: **Neamul românesc în Ardeal și Țara ungiurească, La Transylvanie**; Ciomac-Popa Necșa: **Munții Apuseni**; Suciu: **Județul Turda**; Suciu: **Țara Moșilor**; David M.: **Munții Apuseni**.

ȚINUTUL TIMIȘ

Emil Petrovici: **Folclor din Valea Almăjului**; Griselini. **Istoria Banatului timișan**; Popovici G.: **Istoria Românilor bănățeni**; Popovici G.: **Memorii cu privire la integritatea Banatului**; Călăuza Banatului; Filipescu T.: **Voivodina Sârbească**; Damian Izvernicănu. **Banatul**. Cunoștințe folositoare; Ion Popovici Bănățeanu. **Din lume**; Vlad Delamarina **Poezii**; Gârda Tăt Bănatu-i fruncea.

Pentru unele orașe sediu de școală au mai fost adăugate cărți cu privire la împrejurimile acestui oraș. Astfel:

Deva: Șuiaga-Floca **Ghidul județului Hunedoara**; P. Neamț: **Preot Mătasă. Călăuza județului Neamț.**

Partea a doua a bibliotecii ca și partea treia este de sigur compatibilă de întregiri. Directorul de studii o va completa cu scrierile asupra județului și a orașului unde funcționează școala, cu eventualele monografii despre satele din ținut și în deosebi cu operele clasicilor și scriitorilor originari din Ținut și în deosebi cu cele a căror acțiune se petrece acolo. Astfel, de pildă, nu trebuie să lipsească în biblioteca școlii din Năsăud Ion al lui Rebreanu, care se petrece în jurul acestei capitale grănicerești sau poeziile lui Coșbuc, pline de viață țărănească a României născădute sau în biblioteca dela Piatra Creangă și Hogaș.

Biblioteca are rostul, întâi de toate, să înlesnească directorului de studii și celor care-l ajută, pregătirea lecțiilor de instrucție sociologică pe care urmează să le țină. În programa analitică alăturată, ei găsesc pentru fiecare lecție indicații asupra cărților ce trebuie să consulte.

Biblioteca trebuie să fie pusă în orele de repaus și la dispoziția elevilor. Ea trebuie folosită, apoi, pentru alimentarea discuției în ședințele de seară, fie că se dau cărți din bibliotecă spre citit și prezentat unora din membrii școlii, fie că directorul de studii, colaboratorii săi sau personalitățile invitate prezintă un scriitor al regiunii sau o problemă.

Lucrările practice e bine să fie făcute cu chibzuială. Să nu se pornească întreprinderi ce nu pot fi duse la capăt: recensăminte sau monografiile de sate. Ci să se facă exerciții de completat formulare de recensământ, de luare de informații dela țărani și de consemnare de informații. Lucrările practice ale școlii au menirea să familiarizeze cu satul, să trezească gustul pentru cercetare și să formeze deprinderi de meticulozitate în completarea formularelor statistice și în înregistrarea informațiilor. În cursul lor e bine să fie descoperite elementele cu aptitudini speciale pentru cercetare. Cercetări propriu zise urmează să fie pornite de abia în cursul campaniei de lucru în sate.

B. PROGRAM ANALITIC

I. TEORIA CERCETĂRIILOR MONOGRAFICE (Structura și prefacerile realității sociale)

1. *Rostul cunoașterii sociologice.* Sociologia în concepția noastră mai întâi face cercetări spre a înlesni înțelegerea realității sociale, și apoi spre a face cu puțință reforma socială, adică mai buna organizare a acestei realități.

Cercetarea făcută cu gândul înțelegerii sociologice nu se poate mărgini, nu poate izola un fragment al realității sociale. Folcloriștii, geografii, economiștii studiază aspectul vieții sociale care îi interesează: portul, cântecele bătrânești, tipurile de sate, bugete și variații de prețuri.

Cu totul dimpotrivă, cercetarea făcută în vederea cunoașterii sociologice. Aceasta trebuie să răzbească până în centrul vieții acesteia, până în regiunea unde se decide comportarea ei și să cunoască toate faptele care ușurează desfășurarea ei sau o stânjenesc. Ca să știi cum pornești și ce să faci, când vrei să organizezi mai bine un sat, o regiune, o țară, nu e de ajuns să cunoști câteva detalii de istorie, de folclor, de geografie, economie sau demografie. Ci e nevoie să cunoști toate fețele acestea, legătura intimă dintre ele și puterea de viață a unității sociale respective.

De consultat: D. Gusti: *Cunoaștere și acțiune în Serviciul Națiunii* Cap. II și III, Gusti-Herseni: *Elementele de Sociologie*, Cap I, 26, A Golopenția *Rostul actual al Sociologiei în Sociologie românească II*, și *Rolul științelor sociale în noua tehnică administrativă în Sociologie românească III*. 4—6.

2. *Realitatea socială.* Realitatea socială se deosebește de realitatea anorganică a naturii moarte și de realitatea organică a celorlalte viețuitoare prin faptul că este alcătuită din oameni dotați cu conștiință și totdeauna cuprinși în *unități sociale*: fac parte dintr'o familie, sunt cetățenii unui anume sat sau anume oraș dintr'un stat, sunt dintr'un neam.

Unitățile sociale dăinuiesc mai mult de o viață de om. Ele durează secole, generațiile perindându-se prin ele ca într'un tipar.

Aceste unități sociale, care constituiesc arma de căpetenie a afirmării omului în univers (întreaga civilizație e strâns legată de faptul că omul trăiește în societate; — izolat, omul n'ar fi cu mult deosebit de animalele câmpului) sunt cultivate de membrii lor. Atunci când alte grupuri de oameni, primejduesc unitatea lor socială, membrii ei sunt gata să și-o apere cu viața (cazul tentativelor de cutropire a unei nații de altă nație). Adeziunea aceasta uneori rațională și conștientă, dar de cele mai multe ori afectivă și neștiută a membrilor unei unități sociale la această unitate constituie motorul acesteia, numit *voința socială* a membrilor ei. Omul nu poate trăi decât în societate; dar el poate să se deslipească dintr'o unitate socială și să treacă într'alta (așezare în alt sat, mutare în oraș) ori să schimbe constituția unității sociale din care

face parte, așa încât aceasta să devie altfel de unitate (schimbarea unui sat în oraș prin activitatea economică și culturală a locuitorilor lui, retrogradarea unui orașel la starea de sat prin plecarea unora din locuitori și acceptarea din partea altora a scăpătării). Toate aceste transformări sunt urmarea unor schimbări în voința socială a unității respective. Cunoașterea acesteia este dar scopul principal al tuturor cercetărilor consacrate realității sociale. Voința socială constituie pulsul care ne îngăduie să ne dăm seama despre vitalitatea unei anume unități sau să constatăm starea de criză în care se găsește.

Uneori conducătorii și membrii unei unități sociale izbutesc să surprindă voința socială a unității lor. Această voință socială ridicată în conștiință și prezentă acolo ca o idee precisă despre viitorul unității sociale, cum trebuie să fie, este *idealul social*.

Fiecare unitate are *manifestări economice* și *spirituale* destinate să satisfacă trebuințele de hrană, adăpost și înțelegere ale oamenilor care o compun. Nevoia acestora de a fi organizați într'un fel, care n'ar putea fi satisfăcută dacă fiecare s'ar comporta după bunul său plac, atrage după sine o serio de *manifestări politico-administrative* și *moral-juridice*. Cele dintâi orânduesc conviețuirea membrilor colectivității, potrivit normelor cuprinse în normele etice și consecințele juridice ale acestora.

Toate unitățile sociale sunt așezate undeva pe glob, legate de o bucată a pământului, cu clima, vegetația și forma lui. Acest *mediu cosmic* condiționează în mod vădit manifestările unității sociale și cu deosebire pe cele economice. Manifestările unităților sociale mai sunt condiționate atât prin rasa, adecă prin conformația fizică și psihică a oamenilor ce le compun (*cadrul lor biologic și psihic*), cât și prin trecutul lor, adecă prin concretizările în orânduile politice și juridice și în creații culturale și produse economice ale vieții lor anterioare (*cadrul istoric*).

Voința socială a unităților poate fi cunoscută prin stabilirea măsurii în care membrii unei unități sociale izbutesc prin manifestările lor să domine cadrele acestei unități. Un sat așezat pe un pământ sărac și cu un trecut clăcășesc de pildă, care birue aceste condiționări având o vieată economică înfloritoare, în urma unei munci mai intense, a folosirii cunoștințelor tehnice, a recursului la ocupații anexe, este vital și capabil de progres. Dimpotrivă un sat de urmași de moșneni sau de mazili, înzestrat cu pământ bun, care, înmărmurit în tehnica de lucru apucată din bătrâni, are manifestări economice mizere.

Unitățile sociale a căror voință socială e activă evoluează: ființarea lor are înfățișarea unui *proces* de succesive transformări.

Unitățile sociale, la rândul lor nu sunt nici ele izolate, ci viețuiesc alături de alte unități de același fel (sat lângă sat) sau sunt înglobate în unități sociale mai mari (satul în stat): adecă sunt în *relații* cu numeroase alte unități. Ca atare voința lor socială e uneori stimulată prin unitățile cu care sunt în relații, alteori stânjenită sau sugrumată.

Cine pornește să organizeze mai bine o unitate socială trebuie să cunoască voința ei socială. Pentru a răzbi la ea e nevoie însă să cunoști

toate manifestările ei și toate cadrele vieții ei actuale. Acesta e motivul pentru care cercetările noastre, menite să facă cu puțință acțiunea de îmbunătățire, sunt integrale și nu fragmentare.

De consultat: D. Gusti-Tr. Herseni. *Elemente de Sociologie*; T. Herseni. *Un Sistem de Sociologie, Etică și Politică* în Arhiva pentru Știința și Reforma Socială XI, 1—4.

3. *Scopul cercetării: Știința națiunii.* Dintre toate unitățile sociale două sunt decisive: familia, în bună parte de ordin biologic, prin faptul că în ea se perpetuează viața speței umane și colectivitatea care constituie unitatea propriu zis socială, națiunea.

Când studiem sate sau orașe, ori pături sociale trebuie să ne raportăm fără încetare la națiune. Toate aceste unități sociale sunt în relații cu națiunea; voința lor socială se găsește în permanență sub înrăurirea ei.

Numai națiunea este o unitate socială care-și ajunge sieși. Termenul de drept public *suveranitate*, care se aplică națiunilor cu stat propriu exprimă acest fapt.

Studiul *Știința națiunii* din „Sociologie Românească“ II, 2—3 al Prof. Gusti cuprinde o analiză a manifestărilor și cadrelor unității sociale primordiale care e națiunea și o înfățișare a rostului ce le revine cercetărilor de sate, de orașe și de regiuni în perspectiva ei.

Toate cercetările, întreprinse în ultimii 15 ani de Institutul Social, de Fundația „Principele Carol“, continuate de Institutul de Cercetări Sociale în cadrul Serviciului Social, au avut menirea de a face cunoscută țara românească. Prin ele tot mai multe din atât de variatele „țări“, „vâi“ și părți ale țării sunt lămurite; ele folosesc tuturor celor chemați să organizeze realitatea românească, și cu deosebire conducătorilor ei politici și administrativi.

Toți conducătorii de state năzuiesc azi la o administrare „planificată“, la „planificare“. Adecă la o administrație, care să pornească dela o cunoaștere prealabilă temeinică a „țărilor“, adecă a regiunilor atât de individualizate din care sunt alcătuite și dela o coordonare a lor bine chibzuită. Miile de tineri, ieșiți din școlile Țării, reprezintă o unealtă incomparabilă pentru inventarierea și lămurirea țării noastre până acum atât de puțin cunoscută de noi, Români.

Ne cunoaștem fiecare într'o oarecare măsură regiunea natală și poate câteva alte locuri în care am ajuns. Dar experiența de felul acesta e până acum inedită, neștiută. Ca țara să poată fi administrată mai în cunoștință de cauză, diferențiind administrația în fiecare parte a ei după nevoile locale, e nevoie să avem la îndemâna tuturor administratorilor suficient de multe cercetări, care să lămurească problemele fiecărei regiuni.

Explorarea de stil mare pe care o întreprind de ani de zile Seminarul de Sociologie din București, Institutul Social și Fundația Regală „Principele Carol“ urmărește să închege canavaua aceasta mare de cunoștințe amănunțite asupra diferitelor regiuni ale țării românești.

Harta aceasta mare sociologică în curs de elaborare este tema cercetărilor noastre și obiectul a ceea ce Prof. Gusti numește *Știința națiunii române*.

De consultat: Gusti: *Știința națiunii în Sociologie Românească*, II, 2-3, Rădulescu-Motru. *Românismul*; Gusti: *Știință și acțiune în serviciul națiunii* capit. Sociologia monografică, știința a realității sociale și Monografia o misiune administrativ politică; Gusti-Hersen: *Elemente de Sociologie*, cap. XVI; Golopenția: *Rolul științelor sociale în noua tehnică administrativă*, în *Sociologie românească*, Ion Conea: *Sugestii și indicații geohistorice pentru numirea marilor unități administrative ale României* în *Sociologie românească* III, 4-6.

II STAREA DE AZI A ROMÂNIEI

4. *Situația geopolitică*. Țara noastră are trei fețe: spre Europa centrală, spre Europa răsăriteană și spre Balcani. Lungimea totală a frontierelor este de 3400 km. din care 454 frontiere maritime. Cea mai lungă frontieră este spre U. R. S. S., 812 km., spre Jugoslavia 755,3 km., spre Bulgaria 601,4 km., spre Ungaria 627 km., spre Polonia 346 km. și litoralul Mării Negre 454 km. Suprafața totală a țării este de 295,049 km.² Populația atinge în August 1939 cifra de de 20.000.000.

În jurul țării românești, cu excepția Ungurilor de origine mongolă, toate celelalte neamuri sunt slave. Densitatea locuitorilor pe km. este de 63. Principalele cursuri de apă sunt: Dunărea 1075 km., Nistrul 924, Mureșul 883, Prutul 860, Siretul 535, Ialomița 330, Argeșul 290, Bistrița 280, Someșul 230. Orașe cu peste 100.000 de locuitori am avut 6 în 1930: București, Chișinău, Cernăuți, Iași, Cluj, Galați. Azi li-se vor fi adăugat, probabil, Brașovul, Timișoara, Oradea.

Specificul nostru economic fiind agricultura, multe orașe n'au pierdut caracterul rural dela obârșie. Orașele din Transilvania s'au format în jurul cetăților. În celelalte ținuturi, orașele provin din vechi iarmaroace, centre administrative, porturi, centre miniere. Populația tuturor centrelor urbane se ridica în 1930 la 4.000.000 locuitori, adică abia 19 procento din aceea a țării întregi. Fondul orașelor este românesc în majoritatea cazurilor.

Distribuția așezărilor omenești pe teritoriul României n'o dictează și n'o explică elementele mediului geografic singure, ci ele cu istoria laolaltă. Satele sunt *neregulate* (risipite), cele din munți sau de pe coline, *lungi* pe malurile râurilor, *ramificate* în depresiuni, *adunate*, compacte, în șes, cu forme rotunde sau poligonale (I. Conea). Forma aceasta din urmă se datorește adeseori intervenției statului.

Față de celelalte state România n'are tendințe de cucerire a teritoriilor străine, ci de apărare dâră a drepturilor ei străvechi asupra actualelor hotare.

Situația în lume a României este în funcție de marile puteri ale momentului de față: Franța, Anglia, Statele Unite, U. R. S. S., Ger-

mania, Italia și Japonia și de vecinii ei: Turcia, Grecia, Jugoslavia, Ungaria, Polonia.

De consultat: Golopenția *Contribuția Științelor Sociale la conducerea politiceii externe*, Sociologie românească II, 5-6, Ion Conea: *O știință nouă: Geopolitica în Sociologia românească* III, No 9-10, David: *Geopolitica României*; Ion Simionescu: *Țara noastră*, cap. III; Ion Conea, *Geografia satului românesc în Sociologie românească* 1937, No 2-3, *Enciclopedia României* vol. I, cap I, pag 15-51, *Breviarul statistic al României*, p 7-36; *Anuarul statistic al României*, 1937-1938, p. 41-78. Dr. S Manuică *Românii și Revizionismul în Arhiva pentru Știința și Reforma Socială* XII, 1-2, p 55, Bălcescu *Scrisori către Ion Ghica*.

5. *Evoluția Istorică*. Istoria socială a poporului român face un singur corp cu istoria lui obișnuită (pe evenimente și date). Sunt două aspecte care se completează perfect, creând o unitate. Dacă în istoria propriu zisă a Românilor cercetările sunt destul de înaintate, istoria noastră socială este la început. Și nouă ne rămâne să dezvoltăm și să adâncim studiile făcute de marii înaintași, Nicolae Bălcescu, Mihail Kogălniceanu, Radu Rosetti, Ștefan Zeletin, în trecut și pe cele mai recente ale unor H. H. Stahl, prof P. P. Panaitescu, Al. Bărbat. Pământul românesc este construit în formă de cetate, spunea Bălcescu. În munții din inima acestei cetăți, în văile dintre dealuri (așa numitele depresiuni sau „țări“), în lungul râurilor care treceau prin pădurile imense din șes, au fost așezările românești. Aci s'a format poporul nostru și permanența așezării lui pe acest pământ n'o poate nimeni nega, dacă este de bună credință. Românii erau organizați în acel timp în cete de sat, de vale, de ocol (ținut, țară). Stăpânirea pădurilor, pășunilor și terenului cultivat era devălmașe. Fiecare putea folosi din ele cât avea nevoie. Ceata era condusă de „oameni bătrâni și buni“ aleși de toți cetașii. Aceștia aveau și țineri private (casa, prisaca, pământul de agricultură) care erau necesare vieții lor. Ele apăreau în urma activității speciale a unui cetaș: construcție, secătuiți de pădure, munca agricolă. Ele se reintegrău însă curând stăpânirii obștești. Condițiile cerute spre a fi cetaș erau: locuirea în sat, recunoașterea de către sat, băștinășia, contribuția la cheltuieli. Acest stadiu primitiv de organizare al cetelor, este cel al *devălmașiei absolute*. El a putut fi studiat în Vrancea, singurul loc unde s'a conservat până târziu din cauza unei situații speciale. Izolată de drumurile de comerț, ferită de pătrunderea capitalului comercial și cămătăresc (negustorii și zarafii), Vrancea s'a menținut până după 1800 în străvechile ei forme care au fost odată generale pentru întreaga țară.

Drumurile de comerț care au apărut înainte de secolul XIV prin Moldova dela Lwow până la Cetatea Albă și prin Muntenia dela Brașov la Dunăre (cu două ramificații: dela Târgoviște una spre Chilia și alta spre Vidin) au schimbat această organizare. În ținuturile românești prin care treceau, s'a petrecut un proces de transformare economică concomitent cu unul de ierarhizare socială. Conducătorii obștiilor au devenit voievozi, iar unul dintre ei mai târziu, domn. Aceasta este originea celor două state românești. Ardealul a fost împiedicat de către

cucerirea maghiară să urmeze aceeași evoluție. Moldova și Țara Românească au evoluat normal, crescând în putere economică și întindere geo-politică, până la aservirea lor, după aprige lupte, de Turci. Această epocă, Bălcescu o numește „voevodală“. După subjugare, comerțul decade, Chilia și Cetatea Albă dispărând economiceste, iar forța politică trece în mâinile boierilor stăpâni de moșii, făcute prin strângere de biruri și cămătărie. Această epocă o numește Bălcescu „boierească“. Odată cu secolul XVIII schimbul capitalist transformă acest regim feudal, într'unul cu caracter modern.

Domnii fanarioți slăbesc boierimea veche a țării, creând o boierime nouă, recrutată din străini veniți din Turcia, în deosebi Greci, și din elementele românești ieșite din popor. Lupta dintre aceste două boierimi, cea mare și cea de rând, domină viața politică românească, începând dela mijlocul veacului al 18-lea. Boierimea de rând invocă ideea de egalitate proclamată de Revoluția franceză împotriva boierimii mari. Propagatoarea a adoptării instituțiilor politice și a civilizației occidentale, aceasta a dat imboldul pentru modernizarea țării.

În Revoluția dela 1848, boierimea aceasta de rând încearcă să ia conducerea în Muntenia și Moldova. Eșecul tentativei ei revoluționare n'a fost decât temporar. Sprijiniți de Puterile Occidentului, care fac un comerț susținut de grâne și de textile în țările noastre, „pașoptiștii“, organizați în partidul liberal, ajung să ia conducerea țării. Prin abolirea, dela 1857 a titlurilor nobiliare (a „pronomiilor boierești“) pașoptiștii transformă structura socială pe stări de până atunci a țării într'o structură liberală, care principal socotește egali pe toți cetățenii țării, împărțiți în fapt de atunci încolo în *mari proprietari*, *burghezie* funcționărească și meșteșugărească și *țărănime*. Aceasta din urmă o duce greu cu toată reforma dela 1864. Datorită sporului de populație, pe care îl deslănțuiso la țară relativă îmbunătățire a condițiilor de traiu, pământul pe care-l primise la succesivele reforme agrare nu-i mai ajungea și o silea să accepte condițiile oneroase ale tocmelilor agricole.

Ardealul a trecut prin aceeași fază feudală din sec. XV până în sec. XIX, când s'a desființat iobăgia. O mai puternică industrializare începe din acest secol sprijinită pe băncile române. Deși regimul austro-maghiar tindea la menținerea structurii agrare a Transilvaniei, el n'a izbutit.

Țărănimea se integrează deabia după împrumutarea și după acordarea votului universal, în viața politică a națiunii. Reformele acestea nu sunt însă de ajuns. E necesară o acțiune educativă permanentă, care să o pună în stare să folosească mijloacele tehnice moderne, atât pe planul economic cât și pe cel al igienei.

Această ridicare a țărănimii la nivelul modern al țării, cu păstrarea și consolidarea a ceea ce e în tradiția satelor, este misiunea generației noastre. Pe ea trebuie s'o realizăm fiecare la postul nostru de medic, veterinar, agronom, funcționar administrativ și în perspectiva ei trebuie să lucrăm oriunde ne-ar așeza viața.

Întâia sută de ani a României a fost umplută de preocuparea de a clădi o capitală și orașe, de a organiza căile de comunicație, care să

le lege între ele și de a forma o burghezime. Statul românesc a devenit după 1850 un stat „de orașeni“, cum se temuse Bălcescu.

Acum trebuie să ne străduim să ștergem și în sate urmele veacurilor de cădere sub stăpânirea turcească, să le modernizăm, ridicând și restul de patru cincimi ale țării la un nivel comparabil celui deținut de țările cu un destin mai ușor.

De consultat: Nicolae Bălcescu: *Mersul revoluției la Români*; M. Kogălniceanu: *Scrieri, Îmbunătățirea soartei țăranilor, și Discurs la Jubileul de 25 ani al Academiei*; I. Lupaș: *Istoria Românilor*; H. H. Stahl: *Organizarea socială a țăranimii în Enciclopedia României* vol. I. pag. 559; H. H. Stahl: *Contribuțiuni la studiul răzășiei în Nerej în Arhiva an. VIII No. 4 și an. IX No. 1—3*, Alex. Bărbat: *Politica economică ungurească în Ardeal în Observatorul Social-economic 1936 No. 3—4*; P. P. Panaitescu: *Dece au fost Moldova și Țara Românească țări separate*; O. Neamțu: *Țară nouă*; H. H. Stahl: *Pentru Sat*.

6. *Starea biologică.* Populația României s'a împătrit în ultimii 140 de ani. La 1810 trăiau pe întinderea de azi a României 5 milioane de locuitori; cincizeci de ani mai târziu, la 1860, acest număr se dublase. De la 16 milioane după război, această populație a ajuns la 18 milioane în 1930 și atinge cifra de 20 milioane, în August 1939.

Creșterea aceasta a avut loc în urma unui excedent anual considerabil al balanței dintre nașteri și decese. Mortalitatea populației României a fost și e foarte ridicată (în 1935 eram țara cu mortalitatea cea mai ridicată din Europa: 21 la mie). Excedentul e realizat, astfel, datorită faptului că avem o natalitate, la fel, fără pereche de ridicată (cu natalitatea de 30,7 la mie, eram în același an 1935 în fruntea țărilor europene cu natalitate ridicată). În caz că mortalitatea noastră ar scăde, capitalul pe care-l reprezintă pentru națiunea română numărul membrilor ei ar fi sporit în mult mai mare măsură prin născuții noștri (deși țara cu nașterile proporțional cele mai numeroase, creștem anual cu mai puține suflete la mie decât o serie de alte țări ca Polonia, Bulgaria, Olanda, Portugalia etc., care au o mortalitate mai redusă decât noi). Mortalitatea infantilă reduce cu deosebire excedentul nostru anual: din cei născuți 45% mor înainte de a fi implinit 5 ani. O acțiune de educație a mamelor pentru ca să-și îngrijească mai bine copiii și să-i hrănească mai potrivit și de înzestrare a satelor cu medicii, surorile și agenții necesari ar putea remedia starea aceasta. Atari măsuri sunt necesare și în cazul adulților, decimați la fel înainte de vreme de moarte din lipsă de igienă, de alimentație mulțumitoare și de îngrijire medicală. (Pe când în țările europene 1 medic revine în genere la 1000—2000 locuitori, la noi revine la 3000 locuitori; iar la țară la mai mult de 6000).

Creșterea aceasta a dat națiunii române greutate politică. Am câștigat unirea și neatárnarea de azi și prin numărul impunător pe care l-am atins.

Ea ne-a creat și o mare dificultate: *suprapopularea*. Din rar populată, țara noastră a ajuns în acești 140 de ani din urmă cu popu-

lație foarte densă (65 locuitori la km. pătrat în 1935, când media Europei era numai de 46 locuitori la km. pătrat). Numai în intervalul 1930—39 densitatea noastră la km. pătrat a crescut cu 7 suflete. Urmarea esto îmbucătățirea unei suprafețe de pământ arabil, care n'a mai sporit în ultimele decenii, la tot mai mulți oameni, fărâmițarea ei în loturi care nu mai pot hrăni o familie, tipul din ce în ce mai frecvent al țăranului care având prea puțin pământ la țară e nevoit să-și petreacă mai tot timpul în oraș după felurite meserii. Prevederea țăranilor din unele ținuturi, cum e Banatul, care nevrând să-și vadă pământurile îmbucătățite, au preferat să-și limiteze nașterile, e fața cealaltă a acestei suprapopulări.

Ca să păstrăm ce am cucerit, avem nevoie dacă nu să fim mai mulți, cel puțin să rămânem atâția câți am ajuns să fim.

Pentru asta trebuie să luptăm pe două fronturi. Trebuie să scădem mortalitatea printr'o campanie intensă de educație sanitară și de înzestrări sanitare. Și trebuie să creăm posibilități de trai noi pentru populația care nu-și mai găsește locul la țară, cucerind noi suprafețe de pământ arabil prin secarea bălților Dunării, intensificând agricultura, oferind ocupații anexe și posibilități de plasare în industrie, prin dezvoltarea unei industrii românești, spre a nu ajunge ca oamenii de sărăcie să evite să aibă copii. Aceste măsuri vor pune stavilă și tendinței de limitare a nașterilor, care aminteri se va răspândi tot mai mult în țară. (În ultimele decenii natalitatea noastră medie scade fără întrerupere dela 42 la mie între 1911—1915 la 38 la mie între 1921—25, apoi la 25 la mie între 1926—30 și la 33 la mie în 1931—35).

De consultat: Dr. Gh. Banu · Sănătatea poporului român și Mortalitatea infantilă în România; Measnicov: Mortalitatea populației rurale românești, Sociologie românească II, 4; Dr. C. Gheorghiu Asistența medicală rurală în România, Sociologie românească, II, 2—3; Dr. Manuila și Dr. D. C. Georgescu, Populația României și Dr. Pupeza, Dr. Leonte, Dr. Mezincescu și Dr. C. Gheorghiu Sănătatea publică în România în Enciclopedia României I; Ion Claudiu · Alimentația poporului român.

7. *Starea economică.* România este o țară agrară, intrată într'un proces de industrializare. Faptul că mașinile, fierul și semifabricatele textile, formează grosul importului românesc, indică aceasta.

Regimul agrar al României dinainte de război era caracterizat prin dominarea marilor moșii. Țăranii cu pământ și cei fără pământ, erau subordonați de fapt, dacă nu de drept boierilor latifundiari. După reforma agrară importanța socială a marilor moșii a scăzut, fără să dispară complet însă. Fusese redusă dela 8 mil. ha. la 2 mil. ha. În ultimii 20 de ani pare-se că o nouă concentrare s'a făcut, îngroșând rândurile țăranilor chiaburi.

În 1930 repartizarea terenurilor agricole după categorii de întindere a suprafețelor exploatare era următoarea:

I. Exista o categorie de țărani *codăși*, 2.460.000 adică 74,9% care aveau pământ sub 5 ha. în total 5.535.000 ha. (28% din suprafața

arabilă). Categoria aceasta se subîmparte în codași *propriu ziși*, care au între 2—5 ha. și duc o viață străntorată, fără a fi complet lipsiți, apoi în *țărani săraci*, care au până la 2 ha. și sunt obligați să recurgă la muncă și meserii anexe, și *muncitorii agricoli* (pălmași), care n'au decât munca brațelor pentru a-și întreține viața. Proletariatul rural este într'o continuă creștere. O parte din muncitorii agricoli au o casă, ogradă și grădină în vatra satului, dar o altă parte nu au nici atât.

II. *Țăranii mijlocași* care au între 5—20 ha. erau în număr de 74.000 gospodării, (22,6%), posedând 6.315.000 ha. (32% din suprafața arabilă).

III. *Țăranii chiaburi și orășenii proprietari de ferme* cu 20—100 ha. sunt în număr de 66.800 (2,1% cu o suprafață totală de 2.430.000 ha. (12,2%).

IV. *Moșierii* în număr de 12.200 (0,4%) posedau 5.470.000 ha. (27,8%).

Țărănimea este deci fracționată în mai multe categorii sociale între care raporturile sunt destul de complexe.

În privința mediei suprafețelor arabile pe exploatații după regiunile agro-geografice, în 1930, ea era de:

2,05 ha. în Bucovina	3,40 ha. în Câmpia Tisei
2,20 " " Carpații Moldovei	3,85 " " Basarabiei de Nord
2,25 " " " Munteniei	4,75 " " șesul Moldovei
2,40 " " 'Platoul Transilvaniei	5,60 " " șesul Dunării
și Transilvania de Nord	8,25 " " Basarabia de Sud
	8,70 " " Dobrogea

Aceste date sunt semnificative pentru posibilitățile locuitorilor din diferitele regiuni ale țării. Se observă că cei din șesuri au un teren mai mare, pe când cei din regiunea muntoasă și deluroasă au o medie a suprafeței arabile mai redusă. Din rândul acestora din urmă se recrutează grosul țăranilor siliși să-și caute ocupații anexe, fie ca muncitori agricoli, fie emigrând în orașe.

Populația activă pe profesii în 1930 se împărțea astfel:

Exploatarea solului	78,2%	populația rurală	90%	iar cea urbană	20%
Industrie	7,2%	"	"	3,8%	"
Comerț și Credit	3,2%	"	"	1,3%	"
Transport	1,7%	"	"	6,7%	"
Instituții Publice	4,6%	"	"	1,8%	"
Sănătate Publică	1%	"	"	0,3%	"
Alte categorii	4,1%	"	"	1,7%	"
	100%		100%		100%

În privința comerțului aveam, în 1936, 170.000 întreprinderi din care 114.000 de comerț alimentară și băuturi 26.000 de comerț de îmbrăcăminte și confecțiuni, 8.000 de comerț de aparate și mașini, 9.000 de

materiale de construcții și mobile, 4.000 de produse chimice și droguri, 4000 agenții de comerț și 5000 diverse. Participarea țărănimii la comerțul exterior este redusă, deoarece ei nu ating, în genere, calitatea cerută pentru export. La comerțul intern iarăși țărănimea participă într-o măsură destul de mică, fiind lipsită de o putere de cumpărare ridicată. Schimburile în natură sunt încă destul de frecvente mai ales între produsele regiunilor deosebite (deal-șes, șes-baltă). Schimbul capitalist, cumpărarea și vânzarea, n'a pătruns decât parțial în satele noastre, gospodăria țărănească trăind încă în mare măsură regimul economiei închise care-și satisface singură cât mai multe din trebuințe.

Totuși economia României este în plină transformare în sens capitalist. Mai multe regiuni, cum e Banatul, Transilvania de Miazăzi, Năsăudul, Județele de câmp ale Olteniei și Munteniei, Județele de munte ale Munteniei și Bucovina s'au deprins destul de bine să vândă, să cumpere și să calculeze.

De consultat: Roman Cressin **Care este structura proprietății agrare din România și Mircea Vulcănescu Excedentul populației agricole și perspectivele gospodăriei țărănești în Sociologie Românească 1937 No. 2—3, Paul Sterian Comerțul interior al României și I Measnicov Portretul statistic al Ținuturilor în Sociologie Românească 1938 No 4—6, Paul Sterian: Debușeele interioare, Sociologie românească, III, 10—12 Anuarul statistic 1937—1938 cap Producția**

8. *Starea culturală.* Din punct de vedere cultural, satele noastre sunt în plină prefacere și criză. Cultura lor tradițională indisolubil legată de izolarea lor dinainte vreme, cu arta, credințele, sărbătorile, tehnicile ei agricole și practica ei de vindecare, este minată prin cultura, bazată pe știință de carte, a orașelor.

Aceasta, la rândul ei, încă n'a pătruns în sate deajuns de mult, ca ele să-i tragă folosul.

Așa azi, în multe ținuturi, țărănimea a părăsit o cultură completă de dragul unei științe relative de carte (în 1930 numai 57% din populația țării erau știutori de carte), care nu e folosită mai de loc în vederea câștigării prin lectură a culturii elaborate în orașe.

Sortii de reușită pentru ca să prindă chiag cultura modernă depind de schimbarea condițiilor de viață în care trăiesc acei oameni. De aceea dacă statisticile făcute au arătat uneori procente uriașe de analfabeți în anumite regiuni, nu trebuie să ne sperem prea mult. Oamenii din această categorie au în general cultura lor tradițională impusă de un anumit fel de viață pe care îl duc. Felul de viață, singur posibil în acele condițiuni. Rămâne să se schimbe aceste condițiuni și astfel cultura modernă să fie mai receptiv primită pentru ca statul să poată mai lesne conduce în liniile acțiunii lui viața poporului căruia i se adresează.

Regresul culturii tradiționale e o consecință inevitabilă a modernizării Statului românesc. Nu trebuie să stăm totuși de o parte și să-l lăsăm pe țăran să se cufunde în nihilism în această epocă dure-

roasă de tranziție. Trebuie să-l ajutăm îndulcind trecerea, căutând un compromis durabil între cultura lui tradițională și civilizația unificatoare pe care Statul e nevoit s'o propage.

De consultat: Asupra civilizației țărănești H. H. Stahl: *Filosofarea despre filosofia poporului român*, în *Sociologie românească*, III, 4—6; Gh. Focșa: *Spiritualitatea țărănească în Sociologie românească*, II, 5—6 și Rom. Cotaru: *Etica Drăgușenilor*, în *Sociologie românească*, III, și *Reforma Socială*, XIV p. 931, despre numărul învățătorilor 7—8, despre știința de carte Dr. Sabiu Manuilă: *Știința de carte a populației României*, Arhiva, pentru Știința și Reforma Socială, XIV p. 931, despre numărul învățătorilor; I Measnicov: *Raportul dintre Știința de carte și numărul învățătorilor*, în *Sociologie românească*, II, 2—3.

9. *Ținuturile*. Legea administrativă din 1938 a împărțit România în 10 Ținuturi, care grupează destul de uniform județele țării și nivelează într-o oarecare măsură granițele provinciilor istorice.

Manifestările locuitorilor acestor noi unități sociale diferă între ele după așezare, bogății, căi de comunicație, structura fizică și psihică a locuitorilor și trecut, adecă potrivit cadrelor.

Diferențele marcate dintre Ținuturi pot fi sugerate pornind dela datele Tabloului statistic al Ținuturilor întocmit de Ing. Measnicov și publicat în *Sociologie Românească*.

Se va insista cu deosebire asupra Ținutului în care se găsește Școala și în care vor lucra elevii ei. În vederea unei înfățișări mai detaliate se vor folosi monografiile județelor ce-l compun și al orașelor de pe întinsul lui, ce se găsesc în vol. II al *Enciclopediei României* (elemente utile în acest scop se găsesc cu deosebire în capitolele „Infățișare socială“).

Cu acest prilej, se va contura și plasa din Ținut aleasă pentru acțiune. Cum materialul e bogat, despre subiectul acesta pot fi ținute mai multe lecții. Aci se încadrează și lecțiile invitațiilor școlii.

De consultat: Ing. Measnicov: *Portret statistic al Ținuturilor* în *Sociologie românească*, III, 4—6, Dr. Sabiu Manuilă și D. C. Georgescu: *Populația României* în *Enciclopedia României* vol I (pentru hărțile densității pe regiuni, a științei de carte pe județe, etc) *Enciclopedia României*, vol. II, A. Golopența. *Plășile în care vom lucra și ce avem de făcut în cele zece plăși în Căminul S. S. V.*, 6 și 7.

III. METODA DE CERCETARE

10. *Metoda de cercetare a faptelor sociale*. Observație se numește cunoașterea unui fenomen neprovocat, a unui fenomen care s'a născut firește, adecă fără intervenția noastră la cauzalitatea lui. Ea e de două feluri, după cum cel care o face ia el contact cu fenomenul, sau află despre el prin relatările altcuiva în genere mai puțin pregătit.

În cel dintâi caz avem aface cu observația *directă*, iar în al doilea cu observația *indirectă*.

Experimentul se deosebește de observație prin faptul că el este

provocat de cel care-l observă. Destul de rar folosit de către sociologi pentru că uneori le lipsește puterea de a-l determina, iar alteleori periclitează mersul echilibrat al societății, el este totuși utilizat cu prilejul verificării unor fenomene de ordin secundar.

A face observație și experiment, mai ales în sociologie, impune în mod necesar și un alt lucru: *înțelegerea*. Aceasta pentru excelentul motiv că oamenii leagă de cele mai multe ori do un fapt social un înțeles pe care acest fapt, prin însăși firea lui, nu-l spune, deseori nici nu-l sugerează. De exemplu, umblatul cu capul gol care în oraș e semn de sportivitate, la țară e semn de doliu.

Un cercetător care n'ar căuta să degajeze semnificația deosebită după mediu a acestui fapt n'ar înțelege într'un atare caz nimic din fenomen. În rezumat, e nevoie să cunoaștem faptele sociale nu numai exterior, înregistrându-le, ci trebuie să căutăm să aflăm și înțelesul lor pentru cei ce le-au realizat. Interpretarea lor numai în perspectiva mediului nostru, al observatorului, este una din erorile cele mai mari pe care le putem face.

Este însă cu putință să surprindem înțelesul faptelor sociale? O nedumerire, care se disolvă dacă ne dăm seamă că omul e capabil să se familiarizeze și cu viața membrilor unei unități străine.

Ca să cercetăm, de pildă viața minerilor, ne vom integra în viața lor, vom conviețui cu ei până când îi vom înțelege. În cazul în care mai rămân anumite fenomene, pe care nu le putem încerca, folosim largă rezonanță și putere de transpunere de care e capabil sufletul omenesc pentru a surprinde stările sufletești ale semenilor, oricât de diverse ar fi îndeletnicirile lor.

Această trăire, nu trebuie să ducă, însă, la sacrificarea cercetării obiective.

Să nu ne limităm niciodată la un singur informator, ci să apelăm totdeauna la mai mulți, având grijă ca aceștia să fie din diferite categorii sociale. E bine să fie și de diferite vârste, de sex diferit, de pregătire intelectuală diferită. Faptul poate fi precizat mult mai ușor în acest caz. *Cercetarea tuturor aspectelor*. Să nu privim un lucru sub o singură fațetă, sub un singur unghi. Ci total. În toate aspectele. Altfel putem ajunge la rezultate contradictorii.

Înțelegerea esențialului. Sunt și aspecte neesențiale, care, dacă le dăm atenție deosebită, întunecă esențialul. De aceea operația, aceasta de a distinge între esențial și neesențial, e necesară.

Interdependența factorilor. Dacă trebuie să înlăturăm neesențialul nu înseamnă că trebuie să simplificăm problema căutând explicația unui fenomen într'un singur factor. Viața e un tot, în care părțile se influențează și se determină reciproc. Nu trebuie uitat acest lucru, ci stabiliți toți factorii și proporția în care au intervenit efectiv. Această influență reciprocă a factorilor între ei, această interdependență a lor, care face ca atât cadrele cât și activitățile sociale să nu lipsească în nici un fenomen și care se desvoltă laolaltă, se numește *legea paralelismului sociologic*.

Ca o orientare de ordin general trebuie să mai adăugăm urmă-

toarele: Orice observație trebuie să fie a) controlată, adică fenomenul să fie privit în mai multe rânduri pentru ca nu cumva existența lui să fi fost întâmplătoare, b) verificată. Adică făcută și în alt loc astfel încât să putem face generalizarea.

Bibliografie. Dimitrie Gusti, Traian Herseni **Elemente de sociologie**; Dimitrie Gusti: **Cunoaștere și acțiune**, vol. 1 cap. II, vol 2 cap. I; H. H. Stahl: **Tehnica monografiei sociologice**.

11. *Cum se definește un fapt social.* Indicăm aici trăsăturile ce definesc un fapt social și care trebuie să fie urmărite cu grijă de orice cercetător, atunci când vrea să prezinte și să lămurească un fapt social.

a) *Spațiul.* Orice fapt social se petrece pe o arie mai mult sau mai puțin întinsă. Aria aceasta trebuie delimitată (de pildă: un anume tip de casă, de costum, de bocet, de plug, de tehnică agricolă sau zootehnică, se întâlnește numai în satele cutare, în valea cutare).

b) *Timpul.* Orice fapt social e istoric; s'a născut la un anumit moment și durează până la un altul. Ca atare, spre a-l lămuri, trebuie fixate momentul lui de naștere și în caz că aparține trecutului, data intrării lui în penumbră sau moarte. Evident că și aci, ca și în cazul localizării în spațiu, e greu să obținem precizări matematice. Se pot însă surprinde cel puțin momentele de ieșire la iveală ale faptului dacă — printr'o anumită pricoperă — nu putem sezisa și perioadele de incubație a acelui fapt și primele lui licăriri (de pildă: când a apărut o anumite formă a răzășiei, un anumit negoț, tendința de a emigra în oraș, în satul studiat).

c) *Frecvență.* Unele fapte sociale sunt foarte răspândite, altele rare. Stabilirea frecvenței sau a rarității lor ne dă de abia greutatea lor socială (astfel costumul tradițional mai poate fi purtat numai de câțiva bătrâni sau de tot satul, cutare tehnică agricolă să fie cunoscută numai de puțini gospodari novatori sau de toți).

d) *Situația socială.* Oamenii de condiții sociale diferite făptuiesc și reacționează deosebit. Logica lor e deosebită și preocupările lor nu sunt aceleași. Determinarea unui fapt social oarecare reclamă și o precizare a păturii sociale care i-a dat naștere și-l conservă și a atitudinii celorlalte pături față de el (costumul bogatului e pe alocuri mai modernizat, în altă parte mai tradiționalist decât al săracului; emigrarea la oraș un fapt care de obicei nu pornește decât dela țărării săraci; darea copiilor la școli superioare care intervine mai ales în cazul țărănilor bogați).

e) *Sexul.* Prin firea lor emotivă femeile sunt întotdeauna mai aproape de magie, religie și mistică. De aceea, în general, ele sunt mai legate de tradiție decât bărbații, care, gândind mai discursiv și având mai puțină emoționalitate sau cel puțin o emoționalitate mai organizată, se scutură mai lesne de astfel de stări de spirit, fiind mai novatori. Nicio mirare deci dacă bărbații vor lipsi mai des dela biserică în sărbători, pe când pentru femei participarea e aproape o dogmă, și dacă,

nu vor crede în anume obiceiuri pe care le respectă cu sfințenie mamele și soții lor.

f) *Vârsta acelor care participă la un anume fapt social.* Tre-când peste faptul că tinerețea și bătrânețea sunt uneori lucruri deosebite de numărul de ani pe care-l are cineva — sunt oameni care se nasc bătrâni — tinerețea ca vârstă are un anumit fel de a privi viața și de a făptui. Ea e mai entuziastă, mai radicală și mai receptivă în a primi lucruri noi. Bătrânețea, care e vecină cu moartea, iese mai greu din făgaș; această apropiere de moarte comunicându-i mai accentuat ideea lipsei de rost a schimbării de atitudine. Astfel că nu e de mirare dacă plecat o vreme la oraș, flăcăul va aduce noi obiceiuri, o altă logică, pe când bătrânul în aceleași condiții — minus tinerețea — n'o va face. Trebuie dar să stabilim dacă un fapt provine dela bătrâni sau dela tineri, categoria de vârstă, care-l afirmă și comportarea celorlalte generații față de el.

De consultat: H. H. Stahl *Tehnica monografiei sociologice*; A. Golopența: *Cum se alcătuește o monografie sumară*, Curierul S. S. N. 4.

12. *Cercetările comune tuturor echipelor.* Satele și orașele țării noastre au probleme comune, după cum prezintă și probleme speciale, care variază dela așezare la așezare și care decurg fie din situația geografică a localității respective, fie dintr'o îndeletnicire sau deprindere caracteristică. Cercetătorul va trebui să studieze atât înfățișările comune tuturor așezărilor românești, cât și aspectele particulare fiecărui sat sau fiecărei regiuni.

În ce privește cercetările generale se vor folosi: 1. foile de familie și economice ale căror rosturi sunt similare cu cele arătate în Arhiva pentru Știința și Reforma Socială an. IX Nr. 4; 2. Formularul pentru studiul vieții economice a satului; 3. Formularul pentru studiul stării sanitare a satului; 4. Formularul pentru studiul vieții culturale a satului.

Cu prilejul prezentării acestor formulare, se va insista cu deosebire asupra faptului că trebuie pusă multă atenție la completarea unui formular. Foarte simple în aparență, formularele statistice tentează la neglijență. Urmarea e, că formularele celor care le-au socotit mai prejos de ei, sunt de foarte adeseori, incomplete și inutilizabile. Pentru a nu părađui timpul și cheltuiala investită în recensăminte sau anchetele făcute cu ajutorul formularelor pomenite, e nevoie ca fiecare colaborator să analizeze atent formularul și să nu scape din vedere la completare niciuna din chestiuni, în cazul niciunui exemplar de formular.

Educația în acest sens va fi făcută și consolidată la teren, cu prilejul unei aplicații. Se vor completa acolo, sub privegherea directorului, câteva, puține formulare de echipele școlii, insistându-se ca să fie obținut răspuns clar la fiecare întrebare și ca nicio întrebare să nu rămână nepusă, ca niciun răspuns (fie și lipsa de răspuns) să nu rămână neconsemnat.

13. *Cercetările speciale locale.* Realitatea socială românească este

- 4 Ce vite:
5. A plecat cineva? DA, NU
- Cine căsătorit necăsătorit
- Când a plecat Unde lucrează
-Ce lucrează
- Ce salariu are sezonier DA, NU,
permanent DA, NU.
6. De ce pleacă?
-
-
7. Câți bani a făcut?
- A cumpărat pământ?
- 8 Cheltuielile de întreținere
- 9 Pe unde a mai fost?
- 1935
- 1936
- 1937

Spre a-și ajunge scopul, acel de a obișnui ochii tinerilor din Școală să surprindă astfel de probleme speciale, lecția va cuprinde expunerea amănunțită a câtorva cercetări din cele publicate în Sociologie Românească sau cunoscute din campanii și cercetări anterioare de profesorul care ține lecția.

De consultat: Revista de „Sociologie românească“ care a publicat mai ales în anii 1937, 1938, 1939, numeroase cercetări speciale asupra satelor românești. Cităm câteva: Florea Florescu: *Vidra: Vânzătorii și meșteșugarii ambulanți* S. R. 1938 No. 46. Gh. Reteganul și Gh. Bucurescu: *Ocupațiile anexe ale locuitorilor din Călanul Mic*. Gh. I. Ciorănescu: *Lunca, satul de fabricanți de preșuri și velințe din Dâmbovița* S. R. 1938, No. 7—9. I. Guguman: *Migrațiunile sezonale la Bulgarii hușeni*, Ștefan Popescu: *Zidarii teleormăneni din București* S. R. 1938 No. 10—12. Ștefan Popescu: *Măturătorii Capitalei*. S. R. 1939 No 1—3. Magdalena Livezeanu: „*Oltenii*“ din Bălcești-Vâlcea, S. R. II, 5—6; Ion Berca: *Mișcarea spre orașe a locuitorilor din Arcani-Gorj*, S. R. II, 9—10.

14. *Alcătuirea unei monografii.* Piatra de încercare a cercetătorilor realității sociale e monografia de unitate socială. Cercetări fragmentare, cum sunt cele cerute tuturor echipelor sau cele care lămuresc o problemă specială pot fi duse la bun sfârșit de oricine e atent și ordonat. Monografii, care să caracterizeze voința socială a unității studiate

nu le izbutesc decât celor care au învățat să vadă simultan fețele numeroase ale realității sociale și legătura strânsă dintre ele.

La o monografie nu importă numărul paginilor. Multe volume groase, care se întitulează astfel, sunt simple conglomerări de studii speciale. Și, în schimb, alte articole scurte consacrate unei unități sunt monografii în înțelesul de explicare a unei unități sociale până în structura și dinamica ei cea mai înfîmă.

Analiza fiecărui cadru, inventarierea tuturor manifestărilor, a relațiilor și a proceselor unității studiate sunt etapa pregătitoare a întocmirii unei monografii. Aceasta e realizată de abia atunci când e caracterizată voința socială a acestei unități, prin stabilirea măsurii în care manifestările domină cadrele. Redactarea definitivă nu trebuie începută decât după această operație. Calitatea, la care trebuie să râvnească oricine redactează o monografie, este preciziunea.

Cercetările speciale, care ne apropie de problema centrală a vieții satului studiat, când sunt bine alese, sunt școala cea mai potrivită în vederea întocmirii de monografii.

De consultat: O orientare asupra cercetărilor prealabile întocmirii monografiei oferă. H. II Stahl: *Monografia unui sat* și A. Golopenția: *Monografia sumară a satului* în *Curierul S. S. V. 4.*

C U P R I N S U L

	Pag.
D. GUSTI: Un sistem de cercetări sociologice la teren	3
 I. CADRUL COSMIC:	
A. Introducere:	
a. Problemele sociologiei geografice (<i>Traian Herseni</i>).	22
b. Cadrul geografic al satului (<i>Ion Conea</i>).	31
B. Plan general pentru cercetarea cadrului cosmic (<i>Traian Herseni</i> și <i>H. H. Stahl</i>).	41
C. Planuri speciale:	47-77
a. Plan pentru cercetarea tipurilor de adăposturi (<i>I. Petrescu-Burloiu</i>).	47
b. Plan pentru cercetarea circulației (<i>I. Petrescu-Burloiu</i>).	57
c. Plan pentru cercetările etnobotanice (<i>Valeriu Butura</i>).	61
d. Plan pentru cercetările zoologice (<i>Raul Călinescu</i>).	74
D. Anexe:	
a. Formular pentru studiul tipurilor de adăposturi;	78
b. Formular pentru studiul circulației.	80
 II. CADRUL BIOLOGIC:	
A. Introducere:	
Problemele sociologiei biologice (<i>Dr. I. Făcăoaru</i>).	81
B. Plan general pentru cercetarea cadrului biologic (<i>Dr. D. C. Georgescu</i>).	91
C. Planuri speciale:	101-112
a. Plan pentru cercetarea obiceiurilor alimentare țărănești (<i>Traian Herseni</i> și <i>Witold Truszkowski</i>).	101
b. Plan pentru cercetările antropologice (<i>Dr. I. Făcăoaru</i>).	107
D. Anexe:	
a. Formular de recensământ și Instrucții;	112
b. Formular de anchetă medico-socială și Instrucții;	120
c. Formular pentru studiul alimentației și Instrucții;	126
d. Formular antropologic.	128

III. CADRUL PSIHIC:

- A. Introducere:
 Problemele sociologiei psihologice (*Traian Herseni*). 129
- B. Plan general pentru cercetarea cadrului psihic (*Gh. Focşa*). 134
- C. Planuri speciale: 140-145
- a. Plan pentru cercetarea fruntaşilor din sat (*Silvia Dumitrescu*). 140
- b. Plan pentru convorbirile sociologice (*Traian Herseni*). 142

IV. CADRUL ISTORIC:

- A. Introducere:
 Problemele sociologiei istorice (*Traian Herseni*) 146
- B. Plan general pentru cercetarea cadrului istoric (*H. H. Stahl*). 150

V. MANIFESTARILE ECONOMICE:

- A. Introducere:
 Problemele sociologiei economice (*Mircea M. Vulcănescu*). 164
- B. Plan general pentru cercetarea manifestărilor economice (*Petre Gh. Stănculescu*). 169
- C. Planuri speciale: 183-196
- a. Plan pentru cercetarea industriei casnice (*Paula Herseni*). 183
- b. Plan pentru cercetarea păşunatului şi pădurăritului (*Traian Héroiu*) 194
- D. Anexe:
 Formular de buget şi Instrucţii. 196

VI. MANIFESTARILE SPIRITUALE:

- A. Introducere:
 Problemele sociologiei spirituale (*Ion I. Ionică*). 202
- B. Plan general pentru cercetarea manifestărilor spirituale (*Ion I. Ionică*). 208
- C. Planuri speciale 219-338
- a. Plan pentru cercetarea vieţii religioase (*Octav Iosif*). 219
- b. Plan pentru cercetarea mitologiei şi ştiinţei populare (*Ion I. Ionică*). 228
- c. Plan pentru cercetarea credinţelor şi riturilor domestice (*Stefania Golopenţia*). 251
- d. Plan pentru cercetarea artei plastice populare (*Al. Dima*). 261
- e. Plan pentru cercetarea portului ţărănesc (*Marcela Focşa*). 274
- f. Plan pentru cercetarea graiului (*D. Şandru*). 280
- g. Plan pentru cercetarea literaturii populare (*Ion C. Cazan*). 292
- h. Plan pentru cercetarea vieţii muzicale (*C. Brăiloiu*). 311

i. Plan pentru cercetarea obiceiurilor și ceremoniilor (<i>C. Brăiloiu</i> și <i>H. H. Stahl</i>).	324
D. Anexe:	
I. Fișă de informator; II. Fișă de identitate; III. Fișă de frecvență.	339

VII. MANIFESTĂRILE MORAL-JURIDICE:

A. Introducere:	
Problemele sociologiei morale și juridice (<i>Traian Herseni</i>).	343
B. Plan general pentru cercetarea vieții juridice sătești (<i>H. H. Stahl</i>).	345
C. Planuri speciale:	357-364
a. Plan pentru cercetarea procesivității (<i>H. H. Stahl</i>).	357
b. Plan pentru cercetarea dreptului familial (<i>H. H. Stahl</i>).	357
c. Plan pentru cercetarea vieții penale (<i>Em. Constantinescu</i>).	361
d. Plan pentru cercetarea bunei cuviințe (<i>H. H. Stahl</i>).	352
e. Plan pentru cercetarea moralității (<i>Traian Herseni</i>).	363

VIII. MANIFESTĂRILE POLITICO-ADMINISTRATIVE:

A. Introducere:	
Problemele sociologiei politice și administrative (<i>Anton Golopenția</i>).	365
B. Plan general pentru cercetarea manifestărilor administrative (<i>Traian Herseni</i> și <i>Gh. Lupchian</i>).	368

IX. UNITĂȚI, RELAȚII ȘI PROCESE SOCIALE:

A. Introducere:	
Sociologia unităților sociale (<i>D. Gusti</i>).	375
B. Plan general pentru cercetarea unităților, relațiilor și proceselor sociale (<i>Traian Herseni</i>).	379
C. Planuri speciale:	386-437
a. Plan pentru cercetarea familiei (<i>Xenia Costa-Foru</i>).	386
b. Plan pentru cercetarea gospodăriei țărănești (<i>Tr. Herseni, H. H. Stahl</i> și <i>M. Vulcănescu</i>).	388
c. Plan pentru cercetarea vecinătăților (<i>H. H. Stahl</i>).	391
d. Plan pentru cercetarea cetelor de copii (<i>Traian Herseni</i>).	392
e. Plan pentru cercetarea cetelor de feciori (<i>Traian Herseni</i>).	394
f. Plan pentru cercetarea Țiganilor și în special a „rudarilor” sau „băieșilor” (<i>I. Chelcea</i>).	397
g. Plan pentru cercetarea migrațiilor cu caracter economic la Moți (<i>Florea Florescu</i>).	405
h. Plan pentru cercetarea Moșilor aurari (<i>Florea Florescu</i>).	417

	<u>Pag.</u>
i. Plan pentru cercetarea pedagogică a unui sat (<i>Stanciu Stoian</i>).	424
j. Plan pentru cercetarea relațiilor sociale (<i>Eliza Retezeanu</i>).	434
 X. ATLASUL SOCIOLOGIC:	
Plan pentru Atlasul sociologic al României (<i>Traian Herseni și Ion I. Ionică</i>).	438
 XI. BIBLIOGRAFIE:	
Publicațiile Școlii sociologice dela București (<i>Paula Herseni</i>).	443
Anexă: Scrieri străine despre Școala sociologică dela București.	473
 XII. ANEXĂ:	
Indreptar pentru organizarea instrucției sociologice în școlile speciale de pregătire a tineretului.	476

BIBLIOTECA DE SOCIOLOGIE, ETICA ȘI POLITICA

Director: D. GUSTI

SOCIOLOGIA ROMÂNIEI

1. **Nerej, un village d'une région archaïque**, Monographie sociologique dirigée par *H. H. Stahl* 1940.
Vol. I. Les cadres cosmologique, biologique, historique et psychique.
Vol. II. Les manifestations spirituelles.
Vol. III. Les manifestations économiques, éthiques, juridiques et administratives. Les unités sociales. Procès et tendances sociales.
2. **Drăguș, un sat din Țara Oltului**. Monografie sociologică sub îngrijirea lui *Traian Herseni*
Vol. I. Cadrele.
Vol. II. Manifestările.
Vol. III. Unitățile, relațiile și procesele sociale. *In pregătire*
3. **Clopotiva, un sat din Hațeg**. Monografie sociologică, condusă de *Ion Conea* 1940.
Vol. I. Cadrele.
Vol. II. Manifestările.
4. **50 de sate românești cercetate de Echipa Regale Studentești**. Ancheta sociologică, condusă de *Anton Golopenția* și *Dr. D. C. Georgescu*. Cu un studiu despre Starea de azi a satului românesc de *Prof. D. Gusti*.
Vol. I. Populația, prezentată de *Athanasie Georgescu* și *I. Chibulcuteanu*.
Vol. II. Evoluția de după război a proprietății agricole și situația economică de azi, prezentate de Ing. *I. Measnicov*, Ing. agr. *P. Stănculescu* și *C. Ștefănescu*.
Vol. III. Starea sanitară și starea culturală, prezentate de *Dr. D. C. Georgescu* și *A. Golopenția*.
Vol. IV. Contribuții la tipologia satelor românești. I. Sate agricole și pastorale, prezentate de *Miron Constantinescu*, *Gh. Meniuc*, *Yolanda Nicoară*, *C. Pavel*, *Gh. Reteganul*, *Th. Știrbu* și *Mircea Tiriung*.
Vol. V. Contribuții la tipologia satelor românești. II. Sate cu ocupații anexe, prezentate de *Miron Constantinescu*, *Florea Florescu*, *C. Pavel*, *Gh. Reteganul* și *Mircea Tiriung*.

Sub tipar

STUDII ȘI CERCETĂRI

1. Teoria monografiei sociologice de *Traian Herseni* cu un studiu introductiv de *D. Gusti* *Epuizat*
2. Tehnica monografiei sociologice de *H. H. Stahl* 1934.
3. Realitatea socială. Incercare de ontologie regională de *Traian Herseni* 1935.
4. Sociologia militans. Introducere în Sociologia politică de *D. Gusti* 1935.
5. Travaux du XIV-e Congrès international de Sociologie, București. I. Communications: Série A. Les unités sociales (*sub tipar*); Série B. Le village a (*apărut*); b (*sub tipar*); Série C. La ville (*apărut*); Série D. le village et la ville (*apărut*); Série E. Les méthodes de la sociologie (*in pregătire*); Série E. L'Enseignement de la sociologie (*in pregătire*); Série F. Instituts de recherches sociales (*in pregătire*); Série H. Variétés (*in pregătire*);
6. Indrumări pentru monografiile sociologice, redactate sub direcția științifică a d-lui *D. Gusti* și conducerea tehnică a d-lui *Traian Herseni*,
7. Bibliografia satului românesc, întocmită sub conducerea lui *N. Georgescu-Tistu*.
8. Sociologia românească. Incercare istorică de *Traian Herseni* *In pregătire*